നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

ഖുദ്ദകനികായേ

വിമാനവത്ഥു-അട്ഠകഥാ

ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ

മഹാകാരുണികം **നാഥം,** ഞേയ്യസാഗരപാരഗും;
വന്ദേ നിപുണഗമ്ഭീര-വിചിത്രനയദേസനം.

വിജ്ജാചരണസമ്പന്നാ, യേന നിയ്യന്തി ലോകതോ;
വന്ദേ തമുത്തമം **ധമ്മം,** സമ്മാസമ്ബുദ്ധപൂജിതം.

സീലാദിഗുണസമ്പന്നോ, ഠിതോ മഗ്ഗഫലേസു യോ;
വന്ദേ **അരിയസങ്ഘം** തം, പുഞ്ഞക്ഖേത്തം അനുത്തരം.

വന്ദനാജനിതം പുഞ്ഞം, ഇതി യം രതനത്തയേ;
ഹതന്തരായോ സബ്ബത്ഥ, ഹുത്വാഹം തസ്സ തേജസാ.

ദേവതാഹി കതം പുഞ്ഞം, യം യം പുരിമജാതിസു;
തസ്സ തസ്സ വിമാനാദി-ഫലസമ്പത്തിഭേദതോ.

പുച്ഛാവസേന യാ താസം, വിസ്സജ്ജനവസേന ച;
പവത്താ ദേസനാ കമ്മ-ഫലപച്ചക്ഖകാരിനീ.

വിമാനവത്ഥു ഇച്ചേവ, നാമേന വസിനോ പുരേ;
യം ഖുദ്ദകനികായസ്മിം, സങ്ഗായിംസു മഹേസയോ.

തസ്സാഹമവലമ്ബിത്വാ, പോരാണട്ഠകഥാനയം;
തത്ഥ തത്ഥ നിദാനാനി, വിഭാവേന്തോ വിസേസതോ.

സുവിസുദ്ധം അസംകിണ്ണം, നിപുണത്ഥവിനിച്ഛയം;
മഹാവിഹാരവാസീനം, സമയം അവിലോമയം.

യഥാബലം കരിസ്സാമി, അത്ഥസംവണ്ണനം സുഭം;
സക്കച്ചം ഭാസതോ തം മേ, നിസാമയഥ സാധവോതി.

തത്ഥ **വിമാനാനീ**തി വിസിട്ഠമാനാനി ദേവതാനം കീളാനിവാസട്ഠാനാനി. താനി ഹി താസം സുചരിതകമ്മാനുഭാവനിബ്ബത്താനി യോജനികദ്വിയോജനികാദിപമാണവിസേസയുത്തതായ , നാനാരതനസമുജ്ജലാനി വിചിത്തവണ്ണസണ്ഠാനാനി സോഭാതിസയയോഗേന വിസേസതോ മാനനീയതായ ച ''വിമാനാനീ''തി വുച്ചന്തി. വിമാനാനം വത്ഥു കാരണം ഏതിസ്സാതി **വിമാനവത്ഥു,** ''പീഠം തേ സോവണ്ണമയ''ന്തിആദിനയപ്പവത്താ ദേസനാ. നിദസ്സനമത്തഞ്ചേതം താസം ദേവതാനം രൂപഭോഗപരിവാരാദിസമ്പത്തിയോ

തംനിബ്ബത്തകകമ്മഞ്ച നിസ്സായ ഇമിസ്സാ ദേസനായ പവത്തത്താ. വിപാകമുഖേന വാ കമ്മന്തരമാനസ്സ കാരണഭാവതോ **വിമാനവത്ഥൂ**തി വേദിതബ്ബം.

തയിദം കേന ഭാസിതം, കത്ഥ ഭാസിതം, കദാ ഭാസിതം, കസ്മാ ച ഭാസിതന്തി? വുച്ചതേ - ഇദഞ്ഹി വിമാനവത്ഥു ദുവിധേന പവത്തം - പുച്ഛാവസേന വിസ്സജ്ജനവസേന ച. തത്ഥ വിസ്സജ്ജനഗാഥാ താഹി താഹി ദേവതാഹി ഭാസിതാ, പുച്ഛാഗാഥാ പന കാചി ഭഗവതാ ഭാസിതാ, കാചി സക്കാദീഹി, കാചി സാവകേഹി ഥേരേഹി. തത്ഥാപി യേഭുയ്യേന യോ സോ കപ്പാനം സതസഹസ്സാധികം ഏകം അസങ്ഖ്യേയ്യം ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ അഗ്ഗസാവകഭാവായ പുഞ്ഞഞാണസമ്ഭാരേ സമ്ഭരന്തോ അനുക്കമേന സാവകപാരമിയോ പൂരേത്വാ, ഛളഭിഞ്ഞാചതുപടിസമ്ഭിദാദിഗുണവിസേസപരിവാരസ്സ, സകലസ്സ സാവകപാരമിഞാണസ്സ മത്ഥകം പത്തോ ദുതിയേ അഗ്ഗസാവകട്ഠാനേ ഠിതോ ഇദ്ധിമന്തേസു ച ഭഗവതാ ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതോ ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ, തേന ഭാസിതാ.

ഭാസന്തേന ച പഠമം താവ ലോകഹിതായ ദേവചാരികം ചരന്തേന ദേവലോകേ ദേവതാനം പുച്ഛാവസേന പുന തതോ മനുസ്സലോകം ആഗന്ത്വാ മനുസ്സാനം പുഞ്ഞഫലസ്സ പച്ചക്ഖകരണത്ഥം പുച്ഛം വിസ്സജ്ജനഞ്ച ഏകജ്ഝം കത്വാ ഭഗവതോ പവേദേത്വാ ഭിക്ഖൂനം ഭാസിതാ, സക്കേന പുച്ഛാവസേന, ദേവതാഹി തസ്സ വിസ്സജ്ജനവസേന ഭാസിതാപി മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരസ്സ ഭാസിതാ ഏവ. ഏവം ഭഗവതാ ഥേരേഹി ച ദേവതാഹി ച പുച്ഛാവസേന, ദേവതാഹി തസ്സാ വിസ്സജ്ജനവസേന ച തത്ഥ തത്ഥ ഭാസിതാ പച്ഛാ ധമ്മവിനയം സങ്ഗായന്തേഹി ധമ്മസങ്ഗാഹകേഹി ഏകതോ കത്വാ "വിമാനവത്ഥു"ഇച്ചേവ സങ്ഗഹം ആരോപിതാ. അയം താവേത്ഥ "കേന ഭാസിത"ന്തിആദീനം പദാനം സങ്ഖേപതോ സാധാരണതോ ച വിസ്സജ്ജനാ.

വിത്ഥാരതോ പന "കേന ഭാസിത"ന്തി പദസ്സ അനോമദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ പാദമൂലേ കതപണിധാനതോ പട്ഠായ മഹാഥേരസ്സ ആഗമനീയപടിപദാ കഥേതബ്ബാ, സാ പന ആഗമട്ഠകഥാസു തത്ഥ തത്ഥ വിത്ഥാരിതാതി തത്ഥ ആഗതനയേനേവ വേദിതബ്ബാ. അസാധാരണതോ "കത്ഥ ഭാസിത"ന്തിആദീനം പദാനം വിസ്സജ്ജനാ തസ്സ തസ്സ വിമാനസ്സ അത്ഥവണ്ണനാനയേനേവ ആഗമിസ്സതി.

അപരേ പന ഭണന്തി - ഏകദിവസം ആയസ്മതോ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനസ്സ രഹോഗതസ്സ പടിസല്ലീനസ്സ ഏവം ചേതസോ പരിവിതക്കോ ഉദപാദി "ഏതരഹി ഖോ മനുസ്സാ അസതിപി വത്ഥുസമ്പത്തിയാ ഖേത്തസമ്പത്തിയാ അത്തനോ ച ചിത്തപസാദസമ്പത്തിയാ താനി താനി പുഞ്ഞാനി കത്വാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്താ ഉളാരസമ്പത്തിം പച്ചനുഭോന്തി, യംനൂനാഹം ദേവചാരികം ചരന്തോ താ ദേവതാ കായസക്ഖിം കത്വാ താഹി യഥൂപചിതം പുഞ്ഞം യഥാധിഗതഞ്ച പുഞ്ഞഫലം കഥാപേത്വാ തമത്ഥം ഭഗവതോ ആരോചേയ്യം. ഏവം മേ സത്ഥാ ഗഗനതലേ പുണ്ണചന്ദം ഉട്ഠാപേന്തോ വിയ മനുസ്സാനം കമ്മഫലം പച്ചക്ഖതോ ദസ്സേന്തോ അപ്പകാനമ്പി കാരാനം ആയതനഗതായ സദ്ധായ വസേന ഉളാരഫലതം വിഭാവേന്തോ തം തം വിമാനവത്ഥും അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ മഹതിം ധമ്മദേസനം പവത്തേസ്സതി, സാ ഹോതി ബഹുജനസ്സ അത്ഥായ ഹിതായ സുഖായ ദേവമനുസ്സാന"ന്തി . സോ ആസനാ വുട്ഠഹിത്വാ രത്തദുപട്ടം നിവാസേത്വാ അപരം രത്തദുപട്ടം ഏകംസം

കത്വാ സമന്തതോ ജാതിഹിങ്ഗുലികധാരാ വിജ്ജുലതാ വിയ സഞ്ഝാപഭാനുരഞ്ജിതോ വിയ ച ജങ്ഗമോ അഞ്ജനഗിരിസിഖരോ, ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസിന്നോ അത്തനോ അധിപ്പായം ആരോചേത്വാ ഭഗവതാ അനുഞ്ഞാതോ ഉട്ഠായാസനാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ അഭിഞ്ഞാപാദകം ചതുത്ഥജ്ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ, തതോ വുട്ഠായ ഇദ്ധിബലേന തങ്ഖണഞ്ഞേവ താവതിംസഭവനം ഗന്ത്വാ തത്ഥ തത്ഥ താഹി താഹി ദേവതാഹി യഥൂപചിതം പുഞ്ഞകമ്മം പുച്ഛി, തസ്സ താ കഥേസും. തതോ മനുസ്സലോകം ആഗന്ത്വാ തം സബ്ബം തത്ഥ പവത്തിതനിയാമേനേവ ഭഗവതോ ആരോചേസി, തം സമനുഞ്ഞോ സത്ഥാ അഹോസി. ഇച്ചേതം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തപരിസായ വിത്ഥാരേന ധമ്മം ദേസേസീതി.

തം പനേതം വിമാനവത്ഥു വിനയപിടകം സുത്തന്തപിടകം അഭിധമ്മപിടകന്തി തീസു പിടകേസു സുത്തന്തപിടകപരിയാപന്നം, ദീഘനികായോ മജ്ഝിമനികായോ സംയുത്തനികായോ അങ്ഗുത്തരനികായോ ഖുദ്ദകനികായോതി പഞ്ചസു നികായേസു ഖുദ്ദകനികായപരിയാപന്നം, സുത്തം ഗേയ്യം വേയ്യാകരണം ഗാഥാ ഉദാനം ഇതിവുത്തകം ജാതകം അബ്ഭുതധമ്മം വേദല്ലന്തി നവസു സാസനങ്ഗേസു ഗാഥാസങ്ഗഹം.

> ‘‘ദ്വാസീതി ബുദ്ധതോ ഗണ്ഹിം, ദ്വേ സഹസ്സാനി ഭിക്ഖുതോ;
> ചതുരാസീതി സഹസ്സാനി, യേ മേ ധമ്മാ പവത്തിനോ’’തി. (ഥേരഗാം ൧൦൨൭) -

ഏവം ധമ്മഭണ്ഡാഗാരികേന പടിഞ്ഞാതേസു ചതുരാസീതിയാ ധമ്മക്ഖന്ധസഹസ്സേസു കതിപയധമ്മക്ഖന്ധസങ്ഗഹം. വഗ്ഗതോ പീഠവഗ്ഗോ ചിത്തലതാവഗ്ഗോ പാരിച്ഛത്തകവഗ്ഗോ മഞ്ജിട്ഠകവഗ്ഗോ മഹാരഥവഗ്ഗോ പായാസിവഗ്ഗോ സുനിക്ഖിത്തവഗ്ഗോതി സത്ത വഗ്ഗാ. വത്ഥുതോ പഠമേ വഗ്ഗേ സത്തരസ വത്ഥൂനി, ദുതിയേ ഏകാദസ, തതിയേ ദസ, ചതുത്ഥേ ദ്വാദസ , പഞ്ചമേ ചതുദ്ദസ, ഛട്ഠേ ദസ, സത്തമേ ഏകാദസാതി അന്തരവിമാനാനം അഗ്ഗഹണേ പഞ്ചാസീതി, ഗഹണേ പന തേവീസസതം വത്ഥൂനി, ഗാഥാതോ പന ദിയഡ്ഢസഹസ്സഗാഥാ. തസ്സ വഗ്ഗേസു പീഠവഗ്ഗോ ആദി, വത്ഥൂസു സോവണ്ണപീഠവത്ഥു ആദി, തസ്സാപി **“പീഠം തേ സോവണ്ണമയ”**ന്തി ഗാഥാ ആദി.

൧. ഇത്ഥിവിമാനം

൧. പീഠവഗ്ഗോ

൧. പഠമപീഠവിമാനവണ്ണനാ

തത്ഥ പഠമവത്ഥുസ്സ അയം അട്ഠുപ്പത്തി - ഭഗവതി സാവത്ഥിയം വിഹരന്തേ ജേതവനേ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമേ രഞ്ഞാ പസേനദിനാ കോസലേന ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ സത്താഹം അസദിസദാനേ പവത്തിതേ തദനുരൂപേന അനാഥപിണ്ഡികേന മഹാസേട്ഠിനാ തയോ ദിവസേ, തഥാ വിസാഖായ മഹാഉപാസികായ മഹാദാനേ ദിന്നേ അസദിസദാനസ്സ പവത്തി സകലജമ്ബുദീപേ പാകടാ അഹോസി. അഥ മഹാജനോ തത്ഥ തത്ഥ കഥം സമുട്ഠാപേസി ''കിം നു ഖോ ഏവം ഉളാരവിഭവപരിച്ചാഗേനേവ ദാനം മഹപ്ഫലതരം ഭവിസ്സതി, ഉദാഹു അത്തനോ വിഭവാനുരൂപപരിച്ചാഗേനാപീ''തി. ഭിക്ഖൂ തം കഥം സുത്വാ ഭഗവതോ ആരോചേസും. ഭഗവാ ''ന, ഭിക്ഖവേ, ദേയ്യധമ്മസമ്പത്തിയാവ ദാനം മഹപ്ഫലതരം ഭവിസ്സതി, അഥ ഖോ ചിത്തപസാദസമ്പത്തിയാ ച ഖേത്തസമ്പത്തിയാ ച, തസ്മാ കുണ്ഡകമുട്ഠിമത്തമ്പി പിലോതികാമത്തമ്പി തിണപണ്ണസന്ഥാരമത്തമ്പി പൂതിമുത്തഹരീതകമത്തമ്പി വിപ്പസന്നേന ചേതസാ ദക്ഖിണേയ്യപുഗ്ഗലേ പതിട്ഠാപിതം, തമ്പി മഹപ്ഫലതരം ഭവിസ്സതി മഹാജുതികം മഹാവിപ്ഫാര''ന്തി ആഹ. തഥാ ഹി വുത്തം സക്കേന ദേവാനമിന്ദേന -

> ''നത്ഥി ചിത്തേ പസന്നമ്ഹി, അപ്പികാ നാമ ദക്ഖിണാ;
> തഥാഗതേ വാ സമ്ബുദ്ധേ, അഥ വാ തസ്സ സാവകേ''തി. (വി॰ വ॰ ൮൦൪);

സാ പനേസാ കഥാ സകലജമ്ബുദീപേ വിത്ഥാരികാ അഹോസി. മനുസ്സാ സമണബ്രാഹ്മണകപണദ്ധികവണിബ്ബകയാചകാനം യഥാവിഭവം ദാനാനി ദേന്തി, ഗേഹങ്ഗണേ പാനീയം ഉപട്ഠപേന്തി, ദ്വാരകോട്ഠകേസു ആസനാനി ഠപേന്തി. തേന ച സമയേന അഞ്ഞതരോ പിണ്ഡപാതചാരികോ ഥേരോ പാസാദികേന അഭിക്കന്തേന പടിക്കന്തേന ആലോകിതേന വിലോകിതേന സമിഞ്ജിതേന പസാരിതേന ഓക്ഖിത്തചക്ഖു ഇരിയാപഥസമ്പന്നോ പിണ്ഡായ ചരന്തോ ഉപകട്ഠേ കാലേ അഞ്ഞതരം ഗേഹം സമ്പാപുണി. തത്ഥേകാ കുലധീതാ സദ്ധാ പസന്നാ ഥേരം പസ്സിത്വാ സഞ്ജാതഗാരവബഹുമാനാ ഉളാരപീതിസോമനസ്സം ഉപ്പാദേത്വാ ഗേഹം പവേസേത്വാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ അത്തനോ പീഠം പഞ്ഞാപേത്വാ തസ്സ ഉപരി പീതകം മട്ഠവത്ഥം അത്ഥരിത്വാ അദാസി. അഥ ഥേരേ തത്ഥ നിസിന്നേ ''ഇദം മയ്ഹം ഉത്തമം പുഞ്ഞക്ഖേത്തം ഉപട്ഠിത''ന്തി പസന്നചിത്താ യഥാവിഭവം ആഹാരേന പരിവിസി, ബീജനിഞ്ച ഗഹേത്വാ ബീജി. സോ ഥേരോ കതഭത്തകിച്ചോ ആസനദാനഭോജനദാനാദിപടിസംയുത്തം ധമ്മിം കഥം കഥേത്വാ പക്കാമി. സാ ഇത്ഥീ തം അത്തനോ ദാനം തഞ്ച ധമ്മകഥം പച്ചവേക്ഖന്തീ പീതിയാ നിരന്തരം ഫുട്ഠസരീരാ ഹുത്വാ തം പീഠമ്പി ഥേരസ്സ അദാസി.

തതോ അപരേന സമയേന അഞ്ഞതരേന രോഗേന ഫുട്ഠാ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ ദ്വാദസയോജനികേ കനകവിമാനേ നിബ്ബത്തി. അച്ഛരാസഹസ്സം ചസ്സാ പരിവാരോ അഹോസി, പീഠദാനാനുഭാവേന ചസ്സാ യോജനികോ കനകപല്ലങ്കോ നിബ്ബത്തി ആകാസചാരീ സീഘജവോ ഉപരി കൂടാഗാരസണ്ഠാനോ,

തേന തം ''പീഠവിമാന''ന്തി വുച്ചതി. തഞ്ഹി സുവണ്ണവണ്ണം വത്ഥം അത്ഥരിത്വാ ദിന്നത്താ കമ്മസരിക്ഖതം വിഭാവേന്തം സുവണ്ണമയം അഹോസി, പീതിവേഗസ്സ ബലവഭാവേന സീഘജവം, ദക്ഖിണേയ്യസ്സ ചിത്തരുചിവസേന ദിന്നത്താ യഥാരുചിഗാമീ , പസാദസമ്പത്തിയാ ഉളാരതായ സബ്ബസോവ പാസാദികം സോഭാതിസയയുത്തഞ്ച അഹോസി.

അഥേകസ്മിം ഉസ്സവദിവസേ ദേവതാസു യഥാസകം ദിബ്ബാനുഭാവേന ഉയ്യാനകീളനത്ഥം നന്ദനവനം ഗച്ഛന്തീസു സാ ദേവതാ ദിബ്ബവത്ഥനിവത്ഥാ ദിബ്ബാഭരണവിഭൂസിതാ അച്ഛരാസഹസ്സപരിവാരാ സകഭവനാ നിക്ഖമിത്വാ തം പീഠവിമാനം അഭിരുയ്ഹ മഹതിയാ ദേവിദ്ധിയാ മഹന്തേന സിരിസോഭഗ്ഗേന സമന്തതോ ചന്ദോ വിയ സൂരിയോ വിയ ച ഓഭാസേന്തീ ഉയ്യാനം ഗച്ഛതി. തേന ച സമയേന ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ ദേവചാരികം ചരന്തോ താവതിംസഭവനം ഉപഗതോ തസ്സാ ദേവതായ അവിദൂരേ അത്താനം ദസ്സേസി. അഥ സാ ദേവതാ തം ദിസ്വാ സമുപ്പന്നബലവപസാദഗാരവാ സഹസാ പല്ലങ്കതോ ഓരുയ്ഹ ഥേരം ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ ദസനഖസമോധാനസമുജ്ജലം അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ നമസ്സമാനാ അട്ഠാസി. ഥേരോ കിഞ്ചാപി തായ അഞ്ഞേഹി ച സത്തേഹി യഥൂപചിതം കുസലാകുസലം അത്തനോ യഥാകമ്മൂപഗഞാണാനുഭാവേന ഹത്ഥതലേ ഠപിതആമലകം വിയ പഞ്ഞാബലഭേദേന പച്ചക്ഖതോ പസ്സതി, തഥാപി യസ്മാ ദേവതാനം ഉപപത്തിസമനന്തരമേവ ''കുതോ നു ഖോ അഹം ചവിത്വാ ഇധൂപപന്നാ, കിം നു ഖോ കുസലകമ്മം കത്വാ ഇമം സമ്പത്തിം പടിലഭാമീ''തി അതീതഭവം യഥൂപചിതഞ്ച കമ്മം ഉദ്ദിസ്സ യേഭുയ്യേന ധമ്മതാസിദ്ധാ ഉപധാരണാ , തസ്സാ ച യാഥാവതോ ഞാണം ഉപ്പജ്ജതി, തസ്മാ തായ ദേവതായ കതകമ്മം കഥാപേത്വാ സദേവകസ്സ ലോകസ്സ കമ്മഫലം പച്ചക്ഖം കാതുകാമോ -

൧. ''പീഠം തേ സോവണ്ണമയം ഉളാരം, മനോജവം ഗച്ഛതി യേനകാമം;
അലങ്കതേ മല്യധരേ സുവത്ഥേ, ഓഭാസസി വിജ്ജുരിവബ്ഭ കൂടം.

൨. ''കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൩. ''പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ,
മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ,
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി. ആഹ -

൪. ''സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം''.

൫. ''അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, അബ്ഭാഗതാനാസനകം അദാസിം;
അഭിവാദയിം അഞ്ജലികം അകാസിം, യഥാനുഭാവഞ്ച അദാസി ദാനം.

൬. ''തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൭. ''അക്ഖാമി തേ ഭിക്ഖു മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതാ യമകാസി പുഞ്ഞം;
തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി.

൧. തത്ഥ **പീഠ**ന്തി യംകിഞ്ചി താദിസം ദാരുക്ഖന്ധമ്പി ആപണമ്പി ബലികരണപീഠമ്പി വേത്താസനമ്പി മസാരകാദിവിസേസനാമം ദാരുമയാദിആസനമ്പി വുച്ചതി. തഥാ ഹി “പാദപീഠം പാദകഥലിക”ന്തി (മഹാവ॰ ൨൦൯; ചൂളവ॰ ൭൫) ഏത്ഥ പാദഠപനയോഗ്ഗം പീഠാദികം ദാരുക്ഖന്ധം വുച്ചതി, “പീഠസപ്പീ”തി (മി॰ പ॰ ൫.൩.൧) ഏത്ഥ ഹത്ഥേന ഗഹണയോഗ്ഗം. “പീഠികാ”തി പന ഏകച്ചേസു ജനപദേസു ദേസവോഹാരേന ആപണം. “ഭൂതപീഠികാ ദേവകുലപീഠികാ”തി ഏത്ഥ ദേവതാനം ബലികരണട്ഠാനഭൂതം പീഠം. “ഭദ്ദപീഠ”ന്തി ഏത്ഥ വേത്തലതാദീഹി ഉപരി വീതം ആസനം, യം സന്ധായ വുത്തം “ഭദ്ദപീഠം ഉപാനയീ”തി . “സുപഞ്ഞത്തം മഞ്ചപീഠം. മഞ്ചം വാ പീഠം വാ കാരയമാനേനാ”തി (പാചി॰ ൫൨൨) ച ആദീസു മസാരകാദിഭേദം ദാരുമയാദിആസനം. ഇധ പന പല്ലങ്കാകാരസണ്ഠിതം ദേവതായ പുഞ്ഞാനുഭാവാഭിനിബ്ബത്തം യോജനികം കനകവിമാനം വേദിതബ്ബം.

തേതി തേ-സദ്ദോ “ന തേ സുഖം പജാനന്തി, യേ ന പസ്സന്തി നന്ദന”ന്തിആദീസു (സം॰ നി॰ ൧.൧൧, ൨൨൬) ത-സദ്ദസ്സ വസേന പച്ചത്തബഹുവചനേ ആഗതോ. “നമോ തേ പുരിസാജഞ്ഞ, നമോ തേ പുരിസുത്തമ (ദീ॰ നി॰ ൩.൨൭൮; സു॰ നി॰ ൫൪൯). നമോ തേ ബുദ്ധ വീരത്ഥൂ”തി (സം॰ നി॰ ൧.൯൦) ച ആദീസു തുമ്ഹ-സദ്ദസ്സ വസേന സമ്പദാനേ, തുയ്ഹന്തി അത്ഥോ. “കിം തേ ദിട്ഠം കിന്തി തേ സുതം. ഉപധീ തേ സമതിക്കന്താ, ആസവാ തേ പദാലിതാ”തി (മ॰ നി॰ ൨.൪൦൦; സു॰ നി॰ ൫൫൧) ച ആദീസു കരണേ. “കിം തേ വതം കിം പന ബ്രഹ്മചരിയ”ന്തിആദീസു (വി॰ വ॰ ൧൨൫൧; ജാ॰ ൧.൧൦.൯൨) സാമിഅത്ഥേ. ഇധാപി സാമിഅത്ഥേ ദട്ഠബ്ബോ. തവാതി ഹി അത്ഥോ.

സോവണ്ണമയന്തി ഏത്ഥ സുവണ്ണ-സദ്ദോ “സുവണ്ണേ ദുബ്ബണ്ണേ സുഗതേ ദുഗ്ഗതേ”തി (മ॰ നി॰ ൧.൧൪൮) ച “സുവണ്ണതാ സുസരതാ”തി (ഖു॰ പാ॰ ൮.൧൧) ച ഏവമാദീസു ഛവിസമ്പത്തിയം ആഗതോ. “കാകം സുവണ്ണാ പരിവാരയന്തീ”തിആദീസു (ജാ॰ ൧.൧.൭൭) ഗരുളേ. “സുവണ്ണവണ്ണോ കഞ്ചനസന്നിഭത്തചോ”തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൩.൨൦൦) ജാതരൂപേ. ഇധാപി ജാതരൂപേ ഏവ ദട്ഠബ്ബോ. തഞ്ഹി ബുദ്ധാനം സമാനവണ്ണതായ സോഭനോ വണ്ണോ ഏതസ്സാതി സുവണ്ണന്തി വുച്ചതി. സുവണ്ണമേവ സോവണ്ണം യഥാ “വേകതം വേസമ”ന്തി ച. മയ-സദ്ദോ ച “അനുഞ്ഞാതപടിഞ്ഞാതാ, തേവിജ്ജാ മയമസ്മുഭോ”തിആദീസു (സു॰ നി॰ ൫൯൯; മ॰ നി॰ ൨.൪൫൫) അസ്മദത്ഥേ ആഗതോ. “മയം നിസ്സായ ഹേമായ, ജാതമണ്ഡോ ദരീ സുഭാ”തി ഏത്ഥ പഞ്ഞത്തിയം. “മനോമയാ പീതിഭക്ഖാ സയംപഭാ”തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൧.൩൯; ൩.൩൮) നിബ്ബത്തിഅത്ഥേ, ബാഹിരേന പച്ചയേന വിനാ മനസാവ നിബ്ബത്താതി മനോമയാതി വുത്താ. “യംനൂനാഹം സാമം ചിക്ഖല്ലം മദ്ദിത്വാ സബ്ബമത്തികാമയം കുടികം കരേയ്യ”ന്തിആദീസു (പാരാ॰ ൮൪) വികാരത്ഥേ. “ദാനമയം സീലമയ”ന്തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൦൫) പദപൂരണമത്തേ. ഇധാപി വികാരത്ഥേ, പദപൂരണമത്തേ വാ ദട്ഠബ്ബോ. യദാ ഹി സുവണ്ണേന നിബ്ബത്തം സോവണ്ണമയന്തി അയമത്ഥോ, തദാ സുവണ്ണസ്സ വികാരോ സോവണ്ണമയന്തി വികാരത്ഥേ മയ-സദ്ദോ ദട്ഠബ്ബോ, “നിബ്ബത്തിഅത്ഥേ”തിപി വത്തും വട്ടതിയേവ. യദാ പന സുവണ്ണേന നിബ്ബത്തം സോവണ്ണന്തി അയമത്ഥോ, തദാ സോവണ്ണമേവ സോവണ്ണമയന്തി പദപൂരണമത്തേ മയ-സദ്ദോ ദട്ഠബ്ബോ.

ഉളാരന്തി പണീതമ്പി സേട്ഠമ്പി മഹന്തമ്പി. ഉളാര-സദ്ദോ ഹി “പുബ്ബേനാപരം ഉളാരം വിസേസം അധിഗച്ഛതീ”തിആദീസു (സം॰ നി॰ ൫.൩൭൬) പണീതേ ആഗതോ.

‘‘ഉളാരായ ഖലു ഭവം വച്ഛായനോ സമണം ഗോതമം പസംസായ പസംസതീ’’തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൨൮൮) സേട്ഠേ. ‘‘ഉളാരഭോഗാ ഉളാരയസാ ഓളാരികാ’’തി ച ആദീസു (ധ॰ സ॰ ൮൯൮, ൮൯൩; മ॰ നി॰ ൧.൨൯൮) മഹന്തേ. തമ്പി ച വിമാനം മനുഞ്ഞഭാവേന ഉപഭുഞ്ജന്താനം അതിത്തികരണട്ഠേന പണീതം, സമന്തപാസാദികതാദിനാ പസംസിതതായ സേട്ഠം, പമാണമഹന്തതായ ച മഹഗ്ഘതായ ച മഹന്തം, തീഹിപി അത്ഥേഹി ഉളാരമേവാതി വുത്തം ഉളാരന്തി.

മനോജവന്തി ഏത്ഥ **മനോ**തി ചിത്തം. യദിപി മനോ-സദ്ദോ സബ്ബേസമ്പി കുസലാകുസലാബ്യാകതചിത്താനം സാധാരണവാചീ, ‘‘മനോജവ’’ന്തി പന വുത്തത്താ യത്ഥ കത്ഥചി ആരമ്മണേ പവത്തനകസ്സ കിരിയമയചിത്തസ്സ വസേന വേദിതബ്ബം. തസ്മാ മനസോ വിയ ജവോ ഏതസ്സാതി മനോജവം യഥാ ഓട്ഠമുഖോതി, അതിവിയ സീഘഗമനന്തി അത്ഥോ. മനോ ഹി ലഹുപരിവത്തിതായ അതിദൂരേപി വിസയേ ഖണേനേവ നിപതതി, തേനാഹ ഭഗവാ - ‘‘നാഹം, ഭിക്ഖവേ, അഞ്ഞം ഏകധമ്മമ്പി സമനുപസ്സാമി യം ഏവം ലഹുപരിവത്തം, യഥയിദം, ഭിക്ഖവേ, ചിത്ത’’ന്തി (അ॰ നി॰ ൧.൪൮) ‘‘ദൂരങ്ഗമം ഏകചര’’ന്തി (ധ॰ പ॰ ൩൭) ച. **ഗച്ഛതീ**തി തസ്സാ ദേവതായ വസനവിമാനതോ ഉയ്യാനം ഉദ്ദിസ്സ ആകാസേന ഗച്ഛതി.

യേനകാമന്തി ഏത്ഥ കാമ-സദ്ദോ ‘‘കാമാ ഹി ചിത്രാ മധുരാ മനോരമാ, വിരൂപരൂപേന മഥേന്തി ചിത്ത’’ന്തിആദീസു (സു॰ നി॰ ൫൦; ഥേരഗാ॰ ൭൮൭) മനാപിയേ രൂപാദിവിസയേ ആഗതോ. ‘‘ഛന്ദോ കാമോ രാഗോ കാമോ’’തിആദീസു (വിഭ॰ ൫൬൪; മഹാനി॰ ൧; ചൂളനി॰ ൮ അജിതമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസ) ഛന്ദരാഗേ. ‘‘കിലേസകാമോ കാമുപാദാന’’ന്തിആദീസു (ധ॰ സ॰ ൧൨൧൯; മഹാനി॰ ൨) സബ്ബസ്മിം ലോഭേ. ‘‘അത്തകാമപാരിചരിയായ വണ്ണം ഭാസേയ്യാ’’തിആദീസു (പാരാ॰ ൨൯൧) ഗാമധമ്മേ. ‘‘സന്തേത്ഥ തയോ കുലപുത്താ അത്തകാമരൂപാ വിഹരന്തീ’’തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൩൨൫; മഹാവ॰ ൪൬൬) ഹിതച്ഛന്ദേ. ‘‘അത്താധീനോ അപരാധീനോ ഭുജിസ്സോ യേനകാമംഗമോ’’തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൨൧; മ॰ നി॰ ൧.൪൨൬) സേരിഭാവേ. ഇധാപി സേരിഭാവേ ഏവ ദട്ഠബ്ബോ, തസ്മാ **യേനകാമ**ന്തി യഥാരുചി, ദേവതായ ഇച്ഛാനുരൂപന്തി അത്ഥോ.

അലങ്കതേതി അലങ്കതഗത്തേ, നാനാവിധരംസിജാലസമുജ്ജലവിവിധരതനവിജ്ജോതിതേഹി ഹത്ഥൂപഗപാദൂപഗാദിഭേദേഹി സട്ഠിസകടഭാരപരിമാണേഹി ദിബ്ബാലങ്കാരേഹി വിഭൂസിതസരീരേതി അത്ഥോ. സമ്ബോധനേ ചേതം ഏകവചനം. **മല്യധരേ**തി കപ്പരുക്ഖപാരിച്ഛത്തകസന്താനകലതാദിസമ്ഭവേഹി, സുവിസുദ്ധചാമീകരവിവിധരതനമയപത്തകിഞ്ജക്ഖകേസരേഹി, സമന്തതോ വിജ്ജോതമാനവിപ്ഫുരന്തകിരണനികരരുചിരേഹി ദിബ്ബകുസുമേഹി സുമണ്ഡിതകേസഹത്ഥാദിതായ മാലാഭാരിനീ. **സുവത്ഥേ**തി കപ്പലതാനിബ്ബത്താനം, നാനാവിരാഗവണ്ണവിസേസാനം സുപരിസുദ്ധഭാസുരപ്പഭാനം നിവാസനുത്തരിയപടിച്ഛദാദീനം ദിബ്ബവത്ഥാനം വസേന സുന്ദരവത്ഥേ. **ഓഭാസസീ**തി വിജ്ജോതസി. **വിജ്ജുരിവാ**തി വിജ്ജുലതാ വിയ. **അബ്ഭകൂട**ന്തി വലാഹകസിഖരേ. ഭുമ്മത്ഥേ ഹി ഏതം ഉപയോഗവചനം. **ഓഭാസസീ**തി വാ അന്തോഗധഹേതുഅത്ഥവചനം, ഓഭാസേസീതി അത്ഥോ. ഇമസ്മിം പക്ഖേ ‘‘അബ്ഭകൂട’’ന്തി ഉപയോഗത്ഥേ ഏവ ഉപയോഗവചനം ദട്ഠബ്ബം.

അയഞ്ഹേത്ഥ അത്ഥോ - യഥാ നാമ സഞ്ഝാപഭാനുരഞ്ജിതം രത്തവലാഹകസിഖരം പകതിയാപി ഓഭാസമാനം സമന്തതോ വിജ്ജോതമാനാ വിജ്ജുലതാ നിച്ഛരന്തീ വിസേസതോ ഓഭാസേതി, ഏവമേവം സുപരിസുദ്ധതപനീയമയം നാനാരതനസമുജ്ജലം പകതിപഭസ്സരം ഇമം വിമാനം ത്വം സബ്ബാലങ്കാരേഹി വിഭൂസിതാ സബ്ബസോ വിജ്ജോതയന്തീഹി അത്തനോ സരീരപ്പഭാഹി വത്ഥാഭരണോഭാസേഹി ച വിസേസതോ ഓഭാസേസീതി.

ഏത്ഥ ഹി "പീഠ"ന്തി നിദസ്സേതബ്ബവചനമേതം , "അബ്ഭകൂട"ന്തി നിദസ്സനവചനം. തഥാ "തേ"തി നിദസ്സേതബ്ബവചനം. തഞ്ഹി "പീഠ"ന്തി ഇദം അപേക്ഖിത്വാ സാമിവചനേന വുത്തമ്പി "അലങ്കതേ മല്യധരേ സുവത്ഥേ ഓഭാസസീ"തി ഇമാനി പദാനി അപേക്ഖിത്വാ പച്ചത്തവസേന പരിണമതി, തസ്മാ "ത്വ"ന്തി വുത്തം ഹോതി. "വിജ്ജുരിവാ"തി നിദസ്സനവചനം. "ഓഭാസസീ"തി ഇദം ദ്വിന്നമ്പി ഉപമേയ്യുപമാനാനം സമ്ബന്ധദസ്സനം. "ഓഭാസസീ"തി ഹി ഇദം "ത്വ"ന്തി പദം അപേക്ഖിത്വാ മജ്ഝിമപുരിസവസേന വുത്തം, "പീഠ"ന്തി ഇദം അപേക്ഖിത്വാ പഠമപുരിസവസേന പരിണമതി. ച-സദ്ദോ ചേത്ഥ ലുത്തനിദ്ദിട്ഠോ ദട്ഠബ്ബോ. "ഗച്ഛതി യേനകാമം ഓഭാസസീ"തി ച "വിജ്ജുലതോഭാസിതം അബ്ഭകൂടം വിയാ"തി പച്ചത്തവസേന ചേതം ഉപയോഗവചനം പരിണമതി. തഥാ "പീഠ"ന്തി വിസേസിതബ്ബവചനമേതം, "തേ സോവണ്ണമയം ഉളാര"ന്തിആദി തസ്സ വിസേസനം.

നനു ച "സോവണ്ണമയ"ന്തി വത്വാ സുവണ്ണസ്സ അഗ്ഗലോഹതായ സേട്ഠഭാവതോ ദിബ്ബസ്സ ച ഇധാധിപ്പേതത്താ "ഉളാര"ന്തി ന വത്തബ്ബന്തി? ന, കിഞ്ചി വിസേസസബ്ഭാവതോ. യഥേവ ഹി മനുസ്സപരിഭോഗസുവണ്ണവികതിതോ രസവിദ്ധം സേട്ഠം സുവിസുദ്ധം, തതോ ആകരുപ്പന്നം, തതോ യംകിഞ്ചി ദിബ്ബം സേട്ഠം, ഏവം ദിബ്ബസുവണ്ണേപി ചാമീകരം, ചാമീകരതോ സാതകുമ്ഭം, സാതകുമ്ഭതോ ജമ്ബുനദം, ജമ്ബുനദതോ സിങ്ഗീസുവണ്ണം. തഞ്ഹി സബ്ബസേട്ഠം. തേനാഹ സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ -

> "മുത്തോ മുത്തേഹി സഹ പുരാണജടിലേഹി, വിപ്പമുത്തോ വിപ്പമുത്തേഹി;
> സിങ്ഗീനിക്ഖസവണ്ണോ, രാജഗഹം പാവിസി ഭഗവാ"തി. (മഹാവ॰ ൫൮);

തസ്മാ "സോവണ്ണമയ"ന്തി വത്വാപി "ഉളാര"ന്തി വുത്തം. അഥ വാ "ഉളാര"ന്തി ഇദം ന തസ്സ സേട്ഠപണീതഭാവമേവ സന്ധായ വുത്തം, അഥ ഖോ മഹന്തഭാവമ്പീതി വുത്തോവായമത്ഥോ . ഏത്ഥ ച "പീഠ"ന്തിആദി ഫലസ്സ കമ്മസരിക്ഖതാദസ്സനം. തത്ഥാപി "സോവണ്ണമയ"ന്തി ഇമിനാ തസ്സ വിമാനസ്സ വത്ഥുസമ്പദം ദസ്സേതി, "ഉളാര"ന്തി ഇമിനാ സോഭാതിസയസമ്പദം, "മനോജവ"ന്തി ഇമിനാ ഗമനസമ്പദം. "ഗച്ഛതി യേനകാമ"ന്തി ഇമിനാ സീഘജവതായ പീഠസമ്പത്തിഭാവസമ്പദം ദസ്സേതി.

അഥ വാ "സോവണ്ണമയ"ന്തി ഇമിനാ തസ്സ പണീതഭാവം ദസ്സേതി, "ഉളാര"ന്തി ഇമിനാ വേപുല്ലമഹത്തം. "മനോജവ"ന്തി ഇമിനാ ആനുഭാവമഹത്തം. "ഗച്ഛതി യേനകാമ"ന്തി ഇമിനാ വിഹാരസുഖത്തം ദസ്സേതി. "സോവണ്ണമയ"ന്തി വാ ഇമിനാ തസ്സ അഭിരൂപതം വണ്ണപോക്ഖരതഞ്ച ദസ്സേതി, "ഉളാര"ന്തി ഇമിനാ ദസ്സനീയതം പാസാദികതഞ്ച ദസ്സേതി, "മനോജവ"ന്തി ഇമിനാ സീഘസമ്പദം, "ഗച്ഛതി യേനകാമ"ന്തി ഇമിനാ കത്ഥചി അപ്പടിഹതചാരതം ദസ്സേതി.

അഥ വാ തം വിമാനം യസ്സ പുഞ്ഞകമ്മസ്സ നിസ്സന്ദഫലം, തസ്സ അലോഭനിസ്സന്ദതായ സോവണ്ണമയം, അദോസനിസ്സന്ദതായ ഉള്ളാരം, അമോഹനിസ്സന്ദതായ മനോജവം ഗച്ഛതി യേനകാമം. തഥാ തസ്സ കമ്മസ്സ സദ്ധാനിസ്സന്ദഭാവേന സോവണ്ണമയം, പഞ്ഞാനിസ്സന്ദഭാവേന ഉള്ളാരം, വീരിയനിസ്സന്ദഭാവേന മനോജവം, സമാധിനിസ്സന്ദഭാവേന ഗച്ഛതി യേനകാമം. സദ്ധാസമാധിനിസ്സന്ദഭാവേന വാ സോവണ്ണമയം, സമാധിപഞ്ഞാനിസ്സന്ദഭാവേന ഉള്ളാരം, സമാധിവീരിയനിസ്സന്ദഭാവേന മനോജവം, സമാധിസതിനിസ്സന്ദഭാവേന ഗച്ഛതി യേനകാമന്തി വേദിതബ്ബം.

തത്ഥ യഥാ ''പീഠ''ന്തിആദി വിമാനസമ്പത്തിദസ്സനവസേന തസ്സാ ദേവതായ പുഞ്ഞഫലവിഭവസമ്പത്തികിത്തനം, ഏവം ''അലങ്കതേ''തിആദി അത്തഭാവസമ്പത്തിദസ്സനവസേന പുഞ്ഞഫലവിഭവസമ്പത്തികിത്തനം. യഥാ ഹി സുസിക്ഖിതസിപ്പാചരിയവിരചിതോപി രത്തസുവണ്ണാലങ്കാരോ വിവിധരംസിജാലസമുജ്ജലമണിരതനഖചിതോ ഏവ സോഭതി, ന കേവലോ, ഏവം സബ്ബങ്ഗസമ്പന്നോ ചതുരസ്സസോഭനോപി അത്തഭാവോ സുമണ്ഡിതപസാധിതോവ സോഭതി, ന കേവലോ. തേനസ്സാ ''അലങ്കതേ''തിആദിനാ ആഹരിമം സോഭാവിസേസം ദസ്സേതി, ''ഓഭാസസീ''തി ഇമിനാ അനാഹരിമം. തഥാ പുരിമേന വത്തമാനപച്ചയനിമിത്തം സോഭാതിസയം ദസ്സേതി, പച്ഛിമേന അതീതപച്ചയനിമിത്തം. പുരിമേന വാ തസ്സാ ഉപഭോഗവത്ഥുസമ്പദം ദസ്സേതി, പച്ഛിമേന ഉപഭുഞ്ജനകവത്ഥുസമ്പദം.

ഏത്ഥാഹ ''കിം പന തം വിമാനം യുത്തവാഹം, ഉദാഹു അയുത്തവാഹ''ന്തി? യദിപി ദേവലോകേ രഥവിമാനാനി യുത്തവാഹാനിപി ഹോന്തി ''സഹസ്സയുത്തം ആജഞ്ഞരഥ''ന്തി (സം॰ നി॰ ൧.൨൬൪) ആദിവചനതോ, തേ പന ദേവപുത്താ ഏവ കിച്ചകരണകാലേ വാഹരൂപേന അത്താനം ദസ്സേന്തി യഥാ ഏരാവണോ ദേവപുത്തോ കീളനകാലേ ഹത്ഥിരൂപേന. ഇദം പന അഞ്ഞഞ്ച ഏദിസം അയുത്തവാഹം ദട്ഠബ്ബം.

യദി ഏവം കിം തസ്സ വിമാനസ്സ അബ്ഭന്തരാ വായോധാതു ഗമനേ വിസേസപച്ചയോ, ഉദാഹു ബാഹിരാതി? അബ്ഭന്തരാതി ഗഹേതബ്ബം. യഥാ ഹി ചന്ദവിമാനസൂരിയവിമാനാദീനം ദേസന്തരഗമനേ തദുപജീവീനം സത്താനം സാധാരണകമ്മനിബ്ബത്തം അതിവിയ സീഘജവം മഹന്തം വായുമണ്ഡലം താനി പേലേന്തം പവത്തേതി, ന ഏവം തം പേലേത്വാ പവത്തേന്തീ ബാഹിരാ വായോധാതു അത്ഥി. യഥാ ച പന ചക്കരതനം അന്തോസമുട്ഠിതായ വായോധാതുയാ വസേന പവത്തതി. ന ഹി തസ്സ ചന്ദവിമാനാദീനം വിയ ബാഹിരാ വായോധാതു പേലേത്വാ പവത്തികാ അത്ഥി രഞ്ഞോ ചക്കവത്തിസ്സ ചിത്തവസേന ''പവത്തതു ഭവം ചക്കരതന''ന്തിആദിവചനസമനന്തരമേവ പവത്തനതോ, ഏവം തസ്സാ ദേവതായ ചിത്തവസേന അത്തസന്നിസ്സിതായ വായോധാതുയാ ഗച്ഛതീതി വേദിതബ്ബം. തേന വുത്തം ''മനോജവം ഗച്ഛതി യേനകാമ''ന്തി.

൨. ഏവം പഠമഗാഥായ തസ്സാ ദേവതായ പുഞ്ഞഫലസമ്പത്തിം കിത്തേത്വാ ഇദാനി തസ്സാ കാരണഭൂതം പുഞ്ഞസമ്പദം വിഭാവേതും **''കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ''**തിആദി ഗാഥാദ്വയം വുത്തം. തത്ഥ **കേനാ**തി കിം-സദ്ദോ ''കിം രാജാ യോ ലോകം ന രക്ഖതി, കിം നു ഖോ നാമ തുമ്ഹേ മം വത്തബ്ബം മഞ്ഞഥാ''തിആദീസു (പാരാ॰ ൪൨൨) ഗരഹണേ ആഗതോ. ''യംകിഞ്ചി രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്ന''ന്തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൨൪൪; സം॰ നി॰ ൩.൫൯)

അനിയമേ. "കിം സൂധ വിത്തം പുരിസസ്സ സേട്ഠ"ന്തിആദീസു (സം॰ നി॰ ൧.൨൪൬; സം॰ നി॰ ൧.൭൩) പുച്ഛായം. ഇധാപി പുച്ഛായമേവ ദട്ഠബ്ബോ. "കേനാ"തി ച ഹേതുഅത്ഥേ കരണവചനം, കേന ഹേതുനാതി അത്ഥോ. **തേ**തി തവ. **ഏതാദിസോ**തി ഏദിസോ, ഏതരഹി യഥാദിസ്സമാനോതി അത്ഥോ. **വണ്ണോ**തി വണ്ണ-സദ്ദോ "കദാ സഞ്ഞൂള്ഹാ പന തേ, ഗഹപതി, ഇമേ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ വണ്ണാ"തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൨.൭൭) ഗുണേ ആഗതോ. "അനേകപരിയായേന ബുദ്ധസ്സ വണ്ണം ഭാസതി, ധമ്മസ്സ വണ്ണം ഭാസതി, സങ്ഘസ്സ വണ്ണം ഭാസതീ"തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൧.൪) ഥുതിയം. "അഥ കേന നു വണ്ണേന, ഗന്ധഥേനോതി വുച്ചതീ"തിആദീസു (സം॰ നി॰ ൧.൨൩൪; ജാ॰ ൧.൬.൧൧൬) കാരണേ. "തയോ പത്തസ്സ വണ്ണാ"തിആദീസു (പാരാ॰ ൬൦൨) പമാണേ. "ചത്താരോമേ, ഭോ ഗോതമ, വണ്ണാ"തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൩.൧൧൫; മ॰ നി॰ ൨.൩൮൦-൩൮൧) ജാതിയം. "മഹന്തം ഹത്ഥിരാജവണ്ണം അഭിനിമ്മിനിത്വാ"തിആദീസു സണ്ഠാനേ. "സുവണ്ണവണ്ണോസി ഭഗവാ, സുസുക്കദാഠോസി വീരിയവാ"തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൨.൩൯൯; സു॰ നി॰ ൫൫൩) ഛവിവണ്ണേ. ഇധാപി ഛവിവണ്ണേ ഏവ ദട്ഠബ്ബോ. അയഞ്ഹേത്ഥ അത്ഥോ - കേന കീദിസേന പുഞ്ഞവിസേസേന ഹേതുഭൂതേന ദേവതേ, തവ ഏതാദിസോ ഏവംവിധോ ദ്വാദസയോജനാനി ഫരണകപ്പഭോ സരീരവണ്ണോ ജാതോതി?

കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതീതി കേന പുഞ്ഞാതിസയേന തേ ഇധ ഇമസ്മിം ഠാനേ ഇദാനി തയി ലബ്ഭമാനം ഉളാരം സുചരിതഫലം ഇജ്ഝതി നിപ്ഫജ്ജതി. **ഉപ്പജ്ജന്തീ**തി നിബ്ബത്തന്തി, അവിച്ഛേദവസേന ഉപരൂപരി വത്തന്തീതി അത്ഥോ. **ഭോഗാ**തി പരിഭുഞ്ജിതബ്ബട്ഠേന "ഭോഗാ"തി ലദ്ധനാമാ വത്ഥാഭരണാദിവിത്തൂപകരണവിസേസാ. **യേ**തി സാമഞ്ഞേന അനിയമനിദ്ദേസോ, **കേചീ**തി പകാരഭേദം ആമസിത്വാ അനിയമനിദ്ദേസോ, ഉഭയേനാപി പണീതപണീതതരാദിഭേദേ തത്ഥ ലബ്ഭമാനേ താദിസേ ഭോഗേ അനവസേസതോ ബ്യാപേത്വാ സങ്ഗണ്ഹാതി. അനവസേസബ്യാപകോ ഹി അയം നിദ്ദേസോ യഥാ "യേ കേചി സങ്ഖാരാ"തി. **മനസോ പിയാ**തി മനസാ പിയായിതബ്ബാ, മനാപിയാതി അത്ഥോ.

ഏത്ഥ ച "ഏതാദിസോ വണ്ണോ"തി ഇമിനാ ഹേട്ഠാ വുത്തവിസേസാ തസ്സാ ദേവതായ അത്തഭാവപരിയാപന്നാ വണ്ണസമ്പദാ ദസ്സിതാ. "ഭോഗാ"തി ഇമിനാ ഉപഭോഗപരിഭോഗവത്ഥുഭൂതാ ദിബ്ബരൂപസദ്ദഗന്ധരസഫോട്ഠബ്ബഭേദാ കാമഗുണസമ്പദാ. "മനസോ പിയാ"തി ഇമിനാ തേസം രൂപാദീനം ഇട്ഠകന്തമനാപതാ. "ഇധ മിജ്ഝതീ"തി ഇമിനാ പന ദിബ്ബആയുവണ്ണയസസുഖആധിപതേയ്യസമ്പദാ ദസ്സിതാ. "യേ കേചി മനസോ പിയാ"തി ഇമിനാ യാനി "സോ അഞ്ഞേ ദേവേ ദസഹി ഠാനേഹി അധിഗ്ഗണ്ഹാതി ദിബ്ബേന ആയുനാ ദിബ്ബേന വണ്ണേന ദിബ്ബേന സുഖേന ദിബ്ബേന യസേന ദിബ്ബേന ആധിപതേയ്യേന ദിബ്ബേഹി രൂപേഹി ദിബ്ബേഹി സദ്ദേഹി ദിബ്ബേഹി ഗന്ധേഹി ദിബ്ബേഹി രസേഹി ദിബ്ബേഹി ഫോട്ഠബ്ബേഹീ"തി (സം॰ നി॰ ൪.൩൪൧) സുത്തേ ആഗതാനി ദസ ഠാനാനി. തേസം ഇധ അനവസേസതോ സങ്ഗഹോ ദസ്സിതോതി വേദിതബ്ബോ.

൩. **പുച്ഛാമീ**തി പഞ്ഹം കരോമി, ഞാതുമിച്ഛാമീതി അത്ഥോ. കാമഞ്ചേതം "കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി. കിമകാസി പുഞ്ഞം, കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ"തി ച കിം-സദ്ദഗ്ഗഹണേനേവ അത്ഥന്തരസ്സ അസമ്ഭവതോ പുച്ഛാവസേന ഗാഥാത്തയം വുത്തന്തി വിഞ്ഞായതി.

പുച്ഛാവിസേസഭാവഞാപനത്ഥം പന "പുച്ഛാമീ"തി വുത്തം. അയഞ്ഹി പുച്ഛാ അദിട്ഠജോതനാ താവ ന ഹോതി ഏദിസസ്സ അത്ഥസ്സ മഹാഥേരസ്സ അദിട്ഠഭാവാഭാവതോ, വിമതിച്ഛേദനാപി ന ഹോതി സബ്ബസോ സമുഗ്ഘാതിതസംസയത്താ, അനുമതിപുച്ഛാപി ന ഹോതി "തം കിം മഞ്ഞസി രാജഞ്ഞാ"തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൨.൪൧൩) വിയ അനുമതിഗഹണാകാരേന അപ്പവത്തത്താ, കഥേതുകമ്യതാപുച്ഛാപി ന ഹോതി തസ്സാ ദേവതായ കഥേതുകമ്യതാവസേന ഥേരേന അപുച്ഛിതത്താ. വിസേസേന പന ദിട്ഠസംസന്ദനാതി വേദിതബ്ബാ. സ്വായമത്ഥോ ഹേട്ഠാ അട്ഠുപ്പത്തികഥായം "ഥേരോ കിഞ്ചാപീ"തിആദിനാ വിഭാവിതോ ഏവ. **തന്തി** ത്വം. തയിദം പുബ്ബാപരാപേക്ഖം, പുബ്ബാപേക്ഖതായ ഉപയോഗേകവചനം, പരാപേക്ഖതായ പന പച്ചത്തേകവചനം ദട്ഠബ്ബം.

ദേവീതി ഏത്ഥ ദേവ-സദ്ദോ "ഇമാനി തേ ദേവ ചതുരാസീതി നഗരസഹസ്സാനി കുസവതീരാജധാനിപമുഖാനി, ഏത്ഥ, ദേവ, ഛന്ദം കരോഹി ജീവിതേ അപേക്ഖ"ന്തി ച ആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൨.൨൬൬) സമ്മുതിദേവവസേന ആഗതോ, "തസ്സ ദേവാതിദേവസ്സ, സാസനം സബ്ബദസ്സിനോ"തിആദീസു വിസുദ്ധിദേവവസേന. വിസുദ്ധിദേവാനഞ്ഹി ഭഗവതോ അതിദേവഭാവേ വുത്തേ ഇതരേസം വുത്തോ ഏവ ഹോതീതി. "ചാതുമഹാരാജികാ ദേവാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ"തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൩൭) ഉപപത്തിദേവവസേന. ഇധാപി ഉപപത്തിദേവവസേനേവ വേദിതബ്ബോ. പദത്ഥതോ പന - ദിബ്ബതി അത്തനോ പുഞ്ഞിദ്ധിയാ കീളതി ലളതി പഞ്ചഹി കാമഗുണേഹി രമതി, അഥ വാ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന ജോതതി ഓഭാസതി, ആകാസേന വിമാനേന ച ഗച്ഛതീതി ദേവീ. "ത്വം ദേവീ"തി സമ്ബോധനേ ചേതം ഏകവചനം. **മഹാനുഭാവേ**തി ഉളാരപ്പഭാവേ, സോ പനസ്സാനുഭാവോ ഹേട്ഠാ ദ്വീഹി ഗാഥാഹി ദസ്സിതോയേവ.

മനുസ്സഭൂതാതി ഏത്ഥ മനസ്സ ഉസ്സന്നതായ മനുസ്സാ, സതിസൂരഭാവബ്രഹ്മചരിയയോഗ്യതാദിഗുണവസേന ഉപചിതമാനസാ ഉക്കട്ഠഗുണചിത്താ. കേ പന തേ? ജമ്ബുദീപവാസിനോ സത്തവിസേസാ. തേനാഹ ഭഗവാ -

> "തീഹി, ഭിക്ഖവേ, ഠാനേഹി ജമ്ബുദീപകാ മനുസ്സാ ഉത്തരകുരുകേ മനുസ്സേ അധിഗ്ഗണ്ഹന്തി ദേവേ ച താവതിംസേ. കതമേഹി തീഹി? സൂരാ, സതിമന്തോ, ഇധ ബ്രഹ്മചരിയവാസോ"തി (അ॰ നി॰ ൯.൨൧).

തഥാ ഹി ബുദ്ധാ ഭഗവന്തോ പച്ചേകബുദ്ധാ അഗ്ഗസാവകാ മഹാസാവകാ ചക്കവത്തിനോ അഞ്ഞേ ച മഹാനുഭാവാ സത്താ ഏത്ഥേവ ഉപ്പജ്ജന്തി. തേഹി സമാനരൂപാദിതായ പന സദ്ധിം പരിത്തദീപവാസീഹി ഇതരമഹാദീപവാസിനോപി "മനുസ്സാ"ത്വേവ പഞ്ഞായിംസൂതി ഏകേ.

അപരേ പന ഭണന്തി - ലോഭാദീഹി അലോഭാദീഹി ച സഹിതസ്സ മനസ്സ ഉസ്സന്നതായ മനുസ്സാ. യേ ഹി സത്താ മനുസ്സജാതികാ, തേസു വിസേസതോ ലോഭാദയോ അലോഭാദയോ ച ഉസ്സന്നാ, തേ ലോഭാദിഉസ്സന്നതായ അപായമഗ്ഗം, അലോഭാദിഉസ്സന്നതായ സുഗതിമഗ്ഗം നിബ്ബാനഗാമിമഗ്ഗഞ്ച പൂരേന്തി, തസ്മാ ലോഭാദീഹി അലോഭാദീഹി ച സഹിതസ്സ മനസ്സ ഉസ്സന്നതായ പരിത്തദീപവാസീഹി സദ്ധിം ചതുമഹാദീപവാസിനോ സത്തവിസേസാ "മനുസ്സാ"തി വുച്ചന്തീതി.

ലോകിയാ പന "മനുനോ അപച്ചഭാവേന മനുസ്സാ"തി വദന്തി. മനു നാമ പഠമകപ്പികോ ലോകമരിയാദായ ആദിഭൂതോ ഹിതാഹിതവിധായകോ സത്താനം പിതുട്ഠാനിയോ, യോ സാസനേ "മഹാസമ്മതോ"തി വുച്ചതി. പച്ചക്ഖതോ പരമ്പരായ ച തസ്സ ഓവാദാനുസാസനിയം ഠിതാ സത്താ പുത്തസദിസതായ "മനുസ്സാ"തി വുച്ചന്തി. തതോ ഏവ ഹി തേ മാണവാ "മനുജാ"തി ച വോഹരീയന്തി. മനുസ്സേസു ഭൂതാ ജാതാ, മനുസ്സഭാവം വാ പത്താതി മനുസ്സഭൂതാ.

കിമകാസി പുഞ്ഞന്തി കിം ദാനസീലാദിപ്പഭേദേസു കീദിസം പുജ്ജഭാവഫലനിബ്ബത്തനതോ, യത്ഥ സയം ഉപ്പന്നം, തം സന്താനം പുനാതി വിസോധേതീതി ച "പുഞ്ഞ"ന്തി ലദ്ധനാമം സുചരിതം കുസലകമ്മം അകാസി, ഉപചിനി നിബ്ബത്തേസീതി അത്ഥോ. **ജലിതാനുഭാവാ**തി സബ്ബസോ വിജ്ജോതമാനപുഞ്ഞിദ്ധികാ.

കസ്മാ പനേത്ഥ "മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞ"ന്തി വുത്തം, കിം അഞ്ഞാസു ഗതീസു പുഞ്ഞകിരിയാ നത്ഥീതി? നോ നത്ഥി. യസ്മാ നിരയേപി നാമ കാമാവചരകുസലചിത്തപവത്തി കദാചി ലബ്ഭതേവ, കിമങ്ഗം പനഞ്ഞത്ഥ, നനു അവോചുമ്ഹാ "ദിട്ഠസംസന്ദനാ പുച്ഛാ"തി. തസ്മാ മഹാഥേരോ മനുസ്സത്തഭാവേ ഠത്വാ പുഞ്ഞകമ്മം കത്വാ ഉപ്പന്നം തം ദിസ്വാ ഭൂതത്ഥവസേന പുച്ഛന്തോ "മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞ"ന്തി അവോച.

അഥ വാ അഞ്ഞാസു ഗതീസു ഏകന്തസുഖതായ ഏകന്തദുക്ഖതായ ദുക്ഖബഹുലതായ ച പുഞ്ഞകിരിയായ ഓകാസോ ന സുലഭരൂപോ സപ്പുരിസൂപനിസ്സയാദിപച്ചയസമവായസ്സ സുദുല്ലഭഭാവതോ. കദാചി ഉപ്പജ്ജമാനോപി യഥാവുത്തകാരണേന ഉളാരോ വിപുലോ ന ച ഹോതി, മനുസ്സഗതിയം പന സുഖബഹുലതായ പുഞ്ഞകിരിയായ ഓകാസോ സുലഭരൂപോ സപ്പുരിസൂപനിസ്സയാദിപച്ചയസമവായസ്സ യേഭുയ്യേന സുലഭഭാവതോ. യഞ്ച തത്ഥ ദുക്ഖം ഉപ്പജ്ജതി, തമ്പി വിസേസതോ പുഞ്ഞകിരിയായ ഉപനിസ്സയോ ഹോതി. ദുക്ഖൂപനിസ്സയാ ഹി സദ്ധാതി. യഥാ ഹി അയോഘനേന സത്ഥകേ നിപ്ഫാദിയമാനേ തസ്സ ഏകന്തതോ ന അഗ്ഗിമ്ഹി താപനം ഉദകേന വാ തേമനം ഛേദനകിരിയാസമത്ഥതായ വിസേസപച്ചയോ, താപേത്വാ പന പമാണയോഗതോ ഉദകതേമനം തസ്സാ വിസേസപച്ചയോ, ഏവമേവ സത്തസന്താനസ്സ ഏകന്തദുക്ഖസമങ്ഗിതാ ദുക്ഖബഹുലതാ ഏകന്തസുഖസമങ്ഗിതാ ച പുഞ്ഞകിരിയായ ന വിസേസപച്ചയോ ഹോതി. സതി പന ദുക്ഖസന്താപനേ പമാണയോഗതോ സുഖൂപബ്രൂഹനേ ച ലദ്ധൂപനിസ്സയാ പുഞ്ഞകിരിയാ ഉപ്പജ്ജതി, ഉപ്പജ്ജമാനാ ച മഹാജുതികാ മഹാവിപ്ഫാരാ പടിപക്ഖഛേദനസമത്ഥാ ച ഹോതി, തസ്മാ മനുസ്സഭാവോ പുഞ്ഞകിരിയായ വിസേസപച്ചയോ . തേന വുത്തം "മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞ"ന്തി. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

൪. ഏവം പന ഥേരേന പുച്ഛിതാ സാ ദേവതാ പഞ്ഹം വിസ്സജ്ജേസി. തമത്ഥം ദസ്സേതും **"സാ ദേവതാ അത്തമനാ"**തി ഗാഥാ വുത്താ. കേന പനായം ഗാഥാ വുത്താ? ധമ്മസങ്ഗാഹകേഹി. തത്ഥ **സാ**തി യാ പുബ്ബേ "പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ"തി വുത്താ, സാ. **ദേവതാ**തി ദേവപുത്തോപി ബ്രഹ്മാപി ദേവധീതാപി വുച്ചതി. "അഥ ഖോ അഞ്ഞതരാ ദേവതാ അഭിക്കന്തായ രത്തിയാ അഭിക്കന്തവണ്ണാ"തിആദീസു (സം॰ നി॰ ൧.൧; ഖു॰ പാ॰ ൭.൧) ഹി ദേവപുത്തോ "ദേവതാ"തി വുത്തോ ദേവോയേവ ദേവതാതി കത്വാ. തഥാ "താ ദേവതാ സത്തസതാ ഉളാരാ, ബ്രഹ്മവിമാനാ അഭിനിക്ഖമിത്വാ"തിആദീസു ബ്രഹ്മാനോ.

“അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന, യാ ത്വം തിട്ഠസി ദേവതേ;
ഓഭാസേന്തീ ദിസാ സബ്ബാ, ഓസധീ വിയ താരകാ”തി. (വിം വം ൭൪) -

ആദീസു ദേവധീതാ. ഇധാപി ദേവധീതാ ഏവ ദട്ഠബ്ബാ. **അത്തമനാ**തി തുട്ഠമനാ പീതിസോമനസ്സേഹി ഗഹിതമനാ. പീതിസോമനസ്സസഹഗതഞ്ഹി ചിത്തം ദോമനസ്സസ്സ അനോകാസതോ തേഹി തം സകം കത്വാ ഗഹിതം വിയ ഹോതി. **അത്തമനാ**തി വാ സകമനാ. അനവജ്ജപീതിസോമനസ്സസമ്പയുത്തഞ്ഹി ചിത്തം സമ്പതി ആയതിഞ്ച തംസമങ്ഗിനോ ഹിതസുഖാവഹതോ “സക”ന്തി വത്തബ്ബതം ലഭതി, ന ഇതരം.

മോഗ്ഗല്ലാനേനാതി മോഗ്ഗല്ലാനഗോത്തസ്സ ബ്രാഹ്മണമഹാസാലസ്സ പുത്തഭാവതോ സോ മഹാഥേരോ ഗോത്തവസേന “മോഗ്ഗല്ലാനോ”തി പഞ്ഞാതോ, തേന മോഗ്ഗല്ലാനേന . **പുച്ഛിതാ**തി ദിട്ഠസംസന്ദനവസേന പുച്ഛിതാ, അത്തമനാ സാ ദേവതാ പഞ്ഹം ബ്യാകാസീതി യോജനാ. അത്തമനതാ ചസ്സാ “തമ്പി നാമ പരിത്തകമ്പി കമ്മം ഏവം മഹതിയാ ദിബ്ബസമ്പത്തിയാ കാരണം അഹോസീ”തി പുബ്ബേപി സാ അത്തനോ പുഞ്ഞഫലം പടിച്ച അന്തരന്തരാ സോമനസ്സം പടിസംവേദേതി, ഇദാനി പന “അഞ്ഞതരസ്സ ഥേരസ്സ കതോപി നാമ കാരോ ഏവം ഉളാരഫലോ, അയം പന ബുദ്ധാനം അഗ്ഗസാവകോ ഉളാരഗുണോ മഹാനുഭാവോ , ഇമമ്പി പസ്സിതും നിപച്ചകാരഞ്ച കാതും ലഭാമി, മമ പുഞ്ഞഫലപടിസംയുത്തമേവ ച പുച്ഛം കരോതീ”തി ദ്വീഹി കാരണേഹി ഉപ്പന്നാ. ഏവം സഞ്ജാതബലവപീതിസോമനസ്സാ സാ ഥേരസ്സ വചനം സിരസാ സമ്പടിച്ഛിത്വാ പഞ്ഹം പുട്ഠാ ബ്യാകാസി.

പഞ്ഹന്തി ഞാതും ഇച്ഛിതം തം അത്ഥം **വിയാകാസി** കഥേസി വിസ്സജ്ജേസി. കഥം പന ബ്യാകാസി? **പുട്ഠാ**തി പുട്ഠാകാരതോ, പുച്ഛിതാകാരേനേവാതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ഹി “പുച്ഛിതാ”തി വത്വാ പുന “പുട്ഠാ”തി വചനം വിസേസത്ഥനിയമനം ദട്ഠബ്ബം. സിദ്ധേ ഹി സതി ആരമ്ഭോ വിസേസത്ഥഞാപകോവ ഹോതി. കോ പനേസോ വിസേസത്ഥോ? ബ്യാകരണസ്സ പുച്ഛാനുരൂപതാ. യഞ്ഹി കമ്മഫലം ദസ്സേത്വാ തസ്സ കാരണഭൂതം കമ്മം പുച്ഛിതം, തദുഭയസ്സ അഞ്ഞമഞ്ഞാനുരൂപഭാവവിഭാവനാ. യേന ച ആകാരേന പുച്ഛാ പവത്താ അത്ഥതോ ച ബ്യഞ്ജനതോ ച, തദാകാരസ്സ ബ്യാകരണസ്സ പുച്ഛാനുരൂപതാ, തഥാ ചേവ വിസ്സജ്ജനം പവത്തം. ഇതി ഇമസ്സ വിസേസസ്സ ഞാപനത്ഥം “പുച്ഛിതാ”തി വത്വാ പുന “പുട്ഠാ”തി വുത്തം.

“പുച്ഛിതാ”തി വാ തായ ദേവതായ വിസേസനമുഖേന പുട്ഠഭാവസ്സ പഞ്ഹബ്യാകരണസ്സ ച കാരണകിത്തനം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - “കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ”തിആദിനാ ഥേരേന പുച്ഛീയതീതി പുച്ഛാ, തായ ദേവതായ കതകമ്മം, തസ്സാ പുച്ഛായ കാരിതാ ആചിക്ഖിതാ വാതി സാ ദേവതാ “പുച്ഛിതാ”തി വുത്താ. യസ്മാ പുച്ഛിതാ പുച്ഛിയമാനസ്സ കമ്മസ്സ കാരിതാ, തസ്മാ പഞ്ഹം പുട്ഠാ. യസ്മാ ച പുച്ഛിതാ പുച്ഛിയമാനസ്സ കമ്മസ്സ ആചിക്ഖനസഭാവാ, തസ്മാ പഞ്ഹം ബ്യാകാസീതി. **യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല**ന്തി ഇദം “പഞ്ഹ”ന്തി വുത്തസ്സ അത്ഥസ്സ സരൂപദസ്സനം. അയം ചേത്ഥ അത്ഥോ - ഇദം പുച്ഛന്തസ്സ പുച്ഛിയമാനായ ച പച്ചക്ഖഭൂതം അനന്തരം വുത്തപ്പകാരം പുഞ്ഞഫലം, യസ്സ കമ്മസ്സ തം ഞാതും ഇച്ഛിതത്താ പഞ്ഹന്തി വുത്തം പുഞ്ഞകമ്മം ബ്യാകാസീതി.

൫. **അഹം മനുസ്സേസൂ**തിആദി പഞ്ഹസ്സ ബ്യാകരണാകാരോ. തത്ഥ **അഹ**ന്തി ദേവതാ അത്താനം നിദ്ദിസതി. "മനുസ്സേസൂ"തി വത്വാ പുന "മനുസ്സഭൂതാ"തി വചനം തദാ അത്തനി മനുസ്സഗുണാനം വിജ്ജമാനതാദസ്സനത്ഥം. യോ ഹി മനുസ്സജാതികോവ സമാനോ പാണാതിപാതാദിം അകത്തബ്ബം കത്വാ ദണ്ഡാരഹോ തത്ഥ തത്ഥ രാജാദിതോ ഹത്ഥച്ഛേദാദികമ്മകാരണം പാപുണന്തോ മഹാദുക്ഖം അനുഭവതി, അയം **മനുസ്സനേരയികോ** നാമ. അപരോ മനുസ്സജാതികോവ സമാനോ പുബ്ബേകതകമ്മുനാ ഘാസച്ഛാദനമ്പി ന ലഭതി, ഖുപ്പിപാസാഭിഭൂതോ ദുക്ഖബഹുലോ കത്ഥചി പതിട്ഠം അലഭമാനോ വിചരതി, അയം **മനുസ്സപേതോ** നാമ. അപരോ മനുസ്സജാതികോവ സമാനോ പരാധീനവുത്തി പരേസം ഭാരം വഹന്തോ ഭിന്നമരിയാദോ വാ അനാചാരം ആചരിത്വാ പരേഹി സന്തജ്ജിതോ മരണഭയഭീതോ ഗഹനനിസ്സിതോ ദുക്ഖബഹുലോ വിചരതി ഹിതാഹിതം അജാനന്തോ നിദ്ദാജിഘച്ഛാദുക്ഖവിനോദനാദിപരോ, അയം **മനുസ്സതിരച്ഛാനോ** നാമ. യോ പന അത്തനോ ഹിതാഹിതം ജാനന്തോ കമ്മഫലം സദ്ദഹന്തോ ഹിരോത്തപ്പസമ്പന്നോ ദയാപന്നോ സബ്ബസത്തേസു സംവേഗബഹുലോ അകുസലകമ്മപഥേ പരിവജ്ജേന്തോ കുസലകമ്മപഥേ സമാചരന്തോ പുഞ്ഞകിരിയവത്ഥൂനി പരിപൂരേതി, അയം മനുസ്സധമ്മേ പതിട്ഠിതോ **പരമത്ഥതോ മനുസ്സോ** നാമ. അയമ്പി താദിസോ അഹോസി. തേന വുത്തം "മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ"തി. മനുസ്സേ സത്തനികായേ മനുസ്സഭാവം പത്താ മനുസ്സധമ്മഞ്ച അപ്പഹായ ഠിതാതി അത്ഥോ.

അബ്ഭാഗതാനന്തി അഭിആഗതാനം, സമ്പത്തആഗന്തുകാനന്തി അത്ഥോ. ദുവിധാ ഹി ആഗന്തുകാ അതിഥി അബ്ഭാഗതോതി. തേസു കതപരിചയോ ആഗന്തുകോ അതിഥി, അകതപരിചയോ അബ്ഭാഗതോ. കതപരിചയോ അകതപരിചയോപി വാ പുരേതരം ആഗതോ അതിഥി, ഭോജനവേലായം ഉപട്ഠിതോ സമ്പതി ആഗതോ അബ്ഭാഗതോ. നിമന്തിതോ വാ ഭത്തേന അതിഥി, അനിമന്തിതോ അബ്ഭാഗതോ. അയം പന അകതപരിചയോ അനിമന്തിതോ സമ്പതി ആഗതോ ച, തം സന്ധായാഹ "അബ്ഭാഗതാന"ന്തി, ഗരുകാരേന പനേത്ഥ ബഹുവചനം വുത്തം. ആസതി നിസീദതി ഏത്ഥാതി ആസനം. യംകിഞ്ചി നിസീദനയോഗ്ഗം, ഇധ പന പീഠം അധിപ്പേതം, തസ്സ ച അപ്പകത്താ അനുളാരത്താ ച **"ആസനക"**ന്തി ആഹ. **അദാസി**ന്തി "ഇദമസ്സ ഥേരസ്സ ദിന്നം മയ്ഹം മഹപ്ഫലം ഭവിസ്സതി മഹാനിസംസ"ന്തി സഞ്ജാതസോമനസ്സാ കമ്മം കമ്മഫലഞ്ച സദ്ദഹിത്വാ തസ്സ ഥേരസ്സ പരിഭോഗത്ഥായ അദാസിം, നിരപേക്ഖപരിച്ചാഗവസേന പരിച്ചജിന്തി അത്ഥോ.

അഭിവാദയിന്തി അഭിവാദനമകാസിം, പഞ്ചപതിട്ഠിതേന ദക്ഖിണേയ്യപുഗ്ഗലേ വന്ദിന്തി അത്ഥോ. വന്ദമാനാ ഹി തം തായേവ വന്ദനകിരിയായ വന്ദിയമാനം "സുഖിനീ ഹോഹി, അരോഗാ ഹോഹീ"തിആദിനാ ആസിവാദം അത്ഥതോ വദാപേസി നാമ. **അഞ്ജലികം അകാസി**ന്തി ദസനഖസമോധാനസമുജ്ജലം അഞ്ജലിം സിരസി പഗ്ഗണ്ഹന്തീ ഗുണവിസിട്ഠാനം അപചായനം അകാസിന്തി അത്ഥോ. **യഥാനുഭാവ**ന്തി യഥാബലം, തദാ മമ വിജ്ജമാനവിഭവാനുരൂപന്തി അത്ഥോ. **അദാസി ദാന**ന്തി അന്നപാനാദിദേയ്യധമ്മപരിച്ചാഗേന ദക്ഖിണേയ്യം ഭോജേന്തീ ദാനമയം പുഞ്ഞം പസവിം.

ഏത്ഥ ച "അഹ"ന്തി ഇദം കമ്മസ്സ ഫലസ്സ ച ഏകസന്തതിപതിതതാദസ്സനേന സമ്ബന്ധഭാവദസ്സനം, "മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ"തി ഇദം തസ്സാ പുഞ്ഞകിരിയായ അധിട്ഠാനഭൂതസന്താനവിസേസദസ്സനം, "അബ്ഭാഗതാന"ന്തി ഇദം ചിത്തസമ്പത്തിദസ്സനഞ്ചേവ ഖേത്തസമ്പത്തിദസ്സനഞ്ച ദാനസ്സ വിയ പടിഗ്ഗഹണസ്സ ച

കിഞ്ചി അനപേക്ഖിത്വാ പവത്തിതഭാവദീപനതോ. ‘‘ആസനകം അദാസിം യഥാനുഭാവഞ്ച അദാസി ദാന’’ന്തി ഇദം ഭോഗസാരദാനദസ്സനം, ‘‘അഭിവാദയിം അഞ്ജലികം അകാസി’’ന്തി ഇദം കായസാരദാനദസ്സനം.

൯. **തേനാ**തി തേന യഥാവുത്തേന പുഞ്ഞേന ഹേതുഭൂതേന. **മേ**തി അയം മേ-സദ്ദോ ‘‘കിച്ഛേന മേ അധിഗതം, ഹലം ദാനി പകാസിതു’’ന്തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൨.൬൫; മ॰ നി॰ ൧.൨൮൧; സം॰ നി॰ ൧.൧൭൨) കരണേ ആഗതോ, മയാതി അത്ഥോ. ‘‘സാധു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സംഖിത്തേന ധമ്മം ദേസേതൂ’’തിആദീസു (സം॰ നി॰ ൩.൧൮൨; അ॰ നി॰ ൪.൨൫൭) സമ്പദാനേ, മയ്ഹന്തി അത്ഥോ. ‘‘പുബ്ബേവ മേ, ഭിക്ഖവേ, സമ്ബോധാ അനഭിസമ്ബുദ്ധസ്സ ബോധിസത്തസ്സേവ സതോ’’തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൨൦൯; സം॰ നി॰ ൪.൧൪; അ॰ നി॰ ൩.൧൦൪) സാമിഅത്ഥേ ആഗതോ, ഇധാപി സാമിഅത്ഥേ ഏവ, മമാതി അത്ഥോ. സ്വായം മേ-സദ്ദോ തേന മേ പുഞ്ഞേനാതി ച മേ ഏതാദിസോതി ച ഉഭയത്ഥ സമ്ബന്ധിതബ്ബോ. സേസം വുത്തനയമേവ.

ഏവം തായ ദേവതായ പഞ്ഹേ ബ്യാകതേ ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ വിത്ഥാരേന ധമ്മം ദേസേസി. സാ ദേസനാ സപരിവാരായ തസ്സാ ദേവതായ സാത്ഥികാ അഹോസി. ഥേരോ തതോ മനുസ്സലോകം ആഗന്ത്വാ സബ്ബം തം പവത്തിം ഭഗവതോ ആരോചേസി. ഭഗവാ തം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തപരിസായ ധമ്മം ദേസേസി. ഗാഥാ ഏവ പന സങ്ഗഹം ആരുള്ഹാതി.

പഠമപീഠവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ദുതിയപീഠവിമാനവണ്ണനാ

പീഠം തേ വേളുരിയമയന്തി ദുതിയപീഠവിമാനം. തസ്സ അട്ഠുപ്പത്തി ച അത്ഥവണ്ണനാ ച പഠമേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാ. അയം പന വിസേസോ - സാവത്ഥിവാസിനീ കിര ഏകാ ഇത്ഥീ അത്തനോ ഗേഹം പിണ്ഡായ പവിട്ഠം ഏകം ഥേരം പസ്സിത്വാ പസന്നചിത്താ തസ്സ ആസനം ദേന്തീ അത്തനോ പീഠം ഉപരി നീലവത്ഥേന അത്ഥരിത്വാ അദാസി. തേന തസ്സാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തായ വേളുരിയമയം പല്ലങ്കവിമാനം നിബ്ബത്തം. തേന വുത്തം -

൧൨. ‘‘പീഠം തേ വേളുരിയമയം ഉളാരം, മനോജവം ഗച്ഛതി യേനകാമം;
അലങ്കതേ മല്യധരേ സുവത്ഥേ, ഓഭാസസി വിജ്ജുരിവബ്ഭകൂടം.

൧൩. ‘‘കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൧൪. ‘‘പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ, മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ’’തി.

൧൫. ‘‘സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം’’.

൧൬. ‘‘അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, അബ്ഭാഗതാനാസനകം അദാസിം;
അഭിവാദയിം അഞ്ജലികം അകാസിം, യഥാനുഭാവഞ്ച അദാസി ദാനം.

൧൭. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;

ഉപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൧൪."അക്ഖാമി തേ ഭിക്ഖു മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതാ യമകാസി പുഞ്ഞം;
തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ"തി.

൪. തത്ഥ **വേളുരിയമയ**ന്തി വേളുരിയമണിമയം. വേളുരിയമണി നാമ വിളൂരപബ്ബതസ്സ വിളൂരഗാമസ്സ ച അവിദൂരേ ഉപ്പജ്ജനകമണി. തസ്സ കിര വിളൂരഗാമട്ഠാനേ ആകരോ, വിളൂരസ്സ പന അവിദൂരേ ഭവത്താ വേളുരിയന്തേവ പഞ്ഞായിത്ഥ. തംസദിസവണ്ണനിഭതായ ദേവലോകേപിസ്സ തഥേവ നാമം ജാതം യഥാ തം മനുസ്സലോകേ ലദ്ധനാമവസേനേവ ദേവലോകേ ദേവപുത്താനം. തം പന മയൂരഗീവവണ്ണം വാ ഹോതി, വായസപത്തവണ്ണം വാ, സിനിദ്ധവേണുപത്തവണ്ണം വാ. ഇധ പന മയൂരഗീവവണ്ണം വേദിതബ്ബം. സേസം സബ്ബം പഠമപീഠവിമാനേ വുത്തസദിസമേവാതി.

ദുതിയപീഠവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. തതിയപീഠവിമാനവണ്ണനാ

പീഠം തേ സോവണ്ണമയന്തി തതിയപീഠവിമാനം. തസ്സ വത്ഥു രാജഗഹേ സമുട്ഠിതം. അഞ്ഞതരോ കിര ഖീണാസവത്ഥേരോ രാജഗഹേ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ഭത്തം ഗഹേത്വാ ഉപകട്ഠേ കാലേ ഭത്തകിച്ചം കാതുകാമോ ഏകം വിവടദ്വാരഗേഹം ഉപസങ്കമി. തസ്മിം പന ഗേഹേ ഗേഹസാമിനീ ഇത്ഥീ സദ്ധാ പസന്നാ ഥേരസ്സ ആകാരം സല്ലക്ഖേത്വാ "ഏഥ, ഭന്തേ, ഇധ നിസീദിത്വാ ഭത്തകിച്ചം കരോഥാ"തി അത്തനോ ഭദ്ദപീഠം പഞ്ഞാപേത്വാ ഉപരി പീതവത്ഥം അത്ഥരിത്വാ നിരപേക്ഖപരിച്ചാഗവസേന അദാസി, "ഇദം മേ പുഞ്ഞം ആയതിം സോവണ്ണപീഠപടിലാഭായ ഹോതൂ"തി പത്ഥനഞ്ച പട്ഠപേസി. അഥ ഥേരേ തത്ഥ നിസീദിത്വാ ഭത്തകിച്ചം കത്വാ പത്തം ധോവിത്വാ ഉട്ഠായ ഗച്ഛന്തേ "ഭന്തേ, ഇദമാസനം തുമ്ഹാകംയേവ പരിച്ചത്തം, മയ്ഹം അനുഗ്ഗഹത്ഥം പരിഭുഞ്ജഥാ"തി ആഹ. ഥേരോ തസ്സാ അനുകമ്പായ തം പീഠം സമ്പടിച്ഛിത്വാ സങ്ഘസ്സ ദാപേസി. സാ അപരേന സമയേന അഞ്ഞതരേന രോഗേന ഫുട്ഠാ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തീതിആദി സബ്ബം പഠമവിമാനവണ്ണനായം വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം. തേന വുത്തം -

൧൫."പീഠം തേ സോവണ്ണമയം ഉളാരം, മനോജവം ഗച്ഛതി യേനകാമം;
അലങ്കതേ മല്യധരേ സുവത്ഥേ,ഓഭാസസി വിജ്ജുരിവബ്ഭകൂടം.

൧൬."കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൧൭."പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ, മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ"തി.

൧൮."സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം".

൧൯."അപ്പസ്സ കമ്മസ്സ ഫലം മമേദം, യേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ;
അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, പുരിമായ ജാതിയാ മനുസ്സലോകേ.

൨൦."അദ്ദസം വിരജം ഭിക്ഖും, വിപ്പസന്നമനാവിലം;
തസ്സ അദാസഹം പീഠം, പസന്നാ സേഹി പാണിഭി.

൨൧."തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൨൨."അക്ഖാമി തേ ഭിക്ഖു മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതാ യമകാസി പുഞ്ഞം;
തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ"തി.

൧൯. യഞ്ച പന പഞ്ചമഗാഥായം **പുരിമായ ജാതിയാ മനുസ്സലോകേ**തിആദി, ഏത്ഥ ജാതി-സദ്ദോ അത്ഥേവ സങ്ഖതലക്ഖണേ "ജാതി ദ്വീഹി ഖന്ധേഹി സങ്ഗഹിതാ"തിആദീസു (ധാതു॰ ൭൧). അത്ഥി നികായേ "നിഗണ്ഠാ നാമ സമണജാതീ"തിആദീസു (അ॰ നി॰ ൩.൭൧). അത്ഥി പടിസന്ധിയം "യം മാതുകുച്ഛിസ്മിം പഠമം ചിത്തം ഉപ്പന്നം, പഠമം വിഞ്ഞാണം പാതുഭൂതം, തദുപാദായ സാവസ്സ ജാതീ"തിആദീസു (മഹാവ॰ ൧൨൪). അത്ഥി കുലേ "അക്ഖിത്തോ അനുപകുട്ഠോ ജാതിവാദേനാ"തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൧.൩൦൩). അത്ഥി പസുതിയം "സമ്പതിജാതോ, ആനന്ദ, ബോധിസത്തോ"തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൨.൩൧; മ॰ നി॰ ൩.൨൦൭). അത്ഥി ഭവേ "ഏകമ്പി ജാതിം ദ്വേപി ജാതിയോ"തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൪൪; മ॰ നി॰ ൧.൧൪). ഇധാപി ഭവേ ഏവ ദട്ഠബ്ബോ. തസ്മാ പുരിമായ ജാതിയാ പുരിമസ്മിം ഭവേ അനന്തരാതീതേ പുരിമേ അത്തഭാവേതി അത്ഥോ. ഭുമ്മത്ഥേ ഹിദം കരണവചനം. **മനുസ്സലോകേ**തി മനുസ്സലോകഭവേ, രാജഗഹം സന്ധായ വദതി. ഓകാസലോകോ ഹി ഇധ അധിപ്പേതോ, സത്തലോകോ പന "മനുസ്സേസൂ"തി ഇമിനാ വുത്തോയേവ.

൨൦. **അദ്ദസ**ന്തി അദ്ദക്ഖിം. **വിരജ**ന്തി വിഗതരാഗാദിരജത്താ വിരജം. **ഭിക്ഖു**ന്തി ഭിന്നകിലേസത്താ ഭിക്ഖും, സബ്ബസോ കിലേസകാലുസ്സിയാഭാവേന വിപ്പസന്നചിത്തതായ **വിപ്പസന്നം,** അനാവിലസങ്കപ്പതായ **അനാവിലം**. പുരിമം പുരിമഞ്ചേത്ഥ പദം പച്ഛിമസ്സ പച്ഛിമസ്സ കാരണവചനം, വിഗതരാഗാദിരജത്താ ഭിന്നകിലേസതായ ഭിക്ഖും, ഭിന്നകിലേസത്താ കിലേസകാലുസ്സിയാഭാവേന വിപ്പസന്നം, വിപ്പസന്നമനത്താ അനാവിലന്തി. പച്ഛിമം പച്ഛിമം വാ പദം പുരിമസ്സ പുരിമസ്സ കാരണവചനം, വിരജം ഭിക്ഖുഗുണയോഗതോ. ഭിന്നകിലേസോ ഹി ഭിക്ഖു. ഭിക്ഖും വിപ്പസന്നഭാവതോ. കിലേസകാലുസ്സിയാഭാവേന വിപ്പസന്നമാനസോ ഹി ഭിക്ഖു. വിപ്പസന്നം അനാവിലസങ്കപ്പഭാവതോതി . രാഗരജാഭാവേന വാ "വിരജ"ന്തി വുത്തം, ദോസകാലുസ്സിയാഭാവേന "വിപ്പസന്ന"ന്തി, മോഹബ്യാകുലാഭാവേന "അനാവില"ന്തി. ഏവംഭൂതോ പരമത്ഥതോ ഭിക്ഖു നാമ ഹോതീതി "ഭിക്ഖു"ന്തി വുത്തം. **അദാസഹ**ന്തി അദാസിം അഹം. **പീഠ**ന്തി തദാ മമ സന്തികേ വിജ്ജമാനം ഭദ്ദപീഠം. **പസന്നാ**തി കമ്മഫലസദ്ധായ രതനത്തയസദ്ധായ ച പസന്നചിത്താ. **സേഹി പാണിഭീ**തി അഞ്ഞം അനാണാപേത്വാ അത്തനോ ഹത്ഥേഹി ഉപനീയ പീഠം പഞ്ഞാപേത്വാ അദാസിന്തി അത്ഥോ.

ഏത്ഥ ച "വിരജം ഭിക്ഖും വിപ്പസന്നമനാവില"ന്തി ഇമിനാ ഖേത്തസമ്പത്തിം ദസ്സേതി, "പസന്നാ"തി ഇമിനാ ചിത്തസമ്പത്തിം, "സേഹി പാണിഭീ"തി ഇമിനാ പയോഗസമ്പത്തിം. തഥാ "പസന്നാ"തി ഇമിനാ സക്കച്ചദാനം അനുപഹച്ചദാനന്തി ച ഇമേ ദ്വേ ദാനഗുണാ ദസ്സിതാ, "സേഹി പാണിഭീ"തി ഇമിനാ സഹത്ഥേന ദാനം അനുപവിദ്ധദാനന്തി ഇമേ ദ്വേ ദാനഗുണാ ദസ്സിതാ, പീതവത്ഥസ്സ അത്ഥരണേന

നിസീദനകാലഞ്ഞുതായ ചിത്തിം കത്വാ ദാനം കാലേന ദാനന്തി ഇമേ ദ്വേ ദാനഗുണാ ദസ്സിതാതി വേദിതബ്ബാ. സേസം ഹേട്ഠാ വുത്തനയമേവ.

തതിയപീഠവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. ചതുത്ഥപീഠവിമാനവണ്ണനാ

പീഠം തേ വേളുരിയമയന്തി ചതുത്ഥപീഠവിമാനം. ഇമസ്സാപി വത്ഥു രാജഗഹേ സമുട്ഠിതം, തം ദുതിയവിമാനേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം. നീലവത്ഥേന ഹി അത്ഥരിത്വാ പീഠസ്സ ദിന്നത്താ ഇമിസ്സാപി വിമാനം വേളുരിയമയം നിബ്ബത്തം. സേസം പഠമവിമാനേ വുത്തസദിസം. തേന വുത്തം -

൩൫.''പീഠം തേ വേളുരിയമയം ഉളാരം, മനോജവം ഗച്ഛതി യേനകാമം;
അലങ്കതേ മല്യധരേ സുവത്ഥേ, ഓഭാസസി വിജ്ജുരിവബ്ഭകൂടം.

൩൬.''കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൩൭.''പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ, മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ''തി.

൩൮.''സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം''.

൩൯.''അപ്പസ്സ കമ്മസ്സ ഫലം മമേദം, യേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ;
അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, പുരിമായ ജാതിയാ മനുസ്സലോകേ.

൪൦.''അദ്ദസം വിരജം ഭിക്ഖും, വിപ്പസന്നമനാവിലം;
തസ്സ അദാസഹം പീഠം, പസന്നാ സേഹി പാണിഭി.

൪൧.''തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൪൨.''അക്ഖാമി തേ ഭിക്ഖു മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതാ യമകാസി പുഞ്ഞം;
തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ''തി.

ഏത്ഥാപി ഹി നീലവത്ഥേന അത്ഥരിത്വാ പീഠസ്സ ദിന്നത്താ ഇമിസ്സാപി വിമാനം വേളുരിയമയം നിബ്ബത്തം. തേനേവേത്ഥ ''പീഠം തേ വേളുരിയമയ''ന്തി ആദിതോ ആഗതം. സേസം തതിയസദിസമേവാതി തത്ഥ വുത്തനയേനേവ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

ചതുത്ഥപീഠവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. കുഞ്ജരവിമാനവണ്ണനാ

കുഞ്ജരോ തേ വരാരോഹോതി കുഞ്ജരവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ കലന്ദകനിവാപേ. അഥേകദിവസം രാജഗഹനഗരേ നക്ഖത്തം ഘോസിതം. നാഗരാ വീഥിയോ സോധേത്വാ വാലുകം ഓകിരിത്വാ ലാജപഞ്ചമകാനി പുപ്ഫാനി വിപ്പകിരിംസു, ഗേഹദ്വാരേ

ഗേഹദ്വാരേ കദലിയോ ച പുണ്ണഘടേ ച ഠപേസും, യഥാവിഭവം നാനാവിരാഗവണ്ണവിചിത്താ ധജപടാകാദയോ ഉസ്സാപേസും, സബ്ബോ ജനോ അത്തനോ അത്തനോ വിഭവാനുരൂപം സുമണ്ഡിതപസാധിതോ നക്ഖത്തകീളം കീളി, സകലനഗരം ദേവനഗരം വിയ അലങ്കതപടിയത്തം അഹോസി. അഥ ബിമ്ബിസാരമഹാരാജാ പുബ്ബചാരിത്തവസേന മഹാജനസ്സ ചിത്താനുരക്ഖണത്ഥഞ്ച അത്തനോ രാജഭവനതോ നിക്ഖമിത്വാ മഹന്തേന പരിവാരേന മഹതാ രാജാനുഭാവേന ഉളാരേന സിരിസോഭഗ്ഗേന നഗരം പദക്ഖിണം കരോതി.

തേന ച സമയേന രാജഗഹവാസിനീ ഏകാ കുലധീതാ രഞ്ഞോ തം വിഭവസമ്പത്തിം സിരിസോഭഗ്ഗം രാജാനുഭാവഞ്ച പസ്സിത്വാ അച്ഛരിയബ്ഭുതചിത്തജാതാ "അയം ദേവിദ്ധിസദിസാ വിഭവസമ്പത്തി കീദിസേന നു ഖോ കമ്മുനാ ലബ്ഭതീ"തി പണ്ഡിതസമ്മതേ പുച്ഛി. തേ തസ്സാ കഥേസും "ഭദ്ദേ, പുഞ്ഞകമ്മം നാമ ചിന്താമണിസദിസം കപ്പരുക്ഖസദിസം, ഖേത്തസമ്പത്തിയാ ചിത്തസമ്പത്തിയാ ച സതി യം യം പത്ഥേത്വാ കരോതി, തം തം നിപ്ഫാദേതിയേവ. അപിച ആസനദാനേന ഉച്ചാകുലീനതാ ഹോതി, അന്നദാനേന ബലസമ്പത്തിപടിലാഭോ, വത്ഥദാനേന വണ്ണസമ്പത്തിപടിലാഭോ, യാനദാനേന സുഖവിസേസപടിലാഭോ, ദീപദാനേന ചക്ഖുസമ്പത്തിപടിലാഭോ, ആവാസദാനേന സബ്ബസമ്പത്തിപടിലാഭോ ഹോതീ"തി. സാ തം സുത്വാ "ദേവസമ്പത്തി ഇതോ ഉളാരാ ഹോതി മഞ്ഞേ"തി തത്ഥ ചിത്തം ഠപേത്വാ പുഞ്ഞകിരിയായ അതിവിയ ഉസ്സാഹജാതാ അഹോസി.

മാതാപിതരോ ചസ്സാ അഹതം വത്ഥയുഗം നവപീഠം ഏകം പദുമകലാപം സപ്പിമധുസക്ഖരാ തണ്ഡുലഖീരാനി ച പരിഭോഗത്ഥായ പേസേസും. സാ താനി ദിസ്വാ "അഹഞ്ച ദാനം ദാതുകാമാ, അയഞ്ച മേ ദേയ്യധമ്മോ ലദ്ധോ"തി തുട്ഠമാനസാ ദുതിയദിവസേ ദാനം സജ്ജേന്തീ അപ്പോദകമധുപായാസം സമ്പാദേത്വാ, തസ്സ പരിവാരഭാവേന അഞ്ഞമ്പി ബഹും ഖാദനീയഭോജനീയം പടിയാദേത്വാ ദാനഗ്ഗേ ഗന്ധപരിഭണ്ഡം കത്വാ വികസിതപദുമപത്തകിഞ്ജക്ഖകേസരോപസോഭിതേസു പദുമേസു ആസനം പഞ്ഞാപേത്വാ, അഹതേന സേതവത്ഥേന അത്ഥരിത്വാ ആസനസ്സ ചതുന്നം പാദാനം ഉപരി ചത്താരി പദുമാനി മാലാഗുളഞ്ച ഠപേത്വാ, ആസനസ്സ ഉപരി വിതാനം ബന്ധിത്വാ മാലാദാമഓലമ്ബകദാമാനി ഓലമ്ബിത്വാ, ആസനസ്സ സമന്തതോ ഭൂമിം സകേസരേഹി പദുമപത്തേഹി സബ്ബസന്ഥരം സന്ഥരിത്വാ "ദക്ഖിണേയ്യേ ആഗതേ പൂജേസ്സാമീ"തി പുപ്ഫപൂരിതം ചങ്കോടകം ഏകമന്തേ ഠപേസി.

അഥേവം കതദാനൂപകരണസംവിധാനാ സീസംന്ഹാതാ സുദ്ധവത്ഥനിവത്ഥാ സുദ്ധുത്തരാസങ്ഗാ വേലം സല്ലക്ഖേത്വാ ഏകം ദാസിം ആണാപേസി "ഗച്ഛ ജേ, അമ്ഹാകം താദിസം ദക്ഖിണേയ്യം പരിയേസാഹീ"തി. തേന ച സമയേന ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ സഹസ്സഥവികം നിക്ഖിപന്തോ വിയ രാജഗഹേ പിണ്ഡായ ചരന്തോ അന്തരവീഥിം പടിപന്നോ ഹോതി. അഥ സാ ദാസീ ഥേരം വന്ദിത്വാ ആഹ "ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം പത്തം മേ ദേഥാ"തി. "ഏകിസ്സാ ഉപാസികായ അനുഗ്ഗഹത്ഥം ഇതോ ഏഥാ"തി ച ആഹ. ഥേരോ തസ്സാ പത്തം അദാസി. സാ ഥേരം ഗേഹം പവേസേസി. അഥ സാ ഇത്ഥീ ഥേരസ്സ പച്ചുഗ്ഗമനം കത്വാ ആസനം ദസ്സേത്വാ "നിസീദഥ, ഭന്തേ, ഇദമാസനം പഞ്ഞത്ത"ന്തി വത്വാ ഥേരേ തത്ഥ നിസിന്നേ സകേസരേഹി പദുമപത്തേഹി ഥേരം പൂജയമാനാ ആസനസ്സ സമന്തതോ ഓകിരിത്വാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ

സപ്പിമധുസക്ഖരാസമ്മിസ്സേന അപ്പോദകമധുപായാസേന പരിവിസി. പരിവിസന്തീ ച "ഇമസ്സ മേ പുഞ്ഞസ്സാനുഭാവേന ദിബ്ബഗജകൂടാഗാരപല്ലങ്കസോഭിതാ ദിബ്ബസമ്പത്തിയോ ഹോന്തു, സബ്ബാസു പവത്തീസു പദുമാ നാമ മാ വിഗതാ ഹോന്തൂ"തി പത്ഥനം അകാസി. പുന ഥേരേ കതഭത്തകിച്ചേ പത്തം ധോവിത്വാ സപ്പിമധുസക്ഖരാഹി പൂരേത്വാ പല്ലങ്കേ അത്ഥതം സാടകം ചുമ്ബടകം കത്വാ ഥേരസ്സ ഹത്ഥേ ഠപേത്വാ ഥേരേ ച അനുമോദനം കത്വാ പക്കമന്തേ ദ്വേ പുരിസേ ആണാപേസി "ഥേരസ്സ ഹത്ഥേ പത്തം ഇമഞ്ച പല്ലങ്കം വിഹാരം നേത്വാ ഥേരസ്സ നിയ്യാതേത്വാ ആഗച്ഛഥാ"തി. തേ തഥാ അകംസു.

സാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ യോജനസതുബ്ബേധേ കനകവിമാനേ നിബ്ബത്തി അച്ഛരാസഹസ്സപരിവാരാ. പത്ഥനാവസേന ചസ്സാ പഞ്ചയോജനുബ്ബേധോ പദുമമാലാലങ്കതോ സമന്തതോ പദുമപത്തകിഞ്ജക്ഖകേസരോപസോഭിതോ മനുഞ്ഞദസ്സനോ സുഖസമ്ഫസ്സോ വിവിധരതനരംസിജാലസമുജ്ജലഹേമാഭരണവിഭൂസിതോ ഗജവരോ നിബ്ബത്തി. തസ്സൂപരി യഥാവുത്തസോഭാതിസയയുത്തോ യോജനികോ കനകപല്ലങ്കോ നിബ്ബത്തി. സാ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവന്തീ അന്തരന്തരാ തം കുഞ്ജരവിമാനസ്സ ഉപരി രതനവിചിത്തം പല്ലങ്കം അഭിരുയ്ഹ മഹതാ ദേവതാനുഭാവേന നന്ദനവനം ഗച്ഛതി. അഥേകസ്മിം ഉസ്സവദിവസേ ദേവതാസു യഥാസകം ദിബ്ബാനുഭാവേന ഉയ്യാനകീളനത്ഥം നന്ദനവനം ഗച്ഛന്തീസൂതിആദിനാ സബ്ബം പഠമപീഠവിമാനവണ്ണനായം ആഗതസദിസം, തസ്മാ തത്ഥ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം. ഇധ പന ഥേരോ -

൩൧."കുഞ്ജരോ തേ വരാരോഹോ, നാനാരതനകപ്പനോ;
രുചിരോ ഥാമവാ ജവസമ്പന്നോ, ആകാസമ്ഹി സമീഹതി.

൩൨."പദുമി പദ്മപത്തക്ഖി, പദ്മുപ്പലജുതിന്ധരോ;
പദ്മചുണ്ണാഭികിണ്ണങ്ഗോ, സോണ്ണപോക്ഖരമാലധാ.

൩൩."പദുമാനുസടം മഗ്ഗം, പദ്മപത്തവിഭൂസിതം;
ഠിതം വഗ്ഗു മനുഗ്ഘാതീ, മിതം ഗച്ഛതി വാരണോ.

൩൪."തസ്സ പക്കമമാനസ്സ, സോണ്ണകംസാ രതിസ്സരാ;
തേസം സുയ്യതി നിഗ്ഘോസോ, തൂരിയേ പഞ്ചങ്ഗികേ യഥാ.

൩൫."തസ്സ നാഗസ്സ ഖന്ധമ്ഹി, സുചിവത്ഥാ അലങ്കതാ;
മഹന്തം അച്ഛരാസങ്ഘം, വണ്ണേന അതിരോചസി.

൩൬."ദാനസ്സ തേ ഇദം ഫലം, അഥോ സീലസ്സ വാ പന;
അഥോ അഞ്ജലികമ്മസ്സ, തം മേ അക്ഖാഹി പുച്ഛിതാ"തി. - ആഹ;

൩൧. തത്ഥ **കുഞ്ജരോ തേ വരാരോഹോ**തി കുഞ്ജേ ഗിരിതടേ രമതി അഭിരമതി, തത്ഥ വാ രവതി കോഞ്ചനാദം നദന്തോ വിചരതി. കും വാ പഥവിം തദഭിഘാതേന ജരയതീതി കുഞ്ജരോ, ഗിരിചരാദിഭേദോ മനുസ്സലോകേ ഹത്ഥീ, അയം പന കീളനകാലേ കുഞ്ജരസദിസതായ ഏവം വുത്തോ. ആരുയ്ഹതീതി ആരോഹോ, ആരോഹനീയോതി അത്ഥോ. വരോ അഗ്ഗോ സേട്ഠോ ആരോഹോതി വരാരോഹോ, ഉത്തമയാനന്തി വുത്തം ഹോതി. **നാനാരതനകപ്പനോ**തി നാനാവിധാനി രതനാനി ഏത്ഥേസന്തി നാനാരതനാ, കുമ്ഭാലങ്കാരാദിഹത്ഥാലങ്കാരാ. തേഹി വിഹിതോ കപ്പനോ സന്നാഹോ യസ്സ സോ നാനാരതനകപ്പനോ. രുചിം അഭിരതിം ദേതീതി **രുചിരോ,** മനുഞ്ഞോതി അത്ഥോ. **ഥാമവാ**തി ഥിരോ,

ബലവാതി അത്ഥോ. **ജവസമ്പന്നോ**തി സമ്പന്നജവോ, സീഘജവോതി വുത്തം ഹോതി. **ആകാസമ്ഹി സമീഹതീ**തി ആകാസേ അന്തലിക്ഖേ സമ്മാ ഈഹതി, ആരുള്ഹാനം ഖോഭം അകരോന്തോ ചരതി ഗച്ഛതീതി അത്ഥോ.

൩൨. **പദുമീ**തി പദുമസമാനവണ്ണതായ "പദുമ"ന്തി ലദ്ധനാമേന കുമ്ഭവണ്ണേന സമന്നാഗതത്താ പദുമീ. **പദ്മപത്തക്ഖീ**തി കമലദലസദിസനയനേ, ആലപനമേതം തസ്സാ ദേവതായ. **പദ്മുപ്പലജുതിന്ധരോ**തി ദിബ്ബപദുമുപ്പലമാലാലങ്കതസരീരതായ തഹം തഹം വിപ്ഫുരന്തം വിജ്ജോതമാനം പദുമുപ്പലജുതിം ധാരേതീതി പദുമുപ്പലജുതിന്ധരോ. **പദ്മചുണ്ണാഭികിണ്ണങ്ഗോ**തി പദുമപത്തകിഞ്ജക്ഖകേസരേഹി സമന്തതോ ഓകിണ്ണഗത്തോ. **സോണ്ണപോക്ഖരമാലധാ**തി ഹേമമയകമലമാലാഭാരീ.

൩൩. **പദുമാനുസടം മഗ്ഗം പദ്മപത്തവിഭൂസിത**ന്തി ഹത്ഥിനോ പദനിക്ഖേപേ പദനിക്ഖേപേ തസ്സ പാദം സന്ധാരേന്തേഹി മഹന്തേഹി പദുമേഹി അനുസടം വിപ്പകിണ്ണം, നാനാവിരാഗവണ്ണേഹി തേസംയേവ ച പത്തേഹി ഇതോ ചിതോ ച പരിബ്ഭമന്തേഹി വിസേസതോ മണ്ഡിതതായ വിഭൂസിതം മഗ്ഗം ഗച്ഛതീതി യോജനാ. **ഠിത**ന്തി ഇദം മഗ്ഗവിസേസനം, പദുമപത്തവിഭൂസിതം ഹുത്വാ ഠിതം മഗ്ഗന്തി അത്ഥോ. **വഗ്ഗൂ**തി ചാരു, കിരിയാവിസേസനഞ്ചേതം, മ-കാരോ പദസന്ധികരോ. **അനുഗ്ഘാതീ**തി ന ഉഗ്ഘാതി, അത്തനോ ഉപരി നിസിന്നാനം ഈസകമ്പി ഖോഭം അകരോന്തോതി അത്ഥോ. **മിത**ന്തി നിമ്മിതം, നിക്ഖേപപദം വീതിക്കമന്തി അത്ഥോ. അയഞ്ഹേത്ഥ അത്ഥോ "വഗ്ഗു ചാരു പദനിക്ഖേപം കത്വാ ഗച്ഛതീ"തി. **മിത**ന്തി വാ പരിമിതം പമാണയുത്തം, നാതിസീഘം, നാതിസണികന്തി വുത്തം ഹോതി. **വാരണോ**തി ഹത്ഥീ. സോ ഹി പച്ചത്ഥികവാരണതോ ഗമനപരിക്കിലേസവാരണതോ ച "വാരണോ"തി വുച്ചതി.

൩൪. **തസ്സ പക്കമമാനസ്സ, സോണ്ണസംകാ രതിസ്സരാ**തി തസ്സ യഥാവുത്തസ്സ കുഞ്ജരസ്സ ഗച്ഛന്തസ്സ സോണ്ണകംസാ സുവണ്ണമയാ ഘണ്ടാ രതിസ്സരാ രമണീയസദ്ദാ മനുഞ്ഞനിഗ്ഘോസാ ഓലമ്ബന്തീതി അധിപ്പായോ. തസ്സ ഹി കുഞ്ജരസ്സ ഉഭോസു പസ്സേസു മഹാകോലമ്ബപ്പമാണാ മണിമുത്താദിഖചിതാ ഹേമമയാ അനേകസതാ മഹന്തിയോ ഘണ്ടാ തഹം തഹം ഓലമ്ബമാനാ പചലന്തി, യതോ ഛേകേന ഗന്ധബ്ബകേന പയുത്തവാദിതതോ അതിവിയ മനോഹരസദ്ദോ നിച്ഛരതി . തേനാഹ **"തേസം സുയ്യതി നിഗ്ഘോസോ, തൂരിയേ പഞ്ചങ്ഗികേ യഥാ"**തി. തസ്സത്ഥോ - യഥാ നാമ ആതതം വിതതം ആതതവിതതം ഘനം സുസിരന്തി ഏവം പഞ്ചങ്ഗികേ തൂരിയേ കുസലേഹി വാദിയമാനേ ഠാനുപ്പത്തിയാ മന്ദതാരവിഭാഗം ദസ്സേന്തേന ഗായന്തേന സമീരിതോ വാദിതസരോ വഗ്ഗു രജനീയോ നിഗ്ഘോസോ സുയ്യതി, ഏവം തേസം സോവണ്ണകംസാനം തപനീയഘണ്ടാനം നിഗ്ഘോസോ സുയ്യതീതി.

൩൫. **നാഗസ്സാ**തി ഹത്ഥിനാഗസ്സ. **മഹന്ത**ന്തി സമ്പത്തിമഹത്തേനാപി സങ്ഖ്യാമഹത്തേനാപി മഹന്തം. **അച്ഛരാസങ്ഘ**ന്തി ദേവകഞ്ഞാസമൂഹം. **വണ്ണേനാ**തി രൂപേന.

൩൬. **ദാനസ്സാ**തി ദാനമയപുഞ്ഞസ്സ. **സീലസ്സാ**തി കായികസംവരാദിസംവരസീലസ്സ. വാ-സദ്ദോ അവുത്തവികപ്പനത്ഥോ. തേന അഭിവാദനാദിം അവുത്തം ചാരിത്തസീലം സങ്ഗണ്ഹാതി.

ഏവം ഥേരേന പുച്ഛിതാ സാ ദേവതാ പഞ്ഹം വിസ്സജ്ജേസി, തമത്ഥം ദസ്സേതും -

൩൭.“സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല”ന്തി. -

അയം ഗാഥാ ധമ്മസങ്ഗാഹകേഹി വുത്താ, തസ്സാ അത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോ ഏവ.

൩൮.“ദിസ്വാന ഗുണസമ്പന്നം, ഝായിം ഝാനരതം സതം;
അദാസിം പുപ്ഫാഭികിണ്ണം, ആസനം ദുസ്സസന്ഥതം.

൩൯.“ഉപഡ്ഢം പദ്മമാലാഹം, ആസനസ്സ സമന്തതോ;
അബ്ഭോകിരിസ്സം പത്തേഹി, പസന്നാ സേഹി പാണിഭി.

൪൦. “തസ്സ കമ്മകുസലസ്സ, ഇദം മേ ഈദിസം ഫലം;
സക്കാരോ ഗരുകാരോ ച, ദേവാനം അപചിതാ അഹം.

൪൧.“യോ വേ സമ്മാവിമുത്താനം, സന്താനം ബ്രഹ്മചാരിനം;
പസന്നോ ആസനം ദജ്ജാ, ഏവം നന്ദേ യഥാ അഹം.

൪൨.“തസ്മാ ഹി അത്തകാമേന, മഹത്തമഭികങ്ഖതാ;
ആസനം ദാതബ്ബം ഹോതി, സരീരന്തിമധാരിന”ന്തി. - ദേവതായ വുത്തഗാഥാ;

൩൮. തത്ഥ **ഗുണസമ്പന്ന**ന്തി സബ്ബേഹി സാവകഗുണേഹി സമന്നാഗതം, തേഹി വാ പരിപുണ്ണം. ഏതേന സാവകപാരമിഞാണസ്സ മത്ഥകപ്പത്തിം ദസ്സേതി. **ഝായി**ന്തി ആരമ്മണൂപനിജ്ഝാനം ലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനന്തി ദുവിധേനാപി ഝാനേന ഝായനസീലം, തേന വാ ഝാപേതബ്ബം സബ്ബസംകിലേസപക്ഖം ഝാപേത്വാ ഠിതം. തതോ ഏവ ഝാനേ രതന്തി **ഝാനരതം. സത**ന്തി സമാനം, സന്തം വാ, സപ്പുരിസന്തി അത്ഥോ. **പുപ്ഫാഭികിണ്ണ**ന്തി പുപ്ഫേഹി അഭികിണ്ണം, കമലദലേഹി അഭിപ്പകിണ്ണന്തി അത്ഥോ. **ദുസ്സസന്ഥത**ന്തി വത്ഥേന ഉപരി അത്ഥതം.

൩൯. ഉപഡ്ഢം പദ്മമാലാഹന്തി ഉപഡ്ഢം പദുമപുപ്ഫം അഹം. **ആസനസ്സ സമന്തതോ**തി ഥേരേന നിസിന്നസ്സ ആസനസ്സ സമന്താ ഭൂമിയം. **അബ്ഭോകിരിസ്സ**ന്തി അഭിഓകിരിം അഭിപ്പകിരിം. കഥം? **പത്തേഹീ**തി, തസ്സ ഉപഡ്ഢപദുമസ്സ വിസും വിസും കതേഹി പത്തേഹി പുപ്ഫവസ്സാഭിവസ്സനകനിയാമേന ഓകിരിന്തി അത്ഥോ.

൪൦. ഇദം മേ ഈദിസം ഫലന്തി ഇമിനാ “കുഞ്ജരോ തേ വരാരോഹോ”തിആദിനാ ഥേരേന ഗഹിതം അഗ്ഗഹിതഞ്ച ആയുയസസുഖരൂപാദിഭേദം അത്തനോ ദിബ്ബസമ്പത്തിം ഏകതോ ദസ്സേത്വാ പുനപി ഥേരേന അഗ്ഗഹിതമേവ അത്തനോ ആനുഭാവസമ്പത്തിം ദസ്സേതും **“സക്കാരോ ഗരുകാരോ”**തിആദിമാഹ. തേന “ന കേവലം ഭന്തേ തുമ്ഹേഹി യഥാവുത്തമേവ ഇധ മയ്ഹം പുഞ്ഞഫലം, അപിച ഖോ ഇദം ദിബ്ബം ആധിപതേയ്യമ്പീ”തി ദസ്സേതി. തത്ഥ **സക്കാരോ**തി ആദരകിരിയാ, ദേവേഹി അത്തനോ സക്കാതബ്ബതാതി അത്ഥോ. തഥാ **ഗരുകാരോ**തി ഗരുകാതബ്ബതാ. **ദേവാന**ന്തി ദേവേഹി. **അപചിതാ**തി പൂജിതാ.

൪൧. സമ്മാവിമുത്താനന്തി സുട്ഠു വിമുത്താനം സബ്ബസംകിലേസപ്പഹായീനം. **സന്താന**ന്തി സന്തകായവചീമനോകമ്മാനം സാധൂനം. മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയസ്സ ച സാസനബ്രഹ്മചരിയസ്സ ച ചിണ്ണത്താ **ബ്രഹ്മചാരിനം. പസന്നോ ആസനം ദജ്ജാ**തി

കമ്മഫലസദ്ധായ രതനത്തയസദ്ധായ ച പസന്നമാനസോ ഹുത്വാ യദി ആസനമത്തമ്പി ദദേയ്യ. **ഏവം നന്ദേ യഥാ അഹ**ന്തി യഥാ അഹം തേന ആസനദാനേന ഏതരഹി നന്ദാമി മോദാമി, ഏവമേവ അഞ്ഞോപി നന്ദേയ്യ മോദേയ്യ.

൪൨. **തസ്മാ**തി തേന കാരണേന. **ഹി**-സദ്ദോ നിപാതമത്തം. **അത്തകാമേനാ**തി അത്തനോ ഹിതകാമേന. യോ ഹി അത്തനോ ഹിതാവഹം കമ്മം കരോതി, ന അഹിതാവഹം, സോ അത്തകാമോ. **മഹത്ത**ന്തി വിപാകമഹത്തം. **സരീരന്തിമധാരിന**ന്തി അന്തിമം ദേഹം ധാരേന്താനം, ഖീണാസവാനന്തി അത്ഥോ. അയഞ്ഹേത്ഥ അത്ഥോ - യസ്മാ അരഹതം ആസനദാനേന അഹം ഏവം ദിബ്ബസമ്പത്തിയാ മോദാമി, തസ്മാ അഞ്ഞേനാപി അത്തനോ അഭിവുദ്ധിം പത്ഥയമാനേന അന്തിമസമുസ്സയേ ഠിതാനം ആസനം ദാതബ്ബം, നത്ഥി താദിസം പുഞ്ഞന്തി ദസ്സേതി. സേസം വുത്തസദിസമേവാതി.

കുഞ്ജരവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. പഠമനാവാവിമാനവണ്ണനാ

സുവണ്ണച്ഛദനം നാവന്തി നാവാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവതി സാവത്ഥിയം വിഹരന്തേ സോളസമത്താ ഭിക്ഖൂ അഞ്ഞതരസ്മിം ഗാമകാവാസേ വസിത്വാ വുത്ഥവസ്സാ ''ഭഗവന്തം പസ്സിസ്സാമ, ധമ്മഞ്ച സുണിസ്സാമാ''തി സാവത്ഥിം ഉദ്ദിസ്സ ഗിമ്ഹസമയേ അദ്ധാനമഗ്ഗം പടിപന്നാ, അന്തരാമഗ്ഗേ ച നിരുദകോ കന്താരോ, തേ ച തത്ഥ ഘമ്മാഭിതത്താ കിലന്താ തസിതാ പാനീയം അലഭമാനാ അഞ്ഞതരസ്സ ഗാമസ്സ അവിദൂരേന ഗച്ഛന്തി. തത്ഥ അഞ്ഞതരാ ഇത്ഥീ ഉദകഭാജനം ഗഹേത്വാ ഉദകത്ഥായ ഉദപാനാഭിമുഖീ ഗച്ഛതി. അഥ തേ ഭിക്ഖൂ തം ദിസ്വാ ''യത്ഥായം ഇത്ഥീ ഗച്ഛതി, തത്ഥ ഗതേ പാനീയം ലദ്ധും സക്കാ''തി പിപാസാപരേതാ തംദിസാഭിമുഖാ ഗന്ത്വാ ഉദപാനം ദിസ്വാ തസ്സാ അവിദൂരേ അട്ഠംസു. സാ ഇത്ഥീ തതോ ഉദകം ഗഹേത്വാ നിവത്തിതുകാമാ തേ ഭിക്ഖൂ ദിസ്വാ ''ഇമേ അയ്യാ ഉദകേന അത്ഥികാ പിപാസിതാ''തി ഞത്വാ ഗരുചിത്തീകാരം ഉപട്ഠപേത്വാ ഉദകേന നിമന്തേസി. തേ പത്തഥവികതോ പരിസ്സാവനം നീഹരിത്വാ പരിസ്സാവേത്വാ യാവദത്ഥം പാനീയം പിവിത്വാ ഹത്ഥപാദേ സീതലേ കത്വാ തസ്സാ ഇത്ഥിയാ പാനീയദാനേ അനുമോദനം വത്വാ അഗമംസു.

സാ തം പുഞ്ഞം ഹദയേ ഠപേത്വാ അന്തരന്തരാ അനുസ്സരന്തീ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തി. തസ്സാ പുഞ്ഞാനുഭാവേന കപ്പരുക്ഖോപസോഭിതം മഹന്തം വിമാനം ഉപ്പജ്ജി. തം വിമാനം പരിക്ഖിപിത്വാ മുത്തജാലരജതവിഭൂസിതാ വിയ സികതാവകിണ്ണപണ്ഡരപുലിനതടാ മണിക്ഖന്ധനിമ്മലസലിലവാഹിനീ സരിതാ. തസ്സാ ഉഭോസു തീരേസു ഉയ്യാനവിമാനദ്വാരേ ച മഹതീ പോക്ഖരണീ പഞ്ചവണ്ണപദുമസണ്ഡമണ്ഡിതാ സഹ സുവണ്ണനാവായ നിബ്ബത്തി. സാ തത്ഥ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവന്തീ നാവായ കീളന്തീ ലളന്തീ വിചരതി. അഥേകദിവസം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ദേവചാരികം ചരന്തോ തം ദേവധീതരം നാവായ കീളന്തിം ദിസ്വാ തായ കതപുഞ്ഞകമ്മം പുച്ഛന്തോ -

൪൩.''സുവണ്ണച്ഛദനം നാവം, നാരി ആരുയ്ഹ തിട്ഠസി;
ഓഗാഹസി പോക്ഖരണിം, പദ്മം ഛിന്ദസി പാണിനാ.

൪൪.''കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;

ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൪൫.“പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ,
മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ,
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി. - ആഹ;

തതോ ഥേരേന പുട്ഠായ ദേവതായ വിസ്സജ്ജിതാകാരം ദസ്സേതും സങ്ഗീതികാരേഹി -

൪൬.“സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല”ന്തി. -

അയം ഗാഥാ വുത്താ.

൪൭.“അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, പുരിമായ ജാതിയാ മനുസ്സലോകേ;
ദിസ്വാന ഭിക്ഖൂ തസിതേ കിലന്തേ, ഉട്ഠായ പാതും ഉദകം അദാസിം.

൪൮.“യോ വേ കിലന്താന പിപാസിതാനം, ഉട്ഠായ പാതും ഉദകം ദദാതി;
സീതോദകാ തസ്സ ഭവന്തി നജ്ജോ, പഹൂതമല്യാ ബഹുപുണ്ഡരീകാ.

൪൯.“തം ആപഗാ അനുപരിയന്തി സബ്ബദാ, സീതോദകാ വാലുകസന്ഥതാ നദീ;
അമ്ബാ ച സാലാ തിലകാ ച ജമ്ബുയോ, ഉദ്ദാലകാ പാടലിയോ ച ഫുല്ലാ.

൫൦. “തംഭൂമിഭാഗേഹി ഉപേതരൂപം, വിമാനസേട്ഠം ഭുസ സോഭമാനം;
തസ്സീധ കമ്മസ്സ അയം വിപാകോ, ഏതാദിസം പുഞ്ഞകതാ ലഭന്തി.

൫൧.“തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൫൨.“അക്ഖാമി തേ ഭിക്ഖു മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതാ യമകാസി പുഞ്ഞം;
തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി. -

അയം ദേവതായ വിസ്സജ്ജിതാകാരോ.

൪൩. തത്ഥ **സുവണ്ണച്ഛദന**ന്തി വിചിത്തഭിത്തിവിരചനേഹി രത്തസുവണ്ണമയേഹി ഉഭോഹി പസ്സേഹി പടിച്ഛാദിതബ്ഭന്തരതായ ചേവ നാനാരതനസമുജ്ജലിതേന കനകമയാലങ്കാരേന ഉപരി ഛാദിതതായ ച സുവണ്ണച്ഛദനം. **നാവ**ന്തി പോതം. സോ ഹി ഓരതോ പാരം പവതി ഗച്ഛതീതി പോതോ, സത്തേ നേതീതി നാവാതി ച വുച്ചതി. **നാരീ**തി തസ്സാ ദേവധീതായ ആലപനം. നരതി നേതീതി നരോ, പുരിസോ. യഥാ ഹി പഠമപകതിഭൂതോ സത്തോ ഇതരായ പകതിയാ സേട്ഠത്ഥേന പുരി സേതീതി “പുരിസോ”തി വുച്ചതി, ഏവം നയനട്ഠേന “നരോ”തി. പുത്തഭാതുഭൂതോപി ഹി പുഗ്ഗലോ മാതുജേട്ഠഭഗിനീനം പിതുട്ഠാനേ തിട്ഠതി, പഗേവ ഭത്തുഭൂതോ. നരസ്സ ഏസാതി നാരീ, അയഞ്ച സമഞ്ഞാ മനുസ്സിത്ഥീസു പവത്താ രുള്ഹിവസേന ഇതരാസുപി തഥാ വുച്ചതി. **ഓഗാഹസി പോക്ഖരണി**ന്തി സതിപി രത്തുപ്പലനീലുപ്പലാദികേ ബഹുവിധേ രതനമയേ ജലജകുസുമേ പോക്ഖരസങ്ഖാതാനം ദിബ്ബപദുമാനം തത്ഥ യേഭുയ്യേന അത്ഥിതായ “പോക്ഖരണീ”തി ലദ്ധനാമം ദിബ്ബസരം

ജലവിഹാരരതിയാ അനുപവിസസി . **പദ്മം ഛിന്ദസി പാണിനാ**തി രജതമയനാളം പദുമരാഗരതനമയപത്തസങ്ഘാതം കനകമയകണ്ണികാകിഞ്ജക്ഖകേസരം ദിബ്ബകമലം ലീലാരവിന്ദം കത്തുകാമതായ തവ ഹത്ഥേന ഭഞ്ജസി.

൪൭. തസിതേതി പിപാസിതേ. **കിലന്തേ**തി തായ പിപാസായ അദ്ധാനപരിസ്സമേന ച കിലന്തകായേ. **ഉട്ഠായാ**തി ഉട്ഠാനവീരിയം കത്വാ, ആലസിയം അനാപജ്ജിത്വാതി അത്ഥോ.

൪൮. യോ വേതിആദിനാ യഥാ അഹം, ഏവം അഞ്ഞേപി ആയതനഗതേന ഉദകദാനപുഞ്ഞേന ഏതാദിസം ഫലം പടിലഭന്തീതി ദിട്ഠേന അദിട്ഠസ്സ അനുമാനവിധിം ദസ്സേന്തീ ഥേരേന പുട്ഠമത്ഥം സാധാരണതോ വിസ്സജ്ജേതി. തത്ഥ **തസ്സാ**തി **ത**ന്തി ച യഥാവുത്തപുഞ്ഞകാരിനം പച്ചാമസതി.

൪൯. അനുപരിയന്തീതി അനുരൂപവസേന പരിക്ഖിപന്തി. തസ്സ വസനട്ഠാനപരിക്ഖിപനേന സോപി പരിക്ഖിത്തോ നാമ ഹോതി. **തിലകാ**തി ബന്ധുജീവകപുപ്ഫസദിസപുപ്ഫാ ഏകാ രുക്ഖജാതി. **ഉദ്ദാലകാ**തി വാതഘാതകാ, യേ ''രാജരുക്ഖാ''തിപി വുച്ചന്തി.

൫൦. തംഭൂമിഭാഗേഹീതി താദിസേഹി ഭൂമിഭാഗേഹി, യഥാവുത്തപോക്ഖരണിനദീഉയ്യാനവന്തേഹി ഭൂമിപദേസേഹീതി അത്ഥോ. **ഉപേതരൂപ**ന്തി പാസംസിയഭാവേന ഉപേതം, തേസം പോക്ഖരണീആദീനം വസേന രമണീയസന്നിവേസന്തി വുത്തം ഹോതി. **ഭുസ സോഭമാന**ന്തി ഭുസം അതിവിയ വിരോചമാനം വിമാനസേട്ഠം ലഭന്തീതി യോജനാ. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

പഠമനാവാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. ദുതിയനാവാവിമാനവണ്ണനാ

സുവണ്ണച്ഛദനം നാവന്തി ദുതിയനാവാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവതി സാവത്ഥിയം വിഹരന്തേ അഞ്ഞതരോ ഖീണാസവത്ഥേരോ ഉപകട്ഠായ വസ്സൂപനായികായ ഗാമകാവാസേ വസ്സം ഉപഗന്തുകാമോ സാവത്ഥിതോ തം ഗാമം ഉദ്ദിസ്സ പച്ഛാഭത്തം അദ്ധാനമഗ്ഗപടിപന്നോ, മഗ്ഗപരിസ്സമേന കിലന്തോ തസിതോ അന്തരാമഗ്ഗേ അഞ്ഞതരം ഗാമം സമ്പത്തോ, ബഹിഗാമേ താദിസം ഛായൂദകസമ്പന്നട്ഠാനം അപസ്സന്തോ പരിസ്സമേന ച അഭിഭുയ്യമാനോ ചീവരം പാരുപിത്വാ ഗാമം പവിസിത്വാ ധുരഗേഹസ്സേവ ദ്വാരേ അട്ഠാസി. തത്ഥ അഞ്ഞതരാ ഇത്ഥീ ഥേരം പസ്സിത്വാ ''കുതോ, ഭന്തേ, ആഗതത്ഥാ''തി പുച്ഛിത്വാ മഗ്ഗപരിസ്സമം പിപാസിതഭാവഞ്ച ഞത്വാ ''ഏഥ, ഭന്തേ''തി ഗേഹം പവേസേത്വാ ''ഇധ നിസീദഥാ''തി ആസനം പഞ്ഞാപേത്വാ അദാസി. തത്ഥ നിസിന്നേ പാദോദകം പാദബ്ഭഞ്ജനതേലഞ്ച ദത്വാ താലവണ്ടം ഗഹേത്വാ ബീജി. പരിളാഹേ വൂപസന്തേ മധുരം സീതലം സുഗന്ധം പാനകം യോജേത്വാ അദാസി. ഥേരോ തം പിവിത്വാ പടിപ്പസ്സദ്ധകിലമഥോ അനുമോദനം കത്വാ പക്കാമി. സാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തീതി സബ്ബം അനന്തരവിമാനസദിസന്തി വേദിതബ്ബം. ഗാഥാസുപി അപുബ്ബം നത്ഥി. തേന വുത്തം -

൫൧. ''സുവണ്ണച്ഛദനം നാവം, നാരി ആരുയ്ഹ തിട്ഠസി;
ഓഗാഹസി പോക്ഖരണിം, പദ്മം ഛിന്ദസി പാണിനാ.

൧൮.‘‘കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൧൯.‘‘പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ, മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി.

൨൦.‘‘സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം’’.

൨൧.‘‘അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, പുരിമായ ജാതിയാ മനുസ്സലോകേ;
ദിസ്വാന ഭിക്ഖും തസിതം കിലന്തം, ഉട്ഠായ പാതും ഉദകം അദാസിം.

൨൨.‘‘യോ വേ കിലന്തസ്സ പിപാസിതസ്സ, ട്ഠായ പാതും ഉദകം ദദാതി;
സീതോദകാ തസ്സ ഭവന്തി നജ്ജോ, പഹൂതമല്യാ ബഹുപുണ്ഡരീകാ.

൨൩.‘‘തം ആപഗാ അനുപരിയന്തി സബ്ബദാ, സീതോദകാ വാലുകസന്ഥതാ നദീ;
അമ്ബാ ച സാലാ തിലകാ ച ജമ്ബുയോ, ഉദ്ദാലകാ പാടലിയോ ച ഫുല്ലാ.

൨൪.‘‘തംഭൂമിഭാഗേഹി ഉപേതരൂപം, വിമാനസേട്ഠം ഭുസ സോഭമാനം;
തസ്സീധ കമ്മസ്സ അയം വിപാകോ, ഏതാദിസം പുഞ്ഞകതാ ലഭന്തി.

൨൫.‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൨൬.‘‘അക്ഖാമി തേ ഭിക്ഖു മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതാ യമകാസി പുഞ്ഞം;
തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി.

അത്ഥവണ്ണനാസുപി ഇധ ഏകോവ ഥേരോതി അപുബ്ബം നത്ഥി.

ദുതിയനാവാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. തതിയനാവാവിമാനവണ്ണനാ

സുവണ്ണച്ഛദനം നാവന്തി തതിയനാവാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ ജനപദചാരികം ചരന്തോ മഹതാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധിം കോസലജനപദേ യേന ഥൂണം നാമ ബ്രാഹ്മണഗാമോ തദവസരി. അസ്സോസും ഖോ ഥൂണേയ്യകാ ബ്രാഹ്മണഗഹപതികാ ‘‘സമണോ കിര ഗോതമോ അമ്ഹാകം ഗാമഖേത്തം അനുപ്പത്തോ’’തി . അഥ ഥൂണേയ്യകാ ബ്രാഹ്മണഗഹപതികാ അപ്പസന്നാ മിച്ഛാദിട്ഠികാ മച്ഛേരപകതാ ‘‘സചേ സമണോ ഗോതമോ ഇമം ഗാമം പവിസിത്വാ ദ്വീഹതീഹം വസേയ്യ, സബ്ബം ഇമം ജനം അത്തനോ വചനേ പതിട്ഠപേയ്യ, തതോ ബ്രാഹ്മണധമ്മോ പതിട്ഠം ന ലഭേയ്യാ’’തി തത്ഥ ഭഗവതോ അവാസായ പരിസക്കന്താ നദീതിത്ഥേസു ഠപിതനാവായോ അപനേസും, സേതുസങ്കമനാനി ച അവലഞ്ജേ അകംസു, തഥാ പപാമണ്ഡപാദീനി, ഏകം ഉദപാനം ഠപേത്വാ ഇതരാനി ഉദപാനാനി തിണാദീഹി പൂരേത്വാ പിദഹിംസു. തേന വുത്തം ഉദാനേ (ഉദാ॰ ൬൮) ‘‘അഥ ഖോ ഥൂണേയ്യകാ ബ്രാഹ്മണഗഹപതികാ ഉദപാനം തിണസ്സ ച ഭുസസ്സ ച യാവ മുഖതോ പൂരേസും ‘മാ തേ മുണ്ഡകാ സമണകാ പാനീയം അപംസൂ’’’തി.

ഭഗവാ തേസം തം വിപ്പകാരം ഞത്വാ തേ അനുകമ്പന്തോ സദ്ധിം ഭിക്ഖുസങ്ഘേന ആകാസേന നദിം അതിക്കമിത്വാ ഗന്ത്വാ അനുക്കമേന ഥൂണം ബ്രാഹ്മണഗാമം പത്വാ മഗ്ഗാ ഓക്കമ്മ അഞ്ഞതരസ്മിം രുക്ഖമൂലേ പഞ്ഞത്തേ ആസനേ നിസീദി. തേന ച സമയേന സമ്ബഹുലാ ഉദകഹാരിനിയോ ഭഗവതോ അവിദൂരേന അതിക്കമന്തി. തസ്മിഞ്ച ഗാമേ "സചേ സമണോ ഗോതമോ ഇധാഗമിസ്സതി, ന തസ്സ പച്ചുഗ്ഗമനാദികം കാതബ്ബം, ഗേഹം ആഗതസ്സ ചസ്സ സാവകാനഞ്ച ഭിക്ഖാപി ന ദാതബ്ബാ"തി കതികാ കതാ ഹോതി.

തത്ഥ അഞ്ഞതരസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ ദാസീ ഘടേന പാനീയം ഗഹേത്വാ ഗച്ഛന്തീ ഭഗവന്തം ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതം നിസിന്നം ദിസ്വാ ഭിക്ഖൂ ച മഗ്ഗപരിസ്സമേന കിലന്തേ തസിതേ ഞത്വാ പസന്നചിത്താ പാനീയം ദാതുകാമാ ഹുത്വാ "യദിപി മേ ഗാമവാസിനോ 'സമണസ്സ ഗോതമസ്സ ന കിഞ്ചി ദാതബ്ബം, സാമീചികമ്മമ്പി ന കാതബ്ബ'ന്തി കതികം കത്വാ ഠിതാ, ഏവം സന്തേപി യദി അഹം ഈദിസേ പുഞ്ഞക്ഖേത്തേ ദക്ഖിണേയ്യേ ലഭിത്വാ പാനീയദാനമത്തേനാപി അത്തനോ പതിട്ഠം ന കരേയ്യം, കദാഹം ഇതോ ദുക്ഖജീവിതതോ മുച്ചിസ്സാമി, കാമം മേ അയ്യകോ സബ്ബേപിമേ ഗാമവാസിനോ മം ഹനന്തു വാ ബന്ധന്തു വാ, ഈദിസേ പുഞ്ഞക്ഖേത്തേ പാനീയദാനം ദസ്സാമി ഏവാ"തി സന്നിട്ഠാനം കത്വാ അഞ്ഞാഹി ഉദകഹാരിനീഹി വാരിയമാനാപി ജീവിതേ നിരപേക്ഖാ സീസതോ പാനീയഘടം ഓതാരേത്വാ ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി പരിഗ്ഗഹേത്വാ ഏകമന്തേ ഠപേത്വാ സഞ്ജാതപീതിസോമനസ്സാ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ പാനീയേന നിമന്തേസി. ഭഗവാ തസ്സാ ചിത്തപ്പസാദം ഓലോകേത്വാ തം അനുഗ്ഗണ്ഹന്തോ പാനീയം പരിസ്സാവേത്വാ ഹത്ഥപാദേ ധോവിത്വാ പാനീയം പിവി, ഘടേ ഉദകം പരിക്ഖയം ന ഗച്ഛതി. സാ തം ദിസ്വാ പുന പസന്നചിത്താ ഏകസ്സ ഭിക്ഖുസ്സ അദാസി, തഥാ അപരസ്സ അപരസ്സാതി സബ്ബേസമ്പി അദാസി, ഉദകം ന ഖീയതേവ. സാ ഹട്ഠതുട്ഠാ യഥാപുണ്ണേന ഘടേന ഗേഹാഭിമുഖീ അഗമാസി. തസ്സാ സാമികോ ബ്രാഹ്മണോ പാനീയസ്സ ദിന്നഭാവം സുത്വാ "ഇമായ ഗാമവത്തം ഭിന്നം, അഹഞ്ച ഗാരയ്ഹോ കതോ"തി കോധേന പജ്ജലന്തോ തടതടായമാനോ തം ഭൂമിയം പാതേത്വാ ഹത്ഥേഹി ച പാദേഹി ച പഹരി. സാ തേന ഉപക്കമേന ജീവിതക്ഖയം പത്വാ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തി, വിമാനം ചസ്സാ പഠമനാവാവിമാനേ വുത്തസദിസം ഉപ്പജ്ജി.

അഥ ഖോ ഭഗവാ ആയസ്മന്തം ആനന്ദം ആമന്തേസി "ഇങ്ഘ മേ ത്വം, ആനന്ദ, ഉദപാനതോ പാനീയം ആഹരാ"തി. ഥേരോ "ഇദാനി, ഭന്തേ, ഉദപാനോ ഥൂണേയ്യകേഹി ദൂസിതോ, ന സക്കാ പാനീയം ആഹരിതു"ന്തി ആഹ. ഭഗവാ ദുതിയമ്പി തതിയമ്പി ആണാപേസി. തതിയവാരേ ഥേരോ ഭഗവതോ പത്തം ആദായ ഉദപാനാഭിമുഖോ അഗമാസി. ഗച്ഛന്തേ ഥേരേ ഉദപാനേ ഉദകം പരിപുണ്ണം ഹുത്വാ ഉത്തരിത്വാ സമന്തതോ സന്ദതി, സബ്ബം തിണഭുസം ഉപലവിത്വാ സയമേവ അപഗച്ഛതി. തേന സന്ദമാനേന സലിലേന ഉപരൂപരി വഡ്ഢന്തേന അഞ്ഞേ ജലാസയേ പൂരേത്വാ തം ഗാമം പരിക്ഖിപന്തേന ഗാമപ്പദേസോ അജ്ഝോത്ഥരീയതി. തം പാടിഹാരിയം ദിസ്വാ ബ്രാഹ്മണാ അച്ഛരിയബ്ഭുതചിത്തജാതാ ഭഗവന്തം ഖമാപേസും, തങ്ഖണഞ്ഞേവ ഉദകോഘോ അന്തരധായി. തേ ഭഗവതോ ച ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച നിവാസട്ഠാനം സംവിധായ സ്വാതനായ നിമന്തേത്വാ ദുതിയദിവസേ മഹാദാനം സജ്ജേത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘം പണീതേന ഖാദനീയേന ഭോജനീയേന പരിവിസിത്വാ സബ്ബേ ഥൂണേയ്യകാ ബ്രാഹ്മണഗഹപതികാ ഭഗവന്തം ഭുത്താവിം ഓനീതപത്തപാണിം പയിരുപാസന്താ നിസീദിംസു.

തേന ച സമയേന സാ ദേവതാ അത്തനോ സമ്പത്തിം പച്ചവേക്ഖിത്വാ തസ്സാ കാരണം ഉപധാരേന്തീ തം “പാനീയദാന”ന്തി ഞത്വാ പീതിസോമനസ്സജാതാ “ഹന്ദാഹം ഇദാനേവ ഭഗവന്തം വന്ദിസ്സാമി, സമ്മാപടിപന്നേസു കതാനം അപ്പകാനമ്പി കാരാനം ഉളാരഫലതഞ്ച മനുസ്സലോകേ പാകടം കരിസ്സാമീ”തി ഉസ്സാഹജാതാ അച്ഛരാസഹസ്സപരിവാരാ ഉയ്യാനാദിസഹിതേന വിമാനേന സദ്ധിംയേവ മഹതിയാ ദേവിദ്ധിയാ മഹന്തേന ദേവാനുഭാവേന മഹാജനകായസ്സ പസ്സന്തസ്സേവ ആഗന്ത്വാ വിമാനതോ ഓരുയ്ഹ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ അഭിവാദേത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠാസി. അഥ നം ഭഗവാ തസ്സാ പരിസായ കമ്മഫലം പച്ചക്ഖതോ വിഭാവേതുകാമോ -

൨൩. “സുവണ്ണച്ഛദനം നാവം, നാരി ആരുയ്ഹ തിട്ഠസി;
ഓഗാഹസി പോക്ഖരണിം, പദ്മം ഛിന്ദസി പാണിനാ.

൨൪. “കൂടാഗാരാ നിവേസാ തേ, വിഭത്താ ഭാഗസോ മിതാ;
ദദ്ദല്ലമാനാ ആഭന്തി, സമന്താ ചതുരോ ദിസാ.

൨൫. “കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൨൬. “പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ, മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം,
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ”തി. -

ചതൂഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി.

൨൭. “സാ ദേവതാ അത്തമനാ, സമ്ബുദ്ധേനേവ പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല”ന്തി. -

സങ്ഗീതികാരാ ആഹംസു.

൨൮. “അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, പുരിമായ ജാതിയാ മനുസ്സലോകേ;
ദിസ്വാന ഭിക്ഖൂ തസിതേ കിലന്തേ, ഉട്ഠായ പാതും ഉദകം അദാസിം.

൨൯. “യോ വേ കിലന്താന പിപാസിതാനം, ഉട്ഠായ പാതും ഉദകം ദദാതി;
സീതോദകാ തസ്സ ഭവന്തി നജ്ജോ, പഹൂതമല്യാ ബഹുപുണ്ഡരീകാ.

൩൦. “തം ആപഗാ അനുപരിയന്തി സബ്ബദാ, സീതോദകാ വാലുകസന്ഥതാ നദീ;
അമ്ബാ ച സാലാ തിലകാ ച ജമ്ബുയോ, ഉദ്ദാലകാ പാടലിയോ ച
ഫുല്ലാ.

൩൧. “തംഭൂമിഭാഗേഹി ഉപേതരൂപം, വിമാനസേട്ഠം ഭുസ സോഭമാനം;
തസ്സീധ കമ്മസ്സ അയം വിപാകോ, ഏതാദിസം പുഞ്ഞകതാ ലഭന്തി.

൩൨. “കൂടാഗാരാ നിവേസാ മേ, വിഭത്താ ഭാഗസോ മിതാ;
ദദ്ദല്ലമാനാ ആഭന്തി, സമന്താ ചതുരോ ദിസാ.

൩൩. “തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;
തപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൩൪. “അക്ഖാമി തേ ബുദ്ധ മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതാ യമകാസി പുഞ്ഞം;
തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതി;
ഏതസ്സ കമ്മസ്സ ഫലം മമേദം, അത്ഥായ ബുദ്ധോ ഉദകം അപായീ”തി. -

വിസ്സജ്ജനഗാഥായോ.

൩൩. തത്ഥ കിഞ്ചാപി സാ ദേവതാ യദാ ഭഗവാ പുച്ഛി, തദാ തം നാവം ആരുയ്ഹ ന ഠിതാ, ന പോക്ഖരണിം ഓഗാഹതി, നാപി പദുമം ഛിന്ദതി, കമ്മാനുഭാവചോദിതാ പന അഭിണ്ഹം ജലവിഹാരപസുതാ തഥാ കരോതീതി തം കിരിയാവിച്ഛേദം ദസ്സനവസേനേവം വുത്തം. അയഞ്ച അത്ഥോ ന കേവലമിധേവ, അഥ ഖോ ഹേട്ഠിമേസുപി ഏവമേവ ദട്ഠബ്ബോ.

൭൨. **കൂടാഗാരാ**തി സുവണ്ണമയകണ്ണികാബദ്ധഗേഹവന്തോ. **നിവേസാ**തി നിവേസനാനി, കച്ഛരാനീതി അത്ഥോ. തേനാഹ "വിഭത്താ ഭാഗസോ മിതാ"തി. താനി ഹി ചതുസാലഭൂതാനി അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ പടിബിമ്ബഭൂതാനി വിയ പടിവിഭത്തരൂപാനി സമപ്പമാണതായ ഭാഗസോ മിതാനി വിയ ഹോന്തി. **ദദ്ദല്ലമാനാ**തി അതിവിയ വിജ്ജോതമാനാ. **ആഭന്തീ**തി മണിരതനകനകരംസിജാലേഹി ഓഭാസേന്തി.

൭൪. **മമാ**തി ഇദം പുബ്ബാപരാപേക്ഖം, മമ കമ്മസ്സ മമ അത്ഥായാതി അയഞ്ഹേത്ഥ യോജനാ. **ഉദകം അപായീ**തി യദേതം ഉദകദാനം വുത്തം, ഏതസ്സ പുഞ്ഞകമ്മസ്സ ഇദം ഫലം യായം ദിബ്ബസമ്പത്തി, യസ്മാ മമത്ഥായ സദേവകേ ലോകേ അഗ്ഗദക്ഖിണേയ്യോ ബുദ്ധോ ഭഗവാ മയാ ദിന്നം ഉദകം അപായീതി. സേസം വുത്തനയമേവ.

ഏവം പസന്നമാനസായ ദേവതായ ഭഗവാ സാമുക്കംസികം ധമ്മദേസനം കരോന്തോ സച്ചാനി പകാസേസി. സാ ദേസനാപരിയോസാനേ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹി, സമ്പത്തപരിസായപി ധമ്മദേസനാ സാത്ഥികാ അഹോസി.

തതിയനാവാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ദീപവിമാനവണ്ണനാ

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാതി ദീപവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവതി സാവത്ഥിയം വിഹരന്തേ ഉപോസഥദിവസേ സമ്ബഹുലാ ഉപാസകാ ഉപോസഥികാ ഹുത്വാ പുരേഭത്തം യഥാവിഭവം ദാനം ദത്വാ കാലസ്സേവ ഭുഞ്ജിത്വാ സുദ്ധവത്ഥനിവത്ഥാ സുദ്ധുത്തരാസങ്ഗാ ഗന്ധമാലാദിഹത്ഥാ പച്ഛാഭത്തം വിഹാരം ഗന്ത്വാ മനോഭാവനീയേ ഭിക്ഖൂ പയിരുപാസിത്വാ സായന്ഹേ ധമ്മം സുണന്തി. വിഹാരേയേവ വസിതുകാമാനം തേസം ധമ്മം സുണന്താനംയേവ സൂരിയോ അത്ഥങ്ഗതോ, അന്ധകാരോ ജാതോ. തത്ഥേകാ അഞ്ഞതരാ ഇത്ഥീ "ഇദാനി ദീപാലോകം കാതും യുത്ത"ന്തി ചിന്തേത്വാ അത്തനോ ഗേഹതോ പദീപേയ്യം ആഹരാപേത്വാ പദീപം ഉജ്ജാലേത്വാ ധമ്മാസനസ്സ പുരതോ ഠപേത്വാ ധമ്മം സുണി. സാ തേന പദീപദാനേന അത്തമനാ പീതിസോമനസ്സജാതാ ഹുത്വാ വന്ദിത്വാ അത്തനോ ഗേഹം ഗതാ. സാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ ജോതിരസവിമാനേ നിബ്ബത്തി. സരീരസോഭാ പനസ്സാ അതിവിയ പഭസ്സരാ അഞ്ഞേ ദേവേ അഭിഭവിത്വാ ദസ ദിസാ ഓഭാസയമാനാ തിട്ഠതി. അഥേകദിവസം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ദേവചാരികം ചരന്തോതി സബ്ബം ഹേട്ഠാ ആഗതനയേനേവ വേദിതബ്ബം. ഇധ പന -

൭൬. "അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന, യാ ത്വം തിട്ഠസി ദേവതേ;
ഓഭാസേന്തീ ദിസാ സബ്ബാ, ഓസധീ വിയ താരകാ.

൩൬.“കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൩൭.“കേന ത്വം വിമലോഭാസാ, അതിരോചസി ദേവതാ;
കേന തേ സബ്ബഗത്തേഹി, സബ്ബാ ഓഭാസതേ ദിസാ.

൩൮.“പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ, മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ”തി. -

ചതൂഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി.

൩൯.“സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം”.

൪൦.“അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, പുരിമായ ജാതിയാ മനുസ്സലോകേ;
തമന്ധകാരമ്ഹി തിമീസികായം, പദീപകാലമ്ഹി അദാസി ദീപം.

൪൧.“യോ അന്ധകാരമ്ഹി തിമീസികായം, പദീപകാലമ്ഹി ദദാതി ദീപം;
ഉപ്പജ്ജതി ജോതിരസം വിമാനം, പഹൂതമല്യം ബഹുപുണ്ഡരീകം.

൪൨.“തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൪൩.“തേനാഹം വിമലോഭാസാ, അതിരോചാമി ദേവതാ;
തേന മേ സബ്ബഗത്തേഹി, സബ്ബാ ഓഭാസതേ ദിസാ.

൪൪.“അക്ഖാമി തേ ഭിക്ഖു മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതാ യമകാസി പുഞ്ഞം;
തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ”തി. -

വിസ്സജ്ജേസി.

൩൬. തത്ഥ **അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാ**തി ഏത്ഥ അഭിക്കന്ത-സദ്ദോ “അഭിക്കന്താ, ഭന്തേ, രത്തി, നിക്ഖന്തോ പഠമോ യാമോ”തിആദീസു (അ॰ നി॰ ൮.൨൦; ഉദാ॰ ൪൫; ചൂളവ॰ ൩൮൩) ഖയേ ആഗതോ. “അയം ഇമേസം ചതുന്നം പുഗ്ഗലാനം അഭിക്കന്തതരോ ച പണീതതരോ ചാ”തിആദീസു (അ॰ നി॰ ൪.൧൦൦) സുന്ദരേ. “അഭിക്കന്തം, ഭന്തേ, അഭിക്കന്തം, ഭന്തേ”തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൫൦; പാരാ॰ ൧൫) അബ്ഭനുമോദനേ. “അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന, സബ്ബാ ഓഭാസയം ദിസാ”തിആദീസു (വി॰ വ॰ ൮൫൭) അഭിരൂപേ. ഇധാപി അഭിരൂപേ ഏവ ദട്ഠബ്ബോ. തസ്മാ **അഭിക്കന്തേനാ**തി അതികന്തേന അതിമനാപേന, അഭിരൂപേനാതി അത്ഥോ. **വണ്ണേനാ**തി ഛവിവണ്ണേന. **ഓഭാസേന്തീ ദിസാ സബ്ബാ**തി സബ്ബാപി ദസ ദിസാ ജോതേന്തീ ഏകാലോകം കരോന്തീ. കിം വിയാതി ആഹ **“ഓസധീ വിയ താരകാ”**തി. ഉസ്സന്നാ പഭാ ഏതായ ധീയതി, ഓസധീനം വാ അനുബലപ്പദായികാതി കത്വാ “ഓസധീ”തി ലദ്ധനാമാ താരകാ യഥാ സമന്തതോ ആലോകം കുരുമാനാ തിട്ഠതി, ഏവമേവ ത്വം സബ്ബാ ദിസാ ഓഭാസയന്തീ തിട്ഠസീതി.

൩൭. **സബ്ബഗത്തേഹീ**തി സബ്ബേഹി സരീരാവയവേഹി, സകലേഹി അങ്ഗപച്ചങ്ഗേഹി ഓഭാസതീതി അധിപ്പായോ, ഹേതുമ്ഹി ചേതം കരണവചനം.

സബ്ബാ ഓഭാസതേ ദിസാതി സബ്ബാപി ദസദിസാ വിജ്ജോതതി. ''ഓഭാസരേ''തിപി പഠന്തി, തേസം സബ്ബാ ദിസാതി ബഹുവചനമേവ ദട്ഠബ്ബം.

൮൯. പദീപകാലമ്ഹീതി പദീപകരണകാലേ, പദീപുജ്ജലനയോഗ്ഗേ അന്ധകാരേതി അത്ഥോ. തേനാഹ ''യോ അന്ധകാരമ്ഹി തിമീസികായ''ന്തി, ബഹലേ മഹന്ധകാരേതി അത്ഥോ. **ദദാതി ദീപ**ന്തി പദീപം ഉജ്ജാലേന്തോ വാ അനുജ്ജാലേന്തോ വാ പദീപദാനം ദദാതി, പദീപോപകരണാനി ദക്ഖിണേയ്യേ ഉദ്ദിസ്സ പരിച്ചജതി. **ഉപപജ്ജതി ജോതിരസം വിമാന**ന്തി പടിസന്ധിഗ്ഗഹണവസേന ജോതിരസം വിമാനം ഉപഗച്ഛതീതി. സേസം വുത്തനയമേവ.

അഥ യഥാപുച്ഛിതേ അത്ഥേ ദേവതായ കഥിതേ ഥേരോ തമേവ കഥം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ ദാനാദികഥായ തസ്സാ കല്ലചിത്താദിഭാവം ഞത്വാ സച്ചാനി പകാസേസി, സച്ചപരിയോസാനേ സപരിവാരാ സാ ദേവതാ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹി. ഥേരോ തതോ ആഗന്ത്വാ തം പവത്തിം ഭഗവതോ ആരോചേസി, ഭഗവാ തസ്മിം വത്ഥുസ്മിം സമ്പത്തപരിസായ വിത്ഥാരേന ധമ്മം ദേസേസി . സാ ദേസനാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ ജാതാ, മഹാജനോ വിസേസതോ ദീപദാനേ സക്കച്ചകാരീ അഹോസീതി.

ദീപവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. തിലദക്ഖിണവിമാനവണ്ണനാ

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാതി തിലദക്ഖിണവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമേ. തേന ച സമയേന രാജഗഹേ അഞ്ഞതരാ ഇത്ഥീ ഗബ്ഭിനീ തിലേ ധോവിത്വാ ആതപേ സുക്ഖാപേതി തേലം കാതുകാമാ. സാ ച പരിക്ഖീണായുകാ തം ദിവസമേവ ചവനധമ്മാ, നിരയസംവത്തനികം ചസ്സാ കമ്മം ഓകാസം കത്വാ ഠിതം. അഥ നം ഭഗവാ പച്ചൂസവേലായം ലോകം വോലോകേന്തോ ദിബ്ബചക്ഖുനാ ദിസ്വാ ചിന്തേസി ''അയം ഇത്ഥീ അജ്ജ കാലം കത്വാ നിരയേ നിബ്ബത്തിസ്സതി, യംനൂനാഹം തിലഭിക്ഖാപടിഗ്ഗഹണേന തം സഗ്ഗൂപഗം കരേയ്യ''ന്തി. സോ സാവത്ഥിതോ തങ്ഖണേനേവ രാജഗഹം ഗന്ത്വാ പുബ്ബണ്ഹസമയം നിവാസേത്വാ പത്തചീവരമാദായ രാജഗഹേ പിണ്ഡായ ചരന്തോ അനുപുബ്ബേന തസ്സാ ഗേഹദ്വാരം പാപുണി. സാ ഇത്ഥീ ഭഗവന്തം പസ്സിത്വാ സഞ്ജാതപീതിസോമനസ്സാ സഹസാ ഉട്ഠഹിത്വാ കതഞ്ജലീ അഞ്ഞം ദാതബ്ബയുത്തകം അപസ്സന്തീ ഹത്ഥപാദേ ധോവിത്വാ തിലേ രാസിം കത്വാ ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി പരിഗ്ഗഹേത്വാ അഞ്ജലിപൂരം തിലം ഭഗവതോ പത്തേ ആകിരിത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദി. തം ഭഗവാ അനുകമ്പമാനോ ''സുഖിനീ ഹോഹീ''തി വത്വാ പക്കാമി. സാ തസ്സാ രത്തിയാ പച്ചൂസസമയേ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ ദ്വാദസയോജനികേ കനകവിമാനേ സുത്തപബുദ്ധാ വിയ നിബ്ബത്തി.

അഥായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ദേവചാരികം ചരന്തോ തം അച്ഛരാസഹസ്സപരിവുതം മഹതിയാ ദേവിദ്ധിയാ വിരോചമാനമുപഗന്ത്വാ -

൯൦. ''അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന, യാ ത്വം തിട്ഠസി ദേവതേ;
ഓഭാസേന്തീ ദിസാ സബ്ബാ, ഓസധീ വിയ താരകാ.

൯൧. ''കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൮൭.“പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ,
മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ,
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി. - പുച്ഛി;

൮൮.“സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം”.

൮൯.“അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, പുരിമായ ജാതിയാ മനുസ്സലോകേ.
൯൦.“അദ്ദസം വിരജം ബുദ്ധം, വിപ്പസന്നമനാവിലം;
ആസജ്ജ ദാനം അദാസിം, അകാമാ തിലദക്ഖിണം;
ദക്ഖിണേയ്യസ്സ ബുദ്ധസ്സ, പസന്നാ സേഹി പാണിഭി.

൯൧.“തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൯൨.“അക്ഖാമി തേ ഭിക്ഖു മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതാ യമകാസി പുഞ്ഞം;
തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ”തി. -

സാ വിസ്സജ്ജേസി.

൯൦. തത്ഥ **ആസജ്ജാ**തി അയം ആസജ്ജ-സദ്ദോ “ആസജ്ജ നം തഥാഗത”ന്തിആദീസു (ചൂളവ॰ ൩൭൦) ഘട്ടേന ആഗതോ. “ആസജ്ജ ദാനം ദേതീ”തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൩൪; അ॰ നി॰ ൮.൩൧) സമാഗമേ. ഇധാപി സമാഗമേയേവ ദട്ഠബ്ബോ. തസ്മാ **ആസജ്ജാ**തി സമാഗന്ത്വാ, സമവായേന സമ്പത്വാതി അത്ഥോ. തേനാഹ **“അകാമാ”**തി. സാ ഹി ദേയ്യധമ്മസംവിധാനപുബ്ബകം പുരിമസിദ്ധം ദാനസങ്കപ്പം വിനാ സഹസാ സമ്പത്തേ ഭഗവതി പവത്തിതം തിലദാനം സന്ധായാഹ “ആസജ്ജ ദാനം അദാസിം, അകാമാ തിലദക്ഖിണ”ന്തി. സേസം വുത്തനയമേവ.

തിലദക്ഖിണവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൧. പഠമപതിബ്ബതാവിമാനവണ്ണനാ

കോഞ്ചാ മയൂരാ ദിവിയാ ച ഹംസാതി പതിബ്ബതാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമേ. തത്ഥ അഞ്ഞതരാ ഇത്ഥീ പതിബ്ബതാ അഹോസി ഭത്തു അനുകൂലവത്തിനീ ഖമാ പദക്ഖിണഗ്ഗാഹിനീ, ന കുദ്ധാപി പടിപ്ഫരതി, അഫരുസവാചാ സച്ചവാദിനീ സദ്ധാ പസന്നാ യഥാവിഭവം ദാനാനി ച അദാസി. സാ കേനചിദേവ രോഗേന ഫുട്ഠാ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തി. അഥായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ പുരിമനയേനേവ ദേവചാരികം ചരന്തോ തം ദേവധീതരം മഹതിം സമ്പത്തിം അനുഭവന്തിം ദിസ്വാ തസ്സാ സമീപമുപഗതോ. സാ അച്ഛരാസഹസ്സപരിവുതാ സട്ഠിസകടഭാരാലങ്കാരപടിമണ്ഡിതത്തഭാവാ ഥേരസ്സ പാദേസു സിരസാ വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠാസി. ഥേരോപി തായ കതപുഞ്ഞകമ്മം പുച്ഛന്തോ -

൯൩.“കോഞ്ചാ മയൂരാ ദിവിയാ ച ഹംസാ, വഗ്ഗുസ്സരാ കോകിലാ സമ്പതന്തി;
പുപ്ഫാഭികിണ്ണം രമ്മമിദം വിമാനം, അനേകചിത്തം നരനാരിസേവിതം.

൯൪.“തത്ഥച്ഛസി ദേവി മഹാനുഭാവേ, ഇദ്ധീ വികുബ്ബന്തി അനേകരൂപാ;
ഇമാ ച തേ അച്ഛരായോ സമന്തതോ, നച്ചന്തി ഗായന്തി പമോദയന്തി ച.

൯൫.“ദേവിദ്ധിപത്താസി മഹാനുഭാവേ,
മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ,
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി. - ആഹ;

൯൬.“സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം”.

൯൭.“അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, പതിബ്ബതാനഞ്ഞമനാ അഹോസിം;
മാതാവ പുത്തം അനുരക്ഖമാനാ, കുദ്ധാപിഹം നപ്ഫരുസം അവോചം.

൯൮.“സച്ചേ ഠിതാ മോസവജ്ജം പഹായ, ദാനേ രതാ സങ്ഗഹിതത്തഭാവാ;
അന്നഞ്ച പാനഞ്ച പസന്നചിത്താ, സക്കച്ച ദാനം വിപുലം അദാസിം.

൯൯.“തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൧൦൦.“അക്ഖാമി തേ ഭിക്ഖു മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതാ യമകാസി പുഞ്ഞം;
തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ”തി. -

സാ ദേവതാ വിസ്സജ്ജേസി.

൯൧. തത്ഥ **കോഞ്ചാ**തി കോഞ്ചസകുണാ, യേ “സാരസാ”തിപി വുച്ചന്തി. **മയൂരാ**തി മോരാ. **ദിവിയാ**തി ദിബ്ബാനുഭാവാ. ഇദഞ്ഹി പദം “ദിവിയാ കോഞ്ചാ, ദിവിയാ മയൂരാ”തിആദിനാ ചതൂഹിപി പദേഹി യോജേതബ്ബം. **ഹംസാ**തി സുവണ്ണഹംസാദിഹംസാ. **വഗ്ഗുസ്സരാ**തി മധുരസ്സരാ. **കോകിലാ**തി കാളകോകിലാ ചേവ സുക്കകോകിലാ ച. **സമ്പതന്തീ**തി ദേവതായ അഭിരമണത്ഥം കീളന്താ ലളന്താ സമന്തതോ പതന്തി വിചരന്തി. കോഞ്ചാദിരൂപേന ഹി ദേവതായ രതിജനനത്ഥം പരിവാരഭൂതാ ദേവതാ കീളന്താ ലളന്താ “കോഞ്ചാ”തിആദിനാ വുത്താ. **പുപ്ഫാഭികിണ്ണ**ന്തി ഗന്ഥിതാഗന്ഥിതേഹി നാനാവിധരതനകുസുമേഹി ഓകിണ്ണം. **രമ്മ**ന്തി രമണീയം, മനോരമന്തി അത്ഥോ. **അനേകചിത്ത**ന്തി അനേകേഹി ഉയ്യാനകപ്പരുക്ഖപോക്ഖരണിആദീഹി വിമാനേസു ച അനേകേഹി ഭിത്തിവിസേസാദീഹി ചിത്തം. **നരനാരിസേവിത**ന്തി പരിവാരഭൂതേഹി ദേവപുത്തേഹി ദേവധീതാഹി ച ഉപസേവിതം.

൯൪. **ഇദ്ധീ വികുബ്ബന്തി അനേകരൂപാ**തി നാനാരൂപാനം വിദംസനേന അനേകരൂപാ കമ്മാനുഭാവസിദ്ധാ ഇദ്ധീ വികുബ്ബന്തീ വികുബ്ബനിദ്ധിയോ വലഞ്ജേന്തീ അച്ഛസീതി യോജനാ.

൯൭. **അനഞ്ഞമനാ**തി പതിബ്ബതാ, പതിതോ അഞ്ഞസ്മിം മനോ ഏതിസ്സാതി അഞ്ഞമനാ, ന അഞ്ഞമനാതി അനഞ്ഞമനാ, മയ്ഹം സാമികതോ അഞ്ഞസ്മിം പുരിസേ പാപകം ചിത്തം ന ഉപ്പാദേസിന്തി അത്ഥോ. **മാതാവ പുത്തം അനുരക്ഖമാനാ**തി യഥാ മാതാ പുത്തം, ഏവം മയ്ഹം സാമികം, സബ്ബേപി വാ സത്തേ ഹിതേസിതായ അഹിതാപനയനകാമതായ ച അനുദ്ദയമാനാ. **കുദ്ധാപിഹം നപ്ഫരുസം അവോച**ന്തി പരേന കതം അഫാസുകം പടിച്ച

കുദ്ധാപി സമാനാ അഹം ഫരുസവചനം ന കഥേസിം, അഞ്ഞദത്ഥു പിയവചനമേവ അഭാസിന്തി അധിപ്പായോ.

൯൨. **സച്ചേ ഠിതാ**തി സച്ചേ പതിട്ഠിതാ. യസ്മാ മുസാവാദാ വേരമണിയാ സച്ചേ പതിട്ഠിതാ നാമ ഹോതി, ന കദാചി സച്ചവചനമത്തേനാതി ആഹ - **മോസവജ്ജം പഹായാ**തി മുസാവാദം പഹായ. **ദാനേ രതാ**തി ദാനേ അഭിരതാ, യുത്തപ്പയുത്താതി അത്ഥോ. **സങ്ഗഹിതത്തഭാവാ**തി സങ്ഗഹവത്ഥൂഹി അത്താനം വിയ സഭാവേനേവ പരേസം സങ്ഗണ്ഹനസീലാ അന്നഞ്ച പാനഞ്ച കമ്മഫലസദ്ധായ പസന്നചിത്താ സക്കച്ചം ചിത്തീകാരേന അദാസിം, അഞ്ഞഞ്ച വത്ഥാദിദാനം വിപുലം ഉളാരം അദാസിന്തി യോജനാ. സേസം വുത്തനയമേവ.

പതിബ്ബതാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൨. ദുതിയപതിബ്ബതാവിമാനവണ്ണനാ

വേളുരിയഥമ്ഭന്തി ദുതിയപതിബ്ബതാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? സാവത്ഥിയം കിര അഞ്ഞതരാ ഉപാസികാ പതിബ്ബതാ ഹുത്വാ സദ്ധാ പസന്നാ പഞ്ച സീലാനി സുവിസുദ്ധാനി കത്വാ രക്ഖി, യഥാവിഭവഞ്ച ദാനാനി അദാസി, സാ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ ഉപ്പജ്ജി. സേസം ഹേട്ഠാ വുത്തനയമേവ.

൧൦൧. ''വേളുരിയഥമ്ഭം രുചിരം പഭസ്സരം, വിമാനമാരുയ്ഹ അനേകചിത്തം;
തത്ഥച്ഛസി ദേവി മഹാനുഭാവേ, ഉച്ചാവചാ ഇദ്ധി വികുബ്ബമാനാ;
ഇമാ ച തേ അച്ഛരായോ സമന്തതോ, നച്ചന്തി ഗായന്തി പമോദയന്തി ച.

൧൦൨. ''ദേവിദ്ധിപത്താസി മഹാനുഭാവേ,
മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ,
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി. - പുച്ഛി;

൧൦൩. ''സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം''.

൧൦൪. ''അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, ഉപാസികാ ചക്ഖുമതോ അഹോസിം;
പാണാതിപാതാ വിരതാ അഹോസിം, ലോകേ അദിന്നം പരിവജ്ജയിസ്സം.

൧൦൫. ''അമജ്ജപാ നോ ച മുസാ അഭാണിം, സകേന സാമിനാ അഹോസിം തുട്ഠാ;
അന്നഞ്ച പാനഞ്ച പസന്നചിത്താ, സക്കച്ച ദാനം വിപുലം അദാസിം.

൧൦൬. ''തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൧൦൭. ''അക്ഖാമി തേ ഭിക്ഖു മഹാനുഭാവ,
മനുസ്സഭൂതാ യമകാസി പുഞ്ഞം;
തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ,
വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി. - വിസ്സജ്ജേസി;

൧൦൧. തത്ഥ **വേളുരിയഥമ്ഭ**ന്തി വേളുരിയമണിമയഥമ്ഭം. **രുചിര**ന്തി രമണീയം. **പഭസ്സര**ന്തി അതിവിയ ഭാസുരം. **ഉച്ചാവചാ**തി ഉച്ചാ ച അവചാ ച, വിവിധാതി അത്ഥോ.

൧൦൪-൫. ഉപാസികാതി സരണഗമനേന ഉപാസികാലക്ഖണേ ഠിതാ. വുത്തഞ്ഹി -

“യതോ ഖോ, മഹാനാമ, അരിയസാവകോ ബുദ്ധം സരണം ഗതോ ഹോതി, ധമ്മം സരണം ഗതോ ഹോതി, സങ്ഘം സരണം ഗതോ ഹോതി, എത്താവതാ ഖോ, മഹാനാമ, അരിയസാവകോ ഉപാസകോ ഹോതീ”തി (സം॰ നി॰ ൫.൧൦൩൩).

ചക്ഖുമതോതി പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമതോ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ. ഏവം ഉപാസികാഭാവകിത്തനേന ആസയസുദ്ധിം ദസ്സേത്വാ പയോഗസുദ്ധിം ദസ്സേതും **“പാണാതിപാതാ വിരതാ”**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **സകേന സാമിനാ അഹോസിം തുട്ഠാ**തി മിച്ഛാചാരാവേരമണിമാഹ. സേസം ഹേട്ഠാ വുത്തസദിസമേവ.

ദുതിയപതിബ്ബതാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൩. പഠമസുണിസാവിമാനവണ്ണനാ

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാതി സുണിസാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? സാവത്ഥിയം അഞ്ഞതരസ്മിം ഗേഹേ ഏകാ കുലസുണ്ഹാ ഗേഹം പിണ്ഡായ പവിട്ഠം ഖീണാസവത്ഥേരം ദിസ്വാ സഞ്ജാതപീതിസോമനസ്സാ “ഇദം മയ്ഹം ഉത്തമം പുഞ്ഞക്ഖേത്തം ഉപട്ഠിത”ന്തി അത്തനാ ലദ്ധം പൂവഭാഗം ആദായ ആദരേന ഥേരസ്സ ഉപനേസി, ഥേരോ തം പടിഗ്ഗഹേത്വാ അനുമോദനം കത്വാ ഗതോ. സാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ ഉപ്പജ്ജി. സേസം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തസദിസമേവ. തേന വുത്തം -

൧൦൮. “അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന, യാ ത്വം തിട്ഠസി ദേവതേ;
ഓഭാസേന്തീ ദിസാ സബ്ബാ, ഓസധീ വിയ താരകാ.

൧൦൯. “കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൧൧൦. “പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ, മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി.

൧൧൧. “സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം”.

൧൧൨. “അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, സുണിസാ അഹോസിം സസുരസ്സ ഗേഹേ.
൧൧൩. “അദ്ദസം വിരജം ഭിക്ഖും, വിപ്പസന്നമനാവിലം;
തസ്സ അദാസഹം പൂവം, പസന്നാ സേഹി പാണിഭി;
ഭാഗഡ്ഢഭാഗം ദത്വാന, മോദാമി നന്ദനേ വനേ.

൧൧൪. “തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൧൧൫. “അക്ഖാമി തേ ഭിക്ഖു മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതാ യമകാസി പുഞ്ഞം;

തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ''തി.

൧൧൨. തത്ഥ **സുണിസാ**തി പുത്തസ്സ ഭരിയാ. ഇത്ഥിയാ ഹി സാമികസ്സ പിതാ ''സസുരോ''തി വുച്ചതി, തസ്സ ച സാ ''സുണിസാ''തി. തം സന്ധായ ''സുണിസാ അഹോസിം സസുരസ്സ ഗേഹേ''തി.

൧൧൩. **ഭാഗഡ്ഢഭാഗ**ന്തി അത്തനാ ലദ്ധപടിവീസതോ ഉപഡ്ഢഭാഗം. **മോദാമി നന്ദനേ വനേ**തി ഥേരേന നന്ദനവനേ ദിട്ഠതായ ആഹ. സേസം വുത്തനയമേവ.

സുണിസാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൪. ദുതിയസുണിസാവിമാനവണ്ണനാ

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാതി ദുതിയസുണിസാവിമാനം. ഏത്ഥ പന അപുബ്ബം നത്ഥി, അട്ഠുപ്പത്തിയം കുമ്മാസദാനമേവ വിസേസോ. തേന വുത്തം -

൧൧൬. ''അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന, യാ ത്വം തിട്ഠസി ദേവതേ;
ഓഭാസേന്തീ ദിസാ സബ്ബാ, ഓസധീ വിയ താരകാ.

൧൧൭. ''കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൧൧൮. ''പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ, മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ''തി.

൧൧൯. ''സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം''.

൧൨൦. ''അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, സുണിസാ അഹോസിം സസുരസ്സ
ഗേഹേ.
൧൨൧. ''അദ്ദസം വിരജം ഭിക്ഖും, വിപ്പസന്നമനാവിലം;
തസ്സ അദാസഹം ഭാഗം, പസന്നാ സേഹി പാണിഭി;
കുമ്മാസപിണ്ഡം ദത്വാന, മോദാമി നന്ദനേ വനേ.

൧൨൨. ''തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൧൨൩. ''അക്ഖാമി തേ ഭിക്ഖു മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതാ യമകാസി പുഞ്ഞം;
തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ''തി.

൧൨൪. തത്ഥ **ഭാഗ**ന്തി കുമ്മാസകോട്ഠാസം. തേനാഹ **''കുമ്മാസപിണ്ഡം ദത്വാനാ''**തി. കുമ്മാസോതി ച യവകുമ്മാസോ വുത്തോ. സേസം വുത്തനയമേവ.

ദുതിയസുണിസാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൫. ഉത്തരാവിമാനവണ്ണനാ

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാതി ഉത്തരാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ കലന്ദകനിവാപേ. തേന ച സമയേന പുണ്ണോ നാമ ദുഗ്ഗതപുരിസോ രാജഗഹസേട്ഠിം ഉപനിസ്സായ ജീവതി, തസ്സ ഭരിയാ ഉത്തരാ, ഉത്തരാ ച നാമ ധീതാതി ദ്വേ എവ ഗേഹമാനുസകാ. അഥേകദിവസം രാജഗഹേ "മഹാജനേന സത്താഹം നക്ഖത്തം കീളിതബ്ബ"ന്തി ഘോസനം കരിംസു. തം സുത്വാ സേട്ഠി പാതോവ ആഗതം പുണ്ണം "താത, അമ്ഹാകം പരിജനോ നക്ഖത്തം കീളിതുകാമോ, ത്വം കിം നക്ഖത്തം കീളിസ്സസി, ഉദാഹു ഭതിം കരിസ്സസീ"തി ആഹ. "സാമി, നക്ഖത്തം നാമ സധനാനം ഹോതി, മമ പന ഗേഹേ സ്വാതനായ യാഗുതണ്ഡുലാനിപി നത്ഥി, കിം മേ നക്ഖത്തേന? ഗോണേ ലഭന്തോ കസിതും ഗമിസ്സാമീ'തി. "തേന ഹി ഗോണേ ഗണ്ഹസ്സൂ"തി. സോ ബലവഗോണേ ച ഭദ്ദനങ്ഗലഞ്ച ഗഹേത്വാ "ഭദ്ദേ, നാഗരാ നക്ഖത്തം കീളന്തി, അഹം ദലിദ്ദതായ ഭതിം കാതും ഗമിസ്സാമി, മയ്ഹമ്പി താവ അജ്ജ ദിഗുണം നിവാപം പചിത്വാ ഭത്തം ആഹരേയ്യാസീ"തി ഭരിയം വത്വാ ഖേത്തം അഗമാസി.

സാരിപുത്തത്ഥേരോപി സത്താഹം നിരോധസമാപന്നോ തതോ വുട്ഠായ "കസ്സ നു ഖോ അജ്ജ മയാ സങ്ഗഹം കാതും വട്ടതീ"തി ഓലോകേന്തോ പുണ്ണം അത്തനോ ഞാണജാലസ്സ അന്തോ പവിട്ഠം ദിസ്വാ "സദ്ധോ നു ഖോ എസ, സക്ഖിസ്സതി വാ മേ സങ്ഗഹം കാതു"ന്തി ഓലോകേന്തോ തസ്സ സദ്ധഭാവഞ്ച സങ്ഗഹം കാതും സമത്ഥഭാവഞ്ച തപ്പച്ചയാ ച തസ്സ മഹാസമ്പത്തിപടിലാഭം ഞത്വാ പത്തചീവരം ആദായ തസ്സ കസനട്ഠാനം ഗന്ത്വാ ആവാടതീരേ എകം ഗുമ്ബം ഓലോകേന്തോ അട്ഠാസി. പുണ്ണോ ഥേരം ദിസ്വാവ കസിം ഠപേത്വാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന ഥേരം വന്ദിത്വാ "ദന്തകട്ഠേന അത്ഥോ ഭവിസ്സതീ"തി ദന്തകട്ഠം കപ്പിയം കത്വാ അദാസി. അഥസ്സ ഥേരോ പത്തഞ്ച പരിസ്സാവനഞ്ച നീഹരിത്വാ അദാസി. സോ "പാനീയേന അത്ഥോ ഭവിസ്സതീ"തി തം ആദായ പാനീയം പരിസ്സാവേത്വാ അദാസി.

ഥേരോ ചിന്തേസി "അയം പരേസം പച്ഛിമഗേഹേ വസതി, സചസ്സ ഗേഹദ്വാരം ഗമിസ്സാമി, ഇമസ്സ ഭരിയാ മം ദട്ഠും ന സക്ഖിസ്സതി, യാവസ്സ ഭരിയാ ഭത്തം ആദായ മഗ്ഗം പടിപജ്ജതി, താവ ഇധേവ ഭവിസ്സാമീ"തി. സോ തത്ഥേവ ഥോകം വീതിനാമേത്വാ തസ്സാ മഗ്ഗാരുള്ഹഭാവം ഞത്വാ അന്തോനഗരാഭിമുഖോ പായാസി. സാ അന്തരാമഗ്ഗേ ഥേരം ദിസ്വാ ചിന്തേസി "അപ്പേകദാഹം ദേയ്യധമ്മേ സതി അയ്യം ന പസ്സാമി, അപ്പേകദാ മേ അയ്യം പസ്സന്തിയാ ദേയ്യധമ്മോ ന ഹോതി, അജ്ജ പന മേ അയ്യോ ച ദിട്ഠോ, ദേയ്യധമ്മോ ചായം അത്ഥി, കരിസ്സതി നു ഖോ മേ സങ്ഗഹ"ന്തി. സാ ഭത്തഭാജനം ഓതാരേത്വാ ഥേരം പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ "ഭന്തേ, ഇദം ലൂഖം വാ പണീതം വാതി അചിന്തേത്വാ ദാസസ്സ വോ സങ്ഗഹം കരോഥാ"തി ആഹ. അഥ ഥേരോ പത്തം ഉപനാമേത്വാ തായ എകേന ഹത്ഥേന ഭാജനം ധാരേത്വാ എകേന ഹത്ഥേന തതോ ഭത്തം ദദമാനായ ഉപഡ്ഢഭത്തേ ദിന്നേ "അല"ന്തി ഹത്ഥേന പത്തം പിദഹി. സാ "ഭന്തേ, എകോവ പടിവീസോ, ന സക്കാ ദ്വിധാ കാതും, തുമ്ഹാകം ദാസസ്സ ഇധലോകസങ്ഗഹം അകത്വാ പരലോകസങ്ഗഹം കരോഥ, നിരവസേസമേവ ദാതുകാമാമ്ഹീ"തി വത്വാ സബ്ബമേവസ്സ പത്തേ പതിട്ഠാപേത്വാ "തുമ്ഹേഹി ദിട്ഠധമ്മസ്സ ഭാഗിനീ അസ്സ"ന്തി പത്ഥനം അകാസി. ഥേരോ "എവം ഹോതൂ"തി വത്വാ ഠിതകോവ അനുമോദനം കത്വാ എകസ്മിം ഉദകഫാസുകട്ഠാനേ നിസീദിത്വാ ഭത്തകിച്ചം അകാസി. സാപി പടിനിവത്തിത്വാ തണ്ഡുലേ പരിയേസിത്വാ ഭത്തം പചി.

പുണ്ണോപി അഡ്ഢകരീസമത്തം ഠാനം കസിത്വാ ജിഘച്ഛം സഹിതും അസക്കോന്തോ ഗോണേ വിസ്സജ്ജേത്വാ ഏകം രുക്ഖച്ഛായം പവിസിത്വാ മഗ്ഗം ഓലോകേന്തോ നിസീദി. അഥസ്സ ഭരിയാ ഭത്തമാദായ ഗച്ഛമാനാ തം ദിസ്വാവ "ഏസ ജിഘച്ഛാപീളിതോ മം ഓലോകേന്തോ നിസിന്നോ, സചേ മം 'അതിവിയ ചിരായീ'തി തജ്ജേത്വാ പതോദലട്ഠിയാ പഹരിസ്സതി, മയാ കതകമ്മം നിരത്ഥകം ഭവിസ്സതി, പടികച്ചേവസ്സ ആരോചേസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ ഏവമാഹ "സാമി, അജ്ജേകദിവസം ചിത്തം പസാദേഹി, മാ മയാ കതകമ്മം നിരത്ഥകം കരി, അഹം പാതോവ തേ ഭത്തം ആഹരന്തീ അന്തരാമഗ്ഗേ ധമ്മസേനാപതിം ദിസ്വാ തവ ഭത്തം തസ്സ ദത്വാ പുന ഗേഹം ഗന്ത്വാ ഭത്തം പചിത്വാ ആഗതാ, പസാദേഹി, സാമി, ചിത്ത"ന്തി. സോ "കിം വദേസി, ഭദ്ദേ"തി പുച്ഛിത്വാ പുന തമത്ഥം സുത്വാ "ഭദ്ദേ , സാധു വത തേ കതം മമ ഭത്തം അയ്യസ്സ ദദമാനായ, മയാപിസ്സ അജ്ജ പാതോവ ദന്തകട്ഠഞ്ച മുഖോദകഞ്ച ദിന്ന"ന്തി പസന്നമാനസോ തം വചനം അഭിനന്ദിത്വാ ഉസ്സൂരേ ലദ്ധഭത്തതായ കിലന്തകായോ തസ്സാ അങ്കേ സീസം കത്വാ നിദ്ദം ഓക്കമി.

അഥസ്സ പാതോവ കസിതട്ഠാനം പംസുചുണ്ണം ഉപാദായ സബ്ബം രത്തസുവണ്ണം ഹുത്വാ കണികാരപുപ്ഫരാസി വിയ സോഭമാനം അട്ഠാസി. സോ പബുദ്ധോ ഓലോകേത്വാ ഭരിയം ആഹ "ഭദ്ദേ, ഏതം മയാ കസിതട്ഠാനം സബ്ബം മമ സുവണ്ണം ഹുത്വാ പഞ്ഞായതി, കിം നു ഖോ മേ അതിഉസ്സൂരേ ലദ്ധഭത്തതായ അക്ഖീനി ഭമന്തീ"തി. "സാമി, മയ്ഹമ്പി ഏവമേവ പഞ്ഞായതീ"തി. സോ ഉട്ഠായ തത്ഥ ഗന്ത്വാ ഏകം പിണ്ഡം ഗഹേത്വാ നങ്ഗലസീസേ പഹരിത്വാ സുവണ്ണഭാവം ഞത്വാ "അഹോ അയ്യസ്സ ധമ്മസേനാപതിസ്സ ദിന്നദാനേ അജ്ജേവ വിപാകോ ദസ്സിതോ, ന ഖോ പന സക്കാ ഏത്തകം ധനം പടിച്ഛാദേത്വാ പരിഭുഞ്ജിതു"ന്തി ഭരിയായ ആഭതം ഭത്തപാതിം സുവണ്ണസ്സ പൂരേത്വാ രാജകുലം ഗന്ത്വാ രഞ്ഞാ കതോകാസോ പവിസിത്വാ രാജാനം അഭിവാദേത്വാ "കിം താതാ"തി വുത്തേ "ദേവ, അജ്ജ മയാ കസിതട്ഠാനം സബ്ബം സുവണ്ണരാസിമേവ ഹുത്വാ ഠിതം, സുവണ്ണം ആഹരാപേതും വട്ടതീ"തി ആഹ. "കോസി ത്വ"ന്തി? "പുണ്ണോ നാമാഹ"ന്തി. "കിം പന തേ അജ്ജ കത"ന്തി? "ധമ്മസേനാപതിസ്സ മേ പാതോവ ദന്തകട്ഠഞ്ച മുഖോദകഞ്ച ദിന്നം, ഭരിയായപി മേ മയ്ഹം ആഹടഭത്തം തസ്സേവ ദിന്ന"ന്തി.

തം സുത്വാ രാജാ "അജ്ജേവ കിര ഭോ ധമ്മസേനാപതിസ്സ ദിന്നദാനേ വിപാകോ ദസ്സിതോ"തി വത്വാ "താത, കിം കരോമീ"തി പുച്ഛി. "ബഹൂനി സകടസഹസ്സാനി പഹിണിത്വാ സുവണ്ണം ആഹരാപേഥാ"തി. രാജാ സകടാനി പഹിണി. രാജപുരിസേസു "രഞ്ഞോ സന്തക"ന്തി ഗണ്ഹന്തേസു ഗഹിതം ഗഹിതം മത്തികാവ ഹോതി. തേഹി ഗന്ത്വാ രഞ്ഞോ ആരോചിതേ "താതാ, തുമ്ഹേഹി കിന്തി വത്വാ ഗഹിത"ന്തി പുത്ഥാ "തുമ്ഹാകം സന്തക"ന്തി ആഹംസു. തേന ഹി, താതാ, പുന ഗച്ഛഥ, "പുണ്ണസ്സ സന്തക"ന്തി വത്വാ ഗണ്ഹഥാതി. തേ തഥാ കരിംസു ഗഹിതം ഗഹിതം സുവണ്ണമേവ അഹോസി. തം സബ്ബം ആഹരിത്വാ രാജങ്ഗണേ രാസിം അകംസു, അസീതിഹത്ഥുബ്ബേധോ രാസി അഹോസി. രാജാ നാഗരേ സന്നിപാതാപേത്വാ ആഹ "ഇമസ്മിം നഗരേ അത്ഥി കസ്സചി ഏത്തകം സുവണ്ണ"ന്തി? "നത്ഥി, ദേവാ"തി. "കിം പനസ്സ ദാതും വട്ടതീ"തി? "സേട്ഠിച്ഛത്തം, ദേവാ"തി. രാജാ "ബഹുധനസേട്ഠി നാമ ഹോതൂ"തി മഹന്തേന ഭോഗേന സദ്ധിം തസ്സ സേട്ഠിച്ഛത്തം അദാസി.

അഥ നം സോ ആഹ "മയം, ദേവ, ഏത്തകം കാലം പരകുലേ വസിമ്ഹാ, വസനട്ഠാനം നോ ദേഥാ"തി. തേന ഹി പസ്സ, ഏസ ഗുമ്ബോ പഞ്ഞായതി, ഏതം

ഹരാപേത്വാ ഗേഹം കാരേഹീതി പുരാണസേട്ഠിസ്സ ഗേഹട്ഠാനം ആചിക്ഖി. സോ തസ്മിം ഠാനേ കതിപാഹേനേവ ഗേഹം കാരാപേത്വാ ഗേഹപവേസനമങ്ഗലഞ്ച ഛത്തമങ്ഗലഞ്ച ഏകതോവ കരോന്തോ സത്താഹം ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ദാനം അദാസി. അഥസ്സ സത്ഥാ ദാനാനുമോദനം കരോന്തോ അനുപുബ്ബിം കഥം കഥേസി. ധമ്മകഥാവസാനേ പുണ്ണസേട്ഠി ച ഭരിയാ ചസ്സ ധീതാ ച ഉത്തരാതി തയോപി ജനാ സോതാപന്നാ അഹേസും.

അപരഭാഗേ രാജഗഹസേട്ഠി പുണ്ണസേട്ഠിനോ ധീതരം അത്തനോ പുത്തസ്സ വാരേസി. സോ "നാഹം ദസ്സാമീ"തി വുത്തോ "മാ ഏവം കരോതു, ഏത്തകം കാലം അമ്ഹേ നിസ്സായ വസന്തേനേവ തേ സമ്പത്തി ലദ്ധാ, ദേതു മേ പുത്തസ്സ തേ ധീതര"ന്തി ആഹ. സോ "മിച്ഛാദിട്ഠികാ തുമ്ഹേ, മമ ധീതാ തീഹി രതനേഹി വിനാ വസിതും ന സക്കോതി, നേവസ്സ ധീതരം ദസ്സാമീ"തി ആഹ. അഥ നം ബഹൂ സേട്ഠിഗഹപതികാദയോ കുലപുത്താ "മാ തേന സദ്ധിം വിസ്സാസം ഭിന്ദി, ദേഹിസ്സ ധീതര"ന്തി യാചിംസു. സോ തേസം വചനം സമ്പടിച്ഛിത്വാ ആസാള്ഹിപുണ്ണമായ ധീതരം അദാസി. സാ പതികുലം ഗതകാലതോ പട്ഠായ ഭിക്ഖും വാ ഭിക്ഖുനിം വാ ഉപസങ്കമിതും ദാനം വാ ദാതും ധമ്മം വാ സോതും നാലത്ഥ, ഏവം അഡ്ഢതിയേസു മാസേസു വീതിവത്തേസു അത്തനോ സന്തികേ ഠിതേ പരിചാരികേ പുച്ഛി "ഇദാനി കിത്തകം അന്തോവസ്സം അവസിട്ഠ"ന്തി? "അഡ്ഢമാസോ, അയ്യേ"തി. സാ മാതാപിതൂനം സാസനം പഹിണി "കസ്മാ മം ഏവരൂപേ ബന്ധനാഗാരേ പക്ഖിപിംസു, വരം തുമ്ഹേഹി മം ലക്ഖണാഹതം കത്വാ പരേസം ദാസിം സാവേതും, ന ഏവരൂപസ്സ മിച്ഛാദിട്ഠികസ്സ കുലസ്സ ദാതും, ആഗതകാലതോ പട്ഠായ ഭിക്ഖുദസ്സനാദീസു ഏകമ്പി പുഞ്ഞം കാതും ന ലഭാമീ"തി. അഥസ്സാ പിതാ "ദുക്ഖിതാ വത മേ ധീതാ"തി അനത്തമനതം പവേദേത്വാ പഞ്ചദസ കഹാപണസഹസ്സാനി പേസേസി, "ഇമസ്മിം നഗരേ സിരിമാ നാമ ഗണികാ അത്ഥി, ദേവസികം സഹസ്സം ഗണ്ഹാതി, ഇമേഹി കഹാപണേഹി തം ആനേത്വാ സാമികസ്സ നിയ്യാദേത്വാ സയം യഥാരുചി പുഞ്ഞാനി കരോതൂ"തി സാസനഞ്ച പഹിണി. ഉത്തരാ തഥാ കത്വാ സാമികേന സിരിമം ദിസ്വാ "കിമിദ"ന്തി വുത്തേ "സാമി, ഇമം അഡ്ഢമാസം മമ സഹായികാ തുമ്ഹേ പരിചരതു, അഹം പന ഇമം അഡ്ഢമാസം ദാനഞ്ചേവ ദാതുകാമാ ധമ്മഞ്ച സോതുകാമാ"തി ആഹ. സോ തം അഭിരൂപം ഇത്ഥിം ദിസ്വാ ഉപ്പന്നസിനേഹോ "സാധൂ"തി സമ്പടിച്ഛി.

ഉത്തരാപി ഖോ ബുദ്ധപ്പമുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘം നിമന്തേത്വാ "ഭന്തേ, ഇമം അഡ്ഢമാസം അഞ്ഞത്ഥ അഗന്ത്വാ ഇധേവ ഭിക്ഖാ ഗഹേതബ്ബാ"തി സത്ഥു പടിഞ്ഞം ഗഹേത്വാ "ഇതോ ദാനി പട്ഠായ യാവ മഹാപവാരണാ, താവ സത്ഥാരം ഉപട്ഠാതും ധമ്മഞ്ച സോതും ലഭിസ്സാമീ"തി തുട്ഠമാനസാ "ഏവം യാഗും പചഥ, ഏവം ഭത്തം പചഥ, ഏവം പൂവം പചഥാ"തി മഹാനസേ സബ്ബകിച്ചാനി സംവിദഹന്തീ വിചരതി. അഥസ്സാ സാമികോ "സ്വേ മഹാപവാരണാ ഭവിസ്സതീ"തി മഹാനസാഭിമുഖോ വാതപാനേ ഠത്വാ "കിം നു ഖോ കരോന്തീ സാ അന്ധബാലാ വിചരതീ"തി ഓലോകേത്വാ തം സേദകിലിന്നം ഛാരികായ ഓകിണ്ണം അങ്ഗാരമസിമക്ഖിതം തഥാ സംവിദഹിത്വാ വിചരമാനം ദിസ്വാ "അഹോ അന്ധബാലാ ഏവരൂപേ ഠാനേ ഇമം സിരിസമ്പത്തിം നാനുഭവതി, "മുണ്ഡകസമണേ ഉപട്ഠഹിസ്സാമീ'തി തുട്ഠചിത്താ വിചരതീ"തി ഹസിത്വാ അപഗഞ്ഛി.

തസ്മിം അപഗതേ തസ്സ സന്തികേ ഠിതാ സിരിമാ "കിം നു ഖോ ഓലോകേത്വാ ഏസ ഹസതീ"തി തേനേവ വാതപാനേന ഓലോകേന്തീ ഉത്തരം

ദിസ്വാ “ഇമം ഓലോകേത്വാ ഇമിനാ ഹസിതം, അദ്ധാ ഇമസ്സ ഏതായ സദ്ധിം സന്ഥവോ അത്ഥീ”തി ചിന്തേസി. സാ കിര അഡ്ഢമാസം തസ്മിം ഗേഹേ ബാഹിരകഇത്ഥീ ഹുത്വാ വസമാനാപി തം സമ്പത്തിം അനുഭവമാനാ അത്തനോ ബാഹിരകഇത്ഥിഭാവം അജാനിത്വാ “അഹം ഘരസാമിനീ”തി സഞ്ഞമകാസി. സാ ഉത്തരായ ആഘാതം ബന്ധിത്വാ “ദുക്ഖമസ്സാ ഉപ്പാദേസ്സാമീ”തി പാസാദാ ഓരുയ്ഹ മഹാനസം പവിസിത്വാ പൂവപചനട്ഠാനേ പക്കുഥിതം സപ്പിം കടച്ഛുനാ ആദായ ഉത്തരാഭിമുഖം പായാസി. ഉത്തരാ തം ആഗച്ഛന്തിം ദിസ്വാ “മമ സഹായികായ മയ്ഹം ഉപകാരോ കതോ, ചക്കവാളം അതിസമ്ബാധം, ബ്രഹ്മലോകോ അതിനീചകോ, മമ പന സഹായികായ ഗുണോവ മഹന്തോ, അഹമ്പി ഏതം നിസ്സായ ദാനഞ്ച ദാതും ധമ്മഞ്ച സോതും ലഭിം, സചേ മമ ഏതിസ്സായ ഉപരി കോധോ അത്ഥി, ഇദം സപ്പി മം ദഹതു, സചേ നത്ഥി, മാ മം ദഹതൂ”തി തം മേത്തായ ഫരി. തായ തസ്സാ മത്ഥകേ ആസിഞ്ചിതമ്പി പക്കുഥിതസപ്പി സീതോദകം വിയ അഹോസി. അഥ നം “ഇദം സീതലം ഭവിസ്സതീ”തി പുന കടച്ഛുകം പൂരേത്വാ ആദായ ആഗച്ഛന്തിം ഉത്തരായ ദാസിയോ ദിസ്വാ “അരേ ദുബ്ബിനീതേ ന ത്വം അമ്ഹാകം അയ്യായ ഉപരി പക്കസപ്പിം ആസിഞ്ചിതും അനുച്ഛവികാ”തി സന്തജ്ജേന്തിയോ ഇതോ ചിതോ ച ഉട്ഠായ ഹത്ഥേഹി ച പാദേഹി ച പോഥേത്വാ ഭൂമിയം പാതേസും, ഉത്തരാ വാരേന്തീപി വാരേതും നാസക്ഖി. അഥ സാ ഉപരി ഠത്വാ സബ്ബാ ദാസിയോ പടിബാഹിത്വാ “കിസ്സ തേ ഏവരൂപം ഭാരിയം കമ്മം കത”ന്തി സിരിമം ഓവദിത്വാ ഉണ്ഹോദകേന ന്ഹാപേത്വാ സതപാകതേലേന അബ്ഭഞ്ജി.

തസ്മിം ഖണേ സാ അത്തനോ ബാഹിരകിത്ഥിഭാവം ഞത്വാ ചിന്തേസി “മയാ ഭാരിയം കമ്മം കതം സാമികസ്സ ഹസിതമത്തകാരണാ ഇമിസ്സാ ഉപരി പക്കസപ്പിം ആസിഞ്ചന്തിയാ, അയം ‘ഗണ്ഹഥ ന’ന്തി ദാസിയോ ന ആണാപേത്വാ മം വിഹേഠനകാലേപി സബ്ബാ ദാസിയോ പടിബാഹിത്വാ മയ്ഹം കത്തബ്ബമേവ അകാസി. സചാഹം ഇമം ന ഖമാപേസ്സാമി, മുദ്ധാ മേ സത്തധാ ഫലേയ്യാ”തി തസ്സാ പാദമൂലേ നിപജ്ജിത്വാ “അയ്യേ, ഖമാഹി മേ ദോസ”ന്തി ആഹ. “അഹം സപ്പിതികാ ധീതാ, പിതരി മേ ഖമാപിതേ ഖമിസ്സാമീ”തി. “ഹോതു, അയ്യേ, പിതരമ്പി തേ പുണ്ണസേട്ഠിം ഖമാപേസ്സാമീ”തി. “പുണ്ണോ മമ വട്ടേ ജനകപിതാ, വിവട്ടേ ജനകപിതരി ഖമാപിതേ പന അഹം ഖമിസ്സാമീ”തി. “കോ പന തേ വിവട്ടേ ജനകപിതാ”തി? “സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ”തി. “മയ്ഹം തേന സദ്ധിം വിസ്സാസോ നത്ഥി, അഹം കിം കരിസ്സാമീ”തി? “സത്ഥാ സ്വേ ഭിക്ഖുസങ്ഘം ആദായ ഇധാഗമിസ്സതി, ത്വം യഥാലദ്ധം സക്കാരം ഗഹേത്വാ ഇധേവ ആഗന്ത്വാ തം ഖമാപേഹീ”തി. സാ “സാധു, അയ്യേ”തി ഉട്ഠായ അത്തനോ ഗേഹം ഗന്ത്വാ പഞ്ചസതപരിചാരികിത്ഥിയോ ആണാപേത്വാ നാനാവിധാനി ഖാദനീയഭോജനീയാനി ചേവ സൂപേയ്യാനി ച സമ്പാദേത്വാ പുനദിവസേ തം സക്കാരം ആദായ ഉത്തരായ ഗേഹം ആഗന്ത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ പത്തേ പതിട്ഠാപേതും അവിസഹന്തീ അട്ഠാസി, തം സബ്ബം ഗഹേത്വാ ഉത്തരാവ സംവിദഹി.

സിരിമാപി സത്ഥു ഭത്തകിച്ചാവസാനേ സദ്ധിം പരിവാരേന സത്ഥു പാദമൂലേ നിപജ്ജി. അഥ നം സത്ഥാ പുച്ഛി “കോ തേ അപരാധോ”തി. “ഭന്തേ മയാ ഹിയ്യോ ഇദം നാമ കതം, അഥ മേ സഹായികാ മം വിഹേഠയമാനാ ദാസിയോ നിവാരേത്വാ മയ്ഹം ഉപകാരമേവ അകാസി. സാഹം ഇമിസ്സാ ഗുണം ജാനിത്വാ ഇമം ഖമാപേസിം, അഥ മം ഏസാ ‘തുമ്ഹേസു ഖമാപിതേസു ഖമിസ്സാമീ’തി ആഹാ”തി. “ഏവം കിര ഉത്തരേ”തി. “ആമ, ഭന്തേ, സീസേ മേ സഹായികായ പക്കസപ്പി ആസിത്ത”ന്തി. “അഥ തയാ കിം ചിന്തിത”ന്തി? “ചക്കവാളം

അതിസമ്ബാധം, ബ്രഹ്മലോകോ അതിനീചകോ, മമ സഹായികായ ഗുണോവ മഹന്തോ, അഹഞ്ഹി ഏതം നിസ്സായ ദാനഞ്ച ദാതും ധമ്മഞ്ച സോതും അലത്ഥം, സചേ മേ ഇമിസ്സാ ഉപരി കോധോ അത്ഥി, ഇദം മം ദഹതു, നോ ചേ, മാ ദഹതൂ''തി ഏവം ചിന്തേത്വാ ഇമം മേത്തായ ഫരിം, ഭന്തേതി. സത്ഥാ ''സാധു സാധു, ഉത്തരേ, ഏവം കോധം ജിനിതും വട്ടതി. കോധനോ ഹി നാമ അക്കോധേന, അക്കോസകോ അനക്കോസന്തേന, പരിഭാസകോ അപരിഭാസന്തേന , ഥദ്ധമച്ഛരീ അത്തനോ സന്തകസ്സ ദാനേന, മുസാവാദീ സച്ചവചനേന ജിനിതബ്ബോ''തി ഇമമത്ഥം ദസ്സേന്തോ -

''അക്കോധേന ജിനേ കോധം, അസാധും സാധുനാ ജിനേ;
ജിനേ കദരിയം ദാനേന, സച്ചേനാലികവാദിന''ന്തി. (ധ॰ പ॰ ൨൨൩) -

ഇമം ഗാഥം വത്വാ ഗാഥാപരിയോസാനേ ചതുസച്ചകഥം അഭാസി. സച്ചപരിയോസാനേ ഉത്തരാ സകദാഗാമിഫലേ പതിട്ഠഹി, സാമികോ ച സസുരോ ച സസ്സു ച സോതാപത്തിഫലം സച്ഛികരിംസു, സിരിമാപി പഞ്ചസതപരിവാരാ സോതാപന്നാ അഹോസി. അപരഭാഗേ ഉത്തരാ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ ഉപ്പജ്ജി. അഥായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ ദേവചാരികം ചരന്തോ ഉത്തരം ദേവധീതരം ദിസ്വാ -

൧൨൪. ''അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന, യാ ത്വം തിട്ഠസി ദേവതേ;
ഓഭാസേന്തീ ദിസാ സബ്ബാ, ഓസധീ വിയ താരകാ.

൧൨൫. ''കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൧൨൬. ''പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ,
മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ,
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി. - പടിപുച്ഛി;

൧൨൭. ''സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം''.

൧൨൮. ''ഇസ്സാ ച മച്ഛേരമഥോ പളാസോ, നാഹോസി മയ്ഹം ഘരമാവസന്തിയാ;
അക്കോധനാ ഭത്തു വസാനുവത്തിനീ, ഉപോസഥേ നിച്ചഹമപ്പമത്താ.

൧൨൯. ''ചാതുദ്ദസിം പഞ്ചദസിം, യാ ച പക്ഖസ്സ അട്ഠമീ;
പാടിഹാരിയപക്ഖഞ്ച, അട്ഠങ്ഗസുസമാഗതം.

൧൩൦. ''ഉപോസഥം ഉപവസിസ്സം, സദാ സീലേസു സംവുതാ;
സഞ്ഞമാ സംവിഭാഗാ ച, വിമാനം ആവസാമഹം.

൧൩൧. ''പാണാതിപാതാ വിരതാ, മുസാവാദാ ച സഞ്ഞതാ;
ഥേയ്യാ ച അതിചാരാ ച, മജ്ജപാനാ ച ആരകാ.

൧൩൨. ''പഞ്ചസിക്ഖാപദേ രതാ, അരിയസച്ചാന കോവിദാ;
ഉപാസികാ ചക്ഖുമതോ, ഗോതമസ്സ യസസ്സിനോ.

൧൩൩. ''സാഹം സകേന സീലേന, യസസാ ച യസസ്സിനീ;
അനുഭോമി സകം പുഞ്ഞം, സുഖിതാ ചമ്ഹിനാമയാ.

൧൩൪. “തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൧൩൫. “അക്ഖാമി തേ ഭിക്ഖു മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതാ യമഹം അകാസിം;
തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ”തി. -

ദേവതാപിസ്സ വിസ്സജ്ജേസി.

൧൨൭. മമ ച, ഭന്തേ, വചനേന ഭഗവതോ പാദേ സിരസാ വന്ദേയ്യാസി “ഉത്തരാ നാമ ഭന്തേ, ഉപാസികാ ഭഗവതോ പാദേ സിരസാ വന്ദതീ”തി. അനച്ഛരിയം ഖോ പനേതം, ഭന്തേ, യം മം ഭഗവാ അഞ്ഞതരസ്മിം സാമഞ്ഞഫലേ ബ്യാകരേയ്യ, തം ഭഗവാ സകദാഗാമിഫലേ ബ്യാകാസീതി.

൧൨൮. തത്ഥ **ഇസ്സാ ച മച്ഛേരമഥോ പളാസോ, നാഹോസി മയ്ഹം ഘരമാവസന്തിയാ**തി യാ ച അഗാരമജ്ഝേ വസന്തീനം അഞ്ഞാസം ഇത്ഥീനം സമ്പത്തിആദിവിസയാ പരസമ്പത്തിഉസൂയനലക്ഖണാ ഇസ്സാ, യഞ്ച താവകാലികാദിവസേനാപി കിഞ്ചി യാചന്താനം അദാതുകാമതായ അത്തസമ്പത്തിനിഗൂഹനലക്ഖണം മച്ഛരിയം , യോ ച കുലപദേസാദിനാ പരേഹി യുഗഗ്ഗാഹലക്ഖണോ പളാസോ ഉപ്പജ്ജതി, സോ തിവിധോപി പാപധമ്മോ ഗേഹേ ഠിതായ മയ്ഹം സതിപി പച്ചയസമവായേ നാഹോസി ന ഉപ്പജ്ജി. **അക്കോധനാ**തി ഖന്തിമേത്താനുദ്ദയസമ്പന്നതായ അകുജ്ഝനസഭാവാ. **ഭത്തു വസാനുവത്തിനീ**തി പുബ്ബുട്ഠാനപച്ഛാനിപാതനാദിനാ സാമികസ്സ അനുകൂലഭാവേന വസേ വത്തനസീലാ, മനാപചാരിനീതി അത്ഥോ. **ഉപോസഥേ നിച്ചഹമപ്പമത്താ**തി അഹം ഉപോസഥസീലരക്ഖണേ നിച്ചം അപ്പമത്താ അപ്പമാദവിഹാരിനീ.

൧൨൯. തമേവ ഉപോസഥേ അപ്പമാദം ദസ്സേന്തീ യേസു ദിവസേസു തം രക്ഖിതബ്ബം, യാദിസം യഥാ ച രക്ഖിതബ്ബം, തം ദസ്സേതും **“ചാതുദ്ദസി”**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ചാതുദ്ദസിം പഞ്ചദസി**ന്തി പക്ഖസ്സാതി സമ്ബന്ധോ, അച്ചന്തസംയോഗേ ചേതം ഉപയോഗവചനം. **യാ ച പക്ഖസ്സ അട്ഠമീ**തി ഏത്ഥ **ചാ**തി വചനസേസോ. **പാടിഹാരിയപക്ഖഞ്ചാ**തി പടിഹരണകപക്ഖഞ്ച, ചാതുദ്ദസീപഞ്ചദസീഅട്ഠമീനം യഥാക്കമം ആദിതോ അന്തതോ ചാതി പവേസനനിക്ഖമനവസേന ഉപോസഥസീലസ്സ പടിഹരിതബ്ബം പക്ഖഞ്ച , തേരസീ പാടിപദാ സത്തമീ നവമീ ചാതി അത്ഥോ. **അട്ഠങ്ഗസുസമാഗത**ന്തി പാണാതിപാതാവേരമണിആദീഹി അട്ഠഹങ്ഗേഹി ഏവ സുട്ഠു സമാഗതം സമന്നാഗതം.

൧൩൦. **ഉപവസിസ്സ**ന്തി ഉപവസിം. അതീതത്ഥേ ഹി ഇദം അനാഗതവചനം. കേചി പന “ഉപവസിം”ഇച്ചേവ പഠന്തി. **സദാ**തി സപ്പാടിഹാരികേസു സബ്ബേസു ഉപോസഥദിവസേസു. **സീലേസൂ**തി ഉപോസഥസീലേസു സാധേതബ്ബേസു. നിപ്ഫാദേതബ്ബേ ഹി ഇദം ഭുമ്മം. **സംവുതാ**തി കായവാചാചിത്തേഹി സംവുതാ. **സദാ**തി വാ സബ്ബകാലം. **സീലേസൂ**തി നിച്ചസീലേസു. **സംവുതാ**തി കായവാചാഹി സംവുതാ.

൧൩൧. ഇദാനി തം നിച്ചസീലം ദസ്സേതും **“പാണാതിപാതാ വിരതാ”**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **പാണോ**തി വോഹാരതോ സത്തോ, പരമത്ഥതോ ജീവിതിന്ദ്രിയം. പാണസ്സ അതിപാതോ പാണവധോ പാണഘാതോ പാണാതിപാതോ, അത്ഥതോ

പാണേ പാണസഞ്ഞിനോ ജീവിതിന്ദ്രിയുപച്ഛേദകഉപക്കമസമുട്ഠാപികാ കായവചീദ്വാരാനം അഞ്ഞതരദ്വാരപവത്താ വധകചേതനാ. തതോ **പാണാതിപാതാ. വിരതാ**തി ഓരതാ, നിവത്താതി അത്ഥോ.

മുസാവാദാതി **മുസാ** നാമ വിസംവാദനപുരേക്ഖാരസ്സ അത്ഥഭഞ്ജനകോ വചീപയോഗോ വാ കായപയോഗോ വാ, വിസംവാദനാധിപ്പായേന പരസ്സ വിസംവാദകകായവചീപയോഗസമുട്ഠാപികാ ചേതനാ മുസാവാദോ. അഥ വാ **മുസാ**തി അഭൂതം അതച്ഛം വത്ഥു, **വാദോ**തി തസ്സ ഭൂതതോ തച്ഛതോ വിഞ്ഞാപേതുകാമസ്സ തഥാ വിഞ്ഞത്തിസമുട്ഠാപികാ ചേതനാ. തതോ **മുസാവാദാ സഞ്ഞതാ** ഓരതാ, വിരതാതി അത്ഥോ. ച-സദ്ദോ സമ്പിണ്ഡനത്ഥോ.

ഥേയ്യാതി ഥേയ്യം വുച്ചതി ഥേനഭാവോ, ചോരികായ പരസ്സഹരണന്തി അത്ഥോ. അത്ഥതോ പരപരിഗ്ഗഹിതേ പരപരിഗ്ഗഹിതസഞ്ഞിനോ തദാദായകഉപക്കമസമുട്ഠാപികാ ഥേയ്യചേതനാ ഥേയ്യം. തതോ **ഥേയ്യാ** സഞ്ഞതാ, ആരകാതി വാ സമ്ബന്ധോ.

അതിചാരാതി അതിച്ച ചാരോ അതിചാരോ, ലോകമരിയാദം അതിക്കമിത്വാ അഗമനീയട്ഠാനേ കാമവസേന ചാരോ മിച്ഛാചാരോതി അത്ഥോ. അഗമനീയട്ഠാനം നാമ - പുരിസാനം മാതുരക്ഖിതാ പിതുരക്ഖിതാ മാതാപിതുരക്ഖിതാ ഭാതുരക്ഖിതാ ഭഗിനിരക്ഖിതാ ഞാതിരക്ഖിതാ ഗോത്തരക്ഖിതാ ധമ്മരക്ഖിതാ സാരക്ഖാ സപരിദണ്ഡാതി ദസ, ധനക്കീതാ ഛന്ദവാസിനീ ഭോഗവാസിനീ പടവാസിനീ ഓദപത്തകിനീ ഓഭടചുമ്ബടാ ദാസീ ച ഭരിയാ കമ്മകാരീ ച ഭരിയാ ധജാഹടാ മുഹുത്തികാതി ദസാതി വീസതി ഇത്ഥിയോ. ഇത്ഥീസു പന ദ്വിന്നം സാരക്ഖസപരിദണ്ഡാനം ദസന്നഞ്ച ധനക്കീതാദീനന്തി ദ്വാദസന്നം അഞ്ഞപുരിസാ അഗമനീയട്ഠാനം, ഇദമേവ ഇധ അധിപ്പേതം. ലക്ഖണതോ പന അസദ്ധമ്മാധിപ്പായേന കായദ്വാരപവത്താ അഗമനീയട്ഠാനവീതിക്കമചേതനാ അതിചാരോ. തസ്മാ **അതിചാരാ**.

മജ്ജപാനാതി മജ്ജം വുച്ചതിമദനീയട്ഠേന സുരാ ച മേരയഞ്ച, പിവന്തി തേനാതി പാനം, മജ്ജസ്സ പാനം മജ്ജപാനം. യായ ദുസ്സീല്യചേതനായ മജ്ജസങ്ഖാതം പിട്ഠസുരാ, പൂവസുരാ, ഓദനിയസുരാ, കിണ്ണപക്ഖിത്താ, സമ്ഭാരസംയുത്താതി പഞ്ചഭേദം സുരം വാ, പുപ്ഫാസവോ, ഫലാസവോ, മധ്വാസവോ, ഗുളാസവോ, സമ്ഭാരസംയുത്തോതി പഞ്ചഭേദം മേരയം വാ ബീജതോ പട്ഠായ കുസഗ്ഗേനാപി പിവതി, സാ ചേതനാ മജ്ജപാനം. തസ്മാ **മജ്ജപാനാ ആരകാ** വിരതാ.

൧൩൨. ഏവം "പാണാതിപാതാ വിരതാ"തിആദിനാ പഹാതബ്ബധമ്മവസേന വിഭജിത്വാ ദസ്സിതം നിച്ചസീലം പുന സമാദാതബ്ബതാവസേന ഏകതോ കത്വാ ദസ്സേന്തീ **"പഞ്ചസിക്ഖാപദേ രതാ"**തി ആഹ. തത്ഥ **സിക്ഖാപദ**ന്തി സിക്ഖിതബ്ബപദം, സിക്ഖാകോട്ഠാസേതി അത്ഥോ. അഥ വാ ഝാനാദയോ സബ്ബേപി കുസലാ ധമ്മാ സിക്ഖിതബ്ബതോ സിക്ഖാ, പഞ്ചസു പന സീലങ്ഗേസു യംകിഞ്ചി അങ്ഗം താസം സിക്ഖാനം പതിട്ഠാനട്ഠേന പദന്തി സിക്ഖാനം പദത്താ സിക്ഖാപദം, പഞ്ച സീലങ്ഗാനി. തസ്മിം പഞ്ചവിധേ സിക്ഖാപദേ രതാ അഭിരതാതി **പഞ്ചസിക്ഖാപദേ രതാ. അരിയസച്ചാന കോവിദാ**തി പരിഞ്ഞാപഹാനസച്ഛികിരിയാഭാവനാഭിസമയവസേന ദുക്ഖസമുദയനിരോധമഗ്ഗസങ്ഖാതേസു ചതൂസു അരിയസച്ചേസു കുസലാ

നിപുണാ, പടിവിദ്ധചതുസച്ചാതി അത്ഥോ. **ഗോതമസ്സാ**തി ഭഗവന്തം ഗോത്തേന കിത്തേതി. **യസസ്സിനോ**തി കിത്തിമതോ, പരിവാരവതോ വാ.

൧൩൩. **സാഹ**ന്തി സാ യഥാവുത്തഗുണാ അഹം. **സകേന സീലേനാ**തി അനുസ്സുകിതാദിനാ അത്തനോ സഭാവസീലേന ച ഉപോസഥസീലാദിസമാദാനസീലേന ച കാരണഭൂതേന. തഞ്ഹി സത്താനം കമ്മസ്സകതായ ഹിതസുഖാവഹതായ ച വിസേസതോ ''സക''ന്തി വുച്ചതി. തേനേവാഹ -

> ''തഞ്ഹി തസ്സ സകം ഹോതി, തഞ്ച ആദായ ഗച്ഛതി;
> തഞ്ചസ്സ അനുഗം ഹോതി, ഛായാവ അനപായിനീ''തി. (സം॰ നി॰ ൧.൧൧൫);

യസസാ ച യസസ്സിനീതി ''ഉത്തരാ ഉപാസികാ സീലാചാരസമ്പന്നാ അനുസ്സുകീ അമച്ഛരീ അക്കോധനാ''തിആദിനാ ''ആഗതഫലാ വിഞ്ഞാതസാസനാ''തിആദിനാ ച യഥാഭൂതഗുണാധിഗതേന ജലതലേ തേലേന വിയ സമന്തതോ പത്ഥടേന കിത്തിസദ്ദേന യസസ്സിനീ കിത്തിമതീ, തേന വാ സീലഗുണേന ഇധ അധിഗതേന യസപരിവാരേന യസസ്സിനീ സമ്പന്നപരിവാരാ. **അനുഭോമി സകം പുഞ്ഞ**ന്തി യഥൂപചിതം അത്തനോ പുഞ്ഞം പച്ചനുഭോമി. യസ്സ ഹി പുഞ്ഞഫലം അനുഭൂയതി, ഫലൂപചാരേന തം പുഞ്ഞമ്പി അനുഭൂയതീതി വുച്ചതി. അഥ വാ പുഥുജ്ജനഭാവതോ സുചരിതഫലമ്പി ''പുഞ്ഞ''ന്തി വുച്ചതി. യഥാഹ ''കുസലാനം, ഭിക്ഖവേ, ധമ്മാനം സമാദാനഹേതു ഏവമിദം പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതീ''തി. **സുഖിതാ ചമ്ഹിനാമയാ**തി ദിബ്ബസുഖേന ച ഫലസുഖേന ച സുഖിതാ ചമ്ഹി ഭവാമി, കായികചേതസികദുക്ഖാഭാവതോ അനാമയാ അരോഗാ.

൧൩൪. **മമ ചാ**തി ച-സദ്ദോ സമുച്ചയത്ഥോ. തേന ''മമ വചനേന ച വന്ദേയ്യാസി, ന തവ സഭാവേനേവാ''തി വന്ദനം സമുച്ചിനോതി. **അനച്ഛരിയ**ന്തിആദിനാ അത്തനോ അരിയസാവികാഭാവസ്സ പാകടഭാവം ദസ്സേതി. **തം ഭഗവാ**തിആദി സങ്ഗീതികാരവചനം. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

ഉത്തരാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൪. സിരിമാവിമാനവണ്ണനാ

യുത്താ ച തേ പരമഅലങ്കതാ ഹയാതി സിരിമാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ കലന്ദകനിവാപേ. തേന ച സമയേന ഹേട്ഠാ അനന്തരവത്ഥുമ്ഹി വുത്താ സിരിമാ ഗണികാ സോതാപത്തിഫലസ്സ അധിഗതത്താ വിസ്സജ്ജിതകിലിട്ഠകമ്മന്താ ഹുത്വാ സങ്ഘസ്സ അട്ഠ സലാകഭത്താനി പട്ഠപേസി. ആദിതോ പട്ഠായ നിബദ്ധം അട്ഠ ഭിക്ഖൂ ഗേഹം ആഗച്ഛന്തി. സാ ''സപ്പിം ഗണ്ഹഥ ഖീരം ഗണ്ഹഥാ''തിആദീനി വത്വാ തേസം പത്തേ പൂരേതി, ഏകേന ലദ്ധം തിണ്ണമ്പി ചതുന്നമ്പി പഹോതി, ദേവസികം സോളസകഹാപണപരിബ്ബയേന പിണ്ഡപാതോ ദീയതി. അഥേകദിവസം ഏകോ ഭിക്ഖു തസ്സാ ഗേഹേ അട്ഠകഭത്തം ഭുഞ്ജിത്വാ തിയോജനമത്ഥകേ ഏകം വിഹാരം അഗമാസി. അഥ നം സായം ഥേരുപട്ഠാനേ നിസിന്നം പുച്ഛിംസു, ''ആവുസോ, കഹം ഭിക്ഖം ഗഹേത്വാ ഇധാഗതോസീ''തി? ''സിരിമായ അട്ഠകഭത്തം മേ ഭുത്ത''ന്തി. ''തം മനാപം കത്വാ ദേതി, ആവുസോ''തി. ''ന സക്കാ തസ്സാ ഭത്തം വണ്ണേതും, അതിപണീതം കത്വാ ദേതി, ഏകേന ലദ്ധം തിണ്ണമ്പി ചതുന്നമ്പി പഹോതി, തസ്സാ പന ദേയ്യധമ്മതോപി ദസ്സനമേവ

ഉത്തരിതരം". സാ ഹി ഇത്ഥീ ഏവരൂപാ ച ഏവരൂപാ ചാതി തസ്സാ ഗുണേ കഥേസി.

അഥേകോ ഭിക്ഖു തസ്സാ ഗുണകഥം സുത്വാ അദിസ്വാപി സവനേനേവ സിനേഹം ഉപ്പാദേത്വാ "മയാ തത്ഥ ഗന്ത്വാ തം ദട്ഠും വട്ടതീ"തി അത്തനോ വസ്സഗ്ഗം കഥേത്വാ തം ഭിക്ഖും ഠിതികം പുച്ഛിത്വാ "സ്വേ, ആവുസോ, തസ്മിം ഗേഹേ ത്വം സങ്ഘത്ഥേരോ ഹുത്വാ അട്ഠകഭത്തം ലഭിസ്സസീ"തി സുത്വാ തങ്ഖണഞ്ഞേവ പത്തചീവരമാദായ പക്കന്തോ പാതോവ അരുണേ ഉഗ്ഗച്ഛന്തേ സലാകഗ്ഗം പവിസിത്വാ ഠിതോ സങ്ഘത്ഥേരോ ഹുത്വാ തസ്സാ ഗേഹേ അട്ഠകഭത്തം ലഭി. യോ പന സോ ഭിക്ഖു ഹിയ്യോ ഭുഞ്ജിത്വാ പക്കാമി, തസ്സ ഗതവേലായമേവസ്സാ സരീരേ രോഗോ ഉപ്പജ്ജി. തസ്മാ ആഭരണാനി ഓമുഞ്ചിത്വാ നിപജ്ജി. അഥസ്സാ ദാസിയോ അട്ഠകഭത്തം ലഭിതും ആഗതേ ഭിക്ഖൂ ദിസ്വാ ആരോചേസും. സാ ഗന്ത്വാ സഹത്ഥാ പത്തേ ഗഹേതും വാ നിസീദാപേതും വാ അസക്കോന്തീ ദാസിയോ ആണാപേസി "അമ്മാ പത്തേ ഗഹേത്വാ അയ്യേ നിസീദാപേത്വാ യാഗും പായേത്വാ ഖജ്ജകം ദത്വാ ഭത്തവേലായ പത്തേ പൂരേത്വാ ദേഥാ"തി. താ "സാധു, അയ്യേ"തി ഭിക്ഖൂ പവേസേത്വാ യാഗും പായേത്വാ ഖജ്ജകം ദത്വാ ഭത്തവേലായ ഭത്തസ്സ പത്തേ പൂരേത്വാ തസ്സാ ആരോചയിംസു. സാ "മം പരിഗ്ഗഹേത്വാ നേഥ , അയ്യേ വന്ദിസ്സാമീ"തി വത്വാ താഹി പരിഗ്ഗഹേത്വാ ഭിക്ഖൂനം സന്തികം നീതാ വേധമാനേന സരീരേന ഭിക്ഖൂ വന്ദി. സോ ഭിക്ഖു തം ഓലോകേത്വാ ചിന്തേസി "ഗിലാനായ താവ അയം ഏതിസ്സാ രൂപസോഭാ, അരോഗകാലേ പന സബ്ബാഭരണപടിമണ്ഡിതായ ഇമിസ്സാ കീദിസീ രൂപസമ്പത്തീ"തി. അഥസ്സ അനേകവസ്സകോടിസന്നിചിതോ കിലേസോ സമുദാചരി. സോ അഞ്ഞാണീ ഹുത്വാ ഭത്തം ഭുഞ്ജിതും അസക്കോന്തോ പത്തം ആദായ വിഹാരം ഗന്ത്വാ പത്തം പിധായ ഏകമന്തേ ഠപേത്വാ ചീവരകണ്ണം പത്ഥരിത്വാ നിപജ്ജി. അഥ നം ഏകോ സഹായകോ ഭിക്ഖു യാചന്തോപി ഭോജേതും നാസക്ഖി, സോ ഛിന്നഭത്തോ അഹോസി.

തം ദിവസമേവ സായന്ഹസമയേ സിരിമാ കാലമകാസി. രാജാ സത്ഥു സാസനം പേസേസി "ഭന്തേ, ജീവകസ്സ കനിട്ഠഭഗിനീ സിരിമാ കാലമകാസീ"തി. സത്ഥാ തം സുത്വാ രഞ്ഞോ സാസനം പഹിണി "സിരിമായ സരീരഝാപനകിച്ചം നത്ഥി, ആമകസുസാനേ തം യഥാ കാകാദയോ ന ഖാദന്തി, തഥാ നിപജ്ജാപേത്വാ രക്ഖാപേഥാ"തി. രാജാ തഥാ അകാസി. പടിപാടിയാ തയോ ദിവസാ അതിക്കന്താ, ചതുത്ഥേ ദിവസേ സരീരം ഉദ്ധുമായി, നവഹി വണമുഖേഹി പുളവകാ പഗ്ഘരിംസു, സകലസരീരം ഭിന്നസാലിഭത്തചാടി വിയ അഹോസി. രാജാ നഗരേ ഭേരിം ചരാപേസി "ഠപേത്വാ ഗേഹരക്ഖണകദാരകേ സിരിമായ ദസ്സനത്ഥം അനാഗച്ഛന്താനം അട്ഠ കഹാപണാ ദണ്ഡോ"തി. സത്ഥു സന്തികഞ്ച പേസേസി "ബുദ്ധപ്പമുഖോ കിര സങ്ഘോ സിരിമായ ദസ്സനത്ഥം ആഗച്ഛതൂ"തി. സത്ഥാ ഭിക്ഖൂനം ആരോചാപേസി "സിരിമായ ദസ്സനത്ഥം ഗമിസ്സാമാ"തി.

സോപി ദഹരഭിക്ഖു ചത്താരോ ദിവസേ കസ്സചി വചനം അഗ്ഗഹേത്വാ ഛിന്നഭത്തോവ നിപജ്ജി. പത്തേ ഭത്തം പൂതികം ജാതം, പത്തേ മലമ്പി ഉട്ഠഹി. അഥ സോ സഹായകഭിക്ഖുനാ ഉപസങ്കമിത്വാ "ആവുസോ സത്ഥാ സിരിമായ ദസ്സനത്ഥം ഗച്ഛതീ"തി വുച്ചമാനോ തഥാ ഛാതജ്ഝത്തോപി "സിരിമാ"തി വുത്തപദേയേവ സഹസാ ഉട്ഠഹിത്വാ "സത്ഥാ സിരിമം ദട്ഠും ഗച്ഛതി, ത്വമ്പി ഗമിസ്സസീ"തി? "ആമ ഗമിസ്സാമീ"തി ഭത്തം ഛഡ്ഡേത്വാ പത്തം ധോവിത്വാ ഥവികായ പക്ഖിപിത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധിം അഗമാസി. സത്ഥാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ ഏകപസ്സേ അട്ഠാസി, ഭിക്ഖുനിസങ്ഘോപി

രാജപരിസാപി ഉപാസകപരിസാപി ഉപാസികാപരിസാപി ഏകേകപസ്സേ അട്ഠംസു.

സത്ഥാ രാജാനം പുച്ഛി "കാ ഏസാ, മഹാരാജാ"തി? "ഭന്തേ, ജീവകസ്സ കനിട്ഠഭഗിനീ സിരിമാ നാമാ"തി. "സിരിമാ ഏസാ"തി? "ആമ, ഭന്തേ"തി. തേന ഹി നഗരേ ഭേരിം ചരാപേഹി "സഹസ്സം ദത്വാ സിരിമം ഗണ്ഹന്തൂ"തി. രാജാ തഥാ കാരേസി, ഏകോപി "ഹ"ന്തി വാ "ഹു"ന്തി വാ വദന്തോ നാമ നാഹോസി. രാജാ സത്ഥു ആരോചേസി "ന ഗണ്ഹന്തി ഭന്തേ"തി, തേന ഹി മഹാരാജ അഗ്ഘം ഓഹാപേഹീതി. രാജാ "പഞ്ചസതാനി ദത്വാ ഗണ്ഹന്തൂ"തി ഭേരിം ചരാപേത്വാ കഞ്ചി ഗണ്ഹനകം അദിസ്വാ "അഡ്ഢതേയ്യസതാനി, ദ്വേസതാനി, സതം, പഞ്ഞാസം, പഞ്ചവീസതി, വീസതി കഹാപണേ, ദസ കഹാപണേ, പഞ്ച കഹാപണേ, ഏകം കഹാപണം, അഡ്ഢം, പാദം, മാസകം, കാകണികം ദത്വാ സിരിമം ഗണ്ഹന്തൂ"തി ഭേരിം ചരാപേത്വാ "മുധാപി ഗണ്ഹന്തൂ"തി ഭേരിം ചരാപേസി, തഥാപി "ഹ"ന്തി വാ "ഹു"ന്തി വാ വദന്തോ നാമ നാഹോസി. രാജാ "മുധാപി, ഭന്തേ, ഗണ്ഹന്തോ നത്ഥീ"തി ആഹ. സത്ഥാ "പസ്സഥ, ഭിക്ഖവേ, മഹാജനസ്സ പിയമാതുഗാമം, ഇമസ്മിംയേവ നഗരേ സഹസ്സം ദത്വാ പുബ്ബേ ഏകദിവസം ലഭിംസു, ഇദാനി മുധാപി ഗണ്ഹന്തോ നത്ഥി ഏവരൂപം നാമ രൂപം ഖയവയപ്പത്തം ആഹരിമേഹി അലങ്കാരേഹി വിചിത്തകതം നവന്നം വണ്ണമുഖാനം വസേന അരുഭൂതം തീഹി അട്ഠിസതേഹി സമുസ്സിതം നിച്ചാതുരം കേവലം ബാലമഹാജനേന ബഹുധാ സങ്കപ്പിതതായ ബഹുസങ്കപ്പം അദ്ധുവം അത്തഭാവ"ന്തി ദസ്സേന്തോ -

"പസ്സ ചിത്തകതം ബിമ്ബം, അരുകായം സമുസ്സിതം;
ആതുരം ബഹുസങ്കപ്പം, യസ്സ നത്ഥി ധുവം ഠിതീ"തി. (ഥേരഗാ° ൧൧൩൦) -

ഗാഥമാഹ. ദേസനാപരിയോസാനേ സിരിമായ പടിബദ്ധചിത്തോ ഭിക്ഖു വിഗതഛന്ദരാഗോ ഹുത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി, ചതുരാസീതിയാ പാണസഹസ്സാനം ധമ്മാഭിസമയോ അഹോസി.

തേന ച സമയേന സിരിമാ ദേവകഞ്ഞാ അത്തനോ വിഭവസമിദ്ധിം ഓലോകേത്വാ ആഗതട്ഠാനം ഓലോകേന്തീ പുരിമത്തഭാവേ അത്തനോ സരീരസമീപേ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതം ഭഗവന്തം ഠിതം മഹാജനകായഞ്ച സന്നിപതിതം ദിസ്വാ പഞ്ചഹി ദേവകഞ്ഞാസതേഹി പരിവുതാ പഞ്ചഹി രഥസതേഹി ദിസ്സമാനകായാ ആഗന്ത്വാ രഥതോ ഓതരിത്വാ സപരിവാരാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ കതഞ്ജലീ അട്ഠാസി. തേന ച സമയേന ആയസ്മാ വങ്ഗീസോ ഭഗവതോ അവിദൂരേ ഠിതോ ഹോതി. സോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച "പടിഭാതി മം ഭഗവാ ഏകം പഞ്ഹം പുച്ഛിതു"ന്തി. "പടിഭാതു തം വങ്ഗീസാ"തി ഭഗവാ അവോച. ആയസ്മാ വങ്ഗീസോ തം സിരിമം ദേവധീതരം -

൧൩൬. "യുത്താ ച തേ പരമഅലങ്കതാ ഹയാ, അധോമുഖാ അഘസിഗമാ ബലീ ജവാ;
അഭിനിമ്മിതാ പഞ്ചരഥാസതാ ച തേ, അന്വേന്തി തം സാരഥിചോദിതാ ഹയാ.

൧൩൭. "സാ തിട്ഠസി രഥവരേ അലങ്കതാ,
ഓഭാസയം ജലമിവ ജോതി പാവകോ;
പുച്ഛാമി തം വരതനു അനോമദസ്സനേ,

കസ്മാ നു കായാ അനധിവരം ഉപാഗമീ”തി. - പടിപുച്ഛി;

൫൩൭. തത്ഥ **യുത്താ ച തേ പരമഅലങ്കതാ ഹയാ**തി പരമം അതിവിയ വിസേസതോ അലങ്കതാ, പരമേഹി വാ ഉത്തമേഹി ദിബ്ബേഹി അസ്സാലങ്കാരേഹി അലങ്കതാ, പരമാ വാ അഗ്ഗാ സേട്ഠാ ആജാനീയാ സബ്ബാലങ്കാരേഹി അലങ്കതാ ഹയാ അസ്സാ തേ തവ രഥേ യോജിതാ, യുത്താ വാ തേ രഥസ്സ ച അനുച്ഛവികാ, അഞ്ഞമഞ്ഞം വാ സദിസതായ യുത്താ സംസട്ഠാതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച “പരമഅലങ്കതാ”തി പുരിമസ്മിം പക്ഖേ സന്ധിം അകത്വാ ദുതിയസ്മിം പക്ഖേ അവിഭത്തികനിദ്ദേസോ ദട്ഠബ്ബോ . **അധോമുഖാ**തി ഹേട്ഠാമുഖാ. യദിപി തേ തദാ പകതിയാവ ഠിതാ, ദേവലോകതോ ഓരോഹണവസേന “അധോമുഖാ”തി വുത്താ. **അഘസിഗമാ**തി വേഹാസംഗമാ. **ബലീ**തി ബലവന്തോ. **ജവാ**തി ജവനകാ , ബലവന്തോ ചേവ വേഗവന്തോ ചാതി അത്ഥോ. **അഭിനിമ്മിതാ**തി തവ പുഞ്ഞകമ്മേന നിമ്മിതാ നിബ്ബത്താ. സയം നിമ്മിതമേവ വാ സന്ധായ “അഭിനിമ്മിതാ”തി വുത്തം നിമ്മാനരതിഭാവതോ സിരിമായ ദേവധീതായ. **പഞ്ചരഥാസതാ**തി ഗാഥാസുഖത്ഥം ഥകാരസ്സ ദീഘം ലിങ്ഗവിപല്ലാസഞ്ച കത്വാ വുത്തം, വിഭത്തിഅലോപോ വാ ദട്ഠബ്ബോ, പഞ്ച രഥസതാനീതി അത്ഥോ. **അന്വേന്തി തം സാരഥിചോദിതാ ഹയാ**തി സാരഥീഹി ചോദിതാ വിയ രഥേസു യുത്താ ഇമേ ഹയാ ഭദ്ദേ, ദേവതേ, തം അനുഗച്ഛന്തി. “സാരഥിഅചോദിതാ”തി കേചി പഠന്തി, സാരഥീഹി അചോദിതാ ഏവ അനുഗച്ഛന്തീതി അത്ഥോ. “സാരഥിചോദിതാ ഹയാ”തി ഏകംയേവ വാ പദം ഗാഥാസുഖത്ഥം ദീഘം കത്വാ വുത്തം, സാരഥിചോദിതഹയാ പഞ്ച രഥസതാതി യോജനാ.

൫൩൮. **സാ തിട്ഠസീ**തി സാ ത്വം തിട്ഠസി. **രഥവരേ**തി രഥുത്തമേ. **അലങ്കതാ**തി സട്ഠിസകടഭാരേഹി ദിബ്ബാലങ്കാരേഹി അലങ്കതസരീരാ. **ഓഭാസയം ജലമിവ ജോതി പാവകോ**തി ഓഭാസേന്തീ ജോതിരിവ ജലന്തീ പാവകോ വിയ ച തിട്ഠസി, സമന്തതോ ഓഭാസേന്തീ ജലന്തീ തിട്ഠസീതി വുത്തം ഹോതി. “ജോതീ”തി ച ചന്ദിമസൂരിയനക്ഖത്തതാരകരൂപാനം സാധാരണനാമം. **വരതനൂ**തി ഉത്തമരൂപധരേ സബ്ബങ്ഗസോഭനേ. തതോ ഏവ **അനോമദസ്സനേ** അലാമകദസ്സനേ, ദസ്സനീയേ പാസാദികേതി അത്ഥോ. **കസ്മാ നു കായാ അനധിവരം ഉപാഗമീ**തി കുതോ നാമ ദേവകായതോ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബുദ്ധം പയിരുപാസനായ ഉപഗഞ്ഛരി ഉപഗതാസി.

ഏവം ഥേരേന പുച്ഛിതാ സാ ദേവതാ അത്താനം ആവികരോന്തീ -

൫൩൯. “കാമഗ്ഗപത്താനം യമാഹുനുത്തരം, നിമ്മായ നിമ്മായ രമന്തി ദേവതാ;
തസ്മാ കായാ അച്ഛരാ കാമവണ്ണിനീ, ഇധാഗതാ അനധിവരം
നമസ്സിതു”ന്തി. -

ഗാഥമാഹ.

൫൩൯. തത്ഥ **കാമഗ്ഗപത്താനം യമാഹുനുത്തര**ന്തി കാമൂപഭോഗേഹി അഗ്ഗഭാവം പത്താനം പരനിമ്മിതവസവത്തീനം ദേവാനം യം ദേവകായം യസേന ഭോഗാദിവസേന ച അനുത്തരന്തി വദന്തി, തതോ കായാ. **നിമ്മായ നിമ്മായ രമന്തി ദേവതാ**തി നിമ്മാനരതിദേവതാ അത്തനാ യഥാരുചിതേ കാമേ സയം നിമ്മിനിത്വാ നിമ്മിനിത്വാ രമന്തി കീളന്തി ലളന്താ അഭിരമന്തി. **തസ്മാ കായാ**തി തസ്മാ നിമ്മാനരതിദേവനികായാ . **കാമവണ്ണിനീ**തി കാമരൂപധരാ യഥിച്ഛിതരൂപധാരിനീ. **ഇധാഗതാ**തി ഇധ ഇമസ്മിം മനുസ്സലോകേ, ഇമം വാ മനുസ്സലോകം ആഗതാ.

ഏവം ദേവതായ അത്തനോ നിമ്മാനരതിദേവതാഭാവേ കഥിതേ പുന ഥേരോ തസ്സാ പുരിമഭവം തത്ഥ കതപുഞ്ഞകമ്മം ലദ്ധിഞ്ച കഥാപേതുകാമോ -

൧൪൦. ‘‘കിം ത്വം പുരേ സുചരിതമാചരീധ, കേനച്ഛസി ത്വം അമിതയസാ സുഖേധിതാ;
ഇദ്ധീ ച തേ അനധിവരാ വിഹങ്ഗമാ, വണ്ണോ ച തേ ദസ ദിസാ വിരോചതി.

൧൪൧. ‘‘ദേവേഹി ത്വം പരിവുതാ സക്കതാ ചസി,
കുതോ ചുതാ സുഗതിഗതാസി ദേവതേ;
കസ്സ വാ ത്വം വചനകരാനുസാസനിം,
ആചിക്ഖ മേ ത്വം യദി ബുദ്ധസാവികാ’’തി. - ദ്വേ ഗാഥാ അഭാസി;

൧൪൦. തത്ഥ **ആചരീ**തി ദീഘം കത്വാ വുത്തം, ഉപചിനീതി അത്ഥോ. **ഇധാ**തി നിപാതമത്തം, ഇധ വാ ഇമസ്മിം ദേവത്തഭാവേ. **കേനച്ഛസീ**തി കേന പുഞ്ഞകമ്മേന അസ്സത്ഥാ അച്ഛസി. ‘‘കേനാസി ത്വ’’ന്തി കേചി പഠന്തി. **അമിതയസാ**തി ന മിതയസാ അനപ്പകപരിവാരാ. **സുഖേധിതാ**തി സുഖേന വഡ്ഢിതാ, സുപരിബ്രൂഹിതദിബ്ബസുഖാതി അത്ഥോ. **ഇദ്ധീ**തി ദിബ്ബാനുഭാവോ. **അനധിവരാ**തി അധികാ വിസിട്ഠാ അഞ്ഞാ ഏതിസ്സാ നത്ഥീതി അനധിവരാ, അതിഉത്തമാതി അത്ഥോ. **വിഹങ്ഗമാ**തി വേഹാസങ്ഗാമിനീ. **ദസ ദിസാ**തി ദസപി ദിസാ. **വിരോചതീ**തി ഓഭാസേതി.

൧൪൧. **പരിവുതാ സക്കതാ ചസീ**തി സമന്തതോ പരിവാരിതാ സമ്ഭാവിതാ ച അസി. **കുതോ ചുതാ സുഗതിഗതാസീ**തി പഞ്ചസു ഗതീസു കതരഗതിതോ ചുതാ ഹുത്വാ സുഗതിം ഇമം ദേവഗതിം പടിസന്ധിവസേന ഉപഗതാ അസി. **കസ്സ വാ ത്വം വചനകരാനുസാസനി**ന്തി കസ്സ നു വാ സത്ഥു സാസനേ പാവചനേ ഓവാദാനുസാസനിസമ്പടിച്ഛനേന ത്വം വചനകരാ അസീതി യോജനാ. കസ്സ വാ ത്വം സത്ഥു വചനകരാ അനുസാസകസ്സ അനുസിട്ഠിയം പതിട്ഠാനേനാതി ഏവം വാ ഏത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. ഏവം അനുദ്ദേസികവസേന തസ്സാ ലദ്ധിം പുച്ഛിത്വാ പുന ഉദ്ദേസികവസേന **‘‘ആചിക്ഖ മേ ത്വം യദി ബുദ്ധസാവികാ’’**തി പുച്ഛതി. തത്ഥ **ബുദ്ധസാവികാ**തി സബ്ബമ്പി ഞേയ്യധമ്മം സയമ്ഭുഞാണേന ഹത്ഥതലേ ആമലകം വിയ പച്ചക്ഖതോ ബുദ്ധത്താ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ധമ്മസ്സവനന്തേ ജാതാതി ബുദ്ധസാവികാ.

ഏവം ഥേരേന പുച്ഛിതമത്ഥം കഥേന്തീ ദേവതാ ഇമാ ഗാഥാ അഭാസി -

൧൪൨. ‘‘നഗന്തരേ നഗരവരേ സുമാപിതേ, പരിചാരികാ രാജവരസ്സ സിരിമതോ;
നച്ചേ ഗീതേ പരമസുസിക്ഖിതാ അഹും, സിരിമാതി മം രാജഗഹേ അവേദിംസു.

൧൪൩. ‘‘ബുദ്ധോ ച മേ ഇസിനിസഭോ വിനായകോ, അദേസയീ സമുദയദുക്ഖനിച്ചതം;
അസങ്ഖതം ദുക്ഖനിരോധ സസ്സതം, മഗ്ഗഞ്ചിമം അകുടിലമഞ്ജസം സിവം.

൧൪൪. ‘‘സുത്വാനഹം അമതപദം അസങ്ഖതം, തഥാഗതസ്സനധിവരസ്സ സാസനം;
സീലേസ്വഹം പരമസുസംവുതാ അഹും, ധമ്മേ ഠിതാ നരവരബുദ്ധദേസിതേ.

൧൪൫. ‘‘ഞത്വാനഹം വിരജപദം അസങ്ഖതം, തഥാഗതേനനധിവരേന ദേസിതം;

തഥേവഹം സമഥസമാധിമാഫുസിം, സായേവ മേ പരമനിയാമതാ അഹു.

ഫർന്ന. ‘‘ബുദ്ധാനഹം അമതവരം വിസേസനം, ഏകംസികാ അഭിസമയേ വിസേസിയ;
അസംസയാ ബഹുജനപൂജിതാ അഹം, ഖിഡ്ഡാരതിം പച്ചനുഭോമനപ്പകം.

ഫർ൬. ‘‘ഏവം അഹം അമതദസമ്ഹി ദേവതാ, തഥാഗതസ്സനധിവരസ്സ സാവികാ;
ധമ്മദ്ദസാ പഠമഫലേ പതിട്ഠിതാ, സോതാപന്നാ ന ച പന മത്ഥി ദുഗ്ഗതി.

ഫർവ്വ. ‘‘സാ വന്ദിതും അനധിവരം ഉപാഗമിം, പാസാദികേ കുസലരതേ ച ഭിക്ഖവോ;
നമസ്സിതും സമണസമാഗമം സിവം, സഗാരവാ സിരിമതോ ധമ്മരാജിനോ.

ഫർൻ. ‘‘ദിസ്വാ മുനിം മുദിതമനമ്ഹി പീണിതാ, തഥാഗതം നരവരദമ്മസാരഥിം;
തണ്ഹച്ഛിദം കുസലരതം വിനായകം, വന്ദാമഹം പരമഹിതാനുകമ്പക’’ന്തി.

ഫർവ. തത്ഥ **നഗന്തരേ**തി ഇസിഗിലിവേപുല്ലവേഭാരപണ്ഡവഗിജ്ഝകൂടസങ്ഖാതാനം പഞ്ചന്നം പബ്ബതാനം അന്തരേ വേമജ്ഝേ, യതോ തം നഗരം ‘‘ഗിരിബ്ബജ’’ന്തി വുച്ചതി . **നഗരവരേ**തി ഉത്തമനഗരേ, രാജഗഹം സന്ധായാഹ. **സുമാപിതേ**തി മഹാഗോവിന്ദപണ്ഡിതേന വത്ഥുവിജ്ജാവിധിനാ സമ്മദേവ നിവേസിതേ. **പരിചാരികാ**തി സംഗീതപരിചരിയായ ഉപട്ഠായികാ. **രാജവരസ്സാ**തി ബിമ്ബിസാരമഹാരാജസ്സ. **സിരിമതോ**തി എത്ഥ ‘‘സിരീതി ബുദ്ധിപുഞ്ഞാനം അധിവചന’’ന്തി വദന്തി. അഥ വാ പുഞ്ഞനിബ്ബത്താ സരീരസോഭഗ്ഗാദിസമ്പത്തി കതപുഞ്ഞം നിസ്സയതി, കതപുഞ്ഞേഹി വാ നിസ്സീയതീതി ‘‘സിരീ’’തി വുച്ചതി, സാ എതസ്സ അത്ഥീതി സിരിമാ, തസ്സ സിരിമതോ. **പരമസുസിക്ഖിതാ**തി അതിവിയ സമ്മദേവ ച സിക്ഖിതാ. **അഹു**ന്തി അഹോസിം. **അവേദിംസൂ**തി അഞ്ഞാസും.

ഫർന. **ഇസിനിസഭോ**തി ഗവസതജേട്ഠകോ ഉസഭോ, ഗവസഹസ്സജേട്ഠകോ വസഭോ, വജസതജേട്ഠകോ വാ ഉസഭോ, വജസഹസ്സജേട്ഠകോ വസഭോ, സബ്ബഗവസേട്ഠോ സബ്ബപരിസ്സയസഹോ സേതോ പാസാദികോ മഹാഭാരവഹോ അസനിസതസദ്ദേഹിപി അസമ്പകമ്പിയോ നിസഭോ. രഥാ സോ അത്തനോ നിസഭബലേന സമന്നാഗതോ ചതൂഹി പാദേഹി പഥവിം ഉപ്പീളേത്വാ കേനചി പരിസ്സയേന അകമ്പിയോ അചലട്ഠാനേന തിട്ഠതി, ഏവം ഭഗവാ ദസഹി തഥാഗതബലേഹി സമന്നാഗതോ ചതൂഹി വേസാരജ്ജപാദേഹി അട്ഠപരിസപഥവിം ഉപ്പീളേത്വാ സദേവകേ ലോകേ കേനചി പച്ചത്ഥികേന പച്ചാമിത്തേന അകമ്പിയോ അചലട്ഠാനേന തിട്ഠതി, തസ്മാ നിസഭോ വിയാതി നിസഭോ. സീലാദീനം ധമ്മക്ഖന്ധാനം എസനട്ഠേന ‘‘ഇസീ’’തി ലദ്ധവോഹാരേസു സേക്ഖാസേക്ഖഇസീസു നിസഭോ, ഇസീനം വാ നിസഭോ, ഇസി ച സോ നിസഭോ ചാതി വാ ഇസിനിസഭോ. വേനേയ്യസത്തേ വിനേതീതി **വിനായകോ,** നായകവിരഹിതോതി വാ **വിനായകോ,** സയമ്ഭൂതി അത്ഥോ.

അദേസയീ സമുദയദുക്ഖനിച്ചതന്തി സമുദയസച്ചസ്സ ച ദുക്ഖസച്ചസ്സ ച അനിച്ചതം വയധമ്മതം അഭാസി. തേന ‘‘യംകിഞ്ചി സമുദയധമ്മം, സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ’’ന്തി അത്തനോ അഭിസമയഞാണസ്സ പവത്തിആകാരം ദസ്സേതി. **സമുദയദുക്ഖനിച്ചത**ന്തി വാ സമുദയസച്ചഞ്ച ദുക്ഖസച്ചഞ്ച അനിച്ചതഞ്ച. തത്ഥ സമുദയസച്ചദുക്ഖസച്ചഗ്ഗഹണേന വിപസ്സനായ ഭൂമിം ദസ്സേതി,

അനിച്ചതാഗഹണേന തസ്സാ പവത്തിആകാരം ദസ്സേതി. സങ്ഖാരാനഞ്ഹി അനിച്ചാകാരേ വിഭാവിതേ ദുക്ഖാകാരോ അനത്താകാരോപി വിഭാവിതോയേവ ഹോതി തംനിബന്ധനത്താ തേസം. തേനാഹ "യദനിച്ചം, തം ദുക്ഖം, യം ദുക്ഖം, തദനത്താ"തി (സം॰ നി॰ ൩.൧൫). **അസങ്ഖതം ദുക്ഖനിരോധസസ്സത**ന്തി കേനചി പച്ചയേന ന സങ്ഖതന്തി അസങ്ഖതം , സബ്ബകാലം തഥഭാവേന സസ്സതം, സകലവട്ടദുക്ഖനിരോധഭാവതോ ദുക്ഖനിരോധം അരിയസച്ചഞ്ച മേ അദേസയീതി യോജനാ. **മഗ്ഗഞ്ചിമം അകുടിലമഞ്ജസം സിവ**ന്തി അന്തദ്വയപരിവജ്ജനേന കുടിലഭാവകരാനം മായാദീനം കായവങ്കാദീനഞ്ച പഹാനേന അകുടിലം, തതോ ഏവ അഞ്ജസം, അസിവഭാവകരാനം കാമരാഗാദീനം സമുച്ഛിന്ദനേന സിവം നിബ്ബാനം. **മഗ്ഗ**ന്തി നിബ്ബാനത്ഥികേഹി മഗ്ഗീയതി, കിലേസേ വാ മാരേന്തോ ഗച്ഛതീതി "മഗ്ഗോ"തി ലദ്ധനാമം ഇദം തുമ്ഹാകഞ്ച മമഞ്ച പച്ചക്ഖഭൂതം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിപടിപദാസങ്ഖാതം അരിയസച്ചഞ്ച മേ അദേസയീതി യോജനാ.

൧൪൪. **സുത്വാനഹം അമതപദം അസങ്ഖതം, തഥാഗതസ്സനധിവരസ്സ സാസന**ന്തി ഏത്ഥ അയം സങ്ഖേപത്ഥോ - തഥാ ആഗമനാദിഅത്ഥേന **തഥാഗതസ്സ,** സദേവകേ ലോകേ അഗ്ഗഭാവതോ **അനധിവരസ്സ,** സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ അമതപദം **അസങ്ഖതം** നിബ്ബാനം ഉദ്ദിസ്സ ദേസിതത്താ, അമതസ്സ വാ നിബ്ബാനസ്സ പടിപജ്ജനുപായത്താ കേനചിപി അസങ്ഖരണീയത്താ ച അമതപദം അസങ്ഖതം **സാസനം** സദ്ധമ്മം **അഹം സുത്വാനാ**തി. **സീലേസ്വാഹ**ന്തി സീലേസു നിപ്ഫാദേതബ്ബേസു അഹം. **പരമസുസംവുതാ**തി അതിവിയ സമ്മദേവ സംവുതാ. **അഹു**ന്തി അഹോസിം. **ധമ്മേ ഠിതാ**തി പടിപത്തിധമ്മേ പതിട്ഠിതാ.

൧൪൫. **ഞത്വാനാ**തി സച്ഛികിരിയാഭിസമയവസേന ജാനിത്വാ. **തത്ഥേവാ**തി തസ്മിംയേവ ഖണേ, തസ്മിംയേവ വാ അത്തഭാവേ. **സമഥസമാധിമാഫുസി**ന്തി പച്ചനീകധമ്മാനം സമുച്ഛേദവസേന സമനതോ വൂപസമനതോ പരമത്ഥസമഥഭൂതം ലോകുത്തരസമാധിം ആഫുസിം അധിഗച്ഛിം. യദിപി യസ്മിം ഖണേ നിരോധസ്സ സച്ഛികിരിയാഭിസമയോ, തസ്മിംയേവ ഖണേ മഗ്ഗസ്സ ഭാവനാഭിസമയോ, ആരമ്മണപടിവേധം പന ഭാവനാപടിവേധസ്സേവ പുരിമസിദ്ധികാരണം വിയ കത്വാ ദസ്സേതും -

"ഞത്വാനഹം വിരജപദം അസങ്ഖതം, തഥാഗതേനനധിവരേന ദേസിതം".

തത്ഥേവഹം 'സമഥസമാധിമാഫുസി'ന്തി വുത്തം യഥാ "ചക്ഖുഞ്ച പടിച്ച രൂപേ ച ഉപ്പജ്ജതി ചക്ഖുവിഞ്ഞാണ"ന്തി (മ॰ നി॰ ൧.൪൦൦; ൩.൪൨൧; സം॰ നി॰ ൪.൬൦). **ഞത്വാനാ**തി വാ സമാനകാലവസേന വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം യഥാ "നിഹന്ത്വാന തമം സബ്ബം, ആദിച്ചോ നഭമുഗ്ഗതോ"തി. **സായേവാ**തി യാ ലോകുത്തരസമാധിഫുസനാ ലദ്ധാ, സായേവ. **പരമനിയാമതാ**തി പരമാ ഉത്തമാ മഗ്ഗനിയാമതാ.

൧൪൬. **വിസേസന**ന്തി പുഥുജ്ജനേഹി വിസേസകം വിസിട്ഠഭാവസാധകം. **ഏകംസികാ**തി "സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ഭഗവാ, സ്വാക്ഖാതോ ധമ്മോ, സുപ്പടിപന്നോ സങ്ഘോ"തി ഏകംസഗാഹവതീ രതനത്തയേ നിബ്ബിചികിച്ഛാ. **അഭിസമയേ വിസേസിയാ**തി സച്ചപടിവേധവസേന വിസേസം പത്വാ. "വിസേസിനീ"തിപി പഠന്തി, അഭിസമയഹേതു വിസേസവതീതി അത്ഥോ. **അസംസയാ**തി സോളസവത്ഥുകായ അട്ഠവത്ഥുകായ ച വിചികിച്ഛായ പഹീനത്താ അപഗതസംസയാ. "അസംസിയാ"തി കേചി പഠന്തി. **ബഹുജനപൂജിതാ**തി

സുഗതീഹി പരേഹി പത്ഥനീയഗുണാതി അത്ഥോ. **ഖിഡ്ഡാരതി**ന്തി ഖിഡ്ഡാഭൂതം രതിം, അഥ വാ ഖിഡ്ഡഞ്ച രതിഞ്ച ഖിഡ്ഡാവിഹാരഞ്ച രതിസുഖഞ്ച.

൫൭. **അമതദസമ്ഹീ**തി അമതദസാ നിബ്ബാനദസ്സാവിനീ അമ്ഹി. **ധമ്മദ്ദസാ**തി ചതുസച്ചധമ്മം ദിട്ഠവതീ. **സോതാപന്നാ**തി അരിയമഗ്ഗസോതം ആദിതോ പത്താ. **ന ച പന മത്ഥി ദുഗ്ഗതീ**തി ന ച പന മേ അത്ഥി ദുഗ്ഗതി അവിനിപാതധമ്മത്താ.

൫൮. **പാസാദികേ**തി പസാദാവഹേ. **കുസലരതേ**തി കുസലേ അനവജ്ജധമ്മേ നിബ്ബാനേ രതേ. **ഭിക്ഖവോ**തി ഭിക്ഖൂ നമസ്സിതും ഉപാഗമിന്തി യോജനാ. **സമണസമാഗമം സിവ**ന്തി സമണാനം സമിതപാപാനം ബുദ്ധബുദ്ധസാവകാനം സിവഞ്ച ധമ്മം ഖേമം സമാഗമം സങ്ഗമം പയിരുപാസിതും ഉപാഗമിന്തി സമ്ബന്ധോ. **സിരിമതോ ധമ്മരാജിനോ**തി ഭുമ്മത്ഥേ സാമിവചനം. സിരിമതി ധമ്മരാജിനീതി അത്ഥോ. ഏവമേവ ച കേചി പഠന്തി.

൫൯. **മുദിതമനമ്ഹീ**തി മോദിതമനാ അമ്ഹി. **പീണിതാ**തി തുട്ഠാ, പീതിരസവസേന വാ തിത്താ. **നരവരദമ്മസാരഥി**ന്തി നരവരോ ച സോ അഗ്ഗപുഗ്ഗലത്താ, ദമ്മാനം ദമേതബ്ബാനം വേനേയ്യാനം നിബ്ബാനാഭിമുഖം സാരണതോ ദമ്മസാരഥി ചാതി നരവരദമ്മസാരഥി, തം. **പരമഹിതാനുകമ്പക**ന്തി പരമേന ഉത്തമേന ഹിതേന സബ്ബസത്താനം അനുകമ്പകം.

ഏവം സിരിമാ ദേവധീതാ അത്തനോ ലദ്ധിപവേദനമുഖേന രതനത്തയേ പസാദം പവേദേത്വാ ഭഗവന്തം ഭിക്ഖുസങ്ഘഞ്ച വന്ദിത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ ദേവലോകമേവ ഗതാ. ഭഗവാ തമേവ ഓതിണ്ണവത്ഥും അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ ധമ്മം ദേസേസി, ദേസനാപരിയോസാനേ ഉക്കണ്ഠിതഭിക്ഖു അരഹത്തം പാപുണി, സമ്പത്തപരിസായപി സാ ധമ്മദേസനാ സാത്ഥികാ ജാതാതി.

സിരിമാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. കേസകാരീവിമാനവണ്ണനാ

ഇദം വിമാനം രുചിരം പഭസ്സരന്തി കേസകാരീവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ ബാരാണസിയം വിഹരതി ഇസിപതനേ മിഗദായേ. തേന ഖോ പന സമയേന സമ്ബഹുലാ ഭിക്ഖൂ പുബ്ബണ്ഹസമയം നിവാസേത്വാ പത്തചീവരമാദായ ബാരാണസിം പിണ്ഡായ പവിസിംസു. തേ അഞ്ഞതരസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ ഗേഹദ്വാരസമീപേന ഗച്ഛന്തി. തസ്മിഞ്ച ഗേഹേ ബ്രാഹ്മണസ്സ ധീതാ കേസകാരീ നാമ ഗേഹദ്വാരസമീപേ മാതു സീസതോ ഊകാ ഗണ്ഹന്തീ തേ ഭിക്ഖൂ ഗച്ഛന്തേ ദിസ്വാ മാതരം ആഹ ''അമ്മ, ഇമേ പബ്ബജിതാ പഠമേന യോബ്ബനേന സമന്നാഗതാ അഭിരൂപാ ദസ്സനീയാ പാസാദികാ സുഖുമാലാ കേനചി പാരിജുഞ്ഞേന അനഭിഭൂതാ മഞ്ഞേ, കസ്മാ നു ഖോ ഇമേ ഇമസ്മിംയേവ വയേ പബ്ബജന്തീ''തി ? തം മാതാ ആഹ ''അത്ഥി, അമ്മ, സക്യപുത്തോ സക്യകുലാ പബ്ബജിതോ ബുദ്ധോ ലോകേ ഉപ്പന്നോ, സോ ധമ്മം ദേസേതി ആദികല്യാണം മജ്ഝേകല്യാണം പരിയോസാനകല്യാണം സാത്ഥം സബ്യഞ്ജനം കേവലപരിപുണ്ണം, പരിസുദ്ധം ബ്രഹ്മചരിയം പകാസേതി, തസ്സ ഇമേ ധമ്മം സുത്വാ പബ്ബജന്തീ''തി.

തേന ച സമയേന ആഗതഫലോ വിഞ്ഞാതസാസനോ അഞ്ഞതരോ ഉപാസകോ തായ വീഥിയാ ഗച്ഛന്തോ തം കഥം സുത്വാ താസം സന്തികം ഉപസങ്കമി. അഥ നം ബ്രാഹ്മണീ ആഹ ''ഏതരഹി ഖോ ഉപാസക ബഹൂ കുലപുത്താ മഹന്തം

ഭോഗക്ഖന്ധം മഹന്തം ഞാതിപരിവട്ടം പഹായ സക്യസമയേ പബ്ബജന്തി, തേ കിം നു ഖോ അത്ഥവസം സമ്പസ്സന്താ പബ്ബജന്തീ''തി? തം സുത്വാ ഉപാസകോ ''കാമേസു ആദീനവം, നേക്ഖമ്മേ ച ആനിസംസം സമ്പസ്സന്താ''തി വത്വാ അത്തനോ ഞാണബലാനുരൂപം തമത്ഥം വിത്ഥാരതോ കഥേസി, തിണ്ണഞ്ച രതനാനം ഗുണേ പകാസേസി, പഞ്ചന്നം സീലാനം ദിട്ഠധമ്മികം സമ്പരായികഞ്ച ഗുണാനിസംസം പവേദേസി. അഥ ബ്രാഹ്മണധീതാ തം ''കിം അമ്ഹേഹിപി സരണേസു ച സീലേസു ച പതിട്ഠായ തയാ വുത്തേ ഗുണാനിസംസേ അധിഗന്തും സക്കാ''തി പുച്ഛി. സോ ''സബ്ബസാധാരണാ ഇമേ ധമ്മാ ഭഗവതാ ഭാസിതാ, കസ്മാ ന സക്കാ''തി വത്വാ തസ്സാ സരണാനി ച സീലാനി ച അദാസി. സാ ഗഹിതസരണാ സമാദിന്നസീലാ ച ഹുത്വാ പുന ആഹ ''കിം ഇതോ ഉത്തരി അഞ്ഞമ്പി കരണീയം അത്ഥീ''തി. സോ തസ്സാ വിഞ്ഞുഭാവം സല്ലക്ഖേന്തോ ''ഉപനിസ്സയസമ്പന്നാ ഭവിസ്സതീ''തി ഞത്വാ സരീരസഭാവം വിഭാവേന്തോ ദ്വത്തിംസാകാരകമ്മട്ഠാനം കഥേത്വാ കായേ വിരാഗം ഉപ്പാദേത്വാ ഉപരി അനിച്ചതാദിപടിസംയുത്തായ ധമ്മിയാ കഥായ സംവേജേത്വാ വിപസ്സനാമഗ്ഗം ആചിക്ഖിത്വാ ഗതോ. സാ തേന വുത്തനയം സബ്ബം മനസി കത്വാ പടികൂലമനസികാരേ സമാഹിതചിത്താ വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ ഉപനിസ്സയസമ്പത്തിയാ ന ചിരസ്സേവ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹി. അഥാപരേന സമയേന കാലം കത്വാ സക്കസ്സ ദേവരഞ്ഞോ പരിചാരികാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി, സതസഹസ്സഞ്ചസ്സാ അച്ഛരാപരിവാരോ അഹോസി. തം സക്കോ ദേവരാജാ ദിസ്വാ അച്ഛരിയബ്ഭുതചിത്തജാതോ പമുദിതഹദയോ -

൧൭൦. ''ഇദം വിമാനം രുചിരം പഭസ്സരം, വേളുരിയഥമ്ഭം സതതം സുനിമ്മിതം;
സുവണ്ണരുക്ഖേഹി സമന്തമോത്ഥതം, ഠാനം മമം കമ്മവിപാകസമ്ഭവം.

൧൭൧. ''തത്രൂപപന്നാ പുരിമച്ഛരാ ഇമാ, സതം സഹസ്സാനി സകേന കമ്മുനാ;
തുവംസി അജ്ഝുപഗതാ യസസ്സിനീ, ഓഭാസയം തിട്ഠസി പുബ്ബദേവതാ.

൧൭൨. ''സസീ അധിഗ്ഗയ്ഹ യഥാ വിരോചതി, നക്ഖത്തരാജാരിവ താരകാഗണം;
തഥേവ ത്വം അച്ഛരാസങ്ഗണം ഇമം, ദദ്ദല്ലമാനാ യസസാ വിരോചസി.

൧൭൩. ''കുതോ നു ആഗമ്മ അനോമദസ്സനേ, ഉപപന്നാ ത്വം ഭവനം മമം ഇദം;
ബ്രഹ്മംവ ദേവാ തിദസാ സഹിന്ദകാ, സബ്ബേ ന തപ്പാമസേ ദസ്സനേന ത''ന്തി. -

ചതൂഹി ഗാഥാഹി തായ കതകമ്മം പുച്ഛി.

൧൭൦. തത്ഥ **ഇദം വിമാന**ന്തി യസ്മിം വിമാനേ സാ ദേവതാ ഉപ്പന്നാ, തം അത്തനോ വിമാനം സന്ധായാഹ. **സതത**ന്തി സബ്ബകാലം രുചിരം പഭസ്സരന്തി യോജനാ. **സതത**ന്തി വാ സമ്മാതതം, അതിവിയ വിത്ഥിണ്ണന്തി അത്ഥോ. **സമന്തമോത്ഥത**ന്തി സമന്തതോ അവത്ഥതം ഛാദിതം. **ഠാന**ന്തി വിമാനമേവ സന്ധായ വദതി. തഞ്ഹി തിട്ഠന്തി എത്ഥ കതപുഞ്ഞാതി ഠാനന്തി വുച്ചതി. **കമ്മവിപാകസമ്ഭവ**ന്തി കമ്മവിപാകഭാവേന സമ്ഭൂതം, കമ്മവിപാകേന വാ സഹ സമ്ഭൂതം. **മമ**ന്തി ഇദം മമ ഠാനം മമ കമ്മവിപാകസമ്ഭവന്തി ദ്വീഹിപി പദേഹി യോജേതബ്ബം.

൧൭൧. **തത്രൂപപന്നാ**തി ഗാഥായ അയം സങ്ഖേപത്ഥോ - **തത്ര** തസ്മിം യഥാവുത്തേ വിമാനേ **ഉപപന്നാ**തി നിബ്ബത്താ പഗേവ ഉപ്പന്നത്താ പുബ്ബദേവതാ **ഇമാ പുരിമാ അച്ഛരായോ** പരിമാണതോ സതം സഹസ്സാനി. **തുവംസീ**തി ത്വം

അസി സകേന കമ്മുനാ അജ്ഝുപഗതാ ഉപപന്നാ. **യസസ്സിനീ**തി പരിവാരസമ്പന്നാ, തേനേവ സകേന കമ്മുനാ കമ്മാനുഭാവേന ഓഭാസയന്തീ വിരോചമാനാ തിട്ഠസീതി.

൧൫൨. ഇദാനി തമേവ ഓഭാസനം ഉപമായ വിഭാവേന്തോ **"സസീ"**തി ഗാഥമാഹ. തസ്സത്ഥോ - **യഥാ** സസലഞ്ഛനയോഗേന **"സസീ"**തി, നക്ഖത്തേഹി അധികഗുണതായ ''നക്ഖത്തരാജാ''തി ച ലദ്ധനാമോ ചന്ദോ സബ്ബം **താരകാഗണം അധിഗ്ഗയ്ഹ** അഭിഭവിത്വാ **വിരോചതി** വിരാജതി, **തഥേവ ത്വം ഇമം അച്ഛരാനം** ദേവകഞ്ഞാനം **ഗണം** സമൂഹം അത്തനോ **യസസാ ദദ്ദല്ലമാനാ** അതിവിയ വിജ്ജോതമാനാ **വിരോചസീ**തി. എത്ഥ ച ''ഇമാ''തി ''ഇമ''ന്തി ച നിപാതമത്തം. കേചി പന ''നക്ഖത്തരാജാരിവ താരാഗണം തഥേവ ത്വ''ന്തി പഠന്തി.

൧൫൩. ഇദാനി തസ്സാ ദേവതായ പുരിമഭവം തത്ഥ കതപുഞ്ഞഞ്ച പുച്ഛന്തോ **"കുതോ നു ആഗമ്മാ"**തി ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **കുതോ നു ആഗമ്മാ**തി കുതോ നു ഭവതോ കുതോ നു പുഞ്ഞകമ്മതോ കാരണഭൂതതോ ഇദം മമ ഭവനം ആഗമ്മ ഭദ്ദേ **അനോമദസ്സനേ** സബ്ബങ്ഗസോഭനേ **ത്വം ഉപപന്നാ** ഉപ്പത്തിഗഹണവസേന ഉപഗതാ. ''അനോമദസ്സനേ''തി വുത്തമേവത്ഥം ഉപമായ പകാസേന്തോ **"ബ്രഹ്മംവ ദേവാ തിദസാ സഹിന്ദകാ, സബ്ബേ ന തപ്പാമസേ ദസ്സനേന ത"**ന്തി ആഹ. തത്ഥ യഥാ ബ്രഹ്മാനം സഹമ്പതിം സനങ്കുമാരം വാ ഉപഗതം സഹ ഇന്ദേനാതി സഹിന്ദകാ താവതിംസാ ദേവാ പസ്സന്താ ദസ്സനേന ന തപ്പന്തി, ഏവം തവ ദസ്സനേന മയം സബ്ബേ ദേവാ ന തപ്പാമസേതി അത്ഥോ.

ഏവം പന സക്കേന ദേവാനമിന്ദേന പുച്ഛിതാ സാ ദേവതാ തമത്ഥം പകാസേന്തീ -

൧൫൪. ''യമേതം സക്ക അനുപുച്ഛസേ മമം, കുതോ ചുതാ ത്വം ഇധ ആഗതാതി;
ബാരാണസീ നാമ പുരത്ഥി കാസിനം, തത്ഥ അഹോസിം പുരേ കേസകാരികാ.

൧൫൫. ''ബുദ്ധേ ച ധമ്മേ ച പസന്നമാനസാ, സങ്ഘേ ച ഏകന്തഗതാ അസംസയാ;
അഖണ്ഡസിക്ഖാപദാ ആഗതപ്ഫലാ, സമ്ബോധിധമ്മേ നിയതാ അനാമയാ''തി. -

ഗാഥദ്വയമാഹ.

൧൫൪-൫. തത്ഥ **യമേത**ന്തി യം ഏതം പഞ്ഹന്തി അത്ഥോ. **അനുപുച്ഛസേ**തി അനുകൂലഭാവേന പുച്ഛസി. **മമ**ന്തി മം. **പുരത്ഥീ**തി പുരം അത്ഥി. **കാസിന**ന്തി കാസിരട്ഠസ്സ. **കേസകാരികാ**തി പുരിമത്തഭാവേ അത്തനോ നാമം വദതി. **ബുദ്ധേ ച ധമ്മേ ചാ**തിആദിനാ അത്തനോ പുഞ്ഞം വിഭാവേതി.

പുന സക്കോ തസ്സാ തം പുഞ്ഞസമ്പത്തിഞ്ച ദിബ്ബസമ്പത്തിഞ്ച അനുമോദമാനോ -

൧൫൬. ''തന്ത്യാഭിനന്ദാമസേ സ്വാഗതഞ്ച തേ,
ധമ്മേന ച ത്വം യസസാ വിരോചസി;
ബുദ്ധേ ച ധമ്മേ ച പസന്നമാനസേ,
സങ്ഘേ ച ഏകന്തഗതേ അസംസയേ;
അഖണ്ഡസിക്ഖാപദേ ആഗതപ്ഫലേ,

സമ്ബോധിധമ്മേ നിയതേ അനാമയേ”തി. - ആഹ;

൧൬൭. തത്ഥ **തന്ത്യാഭിനന്ദാമസേ**തി തം തേ ദുവിധമ്പി സമ്പത്തിം അഭിനന്ദാമ അനുമോദാമ. **സ്വാഗതഞ്ച തേ**തി തുയ്ഹഞ്ച ഇധാഗമനം സ്വാഗതം, അമ്ഹാകം പീതിസോമനസ്സസംവഡ്ഢനമേവ. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

തം പന പവത്തിം സക്കോ ദേവരാജാ ആയസ്മതോ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരസ്സ കഥേസി, ഥേരോ ഭഗവതോ നിവേദേസി. ഭഗവാ തമത്ഥം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തപരിസായ ധമ്മം ദേസേസി. സാ ദേസനാ സദേവകസ്സ ലോകസ്സ സാത്ഥികാ ജാതാതി.

കേസകാരീവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഇതി പരമത്ഥദീപനിയാ ഖുദ്ദക-അട്ഠകഥായ വിമാനവത്ഥുസ്മിം

സത്തരസവത്ഥുപടിമണ്ഡിതസ്സ പഠമസ്സ പീഠവഗ്ഗസ്സ

അത്ഥവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ചിത്തലതാവഗ്ഗോ

൧. ദാസിവിമാനവണ്ണനാ

ദുതിയവഗ്ഗേ **അപി സക്കോവ ദേവിന്ദോ**തി ദാസിവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവതി ജേതവനേ വിഹരന്തേ സാവത്ഥിവാസീ അഞ്ഞതരോ ഉപാസകോ സമ്ബഹുലേഹി ഉപാസകേഹി സദ്ധിം സായന്ഹസമയം വിഹാരം ഗന്ത്വാ ധമ്മം സുത്വാ പരിസായ വുട്ഠിതായ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ “ഇതോ പട്ഠായ അഹം, ഭന്തേ, സങ്ഘസ്സ ചത്താരി നിച്ചഭത്താനി ദസ്സാമീ”തി ആഹ. അഥ നം ഭഗവാ തദനുച്ഛവികം ധമ്മകഥം കഥേത്വാ വിസ്സജ്ജേസി. സോ “മയാ, ഭന്തേ, സങ്ഘസ്സ ചത്താരി നിച്ചഭത്താനി പഞ്ഞത്താനി. സ്വേ പട്ഠായ അയ്യാ മമ ഗേഹം ആഗച്ഛന്തൂ”തി ഭത്തുദ്ദേസകസ്സ ആരോചേത്വാ അത്തനോ ഗേഹം ഗന്ത്വാ ദാസിയാ തമത്ഥം ആചിക്ഖിത്വാ “തത്ഥ തയാ നിച്ചകാലം അപ്പമത്തായ ഭവിതബ്ബ”ന്തി ആഹ. സാ “സാധൂ”തി സമ്പടിച്ഛി. പകതിയാവ സാ സദ്ധാസമ്പന്നാ പുഞ്ഞകാമാ സീലവതീ, തസ്മാ ദിവസേ ദിവസേ കാലസ്സേവ ഉട്ഠായ പണീതം അന്നപാനം പടിയാദേത്വാ ഭിക്ഖൂനം നിസീദനട്ഠാനം സുസമ്മട്ഠം സുപരിഭണ്ഡകം കത്വാ ആസനാനി പഞ്ഞാപേത്വാ ഭിക്ഖൂ ഉപഗതേ തത്ഥ നിസീദാപേത്വാ വന്ദിത്വാ ഗന്ധപുപ്ഫധൂപദീപേഹി പൂജേത്വാ സക്കച്ചം പരിവിസതി.

അഥേകദിവസം ഭിക്ഖൂ കതഭത്തകിച്ചേ ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ ഏവമാഹ “കഥം നു ഖോ, ഭന്തേ, ഇതോ ജാതിആദിദുക്ഖതോ പരിമുത്തി ഹോതീ”തി. ഭിക്ഖൂ തസ്സാ സരണാനി ച പഞ്ച സീലാനി ച ദത്വാ കായസഭാവം പകാസേത്വാ പടികൂലമനസികാരേ നിയോജേസും, അപരേ അനിച്ചതാപടിസംയുത്തം ധമ്മകഥം കഥേസും. സാ സോളസ വസ്സാനി സീലം രക്ഖന്തീ അന്തരന്തരാ യോനിസോ മനസികരോന്തീ ഏകദിവസം ധമ്മസ്സവനസപ്പായം ലഭിത്വാ ഞാണസ്സ ച പരിപക്കത്താ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ സോതാപത്തിഫലം സച്ഛാകാസി. സാ അപരേന സമയേന കാലം കത്വാ സക്കസ്സ ദേവരഞ്ഞോ വല്ലഭാ പരിചാരികാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. സാ സട്ഠിതൂരിയസഹസ്സേഹി പരിചരിയമാനാ അച്ഛരാസതസഹസ്സപരിവുതാ മഹന്തം ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവന്തീ പമുദാ

മോദമാനാ സപരിവാരാ ഉയ്യാനാദീസു വിചരതി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ ദിസ്വാ -

൧൬൭. “അപി സക്കോവ ദേവിന്ദോ, രമ്മേ ചിത്തലതാവനേ;
സമന്താ അനുപരിയാസി, നാരീഗണപുരക്ഖതാ;
ഓഭാസേന്തീ ദിസാ സബ്ബാ, ഓസധീ വിയ താരകാ.

൧൬൮. “കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൧൬൯. “പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ,
മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ,
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി. - പുച്ഛി;

൧൭൦. “സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം”.

൧൭൧. “അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, ദാസീ അഹോസിം പരപേസ്സിയാ കുലേ.
൧൭൨. ഉപാസികാ ചക്ഖുമതോ, ഗോതമസ്സ യസസ്സിനോ;
തസ്സാ മേ നിക്കമോ ആസി, സാസനേ തസ്സ താദിനോ.

൧൭൩. “കാമം ഭിജ്ജതുയം കായോ, നേവ അത്ഥേത്ഥ സണ്ഠനം;
സിക്ഖാപദാനം പഞ്ചന്നം, മഗ്ഗോ സോവത്ഥികോ സിവോ.

൧൭൪. “അകണ്ടകോ അഗഹനോ, ഉജു സബ്ഭി പവേദിതോ;
നിക്കമസ്സ ഫലം പസ്സ, യഥിദം പാപുണിത്ഥികാ.

൧൭൫. “ആമന്തനികാ രഞ്ഞോമ്ഹി, സക്കസ്സ വസവത്തിനോ;
സട്ഠി തൂരിയസഹസ്സാനി, പടിബോധം കരോന്തി മേ.

൧൭൬. “ആലമ്ബോ ഗഗ്ഗരോ ഭീമോ, സാധുവാദീ ച സംസയോ;
പോക്ഖരോ ച സുഫസ്സോ ച, വീണാമോക്ഖാ ച നാരിയോ.

൧൭൭. “നന്ദാ ചേവ സുനന്ദാ ച, സോണദിന്നാ സുചിമ്ഹിതാ;
അലമ്ബുസാ മിസ്സകേസീ ച, പുണ്ഡരീകാതി ദാരുണീ.

൧൭൮. “ഏണീഫസ്സാ സുഫസ്സാ ച, സുഭദ്ദാ മുദുവാദിനീ;
ഏതാ ചഞ്ഞാ ച സേയ്യാസേ, അച്ഛരാനം പബോധികാ.

൧൭൯. “താ മം കാലേനുപാഗന്ത്വാ, അഭിഭാസന്തി ദേവതാ;
ഹന്ദ നച്ചാമ ഗായാമ, ഹന്ദ തം രമയാമസേ.

൧൮൦. “നയിദം അകതപുഞ്ഞാനം, കതപുഞ്ഞാനമേവിദം;
അസോകം നന്ദനം രമ്മം, തിദസാനം മഹാവനം.

൧൮൧. “സുഖം അകതപുഞ്ഞാനം, ഇധ നത്ഥി പരത്ഥ ച;
സുഖഞ്ച കതപുഞ്ഞാനം, ഇധ ചേവ പരത്ഥ ച.

൧൮൨. “തേസം സഹബ്യകാമാനം, കത്തബ്ബം കുസലം ബഹും;
കതപുഞ്ഞാ ഹി മോദന്തി, സഗ്ഗേ ഭോഗസമങ്ഗിനോ”തി. - ദേവതാ വിസ്സജ്ജേസി;

൫൬൭. തഥ **അപി സക്കോവ ദേവിന്ദോ**തി അപിസദ്ദോ സമ്ഭാവനായം, ഇവസദ്ദോ ഇകാരലോപം കത്വാ വുത്തോ ഉപമായം, തസ്മാ യഥാ നാമ സക്കോ ദേവാനമിന്ദോതി അത്ഥോ. സക്കസമഭാവോ തിസ്സാ ദേവതായ പരിവാരസമ്പത്തിദസ്സനത്ഥം വുത്തോ. കേചി "അപീതി നിപാതമത്ത"ന്തി വദന്തി. **ചിത്തലതാവനേ**തി ചിത്തായ നാമ ദേവധീതായ പുഞ്ഞാനുഭാവേന നിബ്ബത്തേ, ചിത്താനം വാ വിചിത്തപുപ്ഫഫലാദിവിസേസയുത്താനം സന്താനകവല്ലിആദീനം തഥ യേഭുയ്യതായ ചിത്തലതാവനന്തി ലദ്ധനാമേ ദേവുയ്യാനേ.

൫൬൮. **പരപേസ്സിയാ**തി പരേസം കുലേ തസ്മിം തസ്മിം കിച്ചേ പേസനിയാ, പരേസം വേയ്യാവച്ചകാരീതി അത്ഥോ.

൫൬൯. **തസ്സാ മേ നിക്കമോ ആസി, സാസനേ തസ്സ താദിനോ**തി തസ്സാ ദാസിയാപി സമാനായ പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമതോ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഉപാസികാ ഹുത്വാ സോളസ വസ്സാനി സീലം രക്ഖന്തിയാ കമ്മട്ഠാനഞ്ച മനസി കരോന്തിയാ മനസികാരാനുഭാവേന മേ മയ്ഹം ഉപ്പജ്ജമാനേ സത്തതിംസബോധിപക്ഖിയധമ്മസങ്ഖാതേ ഇട്ഠാദീസു താദിലക്ഖണസമ്പത്തിയാ താദിനോ സത്ഥു സാസനേ തപ്പരിയാപന്നോയേവ സംകിലേസപക്ഖതോ നിക്കമനേന "നിക്കമോ"തി ലദ്ധനാമോ സമ്മാവായാമോ ആസി അഹോസി ഉപ്പജ്ജി.

൫൭൦-൪. തസ്സ പന നിക്കമസ്സ പുബ്ബഭാഗസ്സ പവത്താകാരം ദസ്സേതും **"കാമം ഭിജ്ജതുയം കായോ, നേവ അത്ഥേത്ഥ സണ്ഠന**ന്തി വുത്തം. തസ്സത്ഥോ - യദിപി മേ **അയം കായോ ഭിജ്ജതു** വിനസ്സതു, തഥ കിഞ്ചിമത്തമ്പി അപേക്ഖം അകരോന്തീ **ഏത്ഥ** ഏതസ്മിം കമ്മട്ഠാനാനുയോഗേ **നേവ അത്ഥി,** മേ വീരിയസ്സ **സണ്ഠനം** സിഥിലീകരണന്തി വീരിയം സമുത്തേജേന്തീ വിപസ്സനം ഉസ്സുക്കാപേസിന്തി.

ഇദാനി തഥാ വിപസ്സനം ഉസ്സുക്കാപേത്വാ പടിലദ്ധഗുണം ദസ്സേന്തീ -

"സിക്ഖാപദാനം പഞ്ചന്നം, മഗ്ഗോ സോവത്ഥികോ സിവോ;
അകണ്ടകോ അഗഹനോ, ഉജു സബ്ഭി പവേദിതോ;
നിക്കമസ്സ ഫലം പസ്സ, യഥിദം പാപുണിത്ഥികാ"തി. - ആഹ;

തത്രായം സങ്ഖേപത്ഥോ - യോ നിച്ചസീലവസേന സമാദിന്നാനം പഞ്ചന്നം സിക്ഖാപദാനം സിക്ഖാകോട്ഠാസാനം ഉപനിസ്സയഭാവേന ലദ്ധത്താ തേസം പരിപൂരിതത്താ ച **സിക്ഖാപദാനം പഞ്ചന്നം** സമ്ബന്ധീഭൂതോ, യസ്മിം സന്താനേ ഉപ്പന്നോ, തസ്സ സബ്ബാകാരേന സോത്ഥിഭാവസമ്പാദനതോ സുന്ദരത്ഥഭാവതോ ച **സോവത്ഥികോ** സോത്ഥികോ, സംകിലേസധമ്മേഹി അനുപദ്ദുതത്താ ഖേമപ്പത്തിഹേതുതായ ച **സിവോ,** രാഗകണ്ടകാദീനം അഭാവേന **അകണ്ടകോ,** കിലേസദിട്ഠിദുച്ചരിതഗഹനസമുച്ഛേദനതോ **അഗഹനോ,** സബ്ബജിമ്ഹവങ്കകുടിലഭാവാപഗമഹേതുതായ **ഉജു,** ബുദ്ധാദീഹി സപ്പുരിസേഹി പകാസിതത്താ **സബ്ഭി പവേദിതോ** അരിയമഗ്ഗോ, തം **യഥാ** യേന ഉപായഭൂതേന **ഇത്ഥികാ** ദങ്ഗുലബഹലബുദ്ധികാപി സമാനാ **പാപുണിം,** തസ്സ **നിക്കമസ്സ** യഥാവുത്തവീരിയസ്സ ഇദം **ഫലം പസ്സാ**തി സക്കം ആലപതി.

൫൭൫. **ആമന്തനികാ രഞ്ഞോമ്ഹി, സക്കസ്സ വസവത്തിനോ**തി സയംവസീഭാവേന വത്തനതോ, ദ്വീസു ദേവലോകേസു അത്തനോ വസം ഇസ്സരിയം വത്തേതീതി വാ വസവത്തീ, തസ്സ വസവത്തിനോ സക്കസ്സ ദേവരഞ്ഞോ ആമന്തനികാ

ആലാപസല്ലാപയോഗ്ഗാ, കീളനകാലേ വാ തേന ആമന്തേതബ്ബാ അമ്ഹി, നിക്കമസ്സ വീരിയസ്സ ഫലം പസ്സാതി യോജനാ. ആതതവിതതാദിഭേദേന പഞ്ച തൂരിയങ്ഗാനി ദ്വാദസഹി പാണിഭാഗേഹി ഏകതോ പവജ്ജമാനാനി സട്ഠി ഹോന്തി, താനി പന സഹസ്സമത്താനി പയിരുപാസനവസേന ഉപട്ഠിതാനി സന്ധായാഹ **"സട്ഠി തൂരിയസഹസ്സാനി, പടിബോധം കരോന്തി മേ"**തി. തത്ഥ **പടിബോധ**ന്തി പീതിസോമനസ്സാനം പബോധനം.

൧൧-൨. **ആലമ്ബോ**തിആദി തൂരിയവാദകാനം ദേവപുത്താനം ഏകദേസതോ നാമഗ്ഗഹണന്തി വദന്തി, തൂരിയാനം പനേതം നാമഗ്ഗഹണം. **വീണാമോക്ഖാ**ദികാ ദേവധീതാ. **സുചിമ്ഹിതാ**തി സുദ്ധമിഹിതാ, നാമമേവ വാ ഏതം. **മുദുവാദിനീ**തി മുദുനാവ വദതീതി മുദുവാദിനീ, മുദുകം അതിവിയ വാദനസീലാ, നാമമേവ വാ. **സേയ്യാസേ**തി സേയ്യതരാ. **അച്ഛരാന**ന്തി അച്ഛരാസു സങ്ഗീതേ പാസംസതരാ. **പബോധികാ**തി പബോധനകരാ.

൧൩. **കാലേനാ**തി യുത്തപ്പത്തകാലേന. **അഭിഭാസന്തീ**തി അഭിമുഖാ, അഭിരതാ വാ ഹുത്വാ ഭാസന്തി. യഥാ ച ഭാസന്തി, തം ദസ്സേതും **"ഹന്ദ നച്ചാമ ഗായാമ, ഹന്ദ തം രമയാമസേ"**തി വുത്തം.

൧൪. **ഇദ**ന്തി ഇദം മയാ ലദ്ധട്ഠാനം. **അസോക**ന്തി ഇട്ഠകന്തപിയമനാപാനംയേവ രൂപാദീനം സമ്ഭവതോ വിസോകം. തതോ ഏവ സബ്ബകാലം പമോദസംവഡ്ഢനതോ **നന്ദനം. തിദസാനം മഹാവന**ന്തി താവതിംസദേവാനം മഹന്തം മഹനീയഞ്ച ഉയ്യാനം.

൧൫. ഏവരൂപാ ദിബ്ബസമ്പത്തി നാമ പുഞ്ഞകമ്മവസേനേവാതി ഓദിസ്സകനയേന വത്വാ പനു അനോദിസ്സകനയേന ദസ്സേന്തീ **"സുഖം അകതപുഞ്ഞാന"**ന്തി ഗാഥമാഹ.

൧൬. പുന അത്തനാ ലദ്ധസ്സ ദിബ്ബട്ഠാനസ്സ പരേഹി സാധാരണകാമതാവസേന ധമ്മം കഥേന്തീ **"തേസം സഹബ്യകാമാന"**ന്തി ഓസാനഗാഥമാഹ. **തേസ**ന്തി താവതിംസദേവാനം. **സഹബ്യകാമാന**ന്തി സഹഭാവം ഇച്ഛന്തേഹി, കത്തുഅത്ഥേ ഹി ഇദം സാമിവചനം. സഹ വാതി പവത്തതീതി സഹവോ, തസ്സ ഭാവോ സഹബ്യം യഥാ വീരസ്സ ഭാവോ വീരിയന്തി.

ഏവം ഥേരോ ദേവതായ അത്തനോ പുഞ്ഞകമ്മേ ആവികതേ തസ്സാ സപരിവാരായ ധമ്മം ദേസേത്വാ ദേവലോകതോ ആഗന്ത്വാ തം പവത്തിം ഭഗവതോ ആരോചേസി. ഭഗവാ തമത്ഥം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തപരിസായ ധമ്മം ദേസേസി. സാ ദേസനാ സദേവകസ്സ ലോകസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസീതി.

ദാസിവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ലഖുമാവിമാനവണ്ണനാ

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാതി ലഖുമാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവതി ബാരാണസിയം വിഹരന്തേ കേവട്ടദ്വാരം നാമ ബാരാണസിനഗരസ്സ ഏകം ദ്വാരം, തസ്സ അവിദൂരേ നിവിട്ഠഗാമോപി "കേവട്ടദ്വാര"ന്ത്വേവ പഞ്ഞായിത്ഥ. തത്ഥ ലഖുമാ നാമ ഏകാ ഇത്ഥീ സദ്ധാ പസന്നാ ബുദ്ധിസമ്പന്നാ തേന ദ്വാരേന പവിസന്തേ ഭിക്ഖൂ ദിസ്വാ വന്ദിത്വാ അത്തനോ ഗേഹം നേത്വാ കടച്ഛുഭിക്ഖം ദത്വാ തേനേവ പരിചയേന സദ്ധായ വഡ്ഢമാനായ ആസനസാലം കാരേത്വാ

തത്ഥ പവിട്ഠാനം ഭിക്ഖൂനം ആസനം ഉപനേതി, പാനീയം പരിഭോജനീയം ഉപട്ഠപേതി. യഞ്ച ഓദനകുമ്മാസഡാകാദി അത്തനോ ഗേഹേ വിജ്ജതി, തം ഭിക്ഖൂനം ദേതി. സാ ഭിക്ഖൂനം സന്തികേ ധമ്മം സുത്വാ സരണേസു ച സീലേസു ച പതിട്ഠായ സമാഹിതാ ഹുത്വാ വിപസ്സനാകമ്മട്ഠാനം ഉഗ്ഗഹേത്വാ വിപസ്സനം ഉസ്സുക്കാപേന്തീ ഉപനിസ്സയസമ്പന്നതായ ന ചിരസ്സേവ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹി. സാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ മഹതി വിമാനേ നിബ്ബത്തി, അച്ഛരാസഹസ്സഞ്ചസ്സാ പരിവാരോ അഹോസി. സാ തത്ഥ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവന്തീ പമോദമാനാ വിചരതി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ദേവചാരികം ചരന്തോ **“അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാ”**തിആദിഗാഥാഹി പുച്ഛീതി സബ്ബം വുത്തനയമേവ. തേന വുത്തം -

൧൭൩. “അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന, യാ ത്വം തിട്ഠസി ദേവതേ;
ഓഭാസേന്തീ ദിസാ സബ്ബാ, ഓസധീ വിയ താരകാ.

൧൭൪. “കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൧൭൫. “പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ, മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി.

൧൭൬. “സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം”.

൧൭൭. “കേവട്ടദ്വാരാ നിക്ഖമ്മ, അഹു മയ്ഹം നിവേസനം;
തത്ഥ സഞ്ചരമാനാനം, സാവകാനം മഹേസിനം.

൧൭൮. “ഓദനം കുമ്മാസം ഡാകം, ലോണസോവീരകഞ്ചഹം;
അദാസിം ഉജുഭൂതേസു, വിപ്പസന്നേന ചേതസാ.

൧൭൯. “ചാതുദ്ദസിം പഞ്ചദസിം, യാ ച പക്ഖസ്സ അട്ഠമീ;
പാടിഹാരിയപക്ഖഞ്ച, അട്ഠങ്ഗസുസമാഗതം.

൧൮൦. “ഉപോസഥം ഉപവസിസ്സം, സദാ സീലേസു സംവുതാ;
സഞ്ഞമാ സംവിഭാഗാ ച, വിമാനം ആവസാമഹം.

൧൮൧. “പാണാതിപാതാ വിരതാ, മുസാവാദാ ച സഞ്ഞതാ;
ഥേയ്യാ ച അതിചാരാ ച, മജ്ജപാനാ ച ആരകാ.

൧൮൨. “പഞ്ചസിക്ഖാപദേ രതാ, അരിയസച്ചാന കോവിദാ;
ഉപാസികാ ചക്ഖുമതോ, ഗോതമസ്സ യസസ്സിനോ.

൧൮൩. “തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰… വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി.

മമ ച, ഭന്തേ, വചനേന ഭഗവതോ പാദേ സിരസാ വന്ദേയ്യാസി “ലഖുമാ നാമ, ഭന്തേ, ഉപാസികാ ഭഗവതോ പാദേ സിരസാ വന്ദതീ”തി. അനച്ഛരിയം ഖോ പനേതം, ഭന്തേ, യം മം ഭഗവാ അഞ്ഞതരസ്മിം സാമഞ്ഞഫലേ ബ്യാകരേയ്യ. തം ഭഗവാ സകദാഗാമിഫലേ ബ്യാകാസീതി.

൧൭൭. തത്ഥ **കേവട്ടദ്വാരാ നിക്ഖമ്മാ**തി കേവട്ടദ്വാരതോ നിക്ഖമനട്ഠാനേ.

ഫാണിതം. **ഡാകന്തി** തണ്ഡുലേയ്യകാദിസാകബ്യഞ്ജനം. **ലോണസോവീരകന്തി** ധഞ്ഞരസാദീഹി ബഹൂഹി സമ്ഭാരേഹി സമ്പാദേതബ്ബം ഏകം പാനകം. ''ആചാമകഞ്ജികലോണൂദക''ന്തിപി വദന്തി.

പുച്ഛാവിസ്സജ്ജനാവസാനേ സാ ഥേരസ്സ ധമ്മദേസനായ സകദാഗാമിഫലം പാപുണി. സേസം ഉത്തരാവിധാനേ വുത്തനയാനുസാരേന ഏവ വേദിതബ്ബം.

ലഖുമാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. ആചാമദായികാവിമാനവണ്ണനാ

പിണ്ഡായ തേ ചരന്തസ്സാതി ആചാമദായികാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ കലന്ദകനിവാപേ. തേന ഖോ പന സമയേന രാജഗഹേ അഞ്ഞതരം കുലം അഹിവാതരോഗേന ഉപദ്ദുതം അഹോസി. തത്ഥ സബ്ബേ ജനാ മതാ ഠപേത്വാ ഏകം ഇത്ഥിം. സാ ഗേഹം ഗേഹഗതഞ്ച സബ്ബം ധനധഞ്ഞം ഛഡ്ഡേത്വാ മരണഭയഭീതാ ഭിത്തിഛിദ്ദേന പലാതാ അനാഥാ ഹുത്വാ പരഗേഹം ഗന്ത്വാ തസ്സ പിട്ഠിപസ്സേ വസതി. തസ്മിം ഗേഹേ മനുസ്സാ കരുണായന്താ ഉക്ഖലിആദീസു അവസിട്ഠം യാഗുഭത്തആചാമാദിം തസ്സാ ദേന്തി. സാ തം ഭുഞ്ജിത്വാ ജീവികം കപ്പേതി.

തേന ച സമയേന ആയസ്മാ മഹാകസ്സപോ സത്താഹം നിരോധസമാപത്തിം സമാപജ്ജിത്വാ തതോ വുട്ഠിതോ ''കം നു ഖോ അഹം അജ്ജ ആഹാരപടിഗ്ഗഹണേന അനുഗ്ഗഹേസ്സാമി, ദുഗ്ഗതിതോ ച ദുക്ഖതോ ച മോചേസ്സാമീ''തി ചിന്തേന്തോ തം ഇത്ഥിം ആസന്നമരണം നിരയസംവത്തനികഞ്ചസ്സാ കമ്മം കതോകാസം ദിസ്വാ ''അയം മയി ഗതേ അത്തനാ ലദ്ധം ആചാമം ദസ്സതി, തേനേവ നിമ്മാനരതിദേവലോകേ ഉപ്പജ്ജിസ്സതി, ഏവം നിരയൂപപത്തിതോ മോചേത്വാ ഹന്ദാഹം ഇമിസ്സാ സഗ്ഗസമ്പത്തിം നിപ്ഫാദേസ്സാമീ''തി പുബ്ബണ്ഹസമയം നിവാസേത്വാ പത്തചീവരം ആദായ തസ്സാ നിവേസനട്ഠാനാഭിമുഖോ ഗച്ഛതി. അഥ സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ അഞ്ഞാതകവേസേന അനേകരസം അനേകസൂപബ്യഞ്ജനം ദിബ്ബാഹാരം ഉപനേസി. തം ഞത്വാ ഥേരോ ''കോസിയ, ത്വം കതകുസലോ, കസ്മാ ഏവം കരോസി, മാ ദുഗ്ഗതാനം കപണാനം സമ്പത്തിം വിലുമ്പീ''തി പടിക്ഖിപിത്വാ തസ്സാ ഇത്ഥിയാ പുരതോ അട്ഠാസി.

സാ ഥേരം ദിസ്വാ ''അയം മഹാനുഭാവോ ഥേരോ, ഇമസ്സ ദാതബ്ബയുത്തകം ഖാദനീയം വാ ഭോജനീയം വാ ഇധ നത്ഥി, ഇദഞ്ച കിലിട്ഠഭാജനഗതം തിണചുണ്ണരജാനുകിണ്ണം അലോണം സീതലം അപ്പരസം ആചാമകഞ്ജിയമത്തം ഏദിസസ്സ ദാതും ന ഉസ്സഹാമീ''തി ചിന്തേത്വാ ''അതിച്ഛഥാ''തി ആഹ. ഥേരോ ഏകപദനിക്ഖേപമത്തം അപസക്കിത്വാ അട്ഠാസി. ഗേഹവാസിനോ മനുസ്സാ ഭിക്ഖം ഉപനേസും, ഥേരോ ന സമ്പടിച്ഛതി. സാ ദുഗ്ഗതിത്ഥീ ''മമേവ അനുഗ്ഗഹത്ഥായ ഇധാഗതോ, മമ സന്തകമേവ പടിഗ്ഗഹേതുകാമോ''തി ഞത്വാ പസന്നമാനസാ ആദരജാതാ തം ആചാമം ഥേരസ്സ പത്തേ ആകിരി. ഥേരോ തസ്സാ പസാദസംവഡ്ഢനത്ഥം ഭുഞ്ജനാകാരം ദസ്സേസി, മനുസ്സാ ആസനം പഞ്ഞാപേസും. ഥേരോ തത്ഥ നിസീദിത്വാ തം ആചാമം ഭുഞ്ജിത്വാ പിവിത്വാ ഓനീതപത്തപാണീ അനുമോദനം കത്വാ തം ദുഗ്ഗതിത്ഥിം ''ത്വം ഇതോ തതിയേ അത്തഭാവേ മമ മാതാ അഹോസീ''തി വത്വാ ഗതോ. സാ തേന ഥേരേ അതിപസാദഞ്ച ഉപ്പാദേത്വാ തസ്സാ രത്തിയാ പഠമയാമേ കാലം കത്വാ നിമ്മാനരതീനം ദേവാനം സഹബ്യതം

ഉപപജ്ജി. അഥ സക്കോ ദേവരാജാ തസ്സാ കാലകതഭാവം ഞത്വാ “കത്ഥ നു ഖോ ഉപ്പന്നാ”തി ആവജ്ജേന്തോ താവതിംസേസു അദിസ്വാ രത്തിയാ മജ്ഝിമയാമേ ആയസ്മന്തം മഹാകസ്സപം ഉപസങ്കമിത്വാ തസ്സാ നിബ്ബത്തട്ഠാനം പുച്ഛന്തോ -

൧൮൫. “പിണ്ഡായ തേ ചരന്തസ്സ, തുണ്ഹീഭൂതസ്സ തിട്ഠതോ;
ദലിദ്ദാ കപണാ നാരീ, പരാഗാരം അപസ്സിതാ.

൧൮൬. “യാ തേ അദാസി ആചാമം, പസന്നാ സേഹി പാണിഭി;
സാ ഹിത്വാ മാനുസം ദേഹം, കം നു സാ ദിസതം ഗതാ”തി. -

ദ്വേ ഗാഥാ അഭാസി.

൧൮൫. തത്ഥ **പിണ്ഡായാ**തി പിണ്ഡപാതത്ഥായ. **തുണ്ഹീഭൂതസ്സ തിട്ഠതോ**തി ഇദം പിണ്ഡായ ചരണാകാരദസ്സനം, ഉദ്ദിസ്സ തിട്ഠതോതി അത്ഥോ. **ദലിദ്ദാ**തി ദുഗ്ഗതാ. **കപണാ**തി വരാകീ. “ദലിദ്ദാ”തി ഇമിനാ തസ്സാ ഭോഗപാരിജുഞ്ഞം ദസ്സേതി, “കപണാ”തി ഇമിനാ ഞാതിപാരിജുഞ്ഞം. **പരാഗാരം അപസ്സിതാ**തി പരഗേഹം നിസ്സിതാ, പരേസം ഘരേ ബഹിപിട്ഠിഛദനം നിസ്സായ വസന്തീ.

൧൮൬. **കം നു സാ ദിസതം ഗതാ**തി ഛസു കാമദേവലോകേസു ഉപ്പജ്ജനവസേന കം നാമ ദിസം ഗതാ. ഇതി സക്കോ “ഥേരേന തഥാ കതാനുഗ്ഗഹാ ഉളാരായ ദിബ്ബസമ്പത്തിയാ ഭാഗിനീ, ന ച ദിസ്സതീ”തി ഹേട്ഠാ ദ്വീസു ദേവലോകേസു അപസ്സന്തോ സംസയാപന്നോ പുച്ഛതി.

അഥസ്സ ഥേരോ -

൧൮൭. “പിണ്ഡായ മേ ചരന്തസ്സ, തുണ്ഹീഭൂതസ്സ തിട്ഠതോ;
ദലിദ്ദാ കപണാ നാരീ, പരാഗാരം അപസ്സിതാ.

൧൮൮. “യാ മേ അദാസി ആചാമം, പസന്നാ സേഹി പാണിഭി;
സാ ഹിത്വാ മാനുസം ദേഹം, വിപ്പമുത്താ ഇതോ ചുതാ.

൧൮൯. “നിമ്മാനരതിനോ നാമ, സന്തി ദേവാ മഹിദ്ധികാ;
തത്ഥ സാ സുഖിതാ നാരീ, മോദതാചാമദായികാ”തി. -

പുച്ഛിതനിയാമേനേവ പടിവചനം ദേന്തോ തസ്സാ നിബ്ബത്തട്ഠാനം കഥേസി.

൧൮൮. തത്ഥ **വിപ്പമുത്താ**തി തതോ മനുസ്സദോഭഗ്ഗിയതോ പരമകാരുഞ്ഞവുത്തിതോ വിപ്പമുത്താ അപഗതാ.

൧൮൯. **മോദതാചാമദായികാ**തി ആചാമമത്തദായികാ, സാപി നാമ പഞ്ചമേ കാമസഗ്ഗേ ദിബ്ബസമ്പത്തിയാ മോദതി, പസ്സ താവ ഖേത്തസമ്പത്തിഫലന്തി ദസ്സേതി.

പുന സക്കോ തസ്സാ ദാനസ്സ മഹപ്ഫലതം മഹാനിസംസതഞ്ച സുത്വാ തം ഥോമേന്തോ -

൧൯൦. “അഹോ ദാനം വരാകിയാ, കസ്സപേ സുപ്പതിട്ഠിതം;
പരാഭതേന ദാനേന, ഇജ്ഝിത്ഥ വത ദക്ഖിണാ.

൧൯൧. “യാ മഹേസിത്തം കാരേയ്യ, ചക്കവത്തിസ്സ രാജിനോ;
നാരീ സബ്ബങ്ഗകല്യാണീ, ഭത്തു ചാനോമദസ്സികാ;
ഏതസ്സാചാമദാനസ്സ, കലം നാഗ്ഘതി സോളസിം.

ഫൻ“ഝുതം നിക്ഖാ സതം അസ്സാ, സതം അസ്സതരീരഥാ;
സതം കഞ്ഞാസഹസ്സാനി, ആമുത്തമണികുണ്ഡലാ;
ഏ്വതസ്സാചാമദാനസ്സ, കലം നാഗ്ഘന്തി സോളസിം.

ഫൻന. “സതം ഹേമവതാ നാഗാ, ഈസാദന്താ ഉരൂള്ഹവാ;
സുവണ്ണകച്ഛാ മിതങ്ഗാ, ഹേമകപ്പനവാസസാ;
ഏ്വതസ്സാചാമദാനസ്സ, കലം നാഗച്ഛന്തി സോളസിം.

ഫൻർ. “ചതുന്നമപി ദീപാനം, ഇസ്സരം യോധ കാരയേ;
ഏ്വതസ്സാചാമദാനസ്സ, കലം നാഗ്ഘതി സോളസി”ന്തി. - ആഹ;

ഫൻം. തത്ഥ **അഹോ**തി അച്ഛരിയത്ഥേ നിപാതോ. **വരാകിയാ**തി കപണിയാ. **പരാഭതേനാ**തി പരതോ ആനീതേന, പരേസം ഘരതോ ഉച്ഛാചരിയായ ലദ്ധേനാതി അത്ഥോ. **ദാനേനാ**തി ദാതബ്ബേന ആചാമമത്തേന ദേയ്യധമ്മേന. **ഇജ്ഝിത്ഥ വത ദക്ഖിണാ**തി ദക്ഖിണാ ദാനം അഹോ നിപ്ഫജ്ജിത്ഥ, അഹോ മഹപ്ഫലാ മഹാജുതികാ മഹാവിപ്ഫാരാ അഹുവത്ഥാതി അത്ഥോ.

ഫൻഫ. ഇദാനി “ഇത്ഥിരതനാദീനിപി തസ്സ ദാനസ്സ സതഭാഗമ്പി സഹസ്സഭാഗമ്പി ന ഉപേന്തീ”തി ദസ്സേതും **“യാ മഹേസിത്തം കാരേയ്യാ”**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **സബ്ബങ്ഗകല്യാണീ**തി “നാതിദീഘാ നാതിരസ്സാ നാതികിസാ നാതിഥൂലാ നാതികാളീ നാച്ചോദാതാ അതിക്കന്താ മാനുസവണ്ണം അപ്പത്താ ദിബ്ബവണ്ണ”ന്തി ഏ്വവം വുത്തേഹി സബ്ബേഹി അങ്ഗേഹി കാരണേഹി, സബ്ബേഹി വാ അങ്ഗപച്ചങ്ഗേഹി കല്യാണീ സോഭനാ സുന്ദരാ. **ഭത്തു ചാനോമദസ്സികാ**തി സാമികസ്സ അലാമകദസ്സനാ സാതിസയം ദസ്സനീയാ പാസാദികാ. **ഏ്വതസ്സാചാമദാനസ്സ, കലം നാഗ്ഘതി സോളസി**ന്തി ഏ്വതസ്സ ഏ്വതായ ദിന്നസ്സ ആചാമദാനസ്സ ഫലം സോളസഭാഗം കത്വാ തതോ ഏ്വകം ഭാഗം പുന സോളസഭാഗം കത്വാ ഗഹിതഭാഗസങ്ഖാതം സോളസിം കലം ചക്കവത്തിരഞ്ഞോ ഇത്ഥിരതനഭാവോപി നാഗ്ഘതി നാനുഭോതി ന പാപുണാതി. “സുവണ്ണസ്സ പഞ്ചദസധരണം നിക്ഖ”ന്തി വദന്തി, “സതധരണ”ന്തി അപരേ.

ഫൻന. **ഹേമവതാ**തി ഹിമവതി ജാതാ, ഹേമവതജാതികാ വാ. തേ ഹി മഹന്താ ഥാമജവസമ്പന്നാ ച ഹോന്തി. **ഈസാദന്താ**തി രഥീസാസദിസദന്താ, ഥോകംയേവ അവനതദന്താതി അത്ഥോ. തേന വിസാലകദാഠീഭാവം നിവാരേതി. **ഉരൂള്ഹവാ**തി ഥാമജവപരക്കമേഹി ബ്രൂഹന്തോ, മഹന്തം യുദ്ധകിച്ചം വഹിതും സമത്ഥാതി അത്ഥോ. **സുവണ്ണകച്ഛാ**തി ഹേമമയഗീവേയ്യകപടിമുക്കാ. കച്ഛസീസേന ഹി സബ്ബം ഹത്ഥിയോഗ്ഗം വദതി. **ഹേമകപ്പനവാസസാ**തി സുവണ്ണഖചിതഗജത്ഥരണകങ്കനാദിഹത്ഥാലങ്കാരസമ്പന്നാ.

ഫൻർ. **ചതുന്നമപി ദീപാനം ഇസ്സര**ന്തി ദ്വിസഹസ്സപരിത്തദീപപരിവാരാനം ജമ്ബുദീപാദീനം ചതുന്നം മഹാദീപാനം ഇസ്സരിയം. തേന സത്തരതനസമുജ്ജലം സകലം ചക്കവത്തിസിരിം വദതി. യം പനേത്ഥ, തം ഹേട്ഠാ വുത്തനയമേവ.

ഇധ സക്കേന ദേവരാജേന അത്തനാ ച വുത്തം സബ്ബം ആയസ്മാ മഹാകസ്സപത്ഥേരോ ഭഗവതോ ആരോചേസി. ഭഗവാ തം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തപരിസായ വിത്ഥാരേന ധമ്മം ദേസേസി. സാ ദേസനാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസീതി.

ആചാമദായികാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. ചണ്ഡാലിവിമാനവണ്ണനാ

ചണ്ഡാലി വന്ദ പാദാനീതി ചണ്ഡാലിവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരന്തോ പച്ചൂസവേലായം ബുദ്ധാചിണ്ണം മഹാകരുണാസമാപത്തിം സമാപജ്ജിത്വാ ഉട്ഠായ ലോകം ഓലോകേന്തോ അദ്ദസ തസ്മിംയേവ നഗരേ ചണ്ഡാലാവസഥേ വസന്തിം ഏകം മഹല്ലികം ചണ്ഡാലിം ഖീണായുകം, നിരയസംവത്തനികഞ്ചസ്സാ കമ്മം ഉപട്ഠിതം. സോ മഹാകരുണായ സമുസ്സാഹിതമാനസോ "സഗ്ഗസംവത്തനികം കമ്മം കാരേത്വാ തേനസ്സാ നിരയൂപപത്തിം നിസേധേത്വാ സഗ്ഗേ പതിട്ഠാപേസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ മഹതാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധിം രാജഗഹം പിണ്ഡായ പവിസതി. തേന ച സമയേന സാ ചണ്ഡാലീ ദണ്ഡം ഓലുബ്ഭ നഗരതോ നിക്ഖമന്തീ ഭഗവന്തം ആഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ അഭിമുഖീ ഹുത്വാ അട്ഠാസി. ഭഗവാപി തസ്സാ ഗമനം നിവാരേന്തോ വിയ പുരതോ അട്ഠാസി. അഥായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ സത്ഥു ചിത്തം ഞത്വാ തസ്സാ ച ആയുപരിക്ഖയം ഭഗവതോ വന്ദനായ തം നിയോജേന്തോ -

൧൯൨. "ചണ്ഡാലി വന്ദ പാദാനി, ഗോതമസ്സ യസസ്സിനോ;
തമേവ അനുകമ്പായ, അട്ഠാസി ഇസിസത്തമോ.

൧൯൩. "അഭിപ്പസാദേഹി മനം, അരഹന്തമ്ഹി താദിനി;
ഖിപ്പം പഞ്ജലികാ വന്ദ, പരിത്തം തവ ജീവിത"ന്തി. - ഗാഥാദ്വയമാഹ;

൧൯൨. തത്ഥ **ചണ്ഡാലീ**തി ജാതിആഗതേന നാമേന തം ആലപതി. **വന്ദാ**തി അഭിവാദയ. **പാദാനീ**തി സദേവകസ്സ ലോകസ്സ സരണാനി ചരണാനി . **തമേവ അനുകമ്പായാ**തി തമേവ അനുഗ്ഗണ്ഹനത്ഥം, അപായൂപപത്തിതോ നിസേധേത്വാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്താപനത്ഥന്തി അധിപ്പായോ. **അട്ഠാസീ**തി നഗരമ്പി അപവിസിത്വാ ഠിതോ. **ഇസിസത്തമോ**തി ലോകിയസേക്ഖാസേക്ഖപച്ചേകബുദ്ധഇസീഹി ഉത്തമോ ഉക്കട്ഠതമോ, അഥ വാ ബുദ്ധഇസീനം വിപസ്സിആദീനം സത്തമോതി ഇസിസത്തമോ.

൧൯൩. **അഭിപ്പസാദേഹി മന**ന്തി "സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ഭഗവാ"തി തവ ചിത്തം പസാദേഹി. **അരഹന്തമ്ഹി താദിനീ**തി ആരകത്താ കിലേസാനം, തേസംയേവ അരീനം ഹതത്താ, സംസാരചക്കസ്സ അരാനം ഹതത്താ, പച്ചയാനം അരഹത്താ, പാപകരണേ രഹാഭാവാ ച അരഹന്തേ, ഇട്ഠാദീസു താദിഭാവപ്പത്തിയാ താദിമ്ഹി. **ഖിപ്പം പഞ്ജലികാ വന്ദാ**തി സീഘംയേവ പഗ്ഗഹിതഅഞ്ജലികാ ഹുത്വാ വന്ദസ്സു. കസ്മാതി ചേ? **പരിത്തം തവ ജീവിത**ന്തി, ഇദാനേവ ഭിജ്ജനസഭാവത്താ പരിത്തം അതിഇത്തരം.

ഇതി ഥേരോ ഗാഥാദ്വയേന ഭഗവതോ ഗുണേ പകിത്തേന്തോ അത്തനോ ആനുഭാവേ ഠത്വാ തസ്സാ ച ഖീണായുകതാവിഭാവനേന സംവേജേന്തോ സത്ഥു വന്ദനായ നിയോജേസി. സാ ച തം സുത്വാ സംവേഗജാതാ സത്ഥരി പസന്നമാനസാവ ഹുത്വാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ അഞ്ജലിം കത്വാ നമസ്സമാനാ ബുദ്ധഗതായ പീതിയാ ഏകഗ്ഗചിത്താ ഹുത്വാ അട്ഠാസി. ഭഗവാ "അലമേത്തകമേതിസ്സാ സഗ്ഗൂപപത്തിയാ"തി നഗരം പാവിസി സദ്ധിം ഭിക്ഖുസങ്ഘേന. അഥ നം ഏകാ ഭന്താ ഗാവീ തരുണവച്ഛാ തതോ ഏവ അഭിധാവന്തീ സിങ്ഗേന പഹരിത്വാ ജീവിതാ വോരോപേസി. തം സബ്ബം ദസ്സേതും സങ്ഗീതികാരാ -

൧൯൪. "ചോദിതാ ഭാവിതത്തേന, സരീരന്തിമധാരിനാ;

ചണ്ഡാലീ വന്ദി പാദാനി, ഗോതമസ്സ യസസ്സിനോ.

ഫൻ൯. “തമേനം അവധീ ഗാവീ, ചണ്ഡാലിം പഞ്ജലിം ഠിതം;
നമസ്സമാനം സമ്ബുദ്ധം, അന്ധകാരേ പഭങ്കര”ന്തി. - ഗാഥാദ്വയമാഹംസു;

ഫൻവ്വ. തത്ഥ **പഞ്ജലിം ഠിതം നമസ്സമാനം സമ്ബുദ്ധ**ന്തി ഗതേപി ഭഗവതി ബുദ്ധാരമ്മണായ പീതിയാ സമാഹിതാ ഹുത്വാ സമ്മുഖാ വിയ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ നമസ്സമാനം ഠിതം. **അന്ധകാരേ**തി അവിജ്ജന്ധകാരേന സകലേന കിലേസന്ധകാരേന ച അന്ധകാരേ ലോകേ. **പഭങ്കര**ന്തി ഞാണോഭാസകരം.

സാ ച തതോ ചുതാ താവതിംസേസു നിബ്ബത്തി, അച്ഛരാനം സതസഹസ്സം ചസ്സാ പരിവാരോ അഹോസി. തദഹേവ ച സാ സഹ വിമാനേന ആഗന്ത്വാ വിമാനതോ ഓതരിത്വാ ആയസ്മന്തം മഹാമോഗ്ഗല്ലാനം ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദി. തമത്ഥം ദസ്സേതും -

ഫൻൻ. “ഖീണാസവം വിഗതരജം അനേജം, ഏകം അരഞ്ഞമ്ഹി രഹോ നിസിന്നം;
ദേവിദ്ധിപത്താ ഉപസങ്കമിത്വാ, വന്ദാമി തം വീര മഹാനുഭാവ”ന്തി. -

ദേവതാ ആഹ. തം ഥേരോ പുച്ഛി -

വം൦. “സുവണ്ണവണ്ണാ ജലിതാ മഹായസാ, വിമാനമോരുയ്ഹ അനേകചിത്താ;
പരിവാരിതാ അച്ഛരാസങ്ഗണേന, കാ ത്വം സുഭേ ദേവതേ വന്ദസേ മമ”ന്തി.

വം൦൦. തത്ഥ **ജലിതാ**തി അത്തനോ സരീരപ്പഭായ വത്ഥാഭരണാദീനം ഓഭാസേന ച ജലന്തീ ജോതേന്തീ . **മഹായസാ**തി മഹാപരിവാരാ. **വിമാനമോരുയ്ഹാ**തി വിമാനതോ ഓരുയ്ഹ. **അനേകചിത്താ**തി അനേകവിധചിത്തതായുത്താ. **സുഭേ**തി സുഭഗുണേ. **മമ**ന്തി മം.

ഏവം ഥേരേന പുച്ഛിതാ പുന സാ -

വംൡ. “അഹം ഭദ്ദന്തേ ചണ്ഡാലീ, തയാ വീരേന പേസിതാ;
വന്ദിം അരഹതോ പാദേ, ഗോതമസ്സ യസസ്സിനോ.

വംവ്. “സാഹം വന്ദിത്വാ പാദാനി, ചുതാ ചണ്ഡാലയോനിയാ;
വിമാനം സബ്ബതോ ഭദ്ദം, ഉപപന്നമ്ഹി നന്ദനേ.

വംന്മ. “അച്ഛരാനം സതസഹസ്സം, പുരക്ഖത്വാന തിട്ഠതി;
താസാഹം പവരാ സേട്ഠാ, വണ്ണേന യസസായുനാ.

വംർ. “പഹൂതകതകല്യാണാ , സമ്പജാനാ പടിസ്സതാ;
മുനിം കാരുണികം ലോകേ, തം ഭന്തേ വന്ദിതുമാഗതാ”തി. -

ചതസ്സോ ഗാഥായോ ആഹ.

വംൡ-ർ. തത്ഥ **പേസിതാ**തി “ചണ്ഡാലി, വന്ദ പാദാനീ”തിആദിനാ വന്ദനായ ഉയ്യോജിതാ. യദിപി തം വന്ദനാമയം പുഞ്ഞം പവത്തിക്ഖണവസേന പരിത്തം, ഖേത്തമഹന്തതായ പന ഫലമഹന്തതായ ച അതിവിയ മഹന്തമേവാതി ആഹ **“പഹൂതകതകല്യാണാ”**തി. തഥാ ബുദ്ധാരമ്മണായ പീതിയാ പവത്തിക്ഖണേ പഞ്ഞായ സതിയാ ച വിസദഭാവം സന്ധായാഹ **“സമ്പജാനാ പടിസ്സതാ”**തി. പുന -

൨൦൭ഇദം വത്വാന ചണ്ഡാലീ, കതഞ്ഞൂ കതവേദിനീ;
വന്ദിത്വാ അരഹതോ പാദേ, തത്ഥേവന്തരധായഥാ”തി. -

ഗാഥാ സങ്ഗീതികാരേഹി ഠപിതാ.

൨൦൮. തത്ഥ **ചണ്ഡാലീ**തി ചണ്ഡാലീഭൂതപുബ്ബാതി കത്വാ വുത്തം, ദേവലോകേ ച ഇദമാചിണ്ണം, യം മനുസ്സലോകേ നിരുള്ഹസമഞ്ഞായ വോഹാരോ. സേസം വുത്തനയമേവ.

ആയസ്മാ പന മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഇമം പവത്തിം ഭഗവതോ ആരോചേസി. ഭഗവാ തമത്ഥം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തപരിസായ ധമ്മം ദേസേസി, സാ ദേസനാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസീതി.

ചണ്ഡാലിവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. ഭദ്ദിത്ഥിവിമാനവണ്ണനാ

നീലാ പീതാ ച കാളാ ചാതി ഭദ്ദിത്ഥിവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമേ. തേന ച സമയേന കിമിലനഗരേ രോഹകോ നാമ ഗഹപതിപുത്തോ അഹോസി സദ്ധോ പസന്നോ സീലാചാരസമ്പന്നോ. തസ്മിംയേവ ച നഗരേ തേന സമാനമഹാഭോഗേ കുലേ ഏകാ ദാരികാ അഹോസി സദ്ധാ പസന്നാ പകതിയാപി ഭദ്ദതായ ഭദ്ദാതി നാമേന. അഥ രോഹകസ്സ മാതാപിതരോ തം കുമാരിം വാരേത്വാ താദിസേ കാലേ തം ആനേത്വാ ആവാഹവിവാഹം അകംസു. തേ ഉഭോപി സമഗ്ഗവാസം വസന്തി. സാ അത്തനോ ആചാരസമ്പത്തിയാ “ഭദ്ദിത്ഥീ”തി തസ്മിം നഗരേ പാകടാ പഞ്ഞാതാ അഹോസി.

തേന ച സമയേന ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ പഞ്ചസതപഞ്ചസതഭിക്ഖുപരിവാരാ ജനപദചാരികം ചരന്താ കിമിലനഗരം പാപുണിംസു. രോഹകോ തേസം തത്ഥ ഗതഭാവം ഞത്വാ സോമനസ്സജാതോ ഥേരേ ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ സ്വാതനായ നിമന്തേത്വാ ദുതിയദിവസേ പണീതേന ഖാദനീയേന ഭോജനീയേന സപരിവാരേ തേ സന്തപ്പേത്വാ സപുത്തദാരോ തേഹി ദേസിതം ധമ്മദേസനം സുത്വാ തേസം ഓവാദേ പതിട്ഠഹന്തോ സരണാനി ഗണ്ഹി, പഞ്ച സീലാനി സമാദിയി. ഭരിയാ പനസ്സ അട്ഠമീചാതുദ്ദസീപന്നരസീപാടിഹാരിയപക്ഖേസു ഉപോസഥം ഉപവസി, വിസേസതോ സീലാചാരസമ്പന്നാ അഹോസി ദേവതാഹി ച അനുകമ്പിതാ. തായ ഏവ ച ദേവതാനുകമ്പായ അത്തനോ ഉപരി പതിതം മിച്ഛാപവാദം നിരംകത്വാ സുവിസുദ്ധസീലാചാരതായ അതിവിയ ലോകേ പത്ഥടയസാ അഹോസി.

സാ ഹി സയം കിമിലനഗരേ ഠിതാ അത്തനോ സാമികസ്സ വണിജ്ജാവസേന തക്കസിലായം വസന്തസ്സ, ഉസ്സവദിവസേ സഹായേഹി ഉസ്സാഹിതസ്സ നക്ഖത്തകീളാചിത്തേ ഉപ്പന്നേ ഘരദേവതായ അത്തനോ ദിബ്ബാനുഭാവേന തം തത്ഥ നേത്വാ സാമികേന സഹ യോജിതാ തേനേവ സമാഗമേന പതിട്ഠിതഗബ്ഭാ ഹുത്വാ ദേവതായ കിമിലനഗരം പടിനീതാ, അനുക്കമേന ഗബ്ഭിനിഭാവേ പാകടേ ജാതേ സസ്സുആദീഹി “അതിചാരിനീ”തി ആസങ്കിതാ, തായ ഏവ ദേവതായ അത്തനോ ആനുഭാവേന ഗങ്ഗാമഹോഘേ കിമിലനഗരം ഓത്ഥരന്തേ വിയ ഉപട്ഠാപിതേ അത്തനോ പതിബ്ബതാഭാവസംസൂചകേന സച്ചാധിട്ഠാനപുബ്ബകേന സപഥേന വാതവേഗസമുട്ഠിതവീചിജാലം ഗങ്ഗാമഹോഘം അത്തനോ ഉപരി ആപതിതം ആയസ്സഞ്ച നിവത്തേത്വാ, സാമികേന സമാഗതാപി തേന പുബ്ബേ

സസ്സുആദീഹി വിയ ആസങ്കിതാ തക്കസിലായം തേന ദിന്നം നാമമുദ്ദിതം സഞ്ഞാണഞ്ച അപ്പേന്തീ, തം ആസങ്കം നിരംകത്വാ ഭത്തുനോ ഞാതിജനസ്സ ച മഹാജനസ്സ ച സമ്ഭാവനീയാ ജാതാ. തേന വുത്തം "സുവിസുദ്ധസീലാചാരതായ അതിവിയ ലോകേ പത്ഥടയസാ അഹോസീ"തി.

സാ അപരേന സമയേന കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ ഉപ്പന്നാ. അഥ ഭഗവതി സാവത്ഥിതോ താവതിംസഭവനം ഗന്ത്വാ പാരിച്ഛത്തകമൂലേ പണ്ഡുകമ്ബലസിലായം നിസിന്നേ, ദേവപരിസായ ച ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം നിസിന്നായ ഭദ്ദിത്ഥിപി ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠാസി. അഥ ഭഗവാ ദസസഹസ്സിലോകധാതൂസു സന്നിപതിതായ ദേവബ്രഹ്മപരിസായ മജ്ഝേ തായ ദേവതായ കതപുഞ്ഞകമ്മം പുച്ഛന്തോ -

൨൦൩. "നീലാ പീതാ ച കാളാ ച, മഞ്ജിട്ഠാ അഥ ലോഹിതാ;
ഉച്ചാവചാനം വണ്ണാനം, കിഞ്ജക്ഖപരിവാരിതാ.

൨൦൪. "മന്ദാരവാനം പുപ്ഫാനം, മാലം ധാരേസി മുദ്ധനി;
നയിമേ അഞ്ഞേസു കായേസ, രുക്ഖാ സന്തി സുമേധസേ.

൨൦൫. "ഏകേന കായം ഉപപന്നാ, താവതിംസം യസസ്സിനീ;
ദേവതേ പുച്ഛിതാചിക്ഖ, കിസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല"ന്തി. - ആഹ;

൨൦൩-൫. തത്ഥ **നീലാ പീതാ ച കാളാ ച, മഞ്ജിട്ഠാ അഥ ലോഹിതാ**തി ഏത്ഥ ച-സദ്ദോ വുത്തത്ഥസമുച്ചയോ, സോ നീലാ ച പീതാ ചാതിആദിനാ പച്ചേകം യോജേതബ്ബോ. **അഥാ**തി അഞ്ഞത്ഥേ നിപാതോ. തേന ഓദാതാദികേ അവുത്തവണ്ണേ സങ്ഗണ്ഹാതി. **ഇതി**-സദ്ദോ ലുത്തനിദ്ദിട്ഠോ വേദിതബ്ബോ. **ച**-സദ്ദോ വാ അവുത്തത്ഥസമുച്ചയോ. **അഥാ**തി ഇതി-സദ്ദത്ഥേ നിപാതോ. **ഉച്ചാവചാനം വണ്ണാന**ന്തി ഏത്ഥ **ഉച്ചാവചാന**ന്തി വിഭത്തിയാ അലോപോ ദട്ഠബ്ബോ, ഉച്ചാവചവണ്ണാനം നാനാവിധവണ്ണാനന്തി അത്ഥോ. **വണ്ണാന**ന്തി വാ വണ്ണവന്താനം. **കിഞ്ജക്ഖപരിവാരിതാ**തി കിഞ്ജക്ഖേഹി പരിവാരിതാനം. സാമിഅത്ഥേ ഹി ഏതം പച്ചത്തവചനം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - നീലാ ച പീതാ ച കാളാ ച മഞ്ജിട്ഠാ ച ലോഹിതാ ച അഥ അഞ്ഞേ ഓദാതാദയോ ചാതി ഇമേസം വസേന ഉച്ചാവചവണ്ണാനം തഥാഭൂതേഹിയേവ കിഞ്ജക്ഖേഹി കേസരേഹി പരിവാരിതാനം വിചിത്തസണ്ഠാനാദിതായ വാ ഉച്ചാവചാനം യഥാവുത്തവണ്ണവന്താനം മന്ദാരവരുക്ഖസമ്ഭൂതതായ മന്ദാരവാനം പുപ്ഫാനം മാലം തേഹി കതം മാലാഗുണം ത്വം ദേവതേ അത്തനോ സീസേ ധാരേസി പിളന്ധസീതി.

യതോ രുക്ഖതോ താനി പുപ്ഫാനി, തേസം വിസേസവണ്ണതായ അനഞ്ഞസാധാരണതം ദസ്സേതും **"നയിമേ അഞ്ഞേസു കായേസു, രുക്ഖാ സന്തി സുമേധസേ"**തി വുത്തം. തത്ഥ **ഇമേ**തി യഥാവുത്തവണ്ണസണ്ഠാനാദിയുത്താ പുപ്ഫവന്തോ രുക്ഖാ ന സന്തീതി യോജനാ. **കായേസൂ**തി ദേവനികായേസു. **സുമേധസേ**തി സുന്ദരപഞ്ഞേ.

തത്ഥ **നീലാ**തി ഇന്ദനീലമഹാനീലാദിമണിരതനാനം വസേന നീലോഭാസാ. **പീതാ**തി പുപ്ഫരാഗകക്കേതനപുലകാദിമണിരതനാനഞ്ചേവ സിങ്ഗീസുവണ്ണസ്സ ച വസേന പീതോഭാസാ. **കാളാ**തി അസ്മകഉപലകാദിമണിരതനാനം വസേന കണ്ഹോഭാസാ. **മഞ്ജിട്ഠാ**തി ജോതിരസഗോമുത്തകഗോമേദകാദിമണിരതനാനം വസേന മഞ്ജിട്ഠോഭാസാ. **ലോഹിതാ**തി പദുമരാഗലോഹിതങ്കപവാളരതനാദീനം

വസേന ലോഹിതോഭാസാ. കേചി പന നീലാദിപദാനി ‘‘രുക്ഖാ’’തി ഇമിനാ ‘‘നീലാ രുക്ഖാ’’തിആദിനാ യോജേത്വാ വദന്തി. രുക്ഖാപി ഹി നീലാദിവണ്ണേഹി പുപ്ഫേഹി സഞ്ഛന്നത്താ നീലാദിയോഗതോ നീലാദിവോഹാരം ലഭന്തീതി തേഹി ‘‘നീലാ…പേ॰… ലോഹിതാ…പേ॰… നയിമേ അഞ്ഞേസു കായേസു രുക്ഖാ സന്തി സുമേധസേതി, യതോ ത്വം ഉച്ചാവചാനം വണ്ണാനം കിഞ്ജക്ഖപരിവാരിതാനം മന്ദാരവാനം പുപ്ഫാനം മാലം ധാരേസീ’’തി യോജനാ കാതബ്ബാ. തത്ഥ യഥാദിട്ഠേ വണ്ണവിസേസയുത്തേ പുപ്ഫേ കിത്തേത്വാ തേസം അസാധാരണഭാവദസ്സനേന രുക്ഖാനം ആവേണികഭാവദസ്സനം പഠമനയോ, രുക്ഖാനം അസാധാരണഭാവദസ്സനേന പുപ്ഫാനം ആവേണികഭാവദസ്സനം ദുതിയനയോ. പഠമനയേ വണ്ണാദയോ സരൂപേന ഗഹിതാ, ദുതിയനയേ നിസ്സയമുഖേനാതി അയമേതേസം വിസേസോ.

൨൦൮. കേനാതി കേന പുഞ്ഞകമ്മേന, കായം താവതിംസന്തി യോജനാ. **പുച്ഛിതാചിക്ഖാതി** പുച്ഛിതാ ത്വം ആചിക്ഖ കഥേഹി.

ഏവം ഭഗവതാ പുച്ഛിതാ സാ ദേവതാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

൨൦൯. ‘‘ഭദ്ദിത്ഥികാതി മം അഞ്ഞംസു, കിമിലായം ഉപാസികാ;
സദ്ധാ സീലേന സമ്പന്നാ, സംവിഭാഗരതാ സദാ.

൨൧൦. ‘‘അച്ഛാദനഞ്ച ഭത്തഞ്ച, സേനാസനം പദീപിയം;
അദാസിം ഉജുഭൂതേസു, വിപ്പസന്നേന ചേതസാ.

൨൧൧. ‘‘ചാതുദ്ദസിം പഞ്ചദസിം, യാ ച പക്ഖസ്സ അട്ഠമീ;
പാടിഹാരിയപക്ഖഞ്ച, അട്ഠങ്ഗസുസമാഗതം.

൨൧൨. ‘‘ഉപോസഥം ഉപവസിസ്സം, സദാ സീലേസു സംവുതാ;
സഞ്ഞമാ സംവിഭാഗാ ച, വിമാനം ആവസാമഹം.

൨൧൩. ‘‘പാണാതിപാതാ വിരതാ, മുസാവാദാ ച സഞ്ഞതാ;
ഥേയ്യാ ച അതിചാരാ ച, മജ്ജപാനാ ച ആരകാ.

൨൧൪. ‘‘പഞ്ചസിക്ഖാപദേ രതാ, അരിയസച്ചാന കോവിദാ;
ഉപാസികാ ചക്ഖുമതോ, അപ്പമാദവിഹാരിനീ;
കതാവാസാ കതകുസലാ തതോ ചുതാ, സയംപഭാ അനുവിചരാമി നന്ദനം.

൨൧൫. ‘‘ഭിക്ഖൂ ചാഹം പരമഹിതാനുകമ്പകേ, അഭോജയിം തപസ്സിയുഗം മഹാമുനിം;
കതാവാസാ കതകുസലാ തതോ ചുതാ, സയംപഭാ അനുവിചരാമി നന്ദനം.

൨൧൬. ‘‘അട്ഠങ്ഗികം അപരിമിതം സുഖാവഹം, ഉപോസഥം സതതമുപാവസിം അഹം;
കതാവാസാ കതകുസലാ തതോ ചുതാ, സയംപഭാ അനുവിചരാമി നന്ദന’’ന്തി.

൨൦൯-൨൧൪. തത്ഥ **ഭദ്ദിത്ഥികാതി മം അഞ്ഞംസു, കിമിലായം ഉപാസികാതി** ആചാരസമ്പത്തിയാ സച്ചകിരിയായ ഉബ്ബത്തമാനമഹോഘനിവത്തനേന അഖണ്ഡസീലാതി സഞ്ജാതനിച്ഛയാ ഭദ്ദാ സുന്ദരാ അയം ഇത്ഥീ, തസ്മാ ‘‘ഭദ്ദിത്ഥികാ ഉപാസികാ’’തി ച മം കിമിലനഗരവാസിനോ ജാനിംസു. **സദ്ധാ സീലേന സമ്പന്നാതി**ആദി ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനത്ഥമേവ.

അപിച "സദ്ധാ"തി ഇമിനാ സദ്ധാധനം, "സംവിഭാഗരതാ, അച്ഛാദനഞ്ച ഭത്തഞ്ച, സേനാസനം പദീപിയം. അദാസിം ഉജുഭൂതേസു, വിപ്പസന്നേന ചേതസാ"തി ഇമിനാ ചാഗധനം , "സീലേന സമ്പന്നാ, ചതുദ്ദസിം പഞ്ചദസിം...പേ॰... പഞ്ചസിക്ഖാപദേ രതാ"തി ഇമിനാ സീലധനം ഹിരിധനം ഓത്തപ്പധനഞ്ച, "അരിയസച്ചാന കോവിദാ"തി ഇമിനാ സുതധനം പഞ്ഞാധനഞ്ച ദസ്സിതന്തി സാ അത്തനോ സത്തവിധഅരിയധനപടിലാഭം. "ഉപാസികാ ചക്ഖുമതോ...പേ॰... അനുവിചരാമി നന്ദന"ന്തി ഇമിനാ തസ്സ ദിട്ഠധമ്മികം സമ്പരായികഞ്ച ആനിസംസം വിഭാവേതി. തത്ഥ **കതാവാസാ**തി നിപ്ഫാദിതസുചരിതാവാസാ. സുചരിതകമ്മഞ്ഹി തദത്ഥേ ആയതിഞ്ച സുഖാവാസഹേതുതായ "സുഖവിഹാരസ്സ ആവാസോ"തി വുച്ചതി. തേനാഹ "കതകുസലാ"തി.

൨൧൭. പുബ്ബേ അനാമസിതഖേത്തവിസേസം അത്തനോ ദാനമയം പുഞ്ഞം വത്വാ ഇദാനി തസ്സ ആയതനഗതതം ദസ്സേതും **"ഭിക്ഖൂ ചാ"**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **ഭിക്ഖൂ**തി അനവസേസഭിന്നകിലേസതായ ഭിക്ഖൂ. **പരമഹിതാനുകമ്പകേ**തി പരമം അതിവിയ ദിട്ഠധമ്മികാദിനാ ഹിതേന അനുഗ്ഗാഹകേ. **അഭോജയി**ന്തി പണീതേന ഭോജനേന ഭോജേസിം. **തപസ്സിയുഗ**ന്തി ഉത്തമേന തപസാ സബ്ബകിലേസമലം താപേത്വാ സമുച്ഛിന്ദിത്വാ ഠിതത്താ തപസ്സിഭൂതം യുഗം. **മഹാമുനി**ന്തി തതോ ഏവ മഹാഇസിഭൂതം, മഹതോ വാ അത്തനോ വിസയസ്സ മഹന്തേനേവ ഞാണേന മുനനതോ പരിച്ഛിന്ദനതോ മഹാമുനിം. സബ്ബമേതം ദ്വേ അഗ്ഗസാവകേ സന്ധായ വദതി.

൨൧൯. **അപരിമിതം സുഖാവഹ**ന്തി അനുനാസികലോപം അകത്വാ വുത്തം. "യാവഞ്ചിദം, ഭിക്ഖവേ, ന സുകരം അക്ഖാനേന പാപുണിതും യാവ സുഖാ സഗ്ഗാ"തി (മ॰ നി॰ ൩.൨൫൫) വചനതോ ഭഗവതോപി വചനപഥാതീതപരിമാണരഹിതസുഖനിബ്ബത്തകം അത്തനോ വാ ആനുഭാവേന അപരിമിതസുഖാവഹം സുഖസ്സ ആവഹനകം. **സതത**ന്തി സബ്ബകാലം. തം തം ഉപോസഥരക്ഖണദിവസം അഹാപേത്വാ, തം തം വാ ഉപോസഥരക്ഖണദിവസം അഖണ്ഡം കത്വാ പരിപുണ്ണം കത്വാ സതതം വാ സബ്ബകാലം സുഖാവഹന്തി യോജനാ. സേസം ഹേട്ഠാ വുത്തനയമേവ.

അഥ ഭഗവാ മാതുദേവപുത്തപ്പമുഖാനം ദസസഹസ്സിലോകധാതുവാസീനം ദേവബ്രഹ്മസങ്ഘാനം തയോ മാസേ അഭിധമ്മപിടകം ദേസേത്വാ മനുസ്സലോകം ആഗന്ത്വാ ഭദ്ദിത്ഥിവിമാനം ഭിക്ഖൂനം ദേസേസി. സാ ദേസനാ സമ്പത്തപരിസായ സാത്ഥികാ അഹോസീതി.

ഭദ്ദിത്ഥിവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. സോണദിന്നാവിമാനവണ്ണനാ

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാതി സോണദിന്നാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന ച സമയേന നാളന്ദായം സോണദിന്നാ നാമ ഏകാ ഉപാസികാ സദ്ധാ പസന്നാ ഭിക്ഖൂനം ചതൂഹി പച്ചയേഹി സക്കച്ചം ഉപട്ഠഹന്തീ സുവിസുദ്ധനിച്ചസീലാ അട്ഠങ്ഗസമന്നാഗതം ഉപോസഥമ്പി ഉപവസതി. സാ ധമ്മസവനസപ്പായം പടിലഭിത്വാ ഉപനിസ്സയസമ്പന്നതായ ചതുസച്ചകമ്മട്ഠാനം പരിബ്രൂഹന്തീ സോതാപന്നാ അഹോസി. അഥ അഞ്ഞതരേന രോഗേന ഫുട്ഠാ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു ഉപ്പജ്ജി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ -

൨൧൭. “അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന, യാ ത്വം തിട്ഠസി ദേവതേ;
ഓഭാസേന്തീ ദിസാ സബ്ബാ, ഓസധീ വിയ താരകാ.

൨൧൮. “കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൨൧൯. “പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ, മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ”തി. -

ഇമാഹി തീഹി ഗാഥാഹി പടിപുച്ഛി.

൨൨൦. “സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം”.

൨൨൧. “സോണദിന്നാതി മം അഞ്ഞംസു…പേ॰… ഗോതമസ്സ യസസ്സിനോ.
൨൨൬. “തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰… വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി.
-
ദേവതാ ബ്യാകാസി. തം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയമേവ.

സോണദിന്നാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭.ഉപോസഥാവിമാനവണ്ണനാ

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാതി ഉപോസഥാവിമാനം. ഇധ അട്ഠുപ്പത്തിയം സാകേതേ ഉപോസഥാ നാമ ഏകാ ഉപാസികാതി അയമേവ വിസേസോ, സേസം അനന്തരവിമാനസദിസം. തേന വുത്തം -

൨൨൯. “അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന…പേ॰…
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി.

൨൩൨. “സാ ദേവതാ അത്തമനാ…പേ॰… യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം”.
൨൩൩. “ഉപോസഥാതി മം അഞ്ഞംസു, സാകേതായം ഉപാസികാ…പേ॰…
ഉപാസികാ ചക്ഖുമതോ, ഗോതമസ്സ യസസ്സിനോ.

൨൩൪. “തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…
വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി. -

ദേവതാ ബ്യാകാസി. പുന അത്തനോ ഏകം ദോസം ദസ്സേന്തീ -

൨൪൧. “അഭിക്ഖണം നന്ദനം സുത്വാ, ഛന്ദോ മേ ഉദപജ്ജഥ;
തത്ഥ ചിത്തം പണിധായ, ഉപപന്നാമ്ഹി നന്ദനം.

൨൪൨. “നാകാസിം സത്ഥു വചനം, ബുദ്ധസ്സാദിച്ചബന്ധുനോ;
ഹീനേ ചിത്തം പണിധായ, സാമ്ഹി പച്ഛാനുതാപിനീ”തി. - ദ്വേ ഗാഥാ
അഭാസി;

൨൩൩. തത്ഥ **ഉപോസഥാതി മം അഞ്ഞംസൂ**തി “ഉപോസഥാ”തി ഇമിനാ നാമേന മം മനുസ്സാ ജാനിംസു. **സാകേതായ**ന്തി സാകേതനഗരേ.

൨൪൧. **അഭിക്ഖണന്തി** അഭിണ്ഹം. **നന്ദനം സുത്വാതി** ‘‘താവതിംസഭവനേ നന്ദനവനം നാമ ഏദിസഞ്ച ഏദിസഞ്ചാ’’തി തത്ഥ നാനാവിധം ദിബ്ബസമ്പത്തിം സുത്വാ. **ഛന്ദോതി** തന്നിബ്ബത്തകപുഞ്ഞകമ്മസ്സ കാരണഭൂതോ കുസലച്ഛന്ദോ, തത്രൂപപത്തിയാ പത്ഥനാഭൂതോ തണ്ഹാഛന്ദോ വാ. **ഉദപജ്ജഥാതി** ഉപ്പജ്ജിത്ഥ. **തത്ഥാതി** താവതിംസഭവനേ, നന്ദനാപദേസേനപി ഹി തം ദേവലോകം വദതി. **ഉപപന്നാമ്ഹീതി** ഉപ്പന്നാ നിബ്ബത്താ അമ്ഹി.

൨൪൨. **നാകാസിം സത്ഥു വചനന്തി** ‘‘നാഹം, ഭിക്ഖവേ, അപ്പമത്തകമ്പി ഭവം വണ്ണേമീ’’തിആദിനാ (അം॰ നി॰ ൧.൩൨൨-൩൨൧) സത്ഥാരാ വുത്തവചനം ന കരിം, ഭവേസു ഛന്ദരാഗം ന പജഹിന്തി അത്ഥോ. ആദിച്ചോ ഗോതമഗോത്തോ, ഭഗവാപി ഗോതമഗോത്തോതി സഗോത്തതായ വുത്തം **‘‘ബുദ്ധസ്സാദിച്ചബന്ധുനോ’’**തി. അഥ വാ ആദിച്ചസ്സ ബന്ധു ആദിച്ചബന്ധു, ഭഗവാ. തം പടിച്ച തസ്സ അരിയായ ജാതിയാ ജാതത്താ ആദിച്ചോ വാ ബന്ധു ഏതസ്സ ഓരസപുത്തഭാവതോതി ആദിച്ചബന്ധു, ഭഗവാ. തഥാ ഹി വുത്തം -

‘‘യോ അന്ധകാരേ തമസീ പഭങ്കരോ, വേരോചനോ മണ്ഡലീ ഉഗ്ഗതേജോ;
മാ രാഹു ഗിലീ ചരമന്തലിക്ഖേ, പജം മമം രാഹു പമുഞ്ച സൂരിയ’’ന്തി.
(സം॰ നി॰ ൧.൯൧);

ഹീനേതി ലാമകേ. അത്തനോ ഭവാഭിരതിം സന്ധായ വദതി. **സാമ്ഹീതി** സാ അമ്ഹി.

ഏവം തായ ദേവതായ ഭവാഭിരതിനിമിത്തേ ഉപ്പന്നവിപ്പടിസാരേ പവേദിതേ ഥേരോ ഭവസ്സ പരിച്ഛിന്നായുഭാവവിഭാവനമുഖേന ആയതിം മനുസ്സത്തഭാവേ ഠത്വാ വട്ടദുക്ഖസ്സ സമതിക്കമോ കാതും സുകരോ, സബ്ബസോ ഖീണാസവഭാവോ നാമ മഹാനിസംസോതി ച സമസ്സാസേതും -

൨൪൩. ‘‘കീവ ചിരം വിമാനമ്ഹി, ഇധ വച്ഛസുപോസഥേ;
ദേവതേ പുച്ഛിതാചിക്ഖ, യദി ജാനാസി ആയുനോ’’തി. -

ഗാഥമാഹ. പുന സാ -

൨൪൪. ‘‘സട്ഠി വസ്സസഹസ്സാനി , തിസ്സോ ച വസ്സകോടിയോ;
ഇധ ഠത്വാ മഹാമുനി, ഇതോ ചുതാ ഗമിസ്സാമി;
മനുസ്സാനം സഹബ്യത’’ന്തി. - ആഹ;

പുന ഥേരോ -

൨൪൫. ‘‘മാ ത്വം ഉപോസഥേ ഭായി, സമ്ബുദ്ധേനാസി ബ്യാകതാ;
സോതാപന്നാ വിസേസയി, പഹീനാ തവ ദുഗ്ഗതീ’’തി. -

ഇമായ ഗാഥായ സമുത്തേജേസി.

൨൪൩-൪. തത്ഥ **കീവ ചിരന്തി** കിത്തകം അദ്ധാനം. **ഇധാതി** ഇമസ്മിം ദേവലോകേ, ഇധ വാ വിമാനസ്മിം. **ആയു നോതി** ആയു, **നോതി** നിപാതമത്തം. ആയുനോ വാ ചിരാചിരഭാവം, അഥ വാ യദി ജാനാസി ആയുനോതി അത്ഥോ. **മഹാമുനീതി** ഥേരം ആലപതി.

൨൪൬. **മാ ത്വം ഉപോസഥേ ഭായീ**തി ഭദ്ദേ ഉപോസഥേ ത്വം മാ ഭായി. കസ്മാ? യസ്മാ **സമ്ബുദ്ധേനാസി ബ്യാകതാ**. കിന്തി? **സോതാപന്നാ വിസേസയീ**തി. മഗ്ഗഫലസഞ്ഞിതം വിസേസം യാതാ അധിഗതാ, തസ്മാ **പഹീനാ തവ** സബ്ബാപി **ദുഗ്ഗതീ**തി ഇമമ്പി വിസേസം യാതാതി വിസേസയി. സേസം വുത്തനയമേവ.

ഉപോസഥാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൭-൧൮. നിദ്ദാ-സുനിദ്ദാവിമാനവണ്ണനാ

അട്ഠമനവമവിമാനാനി രാജഗഹനിദാനാനി. അട്ഠുപ്പത്തിയം യഥാക്കമം "നിദ്ദാ നാമ ഉപാസികാ...പേ॰... ഗോതമസ്സ യസസ്സിനോ. തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰... സുനിദ്ദാ നാമ ഉപാസികാ"തി വത്തബ്ബം. സേസം വുത്തനയമേവ. ഗാഥാസുപി അപുബ്ബം നത്ഥി. തഥാ ഹി ഏകച്ചേസു പോത്ഥകേസു പാളി പേയ്യാലവസേന ഠപിതാതി. തേന വുത്തം -

൨൪൭. "അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന...പേ॰...
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ"തി.

൨൪൮. "സാ ദേവതാ അത്തമനാ...പേ॰... യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം".
൨൪൯. "നിദ്ദാതി മമം അഞ്ഞംസു, രാജഗഹസ്മിം ഉപാസികാ...പേ॰...
ഗോതമസ്സ യസസ്സിനോ.

൨൫൦. "തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰...വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ"തി.
൨൫൧. "അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന...പേ॰... സബ്ബദിസാ പഭാസതീ"തി.
൨൫൨. "സാ ദേവതാ അത്തമനാ...പേ॰....
൨൫൩. "സുനിദ്ദാതി മം അഞ്ഞംസു, രാജഗഹസ്മിം ഉപാസികാ...പേ॰...
ഗോതമസ്സ യസസ്സിനോ.

൨൫൪. "തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰...
വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ"തി.

നിദ്ദാ-സുനിദ്ദാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൯. പഠമഭിക്ഖാദായികാവിമാനവണ്ണനാ

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാതി ഭിക്ഖാദായികാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന ച സമയേന ഉത്തരമധുരായം അഞ്ഞതരാ ഇത്ഥീ ഖീണായുകാ ഹോതി അപായേ ഉപ്പജ്ജനാരഹാ. ഭഗവാ പച്ചൂസവേലായം മഹാകരുണാസമാപത്തിതോ വുട്ഠായ ലോകം വോലോകേന്തോ തം ഇത്ഥിം അപായേ ഉപ്പജ്ജനാരഹം ദിസ്വാ മഹാകരുണായ സഞ്ചോദിതമാനസോ തം സുഗതിയം പതിട്ഠാപേതുകാമോ ഏകോ അദുതിയോ മധുരം അഗമാസി. ഗന്ത്വാ പുബ്ബണ്ഹസമയം നിവാസേത്വാ പത്തചീവരം ആദായ ബഹിനഗരം പിണ്ഡായ പാവിസി. തേന സമയേന സാ ഇത്ഥീ ഗേഹേ ആഹാരം സമ്പാദേത്വാ ഏകമന്തേ പടിസാമേത്വാ ഘടം ഗഹേത്വാ ഉദകതിത്ഥം ഗന്ത്വാ ന്ഹായിത്വാ ഘടേന ഉദകം ഗഹേത്വാ അത്തനോ ഗേഹം ഗച്ഛന്തീ അന്തരാമഗ്ഗേ ഭഗവന്തം പസ്സിത്വാ "അപി, ഭന്തേ, പിണ്ഡോ ലദ്ധോ"തി വത്വാ "ലഭിസ്സാമീ"തി ച ഭഗവതാ വുത്തേ അലദ്ധഭാവം ഞത്വാ ഘടം ഠപേത്വാ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ "അഹം, ഭന്തേ, പിണ്ഡപാതം ദസ്സാമി, അധിവാസേഥാ"തി ആഹ. അധിവാസേസി ഭഗവാ തുണ്ഹീഭാവേന. സാ ഭഗവതോ അധിവാസനം വിദിത്വാ

പഠമതരം ഗന്ത്വാ സിത്തസമ്മട്ഠേ പദേസേ ആസനം പഞ്ഞാപേത്വാ ഭഗവതോ പവേസനം ഉദിക്ഖമാനാ അട്ഠാസി. ഭഗവാ ഗേഹം പവിസിത്വാ പഞ്ഞത്തേ ആസനേ നിസീദി. അഥ സാ ഭഗവന്തം ഭോജേസി. ഭഗവാ കതഭത്തകിച്ചോ ഓനീതപത്തപാണീ തസ്സാ അനുമോദനം കത്വാ പക്കാമി. സാ അനുമോദനം സുത്വാ അനപ്പകം പീതിസോമനസ്സം പടിസംവേദേന്തീ യാവ ചക്ഖുപഥസമതിക്കമാ ബുദ്ധാരമ്മണം പീതിം അവിജഹന്തീ നമസ്സമാനാ അട്ഠാസി. സാ കതിപയദിവസാതിക്കമേനേവ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തി, അച്ഛരാസഹസ്സഞ്ചസ്സാ പരിവാരോ അഹോസി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ -

൨൩൩. “അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന…പേ॰… ഓസധീ വിയ താരകാ.
൨൩൪. “കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി. - ഗാഥാഹി പുച്ഛി;

൨൩൫. “സാ ദേവതാ അത്തമനാ…പേ॰… യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം”.
൨൩൬. “അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ,
പുരിമായ ജാതിയാ മനുസ്സലോകേ.

൨൩൭. “അദ്ദസം വിരജം ബുദ്ധം, വിപ്പസന്നമനാവിലം;
തസ്സ അദാസഹം ഭിക്ഖം, പസന്നാ സേഹി പാണിഭി.

൨൩൮. “തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…
വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി. -

ദേവതാ ബ്യാകാസി. സേസം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനത്ഥമേവ.

പഠമഭിക്ഖാദായികാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൧. ദുതിയഭിക്ഖാദായികാവിമാനവണ്ണനാ

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാതി ദുതിയഭിക്ഖാദായികാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി . തത്ഥ അഞ്ഞതരാ ഇത്ഥീ സദ്ധാ പസന്നാ അഞ്ഞതരം ഖീണാസവത്ഥേരം പിണ്ഡായ ചരന്തം ദിസ്വാ അത്തനോ ഗേഹം പവേസേത്വാ ഭോജനം അദാസി. സാ അപരേന സമയേന കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തി. സേസം അനന്തരവിമാനസദിസമേവ.

൨൩൯. “അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന…പേ॰… സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി.
൨൪൦. “സാ ദേവതാ അത്തമനാ…പേ॰… യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം”.
൨൪൧. “അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ…പേ॰…
വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി.

ദുതിയഭിക്ഖാദായികാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഇതി പരമത്ഥദീപനിയാ ഖുദ്ദക-അട്ഠകഥായ വിമാനവത്ഥുസ്മിം

ഏകാദസവത്ഥുപടിമണ്ഡിതസ്സ ദുതിയസ്സ ചിത്തലതാവഗ്ഗസ്സ

അത്ഥവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. പാരിച്ഛത്തകവഗ്ഗോ

൧. ഉളാരവിമാനവണ്ണനാ

പാരിച്ഛത്തകവഗ്ഗേ **ഉളാരോ തേ യസോ വണ്ണോ**തി ഉളാരവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ കലന്ദകനിവാപേ. തേന സമയേന രാജഗഹേ ആയസ്മതോ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനസ്സ ഉപട്ഠാകകുലേ ഏകാ ദാരികാ ദാനജ്ഝാസയാ ദാനസംവിഭാഗരതാ അഹോസി. സാ യം തസ്മിം ഗേഹേ പുരേഭത്തം ഖാദനീയഭോജനീയം ഉപ്പജ്ജതി, തതോ അത്തനാ ലദ്ധപടിവീസതോ ഉപഡ്ഢം ദേതി, ഉപഡ്ഢം അത്തനാ പരിഭുഞ്ജതി, അദത്വാ പന ന ഭുഞ്ജതി, ദക്ഖിണേയ്യേ അപസ്സന്തീപി ഠപേത്വാ ദിട്ഠകാലേ ദേതി, യാചകാനമ്പി ദേതിയേവ. അഥസ്സാ മാതാ “മമ ധീതാ ദാനജ്ഝാസയാ ദാനസംവിഭാഗരതാ”തി ഹട്ഠതുട്ഠാ തസ്സാ ദിഗുണം ഭാഗം ദേതി. ദേന്തീ ച ഏകസ്മിം ഭാഗേ തായ സംവിഭാഗേ കതേ പുന അപരം ദേതി, സാ തതോപി സംവിഭാഗം കരോതിയേവ.

ഏവം ഗച്ഛന്തേ കാലേ തം വയപ്പത്തം മാതാപിതരോ തസ്മിംയേവ നഗരേ അഞ്ഞതരസ്മിം കുലേ കുമാരസ്സ അദംസു. തം പന കുലം മിച്ഛാദിട്ഠികം ഹോതി അസ്സദ്ധം അപ്പസന്നം . അഥായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ രാജഗഹേ സപദാനം പിണ്ഡായ ചരമാനോ തസ്സാ ദാരികായ സസുരസ്സ ഗേഹദ്വാരേ അട്ഠാസി. തം ദിസ്വാ സാ ദാരികാ പസന്നചിത്താ “പവിസഥ ഭന്തേ”തി പവേസേത്വാ വന്ദിത്വാ സസ്സുയാ ഠപിതം പൂവം തം അപസ്സന്തീ “തസ്സാ കഥേത്വാ അനുമോദാപേസ്സാമീ”തി വിസ്സാസേന ഗഹേത്വാ ഥേരസ്സ അദാസി, ഥേരോ അനുമോദനം കത്വാ പക്കാമി. ദാരികാ “തുമ്ഹേഹി ഠപിതം പൂവം മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരസ്സ അദാസി”ന്തി സസ്സുയാ കഥേസി. സാ തം സുത്വാ “കിന്നാമിദം പാഗബ്ഭിയം, അയം മമ സന്തകം അനാപുച്ഛിത്വാവ സമണസ്സ അദാസീ”തി തം കടതടായമാനാ കോധാഭിഭൂതാ യുത്തായുത്തം അചിന്തേന്തീ പുരതോ ഠിതം മുസലഖണ്ഡം ഗഹേത്വാ അംസകൂടേ പഹരി. സാ സുഖുമാലതായ പരിക്ഖീണായുകതായ ച തേനേവ പഹാരേന ബലവദുക്ഖാഭിഭൂതാ ഹുത്വാ കതിപാഹേനേവ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു നിബ്ബത്തി. തസ്സാ സതിപി അഞ്ഞസ്മിം സുചരിതകമ്മേ ഥേരസ്സ കതദാനമേവ സാതിസയം ഹുത്വാ ഉപട്ഠാസി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ ഗന്ത്വാ -

൮൭൭. “ഉളാരോ തേ യസോ വണ്ണോ, സബ്ബാ ഓഭാസതേ ദിസാ;
നാരിയോ നച്ചന്തി ഗായന്തി, ദേവപുത്താ അലങ്കതാ.

൮൭൮. “മോദേന്തി പരിവാരേന്തി, തവ പൂജായ ദേവതേ;
സോവണ്ണാനി വിമാനാനി, തവിമാനി സുദസ്സനേ.

൮൭൯. “തുവംസി ഇസ്സരാ തേസം, സബ്ബകാമസമിദ്ധിനീ;
അഭിജാതാ മഹന്താസി, ദേവകായേ പമോദസി;
ദേവതേ പുച്ഛിതാചിക്ഖ, കിസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല”ന്തി. -

തീഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി.

൮൭൭. തത്ഥ **യസോ**തി പരിവാരോ. **വണ്ണോ**തി വണ്ണനിഭാ സരീരോഭാസോ. “ഉളാരോ”തി പന വിസേസേത്വാ വുത്തത്താ തസ്സാ ദേവതായ പരിവാരസമ്പത്തി ച വണ്ണസമ്പത്തി ച വുത്താ ഹോതി. താസു “ഉളാരോ തേ വണ്ണോ”തി സങ്ഖേപതോ വുത്തം വണ്ണസമ്പത്തിം വിസയവസേന വിത്ഥാരതോ ദസ്സേതും “സബ്ബാ ഓഭാസതേ ദിസാ”തി വത്വാ “ഉളാരോ തേ യസോ”തി വുത്തം

പരിവാരസമ്പത്തിം വത്ഥുവസേന വിത്ഥാരതോ ദസ്സേതും "നാരിയോ നച്ചന്തീ"തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **സബ്ബാ ഓഭാസതേ ദിസാ**തി സബ്ബാസു ദിസാസു വിജ്ജോതതേ, സബ്ബാ വാ ദിസാ ഓഭാസയതേ, വിജ്ജോതയതീതി അത്ഥോ. "ഓഭാസതേ"തി പദസ്സ "ഓഭാസന്തേ"തി കേചി വചനവിപല്ലാസേന അത്ഥം വദന്തി, തേഹി "വണ്ണേനാ"തി വിഭത്തി വിപരിണാമേതബ്ബാ. വണ്ണേനാതി ച ഹേതുമ്ഹി കരണവചനം, വണ്ണേന ഹേതുഭൂതേനാതി അത്ഥോ. "സബ്ബാ ദിസാ"തി ച ജാതിവസേന ദിസാസാമഞ്ഞേ അപേക്ഖിതേ വചനവിപല്ലാസേനപി പയോജനം നത്ഥി. **നാരിയോ**തി ഏത്ഥാപി "അലങ്കതാ"തി പദം ആനേത്വാ സമ്ബന്ധിതബ്ബം. **ദേവപുത്താ**തി ഏത്ഥ ച-സദ്ദോ ലുത്തനിദ്ദിട്ഠോ. തേന നാരിയോ ദേവപുത്താ ചാതി സമുച്ചയോ വേദിതബ്ബോ.

൨൭൭. മോദേന്തീതി പമോദയന്തി. **പൂജായാ**തി പൂജനത്ഥം പൂജാനിമിത്തം വാ, നച്ചന്തി ഗായന്തീതി യോജനാ. **തവിമാനീ**തി തവ ഇമാനി.

൨൭൮. സബ്ബകാമസമിദ്ധിനീതി സബ്ബേഹി പഞ്ചഹി കാമഗുണേഹി, സബ്ബേഹി വാ തയാ കാമിതേഹി ഇച്ഛിതേഹി വത്ഥൂഹി സമിദ്ധാ. **അഭിജാതാ**തി സുജാതാ. **മഹന്താസീ**തി മഹതീ മഹാനുഭാവാ അസി. **ദേവകായേ പമോദസീ**തി ഇമസ്മിം ദേവനികായേ ദിബ്ബസമ്പത്തിഹേതുകേന പരമേന പമോദനേന പമോദസി.

ഏവം ഥേരേന പുച്ഛിതാ സാ ദേവതാ തമത്ഥം വിസ്സജ്ജേസി -

൨൭൯. "അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, പുരിമായ ജാതിയാ മനുസ്സലോകേ;
ദുസ്സീലകുലേ സുണിസാ അഹോസിം, അസ്സദ്ധേസു കദരിയേസു അഹം.

൨൮൦. "സദ്ധാ സീലേന സമ്പന്നാ, സംവിഭാഗരതാ സദാ;
പിണ്ഡായ ചരമാനസ്സ, അപൂവം തേ അദാസഹം.

൨൮൧. "തദാഹം സസ്സുയാചിക്ഖിം, 'സമണോ ആഗതോ ഇധ;
തസ്സ അദാസഹം പൂവം, പസന്നാ സേഹി പാണിഭി'.

൨൮൨. "ഇതിസ്സാ സസ്സു പരിഭാസി, അവിനീതാസി ത്വം വധു;
ന മം സമ്പുച്ഛിതും ഇച്ഛി, 'സമണസ്സ ദദാമഹം'.

൨൮൩. "തതോ മേ സസ്സു കുപിതാ, പഹാസി മുസലേന മം;
കൂടങ്ഗച്ഛി അവധി മം, നാസക്ഖിം ജീവിതും ചിരം.

൨൮൪. "സാഹം കായസ്സ ഭേദാ, വിപ്പമുത്താ തതോ ചുതാ;
ദേവാനം താവതിംസാനം, ഉപപന്നാ സഹബ്യതം.

൨൮൫. "തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ...
വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ"തി.

൨൭൯. തത്ഥ **അസ്സദ്ധേസൂ**തി രതനത്തയസദ്ധായ കമ്മഫലസദ്ധായ ച അഭാവേന അസ്സദ്ധേസു, ഥദ്ധമച്ഛരിയതായ **കദരിയേസു** സസ്സുആദീസു അഹം സദ്ധാ സീലേന സമ്പന്നാ അഹോസിന്തി യോജനാ.

൨൮൦-൧. അപൂവന്തി കപല്ലപൂവം. **തേ**തി നിപാതമത്തം. **സസ്സുയാ ആചിക്ഖിം** ഗഹിതഭാവഞാപനത്ഥഞ്ച അനുമോദനത്ഥഞ്ചാതി അധിപ്പായോ.

൨൯൨. **ഇതിസ്സാ**തി എത്ഥ **അസ്സാ**തി നിപാതമത്തം. **സമണസ്സ ദദാമഹ**ന്തി അഹം സമണസ്സ അപൂവം ദദാമീതി. യസ്മാ ന മം സമ്പുച്ഛിതും ഇച്ഛി, തസ്മാ ത്വം വധു അവിനീതാസീതി സസ്സു പരിഭാസീതി യോജനാ.

൨൯൩. **പഹാസീ**തി പഹരി. **കൂടങ്ഗച്ഛി അവധി മ**ന്തി എത്ഥ **കൂട**ന്തി അംസകൂടം വുത്തം പുരിമപദലോപേന, കൂടമേവ അങ്ഗന്തി കൂടങ്ഗം, തം ഛിന്ദതീതി കൂടങ്ഗച്ഛി. എവം കോധാഭിഭൂതാ ഹുത്വാ മം അവധി, മമ അംസകൂടം ഛിന്ദി, തേനേവ ഉപക്കമേന മതത്താ മം മാരേസീതി അത്ഥോ. തേനാഹ **"നാസക്ഖിം ജീവിതും ചിര"**ന്തി.

൨൯൪. **വിപ്പമുത്താ**തി തതോ ദുക്ഖതോ സുട്ഠു മുത്താ. സേസം വുത്തനയമേവ.

ഉളാരവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ഉച്ഛുദായികാവിമാനവണ്ണനാ

ഓഭാസയിത്വാ പഥവിം സദേവകന്തി ഉച്ഛുദായികാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതീതിആദി സബ്ബം അനന്തരവിമാനേ വുത്തസദിസം. അയം പന വിസേസോ - ഇധ ഉച്ഛു ദിന്നാ, സസ്സുയാ ച പീഠകേന പഹടാ, തങ്ഖണഞ്ഞേവ മതാ താവതിംസേസു ഉപ്പന്നാ, തസ്സംയേവ രത്തിയം ഥേരസ്സ ഉപട്ഠാനം ആഗതാ, കേവലകപ്പം ഗിജ്ഝകൂടം ചന്ദോ വിയ സൂരിയോ വിയ ച ഓഭാസേന്തീ ഥേരം വന്ദിത്വാ പഞ്ജലികാ നമസ്സമാനാ എകമന്തം അട്ഠാസി. അഥ നം ഥേരോ -

൨൯൫. "ഓഭാസയിത്വാ പഥവിം സദേവകം, അതിരോചസി ചന്ദിമസൂരിയാ വിയ;
സിരിയാ ച വണ്ണേന യസേന തേജസാ, ബ്രഹ്മാവ ദേവേ തിദസേ സഹിന്ദകേ.

൨൯൬. "പുച്ഛാമി തം ഉപ്പലമാലധാരിനീ, ആവേളിനീ കഞ്ചനസന്നിഭത്തചേ;
അലങ്കതേ ഉത്തമവത്ഥധാരിനീ, കാ ത്വം സുഭേ ദേവതേ വന്ദസേ മമം.

൨൯൭. "കിം ത്വം പുരേ കമ്മമകാസി അത്തനാ, മനുസ്സഭൂതാ പുരിമായ ജാതിയാ;
ദാനം സുചിണ്ണം അഥ സീലസംയമം, കേനൂപപന്നാ സുഗതിം യസസ്സിനീ;
ദേവതേ പുച്ഛിതാചിക്ഖ, കിസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല"ന്തി. -

ഇമാഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി.

൨൯൫-൬. തത്ഥ **ഓഭാസയിത്വാ പഥവിം സദേവക**ന്തി ചന്ദിമസൂരിയരസ്മിസമ്മിസ്സേഹി സിനേരുപസ്സവിനിഗ്ഗതേഹി പഭാവിസരേഹി വിജ്ജോതയമാനതായ ദേവേന ആകാസേന സഹാതി സദേവകം ഉപഗതഭൂമിഭാഗഭൂതം ഇമം പഥവിം വിജ്ജോതേത്വാ, എകോഭാസം എകപജ്ജോതം കത്വാതി അത്ഥോ. ഓഭാസയിത്വാ പഥവിം ചന്ദിമസൂരിയാ വിയാതി യോജനാ. **അതിരോചസീ**തി അതിക്കമിത്വാ രോചസി. തം പന അതിരോചനം കേന കിം വിയ കേന വാതി ആഹ **"സിരിയാ"**തിആദി. തത്ഥ **സിരിയാ**തി സോഭഗ്ഗാദിസോഭാവിസേസേന. **തേജസാ**തി അത്തനോ ആനുഭാവേന. **ആവേളിനീ**തി രതനമയപുപ്ഫാവേളവതീ.

എവം ഥേരേന പുച്ഛിതാ ദേവതാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി വിസ്സജ്ജേസി -

൯൯. “ഇദാനി ഭന്തേ ഇമമേവ ഗാമം, പിണ്ഡായ അമ്ഹാകം ഘരം ഉപാഗമി;
തതോ തേ ഉച്ഛുസ്സ അദാസി ഖണ്ഡികം, പസന്നചിത്താ അതുലായ പീതിയാ.

൧൦൦. “സസ്സു ച പച്ഛാ അനുയുഞ്ജതേ മമം, കഹം നു ഉച്ഛും വധുകേ അവാകിരി;
ന ഛഡ്ഡിതം നോ പന ഖാദിതം മയാ, സന്തസ്സ ഭിക്ഖുസ്സ സയം അദാസഹം.

൧൦൧. “തുയ്ഹം ന്വിദം ഇസ്സരിയം അഥോ മമ, ഇതിസ്സാ സസ്സു പരിഭാസതേ മമം;
പീഠം ഗഹേത്വാ പഹാരം അദാസി മേ, തതോ ചുതാ കാലകതാമ്ഹി ദേവതാ.

൧൦൨. “തദേവ കമ്മം കുസലം കതം മയാ, സുഖഞ്ച കമ്മം അനുഭോമി അത്തനാ;
ദേവേഹി സദ്ധിം പരിചാരയാമഹം, മോദാമഹം കാമഗുണേഹി പഞ്ചഹി.

൧൦൩. “തദേവ കമ്മം കുസലം കതം മയാ, സുഖഞ്ച കമ്മം അനുഭോമി അത്തനാ;
ദേവിന്ദഗുത്താ തിദസേഹി രക്ഖിതാ, സമപ്പിതാ കാമഗുണേഹി പഞ്ചഹി.

൧൦൪. “ഏതാദിസം പുഞ്ഞഫലം അനപ്പകം, മഹാവിപാകാ മമ ഉച്ഛുദക്ഖിണാ;
ദേവേഹി സദ്ധിം പരിചാരയാമഹം, മോദാമഹം കാമഗുണേഹി പഞ്ചഹി.

൧൦൫. “ഏതാദിസം പുഞ്ഞഫലം അനപ്പകം, മഹാജുതികാ മമ ഉച്ഛുദക്ഖിണാ;
ദേവിന്ദഗുത്താ തിദസേഹി രക്ഖിതാ, സഹസ്സനേത്തോരിവ നന്ദനേ വനേ.

൧൦൬. “തുവഞ്ച ഭന്തേ അനുകമ്പകം വിദും, ഉപേച്ച വന്ദിം കുസലഞ്ച പുച്ഛിസം;
തതോ തേ ഉച്ഛുസ്സ അദാസി ഖണ്ഡികം, പസന്നചിത്താ അതുലായ പീതിയാ”തി.

൯൯. തത്ഥ **ഇദാനീ**തി അനന്തരാതീതദിവസത്താ ആഹ, അധുനാതി അത്ഥോ. **ഇമമേവ ഗാമ**ന്തി ഇമസ്മിംയേവ ഗാമേ, രാജഗഹം സന്ധായ വദതി. വുത്തഞ്ഹി “ഗാമോപി നിഗമോപി നഗരമ്പി ‘ഗാമോ’ ഇച്ചേവ വുച്ചതീ”തി. ഭുമ്മത്ഥേ ചേതം ഉപയോഗവചനം. **ഉപാഗമീ**തി ഉപഗതോ അഹോസി. **അതുലായാ**തി അനുപമായ, അപ്പമാണായ വാ.

൧൦൦. **അവാകിരീ**തി അപനേസി ഛഡ്ഡേസി, വിനാസേസി വാ. **സന്തസ്സാ**തി സാധുരൂപസ്സ സന്തകിലേസസ്സ പരിസ്സമമപ്പത്തസ്സ വാ.

൧൦൧. **തുയ്ഹം നൂ**തി **നു**-സദ്ദോ അനത്തമനതാസൂചനേ നിപാതോ, സോ “മമാ”തി ഏത്ഥാപി ആനേത്വാ യോജേതബ്ബോ “മമ നൂ”തി. **ഇദം ഇസ്സരിയ**ന്തി ഗേഹേ ആധിപച്ചം സന്ധായാഹ. **തതോ ചുതാ**തി തതോ മനുസ്സലോകതോ ചുതാ. യസ്മാ ഠിതട്ഠാനതോ അപഗതാപി “ചുതാ”തി വുച്ചതി, തസ്മാ ചുതിം വിസേസേതും **“കാലകതാ”**തി വുത്തം. കാലകതാപി ച ന യത്ഥ കത്ഥചി നിബ്ബത്താ, അപിച ഖോ ദേവത്തം ഉപഗതാതി ദസ്സേന്തീ ആഹ **“അമ്ഹി ദേവതാ”**തി.

൧൦൨. **തദേവ കമ്മം കുസലം കതം മയാ**തി തദേവ ഉച്ഛുഖണ്ഡദാനമത്തം കുസലം കമ്മം കതം മയാ, അഞ്ഞം ന ജാനാമീതി അത്ഥോ. **സുഖഞ്ച കമ്മ**ന്തി സുഖഞ്ച കമ്മഫലം. കമ്മഫലഞ്ഹി ഇധ “കമ്മ”ന്തി വുത്തം ഉത്തരപദലോപേന,

കാരണോപചാരേന വാ ‘‘കുസലാനം, ഭിക്ഖവേ, ധമ്മാനം സമാദാനഹേതു ഏവമിദം പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതി (ദീ॰ നി॰ ൩.൮൦). അനുഭോമി സകം പുഞ്ഞ’’ന്തി (വി॰ വ॰ ൧൩൩൩) ച ആദീസു വിയ. കമ്മന്തി വാ കരണത്ഥേ ഉപയോഗവചനം, കമ്മേനാതി അത്ഥോ. കമ്മേ വാ ഭവം കമ്മം യഥാ കമ്മന്തി. അഥ വാ കാമേതബ്ബതായ കമ്മം. തഞ്ഹി സുഖരജനീയഭാവതോ കാമൂപസംഹിതം കാമേതബ്ബന്തി കമനീയം. **അത്തനാ**തി അത്തനാ ഏവ, സയംവസിതായ സേരിഭാവേന സയമേവാതി അത്ഥോ. **പരിചാരയാമഹം അത്താന**ന്തി പുരിമഗാഥായ ‘‘അത്തനാ’’തി വുത്തം പദം വിഭത്തിവിപരിണാമേന ‘‘അത്താന’’ന്തി യോജേതബ്ബം.

൩൦൫-൭. ദേവിന്ദഗുത്താതി ദേവിന്ദേന സക്കേന ഗുത്താ, ദേവിന്ദോ വിയ വാ ഗുത്താ മഹാപരിവാരതായ. **സമപ്പിതാ**തി സുട്ഠു അപ്പിതാ സമന്നാഗതാ. **മഹാവിപാകാ**തി വിപുലഫലാ. **മഹാജുതികാ**തി മഹാതേജാ, മഹാനുഭാവാതി അത്ഥോ.

൩൦൮. തുവന്തി തം. **അനുകമ്പക**ന്തി കാരുണികം. **വിദു**ന്തി സപ്പഞ്ഞം, സാവകപാരമിയാ മത്ഥകം പത്തന്തി അത്ഥോ. **ഉപേച്ചാ**തി ഉപഗന്ത്വാ. **വന്ദി**ന്തി പഞ്ചപതിട്ഠിതേന അഭിവാദയിം. **കുസലഞ്ച** ആരോഗ്യ **പുച്ഛിസം** അപുച്ഛിം, **അതുലായ പീതിയാ** ഇദഞ്ച കുസലം അനുസ്സരാമീതി അധിപ്പായോ. സേസം ഹേട്ഠാ വുത്തനയമേവ.

ഉച്ഛുദായികാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. പല്ലങ്കവിമാനവണ്ണനാ

പല്ലങ്കസേട്ഠേ മണിസോണ്ണചിത്തേതി പല്ലങ്കവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന ച സമയേന സാവത്ഥിയം അഞ്ഞതരസ്സ ഉപാസകസ്സ ധീതാ കുലപദേസാദിനാ സദിസസ്സ തത്ഥേവ അഞ്ഞതരസ്സ കുലപുത്തസ്സ ദിന്നാ, സാ ച ഹോതി അക്കോധനാ സീലാചാരസമ്പന്നാ പതിദേവതാ സമാദിന്നപഞ്ചസീലാ, ഉപോസഥേ സക്കച്ചം ഉപോസഥസീലാനി ച രക്ഖതി. സാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു ഉപ്പജ്ജി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ ഗന്ത്വാ -

൩൦൯. ‘‘പല്ലങ്കസേട്ഠേ മണിസോണ്ണചിത്തേ, പുപ്ഫാഭികിണ്ണേ സയനേ ഉളാരേ;
തത്ഥച്ഛസി ദേവി മഹാനുഭാവേ, ഉച്ചാവചാ ഇദ്ധി വികുബ്ബമാനാ.

൩൧൦. ‘‘ഇമാ ച തേ അച്ഛരായോ സമന്തതോ, നച്ചന്തി ഗായന്തി പമോദയന്തി;
ദേവിദ്ധിപത്താസി മഹാനുഭാവേ, മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ’’തി. -

ഗാഥാഹി പുച്ഛി.

സാപിസ്സ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

൩൧൧. ‘‘അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, അഡ്ഢേ കുലേ സുണിസാ അഹോസിം;
അക്കോധനാ ഭത്തു വസാനുവത്തിനീ, ഉപോസഥേ അപ്പമത്താ അഹോസിം.

൩൧൦. ‘‘മനുസ്സഭൂതാ ദഹരാ അപാപികാ, പസന്നചിത്താ പതിമാഭിരാധയിം;
ദിവാ ച രത്തോ ച മനാപചാരിനീ, അഹം പുരേ സീലവതീ അഹോസിം.

൩൧൧. ‘‘പാണാതിപാതാ വിരതാ അചോരികാ, സംസുദ്ധകായാ സുചിബ്രഹ്മചാരിനീ;
അമജ്ജപാ നോ ച മുസാ അഭാണിം, സിക്ഖാപദേസു പരിപൂരകാരിനീ.

൩൧൨. ‘‘ചാതുദ്ദസിം പഞ്ചദസിം, യാ ച പക്ഖസ്സ അട്ഠമീ;
പാടിഹാരിയപക്ഖഞ്ച, പസന്നമാനസാ അഹം.

൩൧൩. ‘‘അട്ഠങ്ഗുപേതം അനുധമ്മചാരിനീ, ഉപോസഥം പീതിമനാ ഉപാവസിം;
ഇമഞ്ച അരിയം അട്ഠങ്ഗവരേഹുപേതം, സമാദിയിത്വാ കുസലം സുഖുദ്രയം;
പതിമ്ഹി കല്യാണീ വസാനുവത്തിനീ, അഹോസിം പുബ്ബേ സുഗതസ്സ സാവികാ.

൩൧൪. ‘‘ഏതാദിസം കുസലം ജീവലോകേ, കമ്മം കരിത്വാന വിസേസഭാഗിനീ;
കായസ്സ ഭേദാ അഭിസമ്പരായം, ദേവിദ്ധിപത്താ സുഗതിമ്ഹി ആഗതാ.

൩൧൫. ‘‘വിമാനപാസാദവരേ മനോരമേ, പരിവാരിതാ അച്ഛരാസങ്ഗണേന;
സയംപഭാ ദേവഗണാ രമേന്തി മം, ദീഘായുകിം ദേവവിമാനമാഗത’’ന്തി.

൩൦൭. തത്ഥ **പല്ലങ്കസേട്ഠേ**തി പല്ലങ്കവരേ ഉത്തമപല്ലങ്കേ. തംയേവസ്സ സേട്ഠതം ദസ്സേതും **‘‘മണിസോണ്ണചിത്തേ’’**തി വുത്തം, വിവിധരതനരംസിജാലസമുജ്ജലേഹി മണീഹി ചേവ സുവണ്ണേന ച വിചിത്തേ ‘‘തത്ഥാ’’തി ‘‘സയനേ’’തി ച വുത്തേ സയിതബ്ബട്ഠാനഭൂതേ പല്ലങ്കസേട്ഠേ.

൩൦൮. **തേ**തി തുയ്ഹം സമന്തതോ. ‘‘പമോദയന്തീ’’തി പദം പന അപേക്ഖിത്വാ ‘‘ത’’ന്തി വിഭത്തി വിപരിണാമേതബ്ബാ. **പമോദയന്തീ**തി വാ പമോദനം കരോന്തി, പമോദനം തുയ്ഹം ഉപ്പാദേന്തീതി അത്ഥോ.

൩൧൦. **ദഹരാ അപാപികാ**തി ദഹരാപി അപാപികാ. ‘‘ദഹരാസു പാപികാ’’തി വാ പാഠോ, സോയേവത്ഥോ. ‘‘ദഹരസ്സാപാപികാ’’തിപി പഠന്തി, ദഹരസ്സ സാമികസ്സ അപാപികാ, സക്കച്ചം ഉപട്ഠാനേന അനതിചരിയായ ച ഭദ്ദികാതി അത്ഥോ. തേന വുത്തം **‘‘പസന്നചിത്താ’’**തിആദി. **അഭിരാധയി**ന്തി ആരാധേസിം. **രത്തോ**തി രത്തിയം.

൩൧൧. **അചോരികാ**തി ചോരിയരഹിതാ, അദിന്നാദാനാ പടിവിരതാതി അത്ഥോ. ‘‘വിരതാ ച ചോരിയാ’’തിപി പാഠോ, ഥേയ്യതോ ച വിരതാതി അത്ഥോ. **സംസുദ്ധകായാ**തി പരിസുദ്ധകായകമ്മന്തതായ സമ്മദേവ സുദ്ധകായാ, തതോ ഏവ **സുചിബ്രഹ്മചാരിനീ** സാമികതോ അഞ്ഞത്ഥ അബ്രഹ്മചരിയാസമ്ഭവതോ. തഥാ ഹി വുത്തം -

‘‘മയഞ്ച ഭരിയാ നാതിക്കമാമ,
അമ്ഹേപി ഭരിയാ നാതിക്കമന്തി;
അഞ്ഞത്ര താഹി ബ്രഹ്മചരിയം ചരാമ,
തസ്മാ ഹി അമ്ഹം ദഹരാ നി മിയ്യരേ’’തി. (ജാ॰ ൧.൧൦.൯൭);

അഥ വാ **സുചിബ്രഹ്മചാരിനീ**തി സുചിനോ സുദ്ധസ്സ ബ്രഹ്മസ്സ സേട്ഠസ്സ ഉപോസഥസീലസ്സ, മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയസ്സ വാ അനുരൂപസ്സ പുബ്ബഭാഗബ്രഹ്മചരിയസ്സ വസേന സുചിബ്രഹ്മചാരിനീ.

൨൧൨. **അനുധമ്മചാരിനീ**തി അരിയാനം ധമ്മസ്സ അനുധമ്മം ചരണസീലാ. ഇമഞ്ച അനന്തരം വുത്തം നിദ്ദോസതായ **അരിയം, അട്ഠങ്ഗവരേഹി** അട്ഠഹി ഉത്തമങ്ഗേഹി അരിയത്താ ഏവ വാ **അരിയട്ഠങ്ഗവരേഹി ഉപേതം** ആരോഗ്യട്ഠേന അനവജ്ജട്ഠേന ച **കുസലം** സുഖവിപാകതായ സുഖാനിസംസതായ ച **സുഖുദ്രയം ഉപാവസി**ന്തി യോജനാ.

൨൧൪. **വിസേസഭാഗിനീ**തി വിസേസസ്സ ദിബ്ബസ്സ സമ്പത്തിഭവസ്സ ഭാഗിനീ. **സുഗതിമ്ഹി ആഗതാ**തി സുഗതിം ആഗതാ ഉപഗതാ, സുഗതിമ്ഹി വാ സുഗതിയം ദിബ്ബസമ്പത്തിയം ആഗതാ. ''സുഗതിഞ്ഹി ആഗതാ''തിപി പാഠോ. തത്ഥ **ഹീ**തി നിപാതമത്തം, ഹേതുഅത്ഥോ വാ, യസ്മാ സുഗതിം ആഗതാ, തസ്മാ വിസേസഭാഗിനീതി യോജനാ.

൨൧൬. **വിമാനപാസാദവരേ**തി വിമാനേസു ഉത്തമപാസാദേ, വിമാനസങ്ഖാതേ വാ അഗ്ഗപാസാദേ, വിമാനേ വാ വിഗതമാനേ അപ്പമാണേ മഹന്തേ വരപാസാദേ **പരിവാരിതാ അച്ഛരാസങ്ഗണേന സയംപഭാ** പമോദാമി, ''അമ്ഹീ''തി വാ പദം ആനേത്വാ യോജേതബ്ബം. **ദീഘായുകി**ന്തി ഹേട്ഠിമേഹി ദേവേഹി ദീഘതരായുകതായ തത്രൂപപന്നേഹി അനപ്പായുകതായ ച ദീഘായുകിം **മം** യഥാവുത്തം **ദേവവിമാനമാഗതം** ഉപഗതം **ദേവഗണാ രമേന്തീ**തി യോജനാ. സേസം വുത്തനയമേവ.

പല്ലങ്കവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. ലതാവിമാനവണ്ണനാ

ലതാ ച സജ്ജാ പവരാ ച ദേവതാതി ലതാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന ച സമയേന സാവത്ഥിവാസിനോ അഞ്ഞതരസ്സ ഉപാസകസ്സ ധീതാ ലതാ നാമ പണ്ഡിതാ ബ്യത്താ മേധാവിനീ പതികുലം ഗതാ ഭത്തു സസ്സുസസുരാനഞ്ച മനാപചാരിനീ പിയവാദിനീ പരിജനസ്സ സങ്ഗഹകുസലാ ഗേഹേ കുടുമ്ബഭാരസ്സ നിത്ഥരണസമത്ഥാ അക്കോധനാ സീലാചാരസമ്പന്നാ ദാനസംവിഭാഗരതാ അഖണ്ഡപഞ്ചസീലാ ഉപോസഥരക്ഖണേ ച അപ്പമത്താ അഹോസി. സാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ വേസ്സവണസ്സ മഹാരാജസ്സ ധീതാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി ലതാത്വേവ നാമേന. അഞ്ഞാപി തസ്സാ സജ്ജാ, പവരാ, അച്ചിമതീ, സുതാതി ചതസ്സോ ഭഗിനിയോ അഹേസും. താ പഞ്ചപി സക്കേന ദേവരാജേന ആനേത്വാ നാടകിത്ഥിഭാവേന പരിചാരികട്ഠാനേ ഠപിതാ. ലതാ പനസ്സ നച്ചഗീതാദീസു ഛേകതായ ഇട്ഠതരാ അഹോസി.

താസം ഏകതോ സമാഗന്ത്വാ സുഖനിസജ്ജായ നിസിന്നാനം സങ്ഗീതനേപുഞ്ഞം പടിച്ച വിവാദോ ഉപ്പന്നോ. താ സബ്ബാപി വേസ്സവണസ്സ മഹാരാജസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ പുച്ഛിംസു ''താത, കതമാ അമ്ഹാകം നച്ചാദീസു കുസലാ''തി? സോ ഏവമാഹ ''ഗച്ഛഥ ധീതരോ അനോതത്തദഹതീരേ ദേവസമാഗമേ സങ്ഗീതം പവത്തേഥ, തത്ഥ വോ വിസേസോ പാകടോ ഭവിസ്സതീ''തി. താ തഥാ അകംസു. തത്ഥ ദേവപുത്താ ലതായ നച്ചമാനായ

അത്തനോ സഭാവേന ഠാതും നാസക്ഖിംസു, സഞ്ജാതപഹാസാ അച്ഛരിയബ്ഭുതചിത്തജാതാ നിരന്തരം സാധുകാരം ദേന്താ ഉക്കുട്ഠിസദ്ദേ ചേലുക്ഖേപേ ച പവത്തേന്താ ഹിമവന്തം കമ്പയമാനാ വിയ മഹന്തം കോലാഹലമകംസു. ഇതരാസു പന നച്ചന്തീസു സിസിരകാലേ കോകിലാ വിയ തുണ്ഹീഭൂതാ നിസീദിംസു. ഏവം തത്ഥ സങ്ഗീതേ ലതായ വിസേസോ പാകടോ അഹോസി.

അഥ താസം ദേവധീതാനം സുതായ ദേവധീതായ ഏതദഹോസി ''കിം നു ഖോ കമ്മം കത്വാ അയം ലതാ അമ്ഹേ അഭിഭുയ്യ തിട്ഠതി വണ്ണേന ചേവ യസസാ ച, യംനൂനാഹം ലതായ കതകമ്മം പുച്ഛേയ്യ''ന്തി. സാ തം പുച്ഛി. ഇതരാപി തസ്സാ ഏതമത്ഥം വിസ്സജ്ജേസി. തയിദം സബ്ബം വേസ്സവണമഹാരാജാ ദേവചാരികവസേന ഉപഗതസ്സ ആയസ്മതോ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനസ്സ ആചിക്ഖി. ഥേരോ തമത്ഥം പുച്ഛായ മൂലകാരണതോ പട്ഠായ ഭഗവതോ ആരോചേന്തോ -

൧൫൬. ''ലതാ ച സജ്ജാ പവരാ ച ദേവതാ, അച്ചിമതീ രാജവരസ്സ സിരീമതോ;
സുതാ ച രഞ്ഞോ വേസ്സവണസ്സ ധീതാ, രാജീമതീ ധമ്മഗുണേഹി സോഭഥ.

൧൫൭. ''പഞ്ചേത്ഥ നാരിയോ ആഗമംസു ന്ഹായിതും, സീതോദകം ഉപ്പലിനിം സിവം നദിം;
താ തത്ഥ ന്ഹായിത്വാ രമേത്വാ ദേവതാ, നച്ചിത്വാ ഗായിത്വാ സുതാ ലതം ബ്രവി.

൧൫൮. ''പുച്ഛാമി തം ഉപ്പലമാലധാരിനി, ആവേളിനി കഞ്ചനസന്നിഭത്തചേ;
തിമിരതമ്ബക്ഖി നഭേവ സോഭനേ, ദീഘായുകീ കേന കതോ യസോ തവ.

൧൫൯. ''കേനാസി ഭദ്ദേ പതിനോ പിയതരാ, വിസിട്ഠകല്യാണിതരസ്സു രൂപതോ;
പദക്ഖിണാ നച്ചനഗീതവാദിതേ, ആചിക്ഖ നോ ത്വം
നരനാരിപുച്ഛിതാ''തി. -

സുതായ പുച്ഛാ.

൧൬൦. ''അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, ഉളാരഭോഗേ കുലേ സുണിസാ അഹോസിം;
അക്കോധനാ ഭത്തു വസാനുവത്തിനീ, ഉപോസഥേ അപ്പമത്താ അഹോസിം.

൧൬൧. ''മനുസ്സഭൂതാ ദഹരാ അപാപികാ, പസന്നചിത്താ പതിമാഭിരാധയിം;
സദേവരം സസ്സസുരം സദാസകം, അഭിരാധയിം തമ്ഹി കതോ യസോ മമ.

൧൬൨. ''സാഹം തേന കുസലേന കമ്മുനാ, ചതുബ്ഭി ഠാനേഹി വിസേസമജ്ഝഗാ;
ആയുഞ്ച വണ്ണഞ്ച സുഖം ബലഞ്ച, ഖിഡ്ഡാരതിം പച്ചനുഭോമനപ്പകം.

൧൬൩. ''സുതം നു തം ഭാസതി യം അയം ലതാ, യം നോ അപുച്ഛിമ്ഹ അകിത്തയീ നോ;
പതിനോ കിരമ്ഹാകം വിസിട്ഠ നാരീനം, ഗതീ ച താസം പവരാ ച ദേവതാ.

൧൬൪. ''പതീസു ധമ്മം പചരാമ സബ്ബാ, പതിബ്ബതാ യത്ഥ ഭവന്തി ഇത്ഥിയോ;
പതീസു ധമ്മം പചരിത്വാ സബ്ബാ, ലച്ഛാമസേ ഭാസതി യം അയം ലതാ.

നവ്“സീഹോ യഥാ പബ്ബതസാനുഗോചരോ, മഹിന്ധരം പബ്ബതമാവസിത്വാ;
പസയ്ഹ ഹന്ത്വാ ഇതരേ ചതുപ്പദേ, ഖുദ്ദേ മിഗേ ഖാദതി മംസഭോജനോ.

നവ്ന്ന“തഥേവ സദ്ധാ ഇധ അരിയസാവികാ, ഭത്താരം നിസ്സായ പതിം
അനുബ്ബതാ;
കോധം വധിത്വാ അഭിഭുയ്യ മച്ഛരം, സഗ്ഗമ്ഹി സാ മോദതി
ധമ്മചാരിനീ''തി. -

ലതായ വിസ്സജ്ജനന്തി ആഹ.

നഫന്ന. തത്ഥ **ലതാ ച സജ്ജാ പവരാ അച്ചിമതീ സുതാ**തി താസം നാമം. ച-സദ്ദോ സമുച്ചയത്ഥോ. **രാജവരസ്സാ**തി ചതുന്നം മഹാരാജാനം വരസ്സ സേട്ഠസ്സ ദേവരാജസ്സ. സക്കസ്സ പരിചാരികാതി അധിപ്പായോ. **രഞ്ഞോ**തി മഹാരാജസ്സ. തേനാഹ **“വേസ്സവണസ്സ ധീതാ”**തി, ഇദം പച്ചേകം യോജേതബ്ബം, വചനവിപല്ലാസോ വാ, ധീതരോതി അത്ഥോ. രാജതി വിജ്ജോതതീതി രാജീ, രാജീതി മതാ പഞ്ഞാതാ **രാജീമതീ,** ഇദം താസം സബ്ബാസം വിസേസനം. നാമമേവ ഏതം ഏകിസ്സാ ദേവതായാതി കേചി, തേസം മതേന “പവരാ”തി സബ്ബാസം വിസേസനമേവ. **ധമ്മഗുണേഹീ**തി ധമ്മിയേഹി ധമ്മതോ അനപേതേഹി ഗുണേഹി, യഥാഭുച്ചഗുണേഹീതി അത്ഥോ. **സോഭഥാ**തി വിരോചഥ.

നഫൗ. **പഞ്ചേത്ഥ നാരിയോ**തി പഞ്ച യഥാവുത്തനാമാ ദേവധീതരോ ഏത്ഥ ഇമസ്മിം ഹിമവന്തപദേസേ. **സീതോദകം ഉപ്പലിനിം സിവം നദി**ന്തി അനോതത്തദഹതോ നിക്ഖന്തനദിമുഖം സന്ധായ വദതി. **നച്ചിത്വാ ഗായിത്വാ**തി പിതു വേസ്സവണസ്സ ആണായ ദേവസമാഗമേ താഹി കതസ്സ നച്ചഗീതസ്സ വസേന വുത്തം. **സുതാ ലതം ബ്രവീ**തി സുതാ ദേവധീതാ ലതം അത്തനോ ഭഗിനിം കഥേസി. “സുതാ ലതം ബ്രവു”ന്തിപി പഠന്തി, സുതാ ധീതരോ വേസ്സവണസ്സ മഹാരാജസ്സ ലതം കഥേസുന്തി അത്ഥോ.

നഫവ്യ. **തിമിരതമ്ബക്ഖീ**തി നിചുലകേസരഭാസസദിസേഹി തമ്ബരാജീഹി സമന്നാഗതക്ഖി. **നഭേവ സോഭനേ**തി നഭം വിയ സോഭമാനേ, സരദസമയേ അബ്ഭമഹികാദിഉപക്കിലേസവിമുത്തം നഭം വിയ സുവിസുദ്ധങ്ഗപച്ചങ്ഗതായ വിരാജമാനേതി അത്ഥോ. അഥ വാ **നഭേവാ**തി നഭേ ഏവ, സമുച്ചയത്ഥോ ഏവ-സദ്ദോ, ആകാസട്ഠവിമാനേസു ഹിമവന്തയുഗന്ധരാദിഭൂമിപടിബദ്ധട്ഠാനേസു ചാതി സബ്ബത്ഥേവ സോഭമാനേതി അത്ഥോ. **കേന കതോ**തി കേന കീദിസേന പുഞ്ഞേന നിബ്ബത്തിതോ. **യസോ**തി പരിവാരസമ്പത്തി കിത്തിസദ്ദോ ച. കിത്തിസദ്ദഗ്ഗഹണേന ച കിത്തിസദ്ദഹേതുഭൂതാ ഗുണാ ഗയ്ഹന്തി.

നഫൻ. **പതിനോ പിയതരാ**തി സാമിനോ പിയതരാ സാമിവല്ലഭാ. തേനസ്സാ സുഭഗതം ദസ്സേതി. **വിസിട്ഠകല്യാണിതരസ്സൂ രൂപതോ**തി രൂപസമ്പത്തിയാ വിസിട്ഠാ ഉത്തമാ കല്യാണിതരാ സുന്ദരതരാ, **അസ്സൂ**തി നിപാതമത്തം. “വിസിട്ഠകല്യാണിതരാസി രൂപതോ”തി ച പഠന്തി. **പദക്ഖിണാ**തി പകാരേഹി, വിസേസേന വാ ദക്ഖിണാ കുസലാ. **നച്ചനഗീതവാദിതേ**തി ഏത്ഥ നച്ചനാതി വിഭത്തിലോപോ കതോ, നച്ചേ ച ഗീതേ ച വാദിതേ ചാതി അത്ഥോ. **നരനാരിപുച്ഛിതാ**തി ദേവപുത്തേഹി ദേവധീതാഹി ച “കഹം ലതാ, കിം കരോതി ലതാ”തി രൂപദസ്സനത്ഥഞ്ചേവ സിപ്പദസ്സനത്ഥഞ്ച പുച്ഛിതാ.

നവഫ. നിച്ചം കായേന അസംസട്ഠതായ ദേവോ വിയ രമേതി, ദുതിയോ വരോതി വാ ദേവരോ, ഭത്തു കനിട്ഠഭാതാ, സഹ ദേവരേനാതി **സദേവരം.**

സസ്സു ച സസുരോ ച സസുരാ, സഹ സസുരേഹീതി **സസ്സസുരം**. സഹ ദാസേഹി ദാസീഹി ചാതി **സദാസകം** പതിമാഭിരാധയിന്തി സമ്ബന്ധോ. **തമ്ഹി കതോ**തി തമ്ഹി കുലേ, കാലേ വാ സുണിസാകാലേ കതോ യസോ തന്നിബ്ബത്തകപുഞ്ഞസ്സ നിബ്ബത്തനേനാതി അധിപ്പായോ. **മമാ**തി ഇദം "കതോ"തി പദം അപേക്ഖിത്വാ "മയാ"തി പരിണാമേതബ്ബം.

൩൨൨. **ചതുബ്ഭി ഠാനേഹീ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി, ചതൂസു വാ ഠാനേസു നിമിത്തഭൂതേസു. **വിസേസമജ്ഝഗാ**തി അഞ്ഞാഹി അതിസയം അധിഗതാ. **ആയുഞ്ച വണ്ണഞ്ച സുഖം ബലഞ്ചാ**തി "ചതൂഹി ഠാനേഹീ"തി വുത്താനം സരൂപതോ ദസ്സനം. ആയുആദയോ ഏവ ഹിസ്സാ അഞ്ഞാഹി വിസിട്ഠസഭാവതായ വിസേസാ തസ്സാ തഥാ സമ്ഭാവനാവസേന ഗഹേതബ്ബതായ ഹേതുഭാവതോ "ഠാന"ന്തി ച വുത്തം. വിസേസമജ്ഝഗാ. കീദിസം? ആയുഞ്ച വണ്ണഞ്ച സുഖഞ്ച ബലഞ്ചാതി യോജനാ.

൩൨൩. **സുതം നു തം ഭാസതി യം അയം ലതാ**തി അയം ലതാ അമ്ഹാകം ജേട്ഠഭഗിനീ യം ഭാസതി, തം തുമ്ഹേഹി സുതം നു കിം അസുത"ന്തി ഇതരാ തിസ്സോ ഭഗിനിയോ പുച്ഛതി. **യം നോ**തി യം അമ്ഹാകം സംസയിതം. **നോ**തി നിപാതമത്തം, പുന **നോ**തി അമ്ഹാകം, അവധാരണേ വാ "ന നോ സമം അത്ഥീ"തിആദീസു (ഖു॰ പാ॰ ൬.൩; സു॰ നി॰ ൨൨൬) വിയ, തേന അകിത്തയിയേവ, അവിപരീതം ബ്യാകാസിയേവാതി അത്ഥോ. **പതിനോ കിരമ്ഹാകം വിസിട്ഠ നാരീനം, ഗതീ ച താസം പവരാ ച ദേവതാ**തി അനത്ഥതോ പാലനതോ പതിനോ സാമികാ നാ അമ്ഹാകം നാരീനം ഇത്ഥീനം വിസിട്ഠാ ഗതി ച താസം പടിസരണഞ്ച, താസം മാതുഗാമാനം സരണതോ പവരാ ഉത്തമാ ദേവതാ ച സമ്മദേവ ആരാധിതാ സമ്പതി ആയതിഞ്ച ഹിതസുഖാവഹാതി അത്ഥോ.

൩൨൪. **പതീസു ധമ്മം പചരാമ സബ്ബാ**തി സബ്ബാവ മയം പതീസു അത്തനോ സാമികേസു പുബ്ബുട്ഠാനാദികം ചരിതബ്ബധമ്മം പചരാമ. **യത്ഥാ**തി യം നിമിത്തം, യസ്മിം വാ പതീസു ചരിതബ്ബധമ്മേ ചരിയമാനേ **ഇത്ഥിയോ പതിബ്ബതാ** നാമ **ഭവന്തി. ലച്ഛാമസേ ഭാസതി യം അയം ലതാ**തി അയം ലതാ യം സമ്പത്തിം ഏതരഹി ലഭതീതി ഭാസതി, തം സമ്പത്തിം **പതീസു ധമ്മം പചരിത്വാ**തി ലഭിസ്സാമ.

൩൨൫. **പബ്ബതസാനുഗോചരോ**തി പബ്ബതവനസണ്ഡചാരീ. **മഹിന്ധരം പബ്ബതമാവസിത്വാ**തി മഹിം ധാരേതീതി മഹിന്ധരനാമകം പബ്ബതം അചലം ആവസിത്വാ അധിവസിത്വാ, തത്ഥ വസന്തോതി അത്ഥോ. "ആവസിത്വാ"തി ഹി പദം അപേക്ഖിത്വാ ഭുമ്മത്ഥേ ചേതം ഉപയോഗവചനം. **പസയ്ഹാ**തി അഭിഭവിത്വാ. **ഖുദ്ദേ**തി ബലവസേനനിഹീനേ പമാണതോ പന മഹന്തേ ഹത്ഥിആദികേപി മിഗേ സോ ഹന്തിയേവ.

൩൨൬. **തഥേവാ**തി ഗാഥായ അയം ഉപമാസംസന്ദനേന സദ്ധിം അത്ഥയോജനാ - യഥാ സീഹോ അത്തനോ നിവാസഗോചരട്ഠാനഭൂതം പബ്ബതം നിസ്സായ വസന്തോ അത്തനോ യഥിച്ഛിതമത്ഥം സാധേതി, ഏവമേവ സാ **സദ്ധാ** പസന്നാ **അരിയസാവികാ** ഘാസച്ഛാദനാദീഹി ഭരണതോ പോസനതോ **ഭത്താരം പതിം** സാമികം **നിസ്സായ** വസന്തീ സബ്ബത്ഥാപി പതിഅനുകൂലതാസങ്ഖാതേന വതേന തം **അനുബ്ബതാ** പരിജനാദീസു ഉപ്പജ്ജനകം **കോധം വധിത്വാ** പജഹിത്വാ പരിഗ്ഗഹവത്ഥൂസു ഉപ്പജ്ജനകം **മച്ഛേരം അഭിഭുയ്യ** അഭിഭവിത്വാ അനുപ്പാദേത്വാ

പതിബ്ബതാധമ്മസ്സ ച ഉപാസികാധമ്മസ്സ ച സമ്മദേവ ചരണതോ **ധമ്മചാരിനീ സാ സഗ്ഗമ്ഹി** ദേവലോകേ **മോദതി,** പമോദം ആപജ്ജതീതി. സേസം വുത്തനയമേവ.

ലതാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ഗുത്തിലവിമാനവണ്ണനാ

സത്തതന്തിം സുമധുരന്തി ഗുത്തിലവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവതി രാജഗഹേ വിഹരന്തേ ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ ദേവചാരികം ചരന്തോ താവതിംസഭവനം ഗന്ത്വാ തത്ഥ പടിപാടിയാ ഠിതേസു ഛത്തിംസായ വിമാനേസു ഛത്തിംസ ദേവധീതരോ പച്ചേകം അച്ഛരാസഹസ്സപരിവാരാ മഹതിം ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവന്തിയോ ദിസ്വാ താഹി പുബ്ബേ കതകമ്മം "അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാ"തിആദീഹി തീഹി ഗാഥാഹി പടിപാടിയാ പുച്ഛി. താപി തസ്സ പുച്ഛാനന്തരം "വത്ഥുത്തമദായികാ നാരീ"തിആദിനാ ബ്യാകരിംസു. അഥ ഥേരോ തതോ മനുസ്സലോകം ആഗന്ത്വാ ഭഗവതോ ഏതമത്ഥം ആരോചേസി. തം സുത്വാ ഭഗവാ "മോഗ്ഗല്ലാന, താ ദേവതാ ന കേവലം തയാ ഏവ പുച്ഛിതാ ഏവം ബ്യാകരിംസു, അഥ ഖോ പുബ്ബേ മയാപി പുച്ഛിതാ ഏവമേവ ബ്യാകരിംസൂ"തി വത്വാ ഥേരേന യാചിതോ അതീതം അത്തനോ ഗുത്തിലാചരിയം കഥേസി.

അതീതേ ബാരാണസിയം ബ്രഹ്മദത്തേ രജ്ജം കാരേന്തേ ബോധിസത്തോ ഗന്ധബ്ബകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ ഗന്ധബ്ബസിപ്പേ പരിയോദാതസിപ്പതായ തിമ്ബരുനാരദസദിസോ സബ്ബദിസാസു പാകടോ പഞ്ഞാതാ ആചരിയോ അഹോസി നാമേന ഗുത്തിലോ നാമ. സോ അന്ധേ ജിണ്ണേ മാതാപിതരോ പോസേസി. തസ്സ സിപ്പനിപ്ഫത്തിം സുത്വാ ഉജ്ജേനിവാസീ മുസിലോ നാമ ഗന്ധബ്ബോ ഉപഗന്ത്വാ തം വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം ഠിതോ "കസ്മാ ആഗതോസീ"തി ച വുത്തേ "തുമ്ഹാകം സന്തികേ സിപ്പം ഉഗ്ഗണ്ഹിതു"ന്തി ആഹ. ഗുത്തിലാചരിയോ തം ഓലോകേത്വാ ലക്ഖണകുസലതായ "അയം പുരിസോ വിസമജ്ഝാസയോ കക്ഖളോ ഫരുസോ അകതഞ്ഞൂ ഭവിസ്സതി, ന സങ്ഗഹേതബ്ബോ"തി സിപ്പുഗ്ഗഹണത്ഥം ഓകാസം നാകാസി. സോ തസ്സ മാതാപിതരോ പയിരുപാസിത്വാ തേഹി യാചാപേസി. ഗുത്തിലാചരിയോ മാതാപിതൂഹി നിപ്പീളിയമാനോ "ഗരുവചനം അലങ്ഘനീയ"ന്തി തസ്സ സിപ്പം പട്ഠപേത്വാ വിഗതമച്ഛരിയതായ കാരുണികതായ ച ആചരിയമുട്ഠിം അകത്വാ അനവസേസതോ സിപ്പം സിക്ഖാപേസി.

സോപി മേധാവിതായ പുബ്ബേകതപരിചയതായ അകുസീതതായ ച ന ചിരസ്സേവ പരിയോദാതസിപ്പോ ഹുത്വാ ചിന്തേസി "അയം ബാരാണസീ ജമ്ബുദീപേ അഗ്ഗനഗരം, യംനൂനാഹം ഇധ സരാജികായ പരിസായ സിപ്പം ദസ്സേയ്യം, ഏവാഹം ആചരിയതോപി ജമ്ബുദീപേ പാകടോ പഞ്ഞാതോ ഭവിസ്സാമീ"തി. സോ ആചരിയസ്സ ആരോചേസി "അഹം രഞ്ഞോ പുരതോ സിപ്പം ദസ്സേതുകാമോ, രാജാനം മം ദസ്സേഥാ"തി. മഹാസത്തോ "അയം മമ സന്തികേ ഉഗ്ഗഹിതസിപ്പോ പതിട്ഠം ലഭതൂ"തി കരുണായമാനോ തം രഞ്ഞോ സന്തികം നേത്വാ "മഹാരാജ ഇമസ്സ മേ അന്തേവാസികസ്സ വീണായ പഗുണതം പസ്സഥാ"തി ആഹ. രാജാ "സാധൂ"തി പടിസ്സുണിത്വാ തസ്സ വീണാവാദനം സുത്വാ പരിതുട്ഠോ തം ഗന്തുകാമം നിവാരേത്വാ "മമേവ സന്തികേ വസ, ആചരിയസ്സ ദിന്നകോട്ഠാസതോ ഉപഡ്ഢം ദസ്സാമീ"തി ആഹ. മുസിലോ "നാഹം ആചരിയതോ ഹായാമി, സമമേവ ദേഥാ"തി വത്വാ രഞ്ഞാ "മാ ഏവം ഭണി, ആചരിയോ നാമ

മഹന്തോ, ഉപഡ്ഢമേവ തുയ്ഹം ദസ്സാമീ”തി വുത്തേ “മമ ച ആചരിയസ്സ ച സിപ്പം പസ്സഥാ”തി വത്വാ രാജഗേഹതോ നിക്ഖമിത്വാ “ഇതോ സത്തമേ ദിവസേ മമ ച ഗുത്തിലാചരിയസ്സ ച രാജങ്ഗണേ സിപ്പദസ്സനം ഭവിസ്സതി, തം പസ്സിതുകാമാ പസ്സന്തൂ”തി തത്ഥ തത്ഥ ആഹിണ്ഡന്തോ ഉഗ്ഘോസേസി.

മഹാസത്തോ തം സുത്വാ “അയം തരുണോ ഥാമവാ, അഹം പന ജിണ്ണോ ദുബ്ബലോ, യദി പന മേ പരാജയോ ഭവേയ്യ, മതം മേ ജീവിതാ സേയ്യം, തസ്മാ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ ഉബ്ബന്ധിത്വാ മരിസ്സാമീ”തി അരഞ്ഞം ഗതോ മരണഭയതജ്ജിതോ പടിനിവത്തി. പുന മരിതുകാമോ ഹുത്വാ ഗന്ത്വാ പുനപി മരണഭയേന പടിനിവത്തി. ഏവം ഗമനാഗമനം കരോന്തസ്സ തം ഠാനം വിഗതതിണം അഹോസി. അഥ ദേവരാജാ മഹാസത്തം ഉപസങ്കമിത്വാ ദിസ്സമാനരൂപോ ആകാസേ ഠത്വാ ഏവമാഹ “ആചരിയ, കിം കരോസീ”തി. മഹാസത്തോ -

“സത്തതന്തിം സുമധുരം, രാമണേയ്യം അവാചയിം;
സോ മം രങ്ഗമ്ഹി അവ്ഹേതി, സരണം മേ ഹോഹി കോസിയാ”തി. -

അത്തനോ ചിത്തദുക്ഖം പവേദേസി.

തസ്സത്ഥോ - അഹം ദേവരാജ മുസിലം നാമ അന്തേവാസികം സത്തന്നം തന്തീനം അത്ഥിതായ ഛജ്ജാദിസത്തവിധസരദീപനതോ ച **സത്തതന്തിം,** തം വിസയം കത്വാ യഥാരഹം ദ്വാവീസതിയാ സുതിഭേദാനം അഹാപനതോ സുട്ഠു മധുരന്തി **സുമധുരം,** യഥാധിഗതാനം സമപഞ്ഞാസായ മുച്ഛനാനം പരിബ്യത്തതായ സരസ്സ ച വീണായ ച അഞ്ഞമഞ്ഞസംസന്ദനേന സുണന്താനം അതിവിയ മനോരമഭാവതോ **രാമണേയ്യം,** സരഗതാദിവിഭാഗതോ ഛജ്ജാദിചതുബ്ബിധം ഗന്ധബ്ബം അഹാപേത്വാ ഗന്ധബ്ബസിപ്പം **അവാചയി**ന്തി വാചേസിം ഉഗ്ഗണ്ഹാപേസിം സിക്ഖാപേസിം. **സോ** മുസിലോ അന്തേവാസീ സമാനോ **മം** അത്തനോ ആചരിയം **രങ്ഗമ്ഹി** രങ്ഗമണ്ഡലേ **അവ്ഹേതി** സാരമ്ഭവസേന അത്തനോ വിസേസം ദസ്സേതും സങ്ഘട്ടിയതി, “ഏഹി സിപ്പം ദസ്സേഹീ”തി മം ആചിക്ഖി, തസ്സ **മേ** ത്വം **കോസിയ** ദേവരാജ **സരണം** അവസ്സയോ **ഹോഹീ**തി.

തം സുത്വാ സക്കോ ദേവരാജാ “മാ ഭായി ആചരിയ, അഹം തേ സരണം പരായണ”ന്തി ദസ്സേന്തോ -

“അഹം തേ സരണം ഹോമി, അഹമാചരിയപൂജകോ;
ന തം ജയിസ്സതി സിസ്സോ, സിസ്സമാചരിയ ജേസ്സസീ”തി. -

ആഹ . സക്കസ്സ കിര ദേവരഞ്ഞോ പുരിമത്തഭാവേ മഹാസത്തോ ആചരിയോ അഹോസി. തേനാഹ **“അഹമാചരിയപൂജകോ”**തി. അഹം ആചരിയാനം പൂജകോ, ന മുസിലോ വിയ യുഗഗ്ഗാഹീ, മാദിസേസു അന്തേവാസികേസു ഠിതേസു താദിസസ്സ ആചരിയസ്സ കഥം പരാജയോ, തസ്മാ ന തം ജയിസ്സതി സിസ്സോ, അഞ്ഞദത്ഥു സിസ്സം മുസിലം ആചരിയ ത്വമേവ ജയിസ്സസി, സോ പന പരാജിതോ വിനാസം പാപുണിസ്സതീതി അധിപ്പായോ. ഏവഞ്ച പന വത്വാ “അഹം സത്തമേ ദിവസേ സാകച്ഛാമണ്ഡലം ആഗമിസ്സാമി, തുമ്ഹേ വിസ്സത്ഥാ വാദേഥാ”തി സമസ്സാസേത്വാ ഗതോ.

സത്തമേ പന ദിവസേ രാജാ സപരിവാരോ രാജസഭായം നിസീദി. ഗുത്തിലാചരിയോ ച മുസിലോ ച സിപ്പദസ്സനത്ഥം സജ്ജാ ഹുത്വാ ഉപസങ്കമിത്വാ

രാജാനം വന്ദിത്വാ അത്തനോ അത്തനോ ലദ്ധാസനേ നിസീദിത്വാ വീണാ വാദയിംസു. സക്കോ ആഗന്ത്വാ അന്തലിക്ഖേ അട്ഠാസി. തം മഹാസത്തോവ പസ്സതി, ഇതരേ പന ന പസ്സന്തി. പരിസാ ദ്വിന്നമ്പി വാദനേ സമചിത്താ അഹോസി. സക്കോ ഗുത്തിലം "ഏകം തന്തിം ഛിന്ദാ"തി ആഹ. ഛിന്നായപി തന്തിയാ വീണാ തഥേവ മധുരനിഗ്ഘോസാ അഹോസി. ഏവം "ദുതിയം, തതിയം, ചതുത്ഥം, പഞ്ചമം, ഛട്ഠം, സത്തമം ഛിന്ദാ"തി ആഹ, താസു ഛിന്നാസുപി വീണാ മധുരനിഗ്ഘോസാവ അഹോസി. തം ദിസ്വാ മുസിലോ പരാജിതഭൂതരൂപോ പത്തക്ഖന്ധോ അഹോസി, പരിസാ ഹട്ഠതുട്ഠാ ചേലുക്ഖേപേ കരോന്തീ ഗുത്തിലസ്സ സാധുകാരമദാസി. രാജാ മുസിലം സഭായ നീഹരാപേസി, മഹാജനോ ലേഡ്ഡുദണ്ഡാദീഹി പഹരന്തോ മുസിലം തത്ഥേവ ജീവിതക്ഖയം പാപേസി.

സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ മഹാപുരിസേന സദ്ധിം സമ്മോദനീയം കത്വാ ദേവലോകമേവ ഗതോ. തം ദേവതാ "മഹാരാജ, കുഹിം ഗതത്ഥാ"തി പുച്ഛിത്വാ തം പവത്തിം സുത്വാ "മഹാരാജ, മയം ഗുത്തിലാചരിയം പസ്സിസ്സാമ, സാധു നോ തം ഇധാനേത്വാ ദസ്സേഹീ"തി ആഹംസു. സക്കോ ദേവാനം വചനം സുത്വാ മാതലിം ആണാപേസി "ഗച്ഛ വേജയന്തരഥേന അമ്ഹാകം ഗുത്തിലാചരിയം ആനേഹി, ദേവതാ തം ദസ്സനകാമാ"തി, സോ തഥാ അകാസി. സക്കോ മഹാസത്തേന സദ്ധിം സമ്മോദനീയം കത്വാ ഏവമാഹ "ആചരിയ, വീണം വാദയ, ദേവതാ സോതുകാമാ"തി. "മയം സിപ്പൂപജീവിനോ, വേതനേന വിനാ സിപ്പം ന ദസ്സേമാ"തി. "കീദിസം പന വേതനം ഇച്ഛസീ"തി. "നാഞ്ഞേന മേ വേതനേന കിച്ചം അത്ഥി, ഇമാസം പന ദേവതാനം അത്തനാ അത്തനാ പുബ്ബേകതകുസലകഥനമേവ മേ വേതനം ഹോതൂ"തി ആഹ. താ "സാധൂ"തി സമ്പടിച്ഛിംസു. അഥ മഹാസത്തോ പാടേക്കം താഹി തദാ പടിലദ്ധസമ്പത്തികിത്തനമുഖേന തസ്സാ ഹേതുഭൂതം പുരിമത്തഭാവേ കതം സുചരിതം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ വിയ പുച്ഛന്തോ "അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാ"തിആദിഗാഥാഹി പുച്ഛി. താപി "വത്ഥുത്തമദായികാ നാരീ"തിആദിനാ യഥാ ഏതരഹി ഥേരസ്സ, ഏവമേവ തസ്സ ബ്യാകരിംസു. തേന വുത്തം "മോഗ്ഗല്ലാന താ ദേവതാ ന കേവലം തയാ ഏവ പുച്ഛിതാ ഏവം ബ്യാകരിംസു, അഥ ഖോ പുബ്ബേ മയാപി പുച്ഛിതാ ഏവമേവ ബ്യാകരിംസൂ"തി.

താ കിര ഇത്ഥിയോ കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലേ മനുസ്സത്തഭാവേ ഠിതാ തം തം പുഞ്ഞം അകംസു. തത്ഥ ഏകാ ഇത്ഥീ വത്ഥം അദാസി, ഏകാ സുമനമാലം, ഏകാ ഗന്ധം, ഏകാ ഉളാരാനി ഫലാനി, ഏകാ ഉച്ഛുരസം, ഏകാ ഭഗവതോ ചേതിയേ ഗന്ധപഞ്ചങ്ഗുലികം അദാസി, ഏകാ ഉപോസഥം ഉപവസി, ഏകാ ഉപകട്ഠായ വേലായ നാവായ ഭുഞ്ജന്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഉദകം അദാസി, ഏകാ കോധനാനം സസ്സുസസുരാനം അക്കോധനാ ഉപട്ഠാനം അകാസി, ഏകാ ദാസീ ഹുത്വാ അതന്ദിതാചാരാ അഹോസി, ഏകോ പിണ്ഡചാരികസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഖീരഭത്തം അദാസി, ഏകാ ഫാണിതം അദാസി, ഏകാ ഉച്ഛുഖണ്ഡം അദാസി, ഏകാ തിമ്ബരുസകം അദാസി, ഏകാ കക്കാരികം അദാസി, ഏകാ ഏളാലുകം അദാസി, ഏകാ വല്ലിഫലം അദാസി, ഏകാ ഫാരുസകം അദാസി, ഏകാ അങ്ഗാരകപല്ലം അദാസി, ഏകാ സാകമുട്ഠിം അദാസി, ഏകാ പുപ്ഫകമുട്ഠിം അദാസി, ഏകാ മൂലകലാപം അദാസി, ഏകാ നിമ്ബമുട്ഠിം അദാസി, ഏകാ കഞ്ജികം അദാസി, ഏകാ തിലപിഞ്ഞാകം അദാസി, ഏകാ കായബന്ധനം അദാസി, ഏകാ അംസബദ്ധകം അദാസി, ഏകാ ആയോഗപട്ടം അദാസി, ഏകാ വിധൂപനം, ഏകാ താലവണ്ടം, ഏകാ മോരഹത്ഥം, ഏകാ ഛത്തം, ഏകാ ഉപാഹനം, ഏകാ പൂവം, ഏകാ മോദകം, ഏകാ സക്ഖലികം അദാസി. താ

ഏകേകാ അച്ഛരാസഹസ്സപരിവാരാ പഹതിയാ ദേവിദ്ധിയാ വിരാജമാനാ താവതിംസഭവനേ സക്കസ്സ ദേവരാജസ്സ പരിചാരികാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്താ ഗുത്തിലാചരിയേന പുച്ഛിതാ ‘‘വത്ഥുത്തമദായികാ നാരീ’’തിആദിനാ അത്തനാ അത്തനാ കതകുസലം പടിപാടിയാ ബ്യാകരിംസു.

൩൨൯. ‘‘അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന, യാ ത്വം തിട്ഠസി ദേവതേ;
ഓഭാസേന്തീ ദിസാ സബ്ബാ, ഓസധീ വിയ താരകാ.

൩൩൦. ‘‘കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൩൩൧. ‘‘പുച്ഛാമി തം ദേവി മഹാനുഭാവേ, മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ’’തി.

൩൩൨. ‘‘സാ ദേവതാ അത്തമനാ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ;
പഞ്ഹം പുട്ഠാ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം’’.

൩൩൩. ‘‘വത്ഥുത്തമദായികാ നാരീ, പവരാ ഹോതി നരേസു നാരീസു;
ഏവം പിയരൂപദായികാ മനാപം, ദിബ്ബം സാ ലഭതേ ഉപേച്ച ഠാനം.

൩൩൪. ‘‘തസ്സാ മേ പസ്സ വിമാനം, അച്ഛരാ കാമവണ്ണിനീഹമസ്മി;
അച്ഛരാസഹസ്സസ്സാഹം, പവരാ പസ്സ പുഞ്ഞാനം വിപാകം.

൩൩൫. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൩൩൬. ‘‘അക്ഖാമി തേ ഭിക്ഖു മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതാ യമകാസി പുഞ്ഞം;
തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ’’തി.

(യഥാ ച ഏത്ഥ, ഏവം ഉപരി സബ്ബവിമാനേസു വിത്ഥാരേതബ്ബം.)

൩൪൧. ‘‘പുപ്ഫുത്തമദായികാ നാരീ, പവരാ ഹോതി നരേസു നാരീസു…പേ….
൩൪൯. ‘‘ഗന്ധുത്തമദായികാ നാരീ, പവരാ ഹോതി നരേസു നാരീസു…പേ….
൩൫൭. ‘‘ഫലുത്തമദായികാ നാരീ…പേ….
൩൬൫. ‘‘രസുത്തമദായികാ നാരീ…പേ….
൩൭൩. ‘‘ഗന്ധപഞ്ചങ്ഗുലികം അഹമദാസിം,കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ ഥൂപമ്ഹി…പേ….
൩൮൧. ‘‘ഭിക്ഖൂ ച അഹം ഭിക്ഖുനിയോ ച, അദ്ദസാസിം പന്ഥപടിപന്നേ;
തേസാഹം ധമ്മം സുത്വാന, ഏകൂപോസഥം ഉപവസിസ്സം.

൩൮൨. ‘‘തസ്സാ മേ പസ്സ വിമാനം…പേ….
൩൮൯. ‘‘ഉദകേ ഠിതാ ഉദകമദാസിം, ഭിക്ഖുനോ ചിത്തേന വിപ്പസന്നേന…പേ….
൩൯൭. ‘‘സസ്സുഞ്ചാഹം സസുരഞ്ച, ചണ്ഡികേ കോധനേ ച ഫരുസേ ച;
അനുസൂയികാ ഉപട്ഠാസിം, അപ്പമത്താ സകേന സീലേന…പേ….

൪൦൫. ‘‘പരകമ്മകരീ ആസിം, അത്ഥേനാതന്ദിതാ ദാസീ;
അക്കോധനാനതിമാനിനീ, സംവിഭാഗിനീ സകസ്സ ഭാഗസ്സ…പേ….

൪൧൩. ‘‘ഖീരോദനം അഹമദാസിം, ഭിക്ഖുനോ പിണ്ഡായ ചരന്തസ്സ;
ഏവം കരിത്വാ കമ്മം, സുഗതിം ഉപപജ്ജ മോദാമി…പേ….

൪൨൧. ‘‘ഫാണിതം അഹമദാസിം…പേ….

൪൨൯. “ഉച്ഛുഖണ്ഡികം അഹമദാസിം...പേ॰....
൪൩൭. “തിമ്ബരുസകം അഹമദാസിം...പേ॰....
൪൪൫. “കക്കാരികം അഹമദാസിം...പേ॰....
൪൫൩. “ഏളാലുകം അഹമദാസിം...പേ॰....
൪൬൧. “വല്ലിഫലം അഹമദാസിം...പേ॰....
൪൬൯. “ഫാരുസകം അഹമദാസിം...പേ॰....
൪൭൭. “ഹത്ഥപ്പതാപകം അഹമദാസിം...പേ॰....
൪൮൫. “സാകമുട്ഠിം അഹമദാസിം...പേ॰....
൪൯൩. “പുപ്ഫകമുട്ഠിം അഹമദാസിം...പേ॰....
൫൦൧. “മൂലകം അഹമദാസിം...പേ॰....
൫൦൯. “നിമ്ബമുട്ഠിം അഹമദാസിം...പേ॰....

൫൧൭. “അമ്ബകഞ്ജികം അഹമദാസിം...പേ॰....

൫൨൫. “ദോണിനിമ്മജ്ജനിം അഹമദാസിം...പേ॰....

൫൩൩. “കായബന്ധനം അഹമദാസിം...പേ॰....

൫൪൧. “അംസബദ്ധകം അഹമദാസിം...പേ॰....

൫൪൯. “ആയോഗപട്ടം അഹമദാസിം...പേ॰....

൫൫൭. “വിധൂപനം അഹമദാസിം...പേ॰....

൫൬൫. “താലവണ്ടം അഹമദാസിം...പേ॰....

൫൭൩. “മോരഹത്ഥം അഹമദാസിം...പേ॰....

൫൮൧. “ഛത്തം അഹമദാസിം...പേ॰....

൫൮൯. “ഉപാഹനം അഹമദാസിം...പേ॰....

൫൯൭. “പൂവം അഹമദാസിം...പേ॰....

൬൦൫. “മോദകം അഹമദാസിം...പേ॰....

൬൧൩. “സക്ഖലികം അഹമദാസിം, ഭിക്ഖുനോ പിണ്ഡായ ചരന്തസ്സ...പേ॰....

൬൧൪. “തസ്സാ മേ പസ്സ വിമാനം, അച്ഛരാ കാമവണ്ണിനീഹമസ്മിം;
അച്ഛരാസഹസ്സസ്സാഹം, പവരാ പസ്സ പുഞ്ഞാനം വിപാകം.

൬൧൫. “തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰... വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി.

ഏവം മഹാസത്തോ താഹി ദേവതാഹി കതസുചരിതേ ബ്യാകതേ തുട്ഠമാനസോ സമ്മോദനം കരോന്തോ അത്തനോ ച സുചരിതചരണേ യുത്തപയുത്തതം വിവട്ടജ്ഝാസയതഞ്ച പവേദേന്തോ ആഹ -

൬൧൭. “സ്വാഗതം വത മേ അജ്ജ, സുപ്പഭാതം സുഹുട്ഠിതം;
യം അദ്ദസാമി ദേവതായോ, അച്ഛരാ കാമവണ്ണിനിയോ.

ന്ന്ഥ്ഥ്ഥമാസാഹം ധമ്മം സുത്വാ, കാഹാമി കുസലം ബഹും;
ദാനേന സമചരിയായ, സഞ്ഞമേന ദമേന ച;
സ്വാഹം തത്ഥ ഗമിസ്സാമി, യത്ഥ ഗന്ത്വാ ന സോചരേ”തി.

൩൩൩. തത്ഥ **വത്ഥുത്തമദായികാ**തി വത്ഥാനം ഉത്തമം സേട്ഠം, വത്ഥേസു വാ ബഹൂസു ഉച്ചിനിത്വാ ഗഹിതം ഉക്കംസഗതം പവരം കോടിഭൂതം വത്ഥം വത്ഥുത്തമം, തസ്സ ദായികാ. “പുപ്ഫുത്തമദായികാ”തിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. **പിയരൂപദായികാ**തി പിയസഭാവസ്സ പിയജാതികസ്സ ച വത്ഥുനോ ദായികാ. **മനാപ**ന്തി മനവഡ്ഢനകം. **ദിബ്ബ**ന്തി ദിവി ഭവത്താ ദിബ്ബം. **ഉപേച്ചാ**തി ഉപഗന്ത്വാ ചേതേത്വാ, “ഏദിസം ലഭേയ്യ”ന്തി പകപ്പേത്വാതി അത്ഥോ. **ഠാന**ന്തി വിമാനാദികം ഠാനം, ഇസ്സരിയം വാ. “മനാപാ”തിപി പാഠോ, അഞ്ഞേസം മനവഡ്ഢനകാ ഹുത്വാതി അത്ഥോ.

൩൩൪. **പസ്സ പുഞ്ഞാനം വിപാക**ന്തി വത്ഥുത്തമദാനസ്സ നാമ ഇദമീദിസം ഫലം പസ്സാതി അത്തനാ ലദ്ധസമ്പത്തിം സമ്ഭാവേന്തീ വദതി.

൩൪൨. **പുപ്ഫുത്തമദായികാ**തി രതനത്തയപൂജാവസേന പുപ്ഫുത്തമദായികാ, തഥാ ഗന്ധുത്തമദായികാതി ദട്ഠബ്ബാ. തത്ഥ പുപ്ഫുത്തമം സുമനപുപ്ഫാദി, ഗന്ധുത്തമം ചന്ദനഗന്ധാദി, ഫലുത്തമം പനസഫലാദി, രസുത്തമം ഗോരസസപ്പിആദി വേദിതബ്ബം.

൩൭൩. **ഗന്ധപഞ്ചങ്ഗുലിക**ന്തി ഗന്ധേന പഞ്ചങ്ഗുലികദാനം. **കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ ഥൂപമ്ഹീ**തി കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ യോജനികേ കനകഥൂപേ.

൩൮൨. **പന്ഥപടിപന്നേ**തി മഗ്ഗം ഗച്ഛന്തേ. **ഏകൂപോസഥ**ന്തി ഏകദിവസം ഉപോസഥവാസം.

൩൮൯. **ഉദകമദാസി**ന്തി മുഖവിക്ഖാലനത്ഥം പിവനത്ഥഞ്ച ഉദകം പാനീയം അദാസിം.

൩൯൭. **ചണ്ഡികേ**തി ചണ്ഡേ. **അനുസൂയികാ**തി ഉസൂയാ രഹിതാ.

൪൦൫. **പരകമ്മകരീ**തി പരേസം വേയ്യാവച്ചകാരിനീ. **അത്ഥേനാ**തി അത്ഥികിച്ചേന. **സംവിഭാഗിനീ സകസ്സ ഭാഗസ്സാ**തി അത്ഥികാനം അത്തനാ പടിലദ്ധഭാഗസ്സ സംവിഭജനസീലാ.

൪൨൩. **ഖീരോദന**ന്തി ഖീരസമ്മിസ്സം ഓദനം, ഖീരേന സദ്ധിം ഓദനം വാ.

൪൩൭. **തിമ്ബരുസക**ന്തി തിണ്ഡുകഫലം. തിപുസസദിസാ ഏകാ വല്ലിജാതി തിമ്ബരുസം, തസ്സ ഫലം തിമ്ബരുസകന്തി വദന്തി.

൪൪൫. **കക്കാരിക**ന്തി ഖുദ്ദകേളാലുകം, തിപുസന്തി ച വദന്തി.

൪൭൭. **ഹത്ഥപ്പതാപക**ന്തി മന്ദാമുഖിം.

൫൨൭. **അമ്ബകഞ്ജിക**ന്തി അമ്ബിലകഞ്ജികം.

൫൬൫. **ദോണിനിമ്മജ്ജനി**ന്തി സതേലം തിലപിഞ്ഞാകം.

൭൭. **വിധൂപനന്തി** ചതുരസ്സബീജനിം.

൭൮. **താലവണ്ടന്തി** താലപത്തേഹി കതമണ്ഡലബീജനിം.

൭൯. **മോരഹത്ഥന്തി** മയൂരപിഞ്ഛേഹി കതം മകസബീജനിം.

൮൩. **സ്വാഗതം വത മേതി** മയ്ഹം ഇധാഗമനം സോഭനം വത അഹോ സുന്ദരം. **അജ്ജ സുപ്പഭാതം സുഹുട്ഠിതന്തി** അജ്ജ മയ്ഹം രത്തിയാ സുട്ഠു പഭാതം സമ്മദേവ വിഭായനം ജാതം, സയനതോ ഉട്ഠാനമ്പി സുഹുട്ഠിതം സുട്ഠു ഉട്ഠിതം. കിം കാരണാതി ആഹ **"യം അദ്ദസാമി ദേവതായോ"**തിആദി.

൮൪. **ധമ്മം സുത്വാതി** കമ്മഫലസ്സ പച്ചക്ഖകരണവസേന തുമ്ഹേഹി കതം കുസലം ധമ്മം സുത്വാ. **കാഹാമീതി** കരിസ്സാമി. **സമചരിയായാതി** കായസമാചാരികസ്സ സുചരിതസ്സ ചരണേന. **സഞ്ഞമേനാതി** സീലസംവരേന. **ദമേനാതി** മനച്ഛട്ഠാനം ഇന്ദ്രിയാനം ദമേന. ഇദാനി തസ്സ കുസലസ്സ അത്തനോ ലോകസ്സ ച വിവട്ടൂപനിസ്സയതം ദസ്സേതും **"സ്വാഹം തത്ഥ ഗമിസ്സാമി, യത്ഥ ഗന്ത്വാ ന സോചരേ"**തി വുത്തം.

ഏവമയം യദിപി വത്ഥുത്തമദായികാവിമാനാദിവസേന ഛത്തിംസവിമാനസങ്ഗഹാ ദേസനാ ആയസ്മതോ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനസ്സ വിയ ഗുത്തിലാചരിയസ്സാപി വിഭാവനവസേന പവത്താതി "ഗുത്തിലവിമാന"ന്ത്വേവ സങ്ഗഹം ആരുള്ഹാ, വിമാനാനി പന ഇത്ഥിപടിബദ്ധാനീതി ഇത്ഥിവിമാനേയേവ സങ്ഗഹിതാനി. താ പന ഇത്ഥിയോ കസ്സപസ്സ ദസബലസ്സ കാലേ യഥാവുത്തധമ്മചരണേ അപരാപരുപ്പന്നചേതനാവസേന ദുതിയത്തഭാവതോ പട്ഠായ ഏകം ബുദ്ധന്തരം ദേവലോകേ ഏവ സംസരന്തിയോ അമ്ഹാകമ്പി ഭഗവതോ കാലേ താവതിംസഭവനേയേവ നിബ്ബത്താ, ആയസ്മതാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ കമ്മസരിക്ഖതായ ഗുത്തിലാചരിയേന പുച്ഛിതകാലേ വിയ ബ്യാകരിംസൂതി ദട്ഠബ്ബാ.

ഗുത്തിലവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൧. ദദ്ദല്ലവിമാനവണ്ണനാ

ദദ്ദല്ലമാനാ വണ്ണേനാതി ദദ്ദല്ലവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന ച സമയേന നാലകഗാമകേ ആയസ്മതോ രേവതത്ഥേരസ്സ ഉപട്ഠാകസ്സ അഞ്ഞതരസ്സ കുടുമ്ബികസ്സ ദ്വേ ധീതരോ അഹേസും, ഏകാ ഭദ്ദാ നാമ, ഇതരാ സുഭദ്ദാ നാമ. താസു ഭദ്ദാ പതികുലം ഗതാ സദ്ധാ പസന്നാ ബുദ്ധിസമ്പന്നാ വഞ്ഝാ ച അഹോസി. സാ സാമികം ആഹ "മമ കനിട്ഠാ സുഭദ്ദാ നാമ അത്ഥി, തം ആനേഹി, സചസ്സാ പുത്തോ ഭവേയ്യ, സോ മമപി പുത്തോ സിയാ, അയഞ്ച കുലവംസോ ന നസ്സേയ്യാ"തി. സോ "സാധൂ"തി സമ്പടിച്ഛിത്വാ തഥാ അകാസി.

അഥ ഭദ്ദാ സുഭദ്ദം ഓവദി "സുഭദ്ദേ, ദാനസംവിഭാഗരതാ ധമ്മചരിയായ അപ്പമത്താ ഹോഹി, ഏവം തേ ദിട്ഠധമ്മികോ സമ്പരായികോ ച അത്ഥോ ഹത്ഥഗതോ ഏവ ഹോതീ"തി. സാ തസ്സാ ഓവാദേ ഠത്വാ വുത്തനയേന പടിപജ്ജമാനാ ഏകദിവസം ആയസ്മന്തം രേവതത്ഥേരം അത്തട്ഠമം നിമന്തേസി. ഥേരോ സുഭദ്ദായ പുഞ്ഞൂപചയം ആകങ്ഖന്തോ സങ്ഘുദ്ദേസവസേന സത്ത ഭിക്ഖൂ ഗഹേത്വാ തസ്സാ ഗേഹം അഗമാസി. സാ പസന്നചിത്താ ആയസ്മന്തം

രേവതത്ഥേരം തേ ച ഭിക്ഖൂ പണീതേന ഖാദനീയേന ഭോജനീയേന സഹത്ഥാ സന്തപ്പേസി, ഥേരോ അനുമോദനം കത്വാ പക്കാമി. സാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ നിമ്മാനരതീനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജി. ഭദ്ദാ പന പുഗ്ഗലേസു ദാനാനി ദത്വാ സക്കസ്സ ദേവാനമിന്ദസ്സ പരിചാരികാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി.

അഥ സുഭദ്ദാ അത്തനോ സമ്പത്തിം പച്ചവേക്ഖിത്വാ ''കേന നു ഖോ അഹം പുഞ്ഞേന ഇധൂപപന്നാ''തി ആവജ്ജേന്തീ ''ഭദ്ദായ ഓവാദേ ഠത്വാ സങ്ഘഗതായ ദക്ഖിണായ ഇമം സമ്പത്തിം സമ്പത്താ, ഭദ്ദാ നു ഖോ കഹം നിബ്ബത്താ''തി ഓലോകേന്തീ തം സക്കസ്സ പരിചാരികാഭാവേന നിബ്ബത്തം ദിസ്വാ അനുകമ്പമാനാ തസ്സാ വിമാനം പാവിസി. അഥ നം ഭദ്ദാ -

൩൧൯. ''ഭദ്ദല്ലമാനാ വണ്ണേന, യസസാ ച യസസ്സിനീ;
സബ്ബേ ദേവേ താവതിംസേ, വണ്ണേന അതിരോചസി.

൩൨൦. ''ദസ്സനം നാഭിജാനാമി, ഇദം പഠമദസ്സനം;
കസ്മാ കായാ നു ആഗമ്മ, നാമേന ഭാസസേ മമ''ന്തി. -

ദ്വീഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി. സാപി തസ്സാ -

൩൨൧. ''അഹം ഭദ്ദേ സുഭദ്ദാസിം, പുബ്ബേ മാനുസകേ ഭവേ;
സഹഭരിയാ ച തേ ആസിം, ഭഗിനീ ച കനിട്ഠികാ.

൩൨൨. ''സാ അഹം കായസ്സ ഭേദാ, വിപ്പമുത്താ തതോ ചുതാ;
നിമ്മാനരതീനം ദേവാനം, ഉപപന്നാ സഹബ്യത''ന്തി. - ദ്വീഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി;

൩൧൯-൩൨൦. തത്ഥ **വണ്ണേനാ**തി വണ്ണാദിസമ്പത്തിയാ. **ദസ്സനം നാഭിജാനാമീ**തി ഇതോ പുബ്ബേ തവ ദസ്സനം നാഭിജാനാമി, ത്വം മയാ ന ദിട്ഠപുബ്ബാതി അത്ഥോ. തേനാഹ **''ഇദം പഠമദസ്സന''ന്തി. കസ്മാ കായാ നു ആഗമ്മ, നാമേന ഭാസസേ മമ**ന്തി കതരദേവനികായതോ ആഗന്ത്വാ ''ഭദ്ദേ''തി നാമേന മം ആലപസി.

൩൨൧. അഹം ഭദ്ദേതി എത്ഥ **ഭദ്ദേ**തി ആലപനം. **സുഭദ്ദാസി**ന്തി അഹം സുഭദ്ദാ നാമ തവ ഭഗിനീ കനിട്ഠികാ ആസിം അഹോസിം, തത്ഥ പുബ്ബേ മാനുസകേ ഭവേ സഹഭരിയാ സമാനഭരിയാ തേ തയാ എകസ്സേവ ഭരിയാ, തവ പതിനോ എവ ഭരിയാ, ആസിന്തി അത്ഥോ. പുന ഭദ്ദാ -

൩൨൩. ''പഹൂതകതകല്യാണാ, തേ ദേവേ യന്തി പാണിനോ;
യേസം ത്വം കിത്തയിസ്സസി, സുഭദ്ദേ ജാതിമത്തനോ.

൩൨൪. ''അഥ ത്വം കേന വണ്ണേന, കേന വാ അനുസാസിതാ;
കീദിസേനേവ ദാനേന, സുബ്ബതേന യസസ്സിനീ.

൩൨൫. ''യസം എതാദിസം പത്താ, വിസേസം വിപുലമജ്ഝഗാ;
ദേവതേ പുച്ഛിതാചിക്ഖ, കിസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല''ന്തി. -

തീഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി. പുന സുഭദ്ദാ -

൩൨൬. ''അട്ഠേവ പിണ്ഡപാതാനി, യം ദാനം അദദം പുരേ;
ദക്ഖിണേയ്യസ്സ സങ്ഘസ്സ, പസന്നാ സേഹി പാണിഭി.

൩൨൭. ''തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰...

വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി. -

ബ്യാകാസി.

൮൨൩. തത്ഥ **പഹൂതകതകല്യാണാ തേ ദേവേ യന്തീ**തി പഹൂതകതകല്യാണാ മഹാപുഞ്ഞാ **തേ** നിമ്മാനരതിനോ ദേവേ **യന്തി** ഉപ്പജ്ജനവസേന ഗച്ഛന്തി **പാണിനോ** സത്താ, **യേസം** നിമ്മാനരതീനം ദേവാനം അന്തരേ **ത്വം അത്തനോ ജാതിം കിത്തയിസ്സസി** കഥേസീതി യോജനാ.

൮൨൪. **കേന വണ്ണേനാ**തി കേന കാരണേന. **കീദിസേനേവാ**തി ഏവസദ്ദോ സമുച്ചയത്ഥോ, കീദിസേന ചാതി അത്ഥോ, അയമേവ വാ പാഠോ. **സുബ്ബതേനാ**തി സുന്ദരേന വതേന, സുവിസുദ്ധേന സീലേനാതി അത്ഥോ.

൮൨൮. **അട്ഠേവ പിണ്ഡപാതാനീ**തി അട്ഠന്നം ഭിക്ഖൂനം ദിന്നപിണ്ഡപാതേ സന്ധായ വദതി. **അദദന്തി** അദാസിം.

ഏവം സുഭദ്ദായ കഥിതേ പുന ഭദ്ദാ -

൮൨൯. “അഹം തയാ ബഹുതരേ ഭിക്ഖൂ, സഞ്ഞതേ ബ്രഹ്മചാരയോ;
തപ്പേസിം അന്നപാനേന, പസന്നാ സേഹി പാണിഭി.

൮൩൦. “തയാ ബഹുതരം ദത്വാ, ഹീനകായൂപഗാ അഹം;
കഥം ത്വം അപ്പതരം ദത്വാ, വിസേസം വിപുലമജ്ഝഗാ;
ദേവതേ പുച്ഛിതാചിക്ഖ, കിസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല”ന്തി. -

പുച്ഛി. തത്ഥ **തയാ**തി നിസ്സക്കേ കരണവചനം. പുന സുഭദ്ദാ -

൮൩൧. “മനോഭാവനീയോ ഭിക്ഖു, സന്ദിട്ഠോ മേ പുരേ അഹു;
താഹം ഭത്തേന നിമന്തേസിം, രേവതം അത്തനട്ഠമം.

൮൩൨. “സോ മേ അത്ഥപുരേക്ഖാരോ, അനുകമ്പായ രേവതോ;
സങ്ഘേ ദേഹീതി മംവോച, തസ്സാഹം വചനം കരിം.

൮൩൩. “സാ ദക്ഖിണാ സങ്ഘഗതാ, അപ്പമേയ്യേ പതിട്ഠിതാ;
പുഗ്ഗലേസു തയാ ദിന്നം, ന തം തവ മഹപ്ഫല”ന്തി. -

അത്തനാ കതകമ്മം കഥേസി.

൮൩൧. തത്ഥ **മനോഭാവനീയോ**തി മനവഡ്ഢനകോ ഉളാരഗുണതായ സമ്ഭാവനീയോ. **സന്ദിട്ഠോ**തി നിമന്തനവസേന ബോധിതോ കഥിതോ. തേനാഹ **“താഹം ഭത്തേന നിമന്തേസിം, രേവതം അത്തനട്ഠമ”**ന്തി, തം മനോഭാവനീയം അയ്യം രേവതം അത്തനട്ഠമം ഭത്തേന അഹം നിമന്തേസിം.

൮൩൨-൮൩൩. **സോ മേ അത്ഥപുരേക്ഖാരോ**തി സോ അയ്യോ രേവതോ ദാനസ്സ മഹപ്ഫലഭാവകരണേന മമ അത്ഥപുരേക്ഖാരോ ഹിതേസീ. **സങ്ഘേ ദേഹീതി മംവോചാ**തി “യദി ത്വം സുഭദ്ദേ അട്ഠന്നം ഭിക്ഖൂനം ദാതുകാമാ, യസ്മാ പുഗ്ഗലഗതായ ദക്ഖിണായ സങ്ഘഗതാ ഏവ ദക്ഖിണാ മഹപ്ഫലതരാ, തസ്മാ സങ്ഘേ ദേഹി, സങ്ഘം ഉദ്ദിസ്സ ദാനം ദേഹീ”തി മം അഭാസി. **ത**ന്തി തം ദാനം.

ഏവം സുഭദ്ദായ വുത്തേ ഭദ്ദാ തമത്ഥം സമ്പടിച്ഛന്തീ ഉത്തരി ച തഥാ പടിപജ്ജിതുകാമാ -

ന്നസ്ഉ. “ഇദാനേവാഹം ജാനാമി, സങ്ഘേ ദിന്നം മഹപ്ഫലം;
സാഹം ഗന്ത്വാ മനുസ്സത്തം, വദഞ്ഞൂ വീതമച്ഛരാ;
സങ്ഘേ ദാനാനി ദസ്സാമി, അപ്പമത്താ പുനപ്പുന”ന്തി. -

ഗാഥമാഹ. സുഭദ്ദാ പന അത്തനോ ദേവലോകമേവ ഗതാ. അഥ സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ സബ്ബേ ദേവേ താവതിംസേ അത്തനോ സരീരോഭാസേന അഭിഭുയ്യ വിരോചമാനം സുഭദ്ദം ദേവധീതരം ദിസ്വാ തഞ്ച താസം കഥാസല്ലാപം സുത്വാ താവദേവ ച സുഭദ്ദായ അന്തരഹിതായ തം “അയം നാമാ”തി അജാനന്തോ -

ന്നസ്ക. “കാ ഏസാ ദേവതാ ഭദ്ദേ, തയാ മന്തയതേ സഹ;
സബ്ബേ ദേവേ താവതിംസേ, വണ്ണേന അതിരോചതീ”തി. -

ഭദ്ദം പുച്ഛി. സാപിസ്സ -

ന്നസ്ന്ന. “മനുസ്സഭൂതാ ദേവിന്ദ, പുബ്ബേ മാനുസകേ ഭവേ;
സഹഭരിയാ ച മേ ആസി, ഭഗിനീ ച കനിട്ഠികാ,
സങ്ഘേ ദാനാനി ദത്വാന, കതപുഞ്ഞാ വിരോചതീ”തി. -

കഥേസി. അഥ സക്കോ തസ്സാ സങ്ഘഗതായ ദക്ഖിണായ മഹപ്ഫലഭാവം ദസ്സേന്തോ ധമ്മം കഥേസി. തേന വുത്തം -

ന്നസ്ഠ. “ധമ്മേന പുബ്ബേ ഭഗിനീ, തയാ ഭദ്ദേ വിരോചതി;
യം സങ്ഘമ്ഹി അപ്പമേയ്യേ, പതിട്ഠാപേസി ദക്ഖിണം.

ന്നസ്പ. “പുച്ഛിതോ ഹി മയാ ബുദ്ധോ, ഗിജ്ഝകൂടമ്ഹി പബ്ബതേ;
വിപാകം സംവിഭാഗസ്സ, യത്ഥ ദിന്നം മഹപ്ഫലം.

ന്നസ്ജ. “യജമാനാനം മനുസ്സാനം, പുഞ്ഞപേക്ഖാന പാണിനം;
കരോതം ഓപധികം പുഞ്ഞം, യത്ഥ ദിന്നം മഹപ്ഫലം.

ന്നർ൦. “തം മേ ബുദ്ധോ വിയാകാസി, ജാനം കമ്മഫലം സകം;
വിപാകം സംവിഭാഗസ്സ, യത്ഥ ദിന്നം മഹപ്ഫലം.

ന്നർക. “ചത്താരോ ച പടിപന്നാ, ചത്താരോ ച ഫലേ ഠിതാ;
ഏസ സങ്ഘോ ഉജുഭൂതോ, പഞ്ഞാസീലസമാഹിതോ.

ന്നർന്ന. “യജമാനാനം മനുസ്സാനം, പുഞ്ഞപേക്ഖാന പാണിനം;
കരോതം ഓപധികം പുഞ്ഞം, സങ്ഘേ ദിന്നം മഹപ്ഫലം.

ന്നർസ്സ. “ഏസോ ഹി സങ്ഘോ വിപുലോ മഹഗ്ഗതോ, ഏസപ്പമേയ്യോ ഉദധീവ സാഗരോ;
ഏതേ ഹി സേട്ഠാ നരവീരസാവകാ, പഭങ്കരാ ധമ്മമുദീരയന്തി.

ന്നർര്. “തേസം സുദിന്നം സുഹുതം സുയിട്ഠം, യേ സങ്ഘമുദ്ദിസ്സ ദദന്തി ദാനം;
സാ ദക്ഖിണാ സങ്ഘഗതാ പതിട്ഠിതാ, മഹപ്ഫലാ ലോകവിദൂന വണ്ണിതാ.

ന്നർക. “ഏതാദിസം യഞ്ഞമനുസ്സരന്താ, യേ വേദജാതാ വിചരന്തി ലോകേ;
വിനേയ്യ മച്ഛേരമലം സമൂലം, അനിന്ദിതാ സഗ്ഗമുപേന്തി ഠാന”ന്തി.

൩൩൭. തത്ഥ **ധമ്മേനാ**തി കാരണേന ഞായേന വാ. **തയാ**തി നിസ്സക്കേ കരണവചനം. ഇദാനി തം "ധമ്മേനാ"തി വുത്തകാരണം ദസ്സേതും **യം സങ്ഘമ്ഹി അപ്പമേയ്യേ, പതിട്ഠാപേസി ദക്ഖിണ"**ന്തി വുത്തം. **അപ്പമേയ്യേ**തി ഗുണാനുഭാവസ്സ അത്തനി കതാനം കാരാനം ഫലവിസേസസ്സ ച വസേന പമിനിതും അസക്കുണേയ്യേ.

൩൩൮-൯. അയഞ്ച അത്ഥോ ഭഗവതോ സമ്മുഖാ ച സുതോ, സമ്മുഖാ ച പടിഗ്ഗഹിതോതി ദസ്സേന്തോ **"പുച്ഛിതോ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **യജമാനാന**ന്തി ദദന്താനം. **പുഞ്ഞപേക്ഖാന പാണിന**ന്തി അനുനാസികലോപം കത്വാ നിദ്ദേസോ, പുഞ്ഞഫലം ആകങ്ഖന്താനം സത്താനം. **ഓപധിക**ന്തി ഉപധി നാമ ഖന്ധാ, ഉപധിസ്സ കരണസീലം, ഉപധിപയോജനന്തി വാ ഓപധികം, അത്തഭാവജനകം പടിസന്ധിപവത്തിവിപാകദായകം.

൩൪൦. **ജാനം കമ്മഫലം സക**ന്തി സത്താനം സകം സകം യഥാസകം പുഞ്ഞം പുഞ്ഞഫലഞ്ച ഹത്ഥതലേ ആമലകം വിയ ജാനന്തോ. സകന്തി വാ യകാരസ്സ കകാരം കത്വാ വുത്തം, സയം അത്തനാതി അത്ഥോ.

൩൪൧. **പടിപന്നാ**തി പടിപജ്ജമാനാ, മഗ്ഗട്ഠാതി അത്ഥോ. **ഉജുഭൂതോ**തി ഉജുപടിപത്തിയാ ഉജുഭാവം പത്തോ ദക്ഖിണേയ്യോ ജാതോ. **പഞ്ഞാസീലസമാഹിതോ**തി പഞ്ഞായ സീലേന ച സമാഹിതോ, ദിട്ഠിസീലസമ്പന്നോ അരിയായ ദിട്ഠിയാ അരിയേന സീലേന ച സമന്നാഗതോ. തേനാപിസ്സ പരമത്ഥസങ്ഘഭാവമേവ വിഭാവേതി. ദിട്ഠിസീലസാമഞ്ഞേന സങ്ഘടിതത്താ ഹി സങ്ഘോ . അഥ വാ സമാഹിതം സമാധി, പഞ്ഞാ സീലം സമാഹിതഞ്ച അസ്സ അത്ഥീതി **പഞ്ഞാസീലസമാഹിതോ**. തേനസ്സ സീലാദിധമ്മക്ഖന്ധത്തയസമ്പന്നതായ അഗ്ഗദക്ഖിണേയ്യഭാവം വിഭാവേതി.

൩൪൨. **വിപുലോ മഹഗ്ഗതോ**തി ഗുണേഹി മഹത്തം ഗതോതി മഹഗ്ഗതോ, തതോ ഏവ അത്തനി കതാനം കാരാനം ഫലവേപുല്ലഹേതുതായ വിപുലോ. **ഉദധീവ സാഗരോ**തി യഥാ ഉദകം ഏത്ഥ ധീയതീതി "ഉദധീ"തി ലദ്ധനാമോ സാഗരോ, "ഏത്തകാനി ഉദകാള്ഹകാനീ"തിആദിനാ ഉദകതോ അപ്പമേയ്യോ, ഏവമേസ ഗുണതോതി അത്ഥോ. **ഏതേ ഹീ**തി **ഹി**-സദ്ദോ അവധാരണേ നിപാതോ, ഏതേ ഏവ സേട്ഠാതി അത്ഥോ. വുത്തഞ്ഹേതം -

> "യാവതാ, ഭിക്ഖവേ, സങ്ഘാ വാ ഗണാ വാ, തഥാഗതസാവകസങ്ഘോ തേസം അഗ്ഗമക്ഖായതീ"തി (ഇതിവു॰ ൯൦; അ॰ നി॰ ൪.൩൪; ൫.൩൨).

നരവീരസാവകാതി നരേസു വീരിയസമ്പന്നസ്സ നരസ്സ സാവകാ. **പഭങ്കരാ**തി ലോകസ്സ ഞാണാലോകകരാ. **ധമ്മമുദീരയന്തീ**തി ധമ്മം ഉദ്ദിസന്തി. കഥം? ധമ്മസാമിനാ ഹി ധമ്മപജ്ജോതോ അരിയസങ്ഘേ ഠപിതോ.

൩൪൩. **യേ സങ്ഘമുദ്ദിസ്സ ദദന്തി ദാന**ന്തി യേ സത്താ അരിയസങ്ഘം ഉദ്ദിസ്സ സമ്മുതിസങ്ഘേ അന്തമസോ ഗോത്രഭുപുഗ്ഗലേസുപി ദാനം ദദന്തി, തം ദാനം സംവിഭാഗവസേന ദിന്നമ്പി **സുദിന്നം,** ആഹുനപാഹുനവസേന ഹുതമ്പി **സുഹുതം,** മഹായാഗവസേന യിട്ഠമ്പി **സുയിട്ഠ**മേവ ഹോതി. കസ്മാ? യസ്മാ **സാ ദക്ഖിണാ സങ്ഘഗതാ പതിട്ഠിതാ മഹപ്ഫലാ ലോകവിദൂന വണ്ണിതാ**തി, ലോകവിദൂഹി സമ്മാസമ്ബുദ്ധേഹി "ന ത്വേവാഹം, ആനന്ദ, കേനചി പരിയായേന സങ്ഘഗതായ ദക്ഖിണായ പാടിപുഗ്ഗലികം ദക്ഖിണം

മഹപ്ഫലതരം വദാമി (മം നിം ൩.൩൮൨). പുഞ്ഞം ആകങ്ഖമാനാനം, സങ്ഘോ വേ യജതം മുഖം (മം നിം ൨.൪൦൦; സും നിം ൫൭൪; മഹാവം ൩൦൦). അനുത്തരം പുഞ്ഞക്ഖേത്തം ലോകസ്സാ''തി (മം നിം ൧.൭൪; സം നിം ൫.൩൯൭) ച ആദിനാ മഹപ്ഫലതാ വണ്ണിതാ പസത്ഥാ ഥോമിതാതി അത്ഥോ.

൩൪൫. **ഈദിസം യഞ്ഞമനുസ്സരന്താ**തി ഏതാദിസം സങ്ഘം ഉദ്ദിസ്സ അത്തനാ കതം ദാനം അനുസ്സരന്താ. **വേദജാതാ**തി ജാതസോമനസ്സാ. **വിനേയ്യ മച്ഛേരമലം സമൂല**ന്തി മച്ഛേരമേവ ചിത്തസ്സ മലിനഭാവകരണതോ **മച്ഛേരമലം,** അഥ വാ മച്ഛേരഞ്ച അഞ്ഞം ഇസ്സാലോഭദോസാദിമലഞ്ചാതി മച്ഛേരമലം. തഞ്ച അവിജ്ജാവിചികിച്ഛാവിപല്ലാസാദീഹി സഹ മൂലേഹീതി സമൂലം വിനേയ്യ വിനയിത്വാ വിക്ഖമ്ഭേത്വാ അനിന്ദിതാ സഗ്ഗമുപേന്തി ഠാനന്തി യോജനാ. സേസം വുത്തനയമേവ.

ഇമം പന സബ്ബം പവത്തിം സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ ''ദദ്ദല്ലമാനാ വണ്ണേനാ''തിആദിനാ ആയസ്മതോ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനസ്സ ആചിക്ഖി, ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഭഗവതോ ആരോചേസി, ഭഗവാ തമത്ഥം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തപരിസായ ധമ്മം ദേസേസി. സാ ദേസനാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസി.

ദദ്ദല്ലവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. പേസവതീവിമാനവണ്ണനാ

ഫലികരജതഹേമജാലഛന്നന്തി പേസവതീവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന സമയേന മഗധേസു നാലകഗാമേ ഏകസ്മിം ഗഹപതിമഹാസാരകുലേ പേസവതീ നാമ കുലസുണ്ഹാ അഹോസി. സാ കിര കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ യോജനികേ കനകഥൂപേ കയിരമാനേ ദാരികാ ഹുത്വാ മാതരാ സദ്ധിം ചേതിയട്ഠാനം ഗന്ത്വാ മാതരം പുച്ഛി ''കിം ഇമേ, അമ്മ, കരോന്തീ''തി? ''ചേതിയം കാതും സുവണ്ണിട്ഠകാ കരോന്തീ''തി. തം സുത്വാ ദാരികാ പസന്നമാനസാ മാതരം ആഹ - ''അമ്മ, മമ ഗീവായ ഇദം സോവണ്ണമയം ഖുദ്ദകപിളന്ധനം അത്ഥി, ഇമാഹം ചേതിയത്ഥായ ദേമീ''തി. മാതാ ''സാധു ദേഹീ''തി വത്വാ തം ഗീവതോ ഓമുഞ്ചിത്വാ സുവണ്ണകാരസ്സ ഹത്ഥേ അദാസി ''ഇദം ഇമായ ദാരികായ പരിച്ചജിതം, ഇമമ്പി പക്ഖിപിത്വാ ഇട്ഠകം കരോഹീ''തി. സുവണ്ണകാരോ തഥാ അകാസി. സാ ദാരികാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ തേനേവ പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവലോകേ നിബ്ബത്തിത്വാ സുഗതിയംയേവ അപരാപരം സംസരന്തീ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ കാലേ നാലകഗാമേ നിബ്ബത്താ അനുക്കമേന ദ്വാദസവസ്സികാ ജാതാ.

സാ ഏകദിവസം മാതരാ പേസിതം മൂലം ഗഹേത്വാ തേലത്ഥായ അഞ്ഞതരം ആപണം അഗമാസി. തസ്മിഞ്ച ആപണേ അഞ്ഞതരോ കുടുമ്ബിയപുത്തോ പിതരാ നിദഹിത്വാ ഠപിതം ബഹും ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണം മുത്താമണിരതനാനി ച ഗഹേതും ഉദ്ധരന്തോ ആപണികോ കമ്മബലേന കഥലപാസാണസക്ഖരരൂപേന ഉപട്ഠഹന്താനി ദിസ്വാ തതോ ഏകദേസം ''പുഞ്ഞവന്താനം വസേന ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണാദി ഭവിസ്സതീ''തി വീമംസിതും രാസിം കത്വാ ഠപേസി. അഥ നം സാ ദാരികാ ദിസ്വാ ''കസ്മാ ആപണേ രതനാനി ഏവം ഠപിതാനി, നനു നാമ സമ്മദേവ പടിസാമേതബ്ബാനീ''തി ആഹ. ആപണികോ തം സുത്വാ ''മഹാപുഞ്ഞാ അയം ദാരികാ, ഇമിസ്സാ വസേന സബ്ബമിദം ഹിരഞ്ഞാദി ഏവ ഹുത്വാ

അമ്ഹാകം വിനിയോഗം ഗമിസ്സതി, സങ്ഗണ്ഹിസ്സാമി ന''ന്തി ചിന്തേത്വാ തസ്സാ മാതു സന്തികം ഗന്ത്വാ "ഇമം ദാരികം മയ്ഹം പുത്തസ്സത്ഥായ ദേഹീ"തി വാരേത്വാ ബഹുധനം ദത്വാ ആവാഹവിവാഹം കത്വാ തം അത്തനോ ഗേഹം ആനേസി. അഥസ്സാ സീലാചാരം ഞത്വാ ഭണ്ഡാഗാരം വിവരിത്വാ "കിം ഏത്ഥ പസ്സസീ"തി വത്വാ തായ "ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണമണിമേവ രാസികതം പസ്സാമീ"തി വുത്തേ "ഏതാനി അമ്ഹാകം കമ്മബലേന അന്തരധായന്താനി തവ പുഞ്ഞവിസേസേന പുന വിസേസാനി ജാതാനി, തസ്മാ ഇതോ പട്ഠായ ഇമസ്മിം ഗേഹേ സബ്ബം ത്വംയേവ വിചാരേഹി , തയാ ദിന്നമേവ മയം പരിഭുഞ്ജിസ്സാമാ''തി വത്വാ തതോ പഭുതി തം "പേസവതീ"തി വോഹരിംസു.

തേന ച സമയേന ആയസ്മാ ധമ്മസേനാപതി അത്തനോ ആയുസങ്ഖാരാനം പരിക്ഖീണഭാവം ഞത്വാ "മയ്ഹം മാതുയാ രൂപസാരിബ്രാഹ്മണിയാ പോസാവനികമൂലം ദത്വാ പരിനിബ്ബായിസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പരിനിബ്ബാനം അനുജാനാപേത്വാ സത്ഥു ആണായ മഹന്തം പാടിഹാരിയം ദസ്സേത്വാ അനേകേഹി ഥുതിസഹസ്സേഹി ഭഗവന്തം ഥോമേത്വാ യാവ ദസ്സനവിസയാതിക്കമാ അഭിമുഖോവ അപക്കമിത്വാ പുന വന്ദിത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ വിഹാരാ നിക്ഖമ്മ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ഓവാദം ദത്വാ ആയസ്മന്തം ആനന്ദം സമസ്സാസേത്വാ ചതസ്സോപി പരിസാ നിവത്തേത്വാ അനുക്കമേന നാലകഗാമം പത്വാ മാതരം സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠാപേത്വാ പച്ചൂസസമയേ ജാതോവരകേ പരിനിബ്ബായി. പരിനിബ്ബുതസ്സ ചസ്സ സരീരസക്കാരകരണവസേന ദേവാ ചേവ മനുസ്സാ ച സത്താഹം വീതിനാമേസും, അഗരുചന്ദനാദീഹി ഹത്ഥസതുബ്ബേധം ചിതകമകംസു.

പേസവതീപി ഥേരസ്സ പരിനിബ്ബാനം സുത്വാ "ഗന്ത്വാ പൂജേസ്സാമീ"തി സുവണ്ണപുപ്ഫേഹി ഗന്ധജാതേഹി ച പൂരിതാനി ചങ്കോടകാനി ഗാഹാപേത്വാ ഗന്തുകാമാ സസുരം ആപുച്ഛിത്വാ തേന "ത്വം ഗരുഭാരാ, തത്ഥ ച മഹാജനസമ്മദ്ദോ, പുപ്ഫഗന്ധാനി പേസേത്വാ ഇധേവ ഹോഹീ"തി വുത്താപി സദ്ധാജാതാ "യദിപി മേ തത്ഥ ജീവിതന്തരായോ സിയാ, ഗന്ത്വാവ പൂജാസക്കാരം കരിസ്സാമീ"തി തം വചനം അഗ്ഗഹേത്വാ സപരിവാരാ തത്ഥ ഗന്ത്വാ ഗന്ധപുപ്ഫാദീഹി പൂജേത്വാ കതഞ്ജലീ അട്ഠാസി. തസ്മിഞ്ച സമയേ ഥേരം പൂജേതും ആഗതാനം രാജപരിസാനം ഹത്ഥീ മത്തോ ഹുത്വാ തം പദേസം ഉപഗഞ്ഛി. തം ദിസ്വാ മരണഭയഭീതേസു മനുസ്സേസു പലായന്തേസു ജനസമ്മദ്ദേന പതിതം പേസവതിം മഹാജനോ അക്കമിത്വാ മാരേസി. സാ പൂജാസക്കാരം കത്വാ ഥേരഗതായ സദ്ധായ സമ്പന്നചിത്താ ഏവ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തി, അച്ഛരാസഹസ്സഞ്ചസ്സാ പരിവാരോ അഹോസി.

സാ താവദേവ അത്തനോ ദിബ്ബസമ്പത്തിം ഓലോകേത്വാ "കീദിസേന നു ഖോ പുഞ്ഞേന മയാ ഏസാ ലദ്ധാ''തി, തസ്സാ ഹേതും ഉപധാരേന്തീ ഥേരം ഉദ്ദിസ്സ കതം പൂജാസക്കാരം ദിസ്വാ, രതനത്തയേ അഭിപ്പസന്നമാനസാ സത്ഥാരം വന്ദിതും അച്ഛരാസഹസ്സപരിവുതാ സട്ഠിസകടഭാരാലങ്കാരപടിമണ്ഡിതത്തഭാവാ സുമഹതിയാ ദേവിദ്ധിയാ ചന്ദോ വിയ ച സൂരിയോ വിയ ച ദസ ദിസാ ഓഭാസയമാനാ സഹ വിമാനേന ആഗന്ത്വാ വിമാനതോ ഓരുയ്ഹ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠാസി. തേന ച സമയേന ആയസ്മാ വങ്ഗീസോ ഭഗവതോ സമീപേ നിസിന്നോ ഭഗവന്തം ഏവമാഹ "പടിഭാതി മം ഭഗവാ ഇമിസ്സാ ദേവതായ കതകമ്മം പുച്ഛിതു''ന്തി. "പടിഭാതു തം, വങ്ഗീസാ''തി ഭഗവാ അവോച. അഥ ആയസ്മാ വങ്ഗീസോ തായ ദേവതായ കതകമ്മം പുച്ഛിതുകാമോ പഠമം താവസ്സാ വിമാനം സംവണ്ണേന്തോ ആഹ -

൧൪൬. “ഫലികരജതഹേമജാലഛന്നം, വിവിധചിത്രതലമദ്ദസം സുരമ്മം;
ബ്യമ്ഹം സുനിമ്മിതം തോരണൂപപന്നം, രുചകുപകിണ്ണമിദം സുഭം വിമാനം.

൧൪൭. “ഭാതി ച ദസ ദിസാ നഭേവ സുരിയോ, സരദേ തമോനുദോ സഹസ്സരംസീ;
തഥാ തപതി മിദം തവ വിമാനം, ജലമിവ ധൂമസിഖോ നിസേ നഭഗ്ഗേ.

൧൪൮. “മുസതീവ നയനം സതേരതാവ, ആകാസേ ഠപിതമിദം മനുഞ്ഞം;
വീണാമുരജസമ്മതാളഘുട്ഠം, ഇദ്ധം ഇന്ദപുരം യഥാ തവേദം.

൧൪൯. “പദുമകുമുദുപ്പലകുവലയം , യോധികബന്ധുകനോജകാ ച സന്തി;
സാലകുസുമിതപുപ്ഫിതാ അസോകാ, വിവിധദുമഗ്ഗസുഗന്ധസേവിതമിദം.

൧൫൦. “സളലലബുജഭുജകസംയുത്താ, കുസകസുഫുല്ലിതലതാവലമ്ബിനീഹി;
മണിജാലസദിസാ യസസ്സിനീ, രമ്മാ പോക്ഖരണീ ഉപട്ഠിതാ തേ.

൧൫൧. “ഉദകരുഹാ ച യേത്ഥി പുപ്ഫജാതാ, ഥലജാ യേ ച സന്തി രുക്ഖജാതാ;
മാനുസകാമാനുസ്സകാ ച ദിബ്ബാ, സബ്ബേ തുയ്ഹം നിവേസനമ്ഹി ജാതാ.

൧൫൨. “കിസ്സ സംയമദമസ്സയം വിപാകോ, കേനാസി കമ്മഫലേനിധൂപപന്നാ;
യഥാ ച തേ അധിഗതമിദം വിമാനം, തദനുപദം അവചാസിളാരപമ്ഹേ”തി.

൧൪൬. തത്ഥ **ഫലികരജതഹേമജാലഛന്ന**ന്തി ഫലികമണീഹി രജതഹേമജാലേഹി ച ഛാദിതം, ഫലികമണിമയാഹി ഭിത്തീഹി രജതഹേമമയേഹി ജാലേഹി ച സമന്തതോ ഹേട്ഠാ ച ഉപരി ച ഛാദിതം, വിവിധവണ്ണാനം വിചിത്തസന്നിവേസാനഞ്ച തലാനം ഭൂമീനം വസേന **വിവിധചിത്രതലം അദ്ദസം** പസ്സിം. **സുരമ്മ**ന്തി സുട്ഠു രമണീയം. വിഹരിതുകാമാ വസന്തി ഏത്ഥാതി **ബ്യമ്ഹം,** ഭവനം. **തോരണൂപപന്ന**ന്തി വിവിധമാലാകമ്മാദിവിചിത്തേന സത്തരതനമയേന തോരണേന ഉപേതം. തോരണന്തി വാ ദ്വാരകോട്ഠകപാസാദസ്സ നാമം, തേന ച അനേകഭൂമകേന വിചിത്താകാരേന തം വിമാനം ഉപേതം. **രുചകുപതിണ്ണ**ന്തി സുവണ്ണവാലികാഹി ഓകിണ്ണങ്ഗണം. വാലികസദിസാ ഹി സുവണ്ണഖണ്ഡാ രുചാ നാമ, രുചമേവ രുചകന്തി വുത്തം. **സുഭ**ന്തി സോഭതി, സുട്ഠു ഭാതീതി വാ സുഭം. **വിമാന**ന്തി വിസിട്ഠമാനം, പമാണതോ മഹന്തന്തി അത്ഥോ.

൧൪൭. **ഭാതീ**തി ജോതതി ഉജ്ജലതി. **നഭേവ സുരിയോ**തി ആകാസേ ആദിച്ചോ വിയ. **സരദേ**തി സരദസമയേ. **തമോനുദോ**തി അന്ധകാരവിദ്ധംസനോ. **തഥാ തപതി മിദ**ന്തി യഥാ സരദകാലേ സഹസ്സരംസീ സൂരിയോ, തഥാ തപതി ദിബ്ബതി ഇദം തവ വിമാനം, മ-കാരോ പദസന്ധികരോ. **ജലമിവ ധൂമസിഖോ**തി ജലന്തോ അഗ്ഗി വിയ. അഗ്ഗി ഹി തസ്സ അഗ്ഗതോ ധൂമോ പഞ്ഞായതീതി “ധൂമസിഖോ ധൂമകേതൂ”തി ച വുച്ചതി. **നിസേ**തി നിസതി, രത്തിയന്തി അത്ഥോ. **നഭഗ്ഗേ**തി നഭകോട്ഠാസേ, ആകാസപദേസേതി വുത്തം ഹോതി. “നഗഗ്ഗേ”തി വാ പാഠോ, പബ്ബതസിഖരേതി അത്ഥോ. ഇദം തവ വിമാനന്തി യോജനാ.

൧൪൮. **മുസതീവ നയന**ന്തി അതിവിയ അത്തനോ പഭസ്സരതായ പടിഹനന്തം ദസ്സനകിച്ചം കാതും അദേന്തം ഓലോകേന്താനം ചക്ഖും മുസതി വിയ. തേനാഹ **“സതേരതാവാ”**തി, വിജ്ജുലതാ വിയാതി അത്ഥോ. **വീണാമുരജസമ്മതാളഘുട്ഠ**ന്തി മഹതീആദിവീണാനം ഭേരിആദിപടഹാനം ഹത്ഥതാളകംസതാളാനഞ്ച സദ്ദേഹി

ഘോസിതം ഏകനിന്നാദം. **ഇദ്ധ**ന്തി ദേവപുത്തേഹി ദേവധീതാഹി ദിബ്ബസമ്പത്തിയാ ച സമിദ്ധം. **ഇന്ദപുരം യഥാ**തി സുദസ്സനനഗരം വിയ.

൱൪൯. പദുമാനി ച കുമുദാനി ച ഉപ്പലാനി ച കുവലയാനി ച **പദുമകുമുദുപ്പലകുവലയ**ന്തി ഏകത്തവസേന വുത്തം. അത്ഥീതി വചനം പരിണാമേത്വാ യോജേതബ്ബം. തത്ഥ പദുമഗ്ഗഹണേന പുണ്ഡരീകമ്പി ഗഹിതം, കുമുദഗ്ഗഹണേന സേതരത്തഭേദാനി സബ്ബാനി കുമുദാനി, ഉപ്പലഗ്ഗഹണേന രത്തഉപ്പലം സബ്ബാ വാ ഉപ്പലജാതി, കുവലയഗ്ഗഹണേന നീലുപ്പലമേവ ഗഹിതന്തി വേദിതബ്ബം. **യോധികബന്ധുകനോജകാ ച സന്തീ**തി ച-കാരോ നിപാതമത്തം, യോധികബന്ധുജീവകഅനോജകരുക്ഖാ ച സന്തീതി അത്ഥോ. കേചി "അനോജകാപി സന്തീ"തി പാഠം വത്വാ "അനോജകാപീതി വുത്തം ഹോതീ"തി അത്ഥം വദന്തി. **സാലകുസുമിതപുപ്ഫിതാ അസോകാ**തി സാലാ കുസുമിതാ പുപ്ഫിതാ അസോകാതി യോജേതബ്ബം . **വിവിധദുമഗ്ഗസുഗന്ധസേവിതമിദ**ന്തി നാനാവിധാനം ഉത്തമരുക്ഖാനം സോഭനേഹി ഗന്ധേഹി സേവിതം പരിഭാവിതം ഇദം തേ വിമാനന്തി അത്ഥോ.

൱൫൦. **സളലലബുജഭുജകസംയുത്താ**തി തീരേ ഠിതേഹി സളലേഹി ലബുജേഹി ഭുജകരുക്ഖേഹി ച സഹിതാ. ഭുജകോ നാമ ഏകോ സുഗന്ധരുക്ഖോ ദേവലോകേ ച ഗന്ധമാദനേ ച അത്ഥി, അഞ്ഞത്ഥ നത്ഥീതി വദന്തി. **കുസകസുഫുല്ലിതലതാവലമ്ബിനീഹീ**തി കുസകേഹി താലനാളികേരാദീഹി തിണജാതീഹി ഓലമ്ബമാനാഹി സന്താനകവല്ലിആദീഹി സുട്ഠു കുസുമിതലതാഹി ച സംയുത്താതി യോജനാ. **മണിജാലസദിസാ**തി മണിജാലസദിസജലാ. "മണിജലസദിസാ"തിപി പാളി, മണിസദിസജലാതി അത്ഥോ. **യസസ്സിനീ**തി ദേവതായ ആലപനം. **ഉപട്ഠിതാ തേ**തി യഥാവുത്തഗുണാ രമണീയാ പോക്ഖരണീ തവ വിമാനസമീപേ ഠിതാ.

൱൫൧. **ഉദകരുഹാ**തി യഥാവുത്തേ പദുമാദികേ സന്ധായ വദതി. **യേത്ഥീ**തി യേ അത്ഥി. **ഥലജാ**തി യോധികാദികാ. **യേ ച സന്തീ**തി യേ അഞ്ഞേപി രുക്ഖജാതാ പുപ്ഫൂപഗാ ച ഫലൂപഗാ ച, തേപി തവ വിമാനസമീപേ സന്തിയേവ.

൱൫൨. **കിസ്സ സംയമദമസ്സയം വിപാകോ**തി കായസംയമാദീസു കീദിസസ്സ സംയമസ്സ, ഇന്ദ്രിയദമനാദീസു കീദിസസ്സ ദമസ്സ അയം വിപാകോ. **കേനാസീ**തി അഞ്ഞമേവ ഉപപത്തിനിബ്ബത്തകം, അഞ്ഞം ഉപഭോഗസുഖനിബ്ബത്തകം ഹോതീതി "കേനാസി കമ്മഫലേനിധൂപപന്നാ"തി വത്വാ പുന **"യഥാ ച തേ അധിഗതമിദം വിമാന"**ന്തി ആഹ. തത്ഥ **കമ്മഫലേനാ**തി കമ്മഫലേന വിപച്ചിതും ആരദ്ധേനാതി വചനസേസോ, ഇത്ഥമ്ഭൂതലക്ഖണേ ചേതം കരണവചനം. **തദനുപദം അവചാസീ**തി തം കമ്മം മയാ വുത്തപദസ്സ അനുപദം അനുരൂപപദം കത്വാ കഥേയ്യാസി. **അളാരപമ്ഹേ**തി ബഹലസംഹതപഖുമേ, ഗോപഖുമേതി അധിപ്പായോ.

അഥ ദേവതാ ആഹ -

൱൫൩. "യഥാ ച മേ അധിഗതമിദം വിമാനം, കോഞ്ചമയൂരചകോര
സങ്ഘചരിതം;
ദിബ്യപിലവഹംസരാജചിണ്ണം, ദിജകാരണ്ഡവകോകിലാഭിനദിതം.

൱൫൪.

“നാനാസന്താനകപുപ്ഫരുക്ഖവിവിധാ ,
പാടലിജമ്ബുഅസോകരുക്ഖവന്തം;
യഥാ ച മേ അധിഗതമിദം വിമാനം, തം തേ പവേദയാമി സുണോഹി ഭന്തേ.

൯൬൭. “മഗധവരപുരത്ഥിമേന, നാലകഗാമോ നാമ അത്ഥി ഭന്തേ;
തത്ഥ അഹോസിം പുരേ സുണിസാ, പേസവതീതി തത്ഥ ജാനിംസു മമം.

൯൬൮. “സാഹമപചിതത്ഥധമ്മകുസലം, ദേവമനുസ്സപൂജിതം മഹന്തം;
ഉപതിസ്സം നിബ്ബുതമപ്പമേയ്യം, മുദിതമനാ കുസുമേഹി അബ്ഭുകിരിം.

൯൬൯. “പരമഗതിഗതഞ്ച പൂജയിത്വാ, അന്തിമദേഹധരം ഇസിം ഉളാരം;
പഹായ മാനുസകം സമുസ്സയം, തിദസഗതാ ഇധ മാവസാമി ഠാന”ന്തി.

൯൬൫. തത്ഥ **കോഞ്ചമയൂരചകോരസങ്ഘചരിത**ന്തി സാരസസിഖണ്ഡികുമ്ഭകാരകുക്കുടഗണേഹി തത്ഥ തത്ഥ വിചരിതം. **ദിബ്യപിലവഹംസരാജചിണ്ണ**ന്തി ഉദകേ പിലവിത്വാ വിചരണതോ “പിലവാ”തി ലദ്ധനാമേഹി ഉദകസകുണേഹി ഹംസരാജേഹി ച തഹിം തഹിം വിചരിതം. **ദിജകാരണ്ഡവകോകിലാഭിനദിത**ന്തി കാരണ്ഡവേഹി കാദമ്ബേഹി കോകിലേഹി അഞ്ഞേഹി ച ദിജേഹി അഭിനാദിതം.

൯൬൬. **നാനാസന്താനകപുപ്ഫരുക്ഖവിവിധാ**തി നാനാവിധസാഖാപസാഖവന്താ നാനാപുപ്ഫരുക്ഖാ നാനാസന്താനകപുപ്ഫരുക്ഖാ , തേഹി വിവിധം ചിത്താകാരം വിചിത്തസന്നിവേസം നാനാസന്താനകപുപ്ഫരുക്ഖവിവിധാ . “വിവിധ”ന്തി ഹി വത്തബ്ബേ “വിവിധാ”തി വുത്തം. സന്താനകാതി ഹി കാമവല്ലിയോ, നാനാവിധപുപ്ഫരുക്ഖാ ച വിവിധാ ഏത്ഥ സന്തി , തേഹി വാ വിവിധന്തി നാനാസന്താനകപുപ്ഫരുക്ഖവിവിധാ. “നാനാസന്താനകപുപ്ഫരുക്ഖവിവിധം, പാടലിജമ്ബുഅസോകരുക്ഖവന്ത”ന്തി ച കേചി പഠന്തി. തേഹി “പുപ്ഫരുക്ഖാ സന്തീ”തി പദം ആനേത്വാ സമ്ബന്ധിതബ്ബം. “പുപ്ഫരുക്ഖാ”തി വാ അവിഭത്തികനിദ്ദേസോ, പുപ്ഫരക്ഖന്തി വുത്തം ഹോതി.

൯൬൭. **മഗധവരപുരത്ഥിമേനാ**തി മഗധവരേ പുരത്ഥിമേന, അഭിസമ്ബോധിട്ഠാനതായ ഉത്തമേ മഗധരട്ഠേ പുരത്ഥിമദിസായ. **തത്ഥ അഹോസിം പുരേ സുണിസാ**തി പുബ്ബേ അഹം തസ്മിം നാലകഗാമേ ഏകസ്മിം ഗഹപതികുലേ സുണിസാ സുണ്ഹാ അഹോസിം.

൯൬൮. **സാ**തി സയം. അത്ഥേ ച ധമ്മേ ച കുസലോതി അത്ഥധമ്മകുസലോ, ഭഗവാ. അപചിതോ അത്ഥധമ്മകുസലോ ഏതേനാതി **അപചിതത്ഥധമ്മകുസലോ,** ധമ്മസേനാപതി, തം. അപചിതം വാ അപചയോ, നിബ്ബാനം, തസ്മിം അവസിട്ഠഅത്ഥധമ്മേ ച കുസലം, അപചിതേ വാ പൂജനീയേ അത്ഥേ ധമ്മേ നിരോധേ മഗ്ഗേ ച കുസലം. മഹന്തേഹി ഉളാരേഹി സീലക്ഖന്ധാദീഹി സമന്നാഗതത്താ **മഹന്തം. കുസുമേഹീ**തി രതനമയേഹി ഇതരേഹി ച കുസുമേഹി.

൯൬൯. **പരമഗതിഗത**ന്തി അനുപാദിസേസനിബ്ബാനം പത്തം. **സമുസ്സയ**ന്തി സരീരം. **തിദസഗതാ**തി തിദസഭവനം ഗതാ, താവതിംസം ദേവനികായം ഉപപന്നാ. **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം ദേവലോകേ. **ആവസാമി ഠാന**ന്തി ഇമം വിമാനം അധിവസാമി. സേസം വുത്തനയമേവ.

ഏവം ആയസ്മതാ വങ്ഗീസേന ദേവതായ ച കഥിതകഥാമഗ്ഗം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ ഭഗവാ സമ്പത്തപരിസായ വിത്ഥാരേന ധമ്മം ദേസേസി. സാ ദേസനാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസീതി.

പേസവതീവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വ്വ. മല്ലികാവിമാനവണ്ണനാ

പീതവത്ഥേ പീതധജേതി മല്ലികാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ധമ്മചക്കപ്പവത്തനമാദിം കത്വാ യാവ സുഭദ്ദപരിബ്ബാജകവിനയനാ കതബുദ്ധകിച്ചേ കുസിനാരായം ഉപവത്തനേ മല്ലരാജൂനം സാലവനേ യമകസാലാനമന്തരേ വിസാഖപുണ്ണമായം പച്ചൂസവേലായം അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബുതേ ഭഗവതി ലോകനാഥേ ദേവമനുസ്സേഹി തസ്സ സരീരപൂജായ കയിരമാനായ തദാ കുസിനാരായം വസമാനാ ബന്ധുലമല്ലസ്സ ഭരിയാ മല്ലരാജപുത്തീ മല്ലികാ നാമ ഉപാസികാ സദ്ധാ പസന്നാ വിസാഖായ മഹാഉപാസികായ പസാധനസദിസം അത്തനോ മഹാലതാപസാധനം ഗന്ധോദകേന ധോവിത്വാ ദുകൂലചുമ്ബടകേന മജ്ജിത്വാ അഞ്ഞഞ്ച ബഹും ഗന്ധമാലാദിം ഗഹേത്വാ ഭഗവതോ സരീരം പൂജേസി. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരതോ പന മല്ലികാവത്ഥു ധമ്മപദവണ്ണനായം ആഗതമേവ.

സാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു നിബ്ബത്തി, തേന പൂജാനുഭാവേന അസ്സാ അഞ്ഞേഹി അസാധാരണാ ഉളാരാ ദിബ്ബസമ്പത്തി അഹോസി. വത്ഥാലങ്കാരവിമാനാനി സത്തരതനസമുജ്ജലാനി വിസേസതോ സിങ്ഗീസുവണ്ണോഭാസാനി അതിവിയ പഭസ്സരാനി സബ്ബാ ദിസാ ആസിഞ്ചമാനാവ സുവണ്ണരസധാരാപിഞ്ജരാ കരോന്തി. അഥായസ്മാ നാരദോ ദേവചാരികം ചരന്തോ തം ദിസ്വാ ഉപഗഞ്ഛി. സാ തം ദിസ്വാ വന്ദിത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠാസി. സോ തം -

ന്ദ്വ. ‘‘പീതവത്ഥേ പീതധജേ, പീതാലങ്കാരഭൂസിതേ;
പീതന്തരാഹി വഗ്ഗൂഹി, അപിളന്ധാവ സോഭസി.

ന്ദ്ന. ‘‘കാ കമ്ബുകായൂരധരേ, കഞ്ചനാവേളഭൂസിതേ;
ഹേമജാലകസഞ്ഛന്നേ, നാനാരതനമാലിനീ.

ന്ന്ദ്ദ. ‘‘സോവണ്ണമയാ ലോഹിതങ്ഗമയാ ച, മുത്താമയാ വേളുരിയമയാ ച;
മസാരഗല്ലാ സഹലോഹിതങ്ഗാ, പാരേവതക്ഖീഹി മണീഹി ചിത്തതാ.

ന്ന്ദ്ഷ. ‘‘കോചി കോചി എത്ഥ മയൂരസുസ്സരോ, ഹംസസ്സരഞ്ഞോ കരവീകസുസ്സരോ;
തേസം സരോ സുയ്യതി വഗ്ഗുരൂപോ, പഞ്ചങ്ഗികം തൂരിയമിവപ്പവാദിതം.

ന്ന്ദ്ല. ‘‘രഥോ ച തേ സുഭോ വഗ്ഗു, നാനാരതനചിത്തിതോ;
നാനാവണ്ണാഹി ധാതൂഹി, സുവിഭത്തോവ സോഭതി.

ന്ന്ദ്ന. ‘‘തസ്മിം രഥേ കഞ്ചനബിമ്ബവണ്ണേ, യാ ത്വം ഠിതാ ഭാസസിമം പദേസം;
ദേവതേ പുച്ഛിതാചിക്ഖ, കിസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല’’ന്തി. - പുച്ഛി;

ന്ദവ്വ. തത്ഥ **പീതവത്ഥേതി** പരിസുദ്ധചാമീകരപഭസ്സരതായ പീതോഭാസനിവാസനേ. **പീതധജേതി** വിമാനദ്വാരേ രഥേ ച സമുസ്സിതഹേമമയവിപുലകേതുഭാവതോ പീതോഭാസധജേ. **പീതാലങ്കാരഭൂസിതേതി**

പീതോഭാസേഹി ആഭരണേഹി അലങ്കതേ. സതിപി അലങ്കാരാനം നാനാവിധരംസിജാലസമുജ്ജലവിവിധരതനവിചിത്തഭാവേ താദിസസുചരിതവിസേസനിബ്ബത്തതായ പന സുപരിസുദ്ധചാമീകരമരീചിജാലവിജ്ജോതിതത്താ വിസേസതോ പീതനിഭാസാനി തസ്സാ ആഭരണാനി അഹേസും. **പീതന്തരാഹീ**തി പീതവണ്ണേഹി ഉത്തരിയേഹി. "സന്തരുത്തരപരമം തേന ഭിക്ഖുനാ തതോ ചീവരം സാദിതബ്ബ"ന്തിആദീസു (പാരാം ൪൬൩-൪൬൪) നിവാസനേ അന്തരസദ്ദോ ആഗതോ, ഇധ പന "അന്തരസാടകാ"തിആദീസു വിയ ഉത്തരിയേ ദട്ഠബ്ബോ. അന്തരാ ഉത്തരിയം ഉത്തരാസങ്ഗോ ഉപസംബ്യാനന്തി പരിയായസദ്ദാ ഏതേ. **വഗ്ഗൂഹീ**തി സോഭനേഹി സണ്ഹമട്ഠേഹി. **അപിളന്ധാവ സോഭസീ**തി ത്വം ഇമേഹി അലങ്കാരേഹി അനലങ്കതാപി അത്തനോ രൂപസമ്പത്തിയാവ സോഭസി. തേ പന അലങ്കാരാ തവ സരീരം പത്വാ സോഭന്തി, തസ്മാ അനലങ്കതാപി ത്വം അലങ്കതസദിസീതി അധിപ്പായോ.

൩൯൫. കാ കമ്ബുകായൂരധരേതി കാ ത്വം കതരദേവനികായപരിയാപന്നാ സുവണ്ണമയപരിഹാരകധരേ, സുവണ്ണമയകേയൂരധരേ വാ. കമ്ബുപരിഹാരകന്തി ച ഹത്ഥാലങ്കാരവിസേസോ വുച്ചതി, കായൂരന്തി ഭുജാലങ്കാരവിസേസോ. അഥ വാ കമ്ബൂതി സുവണ്ണം, തസ്മാ കമ്ബുകായൂരധരേ സുവണ്ണമയബാഹാഭരണധരേതി അത്ഥോ. **കഞ്ചനാവേളഭൂസിതേ**തി കഞ്ചനമയാവേളപിളന്ധനഭൂസിതേ. **ഹേമജാലകസഞ്ഛന്നേ**തി രതനപരിസിബ്ബിതേന ഹേമമയേന ജാലകേന ഛാദിതസരീരേ. **നാനാരതനമാലിനീ**തി നക്ഖത്തമാലായ വിയ കാളപക്ഖരത്തിയം സീസേ പടിമുക്കാഹി വിവിധാഹി രതനാവലീഹി നാനാരതനമാലിനീ കാ ത്വന്തി പുച്ഛതി.

൩൯൬. സോവണ്ണമയാതിആദി യാഹി രതനമാലാഹി സാ ദേവതാ നാനാരതനമാലിനീതി വുത്താ, താസം ദസ്സനം. തത്ഥ **സോവണ്ണമയാ**തി സിങ്ഗീസുവണ്ണമയാ മാലാ. **ലോഹിതങ്ഗമയാ**തി പദുമരാഗാദിരത്തമണിമയാ. **മസാരഗല്ലാ**തി മസാരഗല്ലമണിമയാ. **സഹലോഹിതങ്ഗാ**തി ലോഹിതങ്ഗമണിമയാഹി സദ്ധിം കബരമണിമയാ ചേവ ലോഹിതങ്ഗസങ്ഖാതരത്തമണിമയാ ചാതി അത്ഥോ. **പാരേവതക്ഖീഹി മണീഹി ചിത്തതാ**തി പാരേവതക്ഖിസദിസേഹി മണീഹി യഥാവുത്തമണീഹി ച സങ്ഖതചിത്തഭാവാ ഇമാ തവ കേസഹത്ഥേ രതനമാലാതി അധിപ്പായോ.

൩൯൭. കോചി കോചീതി ഏകച്ചോ ഏകച്ചോ. **ഏത്ഥാ**തി ഏതേസു മാലാദാമേസു. **മയൂരസുസ്സരോ**തി മയൂരോ വിയ സുന്ദരനാദോ. **ഹംസസ്സരഞ്ഞോ**തി ഹംസസ്സരോ അഞ്ഞോ, ഹംസസദിസസ്സരോ അപരോ. **കരവീകസുസ്സരോ**തി കരവീകോ വിയ സോഭനസ്സരോ. തേസം മാലാദാമാനം യഥാ മയൂരസ്സരോ, ഹംസസ്സരോ , കരവീകസ്സരോ, ഏവം വഗ്ഗുരൂപോ മധുരാകാരോ സരോ സുയ്യതി. കിമിവ ? **പഞ്ചങ്ഗികം തൂരിയമിവപ്പവാദിതം**. യഥാ കുസലേന വാദിതേ പഞ്ചങ്ഗികേ തൂരിയേ, ഏവം തേസം സരോ സുയ്യതി, വഗ്ഗുരൂപോതി അത്ഥോ. ഭുമ്മത്ഥേ ഹി ഇദം ഉപയോഗവചനം.

൩൯൮. നാനാവണ്ണാഹി ധാതൂഹീതി അനേകരൂപാഹി അക്ഖചക്കഈസാദിഅവയവധാതൂഹി. **സുവിഭത്തോവ സോഭതീ**തി അവയവാനം അഞ്ഞമഞ്ഞം യുത്തപ്പമാണതായ വിഭത്തിവിഭാഗസമ്പത്തിയാ ച സുവിഭത്തോവ ഹുത്വാ വിരാജതി. അഥ വാ സുവിഭത്തോവാതി കേവലം കമ്മനിബ്ബത്തോപി

സുസിക്ഖിതേന സിപ്പാചരിയേന വിഭത്തോവ വിരചിതോ വിയ സോഭതീതി അത്ഥോ.

൮൮൩. കഞ്ചനബിമ്ബവണ്ണേതി സാതിസയം പീതോഭാസതായ കഞ്ചനബിമ്ബകസദിസേ തസ്മിം രഥേ. കഞ്ചനബിമ്ബവണ്ണേതി വാ തസ്സാ ദേവതായ ആലപനം , ഗന്ധോദകേന ധോവിത്വാ ജാതിഹിങ്ഗുലകരസേന മജ്ജിത്വാ ദുകൂലചുമ്ബടകേന മജ്ജിതകഞ്ചനപടിമാസദിസേതി അത്ഥോ. **ഭാസസിമം പദേസ**ന്തി ഇമം സകലമ്പി ഭൂമിപദേസം ഭാസയസി വിജ്ജോതയസി.

ഏവം ഥേരേന പുച്ഛിതാ സാപി ദേവതാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

൮൮൪. ''സോവണ്ണജാലം മണിസോണ്ണചിത്തിതം, മുത്താചിതം ഹേമജാലേന ഛന്നം;
പരിനിബ്ബുതേ ഗോതമേ അപ്പമേയ്യേ, പസന്നചിത്താ അഹമാഭിരോപയിം.

൮൮൫. ''താഹം കമ്മം കരിത്വാന, കുസലം ബുദ്ധവണ്ണിതം;
അപേതസോകാ സുഖിതാ, സമ്പമോദാമനാമയാ''തി.

൮൮൪. തത്ഥ **സോവണ്ണജാല**ന്തി സരീരപ്പമാണേന കതം സുവണ്ണമയം ജാലം. **മണിസോണ്ണചിത്തിത**ന്തി സീസാദിട്ഠാനേസു സീസൂപഗഗീവൂപഗാദിആഭരണവസേന നാനാവിധേഹി മണീഹി ച സുവണ്ണേന ച ചിത്തിതം. **മുത്താചിത**ന്തി അന്തരന്തരാ ആബദ്ധാഹി മുത്താവലീഹി ആചിതം. **ഹേമജാലേന ഛന്ന**ന്തി ഹേമമയേന പഭാജാലേന ഛന്നം. തഞ്ഹി നാനാവിധേഹി മണീഹി ചേവ സുവണ്ണേന ച ചിത്തിതം മുത്താവലീഹി ആചിതമ്പി സുപരിസുദ്ധസ്സ രത്തസുവണ്ണസ്സേവ യേഭുയ്യതായ ദിവാകരകിരണസമ്ഫസ്സതോ അതിവിയ പഭസ്സരേന ഹേമമയേന പഭാജാലേന സഞ്ഛാദിതം ഏകോഭാസം ഹുത്വാ കഞ്ചനാദാസം വിയ തിട്ഠതി. **പരിനിബ്ബുതേ**തി അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബുതേ. **ഗോതമേ**തി ഭഗവന്തം ഗോത്തേന നിദ്ദിസതി. **അപ്പമേയ്യേ**തി ഗുണാനുഭാവതോ പമിനിതും അസക്കുണേയ്യേ. **പസന്നചിത്താ**തി കമ്മഫലവിസയായ ബുദ്ധാരമ്മണായ ച സദ്ധായ പസന്നമാനസാ. **അഭിരോപയി**ന്തി പൂജാവസേന സരീരേ രോപേസിം പടിമുഞ്ചിം.

൮൮൫. താഹന്തി തം അഹം. **കുസല**ന്തി കുച്ഛിതസലനാദിഅത്ഥേന കുസലം. **ബുദ്ധവണ്ണിത**ന്തി ''യാവതാ, ഭിക്ഖവേ, സത്താ അപദാ വാ ദ്വിപദാ വാ''തിആദിനാ (സം॰ നി॰ ൫.൧൩൯; അ॰ നി॰ ൪.൩൪) സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന പസത്ഥം. **അപേതസോകാ**തി സോകഹേതൂനം ഭോഗബ്യസനാദീനം അഭാവേന അപഗതസോകാ. തേന ചിത്തദുക്ഖാഭാവമാഹ. **സുഖിതാ**തി സഞ്ജാതസുഖാ സുഖപ്പത്താ. ഏതേന സരീരദുക്ഖാഭാവം വദതി. ചിത്തദുക്ഖാഭാവേന ചസ്സാ പമോദാപത്തി, സരീരദുക്ഖാഭാവേന അരോഗതാ. തേനാഹ **''സമ്പമോദാമനാമയാ''**തി. സേസം വുത്തനയമേവ. അയഞ്ച അത്ഥോ തദാ അത്തനാ ദേവതായ ച കഥിതനിയാമേനേവ സങ്ഗീതികാലേ ആയസ്മതാ നാരദേന ധമ്മസങ്ഗാഹകാനം ആരോചിതോ, തേ ച തം തഥേവ സങ്ഗഹം ആരോപയിംസൂതി.

മല്ലികാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. വിസാലക്ഖിവിമാനവണ്ണനാ

കാ നാമ ത്വം വിസാലക്ഖീതി വിസാലക്ഖിവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേ രഞ്ഞാ അജാതസത്തുനാ അത്തനാ പടിലദ്ധാ ഭഗവതാ സരീരധാതുയോ ഗഹേത്വാ രാജഗഹേ ഥൂപേ ച മഹേ ച കതേ രാജഗഹവാസിനീ ഏകാ മാലാകാരധീതാ സുനന്ദാ നാമ ഉപാസികാ അരിയസാവികാ സോതാപന്നാ പിതും ഗേഹതോ പേസിതം ബഹും മാലഞ്ച ഗന്ധഞ്ച പേസേത്വാ ദേവസികം ചേതിയേ പൂജം കാരേസി, ഉപോസഥദിവസേസു പന സയമേവ ഗന്ത്വാ പൂജം അകാസി. സാ അപരഭാഗേ അഞ്ഞതരേന രോഗേന ഫുട്ഠാ കാലം കത്വാ സക്കസ്സ ദേവരഞ്ഞോ പരിചാരികാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. അഥേകദിവസം സാ സക്കേന ദേവാനമിന്ദേന സഹ ചിത്തലതാവനം പാവിസി. തത്ഥ ച അഞ്ഞാസം ദേവതാനം പഭാ പുപ്ഫാദീനം പഭാഹി പടിഹതാ ഹുത്വാ വിചിത്തവണ്ണാ ഹോതി, സുനന്ദായ പന പഭാ താഹി അനഭിഭൂതാ സഭാവേനേവ അട്ഠാസി. തം ദിസ്വാ സക്കോ ദേവരാജാ തായ കതസുചരിതം ഞാതുകാമോ ഇമാഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി -

൧൧൬. “കാ നാമ ത്വം വിസാലക്ഖി, രമ്മേ ചിത്തലതാവനേ;
സമന്താ അനുപരിയാസി, നാരീഗണപുരക്ഖതാ.

൧൧൭. “യദാ ദേവാ താവതിംസാ, പവിസന്തി ഇമം വനം;
സയോഗ്ഗാ സരഥാ സബ്ബേ, ചിത്രാ ഹോന്തി ഇധാഗതാ.

൧൧൮. “തുയ്ഹഞ്ച ഇധ പത്തായ, ഉയ്യാനേ വിചരന്തിയാ;
കായേ ന ദിസ്സതീ ചിത്തം, കേന രൂപം തവേദിസം;
ദേവതേ പുച്ഛിതാചിക്ഖ, കിസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല”ന്തി.

൧൧൬. തത്ഥ **കാ നാമ ത്വ**ന്തി പുരിമത്തഭാവേ കാ നാമ കീദിസീ നാമ ത്വം, യത്ഥ കതേന സുചരിതേന അയം തേ ഈദിസീ ആനുഭാവസമ്പത്തി അഹോസീതി അധിപ്പായോ. **വിസാലക്ഖീ**തി വിപുലലോചനേ.

൧൧൭. **യദാ**തി യസ്മിം കാലേ. **ഇമം വന**ന്തി ഇമം ചിത്തലതാനാമകം ഉപവനം. **ചിത്രാ ഹോന്തീ**തി ഇമസ്മിം ചിത്തലതാവനേ വിചിത്തപഭാസംസഗ്ഗേന അത്തനോ സരീരവത്ഥാലങ്കാരാദീനം പകതിഓഭാസതോപി വിസിട്ഠഭാവപ്പത്തിയാ വിചിത്രാകാരാ ഹോന്തി. **ഇധാഗതാ**തി ഇധ ആഗതാ സമ്പത്താ, ഇധ വാ ആഗമനഹേതു.

൧൧൮. **ഇധ പത്തായാ**തി ഇമം ഠാനം സമ്പത്തായ ഉപഗതായ. **കേന രൂപം തവേദിസ**ന്തി കേന കാരണേന തവ രൂപം സരീരം ഏദിസം ഏവരൂപം, ചിത്തലതാവനസ്സ പഭം അഭിഭവന്തം തിട്ഠതീതി അധിപ്പായോ.

ഏവം സക്കേന പുട്ഠാ സാ ദേവതാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

൧൧൯. “യേന കമ്മേന ദേവിന്ദ, രൂപം മയ്ഹം ഗതീ ച മേ;
ഇദ്ധി ച ആനുഭാവോ ച, തം സുണോഹി പുരിന്ദദ.

൧൨൦. “അഹം രാജഗഹേ രമ്മേ, സുനന്ദാ നാമുപാസികാ;
സദ്ധാ സീലേന സമ്പന്നാ, സംവിഭാഗരതാ സദാ.

൧൨൧. “അച്ഛാദനഞ്ച ഭത്തഞ്ച, സേനാസനം പദീപിയം;
അദാസിം ഉജുഭൂതേസു, വിപ്പസന്നേന ചേതസാ.

൧൨൨. “ചാതുദ്ദസിം പഞ്ചദസിം, യാ ച പക്ഖസ്സ അട്ഠമീ;

പാടിഹാരിയപക്ഖഞ്ച, അട്ഠങ്ഗസുസമാഗതം.

൬൭൩. ‘‘ഉപോസഥം ഉപവസിസ്സം, സദാ സീലേസു സംവുതാ;
സഞ്ഞമാ സംവിഭാഗാ ച, വിമാനം ആവസാമഹം.

൬൭൪. ‘‘പാണാതിപാതാ വിരതാ, മുസാവാദാ ച സഞ്ഞതാ;
ഥേയ്യാ ച അതിചാരാ ച, മജ്ജപാനാ ച ആരകാ.

൬൭൫. ‘‘പഞ്ചസിക്ഖാപദേ രതാ, അരിയസച്ചാന കോവിദാ;
ഉപാസികാ ചക്ഖുമതോ, ഗോതമസ്സ യസസ്സിനോ.

൬൭൬. ‘‘തസ്സാ മേ ഞാതികുലാ ദാസീ, സദാ മാലാഭിഹാരതി;
താഹം ഭഗവതോ ഥൂപേ, സബ്ബമേവാഭിരോപയിം.

൬൭൭. ‘‘ഉപോസഥേ ചഹം ഗന്ത്വാ, മാലാഗന്ധവിലേപനം;
ഥൂപസ്മിം അഭിരോപേസിം, പസന്നാ സേഹി പാണിഭി.

൬൭൮. ‘‘തേന കമ്മേന ദേവിന്ദ, രൂപം മയ്ഹം ഗതീ ച മേ;
ഇദ്ധീ ച ആനുഭാവോ ച, യം മാലം അഭിരോപയിം.

൬൭൯. ‘‘യഞ്ച സീലവതീ ആസിം, ന തം താവ വിപച്ചതി;
ആസാ ച പന മേ ദേവിന്ദ, സകദാഗാമിനീ സിയ’’ന്തി.

൬൬൯. തത്ഥ **ഗതീ**തി അയം ദേവഗതി, നിബ്ബത്തി വാ. **ഇദ്ധീ**തി അയം ദേവിദ്ധി, അധിപ്പായസമിജ്ഝനം വാ. **ആനുഭാവോ**തി പഭാവോ. **പുരിന്ദദാ**തി സക്കം ആലപതി. സോ ഹി പുരേ ദാനം അദാസീതി ‘‘പുരിന്ദദോ’’തി വുച്ചതി.

൬൭൬. **ഞാതികുലാ**തി പിതു ഗേഹം സന്ധായ വദതി. **സദാ മാലാഭിഹാരതീ**തി സദാ സബ്ബകാലം ദിവസേ ദിവസേ ഞാതികുലതോ ദാസിയാ പുപ്ഫം മയ്ഹം അഭിഹരീയതി. **സബ്ബമേവാഭിരോപയി**ന്തി മയ്ഹം പിളന്ധനത്ഥായ പിതുഗേഹതോ ആഹടം മാലം അഞ്ഞഞ്ച ഗന്ധാദിം സബ്ബമേവ അത്തനാ അപരിഭുഞ്ജിത്വാ ഭഗവതോ ഥൂപേ പൂജനവസേന അഭിരോപയിം പൂജം കാരേസിം.

൬൭൭-൭൮. **ഉപോസഥേ ചഹം ഗന്ത്വാ**തി ഉപോസഥദിവസേ അഹമേവ ഥൂപട്ഠാനം ഗന്ത്വാ. **യം മാലം അഭിരോപയി**ന്തി യം തദാ ഭഗവതോ ഥൂപേ മാലാഗന്ധാഭിരോപനം കതം, തേന കമ്മേനാതി യോജനാ.

൬൭൯. **ന തം താവ വിപച്ചതീ**തി യം സീലവതീ ആസിം, തം സീലരക്ഖണം തം രക്ഖിതം സീലം പൂജാമയപുഞ്ഞസ്സ ബലവഭാവേന അലദ്ധോകാസം ന താവ വിപച്ചതി , ന വിപച്ചിതും ആരദ്ധം, അപരസ്മിംയേവ അത്തഭാവേ തസ്സ വിപാകോതി അത്ഥോ. **ആസാ ച പന മേ ദേവിന്ദ, സകദാഗാമിനീ സിയ**ന്തി ‘‘കഥം നു ഖോ അഹം സകദാഗാമിനീ ഭവേയ്യ’’ന്തി പത്ഥനാ ച മേ ദേവിന്ദ, അരിയധമ്മവിസയാവ, ന ഭവവിസേസവിസയാ. സാ പന സപ്പിമണ്ഡം ഇച്ഛതോ ദധിതോ പചിതം വിയ അനിപ്ഫാദിനീതി ദസ്സേതി. സേസം വുത്തനയമേവ.

ഇമം പന അത്ഥം സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ അത്തനാ ച തായ ദേവധീതായ ച വുത്തനിയാമേനേവ ആയസ്മതോ വങ്ഗീസത്ഥേരസ്സ ആരോചേസി. ആയസ്മാ വങ്ഗീസോ സങ്ഗീതികാലേ ധമ്മസങ്ഗാഹകാനം മഹാഥേരാനം ആരോചേസി, തേ ച തം തഥേവ സങ്ഗീതിം ആരോപയിംസൂതി.

വിസാലക്ഖിവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. പാരിച്ഛത്തകവിമാനവണ്ണനാ

പാരിച്ഛത്തകേ കോവിളാരേതി പാരിച്ഛത്തകവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന സമയേന സാവത്ഥിവാസീ അഞ്ഞതരോ ഉപാസകോ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ, സ്വാതനായ നിമന്തേത്വാ, അത്തനോ ഗേഹദ്വാരേ മഹന്തം മണ്ഡപം സജ്ജേത്വാ സാണിപാകാരം പരിക്ഖിപിത്വാ ഉപരി വിതാനം ബന്ധിത്വാ ധജപടാകാദയോ ഉസ്സാപേത്വാ നാനാവിരാഗവണ്ണാനി വത്ഥാനി ഗന്ധദാമമാലാദാമാനി ച ഓലമ്ബേത്വാ സിത്തസമ്മട്ഠേ പദേസേ ആസനാനി പഞ്ഞാപേത്വാ ഭഗവതോ കാലം ആരോചേസി. അഥ ഭഗവാ പുബ്ബണ്ഹസമയം നിവാസേത്വാ പത്തചീവരമാദായ ദേവവിമാനം വിയ അലങ്കതപടിയത്തം മണ്ഡപം പവിസിത്വാ സഹസ്സരംസീ വിയ അണ്ണവകുച്ഛിം ഓഭാസയമാനോ പഞ്ഞത്തേ ആസനേ നിസീദി. ഉപാസകോ ഗന്ധപുപ്ഫധൂമദീപേഹി ഭഗവന്തം പൂജേസി.

തേന ച സമയേന അഞ്ഞതരാ കട്ഠഹാരികാ ഇത്ഥീ അന്ധവനേ സുപുപ്ഫിതം അസോകരുക്ഖം ദിസ്വാ സപല്ലവങ്കുരാനി പിണ്ഡീകതാനി ബഹൂനി അസോകപുപ്ഫാനി ഗഹേത്വാ ആഗച്ഛന്തീ, ഭഗവന്തം തത്ഥ നിസിന്നം ദിസ്വാ പസന്നചിത്താ ആസനസ്സ സമന്തതോ തേഹി പുപ്ഫേഹി പുപ്ഫസന്ഥരം സന്ഥരന്തീ, ഭഗവതോ പൂജം കത്വാ വന്ദിത്വാ തിക്ഖത്തും പദക്ഖിണം കത്വാ നമസ്സമാനാ അഗമാസി. സാ അപരേന സമയേന കാലം കത്വാ താവതിംസേസു നിബ്ബത്തി, അച്ഛരാസഹസ്സപരിവാരാ യേഭുയ്യേന നന്ദനവനേ നച്ചന്തീ ഗായന്തീ പാരിച്ഛത്തകമാലാ ഗന്ഥേന്തീ പമോദമാനാ കീളന്തീ സുഖം അനുഭവതി. അഥായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന ദേവചാരികം ചരന്തോ താവതിംസഭവനം ഗന്ത്വാ തം ദിസ്വാ തായ കതകമ്മം ഇമാഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി -

൩൨൦. ‘‘പാരിച്ഛത്തകേ കോവിളാരേ, രമണീയേ മനോരമേ;
ദിബ്ബമാലം ഗന്ഥമാനാ, ഗായന്തീ സമ്പമോദസി.

൩൨൧. ‘‘തസ്സാ തേ നച്ചമാനായ, അങ്ഗമങ്ഗേഹി സബ്ബസോ;
ദിബ്ബാ സദ്ദാ നിച്ഛരന്തി, സവനീയാ മനോരമാ.

൩൨൨. ‘‘തസ്സാ തേ നച്ചമാനായ, അങ്ഗമങ്ഗേഹി സബ്ബസോ;
ദിബ്ബാ ഗന്ധാ പവായന്തി, സുചിഗന്ധാ മനോരമാ.

൩൨൩. ‘‘വിവത്തമാനാ കായേന, യാ വേണീസു പിളന്ധനാ;
തേസം സുയ്യതി നിഗ്ഘോസോ, തൂരിയേ പഞ്ചങ്ഗികേ യഥാ.

൩൨൪. ‘‘വടംസകാ വാതധുതാ, വാതേന സമ്പകമ്പിതാ;
തേസം സുയ്യതി നിഗ്ഘോസോ, തൂരിയേ പഞ്ചങ്ഗികേ യഥാ.

൩൨൫. ‘‘യാപി തേ സിരസ്മിം മാലാ, സുചിഗന്ധാ മനോരമാ;
വാതി ഗന്ധോ ദിസാ സബ്ബാ, രുക്ഖോ മഞ്ജൂസകോ യഥാ.

൩൨൬. ‘‘ഘായസേ തം സുചിഗന്ധം, രൂപം പസ്സസി അമാനുസം;
ദേവതേ പുച്ഛിതാചിക്ഖ, കിസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല’’ന്തി.

൩൨൦. തത്ഥ **പാരിച്ഛത്തകേ കോവിളാരേ**തി പാരിച്ഛത്തകനാമകേ കോവിളാരപുപ്ഫേ ആദായ ദിബ്ബമാലം ഗന്ഥമാനാതി യോജനാ. യഞ്ഹി

ലോകിയാ ‘‘പാരിജാത’’ന്തി വദന്തി, തം മാഗധഭാസായ ‘‘പാരിച്ഛത്തക’’ന്തി വുച്ചതി. കോവിളാരോതി ച കോവിളാരജാതികോ, സോ ച മനുസ്സലോകേപി ദേവലോകേപി കോവിളാരോ, തസ്സാപി ജാതീതി വദന്തി.

൬൧൨. തസ്സാ പന ദേവതായ നച്ചനകാലേ അങ്ഗഭാരവസേന സരീരതോ ച പിളന്ധനതോ ച അതിവിയ മധുരോ സദ്ദോ നിച്ഛരതി, ഗന്ധോ സദാ സബ്ബാ ദിസാപി ഫരിത്വാ തിട്ഠതി. തേനാഹ **‘‘തസ്സാ തേ നച്ചമാനായാ’’**തിആദി. തത്ഥ **സവനീയാ**തി സോതും യുത്താ, സവനസ്സ വാ ഹിതാ, കണ്ണസുഖാതി അത്ഥോ.

൬൧൩. **വിവത്തമാനാ കായേനാ**തി തവ കായേന സരീരേന പരിവത്തമാനേന, ഇത്ഥമ്ഭൂതലക്ഖണേ ചേതം കരണവചനം. **യാ വേണീസു പിളന്ധനാ**തി യാനി തേ കേസവേണീസു പിളന്ധനാനി, വിഭത്തിലോപോ ചേത്ഥ ദട്ഠബ്ബോ, ലിങ്ഗവിപല്ലാസോ വാ.

൬൧൪. **വടംസകാ**തി രതനമയാ കണ്ണികാ വടംസകാതി അത്ഥോ. **വാതധുതാ**തി മന്ദേന മാലുതേന ധൂപയമാനാ. **വാതേന സമ്പകമ്പിതാ**തി വാതേന സമന്തതോ വിസേസതോ കമ്പിതാ ചലിതാ. അഥ വാ **വടംസകാ വാതധുതാ, വാതേന സമ്പകമ്പിതാ**തി അവാതേരിതാപി വാതേരിതാപി യേ തേ വടംസകാ കമ്പിതാ, തേസം സുയ്യതി നിഗ്ഘോസോതി അത്ഥയോജനാ.

൬൧൫. **വാതി ഗന്ധോ ദിസാ സബ്ബാ**തി തസ്സാ തേ സിരസ്മിം ദിബ്ബമാലായ ഗന്ധോ വായതി സബ്ബാ ദിസാ. യഥാ കിം? **രുക്ഖോ മഞ്ജൂസകോ യഥാ**തി, യഥാ നാമ മഞ്ജൂസകോ രുക്ഖോ സുപുപ്ഫിതോ അത്തനോ ഗന്ധേന ബഹൂനി യോജനാനി ഫരമാനോ സബ്ബാ ദിസാ വായതി, ഏവം തവ സിരസ്മിം പിളന്ധനമാലായ ഗന്ധോതി അത്ഥോ. സോ കിര രുക്ഖോ ഗന്ധമാദനേ പച്ചേകബുദ്ധാനം ഉപോസഥകരണമണ്ഡലമാളകമജ്ഝേ തിട്ഠതി. യത്തകാനി ദേവലോകേ ച മനുസ്സലോകേ ച സുരഭികുസുമാനി, താനി തസ്സ സാഖഗ്ഗേസു നിബ്ബത്തന്തി. തേന സോ അതിവിയ സുഗന്ധോ ഹോതി. ഏവം തായ ദേവതായ പിളന്ധനമാലായ ഗന്ധോതി. തേന വുത്തം ‘‘രുക്ഖോ മഞ്ജൂസകോ യഥാ’’തി.

൬൧൬. യദിപി തസ്സ സഗ്ഗസ്സ ഛഫസ്സായതനികഭാവതോ സബ്ബാനിപി തത്ഥ ആരമ്മണാനി പിയരൂപാനിയേവ, ഗന്ധരൂപാനം പന സവിസേസാനം തസ്സാ ദേവതായ ലാഭിഭാവതോ **‘‘ഘായസേ തം സുചിഗന്ധം, രൂപം പസ്സസി അമാനുസ’’**ന്തി വുത്തം.

അഥ ദേവതാ ദ്വീഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

൬൧൭. ‘‘പഭസ്സരം അച്ചിമന്തം, വണ്ണഗന്ധേന സംയുതം;
അസോകപുപ്ഫമാലാഹം, ബുദ്ധസ്സ ഉപനാമയിം.

൬൧൮. ‘‘ഏതാഹം കമ്മം കരിത്വാന, കുസലം ബുദ്ധവണ്ണിതം;
അപേതസോകാ സുഖിതാ, സമ്പമോദാമനാമയാ’’തി.

൬൧൯. തത്ഥ സുധോതപവാളസങ്ഘാതസന്നിഭസ്സ കിഞ്ജക്ഖകേസരസമുദായേന ഭാണുരംസിജാലസ്സ വിയ അസോകപുപ്ഫുത്തമസ്സ തദാ ഉപട്ഠിതത്തം സന്ധായാഹ **‘‘പഭസ്സരം അച്ചിമന്ത’’**ന്തി. സേസം വുത്തനയമേവ.

അഥായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ തായ ദേവതായ അത്തനോ സുചരിതകമ്മേ കഥിതേ സപരിവാരായ തസ്സാ ധമ്മം ദേസേത്വാ തതോ മനുസ്സലോകം ആഗന്ത്വാ ഭഗവതോ തം പവത്തിം കഥേസി. ഭഗവാ തം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തമഹാജനസ്സ ധമ്മം ദേസേസി, സാ ദേസനാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസീതി.

പാരിച്ഛത്തകവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഇതി പരമത്ഥദീപനിയാ ഖുദ്ദക-അട്ഠകഥായ വിമാനവത്ഥുസ്മിം

ദസവത്ഥുപടിമണ്ഡിതസ്സ തതിയസ്സ പാരിച്ഛത്തകവഗ്ഗസ്സ

അത്ഥവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ർ. മഞ്ജിട്ഠകവഗ്ഗോ

൧. മഞ്ജിട്ഠകവിമാനവണ്ണനാ

മഞ്ജിട്ഠകവഗ്ഗേ **മഞ്ജിട്ഠകേ വിമാനസ്മി**ന്തി മഞ്ജിട്ഠകവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തത്ഥ അഞ്ഞതരോ ഉപാസകോ ഭഗവന്തം നിമന്തേത്വാ അനന്തരവിമാനേ വുത്തനയേനേവ മണ്ഡപം സജ്ജേത്വാ തത്ഥ നിസിന്നം സത്ഥാരം പൂജേത്വാ ദാനം ദേതി. തേന ച സമയേന അഞ്ഞതരാ കുലദാസീ അന്ധവനേ സുപുപ്ഫിതം സാലരുക്ഖം ദിസ്വാ തത്ഥ പുപ്ഫാനി ഗഹേത്വാ ഹീരേഹി ആവുണിത്വാ വടംസകേ കത്വാ പുന ബഹൂനി മുത്തപുപ്ഫാനി അഗ്ഗപുപ്ഫാനി ച ഗഹേത്വാ നഗരം പവിട്ഠാ. തസ്മിം മണ്ഡപേ യുഗന്ധരപബ്ബതകുച്ഛിം ഓഭാസയമാനം ബാലസൂരിയം വിയ ഛബ്ബണ്ണബുദ്ധരംസിയോ വിസ്സജ്ജേത്വാ നിസിന്നം, ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നചിത്താ തേഹി പുപ്ഫേഹി പൂജേന്തീ വടംസകാനി ആസനസ്സ സമന്തതോ ഠപേത്വാ ഇതരാനി ച പുപ്ഫാനി ഓകിരിത്വാ സക്കച്ചം വന്ദിത്വാ തിക്ഖത്തും പദക്ഖിണം കത്വാ അഗമാസി. സാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തി, തത്ഥ തസ്സാ രത്തഫലികമയം വിമാനം, തസ്സ ച പുരതോ സുവണ്ണവാലുകാസന്ഥതഭൂമിഭാഗം മഹന്തം സാലവനം പാതുരഹോസി. സാ യദാ വിമാനതോ നിക്ഖമിത്വാ സാലവനം പവിസതി, തദാ സാലസാഖാ ഓനമിത്വാ തസ്സാ ഉപരി കുസുമാനി ഓകിരന്തി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന ഉപഗന്ത്വാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി കതകമ്മം പുച്ഛി -

ന്നവ്വ. “മഞ്ജിട്ഠകേ വിമാനസ്മിം, സോണ്ണവാലുകസന്ഥതേ;
പഞ്ചങ്ഗികേന തൂരിയേന, രമസി സുപ്പവാദിതേ.

ന്നൻ൦. “തമ്ഹാ വിമാനാ ഓരുയ്ഹ, നിമ്മിതാ രതനാമയാ;
ഓഗാഹസി സാലവനം, പുപ്ഫിതം സബ്ബകാലികം.

ന്നൻ൧. “യസ്സ യസ്സേവ സാലസ്സ, മൂലേ തിട്ഠസി ദേവതേ;
സോ സോ മുഞ്ചതി പുപ്ഫാനി, ഓനമിത്വാ ദുമുത്തമോ.

ന്നൻ൨. “വാതേരിതം സാലവനം, ആധുതം ദിജസേവിതം;
വാതി ഗന്ധോ ദിസാ സബ്ബാ, രുക്ഖോ മഞ്ജൂസകോ യഥാ.

ന്നൻ൩. “ഘായസേ തം സുചിഗന്ധം, രൂപം പസ്സസി അമാനുസം;
ദേവതേ പുച്ഛിതാചിക്ഖ, കിസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല”ന്തി.

ന്നവ്വൻ. തത്ഥ **മഞ്ജിട്ഠകേ വിമാനസ്മി**ന്തി രത്തഫലികമയേ വിമാനേ. സിന്ദുവാരകണവീരമകുലസദിസവണ്ണഞ്ഹി “മഞ്ജിട്ഠക”ന്തി വുച്ചതി. **സോണ്ണവാലുകസന്ഥതേ**തി സമന്തതോ വിപ്പകിണ്ണാഹി സുവണ്ണവാലുകാഹി സന്ഥതഭൂമിഭാഗേ. **രമസി സുപ്പവാദിതേ**തി സുട്ഠു പവാദിതേന പഞ്ചങ്ഗികേന തൂരിയേന അഭിരമസി.

ന്നൻം. നിമിത്താ രതനാമയാതി തവ സുചരിതസിപ്പിനാ അഭിനിമ്മിതാ രതനമയാ വിമാനാ. **ഓഗാഹസീ**തി പവിസസി. **സബ്ബകാലിക**ന്തി സബ്ബകാലേ സുഖം സബ്ബഉതുസപ്പായം, സബ്ബകാലേ പുപ്ഫനകം വാ.

ന്നൻ൨. വാതേരിതന്തി യഥാ പുപ്ഫാനി ഓകിരന്തി, ഏവം വാതേന ഈരിതം ചലിതം. **ആധുത**ന്തി മന്ദേന മാലുതേന സണികസണികം വിധൂപയമാനം. **ദിജസേവിത**ന്തി മയൂരകോകിലാദിസകുണസങ്ഘേഹി ഉപസേവിതം.

ഏവം ഥേരേന പുട്ഠാ സാ ദേവതാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

ന്നൻ൫. “അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, ദാസീ അയിരകുലേ അഹും;
ബുദ്ധം നിസിന്നം ദിസ്വാന, സാലപുപ്ഫേഹി ഓകിരിം.

ന്നൻ൬. “പടംസകഞ്ച സുകതം, സാലപുപ്ഫമയം അഹം;
ബുദ്ധസ്സ ഉപനാമേസിം, പസന്നാ സേഹി പാണിഭി.

ന്നൻ൭. “താഹം കമ്മം കരിത്വാന, കുസലം ബുദ്ധവണ്ണിതം;
അപേതസോകാ സുഖിതാ, സമ്പമോദാമനാമയാ”തി.

ന്നൻ൪-ഒ. തത്ഥ **അയിരകുലേ**തി അയ്യകുലേ, സാമികഗേഹേതി അത്ഥോ. **അഹു**ന്തി അഹോസിം. **ഓകിരി**ന്തി പുപ്ഫേഹി വിപ്പകിരിം. **ഉപനാമേസി**ന്തി പൂജാവസേന ഉപനാമേസിം. സേസം വുത്തനയമേവ.

അഥായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ സപരിവാരായ തസ്സാ ദേവതായ ധമ്മം ദേസേത്വാ മനുസ്സലോകം ആഗന്ത്വാ ഭഗവതോ തമത്ഥം നിവേദേസി. ഭഗവാ തം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തമഹാജനസ്സ ധമ്മം ദേസേസി. ദേസനാ സദേവകസ്സ ലോകസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസീതി.

മഞ്ജിട്ഠകവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. പഭസ്സരവിമാനവണ്ണനാ

പഭസ്സരവരവണ്ണനിഭേതി പഭസ്സരവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി. തേന ച സമയേന രാജഗഹേ അഞ്ഞതരോ ഉപാസകോ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരേ അഭിപ്പസന്നോ ഹോതി. തസ്സേകാ ധീതാ സദ്ധാ പസന്നാ, സാപി ഥേരേ ഗരുചിത്തീകാരബഹുലാ ഹോതി. അഥേകദിവസം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ രാജഗഹേ പിണ്ഡായ ചരന്തോ തം കുലം ഉപസങ്കമി. സാ ഥേരം ദിസ്വാ സോമനസ്സജാതാ ആസനം പഞ്ഞാപേത്വാ ഥേരേ തത്ഥ നിസിന്നേ സുമനമാലായ പൂജേത്വാ മധുരം ഗുളഫാണിതം ഥേരസ്സ പത്തേ ആകിരി, ഥേരോ അനുമോദിതുകാമോ നിസീദി. സാ ഘരാവാസസ്സ ബഹുകിച്ചതായ അനോകാസതം പവേദേത്വാ “അഞ്ഞസ്മിം ദിവസേ ധമ്മം സോസ്സാമീ”തി ഥേരം വന്ദിത്വാ ഉയ്യോജേസി. തദഹേവ ച സാ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു നിബ്ബത്തി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഉപസങ്കമിത്വാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി -

൬൯൭. “പഭസ്സരവരവണ്ണനിഭേ, സുരത്തവത്ഥവസനേ;
മഹിദ്ധികേ ചന്ദനരുചിരഗത്തേ,
കാ ത്വം സുഭേ ദേവതേ വന്ദസേ മമം.

൬൯൮. “പല്ലങ്കോ ച തേ മഹഗ്ഘോ, നാനാരതനചിത്തിതോ രുചിരോ;
യത്ഥ ത്വം നിസിന്നാ വിരോചസി, ദേവരാജാരിവ നന്ദനേ വനേ.

൬൯൯. “കിം ത്വം പുരേ സുചരിതമാചരീ ഭദ്ദേ, കിസ്സ കമ്മസ്സ വിപാകം;
അനുഭോസി ദേവലോകസ്മിം, ദേവതേ പുച്ഛിതാചിക്ഖ;
കിസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല”ന്തി.

൬൯൭. തത്ഥ **പഭസ്സരവരവണ്ണനിഭേ**തി നിഭാതി ദിബ്ബതീതി നിഭാ, വണ്ണോവ നിഭാ വണ്ണനിഭാ, അതിവിയ ഓഭാസനതോ പഭസ്സരാ ഛവിദോസാഭാവേന വരാ ഉത്തമാ വണ്ണനിഭാ ഏതിസ്സാതി പഭസ്സരവരവണ്ണനിഭാ. ആമന്തനവസേന “പഭസ്സരവരവണ്ണനിഭേ”തി വുത്തം. **സുരത്തവത്ഥവസനേ**തി സുട്ഠു രത്തവത്ഥനിവത്ഥേ. **ചന്ദനരുചിരഗത്തേ**തി ചന്ദനാനുലിത്തം വിയ രുചിരഗത്തേ, ഗോസീതചന്ദനേന ബഹലതരാനുലിത്തം വിയ സുരത്തമനുഞ്ഞസരീരാവയവേതി അത്ഥോ, ചന്ദനാനുലേപേന വാ രുചിരഗത്തേ.

ഏവം ഥേരേന പുട്ഠാ ദേവതാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

൭൦൦. “പിണ്ഡായ തേ ചരന്തസ്സ, മാലം ഫാണിതഞ്ച അദദം ഭന്തേ;
തസ്സ കമ്മസ്സിദം വിപാകം, അനുഭോമി ദേവലോകസ്മിം.

൭൦൧. “ഹോതി ച മേ അനുതാപോ, അപരദ്ധം ദുക്ഖിതഞ്ച മേ ഭന്തേ;
സാഹം ധമ്മം നാസ്സോസിം, സുദേസിതം ധമ്മരാജേന.

൭൦൨. “തം തം വദാമി ഭദ്ദന്തേ, യസ്സ മേ അനുകമ്പിയോ കോചി;
ധമ്മേസു തം സമാദപേഥ, സുദേസിതം ധമ്മരാജേന.

൭൦൩. “യേസം അത്ഥി സദ്ധാ ബുദ്ധേ, ധമ്മേ ച സങ്ഘരതനേ;
തേ മം അതിവിരോചന്തി, ആയുനാ യസസാ സിരിയാ.

൭൦൪. “പതാപേന വണ്ണേന ഉത്തരിതരാ, അഞ്ഞേ മഹിദ്ധികതരാ മയാ ദേവാ”തി.

൭൦൦. തത്ഥ **മാല**ന്തി സുമനപുപ്ഫം. **ഫാണിത**ന്തി ഉച്ഛുരസം ഗഹേത്വാ കതഫാണിതം.

൭൦൧. അനുതാപോതി വിപ്പടിസാരോ. തസ്സ കാരണമാഹ **“അപരദ്ധം ദുക്ഖതഞ്ച മേ ഭന്തേ”**തി . ഇദാനി തം സരൂപതോ ദസ്സേതി **“സാഹം ധമ്മം നാസ്സോസി”**ന്തി, സാ അഹം തദാ തവ ദേസേതുകാമസ്സ ധമ്മം ന സുണിം. കീദിസം? **സുദേസിതം ധമ്മരാജേനാ**തി, സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന ആദികല്യാണാദിതായ ഏകന്തനിയ്യാനികതായ ച സ്വാഖാതന്തി അത്ഥോ.

൭൦൨. തന്തി തസ്മാ ധമ്മരാജേന സുദേസിതത്താ അസവനസ്സ ച മാദിസാനം അനുതാപഹേതുഭാവതോ. **ത**ന്തി തുവം, തുയ്ഹന്തി അത്ഥോ. **യസ്സാ**തി യോ അസ്സ. **അനുകമ്പിയോ**തി അനുകമ്പിതബ്ബോ. **കോചീ**തി യോ കോചി. **ധമ്മേസൂ**തി സീലാദിധമ്മേസു. “ധമ്മേ ഹീ”തി വാ പാഠോ, സാസനധമ്മേതി അത്ഥോ. ഹീതി നിപാതമത്തം, വചനവിപല്ലാസോ വാ. **ത**ന്തി അനുകമ്പിതബ്ബപുഗ്ഗലം. **സുദേസിത**ന്തി സുട്ഠു ദേസിതം.

൭൩൩-൪. **തേ മം അതിവിരോചന്തീ**തി തേ രതനത്തയേ പസന്നാ ദേവപുത്താ മം അതിക്കമിത്വാ വിരോചന്തി. **പതാപേനാ**തി തേജസാ ആനുഭാവേന. **അഞ്ഞേ**തി യേ അഞ്ഞേ. **മയാ**തി നിസ്സക്കേ കരണവചനം. വണ്ണേന ഉത്തരിതരാ മഹിദ്ധികതരാ ച ദേവാ, തേ രതനത്തയേ അഭിപ്പസന്നായേവാതി ദസ്സേതി. സേസം വുത്തനയമേവ.

പഭസ്സരവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. നാഗവിമാനവണ്ണനാ

അലങ്കതാ മണികഞ്ചനാചിതന്തി നാഗവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ ബാരാണസിയം വിഹരതി ഇസിപതനേ മിഗദായേ. തേന സമയേന ബാരാണസിവാസിനീ ഏകാ ഉപാസികാ സദ്ധാ പസന്നാ സീലാചാരസമ്പന്നാ ഭഗവന്തം ഉദ്ദിസ്സ വത്ഥയുഗം വായാപേത്വാ സുപരിധോതം കാരാപേത്വാ ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവതോ പാദമൂലേ ഠപേത്വാ ഏവമാഹ ''പടിഗ്ഗണ്ഹാതു, ഭന്തേ ഭഗവാ, ഇമം വത്ഥയുഗം അനുകമ്പം ഉപാദായ യം മമ അസ്സ ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായാ''തി. ഭഗവാ തം പടിഗ്ഗഹേത്വാ തസ്സാ ഉപനിസ്സയസമ്പത്തിം ദിസ്വാ ധമ്മം ദേസേസി, സാ ദേസനാവസാനേ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹിത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ ഗേഹം അഗമാസി. സാ ന ചിരസ്സേവ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു ഉപ്പന്നാ സക്കസ്സ ദേവരാജസ്സ പിയാ അഹോസി വല്ലഭാ യസുത്തരാ നാമ നാമേന. തസ്സാ പുഞ്ഞാനുഭാവേന ഹേമജാലസഞ്ഛന്നോ കുഞ്ജരവരോ നിബ്ബത്തി, തസ്സ ച ഖന്ധേ മണിമയോ മണ്ഡപോ, മജ്ഝേ സുപഞ്ഞത്തരതനപല്ലങ്കോ നിബ്ബത്തി, ദ്വീസു ദന്തേസു ചസ്സ കമലകുവലയുജ്ജലാ രമണീയാ ദ്വേ പോക്ഖരണിയോ പാതുരഹേസും. തത്ഥ പദുമകണ്ണികാസു ഠിതാ ദേവധീതാ പഗ്ഗഹിതപഞ്ചങ്ഗികതൂരിയാ നച്ചന്തി ചേവ ഗായന്തി ച.

സത്ഥാ ബാരാണസിയം യഥാഭിരന്തം വിഹരിത്വാ യേന സാവത്ഥി തേന ചാരികം പക്കാമി. അനുപുബ്ബേന സാവത്ഥിം പത്വാ തത്ര സുദം ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമേ. അഥ സാ ദേവതാ അത്തനാ അനുഭുയ്യമാനം ദിബ്ബസമ്പത്തിം ഓലോകേത്വാ തസ്സാ കാരണം ഉപധാരേന്തീ ''സത്ഥു വത്ഥയുഗദാനകാരണ''ന്തി ഞത്വാ സഞ്ജാതസോമനസ്സാ ഭഗവതി പസാദബഹുമാനാ വന്ദിതുകാമാ അഭിക്കന്തായ രത്തിയാ ഹത്ഥിക്ഖന്ധവരഗതാ ആകാസേന ആഗന്ത്വാ തതോ ഓതരിത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ ഏകമന്തം അട്ഠാസി. തം ആയസ്മാ വങ്ഗീസോ ഭഗവതോ അനുഞ്ഞായ ഇമാഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി -

൭൩൪. ''അലങ്കതാ മണികഞ്ചനാചിതം, സോവണ്ണജാലചിതം മഹന്തം;
അഭിരുയ്ഹ ഗജവരം സുകപ്പിതം, ഇധാഗമാ വേഹായസം അന്തലിക്ഖേ.

൭൩൫. ''നാഗസ്സ ദന്തേസു ദുവേസു നിമ്മിതാ, അച്ഛോദകാ പദുമിനിയോ സുഫുല്ലാ;
പദുമേസു ച തൂരിയഗണാ പഭിജ്ജരേ, ഇമാ ച നച്ചന്തി മനോഹരായോ.

൭൩൬. ''ദേവിദ്ധിപത്താസി മഹാനുഭാവേ, മനുസ്സഭൂതാ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവാ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ''തി.

൭൩൪. തത്ഥ **അലങ്കതാ**തി സബ്ബാഭരണവിഭൂസിതാ. **മണികഞ്ചനാചിത**ന്തി തേഹി ദിബ്ബമാനേഹി മണിസുവണ്ണേഹി ആചിതം. **സോവണ്ണജാലചിത**ന്തി

ഹേമജാലസഞ്ഛന്നം. **മഹന്ത**ന്തി വിപുലം. **സുകപ്പിത**ന്തി ഗമനസന്നാഹവസേന സുട്ഠു സന്നദ്ധം. **വേഹായസ**ന്തി വേഹായസഭൂതേ ഹത്ഥിപിട്ഠേ. **അന്തലിക്ഖേ**തി ആകാസേ, ''അലങ്കതമണികഞ്ചനാചിത''ന്തിപി പാഠോ. അയഞ്ഹേത്ഥ സങ്ഖേപത്ഥോ - ദേവതേ, ത്വം സബ്ബാലങ്കാരേഹി അലങ്കതാ അലങ്കതമണികഞ്ചനാചിതം, അതിവിയ ദിബ്ബമാനേഹി മണീഹി കഞ്ചനേഹി ച അലങ്കരണവസേന ഖചിതം, ഹേമജാലേഹി കുമ്ഭാലങ്കാരാദിഭേദേഹി ഹത്ഥാലങ്കാരേഹി ചിതം ആമുത്തം മഹന്തം അതിവിയ ബ്രഹന്തം ഉത്തമം ഗജം ആരുയ്ഹ ഹത്ഥിപിട്ഠിയാ നിസിന്നാ ആകാസേനേവ ഇധ അമ്ഹാകം സന്തികം ആഗതാതി.

൩൯൩. നാഗസ്സ ദന്തേസു ദുവേസു നിമ്മിതാതി ഏരാവണസ്സ വിയ നാഗരാജസ്സ ഇമസ്സ ദ്വീസു ദന്തേസു ദ്വേ പോക്ഖരണിയോ സുചരിതസിപ്പിനാ സുട്ഠു വിരചിതാ. **തൂരിയഗണാ**തി പഞ്ചങ്ഗികതൂരിയസമൂഹാ. **പഭിജ്ജരേ**തി ദ്വാദസന്നം ലയഭേദാനം വസേന പഭേദം ഗച്ഛന്തി. ''പവജ്ജരേ''തി ച പഠന്തി, പകാരേഹി വാദീയന്തീതി അത്ഥോ.

ഏവം ഥേരേന പുട്ഠാ ദേവതാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി വിസ്സജ്ജേസി -

൩൯൭. ''ബാരാണസിയം ഉപസങ്കമിത്വാ, ബുദ്ധസ്സഹം വത്ഥയുഗം അദാസിം;
പാദാനി വന്ദിത്വാ ഛമാ നിസീദിം, വിത്താ ചഹം അഞ്ജലികം അകാസിം.

൩൯൮. ''ബുദ്ധോ ച മേ കഞ്ചനസന്നിഭത്തചോ, അദേസയി സമുദയദുക്ഖനിച്ചതം;
അസങ്ഖതം ദുക്ഖനിരോധസസ്സതം, മഗ്ഗം അദേസയി യതോ വിജാനിസം.

൩൯൯. ''അപ്പായുകീ കാലകതാ തതോ ചുതാ, ഉപപന്നാ തിദസഗണം യസസ്സിനീ;
സക്കസ്സഹം അഞ്ഞതരാ പജാപതി, യസുത്തരാ നാമ ദിസാസു വിസ്സുതാ''തി.

൩൯൭-൮. തത്ഥ **ഛമാ**തി ഭൂമിയം. ഭുമ്മത്ഥേ ഹി ഇദം പച്ചത്തവചനം. **വിത്താ**തി തുട്ഠാ. **യതോ**തി യതോ സത്ഥു സാമുക്കംസികധമ്മദേസനതോ. **വിജാനിസ**ന്തി ചത്താരി അരിയസച്ചാനി പടിവിജ്ഝിം.

൩൯൯. അപ്പായുകീതി ''ഈദിസം നാമ ഉളാരം പുഞ്ഞം കത്വാ ന തയാ ഏതസ്മിം ദുക്ഖബഹുലേ മനുസ്സത്തഭാവേ ഏവം ഠാതബ്ബ''ന്തി സഞ്ജാതാഭിസന്ധിനാ വിയ പരിക്ഖയം ഗതേന കമ്മുനാ അപ്പായുകാ സമാനാ. **അഞ്ഞതരാ പജാപതീ**തി സോളസസഹസ്സാനം മഹേസീനം അഞ്ഞതരാ. **ദിസാസു വിസ്സുതാ**തി ദ്വീസു ദേവലോകേസു സബ്ബദിസാസു പാകടാ പഞ്ഞാതാ. സേസം വുത്തനയമേവ.

നാഗവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. അലോമവിമാനവണ്ണനാ

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാതി അലോമവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ ബാരാണസിയം ഇസിപതനേ മിഗദായേ വിഹരന്തോ പുബ്ബണ്ഹസമയം നിവാസേത്വാ പത്തചീവരമാദായ ബാരാണസിം പിണ്ഡായ പാവിസി . തത്ഥേകാ അലോമാ നാമ ദുഗ്ഗതിത്ഥീ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നചിത്താ അഞ്ഞം ദാതബ്ബം അപസ്സന്തീ ''ഈദിസമ്പി ഭഗവതോ ദിന്നം മയ്ഹം മഹപ്ഫലം ഭവിസ്സതീ''തി

ചിന്തേത്വാ പരിഭിന്നവണ്ണം അലോണം സുക്ഖകുമ്മാസം ഉപനേസി, ഭഗവാ പടിഗ്ഗഹേസി. സാ തം ദാനം ആരമ്മണം കത്വാ സോമനസ്സം പവേദേസി, സാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു നിബ്ബത്തി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ -

൭൮൪. ''അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന...പേ॰... വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി. - പുച്ഛി. സാപി തസ്സ ബ്യാകാസി, തം ദസ്സേതും -

൭൮൫. ''സാ ദേവതാ അത്തമനാ...പേ॰... യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല''ന്തി. - വുത്തം;
൭൮൬. ''അഹഞ്ച ബാരാണസിയം, ബുദ്ധസ്സാദിച്ചബന്ധുനോ;
അദാസിം സുക്ഖകുമ്മാസം, പസന്നാ സേഹി പാണിഭി.

൭൮൭. ''സുക്ഖായ അലോണികായ ച, പസ്സ ഫലം കുമ്മാസപിണ്ഡിയാ;
അലോമം സുഖിതം ദിസ്വാ, കോ പുഞ്ഞം ന കരിസ്സതി.

൭൮൮. ''തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰... വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി.

൭൮൭. തത്ഥ **അലോമം സുഖിതം ദിസ്വാ**തി അലോമമ്പി നാമ സുക്ഖകുമ്മാസമത്തം ദത്വാ ഏവം ദിബ്ബസുഖേന സുഖിതം ദിസ്വാ. **കോ പുഞ്ഞം ന കരിസ്സതീ**തി കോ നാമ അത്തനോ ഹിതസുഖം ഇച്ഛന്തോ പുഞ്ഞം ന കരിസ്സതീതി. സേസം വുത്തനയമേവ.

അലോമവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. കഞ്ജികദായികാവിമാനവണ്ണനാ

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാതി കഞ്ജികദായികാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ അന്ധകവിന്ദേ വിഹരതി. തേന ച സമയേന ഭഗവതോ കുച്ഛിയം വാതരോഗോ ഉപ്പജ്ജി. ഭഗവാ ആയസ്മന്തം ആനന്ദം ആമന്തേസി ''ഗച്ഛ ത്വം ആനന്ദ, പിണ്ഡായ ചരിത്വാ മയ്ഹം ഭേസജ്ജത്ഥം കഞ്ജികം ആഹരാ''തി. ''ഏവം ഭന്തേ''തി ഖോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ ഭഗവതോ പടിസ്സുണിത്വാ മഹാരാജദത്തിയം പത്തം ഗഹേത്വാ അത്തനോ ഉപട്ഠാകവേജ്ജസ്സ നിവേസനദ്വാരേ അട്ഠാസി. തം ദിസ്വാ വേജ്ജസ്സ ഭരിയാ പച്ചുഗ്ഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ പത്തം ഗഹേത്വാ ഥേരം പുച്ഛി ''കീദിസേന വോ, ഭന്തേ, ഭേസജ്ജേന അത്ഥോ''തി. സാ കിര ബുദ്ധിസമ്പന്നാ ''ഭേസജ്ജേന പയോജനേ സതി ഥേരോ ഇധാഗച്ഛതി, ന ഭിക്ഖത്ഥ''ന്തി സല്ലക്ഖേസി. ''കഞ്ജികേനാ''തി ച വുത്തേ ''ന യിദം ഭേസജ്ജം മയ്ഹം അയ്യസ്സ, തഥാ ഹേസ ഭഗവതോ പത്തോ, ഹന്ദാഹം ലോകനാഥസ്സ അനുച്ഛവികം കഞ്ജികം സമ്പാദേമീ''തി സോമനസ്സജാതാ സഞ്ജാതബഹുമാനാ ബദരയൂസേന യാഗും സമ്പാദേത്വാ പത്തം പൂരേത്വാ തസ്സ പരിവാരഭാവേന അഞ്ഞഞ്ച ഭോജനം പടിയാദേത്വാ പേസേസി. തം പരിഭുത്തമത്തസ്സേവ ഭഗവതോ സോ ആബാധോ വൂപസമി. സാ അപരേന സമയേന കാലം കത്വാ താവതിംസേസു ഉപ്പജ്ജിത്വാ മഹതിം ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവന്തീ മോദതി. അഥായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ദേവചാരികം ചരന്തോ തം അച്ഛരാസഹസ്സപരിവാരേന വിചരന്തിം ദിസ്വാ തായ കതകമ്മം ഇമാഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി -

൭൮൯. ''അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന ...പേ॰... വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി. - സാപി ബ്യാകാസി.

൭൯൦. ''സാ ദേവതാ അത്തമനാ...പേ॰... യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം''.

൭൨൩. ‘‘അഹം അന്ധകവിന്ദമ്ഹി, ബുദ്ധസ്സാദിച്ചബന്ധുനോ;
അദാസിം കോലസമ്പാകം, കഞ്ജികം തേലധൂപിതം.

൭൨൪. ‘‘പിപ്ഫല്യാ ലസുണേന ച, മിസ്സം ലാമഞ്ജകേന ച;
അദാസിം ഉജുഭൂതസ്മിം, വിപ്പസന്നേന ചേതസാ.

൭൨൫. ‘‘യാ മഹേസിത്തം കാരേയ്യ, ചക്കവത്തിസ്സ രാജിനോ;
നാരീ സബ്ബങ്ഗകല്യാണീ, ഭത്തു ചാനോമദസ്സികാ;
ഏകസ്സ കഞ്ജികദാനസ്സ, കലം നാഗ്ഘതി സോളസിം.

൭൨൬. ‘‘സതം നിക്ഖാ സതം അസ്സാ, സതം അസ്സതരീരഥാ;
സതം കഞ്ഞാസഹസ്സാനി, ആമുത്തമണികുണ്ഡലാ;
ഏകസ്സ കഞ്ജികദാനസ്സ, കലം നാഗ്ഘന്തി സോളസിം.

൭൨൭. ‘‘സതം ഹേമവതാ നാഗാ, ഈസാദന്താ ഉരൂള്ഹവാ;
സുവണ്ണകച്ഛാ മാതങ്ഗാ, ഹേമകപ്പനവാസസാ,
ഏകസ്സ കഞ്ജികദാനസ്സ, കലം നാഗ്ഘന്തി സോളസിം.

൭൨൮. ‘‘ചതുന്നമപി ദീപാനം, ഇസ്സരം യോധ കാരയേ;
ഏകസ്സ കഞ്ജികദാനസ്സ, കലം നാഗ്ഘതി സോളസി’’ന്തി.

൭൨൩-൪. തത്ഥ **അദാസിം കോലസമ്പാപകം, കഞ്ജികം തേലധൂപിതന്തി** ബദരമോദകകസാവേ ചതുഗുണോദകസമോദിതേ പാകേന ചതുത്ഥഭാഗാവസിട്ഠം യാഗും പചിത്വാ തം തികടുകഅജമോദഹിങ്ഗുജീരകലസുണാദീഹി കടുകഭണ്ഡേഹി അഭിസങ്ഖരിത്വാ സുധൂപിതം കത്വാ ലാമഞ്ജഗന്ധം ഗാഹാപേത്വാ പസന്നചിത്തേന ഭഗവതോ പത്തേ ആകിരിത്വാ സത്ഥാരം ഉദ്ദിസിത്വാ അദാസിം, ഥേരസ്സ ഹത്ഥേ പതിട്ഠപേസിന്തി ദസ്സേതി. തേനാഹ -

‘‘പിപ്ഫല്യാ ലസുണേന ച, മിസ്സം ലാമഞ്ജകേന ച;
അദാസിം ഉജുഭൂതസ്മിം, വിപ്പസന്നേന ചേതസാ’’തി.

സേസം വുത്തനയമേവ.

ഏവം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ തായ ദേവതായ അത്തനാ സമുപചിതസുചരിതകമ്മേ ആവികതേ സപരിവാരായ തസ്സാ ധമ്മം ദേസേത്വാ മനുസ്സലോകം ആഗന്ത്വാ തം പവത്തിം ഭഗവതോ ആരോചേസി. ഭഗവാ തമത്ഥം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ ചതുപരിസമജ്ഝേ ധമ്മം ദേസേസി. സാ ദേസനാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസീതി.

കഞ്ജികദായികാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. വിഹാരവിമാനവണ്ണനാ

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാതി വിഹാരവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന സമയേന വിസാഖാ മഹാഉപാസികാ അഞ്ഞതരസ്മിം ഉസ്സവദിവസേ ഉയ്യാനേ വിചരണത്ഥം സഹായികാഹി പരിജനേന ച ഉസ്സാഹിതാ സുന്ഹാതാനുലിത്താ സുഭോജനം ഭുഞ്ജിത്വാ മഹാലതാപസാധനം പിളന്ധിത്വാ പഞ്ചമത്തേഹി സഹായികാസതേഹി പരിവാരിതാ മഹന്തേന ഇസ്സരിയേന മഹതാ പരിച്ഛേദേന ഗേഹതോ നിക്ഖമ്മ ഉയ്യാനം ഉദ്ദിസ്സ ഗച്ഛന്തീ ചിന്തേസി ‘‘ബാലദാരികായ വിയ കിം മേ

മോഘകീളിതേന, ഹന്ദാഹം വിഹാരം ഗന്ത്വാ ഭഗവന്തം മനോഭാവനീയേ ച അയ്യേ വന്ദിസ്സാമി, ധമ്മഞ്ച സോസ്സാമീ”തി വിഹാരം ഗന്ത്വാ ഏകമന്തേ ഠത്വാ മഹാലതാപിളന്ധനം ഓമുഞ്ചിത്വാ തം ദാസിയാ ഹത്ഥേ ദത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. തസ്സാ ഭഗവാ ധമ്മം ദേസേസി.

സാ ധമ്മം സുത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ മനോഭാവനീയേ ച ഭിക്ഖൂ വന്ദിത്വാ വിഹാരതോ നിക്ഖമിത്വാ ഥോകം ഗന്ത്വാ ദാസിം ആഹ “ഹന്ദ ജേ ആഭരണം പിളന്ധിസ്സാമീ”തി. സാ തം ഭണ്ഡികം കത്വാ ബന്ധിത്വാ വിഹാരേ ഠപേത്വാ തഹം തഹം വിചരിത്വാ ഗമനകാലേ വിസ്സരിത്വാ ഗതത്താ “വിസ്സരിതം മയാ, തിട്ഠ അയ്യേ ആഹരിസ്സാമീ”തി നിവത്തിതുകാമാ അഹോസി. വിസാഖാ “സചേ ജേ വിഹാരേ ഠപേത്വാ വിസ്സരിതം, തസ്സ വിഹാരസ്സേവ അത്ഥായ തം പരിച്ചജിസ്സാമീ”തി വിഹാരം ഗന്ത്വാ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ അത്തനോ അധിപ്പായം പവേദേന്തീ “വിഹാരം, ഭന്തേ, കാരേസ്സാമി, അധിവാസേതു മേ ഭഗവാ അനുകമ്പം ഉപാദായാ”തി ആഹ. അധിവാസേസി ഭഗവാ തുണ്ഹീഭാവേന.

സാ തം പിളന്ധനം സതസഹസ്സാധികനവകോടിഅഗ്ഘനകം വിസ്സജ്ജേത്വാ ആയസ്മതാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനേന നവകമ്മാധിട്ഠായകേന സുവിഭത്തഭിത്തിഥമ്ഭതുലാഗോപാനസികണ്ണികദ്വാരബാഹവാതപാന സോപാനാദിഗേഹാവയവം മനോഹരം സുവികപ്പിതകട്ഠകമ്മരമണീയം സുപരികമ്മകതസുധാകമ്മം മനുഞ്ഞം സുവിരചിതമാലാകമ്മലതാകമ്മാദിചിത്തകമ്മവിചിത്തം സുപരിനിട്ഠിതമണികുട്ടിമ സദിസഭൂമിതലം ദേവവിമാനസദിസം ഹേട്ഠാഭൂമിയം പഞ്ച ഗബ്ഭസതാനി, ഉപരിഭൂമിയം പഞ്ച ഗബ്ഭസതാനീതി ഗബ്ഭസഹസ്സപടിമണ്ഡിതം ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച വസനാനുച്ഛവികം മഹന്തം പാസാദം തസ്സ പരിവാരപാസാദസഹസ്സഞ്ച തേസം പരിവാരഭാവേന കുടിമണ്ഡപചങ്കമനാദീനി ച കാരേന്തീ നവഹി മാസേഹി വിഹാരം നിട്ഠാപേസി. പരിനിട്ഠിതേ ച വിഹാരേ നവഹേവ ഹിരഞ്ഞകോടീഹി വിഹാരമഹം കാരേന്തീ പഞ്ചമത്തേഹി സഹായികാസതേഹി സദ്ധിം പാസാദം അഭിരുഹിത്വാ തസ്സ സമ്പത്തിം ദിസ്വാ സോമനസ്സജാതാ സഹായികാ ആഹ “ഇമം ഏവരൂപം പാസാദം കാരേന്തിയാ യം മയാ പുഞ്ഞം പസുതം, തം അനുമോദഥ, പത്തിദാനം വോ ദമ്മീ”തി. “അഹോ സാധു അഹോ സാധൂ”തി പസന്നചിത്താ സബ്ബാപി അനുമോദിംസു.

തത്ഥ അഞ്ഞതരാ ഉപാസികാ വിസേസതോ തം പത്തിദാനം മനസാകാസി. സാ ന ചിരസ്സേവ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു നിബ്ബത്തി. തസ്സാ പുഞ്ഞാനുഭാവേന അനേകകൂടാഗാരപാകാരഉയ്യാനപോക്ഖരണിആദിപടിമണ്ഡിതം സോളസയോജനായാമവിത്ഥാരുബ്ബേധം അത്തനോ പഭായ യോജനസതം ഫരന്തം ആകാസചാരിം മഹന്തം വിമാനം പാതുരഹോസി. സാ ഗച്ഛന്തീപി അച്ഛരാസഹസ്സപരിവാരാ സഹ വിമാനേന ഗച്ഛതി. വിസാഖാ പന മഹാഉപാസികാ വിപുലപരിച്ചാഗതായ സദ്ധാസമ്പത്തിയാ ച നിമ്മാനരതീസു നിബ്ബത്തിത്വാ സുനിമ്മിതദേവരാജസ്സ അഗ്ഗമഹേസിഭാവം സമ്പാപുണി. അഥായസ്മാ അനുരുദ്ധോ ദേവചാരികം ചരന്തോ തം വിസാഖായ സഹായികം താവതിംസഭവനേ ഉപ്പന്നം ദിസ്വാ -

൩൮. “അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന, യാ ത്വം തിട്ഠസി ദേവതേ;
ഓഭാസേന്തീ ദിസാ സബ്ബാ, ഓസധീ വിയ താരകാ.

൩൧൦. ‘‘തസ്സാ തേ നച്ചമാനായ, അങ്ഗമങ്ഗേഹി സബ്ബസോ;
ദിബ്ബാ സദ്ദാ നിച്ഛരന്തി, സവനീയാ മനോരമാ.

൩൧൧. ‘‘തസ്സാ തേ നച്ചമാനായ, അങ്ഗമങ്ഗേഹി സബ്ബസോ;
ദിബ്ബാ ഗന്ധാ പവായന്തി, സുചിഗന്ധാ മനോരമാ.

൩൧൨. ‘‘വിവത്തമാനാ കായേന, യാ വേണീസു പിളന്ധനാ;
തേസം സുയ്യതി നിഗ്ഘോസോ, തൂരിയേ പഞ്ചങ്ഗികേ യഥാ.

൩൧൩. ‘‘വടംസകാ വാതധുതാ, വാതേന സമ്പകമ്പിതാ;
തേസം സുയ്യതി നിഗ്ഘോസോ, തൂരിയേ പഞ്ചങ്ഗികേ യഥാ.

൩൧൪. ‘‘യാപി തേ സിരസ്മിം മാലാ, സുചിഗന്ധാ മനോരമാ;
വാതി ഗന്ധോ ദിസാ സബ്ബാ, രുക്ഖോ മഞ്ജൂസകോ യഥാ.

൩൧൫. ‘‘ഘായസേ തം സുചിഗന്ധം, രൂപം പസ്സസി അമാനുസം;
ദേവതേ പുച്ഛിതാചിക്ഖ, കിസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല’’ന്തി. -

ഇമാഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി. സാപി തസ്സ ഏവം ബ്യാകാസി -

൩൧൬. ‘‘സാവത്ഥിയം മയ്ഹം സഖീ ഭദന്തേ, സങ്ഘസ്സ കാരേസി മഹാവിഹാരം;
തത്ഥപ്പസന്നാ അഹമാനുമോദിം, ദിസ്വാ അഗാരഞ്ച പിയഞ്ച മേതം.

൩൧൭. ‘‘തായേവ മേ സുദ്ധനുമോദനായ, ലദ്ധം വിമാനബ്ഭുതദസ്സനേയ്യം;
സമന്തതോ സോളസയോജനാനി, വേഹായസം ഗച്ഛതി ഇദ്ധിയാ മമ.

൩൧൮. ‘‘കൂടാഗാരാ നിവേസാ മേ, വിഭത്താ ഭാഗസോ മിതാ;
ദദ്ദല്ലമാനാ ആഭന്തി, സമന്താ സതയോജനം.

൩൧൯. ‘‘പോക്ഖരഞ്ഞോ ച മേ എത്ഥ, പുഥുലോമനിസേവിതാ;
അച്ഛോദകാ വിപ്പസന്നാ, സോണ്ണവാലുകസന്ഥതാ.

൩൨൦. ‘‘നാനാപദുമസഞ്ഛന്നാ, പുണ്ഡരീകസമോതതാ;
സുരഭീ സമ്പവായന്തി, മനുഞ്ഞാ മാലുതേരിതാ.

൩൨൧. ‘‘ജമ്ബുയോ പനസാ താലാ, നാളികേരവനാനി ച;
അന്തോനിവേസനേ ജാതാ, നാനാരുക്ഖാ അരോപിമാ.

൩൨൨. ‘‘നാനാതൂരിയസങ്ഘുട്ഠം, അച്ഛരാഗണഘോസിതം;
യോപി മം സുപിനേ പസ്സേ, സോപി വിത്തോ സിയാ നരോ.

൩൨൩. ‘‘ഏതാദിസം അബ്ഭുതദസ്സനേയ്യം, വിമാനം സബ്ബസോ പഭം;
മമ കമ്മേ ഹി നിബ്ബത്തം, അലം പുഞ്ഞാനി കാതവേ’’തി.

൩൧൬. തത്ഥ **സാവത്ഥിയം മയ്ഹം സഖീ ഭദന്തേ, സങ്ഘസ്സ കാരേസി മഹാവിഹാര**ന്തി ഭന്തേ അനുരുദ്ധ , സാവത്ഥിയാ സമീപേ പാചീനപസ്സേ മയ്ഹം മമ സഖീ സഹായികാ വിസാഖാ മഹാഉപാസികാ ആഗതാഗതം ചാതുദ്ദിസം ഭിക്ഖുസങ്ഘം ഉദ്ദിസ്സ നവഹിരഞ്ഞകോടിപരിച്ചാഗേന പുബ്ബാരാമം നാമ മഹന്തം വിഹാരം കാരേസി. **തത്ഥപ്പസന്നാ അഹമാനുമോദി**ന്തി തസ്മിം വിഹാരേ കതപരിയോസിതേ സങ്ഘസ്സ നിയ്യാദിയമാനേ തായ കതേ പത്തിദാനേ ‘‘അഹോ ഠാനേ വത പരിച്ചാഗോ കതോ’’തി പസന്നാ രതനത്തയേ കമ്മഫലേ ച സഞ്ജാതപസാദാ അഹം അനുമോദിം. വത്ഥുവസേന തസ്സാ അനുമോദനായ

ഉള്ളാരഭാവം ദസ്സേതും **“ദിസ്വാ അഗാരഞ്ച പിയഞ്ച മേത”**ന്തി ആഹ. സഹസ്സഗബ്ഭം അതിവിയ രമണീയം ദേവവിമാനസദിസം തഞ്ച അഗാരം മഹന്തം പാസാദം പിയഞ്ച മേ ബുദ്ധപ്പമുഖം സങ്ഘം ഉദ്ദിസ്സ താദിസം മഹന്തം ധനപരിച്ചാഗം ദിസ്വാ അനുമോദിന്തി യോജനാ.

൩൩൭. തായേവ മേ സുദ്ധനുമോദനായാതി യഥാവുത്തായ ദേയ്യധമ്മപരിച്ചാഗാഭാവേന സുദ്ധായ കേവലായ അനുമോദനായേവ. **ലദ്ധം വിമാനബ്ഭുതദസ്സനേയ്യ**ന്തി മയ്ഹം പുബ്ബേ ഈദിസസ്സ അഭൂതപുബ്ബതായ അബ്ഭുതം സമന്തഭദ്ദകഭാവേന അതിവിയ സുരൂപതായ ച ദസ്സനേയ്യം ഇമം വിമാനം ലദ്ധം അധിഗതം. ഏവം തസ്സ വിമാനസ്സ അഭിരൂപതം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി പമാണമഹത്തം പഭാവമഹത്തം ഉപഭോഗവത്ഥുമഹത്തഞ്ച ദസ്സേതും **“സമന്തതോ സോളസയോജനാനീ”**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **ഇദ്ധിയാ മമാ**തി മമ പുഞ്ഞിദ്ധിയാ.

൩൩൯. പോക്ഖരഞ്ഞോതി പോക്ഖരണിയോ. **പുഥുലോമനിസേവിതാ**തി ദിബ്ബമച്ഛേഹി ഉപസേവിതാ.

൩൪൦. നാനാപദുമസഞ്ഛന്നാതി സതപത്തസഹസ്സപത്താദിഭേദേഹി നാനാവിധേഹി രത്തപദുമേഹി രത്തകമലേഹി ച സഞ്ഛാദിതാ. **പുണ്ഡരീകസമോതതാ**തി നാനാവിധേഹി സേതകമലേഹി സമന്തതോ അവതതാ, നാനാരുക്ഖാ അരോപിമാ സുരഭീ സമ്പവായന്തീതി യോജനാ.

൩൪൨. സോപീതി സോ സുപിനദസ്സാവീപി. **വിത്തോ**തി തുട്ഠോ.

൩൪൩. സബ്ബസോ പഭന്തി സമന്തതോ ഓഭാസമാനം. **കമ്മേ ഹീ**തി കമ്മനിമിത്തം. **ഹീ**തി നിപാതമത്തം. ചേതനാനം വാ അപരാപരുപ്പത്തിയാ ബഹുഭാവതോ “കമ്മേഹീ”തി വുത്തം. **അല**ന്തി യുത്തം. **കാതവേ**തി കാതും.

ഇദാനി ഥേരോ വിസാഖായ നിബ്ബത്തട്ഠാനം കഥാപേതുകാമോ ഇമം ഗാഥമാഹ -

൩൪൪. “തായേവ തേ സുദ്ധനുമോദനായ,
ലദ്ധം വിമാനബ്ഭുതദസ്സനേയ്യം;
യാ ചേവ സാ ദാനമദാസി നാരീ,
തസ്സാ ഗതിം ബ്രൂഹി കുഹിം ഉപ്പന്നാ സാ”തി.

൩൪൪. തത്ഥ **യാ ചേവ സാ ദാനമദാസി നാരീ**തി യസ്സ ദാനസ്സ അനുമോദനായ ത്വം ഈദിസം സമ്പത്തിം പടിലഭി, തം ദാനം യാ ചേവ സാ നാരീ അദാസീതി വിസാഖം മഹാഉപാസികം സന്ധായ വദതി. തായ ഏവ ദേവതായ തസ്സാ സമ്പത്തിം കഥാപേതുകാമോ ആഹ “തസ്സാ ഗതിം ബ്രൂഹി കുഹിം ഉപ്പന്നാ സാ”തി. **തസ്സാ ഗതി**ന്തി തായ നിബ്ബത്തദേവഗതിം.

ഇദാനി ഥേരേന പുച്ഛിതമത്ഥം ദസ്സേന്തീ ആഹ -

൩൪൫. “യാ സാ അഹു മയ്ഹം സഖീ ഭദന്തേ, സങ്ഘസ്സ കാരേസി മഹാവിഹാരം;
വിഞ്ഞാതധമ്മാ സാ അദാസി ദാനം, ഉപ്പന്നാ നിമ്മാനരതീസു ദേവേസു.

൩൪൬. “പജാപതീ തസ്സ സുനിമ്മിതസ്സ,
അചിന്തിയോ കമ്മവിപാക തസ്സാ;

യമേതം പുച്ഛസി ‘കുഹിം ഉപ്പന്നാ സാ’തി,
തം തേ വിയാകാസിം അനഞ്ഞഥാ അഹ’’ന്തി.

൩൫൭. തത്ഥ **വിഞ്ഞാതധമ്മാ**തി വിഞ്ഞാതസാസനധമ്മാ, പടിവിദ്ധചതുസച്ചധമ്മാതി അത്ഥോ.

൩൫൯. **സുനിമ്മിതസ്സാ**തി സുനിമ്മിതസ്സ ദേവരാജസ്സ. **അചിന്തിയോ കമ്മവിപാക തസ്സാ**തി വിഭത്തിലോപം കത്വാ നിദ്ദേസോ, തസ്സാ മമ സഖിയാ നിബ്ബാനരതീസു നിബ്ബത്തായ കമ്മവിപാകോ പുഞ്ഞകമ്മസ്സ വിപാകഭൂതാ ദിബ്ബസമ്പത്തി അചിന്തിയാ അപ്പമേയ്യാതി അത്ഥോ. **അനഞ്ഞഥാ**തി അവിപരീതം യഥാസഭാവതോ. കഥം പനായം തസ്സാ സമ്പത്തിം അഞ്ഞാസീതി? സുഭദ്ദാ വിയ ഭദ്ദായ, വിസാഖാപി ദേവധീതാ ഇമിസ്സാ സന്തികം അഗമാസി.

ഇദാനി ദേവധീതാ ഥേരം അഞ്ഞേസമ്പി ദാനസമാദപനേ നിയോജേന്തീ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ധമ്മം ദേസേസി -

൩൬൦. ‘‘തേനഹഞ്ഞേപി സമാദപേഥ, സങ്ഘസ്സ ദാനാനി ദദാഥ വിത്താ;
ധമ്മഞ്ച സുണാഥ പസന്നമാനസാ, സുദുല്ലഭോ ലദ്ധോ മനുസ്സലാഭോ.

൩൬൧. ‘‘യം മഗ്ഗം മഗ്ഗാധിപതീ അദേസയി, ബ്രഹ്മസ്സരോ കഞ്ചനസന്നിഭത്തചോ;
സങ്ഘസ്സ ദാനാനി ദദാഥ വിത്താ, മഹപ്ഫലാ യത്ഥ ഭവന്തി ദക്ഖിണാ.

൩൬൨. ‘‘യേ പുഗ്ഗലാ അട്ഠ സതം പസത്ഥാ, ചത്താരി ഏതാനി യുഗാനി ഹോന്തി;
തേ ദക്ഖിണേയ്യാ സുഗതസ്സ സാവകാ, ഏതേസു ദിന്നാനി മഹപ്ഫലാനി.

൩൬൩. ‘‘ചത്താരോ ച പടിപന്നാ, ചത്താരോ ച ഫലേ ഠിതാ;
ഏസ സങ്ഘോ ഉജുഭൂതോ, പഞ്ഞാസീലസമാഹിതോ.

൩൬൪. ‘‘യജമാനാനം മനുസ്സാനം, പുഞ്ഞപേക്ഖാന പാണിനം;
കരോതം ഓപധികം പുഞ്ഞം, സങ്ഘേ ദിന്നം മഹപ്ഫലം.

൩൬൫. ‘‘ഏസോ ഹി സങ്ഘോ വിപുലോ മഹഗ്ഗതോ, ഏസപ്പമേയ്യോ ഉദധീവ സാഗരോ;
ഏതേ ഹി സേട്ഠാ നരവീരസാവകാ, പഭങ്കരാ ധമ്മമുദീരയന്തി.

൩൬൬. ‘‘തേസം സുദിന്നം സുഹുതം സുയിട്ഠം, യേ സങ്ഘമുദ്ദിസ്സ ദദന്തി ദാനം;
സാ ദക്ഖിണാ സങ്ഘഗതാ പതിട്ഠിതാ, മഹപ്ഫലാ ലോകവിദൂന വണ്ണിതാ.

൩൬൭. ‘‘ഏതാദിസം യഞ്ഞമനുസ്സരന്താ, യേ വേദജാതാ വിചരന്തി ലോകേ;
വിനേയ്യ മച്ഛേരമലം സമൂലം, അനിന്ദിതാ സഗ്ഗമുപേന്തി ഠാന’’ന്തി.

൩൬൦. തത്ഥ **തേനഹഞ്ഞേപീ**തി തേനഹി അഞ്ഞേപി. **തേനാ**തി ച തേന കാരണേന, **ഹീ**തി നിപാതമത്തം. ‘‘സമാദപേഥാ’’തി വത്വാ സമാദപനാകാരം ദസ്സേതും **‘‘സങ്ഘസ്സ ദാനാനി ദദാഥാ’’**തിആദി വുത്തം. അട്ഠഹി അക്ഖണേഹി വജ്ജിതം മനുസ്സഭാവം സന്ധായാഹ **‘‘സുദുല്ലഭോ ലദ്ധോ മനുസ്സലാഭോ’’**തി. തത്ഥ അട്ഠ അക്ഖണാ നാമ തയോ അപായാ അരൂപാ അസഞ്ഞസത്താ പച്ചന്തദേസോ ഇന്ദ്രിയാനം വേകല്ലം നിയതമിച്ഛാദിട്ഠികതാ അപാതുഭാവോ ബുദ്ധസ്സാതി.

൩൪൮. യം മഗ്ഗന്തി യം ഖേത്തവിസേസേ കതം ദാനം, തം ഏകന്തേന സുഗതിസമ്പാപനതോ സുഗതിഗാമിമഗ്ഗം അപായമഗ്ഗതോ ജഗ്ഘമഗ്ഗാദിതോ ച അതിവിയ സേട്ഠഭാവേന മഗ്ഗാധിപന്തി കത്വാ. ദാനമ്പി ഹി സദ്ധാഹിരിയോ വിയ ''ദേവലോകഗാമിമഗ്ഗോ''തി വുച്ചതി. യഥാഹ -

> ''സദ്ധാ ഹിരിയം കുസലഞ്ച ദാനം, ധമ്മാ ഏതേ സപ്പുരിസാനുയാതാ;
> ഏതഞ്ഹി മഗ്ഗം ദിവിയം വദന്തി, ഏതേന ഹി ഗച്ഛതി ദേവലോക''ന്തി.
> (അം॰ നി॰ ൮.൩൨; കഥാ॰ ൪൮൧);

''മഗ്ഗാധിപതീ''തി വാ പാഠോ, തസ്സ അരിയമഗ്ഗേന സദേവകസ്സ ലോകസ്സ അധിപതിഭൂതോ സത്ഥാതി അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. **സങ്ഘസ്സ ദാനാനി ദദാഥാ**തിആദിനാ പുനപി ദക്ഖിണേയ്യേസു ദാനസംവിഭാഗേ നിയോജേന്തീ ആഹ.

൩൪൯. ഇദാനി തം ദക്ഖിണേയ്യം അരിയസങ്ഘം സരൂപതോ ദസ്സേന്തീ **''യേ പുഗ്ഗലാ അട്ഠ സതം പസത്ഥാ''**തി ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **യേ**തി അനിയമിതനിദ്ദേസോ. **പുഗ്ഗലാ**തി സത്താ. **അട്ഠാ**തി തേസം ഗണനപരിച്ഛേദോ. തേ ഹി ചത്താരോ ച പടിപന്നാ ചത്താരോ ച ഫലേ ഠിതാതി അട്ഠ ഹോന്തി. **സതം പസത്ഥാ**തി സപ്പുരിസേഹി ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധസാവകേഹി അഞ്ഞേഹി ച ദേവമനുസ്സേഹി പസത്ഥാ. കസ്മാ? സഹജാതസീലാദിഗുണയോഗതോ. തേസഞ്ഹി ചമ്പകബകുലകുസുമാദീനം വിയ സഹജാതവണ്ണഗന്ധാദയോ സഹജാതസീലസമാധിആദയോ ഗുണാ, തേന തേ വണ്ണഗന്ധാദിസമ്പന്നാനി വിയ പുപ്ഫാനി ദേവമനുസ്സാനം സതം പിയാ മനാപാ പാസംസിയാ ച ഹോന്തി. തേന വുത്തം ''യേ പുഗ്ഗലാ അട്ഠ സതം പസത്ഥാ''തി. തേ പന സങ്ഖേപതോ സോതാപത്തിമഗ്ഗട്ഠോ ഫലട്ഠോതി ഏകം യുഗം, ഏവം യാവ അരഹത്തമഗ്ഗട്ഠോ ഫലട്ഠോതി ഏകം യുഗന്തി ചത്താരി യുഗാനി ഹോന്തി. തേനാഹ **''ചത്താരി ഏതാനി യുഗാനി ഹോന്തി തേ ദക്ഖിണേയ്യാ''**തി. **തേ**തി പുബ്ബേ അനിയമതോ ഉദ്ദിട്ഠാനം നിയമേത്വാ ദസ്സനം. തേ ഹി സബ്ബേപി കമ്മം കമ്മഫലഞ്ച സദ്ദഹിത്വാ ദാതബ്ബദേയ്യധമ്മസങ്ഖാതം ദക്ഖിണം അരഹന്തീതി ദക്ഖിണേയ്യാ ഗുണവിസേസയോഗേന ദാനസ്സ മഹപ്ഫലഭാവസാധനതോ. **സുഗതസ്സ സാവകാ**തി സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ ധമ്മസവനന്തേ അരിയായ ജാതിയാ ജാതതായ തം ധമ്മം സുണന്തീതി സാവകാ. **ഏതേസു ദിന്നാനി മഹപ്ഫലാനീ**തി ഏതേസു സുഗതസ്സ സാവകേസു അപ്പകാനിപി ദാനാനി ദിന്നാനി പടിഗ്ഗാഹകതോ ദക്ഖിണാവിസുദ്ധിയാ മഹപ്ഫലാനി ഹോന്തി. തേനാഹ ഭഗവാ ''യാവതാ, ഭിക്ഖവേ, സങ്ഘാ വാ ഗണാ വാ, തഥാഗതസാവകസങ്ഘോ തേസം അഗ്ഗമക്ഖായതീ''തിആദി (അം॰ നി॰ ൪.൩൪; ൫.൩൨; ഇതിവു॰ ൯൦).

൩൫൦. **ചത്താരോ ച പടിപന്നാ**തിആദി ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ.

ഇധ പന ആയസ്മാ അനുരുദ്ധോ അത്തനാ ദേവതായ ച വുത്തമത്ഥം മനുസ്സലോകം ആഗന്ത്വാ ഭഗവതോ ആരോചേസി. ഭഗവാ തമത്ഥം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തപരിസായ ധമ്മം ദേസേസി. സാ ദേസനാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസീതി.

വിഹാരവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. ചതുരിത്ഥിവിമാനവണ്ണനാ

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാതി ചതുരിത്ഥിവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവതി സാവത്ഥിയം വിഹരന്തേ ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന ദേവചാരികം ചരന്തോ താവതിംസഭവനം ഗതോ. സോ തത്ഥ പടിപാടിയാ ഠിതേസു ചതൂസു വിമാനേസു ചതസ്സോ ദേവധീതരോ പച്ചേകം അച്ഛരാസഹസ്സപരിവാരാ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവന്തിയോ ദിസ്വാ താഹി പുബ്ബേ കതകമ്മം പുച്ഛന്തോ -

൧൬൬. ‘‘അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന…പേ॰…വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി. -

ഇമാഹി ഗാഥാഹി പടിപാടിയാ പുച്ഛി. താപി തസ്സ പുച്ഛാനന്തരം പടിപാടിയാ ബ്യാകരിംസു. തം ദസ്സേതും -

൧൬൭. ‘‘സാ ദേവതാ അത്തമനാ…പേ॰…യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല’’ന്തി. -

അയം ഗാഥാ വുത്താ.

താ കിര കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏസികാനാമകേ രട്ഠേ പണ്ണകതേ നാമ നഗരേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്താ വയപ്പത്താ തസ്മിംയേവ നഗരേ പതികുലം ഗതാ സമഗ്ഗവാസം വസന്തി. താസു ഏകാ അഞ്ഞതരം പിണ്ഡചാരികം ഭിക്ഖും ദിസ്വാ പസന്നചിത്താ ഇന്ദീവരകലാപം അദാസി, അപരാ അഞ്ഞസ്സ നീലുപ്പലഹത്ഥകം അദാസി, അപരാ പദുമഹത്ഥകം അദാസി, അപരാ സുമനമകുളാനി അദാസി. താ അപരേന സമയേന കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തിംസു, താസം അച്ഛരാസഹസ്സം പരിവാരോ അഹോസി. താ തത്ഥ യാവതായുകം ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ തതോ ചുതാ തസ്സേവ കമ്മസ്സ വിപാകാവസേസേന അപരാപരം തത്ഥേവ സംസരന്തിയോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ തത്ഥേവ ഉപ്പന്നാ വുത്തനയേന ആയസ്മതാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതാ. താസു ഏകാ അത്തനാ കതം പുബ്ബകമ്മം ഥേരസ്സ കഥേന്തീ -

൧൬൮. ‘‘ഇന്ദീവരാനം ഹത്ഥകം അഹമദാസിം, ഭിക്ഖുനോ പിണ്ഡായ ചരന്തസ്സ;
ഏസികാനം ഉണ്ണതസ്മിം, നഗരവരേ പണ്ണകതേ രമ്മേ.

൧൬൯. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി. -

ആഹ. അപരാ -

൧൭൦. ‘‘നീലുപ്പലഹത്ഥകം അഹമദാസിം, ഭിക്ഖുനോ പിണ്ഡായ ചരന്തസ്സ;
ഏസികാനം ഉണ്ണതസ്മിം, നഗരവരേ പണ്ണകതേ രമ്മേ.

൧൭൧. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി. -

ആഹ. അപരാ -

൧൭൨. ‘‘ഓദാതമൂലകം ഹരിതപത്തം, ഉദകസ്മിം സരേ ജാതം അഹമദാസിം;
ഭിക്ഖുനോ പിണ്ഡായ ചരന്തസ്സ, ഏസികാനം ഉണ്ണതസ്മിം;
നഗരവരേ പണ്ണകതേ രമ്മേ.

൧൭൩. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി. -

ആഹ. അപരാ -

൭൬.“അഹം സുമനാ സുമനസ്സ സുമനമകുളാനി, ദന്തവണ്ണാനി അഹമദാസിം;
ഭിക്ഖുനോ പിണ്ഡായ ചരന്തസ്സ, ഏസികാനം ഉണ്ണതസ്മിം;
നഗരവരേ പണ്ണകതേ രമ്മേ.

൭൭. “തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ...വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി. -

ആഹ.

൭൪. തത്ഥ **ഇന്ദീവരാനം ഹത്ഥക**ന്തി ഉദ്ദാലകപുപ്ഫഹത്ഥം വാതഘാതകപുപ്ഫകലാപം. **ഏസികാന**ന്തി ഏസികാരട്ഠസ്സ. **ഉണ്ണതസ്മിം നഗരവരേ**തി ഉണ്ണതേ ഭൂമിപദേസേ നിവിട്ഠേ മേഘോദരം ലിഹന്തേഹി വിയ അച്ചുഗ്ഗതേഹി പാസാദകൂടാഗാരാദീഹി ഉണ്ണതേ ഉത്തമനഗരേ. **പണ്ണകതേ**തി ഏവംനാമകേ നഗരേ.

൭൫. നീലുപ്പലഹത്ഥകന്തി കുവലയകലാപം.

൭൮. ഓദാതമൂലകന്തി സേതമൂലം, ഭിസമൂലാനം ധവലതായ വുത്തം, പദുമകലാപം സന്ധായ വദതി. തേനാഹ “ഹരിതപത്ത”ന്തിആദി. തത്ഥ **ഹരിതപത്ത**ന്തി നീലപത്തം. അവിജഹിതമകുളപത്തസ്സ ഹി പദുമസ്സ ബാഹിരപത്താനി ഹരിതവണ്ണാനി ഏവ ഹോന്തി. **ഉദകസ്മിം സരേ ജാത**ന്തി സരേ ഉദകമ്ഹി ജാതം, സരോരുഹന്തി അത്ഥോ.

൭൬. സുമനാതി ഏവംനാമാ. **സുമനസ്സാ**തി സുന്ദരചിത്തസ്സ. **സുമനമകുളാനീ**തി ജാതിസുമനപുപ്ഫമകുളാനി. **ദന്തവണ്ണാനീ**തി സജ്ജുകം ഉല്ലിഖിതഹത്ഥിദന്തസദിസവണ്ണാനി.

ഏവം താഹി അത്തനാ കതകമ്മേ കഥിതേ ഥേരോ താസം അനുപുബ്ബിം കഥം കഥേത്വാ സച്ചാനി പകാസേസി. സച്ചപരിയോസാനേ സാ സബ്ബാപി സഹപരിവാരാ സോതാപന്നാ അഹേസും. ഥേരോ തം പവത്തിം മനുസ്സലോകം ആഗന്ത്വാ ഭഗവതോ ആരോചേസി. ഭഗവാ തമത്ഥം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തപരിസായ ധമ്മം ദേസേസി. സാ ധമ്മദേസനാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ ജാതാതി.

ചതുരിത്ഥിവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. അമ്ബവിമാനവണ്ണനാ

ദിബ്ബം തേ അമ്ബവനം രമ്മന്തി അമ്ബവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന സമയേന സാവത്ഥിയം അഞ്ഞതരാ ഉപാസികാ ആവാസദാനസ്സ മഹപ്ഫലതം മഹാനിസംസതഞ്ച സുത്വാ ഛന്ദജാതാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏവമാഹ “അഹം, ഭന്തേ, ഏകം ആവാസം കാരേതുകാമാ, ഇച്ഛാമി താദിസം ഓകാസം, ആചിക്ഖതൂ”തി. ഭഗവാ ഭിക്ഖൂ ആണാപേസി, ഭിക്ഖൂ തസ്സാ ഓകാസം ദസ്സേസും. സാ തത്ഥ രമണീയം ആവാസം കാരേത്വാ തസ്സ സമന്തതോ അമ്ബരുക്ഖേ രോപേസി. സോ ആവാസോ സമന്തതോ അമ്ബപന്തീഹി പരിക്ഖിത്തോ ഛായൂദകസമ്പന്നോ

മുത്താജാലസദിസവാലുകാകിണ്ണപണ്ഡരഭൂമിഭാഗോ അതിവിയ മനോഹരോ അഹോസി. സാ തം വിഹാരം നാനാവണ്ണേഹി വത്ഥേഹി പുപ്ഫദാമഗന്ധദാമാദീഹി ച ദേവവിമാനം വിയ അലങ്കരിത്വാ തേലപദീപം ആരോപേത്വാ അമ്ബരുക്ഖേ ച അഹതേഹി വത്ഥേഹി വേഠേത്വാ സങ്ഘസ്സ നിയ്യാദേസി.

സാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തി, തസ്സാ മഹന്തം വിമാനം പാതുരഹോസി അമ്ബവനപരിക്ഖിത്തം. സാ തത്ഥ അച്ഛരാഗണപരിവാരിതാ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവതി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഉപഗന്ത്വാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി -

൭൮൪. ‘‘ദിബ്ബം തേ അമ്ബവനം രമ്മം, പാസാദേത്ഥ മഹല്ലകോ;
നാനാതൂരിയസങ്ഘുട്ഠോ, അച്ഛരാഗണഘോസിതോ.

൭൮൫. ‘‘പദീപോ ചേത്ഥ ജലതി, നിച്ചം സോവണ്ണയോ മഹാ;
ദുസ്സഫലേഹി രുക്ഖേഹി, സമന്താ പരിവാരിതോ.

൭൮൬. ‘‘കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰...വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി.

൭൮൭. ‘‘സാ ദേവതാ അത്തമനാ...പേ॰... യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം’’.

൭൮൮. ‘‘അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, പുരിമായ ജാതിയാ മനുസ്സലോകേ;
വിഹാരം സങ്ഘസ്സ കാരേസിം, അമ്ബേഹി പരിവാരിതം.

൭൮൯. ‘‘പരിയോസിതേ വിഹാരേ, കാരേന്തേ നിട്ഠിതേ മഹേ;
അമ്ബേഹി ഛാദയിത്വാന, കത്വാ ദുസ്സമയേ ഫലേ.

൭൯൦. ‘‘പദീപം തത്ഥ ജാലേത്വാ, ഭോജയിത്വാ ഗണുത്തമം;
നിയ്യാദേസിം തം സങ്ഘസ്സ, പസന്നാ സേഹി പാണിഭി.

൭൯൧. ‘‘തേന മേ അമ്ബവനം രമ്മം, പാസാദേത്ഥ മഹല്ലകോ;
നാനാതൂരിയസങ്ഘുട്ഠോ, അച്ഛരാഗണഘോസിതോ.

൭൯൨. ‘‘പദീപോ ചേത്ഥ ജലതി, നിച്ചം സോവണ്ണയോ മഹാ;
ദുസ്സഫലേഹി രുക്ഖേഹി, സമന്താ പരിവാരിതോ.

൭൯൩. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰...വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി.
-

സാ ദേവതാ ബ്യാകാസി.

൭൮൪. തത്ഥ **മഹല്ലകോ**തി മഹന്തോ ആയാമവിത്ഥാരേഹി ഉബ്ബേധേന ച വിപുലോ, ഉളാരതമോതി അത്ഥോ. **അച്ഛരാഗണഘോസിതോ**തി തം പമോദിതും സങ്ഗീതിവസേന ചേവ പിയസല്ലാപവസേന ച അച്ഛരാസങ്ഘേന സമുഗ്ഘോസിതോ.

൭൮൫. **പദീപോ ചേത്ഥ ജലതീ**തി സൂരിയരസ്മിസമുജ്ജലകിരണവിതാനോ രതനപ്പദീപോ ച എത്ഥ എതസ്മിം പാസാദേ അഭിജലതി. **ദുസ്സഫലേഹീ**തി ദുസ്സാനി ഫലാനി എതേസന്തി ദുസ്സഫലാ. തേഹി സമുഗ്ഗിരിയമാനദിബ്ബവത്ഥേഹീതി അത്ഥോ.

൩൮൯. **കാരേന്തേ നിട്ഠിതേ മഹേ**തി കതപരിയോസിതസ്സ വിഹാരസ്സ മഹേ പൂജായ കരീയമാനായ ച. **കത്വാ ദുസ്സമയേ ഫലേ**തി ദുസ്സേയേവ തേസം അമ്ബാനം ഫലം കത്വാ.

൩൯൦. **ഗണുത്തമ**ന്തി ഗണാനം ഉത്തമം ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘം. **നിയ്യാദേസി**ന്തി സമ്പടിച്ഛാപേസിം, അദാസിന്തി അത്ഥോ. സേസം വുത്തനയമേവ.

അമ്ബവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. പീതവിമാനവണ്ണനാ

പീതവത്ഥേ പീതധജേതി പീതവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേ രഞ്ഞാ അജാതസത്തുനാ അത്തനാ പടിലദ്ധാ ഭഗവതോ സരീരധാതുയോ ഗഹേത്വാ ഥൂപേ ച മഹേ ച കതേ രാജഗഹവാസിനീ അഞ്ഞതരാ ഉപാസികാ പാതോവ കതസരീരപടിജഗ്ഗനാ ''സത്ഥു ഥൂപം പൂജേസ്സാമീ''തി യഥാലദ്ധാനി ചത്താരി കോസാതകീപുപ്ഫാനി ഗഹേത്വാ സദ്ധാവേഗേന സമുസ്സാഹിതമാനസാ മഗ്ഗപരിസ്സയം അനുപധാരേത്വാവ ഥൂപാഭിമുഖീ ഗച്ഛതി. അഥ നം തരുണവച്ഛാ ഗാവീ അഭിധാവന്തീ വേഗേന ആപതിത്വാ സിങ്ഗേന പഹരിത്വാ ജീവിതക്ഖയം പാപേസി. സാ താവദേവ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തന്തീ സക്കസ്സ ദേവരഞ്ഞോ ഉയ്യാനകീളായ ഗച്ഛന്തസ്സ പരിവാരഭൂതാനം അഡ്ഢതിയാനം നാടകകോടീനം മജ്ഝേ അത്തനോ സരീരപഭായ താ സബ്ബാ അഭിഭവന്തീ സഹ രഥേന പാതുരഹോസി. തം ദിസ്വാ സക്കോ ദേവരാജാ വിമ്ഹിതചിത്തോ അച്ഛരിയബ്ഭുതജാതോ ''കീദിസേന നു ഖോ ഓളാരികേന കമ്മുനാ അയം ഏദിസിം സുമഹതിം ദേവിദ്ധിമുപാഗതാ''തി തം ഇമാഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി -

൩൯൧. ''പീതവത്ഥേ പീതധജേ, പീതാലങ്കാരഭൂസിതേ;
പീതചന്ദനലിത്തങ്ഗേ, പീതഉപ്പലമാലിനീ.

൩൯൨. ''പീതപാസാദസയനേ, പീതാസനേ പീതഭാജനേ;
പീതഛത്തേ പീതരഥേ, പീതസ്സേ പീതബീജനേ.

൩൯൩. ''കിം കമ്മമകരീ ഭദ്ദേ, പുബ്ബേ മാനുസകേ ഭവേ;
ദേവതേ പുച്ഛിതാചിക്ഖ, കിസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല''ന്തി.

സാപിസ്സ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

൩൯൪. ''കോസാതകീ നാമ ലതത്ഥി ഭന്തേ, തിത്തികാ അനഭിച്ഛിതാ;
തസ്സാ ചത്താരി പുപ്ഫാനി, ഥൂപം അഭിഹരിം അഹം.

൩൯൫. ''സത്ഥു സരീരമുദ്ദിസ്സ, വിപ്പസന്നേന ചേതസാ;
നാസ്സ മഗ്ഗം അവേക്ഖിസ്സം, ന തഗ്ഗമനസാ സതീ.

൮൦൦. ''തതോ മം അവധീ ഗാവീ, ഥൂപം അപത്തമാനസം;
തഞ്ചാഹം അഭിസഞ്ചേയ്യം, ഭിയ്യോ നൂന ഇതോ സിയാ.

൮൦൧. ''തേന കമ്മേന ദേവിന്ദ, മഘവാ ദേവകുഞ്ജര;
പഹായ മാനുസം ദേഹം, തവ സഹബ്യമാഗതാ''തി.

൩൯൬-൭. തത്ഥ **പീതചന്ദനലിത്തങ്ഗേ**തി സുവണ്ണവണ്ണേന ചന്ദനേന അനുലിത്തസരീരേ. **പീതപാസാദസയനേ**തി സബ്ബസോവണ്ണമയേന പാസാദേന സുവണ്ണപരിക്ഖിത്തേഹി സയനേഹി ച സമന്നാഗതേ. ഏവം സബ്ബത്ഥ ഹേട്ഠാ ഉപരി ച പീതസദ്ദേന സുവണ്ണമേവ ഗഹിതന്തി ദട്ഠബ്ബം.

൩൯൮. **ലതത്ഥീ**തി ലതാ അത്ഥി. **ഭന്തേ**തി സക്കം ദേവരാജാനം ഗാരവേന ആലപതി. **അനഭിച്ഛിതാ**തി ന അഭികങ്ഖിതാ.

൩൯൯. **സരീര**ന്തി സരീരഭൂതം ധാതും. അവയവേ ചായം സമുദായവോഹാരോ യഥാ ''പടോ ഡഡ്ഢോ, സമുദ്ദോ ദിട്ഠോ''തി ച. **അസ്സാ**തി ഗോരൂപസ്സ. **മഗ്ഗ**ന്തി ആഗമനമഗ്ഗം. **ന അവേക്ഖിസ്സ**ന്തി ന ഓലോകയിം. കസ്മാ? **ന തഗ്ഗമനസാ സതീ**തി, തസ്സം ഗാവിയം ഗതമനാ ഠപിതമനാ ന ഹോന്തീ, അഞ്ഞദത്ഥു ഭഗവതോ ഥൂപഗതമനാ ഏവ സമാനാതി അത്ഥോ. ''തദങ്ഗമനസാ സതീ''തി ച പാഠോ, തദങ്ഗേ തസ്സ ഭഗവതോ ധാതുയാ അങ്ഗേ മനോ ഏതിസ്സാതി തദങ്ഗമനസാ. ഏവംഭൂതാ അഹം തദാ തസ്സാ മഗ്ഗം നാവേക്ഖിസ്സന്തി ദസ്സേതി.

൪൦൦. **ഥൂപം അപത്തമാനസ**ന്തി ഥൂപം ചേതിയം അസമ്പത്തഅജ്ഝാസയം, മനസി ഭവോതി ഹി മാനസോ, അജ്ഝാസയോ മനോരഥോ. ''ഥൂപം ഉപഗന്ത്വാ പുപ്ഫേഹി പൂജേസ്സാമീ''തി ഉപ്പന്നമനോരഥസ്സ അസമ്പുണ്ണതായ ഏവം വുത്തം. ഥൂപം ചേതിയം പന പുപ്ഫേഹി പൂജനചിത്തം സിദ്ധമേവ, യേന സാ ദേവലോകേ ഉപ്പന്നാ. **തഞ്ചാഹം അഭിസഞ്ചേയ്യ**ന്തി തഞ്ച അഹം അഭിസഞ്ചിനേയ്യം, പുപ്ഫപൂജനേന ഹി പുഞ്ഞം അഹം ഥൂപം അഭിഗന്ത്വാ യഥാധിപ്പായം പൂജനേന സമ്മദേവ ചിനേയ്യം ഉപചിനേയ്യന്തി അത്ഥോ. **ഭിയ്യോ നൂന ഇതോ സിയാ**തി ഇതോ യഥാലദ്ധസമ്പത്തിതോപി ഭിയ്യോ ഉപരി ഉത്തരിതരാ സമ്പത്തി സിയാതി മഞ്ഞേതി അത്ഥോ.

൪൦൧. **മഘവാ ദേവകുഞ്ജരാ**തി ആലപനം. തത്ഥ **ദേവകുഞ്ജരാ**തി സബ്ബബലപരക്കമാദിവിസേസേഹി ദേവേസു കുഞ്ജരസദിസോ. **സഹബ്യ**ന്തി സഹഭാവം.

൪൦൨. ''ഇദം സുത്വാ തിദസാധിപതി, മഘവാ ദേവകുഞ്ജരോ;
താവതിംസേ പസാദേന്തോ, മാതലിം ഏതദബ്രവീ''തി. -

ഇദം ധമ്മസങ്ഗാഹകവചനം. തതോ സക്കോ മാതലിപമുഖസ്സ ദേവഗണസ്സ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ധമ്മം ദേസേസി -

൪൦൩. ''പസ്സ മാതലി അച്ഛേരം, ചിത്തം കമ്മഫലം ഇദം;
അപ്പകമ്പി കതം ദേയ്യം, പുഞ്ഞം ഹോതി മഹപ്ഫലം.

൪൦൪. ''നത്ഥി ചിത്തേ പസന്നമ്ഹി, അപ്പകാ നാമ ദക്ഖിണാ;
തഥാഗതേ വാ സമ്ബുദ്ധേ, അഥ വാ തസ്സ സാവകേ.

൪൦൫. ''ഏഹി മാതലി അമ്ഹേപി, ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ മഹേമസേ;
തഥാഗതസ്സ ധാതുയോ, സുഖോ പുഞ്ഞാനമുച്ചയോ.

൪൦൬. ''തിട്ഠന്തേ നിബ്ബുതേ ചാപി, സമേ ചിത്തേ സമം ഫലം;
ചേതോപണിധിഹേതുഹി, സത്താ ഗച്ഛന്തി സുഗ്ഗതിം.

൩൦൧. “ബഹൂനം വത അത്ഥായ, ഉപ്പജ്ജന്തി തഥാഗതാ;
യത്ഥ കാരം കരിത്വാന, സഗ്ഗം ഗച്ഛന്തി ദായകാ”തി.

൩൦൨. തത്ഥ **പസാദേന്തോ**തി പസന്നേ കരോന്തോ, രതനത്തയേ സദ്ധം ഉപ്പാദേന്തോതി അത്ഥോ.

൩൦൩. **ചിത്ത**ന്തി വിചിത്തം അചിന്തേയ്യം. **കമ്മഫല**ന്തി ദേയ്യധമ്മസ്സ അനുളാരത്തേപി ഖേത്തസമ്പത്തിയാ ച ചിത്തസമ്പത്തിയാ ച ഉളാരസ്സ പുഞ്ഞകമ്മസ്സ ഫലം പസ്സാതി യോജനാ. **അപ്പകമ്പി കതം ദേയ്യം, പുഞ്ഞം ഹോതി മഹപ്ഫല**ന്തി ഏത്ഥ **കത**ന്തി കാരവസേന സക്കാരവസേന ആയതനേ വിനിയുത്തം. **ദേയ്യ**ന്തി ദാതബ്ബവത്ഥും. **പുഞ്ഞ**ന്തി തഥാപവത്തം പുഞ്ഞകമ്മം.

൩൦൪. ഇദാനി യത്ഥ അപ്പകമ്പി കതം പുഞ്ഞം മഹപ്ഫലം ഹോതി, തം പാകടം കത്വാ ദസ്സേന്തോ **“നത്ഥി ചിത്തേ പസന്നമ്ഹീ”**തി ഗാഥമാഹ. തം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

൩൦൫-൬. **അമ്ഹേപീ**തി മയമ്പി. **മഹേമസേ**തി മഹാമസേ പൂജാമസേ. **ചേതോപണിധിഹേതു ഹീ**തി അത്തനോ ചിത്തസ്സ സമ്മദേവ ഠപനനിമിത്തം, അത്തസമ്മാപണിധാനേനാതി അത്ഥോ. തേനാഹ ഭഗവാ -

“ന തം മാതാപിതാ കയിരാ, അഞ്ഞേ വാപി ച ഞാതകാ;
സമ്മാ പണിഹിതം ചിത്തം, സേയ്യസോ നം തതോ കരേ”തി. (ധ॰ പ॰ ൪൩);

ഏവഞ്ച പന വത്വാ സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ ഉയ്യാനകീളായ ഉസ്സാഹം പടിപ്പസ്സമ്ഭേത്വാ തതോവ പടിനിവത്തിത്വാ അത്തനാ അഭിണ്ഹം പൂജനേയ്യട്ഠാനഭൂതേ ചൂളാമണിചേതിയേ സത്താഹം പൂജം അകാസി. അഥ അപരേന സമയേന ദേവചാരികം ഗതസ്സ ആയസ്മതോ നാരദത്ഥേരസ്സ തം പവത്തിം ഗാഥാഹേവ കഥേസി, ഥേരോ ധമ്മസങ്ഗാഹകാനം ആരോചേസി, തേ തഥാ നം സങ്ഗഹം ആരോപേസുന്തി.

പീതവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. ഉച്ഛുവിമാനവണ്ണനാ

ഓഭാസയിത്വാ പഥവിം സദേവകന്തി ഉച്ഛുവിമാനം. തം ഹേട്ഠാ ഉച്ഛുവിമാനേന പാളിതോ ച അട്ഠുപ്പത്തിതോ ച സദിസമേവ. കേവലം തത്ഥ സസ്സു സുണിസം പീഠകേന പഹരിത്വാ മാരേസി, ഇധ പന ലേഡ്ഡുനാതി അയമേവ വിസേസോ. വത്ഥുനോ പന ഭിന്നത്താ ഉഭയമ്പി വിസുംയേവ സങ്ഗഹം ആരുള്ഹന്തി വേദിതബ്ബം.

൩൦൭. “ഓഭാസയിത്വാ പഥവിം സദേവകം, അതിരോചസി ചന്ദിമസൂരിയാ വിയ;
സിരിയാ ച വണ്ണേന യസേന തേജസാ, ബ്രഹ്മാവ ദേവേ തിദസേ സഹിന്ദകേ.

൩൦൮. “പുച്ഛാമി തം ഉപ്പലമാലധാരിനീ, ആവേളിനീ കഞ്ചനസന്നിഭത്തചേ;
അലങ്കതേ ഉത്തമവത്ഥധാരിനീ, കാ ത്വം സുഭേ ദേവതേ വന്ദസേ മമം.

൩൦൯. “കിം ത്വം പുരേ കമ്മമകാസി അത്തനാ, മനുസ്സഭൂതാ പുരിമായ ജാതിയാ;
ദാനം സുചിണ്ണം അഥ സീലസഞ്ഞമം, കേനുപപന്നാ സുഗതിം യസസ്സിനീ;

ദേവതേ പുച്ഛിതാചിക്ഖ, കിസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല’’ന്തി. -

ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ പുച്ഛി. തതോ ദേവതാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

[illegible] ‘‘ഇദാനി ഭന്തേ ഇമമേവ ഗാമം, പിണ്ഡായ അമ്ഹാകം ഘരം ഉപാഗമി;
തതോ തേ ഉച്ഛുസ്സ അദാസിം ഖണ്ഡികം, പസന്നചിത്താ അതുലായ പീതിയാ.

[illegible] ‘‘സസ്സു ച പച്ഛാ അനുയുഞ്ജതേ മമം, കഹം നു ഉച്ഛും വധുകേ അവാകിരി;
ന ഛഡ്ഡിതം നോ പന ഖാദിതം മയാ, സന്തസ്സ ഭിക്ഖുസ്സ സയം അദാസഹം.

[illegible] ‘‘തുയ്ഹം ന്വിദം ഇസ്സരിയം അഥോ മമ’, ഇതിസ്സാ സസ്സു പരിഭാസതേ മമം;
ലേഡ്ഡും ഗഹേത്വാ പഹാരം അദാസി മേ, തതോ ചുതാ കാലകതാമ്ഹി ദേവതാ.

[illegible] ‘‘തദേവ കമ്മം കുസലം കതം മയാ, സുഖഞ്ച കമ്മം അനുഭോമി അത്തനാ;
ദേവേഹി സദ്ധിം പരിചാരയാമഹം, മോദാമഹം കാമഗുണേഹി പഞ്ചഹി.

[illegible] ‘‘തദേവ കമ്മം കുസലം കതം മയാ, സുഖഞ്ച കമ്മം അനുഭോമി അത്തനാ;
ദേവിന്ദഗുത്താ തിദസേഹി രക്ഖിതാ, സമപ്പിതാ കാമഗുണേഹി പഞ്ചഹി.

[illegible] ‘‘ഏതാദിസം പുഞ്ഞഫലം അനപ്പകം, മഹാവിപാകാ മമ ഉച്ഛുദക്ഖിണാ;
ദേവേഹി സദ്ധിം പരിചാരയാമഹം, മോദാമഹം കാമഗുണേഹി പഞ്ചഹി.

[illegible] ‘‘ഏതാദിസം പുഞ്ഞഫലം അനപ്പകം, മഹാജുതികാ മമ ഉച്ഛുദക്ഖിണാ;
ദേവിന്ദഗുത്താ തിദസേഹി രക്ഖിതാ, സഹസ്സനേത്തോരിവ നന്ദനേ വനേ.

[illegible] ‘‘തുവഞ്ച ഭന്തേ അനുകമ്പകം വിദും, ഉപേച്ച വന്ദിം കുസലഞ്ച പുച്ഛിസം;
തതോ തേ ഉച്ഛുസ്സ അദാസിം ഖണ്ഡികം, പസന്നചിത്താ അതുലായ പീതിയാ’’തി.

സേസം വുത്തസദിസമേവാതി.

ഉച്ഛുവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൧. വന്ദനവിമാനവണ്ണനാ

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാതി വന്ദനവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമേ. തേന സമയേന സമ്ബഹുലാ ഭിക്ഖൂ അഞ്ഞതരസ്മിം ഗാമകാവാസേ വസ്സം വസിത്വാ വുത്ഥവസ്സാ പവാരേത്വാ സേനാസനം പടിസാമേത്വാ പത്തചീവരമാദായ സാവത്ഥിം ഉദ്ദിസ്സ ഭഗവന്തം ദസ്സനത്ഥായ ഗച്ഛന്താ അഞ്ഞതരസ്സ ഗാമസ്സ മജ്ഝേന അതിക്കമന്തി. തത്ഥ അഞ്ഞതരാ ഇത്ഥീ തേ ഭിക്ഖൂ ദിസ്വാ പസന്നചിത്താ സഞ്ജാതഗാരവബഹുമാനാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ സിരസ്മിം അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ യാവ ദസ്സനൂപചാരാ പസാദസോമ്മാനി അക്ഖീനി ഉമ്മീലേത്വാ ഓലോകേന്തീ അട്ഠാസി . സാ അപരേന സമയേന കാലം കത്വാ താവതിംസേസു

നിബ്ബത്തി. അഥ നം തത്ഥ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവന്തിം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഇമാഹി ഗാഥാഹി പടിപുച്ഛി -

൮൧൯. "അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന...പേ॰...വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ"തി.

൮൨൨. "സാ ദേവതാ അത്തമനാ...പേ॰... യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം".

൮൨൩. "അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതാ, ദിസ്വാന സമണേ സീലവന്തേ;
പാദാനി വന്ദിത്വാ മനം പസാദയിം, വിത്താ ചഹം അഞ്ജലികം അകാസിം.

൮൨൪. "തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰...വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ"തി. -

ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി.

൮൨൩. തത്ഥ **സമണേ**തി സമിതപാപേ. **സീലവന്തേ**തി സീലഗുണയുത്തേ. **മനം പസാദയി**ന്തി "സാധുരൂപാ വതിമേ അയ്യാ ധമ്മചാരിനോ സമചാരിനോ ബ്രഹ്മചാരിനോ"തി തേസം ഗുണേ ആരബ്ഭ ചിത്തം പസാദേസിം. **വിത്താ ചഹം അഞ്ജലികം അകാസി**ന്തി തുട്ഠാ സോമനസ്സജാതാ അഹം വന്ദിം. പേസലാനം ഭിക്ഖൂനം പസാദവികസിതാനി അക്ഖീനി ഉമ്മീലേത്വാ ദസ്സനമത്തമ്പി ഇമേസം സത്താനം ബഹൂപകാരം, പഗേവ വന്ദനാതി. തേനാഹ **"തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ"**തിആദി. സേസം വുത്തനയമേവ.

വന്ദനവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൨. രജ്ജുമാലാവിമാനവണ്ണനാ

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേനാതി രജ്ജുമാലാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന സമയേന ഗയാഗാമകേ അഞ്ഞതരസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ ധീതാ തസ്മിംയേവ ഗാമേ ഏകസ്സ ബ്രാഹ്മണകുമാരസ്സ ദിന്നാ പതികുലം ഗതാ, തസ്മിം ഗേഹേ ഇസ്സരിയം വത്തേന്തീ തിട്ഠതി. സാ തസ്മിം ഗേഹേ ദാസിയാ ധീതരം ദിസ്വാ ന സഹതി. ദിട്ഠകാലതോ പട്ഠായ കോധേന തടതടായമാനാ അക്കോസതി പരിഭാസതി, ഖടകഞ്ചസ്സാ ദേതി. യദാ പന സാ വയപ്പത്തിയാ കിച്ചസമത്ഥാ ജാതാ, തദാ നം ജണ്ണുകപ്പരമുട്ഠീഹി പഹരതേവ യഥാ തം പുരിമജാതീസു ബദ്ധാഘാതാ.

സാ കിര ദാസീ കസ്സപദസബലസ്സ കാലേ തസ്സാ സാമിനീ അഹോസി, ഇതരാ ദാസീ. സാ തം ലേഡ്ഡുദണ്ഡാദീഹി മുട്ഠിആദീഹി ച അഭിണ്ഹം അഭിഹനതി. സാ തേന നിബ്ബിന്നാ യഥാബലം ദാനാദീനി പുഞ്ഞാനി കത്വാ "അനാഗതേ അഹം സാമിനീ ഹുത്വാ ഇമിസ്സാ ഉപരി ഇസ്സരിയം വത്തേയ്യ"ന്തി പത്ഥനം ഠപേസി. അഥ സാ ദാസീ തതോ ചുതാ അപരാപരം സംസരന്തീ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വുത്തനയേന ഗയാഗാമകേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ പതികുലം ഗതാ, ഇതരാപി തസ്സാ ദാസീ അഹോസി. ഏവം ബദ്ധാഘാതതായ സാ തം വിഹേഠേതി.

ഏവം വിഹേഠേന്തീ അകാരണേനേവ കേസേസു ഗഹേത്വാ ഹത്ഥേഹി ച പാദേഹി ച സുഹതം ഹനി. സാ ന്ഹാപിതസാലം ഗന്ത്വാ ഖുരമുണ്ഡം കാരേത്വാ അഗമാസി. സാമിനീ "കിം ജേ ദുട്ഠദാസി മുണ്ഡനമത്തേന തവ വിപ്പമോക്ഖോ"തി രജ്ജും സീസേ ബന്ധിത്വാ തത്ഥ നം ഗഹേത്വാ ഓണമേത്വാ

ഘാതേതി, തസ്സാ തഞ്ച രജ്ജും അപനേതും ന ദേതി. തതോ പട്ഠായ ദാസിയാ “രജ്ജുമാലാ”തി നാമം അഹോസി.

അഥേകദിവസം സത്ഥാ പച്ചൂസസമയേ മഹാകരുണാസമാപത്തിതോ വുട്ഠായ ലോകം വോലോകേന്തോ രജ്ജുമാലായ സോതാപത്തിഫലൂപനിസ്സയം, തസ്സാ ച ബ്രാഹ്മണിയാ സരണേസു സീലേസു ച പതിട്ഠാനം ദിസ്വാ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ അഞ്ഞതരസ്മിം രുക്ഖമൂലേ നിസീദി ഛബ്ബണ്ണാ ബുദ്ധരസ്മിയോ വിസ്സജ്ജേന്തോ. രജ്ജുമാലാപി ഖോ ദിവസേ ദിവസേ തായ തഥാ വിഹേഠിയമാനാ “കിം മേ ഇമിനാ ദുജ്ജീവിതേനാ”തി നിബ്ബിന്നരൂപാ ജീവിതേ മരിതുകാമാ ഘടം ഗഹേത്വാ ഉദകതിത്ഥം ഗച്ഛന്തീ വിയ ഗേഹതോ നിക്ഖന്താ അനുക്കമേന വനം പവിസിത്വാ ഭഗവതോ നിസിന്നരുക്ഖസ്സ അവിദൂരേ അഞ്ഞതരസ്സ രുക്ഖസ്സ സാഖായ രജ്ജും ബന്ധിത്വാ പാസം കത്വാ ഉബ്ബന്ധിതുകാമാ ഇതോ ചിതോ ച ഓലോകേന്തീ അദ്ദസ ഭഗവന്തം തത്ഥ നിസിന്നം പാസാദികം പസാദനീയം ഉത്തമദമഥസമഥമനുപ്പത്തം ഛബ്ബണ്ണബുദ്ധരസ്മിയോ വിസ്സജ്ജേന്തം. ദിസ്വാ ബുദ്ധഗാരവേന ആകഡ്ഢിയമാനഹദയാ “കിം നു ഖോ ഭഗവാ മാദിസാനമ്പി ധമ്മം ദേസേതി, യമഹം സുത്വാ ഇതോ ദുജ്ജീവിതതോ മുച്ചേയ്യ”ന്തി ചിന്തേസി.

അഥ ഭഗവാ തസ്സാ ചിത്താചാരം ഓലോകേത്വാ “രജ്ജുമാലേ”തി ആഹ. സാ തം സുത്വാ അമതേന വിയ അഭിസിത്താ പീതിയാ നിരന്തരം ഫുട്ഠാ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠാസി. തസ്സാ ഭഗവാ അനുപുബ്ബികഥാനുപുബ്ബകം ചതുസച്ചകഥം കഥേസി, സാ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹി. സത്ഥാ “വട്ടതി ഏത്തകോ രജ്ജുമാലായ അനുഗ്ഗഹോ, ഇദാനേസാ കേനചി അപ്പധംസിയാ ജാതാ”തി അരഞ്ഞതോ നിക്ഖമിത്വാ ഗാമസ്സ അവിദൂരേ അഞ്ഞതരസ്മിം രുക്ഖമൂലേ നിസീദി. രജ്ജുമാലാപി അത്താനം വിനിപാതേതും അഭബ്ബതായ ഖന്തിമേത്താനുദ്ദയസമ്പന്നതായ ച “ബ്രാഹ്മണീ മം ഹനതു വാ വിഹേഠേതു വാ യം വാ തം വാ കരോതൂ”തി ഘടേന ഉദകം ഗഹേത്വാ ഗേഹം അഗമാസി. സാമികോ ഗേഹദ്വാരേ ഠിതോ തം ദിസ്വാ “ത്വം അജ്ജ ഉദകതിത്ഥം ഗതാ ചിരായിത്വാ ആഗതാ, മുഖവണ്ണോ ച തേ അതിവിയ വിപ്പസന്നോ, ത്വഞ്ച അഞ്ഞേന ആകാരേന ഉപട്ഠാസി, കിം ഏത”ന്തി പുച്ഛി. സാ തസ്സ തം പവത്തിം ആചിക്ഖി.

ബ്രാഹ്മണോ തസ്സാ വചനം സുത്വാ തുസ്സിത്വാ ഗേഹം ഗന്ത്വാ രജ്ജുമാലായ ഉപരി “തയാ ന കിഞ്ചി കാതബ്ബ”ന്തി സുണിസായ വത്വാ തുട്ഠമാനസോ സീഘതരം സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ സാദരേന കതപടിസന്ഥാരോ സത്ഥാരം നിമന്തേത്വാ അത്തനോ ഗേഹം ആനേത്വാ പണീതേന ഖാദനീയേന ഭോജനീയേന പരിവിസിത്വാ ഭഗവന്തം ഭുത്താവിം ഓനീതപത്തപാണിം ഉപസങ്കമിത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി, സുണിസാപിസ്സ ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഗയാഗാമവാസിനോപി ബ്രാഹ്മണഗഹപതികാ തം പവത്തിം സുത്വാ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ അപ്പേകച്ചേ അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു, അപ്പേകച്ചേ സമ്മോദനീയം കത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു.

സത്ഥാ രജ്ജുമാലായ തസ്സാ ച ബ്രാഹ്മണിയാ പുരിമജാതീസു കതകമ്മം വിത്ഥാരതോ കഥേത്വാ സമ്പത്തപരിസായ അനുരൂപം ധമ്മം ദേസേസി . തം സുത്വാ ബ്രാഹ്മണീ ച മഹാജനോ ച തത്ഥ സന്നിപതിതോ സരണേസു ച സീലേസു ച പതിട്ഠഹി. സത്ഥാ ആസനാ ഉട്ഠഹിത്വാ സാവത്ഥിമേവ അഗമാസി. ബ്രാഹ്മണോ രജ്ജുമാലം ധീതുട്ഠാനേ ഠപേസി. തസ്സ സുണിസാ രജ്ജുമാലം പിയചക്ഖൂഹി ഓലോകേന്തീ യാവജീവം മനാപേനേവ സിനേഹേന പരിഹരി.

രജ്ജുമാലാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു നിബ്ബത്തി, അച്ഛരാസഹസ്സഞ്ചസ്സാ പരിവാരോ അഹോസി. സാ സട്ഠിസകടഭാരപ്പമാണേഹി ദിബ്ബാഭരണേഹി പടിമണ്ഡിതത്തഭാവാ അച്ഛരാസഹസ്സപരിവുത്താ നന്ദനവനാദീസു മഹതിം ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവമാനാ പമുദിതമനാ വിചരതി. അഥായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ദേവചാരികം ഗതോ തം മഹന്തേന ദിബ്ബാനുഭാവേന മഹതിയാ ദേവിദ്ധിയാ വിജ്ജോതമാനം ദിസ്വാ തായ കതകമ്മം ഇമാഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി.

൩൮൬. “അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന, യാ ത്വം തിട്ഠസി ദേവതേ;
ഹത്ഥേ പാദേ ച വിഗ്ഗയ്ഹ, നച്ചസി സുപ്പവാദിതേ.

൩൮൭. “തസ്സാ തേ നച്ചമാനായ, അങ്ഗമങ്ഗേഹി സബ്ബസോ;
ദിബ്ബാ സദ്ദാ നിച്ഛരന്തി, സവനീയാ മനോരമാ.

൩൮൮. “തസ്സാ തേ നച്ചമാനായ, അങ്ഗമങ്ഗേഹി സബ്ബസോ;
ദിബ്ബാ ഗന്ധാ പവായന്തി, സുചിഗന്ധാ മനോരമാ.

൩൮൯. “വിവത്തമാനാ കായേന, യാ വേണീസു പിളന്ധനാ;
തേസം സുയ്യതി നിഗ്ഘോസോ, തൂരിയേ പഞ്ചങ്ഗികേ യഥാ.

൩൯൦. “വടംസകാ വാതധുതാ, വാതേന സമ്പകമ്പിതാ;
തേസം സുയ്യതി നിഗ്ഘോസോ, തൂരിയേ പഞ്ചങ്ഗികേ യഥാ.

൩൯൧. “യാപി തേ സിരസ്മിം മാലാ, സുചിഗന്ധാ മനോരമാ;
വാതി ഗന്ധോ ദിസാ സബ്ബാ, രുക്ഖോ മഞ്ജൂസകോ യഥാ.

൩൯൨. “ഘായസേ തം സുചിഗന്ധം, രൂപം പസ്സസി അമാനുസം;
ദേവതേ പുച്ഛിതാചിക്ഖ, കിസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല”ന്തി.

൩൮൬. തത്ഥ **ഹത്ഥേ പാദേ ച വിഗ്ഗയ്ഹാ**തി ഹത്ഥേ ച പാദേ ച വിവിധേഹി ആകാരേഹി ഗഹേത്വാ, പുപ്ഫമുട്ഠിപുപ്ഫഞ്ജലിആദിഭേദസ്സ സാഖാഭിനയസ്സ ദസ്സനവസേന വിവിധേഹി ആകാരേഹി ഹത്ഥേ, ച, സമപാദാദീനമ്പി ഠാനവിസേസാനം ദസ്സനവസേന വിവിധേഹി ആകാരേഹി പാദേ ച ഉപാദിയിത്വാതി അത്ഥോ. ച-സദ്ദേന സാഖാഭിനയം സങ്ഗണ്ഹാതി. **നച്ചസീ**തി നടസി. **യാ ത്വ**ന്തി യാ വുത്തനയവസേന നച്ചം കരോസീതി അത്ഥോ. **സുപ്പവാദിതേ**തി സുന്ദരേ പവജ്ജനേ സതി തവ നച്ചസ്സ അനുരൂപവസേന വീണാവംസമുദിങ്ഗതാളാദികേ വാദിയമാനേ, പഞ്ചങ്ഗികേ തൂരിയേ പഗ്ഗയ്ഹമാനേതി അത്ഥോ. സേസം ഹേട്ഠാവിമാനേ വുത്തനയമേവ.

ഏവം ഥേരേന പുച്ഛിതാ സാ ദേവതാ അത്തനോ പുരിമജാതിആദിം ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

൩൯൩. “ദാസീ അഹം പുരേ ആസിം, ഗയായം ബ്രാഹ്മണസ്സഹം;
അപ്പപുഞ്ഞാ അലക്ഖികാ, രജ്ജുമാലാതി മം വിദും.

൩൯൪. “അക്കോസാനം വധാനഞ്ച, തജ്ജനായ ച ഉഗ്ഗതാ;
കുടം ഗഹേത്വാ നിക്ഖമ്മ, അഗഞ്ഛിം ഉദഹാരിയാ.

൩൯൫. “വിപഥേ കുടം നിക്ഖിപിത്വാ, വനസണ്ഡം ഉപാഗമിം;
‘ഇധേവാഹം മരിസ്സാമി, കോ അത്ഥോ ജീവിതേന മേ’.

൩൯൬. “ദള്ഹം പാസം കരിത്വാന, ആസുമ്ഭിത്വാന പാദപേ;

തതോ ദിസാ വിലോകേസിം, ‘കോ നു ഖോ വനമസ്സിതോ’.

൨൬൭. “അത്ഥദ്ദസാസിം സമ്ബുദ്ധം, സബ്ബലോകഹിതം മുനിം;
നിസിന്നം രുക്ഖമൂലസ്മിം, ഝായന്തം അകുതോഭയം.

൨൬൮. “ആസ്സാ മേ അഹു സംവേഗോ, അബ്ഭുതോ ലോമഹംസനോ;
‘കോ നു ഖോ വനമസ്സിതോ, മനുസ്സോ ഉദാഹു ദേവതാ’.

൨൬൯. “പാസാദികം പസാദനീയം, വനാ നിബ്ബനമാഗതം;
ദിസ്വാ മനോ മേ പസീദി, നായം യാദിസകീദിസോ.

൨൭൦. “ഗുത്തിന്ദ്രിയോ ഝാനരതോ, അബഹിഗ്ഗതമാനസോ;
ഹിതോ സബ്ബസ്സ ലോകസ്സ, ബുദ്ധോ അയം ഭവിസ്സതി.

൨൭൧. “ഭയഭേരവോ ദുരാസദോ, സീഹോവ ഗുഹമസ്സിതോ;
ദുല്ലഭായം ദസ്സനായ, പുപ്ഫം ഓദുമ്ബരം യഥാ.

൨൭൨. “സോ മം മുദൂഹി വാചാഹി, ആലപിത്വാ തഥാഗതോ;
രജ്ജുമാലേതി മംവോച, സരണം ഗച്ഛ തഥാഗതം.

൨൭൩. “താഹം ഗിരം സുണിത്വാന, നേലം അത്ഥവതിം സുചിം;
സണ്ഹം മുദുഞ്ച വഗ്ഗുഞ്ച, സബ്ബസോകാപനൂദനം.

൨൭൪. “കല്ലചിത്തഞ്ച മം ഞത്വാ, പസന്നം സുദ്ധമാനസം;
ഹിതോ സബ്ബസ്സ ലോകസ്സ, അനുസാസി തഥാഗതോ.

൨൭൫. “ഇദം ദുക്ഖന്തി മംവോച, അയം ദുക്ഖസ്സ സമ്ഭവോ;
ദുക്ഖനിരോധോ മഗ്ഗോ ച, അഞ്ജസോ അമതോഗധോ.

൨൭൬. “അനുകമ്പകസ്സ കുസലസ്സ, ഓവാദമ്ഹി അഹം ഠിതാ;
അജ്ഝഗാ അമതം സന്തിം, നിബ്ബാനം പദമച്ചുതം.

൨൭൭. “സാഹം അവട്ഠിതാപേമാ, ദസ്സനേ അവികമ്പിനീ;
മൂലജാതായ സദ്ധായ, ധീതാ ബുദ്ധസ്സ ഓരസാ.

൨൭൮. “സാഹം രമാമി കീളാമി, മോദാമി അകുതോഭയാ;
ദിബ്ബമാലം ധാരയാമി, പിവാമി മധുമദ്ദവം.

൨൭൯. “സട്ഠിതൂരിയസഹസ്സാനി, പടിബോധം കരോന്തി മേ;
ആളമ്ബോ ഗഗ്ഗരോ ഭീമോ, സാധുവാദീ ച സംസയോ.

൨൮൦. “പോക്ഖരോ ച സുഫസ്സോ ച, വിണാമോക്ഖാ ച നാരിയോ;
നന്ദാ ചേവ സുനന്ദാ ച, സോണദിന്നാ സുചിമ്ഹിതാ.

൨൮൧. “അലമ്ബുസാ മിസ്സകേസീ ച, പുണ്ഡരീകാതിദാരുണീ;
ഏണീഫസ്സാ സുഫസ്സാ ച, സുഭദ്ദാ മുദുവാദിനീ.

൨൮൨. “ഏതാ ചഞ്ഞാ ച സേയ്യാസേ, അച്ഛരാനം പബോധികാ;
താ മം കാലേനുപാഗന്ത്വാ, അഭിഭാസന്തി ദേവതാ.

൨൮൩. “ഹന്ദ നച്ചാമ ഗായാമ, ഹന്ദ തം രമയാമസേ;
നയിദം അകതപുഞ്ഞാനം, കതപുഞ്ഞാനമേവിദം.

വ്വദൻ“അസോകം നന്ദനം രമ്മം, തിദസാനം മഹാവനം;
സുഖം അകതപുഞ്ഞാനം, ഇധ നത്ഥി പരത്ഥ ച.

വ്വദ.“സുഖഞ്ച കതപുഞ്ഞാനം, ഇധ ചേവ പരത്ഥ ച;
തേസം സഹബ്യകാമാനം, കത്തബ്ബം കുസലം ബഹും;
കതപുഞ്ഞാ ഹി മോദന്തി, സഗ്ഗേ ഭോഗസമങ്ഗിനോ.

വ്വദന്റ.“ബഹൂനം വത അത്ഥായ, ഉപ്പജ്ജന്തി തഥാഗതാ;
ദക്ഖിണേയ്യാ മനുസ്സാനം, പുഞ്ഞക്ഖേത്താനമാകരാ;
യത്ഥ കാരം കരിത്വാന, സഗ്ഗേ മോദന്തി ദായകാ”തി.

വ്വനന. തത്ഥ **ദാസീ അഹം പുരേ ആസി**ന്തി പുരേ പുരിമജാതിയം അഹം അന്തോജാതാ ദാസീ അഹോസിം. തത്ഥ കസ്സാതി ആഹ **“ഗയായം ബ്രാഹ്മണസ്സഹ”**ന്തി, ഗയാനാമകേ ഗാമേ അഞ്ഞതരസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ. **ഹ**ന്തി നിപാതമത്തം. **അപ്പപുഞ്ഞാ**തി മന്ദഭാഗ്യാ അപുഞ്ഞാ. **അലക്ഖികാ**തി നിസ്സിരികാ കാലകണ്ണീ. **രജ്ജുമാലാതി മം വിദു**ന്തി, കേസേ ഗഹേത്വാ ആകഡ്ഢനപരികഡ്ഢനദുക്ഖേന മുണ്ഡകേ കതേ പുനപി തദത്ഥമേവ സീസേ ദള്ഹം ബന്ധിത്വാ ഠപിതരജ്ജുകുണ്ഡലകവസേന “രജ്ജുമാലാ”തി മം മനുസ്സാ ജാനിംസു.

വ്വനർ. **വധാന**ന്തി താളനാനം. **തജ്ജനായ**ാതി ഭയസന്തജ്ജനേന. **ഉഗ്ഗതാ**തി ഉഗ്ഗതായ ദോമനസ്സുപ്പത്തിയാ. **ഉദഹാരിയാ**തി ഉദകഹാരികാ, ഉദകം ആഹരന്തീ വിയ ഹുത്വാതി അധിപ്പായോ.

വ്വനദ. **വിപഥേ**തി അപഥേ, മഗ്ഗതോ അപക്കമിത്വാതി അത്ഥോ. **കാത്ഥോ**തി കോ അത്ഥോ. സോയേവ വാ പാഠോ.

വ്വനന്റ. **ദള്ഹം പാസം കരിത്വാനാ**തി ബന്ധനപാസം ഥിരം അച്ഛിജ്ജനകം കത്വാ. **ആസുമ്ഭിത്വാന പാദപേ**തി വിടപേ ലഗ്ഗനവസേന പാദപേ രുക്ഖേ ഖിപിത്വാ. **തതോ ദിസാ വിലോകേസിം, കോ നു ഖോ വനമസ്സിതോ**തി ഇമം വനം പവിസനവസേന അസ്സിതോ നു ഖോ കോചി അത്ഥി, യതോ മേ മരണന്തരായോ സിയാതി അധിപ്പായോ.

വ്വന൭. **സമ്ബുദ്ധ**ന്തിആദി തദാ തസ്സാ താദിസേ നിച്ഛയേ അസതിപി സഭാവവസേന വുത്തം. തസ്സത്ഥോ - സയമേവ സമ്മദേവ ച സബ്ബസ്സാപി ബുജ്ഝിതബ്ബസ്സ ബുദ്ധത്താ **സമ്ബുദ്ധം,** മഹാകരുണായോഗേന ഹീനാദിഭേദഭിന്നസ്സ സബ്ബസ്സാപി ലോകസ്സ ഏകന്തഹിതത്താ **സബ്ബലോകഹിതം,** ഉഭയലോകം മുനനതോ **മുനിം,** നിസജ്ജാവസേന കിലേസാഭിസങ്ഖാരേഹി ഠാനാ ചാവനാഭാവേന ച **നിസിന്നം,** ആരമ്മണൂപനിജ്ഝാനേന ലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനേന ച **ഝായന്തം,** ബോധിമൂലേയേവ ഭയഹേതൂനം സമുച്ഛിന്നത്താ കുതോചിപി ഭയാഭാവതോ **അകുതോഭയ**ന്തി വേദിതബ്ബം.

വ്വനവ്വ. **സംവേഗോ** നാമ സഹോത്തപ്പം ഞാണം, സോ തസ്സാ ഭഗവതോ ദസ്സനേന ഉപ്പജ്ജി. തേനാഹ **“തസ്സാ മേ അഹു സംവേഗോ”**തി.

വ്വനൻ. **പാസാദിക**ന്തി പസാദാവഹം, ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണഅസീതിഅനുബ്യഞ്ജനബ്യാമപ്പഭാകേതുമാലാലങ്കതായ സമന്തപാസാദികായ അത്തനോ സരീരസോഭാസമ്പത്തിയാ

രൂപകായദസ്സനബ്യാവടസ്സ ജനസ്സ സാധുഭാവതോ പസാദസംവഡ്ഢനന്തി അത്ഥോ. **പസാദനീയ**ന്തി ദസബല-ചതുവേസാരജ്ജഛഅസാധാരണഞാണ-അട്ഠാരസാവേണിക-ബുദ്ധധമ്മപഭുതിഅപരിമാണഗുണസമന്നാഗതായ ധമ്മകായസമ്പത്തിയാ സരിക്ഖകജനസ്സ പസീദിതബ്ബയുത്തം, പാസാദികന്തി അത്ഥോ. **വനാ**തി കിലേസവനതോ അപക്കമിത്വാ. **നിബ്ബനമാഗത**ന്തി നിത്തണ്ഹഭാവം നിബ്ബാനമേവ ഉപഗതം അധിഗതം. **യാദിസകീദിസോ**തി യോ വാ സോ വാ, പചുരജനോതി അത്ഥോ.

൫൪൬-൭. മനച്ഛട്ഠാനം ഇന്ദ്രിയാനം അഗ്ഗമഗ്ഗഗോപനായ ഗോപിതത്താ **ഗുത്തിന്ദ്രിയോ**. അഗ്ഗഫലജ്ഝാനാഭിരതിയാ **ഝാനരതോ**. തതോ ഏവ ബഹിഭൂതേഹി രൂപാദിആരമ്മണേഹി അപക്കമിത്വാ വിസയജ്ഝത്തേ നിബ്ബാനേ ച ഓഗാള്ഹചിത്തതായ **അബഹിഗ്ഗതമാനസോ**. മിച്ഛാഗാഹമോചനഭയേന വിപല്ലാസവന്തേഹി മിച്ഛാദിട്ഠികേഹി ഭായിതബ്ബതോ തേസഞ്ച ഭയജനനതോ **ഭയഭേരവോ**. പയോഗാസയവിപന്നേഹി അനുപഗമനീയതോ ച കേനചിപി അനാസാദനീയതോ ച **ദുരാസദോ. ദുല്ലഭായ**ന്തി ദുല്ലഭോ അയം. **ദസ്സനായാ**തി ദട്ഠുമ്പി. **പുപ്ഫം ഓദുമ്ബരം യഥാ**തി യഥാ നാമ ഉദുമ്ബരേ ഭവം പുപ്ഫം ദുല്ലഭദസ്സനം, കദാചിദേവ ഭവേയ്യ, ന വാ ഭവേയ്യ, ഏവം ഈദിസസ്സ ഉത്തമപുഗ്ഗലസ്സാതി അത്ഥോ.

൫൪൮. സോ തഥാഗതോ മുദൂഹി വാചാഹി സണ്ഹായ വാചായ **"രജ്ജുമാലേ"തി മം ആലപിത്വാ** ആമന്തേത്വാ **സരണം ഗച്ഛ തഥാഗത**ന്തി "തഥാ ആഗതോ"തിആദിനാ **തഥാഗതം** സമ്മാസമ്ബുദ്ധം **സരണം ഗച്ഛാ**തി **മം അവോച** അഭാസീതി യോജനാ.

൫൪൯-൫൦. താഹന്തി തം അഹം. **ഗിര**ന്തി വാചം. **നേല**ന്തി നിദ്ദോസം. **അത്ഥവതി**ന്തി അത്ഥയുത്തം സാത്ഥം , ഏകന്തഹിതം വാ. വചീസോചേയ്യതായ **സുചിം**. അകക്ഖളതായ **സണ്ഹം**. വേനേയ്യാനം മുദുഭാവകരത്താ **മുദു**. സവനീയഭാവേന **വഗ്ഗും. സബ്ബസോകാപനൂദന**ന്തി ഞാതിബ്യസനാദിവസേന ഉപ്പജ്ജനകസ്സ സബ്ബസ്സാപി സോകസ്സ വിനോദനം ഗിരം സുത്വാന പസന്നചിത്താ അഹോസിന്തി സമ്ബന്ധോ. സബ്ബമേതം ദാനകഥം ആദിം കത്വാ ഉസ്സക്കിത്വാ നേക്ഖമ്മേ ആനിസംസം വിഭാവനവസേന പവത്തിതം ഭഗവതോ അനുപുബ്ബികഥം സന്ധായ വദതി. തേനേവാഹ **"കല്ലചിത്തഞ്ച മം ഞത്വാ"**തിആദി.

തത്ഥ **കല്ലചിത്ത**ന്തി കമ്മനിയചിത്തം, ഹേട്ഠാ പവത്തിതദേസനായ അസ്സദ്ധിയാദീനം ചിത്തദോസാനം വിഗതത്താ ഉപരിദേസനായ ഭാജനഭാവൂപഗമനേന കമ്മക്ഖമചിത്തം, ഭാവനാകമ്മസ്സ യോഗ്ഗചിത്തന്തി അത്ഥോ. തേനേവാഹ **"പസന്നം സുദ്ധമാനസ"**ന്തി. തത്ഥ **"പസന്ന"**ന്തി ഇമിനാ അസ്സദ്ധിയാപഗമമാഹ, **"സുദ്ധമാനസ"**ന്തി ഇമിനാ കാമച്ഛന്ദാദിഅപഗമനേന മുദുചിത്തതം ഉദഗ്ഗചിത്തതഞ്ച ദസ്സേതി. **അനുസാസീ**തി ഓവദി, സാമുക്കംസികായ ധമ്മദേസനായ സഹ ഉപായേന പവത്തിനിവത്തിയോ ഉപദിസീതി അത്ഥോ. തേനേവാഹ **"ഇദം ദുക്ഖ"**ന്തിആദി. അനുസാസിതാകാരദസ്സനഞ്ഹേതം.

൫൫൧. തത്ഥ **ഇദം ദുക്ഖന്തി മംവോചാ**തി ഇദം തണ്ഹാവജ്ജം തേഭൂമകം ധമ്മജാതം ബാധകസഭാവത്താ കുച്ഛികം ഹുത്വാ തുച്ഛസഭാവത്താ തഥത്താ ച ദുക്ഖം അരിയസച്ചന്തി മയ്ഹം അഭാസി. **അയം ദുക്ഖസ്സ സമ്ഭവോ**തി അയം ആമതണ്ഹാദിഭേദാ തണ്ഹാ യഥാവുത്തസ്സ ദുക്ഖസ്സ സമ്ഭവോ പഭവോ ഉപ്പത്തി ഹേതു സമുദയോ അരിയസച്ചന്തി. **ദുക്ഖനിരോധോ**തി ദുക്ഖസ്സ

സന്തിഭാവോ അസങ്ഖതധാതു നിരോധോ അരിയസച്ചന്തി. അന്തദ്വയസ്സ പരിവജ്ജനതോ **അഞ്ജസോ** നിബ്ബാനഗാമിനിപടിപദാഭാവതോ **അമതോഗധോ** മഗ്ഗോ അരിയസച്ചന്തി മം അവോചാതി സമ്ബന്ധോ.

൮൪൬. കുസലസ്സാതി ഓവാദദാനേ വേനേയ്യദമനേ ഛേകസ്സ, അപ്പമാദപടിപത്തിയാ വാ മത്ഥകപ്പത്തിയാ അനവജ്ജസ്സ. **ഓവാദമ്ഹി അഹം ഠിതാ**തി യഥാവുത്തേ ഓവാദേ അനുസിട്ഠിയം സിക്ഖാത്തയപാരിപൂരിയാ സച്ചപടിവേധേന അഹം പതിട്ഠിതാ. തേനാഹ **"അജ്ഝഗാ അമതം സന്തിം, നിബ്ബാനം പദമച്ചുത"**ന്തി, ഇദം ഓവാദേ പതിട്ഠാനസ്സ കാരണവചനം. യാ നിച്ചതായ മരണാഭാവതോ **അമതം,** സബ്ബദുക്ഖവൂപസമതായ **സന്തിം,** അധിഗതാനം അച്ചവനഹേതുതായ **അച്ചുതം നിബ്ബാനം പദം അജ്ഝഗാ** അധിഗഞ്ഛി, സാ ഏകംസേന സത്ഥു ഓവാദേ പതിട്ഠിതാ നാമാതി.

൮൪൭. അവട്ഠിതാപേമാതി ദള്ഹഭത്തീ രതനത്തയേ നിച്ചലപസാദസിനേഹാ. കസ്മാ? യസ്മാ **ദസ്സനേ അവികമ്പിനീ,** "സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ഭഗവാ, സ്വാക്ഖാതോ ധമ്മോ, സുപ്പടിപന്നോ സങ്ഘോ"തി ഏതസ്മിം സമ്മാദസ്സനേ അചലാ കേനചി അചാലനീയാ. കേന പനേതം അവികമ്പനന്തി ആഹ **"മൂലജാതായ സദ്ധായാ"**തി. അയം "ഇതിപി സോ ഭഗവാ അരഹ"ന്തിആദിനാ (മ॰ നി॰ ൧.൭൪; സം॰ നി॰ ൫.൯൯൭; അ॰ നി॰ ൯.൨൭) സമ്മാസമ്ബുദ്ധേ, "സ്വാക്ഖാതോ ഭഗവതാ ധമ്മാ'തിആദിനാ തസ്സ ധമ്മേ, "സുപ്പടിപന്നോ ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘോ"തിആദിനാ തസ്സ സങ്ഘേ ച സച്ചാഭിസമയസങ്ഖാതേന മൂലേന ജാതമൂലാ സദ്ധാ, തായ അഹം അവികമ്പിനീതി ദസ്സേതി. തതോ ഏവ **ധീതാ ബുദ്ധസ്സ ഓരസാ**തി സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ ഉരേ വായാമജനിതാഭിജാതിതായ ഓരസപുത്തീ.

൮൪൮. സാഹം രമാമീതി സാ അഹം തദാ അരിയായ ജാതിയാ ഇദാനി ദേവൂപപത്തിയാ ആഗതാ മഗ്ഗരതിയാ ഫലരതിയാ ച രമാമി, കാമഗുണരതിയാ **കീളാമി,** ഉഭയേനാപി **മോദാമി**. അത്താനുവാദഭയാദീനം അപഗതത്താ **അകുതോഭയാ. മധുമദ്ദവ**ന്തി മധുസങ്ഖാതം മദ്ദവകരം, നച്ചനഗായനകാലേസു സരീരസ്സ സരസ്സ ച മുദുഭാവാവഹം ഗന്ധപാനം സന്ധായ വദതി."മധുമാദവ"ന്തിപി പഠന്തി, ആദവം യാവദവം യാവദേവ ദവത്ഥം മധുരം പിവാമീതി അത്ഥോ.

൮൪൯. പുഞ്ഞക്ഖേത്താനമാകരാതി സദേവകസ്സ ലോകസ്സ പുഞ്ഞക്ഖേത്തഭൂതാനം അരിയാനം മഗ്ഗഫലട്ഠാനം അരിയസങ്ഘസ്സ ആകരാ ഉപ്പത്തിട്ഠാനം തഥാഗതാ. **യഥാ**തി യസ്മിം പുഞ്ഞക്ഖേത്തേ. സേസം വുത്തനയമേവ.

അഥായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ അത്തനാ ച ദേവതായ ച പവത്തിതം ഇമം കഥാസല്ലാപം മനുസ്സലോകം ആഗന്ത്വാ ഭഗവതോ ആരോചേസി. ഭഗവാ തമത്ഥം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തപരിസായ ധമ്മം ദേസേസി. സാ ദേസനാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസീതി.

രജ്ജുമാലാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഇതി പരമത്ഥദീപനിയാ ഖുദ്ദക-അട്ഠകഥായ വിമാനവത്ഥുസ്മിം

ദ്വാദസവത്ഥുപടിമണ്ഡിതസ്സ ചതുത്ഥസ്സ മഞ്ജിട്ഠകവഗ്ഗസ്സ

അത്ഥവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിട്ഠിതാ ച ഇത്ഥിവിമാനവണ്ണനാ.

ᥕ. പുരിസവിമാനം

൧. മഹാരഥവഗ്ഗോ

൧. മണ്ഡൂകദേവപുത്തവിമാനവണ്ണനാ

മഹാരഥവഗ്ഗേ **കോ മേ വന്ദതി പാദാനീ**തി മണ്ഡൂകദേവപുത്തവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ ചമ്പായം വിഹരതി ഗഗ്ഗരായ പോക്ഖരണിയാ തീരേ. സോ പച്ചൂസവേലായം ബുദ്ധാചിണ്ണം മഹാകരുണാസമാപത്തിം സമാപജ്ജിത്വാ തതോ വുട്ഠായ വേനേയ്യബന്ധവേ സത്തേ വോലോകേന്തോ അദ്ദസ "അജ്ജ മയി സായന്ഹസമയേ ധമ്മം ദേസേന്തേ ഏകോ മണ്ഡൂകോ മമ സരേ നിമിത്തം ഗണ്ഹന്തോ പരൂപക്കമേന മരിത്വാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തിത്വാ മഹതാ ദേവപരിവാരേന മഹാജനസ്സ പസ്സന്തസ്സേവ ആഗമിസ്സതി, തത്ഥ ബഹൂനം ധമ്മാഭിസമയോ ഭവിസ്സതീ"തി ദിസ്വാ പുബ്ബണ്ഹസമയം നിവാസേത്വാ പത്തചീവരമാദായ മഹതാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധിം ചമ്പാനഗരം പിണ്ഡായ പവിസിത്വാ, ഭിക്ഖൂനം സുലഭപിണ്ഡപാതം കത്വാ കതഭത്തകിച്ചോ വിഹാരം പവിസിത്വാ ഭിക്ഖൂസു വത്തം ദസ്സേത്വാ, അത്തനോ അത്തനോ ദിവാട്ഠാനം ഗതേസു ഗന്ധകുടിം പവിസിത്വാ ഫലസമാപത്തിസുഖേന ദിവസഭാഗം ഖേപേത്വാ, സായന്ഹസമയേ ചതൂസു പരിസാസു സന്നിപതിതാസു സുരഭിഗന്ധകുടിതോ നിക്ഖമിത്വാ തങ്ഖണാനുരൂപേന പാടിഹാരിയേന പോക്ഖരണിതീരേ ധമ്മസഭാമണ്ഡപം പവിസിത്വാ അലങ്കതവരബുദ്ധാസനേ നിസിന്നോ മനോസിലാതലേ സീഹനാദം നദന്തോ അഛമ്ഭീതകേസരസീഹോ വിയ അട്ഠങ്ഗസമന്നാഗതം ബ്രഹ്മസ്സരം നിച്ഛാരേന്തോ അചിന്തേയ്യേന ബുദ്ധാനുഭാവേന അനുപമായ ബുദ്ധലീലായ ധമ്മം ദേസേതും ആരഭി.

തസ്മിഞ്ച ഖണേ ഏകോ മണ്ഡൂകോ പോക്ഖരണിതോ ആഗന്ത്വാ "ധമ്മോ ഏസോ വുച്ചതീ"തി ധമ്മസഞ്ഞായ സരേ നിമിത്തം ഗണ്ഹന്തോ പരിസപരിയന്തേ നിപജ്ജി. അഥേകോ വച്ഛപാലോ തം പദേസം ആഗതോ സത്ഥാരം ധമ്മം ദേസേന്തം പരിസഞ്ച പരമേന ഉപസമേന ധമ്മം സുണന്തം ദിസ്വാ തഗ്ഗതമാനസോ ദണ്ഡമോലുബ്ഭ തിട്ഠന്തോ മണ്ഡൂകം അനോലോകേത്വാ തസ്സ സീസേ സന്നിരുമ്ഭിത്വാ അട്ഠാസി. സോ ധമ്മസഞ്ഞായ പസന്നചിത്തോ താവദേവ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ ദ്വാദസയോജനികേ കനകവിമാനേ നിബ്ബത്തിത്വാ സുത്തപ്പബുദ്ധോ വിയ തത്ഥ അച്ഛരാസങ്ഘപരിവുതം അത്താനം ദിസ്വാ "കുതോ നു ഖോ ഇധ അഹം നിബ്ബത്തോ"തി ആവജ്ജേന്തോ പുരിമജാതിം ദിസ്വാ "അഹമ്പി നാമ ഇധ ഉപ്പജ്ജിം, ഈദിസഞ്ച സമ്പത്തിം പടിലഭിം, കിം നു ഖോ കമ്മം അകാസി"ന്തി ഉപധാരേന്തോ അഞ്ഞം ന അദ്ദസ അഞ്ഞത്ര ഭഗവതോ സരേ നിമിത്തഗ്ഗാഹാ. സോ താവദേവ സഹ വിമാനേന ആഗന്ത്വാ വിമാനതോ ഓതരിത്വാ, മഹാജനസ്സ പസ്സന്തസ്സേവ മഹതാ പരിവാരേന മഹന്തേന ദിബ്ബാനുഭാവേന ഉപസങ്കമിത്വാ, ഭഗവതോ പാദേ സിരസാ വന്ദിത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ നമസ്സമാനോ അട്ഠാസി. അഥ നം ഭഗവാ ജാനന്തോവ മഹാജനസ്സ കമ്മഫലം ബുദ്ധാനുഭാവഞ്ച പച്ചക്ഖം കാതും –

൮൫൮. "കോ മേ വന്ദതി പാദാനി, ഇദ്ധിയാ യസസാ ജലം;

അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന, സബ്ബാ ഓഭാസയം ദിസാ”തി. -

പുച്ഛി. തത്ഥ **കോ**തി ദേവനാഗയക്ഖമനുസ്സാദീസു കോ, കതമോതി അത്ഥോ. **മേ**തി മമ. **പാദാനീ**തി പാദേ. **ഇദ്ധിയാ**തി ഇമായ ഈദിസായ ദേവിദ്ധിയാ. **യസസാ**തി ഇമിനാ ഈദിസേന പരിവാരേന പരിച്ഛേദേന ച. **ജല**ന്തി വിജ്ജോതമാനോ. **അഭിക്കന്തേനാ**തി അതിവിയ കന്തേന കമനീയേന സുന്ദരേന. **വണ്ണേനാ**തി ഛവിവണ്ണേന, സരീരവണ്ണനിഭായാതി അത്ഥോ.

അഥ ദേവപുത്തോ അത്തനോ പുരിമജാതിആദിം ആവി കരോന്തോ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

വൃവ്വ. “മണ്ഡൂകോഹം പുരേ ആസിം, ഉദകേ വാരിഗോചരോ;
തവ ധമ്മം സുണന്തസ്സ, അവധീ വച്ഛപാലകോ.

വൃൻ. “മുഹുത്തം ചിത്തപസാദസ്സ, ഇദ്ധിം പസ്സ യസഞ്ച മേ;
ആനുഭാവഞ്ച മേ പസ്സ, വണ്ണം പസ്സ ജുതിഞ്ച മേ.

വൃന്നം. “യേ ച തേ ദീഘമദ്ധാനം, ധമ്മം അസ്സോസും ഗോതമ;
പത്താ തേ അചലട്ഠാനം, യത്ഥ ഗന്ത്വാ ന സോചരേ”തി.

വൃവ്വ. തത്ഥ **പുരേ**തി പുരിമജാതിയം. **ഉദകേ**തി ഇദം തദാ അത്തനോ ഉപ്പത്തിട്ഠാനദസ്സനം. **ഉദകേ മണ്ഡൂകോ**തി ഏതേന ഉദ്ധുമായികാദികസ്സ ഥലേ മണ്ഡൂകസ്സ നിവത്തനം കതം ഹോതി. ഗാവോ ചരന്തി ഏത്ഥാതി ഗോചരോ, ഗോചരോ വിയാതി ഗോചരോ, ഘാസേസനട്ഠാനം. വാരി ഉദകം ഗോചരോ ഏതസ്സാതി **വാരിഗോചരോ** . ഉദകചാരീപി ഹി കോചി കച്ഛപാദി അവാരിഗോചരോപി ഹോതീതി “വാരിഗോചരോ”തി വിസേസേത്വാ വുത്തം. **തവ ധമ്മം സുണന്തസ്സാ**തി ബ്രഹ്മസ്സരേന കരവീകരുതമഞ്ജുനാ ദേസേന്തസ്സ തവ ധമ്മം “ധമ്മോ ഏസോ വുച്ചതീ”തി സരേ നിമിത്തഗ്ഗാഹവസേന സുണന്തസ്സ, അനാദരേ ചേതം സാമിവചനം വേദിതബ്ബം. **അവധീ വച്ഛപാലകോ**തി വച്ഛേ രക്ഖന്തോ ഗോപാലദാരകോ മമ സമീപം ആഗന്ത്വാ ദണ്ഡമോലുബ്ഭിത്വാ തിട്ഠന്തോ മമ സീസേ ദണ്ഡം സന്നിരുമ്ഭിത്വാ മം മാരേസി.

വൃൻ. **മുഹുത്തം ചിത്തപസാദസ്സാ**തി തവ ധമ്മേ മുഹുത്തമത്തം ഉപ്പന്നസ്സ ചിത്തപസാദസ്സ ഹേതുഭൂതസ്സ **ഇദ്ധി**ന്തി സമിദ്ധിം, ദിബ്ബവിഭൂതിന്തി അത്ഥോ. **യസ**ന്തി പരിവാരം. **ആനുഭാവ**ന്തി കാമവണ്ണിതാദിദിബ്ബാനുഭാവം. **വണ്ണ**ന്തി സരീരവണ്ണസമ്പത്തിം. **ജുതി**ന്തി ദ്വാദസയോജനാനി ഫരണസമത്ഥം പഭാവിസേസം.

വൃന്നം. **യേ**തി യേ സത്താ. ച-സദ്ദോ ബ്യതിരേകേ. **തേ**തി തവ. **ദീഘമദ്ധാന**ന്തി ബഹുവേലം. **അസ്സോസു**ന്തി സുണിംസു. **ഗോതമാ**തി ഭഗവന്തം ഗോത്തേന ആലപതി. **അചലട്ഠാന**ന്തി നിബ്ബാനം. അയഞ്ഹേത്ഥ അത്ഥോ - ഗോതമ ഭഗവാ അഹം വിയ ഇത്തരമേവ കാലം അസുണിത്വാ യേ പന കതപുഞ്ഞാ ചിരം കാലം തവ ധമ്മം അസ്സോസും സോതും ലഭിംസു, തേ ദീഘരത്തം സംസാരബ്യസനാഭിഭൂതാ ഇമേ സത്താ യത്ഥ ഗന്ത്വാ ന സോചേയ്യും, തം അസോകം സസ്സതഭാവേന അചലം സന്തിപദം പത്താ ഏവ, ന തേസം തസ്സ പത്തിയാ അന്തരായോതി.

അഥസ്സ ഭഗവാ സമ്പത്തപരിസായ ച ഉപനിസ്സയസമ്പത്തിം ഓലോകേത്വാ വിത്ഥാരേന ധമ്മം ദേസേസി. ദേസനാപരിയോസാനേ സോ ദേവപുത്തോ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹി, ചതുരാസീതിയാ പാണസഹസ്സാനം ധമ്മാഭിസമയോ അഹോസി. ദേവപുത്തോ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ തിക്ഖത്തും പദക്ഖിണം കത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച അഞ്ജലിം കത്വാ സഹ പരിവാരേന ദേവലോകമേവ ഗതോതി.

മണ്ഡൂകദേവപുത്തവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. രേവതീവിമാനവണ്ണനാ

ഉട്ഠേഹി രേവതേ സുപാപധമ്മേതി രേവതീവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ ബാരാണസിയം വിഹരതി ഇസിപതനേ മിഗദായേ. തേന സമയേന ബാരാണസിയം സദ്ധാസമ്പന്നസ്സ കുലസ്സ പുത്തോ നന്ദിയോ നാമ ഉപാസകോ അഹോസി സദ്ധാസമ്പന്നോ ദായകോ ദാനപതി സങ്ഘുപട്ഠാകോ. അഥസ്സ മാതാപിതരോ സമ്മുഖഗേഹതോ മാതുലധീതരം രേവതിം നാമ കഞ്ഞം ആനേതുകാമാ അഹേസും. സാ പന അസ്സദ്ധാ അദാനസീലാ, നന്ദിയോ തം ന ഇച്ഛി. തസ്സ മാതാ രേവതിം ആഹ "അമ്മ, ത്വം ഇമം ഗേഹം ആഗന്ത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ നിസീദനട്ഠാനം ഹരിതേന ഗോമയേന ഉപലിമ്പിത്വാ ആസനാനി പഞ്ഞാപേഹി, ആധാരകേ ഠപേഹി, ഭിക്ഖൂനം ആഗതകാലേ വന്ദിത്വാ പത്തം ഗഹേത്വാ നിസീദാപേത്വാ ധമകരണേന പാനീയം പരിസ്സാവേത്വാ ഭുത്തകാലേ പത്താനി ധോവാഹി, ഏവം മേ പുത്തസ്സ ആരാധികാ ഭവിസ്സസീ"തി. സാ തഥാ അകാസി. അഥ നം "ഓവാദക്ഖമാ ജാതാ"തി പുത്തസ്സ ആരോചേത്വാ തേന "സാധൂ"തി സമ്പടിച്ഛിതേ ദിവസം ഠപേത്വാ ആവാഹം കരിംസു.

അഥ നം നന്ദിയോ ആഹ "സചേ ഭിക്ഖുസങ്ഘം മാതാപിതരോ ച മേ ഉപട്ഠഹിസ്സസി, ഏവം ഇമസ്മിം ഗേഹേ വസിതും ലഭിസ്സസി, അപ്പമത്താ ഹോഹീ"തി. സാ "സാധൂ"തി പടിസ്സുണിത്വാ കിഞ്ചി കാലം സദ്ധാ വിയ ഹുത്വാ ഭത്താരം അനവത്തേന്തീ ദ്വേ പുത്തേ വിജായി. നന്ദിയസ്സ മാതാപിതരോ കാലമകംസു. ഗേഹേ സബ്ബിസ്സരിയം തസ്സാ ഏവ അഹോസി. നന്ദിയോപി മഹാദാനപതി ഹുത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ദാനം പട്ഠപേസി, കപണദ്ധികാദീനമ്പി ഗേഹദ്വാരേ പാകവത്തം പട്ഠപേസി. ഇസിപതനമഹാവിഹാരേ ചതൂഹി ഗബ്ഭേഹി പടിമണ്ഡിതം ചതുസാലം കാരേത്വാ മഞ്ചപീഠാദീനി അത്ഥരാപേത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മഹാദാനം ദത്വാ തഥാഗതസ്സ ഹത്ഥേ ദക്ഖിണോദകം പാതേത്വാ നിയ്യാദേസി, സഹ ദക്ഖിണോദകദാനേന താവതിംസഭവനേ ആയാമതോ ച വിത്ഥാരതോ ച സമന്താ ദ്വാദസയോജനികോ യോജനസതുബ്ബേധോ സത്തരതനമയോ അച്ഛരാഗണസഹസ്സസങ്ഘുട്ഠോ ദിബ്ബപാസാദോ ഉഗ്ഗഞ്ഛി.

അഥായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ദേവചാരികം ചരന്തോ തം പാസാദം ദിസ്വാ അത്താനം വന്ദിതും ആഗതേ ദേവപുത്തേ പുച്ഛി "കസ്സായം പാസാദോ"തി? "ഇമസ്സ , ഭന്തേ, പാസാദസ്സ സാമികോ മനുസ്സലോകേ ബാരാണസിയം നന്ദിയോ നാമ കുടുമ്ബിയപുത്തോ സങ്ഘസ്സ ഇസിപതനമഹാവിഹാരേ ചതുസാലം കാരേസി, തസ്സായം നിബ്ബത്തോ പാസാദോ"തി ആഹംസു. പാസാദേ നിബ്ബത്തദേവച്ഛരായോപി ഥേരം വന്ദിത്വാ

“ഭന്തേ, മയം ബാരാണസിയം നന്ദിയസ്സ നാമ ഉപാസകസ്സ പരിചാരികാ ഭവിതും ഇധ നിബ്ബത്താ, തസ്സ ഏവം വദേഥ “തുയ്ഹം പരിചാരികാ ഭവിതും നിബ്ബത്താ, ദേവതായോ തയി ചിരായന്തേ ഉക്കണ്ഠിതാ, ദേവലോകസമ്പത്തി നാമ മത്തികാഭാജനം ഭിന്ദിത്വാ സുവണ്ണഭാജനസ്സ ഗഹണം വിയ അതിമനാപ’ന്തി വത്വാ ഇധാഗമനത്ഥായ തസ്സ വദേഥാ”തി ആഹംസു. ഥേരോ “സാധൂ”തി പടിസ്സുണിത്വാ സഹസാ ദേവലോകതോ ആഗന്ത്വാ ചതുപരിസമജ്ഝേ ഭഗവന്തം പുച്ഛി “നിബ്ബത്തതി നു ഖോ, ഭന്തേ, കതപുഞ്ഞാനം മനുസ്സലോകേ ഠിതാനംയേവ ദിബ്ബസമ്പത്തീ”തി? “നനു തേ, മോഗ്ഗല്ലാന, നന്ദിയസ്സ ദേവലോകേ നിബ്ബത്താ ദിബ്ബസമ്പത്തി സാമം ദിട്ഠാ, കസ്മാ മം പുച്ഛസീ”തി? “ഏവം, ഭന്തേ, നിബ്ബത്തതീ”തി . അഥസ്സ സത്ഥാ “യഥാ ചിരം വിപ്പവസിത്വാ ആഗതം പുരിസം മിത്തബന്ധവാ അഭിനന്ദന്തി സമ്പടിച്ഛന്തി, ഏവം കതപുഞ്ഞം പുഗ്ഗലം ഇതോ പരലോകം ഗതം സകാനി പുഞ്ഞാനി സമ്പത്തിഹത്ഥേഹി സമ്പടിച്ഛന്തി പടിഗ്ഗണ്ഹന്തീ”തി ദസ്സേന്തോ -

വൃന്ന്. “ചിരപ്പവാസിം പുരിസം, ദൂരതോ സോത്ഥിമാഗതം;
ഞാതിമിത്താ സുഹജ്ജാ ച, അഭിനന്ദന്തി ആഗതം.

വൃന്ന്. “തഥേവ കതപുഞ്ഞമ്പി, അസ്മാ ലോകാ പരം ഗതം;
പുഞ്ഞാനി പടിഗ്ഗണ്ഹന്തി, പിയം ഞാതീവ ആഗത”ന്തി. - ഗാഥാ അഭാസി;

നന്ദിയോ തം സുത്വാ ഭിയ്യോസോമത്തായ ദാനാനി ദേതി, പുഞ്ഞാനി കരോതി, സോ വണിജ്ജായ ഗച്ഛന്തോ രേവതിം ആഹ “ഭദ്ദേ, മയാ പട്ഠപിതം സങ്ഘസ്സ ദാനം അനാഥദാനം പാകവത്തഞ്ച ത്വം അപ്പമത്താ പവത്തേയ്യാസീ”തി. സാ “സാധൂ”തി പടിസ്സുണി. സോ പവാസഗതോപി യത്ഥ യത്ഥ വാസം കപ്പേതി, തത്ഥ തത്ഥ ഭിക്ഖൂനം അനാഥദാനഞ്ച യഥാവിഭവം ദാനം ദേതിയേവ. തസ്സ അനുകമ്പായ ഖീണാസവാ ദൂരതോപി ആഗന്ത്വാ ദാനം സമ്പടിച്ഛന്തി. രേവതീ പന തസ്മിം ഗതേ കതിപാഹമേവ ദാനം പവത്തേത്വാ അനാഥദാനം ഭത്തം ഉപച്ഛിന്ദി, ഭിക്ഖൂനമ്പി ഭത്തം കണാജകം ബിലങ്ഗദുതിയം അദാസി . ഭിക്ഖൂനം ഭുത്തട്ഠാനേ അത്തനാ ഭുത്താവസേസാനി സിത്ഥാനി മച്ഛമംസഖണ്ഡമിസ്സകാനി ചലകട്ഠികാനി ച പകിരിത്വാ മനുസ്സാനം ദസ്സേതി “പസ്സഥ സമണാനം കമ്മം, സദ്ധാദേയ്യം നാമ ഏവം ഛഡ്ഡേന്തീ”തി.

അഥ നന്ദിയോ വോഹാരകസിദ്ധി യഥാലാഭോ ആഗന്ത്വാ തം പവത്തിം സുത്വാ രേവതിം ഗേഹതോ നീഹരിത്വാ ഗേഹം പാവിസി. ദുതിയദിവസേ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മഹാദാനം പവത്തേത്വാ നിച്ചഭത്തം അനാഥഭത്തഞ്ച സമ്മദേവ പവത്തേസി, അത്തനോ സഹായേഹി ഉപനീതം രേവതിം ഘാസച്ഛാദനപരമതായ ഠപേസി. സോ അപരേന സമയേന കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ അത്തനോ വിമാനേയേവ നിബ്ബത്തി. രേവതീ പന സബ്ബം ദാനം പച്ഛിന്ദിത്വാ “ഇമേസം വസേന മയ്ഹം ലാഭസക്കാരോ പരിഹായീ”തി ഭിക്ഖുസങ്ഘം അക്കോസന്തീ പരിഭാസന്തീ വിചരതി. അഥ വേസ്സവണോ ദ്വേ യക്ഖേ ആണാപേസി “ഗച്ഛഥ, ഭണേ, ബാരാണസിനഗരേ ഉഗ്ഘോസഥ “ഇതോ സത്തമേ ദിവസേ രേവതീ ജീവന്തീയേവ നിരയേ പക്ഖിപീയതീ’തി”. തം സുത്വാ മഹാജനോ സംവേഗജാതോ ഭീതതസിതോ അഹോസി.

അഥ രേവതീ പന പാസാദം അഭിരുഹിത്വാ ദ്വാരം ഥകേത്വാ നിസീദി. സത്തമേ ദിവസേ തസ്സാ പാപകമ്മസഞ്ചോദിതേന വേസ്സവണ്ണേന രഞ്ഞാ ആണത്താ ജലിതകപിലകേസമസ്സുകാ ചിപിടവിരൂപനാസികാ പരിണതദാഠാ ലോഹിതക്ഖാ സജലധരസമാനവണ്ണാ അതിവിയ ഭയാനകരൂപാ ദ്വേ യക്ഖാ ഉപഗന്ത്വാ "ഉട്ഠേഹി, രേവതേ, സുപാപധമ്മേ"തിആദീനി വദന്താ നാനാബാഹാസു ഗഹേത്വാ "മഹാജനോ പസ്സതൂ"തി സകലനഗരേ വീഥിതോ വീഥിം പരിബ്ഭമാപേത്വാ ആകാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ താവതിംസഭവനം നേത്വാ നന്ദിയസ്സ വിമാനം സമ്പത്തിഞ്ചസ്സാ ദസ്സേത്വാ തം വിലപന്തിംയേവ ഉസ്സദനിരയസമീപം പാപേസും. തം യമപുരിസാ ഉസ്സദനിരയേ ഖിപിംസു. തേനാഹ -

വൃന്ദം. "ഉട്ഠേഹി രേവതേ സുപാപധമ്മേ, അപാരുതദ്വാരേ അദാനസീലേ;
നേസ്സാമ തം യത്ഥ ഥുനന്തി ദുഗ്ഗതാ, സമപ്പിതാ നേരയികാ ദുഖേനാ"തി.

തത്ഥ **ഉട്ഠേഹീ**തി ഉട്ഠഹ, ന ദാനേസ പാസാദോ തം നിരയഭയതോ രക്ഖിതും സക്കോതി, തസ്മാ സീഘം ഉട്ഠഹിത്വാ ആഗച്ഛാഹീതി അത്ഥോ. **രേവതേ**തി തം നാമേന ആലപതി. **സുപാപധമ്മേ**തിആദിനാ ഉട്ഠാനസ്സ കാരണം വദതി. യസ്മാ ത്വം അരിയാനം അക്കോസനപരിഭാസനാദിനാ സുട്ഠു ലാമകപാപധമ്മാ, യസ്മാ ച അപാരുതം ദ്വാരം നിരയസ്സ തവ പവേസനത്ഥം, തസ്മാ ഉട്ഠേഹീതി. **അദാനസീലേ**തി കസ്സചി കിഞ്ചി ന ദാനസീലേ കദരിയേ മച്ഛരിനീ, ഇദമ്പി ഉട്ഠാനസ്സേവ കാരണവചനം. യസ്മാ ദാനസീലാനം അമച്ഛരീനം തവ സാമികസദിസാനം സുഗതിയം നിവാസോ, താദിസാനം പന അദാനസീലാനം മച്ഛരീനം നിരയേ നിവാസോ, തസ്മാ ഉട്ഠേഹി, മുഹുത്തമത്തമ്പി തവ ഇധ ഠാതും ന ദസ്സാമീതി അധിപ്പായോ. **യത്ഥ ഥുനന്തി ദുഗ്ഗതാ**തി ദുക്ഖഗതത്താ ദുഗ്ഗതാ. **നേരയികാ**തി നിരയദുക്ഖേന സമപ്പിതാ സമങ്ഗീഭൂതാ യസ്മിം നിരയേ ഥുനന്തി, യാവ പാപകമ്മം ന ബ്യന്തി ഹോതി, താവ നിക്ഖമിതും അലഭന്താ നിത്ഥുനന്തി, തത്ഥ തം നേസ്സാമ നയിസ്സാമ ഖിപിസ്സാമാതി യോജനാ.

വൃന്ദം. "ഇച്ചേവ വത്വാന യമസ്സ ദൂതാ, തേ ദ്വേ യക്ഖാ ലോഹിതക്ഖാ ബ്രഹന്താ;
പച്ചേകബാഹാസു ഗഹേത്വാ രേവതം, പക്കാമയും ദേവഗണസ്സ സന്തികേ"തി. -

ഇദം സങ്ഗീതികാരവചനം.

തത്ഥ **ഇച്ചേവ വത്വാനാ**തി ഇതി ഏവ "ഉട്ഠേഹീ"തിആദിനാ വത്വാ, വചനസമനന്തരമേവാതി അത്ഥോ. **യമസ്സ ദൂതാ**തി അപ്പടിസേധനിയതസ്സ യമസ്സ രഞ്ഞോ ദൂതസദിസാ. വേസ്സവണ്ണേന ഹി തേ പേസിതാ . തഥാ ഹി തേ താവതിംസഭവനം നയിംസു. കേചി "ന യമസ്സ ദൂതാ"തി ന-കാരം "യമസ്സാ"തി പദേന സമ്ബന്ധിത്വാ "വേസ്സവണസ്സ ദൂതാ"തി അത്ഥം വദന്തി, തം ന യുജ്ജതി. ന ഹി ന യമദൂതതായ വേസ്സവണസ്സ ദൂതാതി സിജ്ഝതി. യജന്തി തത്ഥ ബലിം ഉപഹരന്തീതി **യക്ഖാ. ലോഹിതക്ഖാ**തി രത്തനയനാ. യക്ഖാനഞ്ഹി നേത്താനി അതിലോഹിതാനി ഹോന്തി. **ബ്രഹന്താ**തി മഹന്താ. **പച്ചേകബാഹാസൂ**തി ഏകോ ഏകബാഹായം, ഇതരോ ഇതരബാഹായന്തി പച്ചേകം ബാഹാസു. **രേവതന്തി** രേവതിം. രേവതാതിപി തസ്സാ നാമമേവ. തഥാ

ഹി ''രേവതേ''തി വുത്തം. **പക്കാമയു**ന്തി പക്കാമേസും, ഉപനേസുന്തി അത്ഥോ. **ദേവഗണസ്സാ**തി താവതിംസഭവനേ ദേവസങ്ഘസ്സ.

ഏവം തേഹി യക്ഖേഹി താവതിംസഭവനം നേത്വാ നന്ദിയവിമാനസ്സ അവിദൂരേ ഠപിതാ രേവതീ തം സൂരിയമണ്ഡലസദിസം അതിവിയ പഭസ്സരം ദിസ്വാ -

വ്വന്നൻ. ''ആദിച്ചവണ്ണം രുചിരം പഭസ്സരം, ബ്യമ്ഹം സുഭം കഞ്ചനജാലഛന്നം;
കസ്സേതമാകിണ്ണജനം വിമാനം, സുരിയസ്സ രംസീരിവ ജോതമാനം.

വ്വന്നന്ര. ''നാരീഗണാ ചന്ദനസാരലിത്താ, ഉഭതോ വിമാനം ഉപസോഭയന്തി;
തം ദിസ്സതി സുരിയസമാനവണ്ണം, കോ മോദതി സഗ്ഗപത്തോ
വിമാനേ''തി. -

തേ യക്ഖേ പുച്ഛി. തേപി തസ്സാ -

വ്വന്നൻ. ''ബാരാണസിയം നന്ദിയോ നാമാസി, ഉപാസകോ അമച്ഛരീ ദാനപതി വദഞ്ഞൂ;
തസ്സേതമാകിണ്ണജനം വിമാനം, സൂരിയസ്സ രംസീരിവ ജോതമാനം.

വ്വന്നന്പ. ''നാരീഗണാ ചന്ദനസാരലിത്താ, ഉഭതോ വിമാനം ഉപസോഭയന്തി;
തം ദിസ്സതി സൂരിയസമാനവണ്ണം, സോ മോദതി സഗ്ഗപത്തോ
വിമാനേ''തി. -

ആചിക്ഖിംസു.

വ്വന്നവ്വ. തത്ഥ **ചന്ദനസാരലിത്താ**തി സാരഭൂതേന ചന്ദനഗന്ധേന അനുലിത്തസരീരാ. **ഉഭതോ വിമാന**ന്തി വിമാനം ഉഭതോ അന്തോ ചേവ ബഹി ച സങ്ഗീതാദീഹി ഉപേച്ച സോഭയന്തി.

അഥ രേവതീ -

വ്വന്നൻ. ''നന്ദിയസ്സാഹം ഭരിയാ, അഗാരിനീ സബ്ബകുലസ്സ ഇസ്സരാ;
ഭത്തു വിമാനേ രമിസ്സാമി ദാനഹം, ന പത്ഥയേ നിരയം ദസ്സനായാ''തി.
-

ആഹ. തത്ഥ **അഗാരിനീ**തി ഗേഹസാമിനീ. ''ഭരിയാ സഗാമിനീ''തിപി പഠന്തി, ഭരിയാ സഹഗാമിനീതി അത്ഥോ. **സബ്ബകുലസ്സ ഇസ്സരാ ഭത്തൂ**തി മമ ഭത്തു നന്ദിയസ്സ സബ്ബകുടുമ്ബികസ്സ ഇസ്സരാ സാമിനീ അഹോസിം, തസ്മാ ഇദാനിപി വിമാനേ ഇസ്സരാ ഭവിസ്സാമീതി ആഹ. **വിമാനേ രമിസ്സാമി ദാനഹ**ന്തി ഏവം പലോഭേതുമേവ ഹി തം തേ തത്ഥ നേസും. **ന പത്ഥയേ നിരയം ദസ്സനായാ**തി യം പന നിരയം മം തുമ്ഹേ നേതുകാമാ, തം നിരയം ദസ്സനായപി ന പത്ഥയേ, കുതോ പവിസിതുന്തി വദതി.

ഏവം വദന്തിമേവ ''ത്വം തം പത്ഥേഹി വാ മാ വാ, കിം തവ പത്ഥനായാ''തി നിരയസമീപം നേത്വാ -

വ്വ൦ം. ''ഏസോ തേ നിരയോ സുപാപധമ്മേ, പുഞ്ഞം തയാ അകതം ജീവലോകേ;

"ന ഹി മച്ഛരീ രോസകോ പാപധമ്മോ, സഗ്ഗൂപഗാനം ലഭതി
സഹബ്യത"ന്തി. -

ഗാഥമാഹംസു. തസ്സത്ഥോ - **ഏസോ** തവ **നിരയോ,** തയാ ദീഘരത്തം മഹാദുക്ഖം അനുഭവിതബ്ബട്ഠാനഭൂതോ. കസ്മാ? **പുഞ്ഞം തയാ അകതം ജീവലോകേ,** യസ്മാ മനുസ്സലോകേ അപ്പമത്തകമ്പി തയാ പുഞ്ഞം നാമ ന കതം, ഏവം അകതപുഞ്ഞോ പന താദിസോ സത്തോ **മച്ഛരീ** അത്തനോ സമ്പത്തിനിഗൂഹനലക്ഖണേന മച്ഛരേന സമന്നാഗതോ, പരേസം രോസുപ്പാദനേന **രോസകോ,** ലോഭാദീഹി പാപധമ്മേഹി സമങ്ഗീഭാവതോ **പാപധമ്മോ സഗ്ഗൂപഗാനം** ദേവാനം **സഹബ്യതം** സഹഭാവം **ന ലഭതീ**തി യോജനാ.

ഏവം പന വത്വാ തേ ദ്വേ യക്ഖാ തത്ഥേവന്തരധായിംസു. തംസദിസേ പന ദ്വേ നിരയപാലേ സംസവകേ നാമ ഗൂഥനിരയേ പക്ഖിപിതും ആകഡ്ഢന്തേ പസ്സിത്വാ -

വ്വ൩൭. "കിം നു ഗൂഥഞ്ച മുത്തഞ്ച, അസുചി പടിദിസ്സതി;
ദുഗ്ഗന്ധം കിമിദം മീള്ഹം, കിമേതം ഉപവായതീ"തി. -

തം നിരയം പുച്ഛി.

വ്വ൩൮. "ഏസ സംസവകോ നാമ, ഗമ്ഭീരോ സതപോരിസോ;
യത്ഥ വസ്സസഹസ്സാനി, തുവം പച്ചസി രേവതേ"തി. -

തസ്മിം കഥിതേ തത്ഥ അത്തനോ നിബ്ബത്തിഹേതുഭൂതം കമ്മം പുച്ഛന്തീ -

വ്വ൩൯. "കിം നു കായേന വാചായ, മനസാ ദുക്കടം കതം;
കേന സംസവകോ ലദ്ധോ, ഗമ്ഭീരോ സതപോരിസോ"തി. - ആഹ;

വ്വ൩൦. "സമണേ ബ്രാഹ്മണേ ചാപി, അഞ്ഞേ വാപി വനിബ്ബകേ;
മുസാവാദേന വഞ്ചേസി, തം പാപം പകതം തയാ"തി. -

തസ്സാ തം കമ്മം കഥേത്വാ പുന തേ -

വ്വ൩൧. "തേന സംസവകോ ലദ്ധോ, ഗമ്ഭീരോ സതപോരിസോ;
തത്ഥ വസ്സസഹസ്സാനി, തുവം പച്ചസി രേവതേ"തി. -

ആഹംസു. തത്ഥ **സംസവകോ നാമാ**തി നിച്ചകാലം ഗൂഥമുത്താദിഅസുചിസ്സ സംസവനതോ പഗ്ഘരണതോ സംസവകോ നാമ.

ന കേവലം തുയ്ഹം ഇധ സംസവകലാഭോ ഏവ, അഥ ഖോ ഏത്ഥ അനേകാനി വസ്സസഹസ്സാനി പച്ചിത്വാ ഉത്തിണ്ണായ ഹത്ഥച്ഛേദാദിലാഭോപീതി ദസ്സേതും -

വ്വ൩൨. "ഹത്ഥേപി ഛിന്ദന്തി അഥോപി പാദേ, കണ്ണേപി ഛിന്ദന്തി അഥോപി നാസം;
അഥോപി കാകോളഗണാ സമേച്ച, സങ്ഗമ്മ ഖാദന്തി വിഫന്ദമാന"ന്തി. -

തത്ഥ ലദ്ധബ്ബകാരണം ആഹംസു. തത്ഥ **കാകോളഗണാ**തി കാകസങ്ഘാ. തേ കിരസ്സാ തിഗാവുതപ്പമാണേ സരീരേ അനേകസതാനി അനേകസഹസ്സാനി

പതിത്വാ താലക്ഖന്ധപരിമാണേഹി സുനിസിതഗ്ഗേഹി അയോമയേഹി മുഖതുണ്ഡേഹി വിജ്ഝിത്വാ വിജ്ഝിത്വാ ഖാദന്തി, മംസം ഗഹിതഗഹിതട്ഠാനേ കമ്മബലേന പൂരതേവ. തേനാഹ ‘‘കാകോളഗണാ സമേച്ച, സങ്ഗമ്മ ഖാദന്തി വിഫന്ദമാന’’ന്തി.

പുന സാ മനുസ്സലോകം പച്ചാനയനായ യാചനാദിവസേന തം തം വിപ്പലപി. തേന വുത്തം -

‘‘സാധു ഖോ മം പടിനേഥ, കാഹാമി കുസലം ബഹും;
ദാനേന സമചരിയായ, സംയമേന ദമേന ച;
യം കത്വാ സുഖിതാ ഹോന്തി, ന ച പച്ഛാനുതപ്പരേ’’തി.

പുന നിരയപാലാ -

‘‘പുരേ തുവം പമജ്ജിത്വാ, ഇദാനി പരിദേവസി;
സയം കതാനം കമ്മാനം, വിപാകം അനുഭോസ്സസീ’’തി. -

ആഹംസു. പുന സാ ആഹ -

‘‘കോ ദേവലോകതോ മനുസ്സലോകം, ഗന്ത്വാന പുട്ഠോ മേ ഏവം വദേയ്യ;
നിക്ഖിത്തദണ്ഡേസു ദദാഥ ദാനം, അച്ഛാദനം സേയ്യമഥന്നപാനം;
ന ഹി മച്ഛരീ രോസകോ പാപധമ്മോ, സഗ്ഗൂപഗാനം ലഭതി സഹബ്യതം.

‘‘സാഹം നൂന ഇതോ ഗന്ത്വാ, യോനിം ലദ്ധാന മാനുസിം;
വദഞ്ഞൂ സീലസമ്പന്നാ, കാഹാമി കുസലം ബഹും;
ദാനേന സമചരിയായ, സംയമേന ദമേന ച.

‘‘ആരാമാനി ച രോപിസ്സം, ദുഗ്ഗേ സങ്കമാനി ച;
പപഞ്ച ഉദപാനഞ്ച, വിപ്പസന്നേന ചേതസാ.

‘‘ചാതുദ്ദസിം പഞ്ചദസിം, യാ ച പക്ഖസ്സ അട്ഠമീ;
പാടിഹാരിയപക്ഖഞ്ച, അട്ഠങ്ഗസുസമാഗതം.

‘‘ഉപോസഥം ഉപവസിസ്സം, സദാ സീലേസു സംവുതാ;
ന ച ദാനേ പമജ്ജിസ്സം, സാമം ദിട്ഠമിദം മയാ’’തി.

‘‘ഇച്ചേവം വിപ്പലപന്തിം, ഫന്ദമാനം തതോ തതോ;
ഖിപിംസു നിരയേ ഘോരേ, ഉദ്ധംപാദം അവംസിര’’ന്തി. -

ഇദം സങ്ഗീതികാരവചനം. പുന സാ -

‘‘അഹം പുരേ മച്ഛരിനീ അഹോസിം, പരിഭാസികാ സമണബ്രാഹ്മണാനം;
വിതഥേന ച സാമികം വഞ്ചയിത്വാ, പച്ചാമഹം നിരയേ ഘോരരൂപേ’’തി. -

ഓസാനഗാഥമാഹ. തത്ഥ **‘‘അഹം പുരേ മച്ഛരിനീ’’**തി ഗാഥാ നിരയേ നിബ്ബത്തായ വുത്താ, ഇതരാ അനിബ്ബത്തായ ഏവാതി വേദിതബ്ബാ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ഭിക്ഖൂ രേവതിയാ യക്ഖേഹി ഗഹേത്വാ നീതഭാവം ഭഗവതോ ആരോചേസും. തം സുത്വാ ഭഗവാ ആദിതോ പട്ഠായ ഇമം വത്ഥും കഥേത്വാ ഉപരി വിത്ഥാരേന ധമ്മം ദേസേസി, ദേസനാപരിയോസാനേ ബഹൂ സോതാപത്തിഫലാദീനി പാപുണിംസു. കാമഞ്ചേതം രേവതീപടിബദ്ധായ കഥായ യേഭുയ്യഭാവതോ "രേവതീവിമാന"ന്തി വോഹരീയതി, യസ്മാ പന രേവതീ വിമാനദേവതാ ന ഹോതി, നന്ദിയസ്സ പന ദേവപുത്തസ്സ വിമാനാദിസമ്പത്തിപടിസംയുത്തഞ്ചേതം, തസ്മാ പുരിസവിമാനേസ്വേവ സങ്ഗഹം ആരോപിതന്തി ദട്ഠബ്ബം.

രേവതീവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. ഛത്തമാണവകവിമാനവണ്ണനാ

യോ വദതം പവരോ മനുജേസൂതി ഛത്തമാണവകവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന സമയേന സേതബ്യായം അഞ്ഞതരസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ കിച്ഛാലദ്ധോ പുത്തോ ഛത്തോ നാമ ബ്രാഹ്മണമാണവോ അഹോസി. സോ വയപ്പത്തോ പിതരാ പേസിതോ ഉക്കട്ഠം ഗന്ത്വാ ബ്രാഹ്മണസ്സ പോക്ഖരസാതിസ്സ സന്തികേ മേധാവിതായ അനലസതായ ച ന ചിരേനേവ മന്തേ വിജ്ജാട്ഠാനാനി ച ഉഗ്ഗഹേത്വാ ബ്രാഹ്മണസിപ്പേ നിപ്ഫത്തിം പത്തോ. സോ ആചരിയം അഭിവാദേത്വാ "മയാ തുമ്ഹാകം സന്തികേ സിപ്പം സിക്ഖിതം, കിം വോ ഗരുദക്ഖിണം ദേമീ"തി ആഹ. ആചരിയോ "ഗരുദക്ഖിണാ നാമ അന്തേവാസികസ്സ വിഭവാനുരൂപാ, കഹാപണസഹസ്സമാനേഹീ"തി ആഹ. ഛത്തമാണവോ ആചരിയം അഭിവാദേത്വാ സേതബ്യം ഗന്ത്വാ മാതാപിതരോ വന്ദിത്വാ തേഹി അഭിനന്ദിയമാനോ കതപടിസന്ഥാരോ തമത്ഥം പിതു ആരോചേത്വാ "ദേഥ മേ ദാതബ്ബയുത്തകം, അജ്ജേവ ദത്വാ ആഗമിസ്സാമീ"തി ആഹ. തം മാതാപിതരോ "താത, അജ്ജ വികാലോ, സ്വേ ഗമിസ്സസീ"തി വത്വാ കഹാപണേ നീഹരിത്വാ ഭണ്ഡികം ബന്ധാപേത്വാ ഠപേസും. ചോരാ തം പവത്തിം ഞത്വാ ഛത്തമാണവകസ്സ ഗമനമഗ്ഗേ അഞ്ഞതരസ്മിം വനഗഹനേ നിലീനാ അച്ഛിംസു "മാണവം മാരേത്വാ കഹാപണേ ഗണ്ഹിസ്സാമാ"തി.

ഭഗവാ പച്ചൂസസമയേ മഹാകരുണാസമാപത്തിതോ വുട്ഠായ ലോകം വോലോകേന്തോ ഛത്തമാണവകസ്സ സരണേസു ച സീലേസു ച പതിട്ഠാനം, ചോരേഹി മാരിതസ്സ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തിം, തതോ സഹ വിമാനേന ആഗതസ്സ തത്ഥ സന്നിപതിതപരിസായ ച ധമ്മാഭിസമയം ദിസ്വാ പഠമതരമേവ ഗന്ത്വാ മാണവകസ്സ ഗമനമഗ്ഗേ അഞ്ഞതരസ്മിം രുക്ഖമൂലേ നിസീദി. മാണവോ ആചരിയധനം ഗഹേത്വാ സേതബ്യതോ ഉക്കട്ഠാഭിമുഖോ ഗച്ഛന്തോ അന്തരാമഗ്ഗേ ഭഗവന്തം നിസിന്നം ദിസ്വാ ഉപസങ്കമിത്വാ അട്ഠാസി. "കുഹിം ഗമിസ്സസീ"തി ഭഗവതാ വുത്തോ "ഉക്കട്ഠം, ഭോ ഗോതമ, ഗമിസ്സാമി മയ്ഹം ആചരിയസ്സ പോക്ഖരസാതിസ്സ ഗരുദക്ഖിണം ദാതു"ന്തി ആഹ. അഥ ഭഗവാ "ജാനാസി പന ത്വം, മാണവ, തീണി സരണാനി, പഞ്ച സീലാനീ"തി വത്വാ തേന "നാഹം ജാനാമി, കിമത്ഥിയാനി പനേതാനി കീദിസാനി ചാ"തി വുത്തേ "ഇദമീദിസ"ന്തി സരണഗമനസ്സ സീലസമാദാനസ്സ ച ഫലാനിസംസം വിഭാവേത്വാ "ഉഗ്ഗണ്ഹാഹി താവ, മാണവക, സരണഗമനവിധി"ന്തി വത്വാ "സാധു ഉഗ്ഗണ്ഹിസ്സാമി, കഥേഥ ഭന്തേ ഭഗവാ"തി തേന യാചിതോ തസ്സ രുചിയാ അനുരൂപം ഗാഥാബന്ധവസേന സരണഗമനവിധിം ദസ്സേന്തോ -

വ്വൃ. “യോ വദതം പവരോ മനുജേസു, സക്യമുനീ ഭഗവാ കതകിച്ചോ;
പാരഗതോ ബലവീരിയസമങ്ഗീ, തം സുഗതം സരണത്ഥമുപേഹി.

വ്വൃ൭. “രാഗവിരാഗമനേജമസോകം , ധമ്മമസങ്ഖതമപ്പടികൂലം;
മധുരമിമം പഗുണം സുവിഭത്തം, ധമ്മമിമം സരണത്ഥമുപേഹി.

വ്വൃ. “യത്ഥ ച ദിന്ന മഹപ്ഫലമാഹു, ചതൂസു സുചീസു പുരിസയുഗേസു;
അട്ഠ ച പുഗ്ഗല ധമ്മദസാ തേ, സങ്ഘമിമം സരണത്ഥമുപേഹീ”തി. -

തിസ്സോ ഗാഥായോ അഭാസി.

വ്വൃന്റ. തത്ഥ **യോ**തി അനിയമിതവചനം, തസ്സ “ത”ന്തി ഇമിനാ നിയമനം വേദിതബ്ബം. **വദത**ന്തി വദന്താനം. **പവരോ**തി സേട്ഠോ, കഥികാനം ഉത്തമോ വാദീവരോതി അത്ഥോ. **മനുജേസൂ**തി ഉക്കട്ഠനിദ്ദേസോ യഥാ “സത്ഥാ ദേവമനുസ്സാന”ന്തി. ഭഗവാ പന ദേവമനുസ്സാനമ്പി ബ്രഹ്മാനമ്പി സബ്ബേസമ്പി സത്താനം പവരോയേവ, ഭഗവതോ ച ചരിമഭവേ മനുസ്സേസു ഉപ്പന്നതായ വുത്തം “മനുജേസൂ”തി. തേനേവാഹ **“സക്യമുനീ”**തി. സക്യകുലപ്പസുതതായ സക്യോ, കായമോനേയ്യാദീഹി സമന്നാഗതതോ അനവസേസസ്സ ച ഞേയ്യസ്സ മുനനതോ മുനി ചാതി **സക്യമുനി**. ഭാഗ്യവന്തതാദീഹി ചതൂഹി കാരണേഹി **ഭഗവാ**. ചതൂഹി മഗ്ഗേഹി കാതബ്ബസ്സ പരിഞ്ഞാദിപഭേദസ്സ സോളസവിധസ്സ കിച്ചസ്സ കതത്താ നിപ്ഫാദിതത്താ **കതകിച്ചോ**. പാരം സക്കായസ്സ പരതീരം നിബ്ബാനം ഗതോ സയമ്ഭുഞാണേന അധിഗതോതി **പാരഗതോ**. അസദിസേന കായബലേന, അനഞ്ഞസാധാരണേന ഞാണബലേന, ചതുബ്ബിധസമ്മപ്പധാനവീരിയേന ച സമന്നാഗതത്താ **ബലവീരിയസമങ്ഗീ**. സോഭനഗമനത്താ, സുന്ദരം ഠാനം ഗതത്താ, സമ്മാ ഗതത്താ, സമ്മാ ച ഗദിതത്താ **സുഗതോ**. തം സുഗതം സമ്മാസമ്ബുദ്ധം **സരണത്ഥം** സരണായ പരായണായ അപായദുക്ഖവട്ടദുക്ഖപരിത്താണായ **ഉപേഹി** ഉപഗച്ഛ, അജ്ജ പട്ഠായ അഹിതനിവത്തനേന ഹിതസംവഡ്ഢനേന “അയം മേ ഭഗവാ സരണം താണം ലേണം പരായണം ഗതി പടിസരണ”ന്തി ഭജ സേവ, ഏവം ജാനാഹി വാ ബുജ്ഝസ്സൂതി അത്ഥോ.

വ്വൃ൦. **രാഗവിരാഗ**ന്തി അരിയമഗ്ഗമാഹ. തേന ഹി അരിയാ അനാദികാലഭാവിതമ്പി രാഗം വിരജ്ജേന്തി. **അനേജമസോക**ന്തി അരിയഫലം. തഞ്ഹി ഏജാസങ്ഖാതായ തണ്ഹായ അവസിട്ഠാനഞ്ച സോകനിമിത്താനം കിലേസാനം സബ്ബസോ പടിപ്പസ്സമ്ഭനതോ “അനേജം അസോക”ന്തി ച വുച്ചതി. **ധമ്മ**ന്തി സഭാവധമ്മം. സഭാവതോ ഗഹേതബ്ബധമ്മോ ഹേസ യദിദം മഗ്ഗഫലനിബ്ബാനാനി, ന പരിയത്തിധമ്മോ വിയ പഞ്ഞത്തിധമ്മവസേന. **ധമ്മ**ന്തി വാ പരമത്ഥധമ്മം, നിബ്ബാനന്തി അത്ഥോ. സമേച്ച സമ്ഭുയ്യ പച്ചയേഹി കതം സങ്ഖതം, ന സങ്ഖതന്തി **അസങ്ഖതം**. തദേവ നിബ്ബാനം. നത്ഥി ഏത്ഥ കിഞ്ചിപി പടികൂലന്തി **അപ്പടികൂലം**. സവനവേലായം ഉപപരിക്ഖണവേലായം പടിപജ്ജനവേലായന്തി സബ്ബദാപി ഇട്ഠമേവാതി **മധുരം**. സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസന്നിസ്സയായ പടിഭാനസമ്പദായ പവത്തിതത്താ സുപ്പവത്തിഭാവതോ നിപുണഭാവതോ ച **പഗുണം**. വിഭജിതബ്ബസ്സ അത്ഥസ്സ ഖന്ധാദിവസേന കുസലാദിവസേന ഉദ്ദേസാദിവസേന ച സുട്ഠു വിഭജനതോ **സുവിഭത്തം**. തീഹിപി പദേഹി പരിയത്തിധമ്മമേവ വദതി. തേനേവ ഹിസ്സ ആപാഥകാലേ വിയ വിമദ്ദനകാലേപി കഥേന്തസ്സ വിയ സുണന്തസ്സാപി

സമ്മുഖീഭാവതോ ഉഭതോപച്ചക്ഖതായ ദസ്സനത്ഥം **"ഇമ"**ന്തി വുത്തം. **ധമ്മ**ന്തി യഥാവപടിപജ്ജന്തേ അപായദുക്ഖപാതതോ ധാരണത്ഥേന ധമ്മം, ഇദം ചതുബ്ബിധസ്സാപി ധമ്മസ്സ സാധാരണവചനം. പരിയത്തിധമ്മോപി ഹി സരണേസു ച സീലേസു ച പതിട്ഠാനമത്തായപി യഥാവപടിപത്തിയാ അപായദുക്ഖപാതതോ ധാരേതി ഏവ. ഇമസ്സ ച അത്ഥസ്സ ഇദമേവ വിമാനം സാധകന്തി ദട്ഠബ്ബം. സാധാരണഭാവേന യഥാവുത്തധമ്മസ്സ പച്ചക്ഖം കത്വാ ദസ്സേന്തോ പുന **"ഇമ"**ന്തി ആഹ.

വുവ്വ. യത്ഥാതി യസ്മിം അരിയസങ്ഘേ. **ദിന്ന**ന്തി പരിച്ചത്തം അന്നാദിദേയ്യധമ്മം. **ദിന്ന മഹപ്ഫല**ന്തി ഗാഥാസുഖത്ഥം അനുനാസികലോപോ കതോ. അച്ചന്തമേവ കിലേസാസുചിതോ വിസുജ്ഝനേന **സുചീസു** "സോതാപന്നോ സോതാപത്തിഫലസച്ഛികിരിയായ പടിപന്നോ"തിആദിനാ (അം നിം വു.ന്റം) വുത്തേസു **ചതൂസു പുരിസയുഗേസു. അട്ഠാ**തി മഗ്ഗട്ഠഫലട്ഠേസു യുഗളേ അകത്വാ വിസും വിസും ഗഹണേന അട്ഠ പുഗ്ഗലാ. ഗാഥാസുഖത്ഥമേവ ചേത്ഥ **"പുഗ്ഗല ധമ്മദസാ"**തി രസ്സം കത്വാ നിദ്ദേസോ. **ധമ്മദസാ**തി ചതുസച്ചധമ്മസ്സ നിബ്ബാനധമ്മസ്സ ച പച്ചക്ഖതോ ദസ്സനകാ. ദിട്ഠിസീലസാമഞ്ഞേന സംഹതഭാവേന **സങ്ഘം**.

ഏവം ഭഗവതാ തീഹി ഗാഥാഹി സരണഗുണസന്ദസ്സനേന സദ്ധിം സരണഗമനവിധിമ്ഹി വുത്തേ മാണവോ തംതംസരണഗുണാനുസ്സരണമുഖേന സരണഗമനവിധിനോ അത്തനോ ഹദയേ ഠപിതഭാവം വിഭാവേന്തോ തസ്സാ തസ്സാ ഗാഥായ അനന്തരം "യോ വദതം പവരോ"തിആദിനാ തം തം ഗാഥം പച്ചനുഭാസി. ഏവം പച്ചനുഭാസിത്വാ ഠിതസ്സ പഞ്ച സിക്ഖാപദാനി സരൂപതോ ഫലാനിസംസതോ ച വിഭാവേത്വാ തേസം സമാദാനവിധിം കഥേസി. സോ തമ്പി സുട്ഠു ഉപധാരേത്വാ പസന്നമാനസോ "ഹന്ദാഹം ഭഗവാ ഗമിസ്സാമീ"തി വത്വാ രതനത്തയഗുണം അനുസ്സരന്തോ തംയേവ മഗ്ഗം പടിപജ്ജി. ഭഗവാപി "അലം ഇമസ്സ ഏത്തകം കുസലം ദേവലോകൂപപത്തിയാ"തി ജേതവനമേവ അഗമാസി.

മാണവസ്സ പന പസന്നചിത്തസ്സ രതനത്തയഗുണം സല്ലക്ഖണവസേന "സരണം ഉപേമീ"തി പവത്തചിത്തുപ്പാദതായ സരണേസു ച, ഭഗവതാ വുത്തനയേന പഞ്ചന്നം സീലാനം അധിട്ഠാനേന സീലേസു ച പതിട്ഠിതസ്സ തേനേവ നയേന രതനത്തയഗുണേ അനുസ്സരന്തസ്സേവ ഗച്ഛന്തസ്സ ചോരാ മഗ്ഗേ പരിയുട്ഠിംസു. സോ തേ അഗണേത്വാ രതനത്തയഗുണേ അനുസ്സരന്തോയേവ ഗച്ഛതി. തഞ്ചേകോ ചോരോ ഗുമ്ബന്തരം ഉപനിസ്സായ ഠിതോ വിസപീതേന സരേന സഹസാവ വിജ്ഝിത്വാ ജീവിതക്ഖയം പാപേത്വാ കഹാപണഭണ്ഡികം ഗഹേത്വാ അത്തനോ സഹായേഹി സദ്ധിം പക്കാമി. മാണവോ പന കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ തിംസയോജനികേ കനകവിമാനേ സുത്തപ്പബുദ്ധോ വിയ അച്ഛരാസഹസ്സപരിവുതോ സട്ഠിസകടഭാരാലങ്കാരപടിമണ്ഡിതത്തഭാവോ നിബ്ബത്തി, തസ്സ വിമാനസ്സ ആഭാ സാതിരേകാനി വീസതിയോജനാനി ഫരിത്വാ തിട്ഠതി.

അഥ മാണവം കാലകതം ദിസ്വാ സേതബ്യഗാമവാസിനോ മനുസ്സാ സേതബ്യം ഗന്ത്വാ തസ്സ മാതാപിതൂനം ഉക്കട്ഠഗാമവാസിനോ ച ഉക്കട്ഠം ഗന്ത്വാ ബ്രാഹ്മണസ്സ പോക്ഖരസാതിസ്സ കഥേസും. തം സുത്വാ തസ്സ മാതാപിതരോ ഞാതിമിത്താ ബ്രാഹ്മണോ ച പോക്ഖരസാതി സപരിവാരാ അസ്സുമുഖാ രോദമാനാ തം പദേസം അഗമംസു, യേഭുയ്യേന സേതബ്യവാസിനോ

ച ഉക്കട്ഠവാസിനോ ച ഇച്ഛാനങ്ഗലവാസിനോ ച സന്നിപതിംസു, മഹാസമാഗമോ അഹോസി. അഥ മാണവസ്സ മാതാപിതരോ മഗ്ഗസ്സ അവിദൂരേ ചിതകം സജ്ജേത്വാ സരീരകിച്ചം കാതും ആരഭിംസു.

അഥ ഭഗവാ ചിന്തേസി “മയി ഗതേ ഛത്തമാണവോ മം വന്ദിതും ആഗമിസ്സതി, ആഗതഞ്ച തം കതകമ്മം കഥാപേന്തോ കമ്മഫലം പച്ചക്ഖം കാരേത്വാ ധമ്മം ദേസേസ്സാമി, ഏവം മഹാജനസ്സ ധമ്മാഭിസമയോ ഭവിസ്സതീ”തി ചിന്തേത്വാ മഹതാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധിം തം പദേസം ഉപഗന്ത്വാ അഞ്ഞതരസ്മിം രുക്ഖമൂലേ നിസീദി ഛബ്ബണ്ണബുദ്ധരംസിയോ വിസ്സജ്ജേന്തോ. അഥ ഛത്തമാണവദേവപുത്തോപി അത്തനോ സമ്പത്തിം പച്ചവേക്ഖിത്വാ, തസ്സാ കാരണം ഉപധാരേന്തോ സരണഗമനഞ്ച സീലസമാദാനഞ്ച ദിസ്വാ, വിമ്ഹയജാതോ ഭഗവതി സഞ്ജാതപസാദബഹുമാനോ “ഇദാനേവാഹം ഗന്ത്വാ ഭഗവന്തഞ്ച ഭിക്ഖുസങ്ഘഞ്ച വന്ദിസ്സാമി, രതനത്തയഗുണേ ച മഹാജനസ്സ പാകടേ കരിസ്സാമീ”തി കതഞ്ഞുതം നിസ്സായ സകലം തം അരഞ്ഞപദേസം ഏകാലോകം കരോന്തോ, സഹ വിമാനേന ആഗന്ത്വാ വിമാനതോ ഓരുയ്ഹ മഹതാ പരിവാരേന സദ്ധിം ദിസ്സമാനരൂപോ ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവതോ പാദേസു സിരസാ നിപതന്തോ അഭിവാദേത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ ഏകമന്തം അട്ഠാസി. തം ദിസ്വാ മഹാജനോ “കോ നു ഖോ അയം ദേവോ വാ ബ്രഹ്മാ വാ”തി അച്ഛരിയബ്ഭുതജാതോ ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം പരിവാരേസി. ഭഗവാ തേന കതപുഞ്ഞകമ്മം പാകടം കാതും -

വ്വൻ. “ന തഥാ തപതി നഭേ സൂരിയോ, ചന്ദോ ച ന ഭാസതി ന ഫുസ്സോ;
യഥാ അതുലമിദം മഹപ്പഭാസം, കോ നു ത്വം തിദിവാ മഹിം ഉപാഗാ.

വ്വൻ. “ഛിന്ദതി രംസീ പഭങ്കരസ്സ, സാധികവീസതിയോജനാനി ആഭാ;
രത്തിമപി യഥാ ദിവം കരോതി, പരിസുദ്ധം വിമലം സുഭം വിമാനം.

വ്വൻ. “ബഹുപദുമവിചിത്രപുണ്ഡരീകം, വോകിണ്ണം കുസുമേഹി നേകചിത്തം;
അരജവിരജഹേമജാലഛന്നം, ആകാസേ തപതി യഥാപി സൂരിയോ.

വ്വൻ. “രത്തമ്ബരപീതവാസസാഹി, അഗരുപിയങ്ഗുചന്ദനുസ്സദാഹി;
കഞ്ചനതനുസന്നിഭത്തചാഹി, പരിപൂരം ഗഗനംവ താരകാഹി.

വ്വൻ. “നരനാരിയോ ബഹുകേത്ഥനേകവണ്ണാ, കുസുമവിഭൂസിതാഭരണേത്ഥ സുമനാ;
അനിലപമുഞ്ചിതാ പവന്തി സുരഭിം, തപനിയവിതതാ സുവണ്ണഛന്നാ.

വ്വൻ. “കിസ്സ സംയമസ്സ അയം വിപാകോ, കേനാസി കമ്മഫലേനിധൂപപന്നോ;
യഥാ ച തേ അധിഗതമിദം വിമാനം, തദനുപദം അവചാസി ഇങ്ഘ പുട്ഠോ”തി. -

തം ദേവപുത്തം പടിപുച്ഛി.

വ്വന്ന. തഥ **തപതീ**തി ദിപ്പതി. **നഭേ**തി ആകാസേ. **ഫുസ്സോ**തി ഫുസ്സതാരകാ. **അതുല**ന്തി അനുപമം, അപ്പമാണം വാ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യഥാ ഇദം തവ വിമാനം അനുപമം അപ്പമാണം പഭസ്സരഭാവേന തതോ ഏവ മഹപ്പഭാസം ആകാസേ ദിപ്പതി, ന തഥാ താരകരൂപാനി ദിപ്പന്തി, ന ചന്ദോ, താനി താവ തിട്ഠന്തു, നാപി സൂരിയോ ദിപ്പതി, ഏവംഭൂതോ കോ നു ത്വം

ദേവലോകതോ ഇമം ഭൂമിപദേസം ഉപഗതോ, തം പാകടം കത്വാ ഇമസ്സ മഹാജനസ്സ കഥേഹീതി.

വ്വൻ൦. **ഛിന്ദതീ**തി വിച്ഛിന്ദതി, പവത്തിതും അദേന്തോ പടിഹനതീതി അത്ഥോ. **രംസീ**തി രസ്മിയോ. **പഭങ്കരസ്സാ**തി സൂരിയസ്സ. തസ്സ ച വിമാനസ്സ പഭാ സമന്തതോ പഞ്ചവീസതി യോജനാനി ഫരിത്വാ തിട്ഠതി. തേനാഹ **"സാധികവീസതിയോജനാനി ആഭാ"**തി. **രത്തിമപി യഥാ ദിവം കരോതീ**തി അത്തനോ പഭായ അന്ധകാരം വിധമന്തം രത്തിഭാഗമ്പി ദിവസഭാഗം വിയ കരോതി. പരിസമന്തതോ അന്തോ ചേവ ബഹി ച സുദ്ധതായ **പരിസുദ്ധം**. സബ്ബസോ മലാഭാവേന **വിമലം**. സുന്ദരതായ **സുഭം**.

വ്വൻ൧. **ബഹുപദുമവിചിത്രപുണ്ഡരീക**ന്തി ബഹുവിധരത്തകമലഞ്ചേവ വിചിത്തവണ്ണസേതകമലഞ്ച. സേതകമലം പദുമം, രത്തകമലം പുണ്ഡരീകന്തി വദന്തി. **വോകിണ്ണം കുസുമേഹീ**തി അഞ്ഞേഹി ച നാനാവിധേഹി പുപ്ഫേഹി സമോകിണ്ണം. **നേകചിത്ത**ന്തി മാലാകമ്മലതാകമ്മാദിനാനാവിധവിചിത്തം. **അരജവിരജഹേമജാലഛന്ന**ന്തി സയം അപഗതരജം വിരജേന നിദ്ദോസേന കഞ്ചനജാലേന ഛാദിതം.

വ്വൻ൨. **രത്തമ്ബരപീതവാസസാഹീ**തി രത്തവത്ഥാഹി ചേവ പീതവത്ഥാഹി ച. ഏകാ ഹി രത്തം ദിബ്ബവത്ഥം നിവാസേത്വാ പീതം ഉത്തരിയം കരോതി, അപരാ പീതം നിവാസേത്വാ രത്തം ഉത്തരിയം കരോതി. തം സന്ധായ വുത്തം "രത്തമ്ബരപീതവാസസാഹീ"തി . **അഗരുപിയങ്ഗുചന്ദനുസ്സദാഹീ**തി അഗരുഗന്ധേന പിയങ്ഗുമാലാഹി ചന്ദനഗന്ധേഹി ച ഉസ്സദാഹി, ഉസ്സന്നദിബ്ബാഗരുഗന്ധാദികാഹീതി അത്ഥോ. **കഞ്ചനതനുസന്നിഭത്തചാഹീ**തി കനകസദിസസുഖുമച്ഛവീഹി. **പരിപൂര**ന്തി തഹം തഹം വിചരന്തീഹി സങ്ഗീതിപസുതാഹി ച പരിപുണ്ണം.

വ്വൻ൩. **ബഹുകേത്ഥാ**തി ബഹുകാ ഏത്ഥ. **അനേകവണ്ണാ**തി നാനാരൂപാ. **കുസുമവിഭൂസിതാഭരണാ**തി വിസേസതോ സുരഭിവായനത്ഥം ദിബ്ബകുസുമേഹി അലങ്കതദിബ്ബാഭരണാ. **ഏത്ഥാ**തി ഏതസ്മിം വിമാനേ. **സുമനാ**തി സുന്ദരമനാ പമുദിതചിത്താ. **അനിലപമുഞ്ചിതാ പവന്തി സുരഭി**ന്തി അനിലേന പമുഞ്ചിതഗന്ധാനം പുപ്ഫാനം വായുനാ വിമുത്തപത്തപുടം വിയ വിബന്ധതായ വികസിതതായ ച സുഗന്ധം പവായന്തി. "അനിലപധൂപിതാ"തിപി പഠന്തി, വാതേന മന്ദം ആവുയ്ഹമാനാ ഹേമമയപുപ്ഫാതി അത്ഥോ. കനകചീരകാദീഹി വേണിആദീസു ഓതതതായ **തപനിയവിതതാ**. യേഭുയ്യേന കഞ്ചനാഭരണേഹി അച്ഛാദിതസരീരതായ **സുവണ്ണഛന്നാ. നരനാരിയോ**തി ദേവപുത്താ ദേവധീതരോ ച ബഹുകാ ഏത്ഥ തവ വിമാനേതി ദസ്സേതി.

വ്വൻ൪. **ഇങ്ഘാ**തി ചോദനത്ഥേ നിപാതോ **പുട്ഠോ**തി പുച്ഛിതോ ഇമസ്സ മഹാജനസ്സ കമ്മഫലപച്ചക്ഖഭാവായാതി അധിപ്പായോ.

തതോ ദേവപുത്തോ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

വ്വൻ൫. "സയമിധ പഥേ സമേച്ച മാണവേന, സത്ഥാനുസാസി അനുകമ്പമാനോ;
തവ രതനവരസ്സ ധമ്മം സുത്വാ, കരിസ്സാമീതി ച ബ്രവിത്ഥ ഛത്തോ.

൯൬. “ജിനവരപവരം ഉപേഹി സരണം, ധമ്മഞ്ചാപി തഥേവ ഭിക്ഖുസങ്ഘം;
നോതി പഠമം അവോചഹം ഭന്തേ, പച്ഛാ തേ വചനം തഥേവകാസിം.

൯൭. “മാ ച പാണവധം വിവിധം ചരസ്സു അസുചിം,
ന ഹി പാണേസു അസഞ്ഞതം അവണ്ണയിംസു സപ്പഞ്ഞാ;
നോതി പഠമം അവോചഹം ഭന്തേ, പച്ഛാ തേ വചനം തഥേവകാസിം.

൯൮. “മാ ച പരജനസ്സ രക്ഖിതമ്പി, ആദാതബ്ബമമഞ്ഞിഥോ അദിന്നം;
നോതി പഠമം അവോചഹം ഭന്തേ, പച്ഛാ തേ വചനം തഥേവകാസിം.

൯൯. “മാ ച പരജനസ്സ രക്ഖിതായോ, പരഭരിയാ അഗമാ അനരിയമേതം;
നോതി പഠമം അവോചഹം ഭന്തേ, പച്ഛാ തേ വചനം തഥേവകാസിം.

൧൦൦. “മാ ച വിതഥം അഞ്ഞഥാ അഭാണി, ന ഹി മുസാവാദം അവണ്ണയിംസു
സപ്പഞ്ഞാ;
നോതി പഠമം അവോചഹം ഭന്തേ, പച്ഛാ തേ വചനം തഥേവകാസിം.

൧൦൧. “യേന ച പുരിസസ്സ അപേതി സഞ്ഞാ, തം മജ്ജം പരിവജ്ജയസ്സു
സബ്ബം;
നോതി പഠമം അവോചഹം ഭന്തേ, പച്ഛാ തേ വചനം തഥേവകാസിം.

൧൦൨. “സ്വാഹം ഇധ പഞ്ച സിക്ഖാ കരിത്വാ, പടിപജ്ജിത്വാ തഥാഗതസ്സ
ധമ്മേ;
ദ്വേപഥമഗമാസിം ചോരമജ്ഝേ, തേ മം തത്ഥ വധിംസു ഭോഗഹേതു.

൧൦൩. “ഏത്തകമിദം അനുസ്സരാമി കുസലം, തതോ പരം ന മേ വിജ്ജതി
അഞ്ഞം;
തേന സുചരിതേന കമ്മുനാഹം, ഉപ്പന്നോ തിദിവേസു കാമകാമീ.

൧൦൪. “പസ്സ ഖണമുഹുത്തസഞ്ഞമസ്സ, അനുധമ്മപ്പടിപത്തിയാ വിപാകം;
ജലമിവ യസസാ സമേക്ഖമാനാ, ബഹുകാമം പിഹയന്തി ഹീനകമ്മാ.

൧൦൫. “പസ്സ കതിപയായ ദേസനായ, സുഗതിഞ്ചമ്ഹി ഗതോ സുഖഞ്ച പത്തോ;
യേ ച തേ സതതം സുണന്തി ധമ്മം, മഞ്ഞേ തേ അമതം ഫുസന്തി
ഖേമം.

൧൦൬. “അപ്പമ്പി കതം മഹാവിപാകം, വിപുലം ഹോതി തഥാഗതസ്സ ധമ്മേ;
പസ്സ കതപുഞ്ഞതായ ഛത്തോ, ഓഭാസേതി പഥവിം യഥാപി
സൂരിയോ.

൧൦൭. “കിമിദം കുസലം കിമാചരേമ, ഇച്ചേകേ ഹി സമേച്ച മന്തയന്തി;
തേ മയം പുനരേവ ലദ്ധ മാനുസത്തം, പടിപന്നാ വിഹരേമു
സീലവന്തോ.

൧൦൮. “ബഹുകാരോ അനുകമ്പകോ ച സത്ഥാ, ഇതി മേ സതി അഗമാ ദിവാ
ദിവസ്സ;
സ്വാഹം ഉപഗതോമ്ഹി സച്ചനാമം, അനുകമ്പസ്സു പുനപി സുണേമ്ഹ
ധമ്മം.

൧൦൯. “യേ ചിധ പജഹന്തി കാമരാഗം, ഭവരാഗാനുസയഞ്ച പഹായ മോഹം;

ന ച തേ പുന മുപേന്തി ഗബ്ഭസേയ്യം, പരിനിബ്ബാനഗതാ ഹി സീതിഭൂതാ''തി.

വ്വൻ൭. തത്ഥ **സയമിധ പഥേ സമേച്ച മാണവേനാ**തി ഇധ ഇമസ്മിം പഥേ മഹാമഗ്ഗേ സയമേവ ഉപഗതേന മാണവേന ബ്രാഹ്മണകുമാരേന സമേച്ച സമാഗന്ത്വാ. ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികപരമത്ഥേഹി സത്താനം യഥാരഹമനുസാസനതോ **സത്ഥാ** ഭഗവാ, ത്വം യം മാണവം യഥാധമ്മം **അനുസാസി അനുകമ്പമാനോ** അനുഗ്ഗണ്ഹന്തോ, **തവ രതനവരസ്സ** അഗ്ഗരതനസ്സ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ, തം **ധമ്മം സുത്വാ ഇതി** ഏവം **കരിസ്സാമി** യഥാനുസിട്ഠം പടിപജ്ജിസ്സാമീതി, സോ **ഛത്തോ** ഛത്തനാമകോ മാണവോ **ബ്രവിത്ഥ** കഥേസീതി പദയോജനാ.

വ്വൻ൮. ഏവം യഥാപുച്ഛിതം കമ്മം കാരണതോ ദസ്സേത്വാ ഇദാനി തം സരൂപതോ വിഭാഗതോ ച ദസ്സേന്തോ സത്ഥാരാ സമാദപിതഭാവം അത്തനാ ച തത്ഥ പച്ഛാ പതിട്ഠിതഭാവം ദസ്സേതും **"ജിനവരപവര"**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **നോതി പഠമം അവോചഹം ഭന്തേ**തി ഭന്തേ ഭഗവാ "സരണഗമനം ജാനാസീ"തി തയാ വുത്തോ "നോ"തി ന "ജാനാമീ"തി പഠമം അവോചം അഹം. **പച്ഛാ തേ വചനം തഥേവകാസി**ന്തി പച്ഛാ തയാ വുത്തം കഥം പരിവത്തേന്തോ തവ വചനം തഥേവ അകാസിം പടിപജ്ജിം, തീണിപി സരണാനി ഉപഗച്ഛിന്തി അത്ഥോ.

വ്വൻ൯. **വിവിധ**ന്തി ഉച്ചാവചം, അപ്പസാവജ്ജം മഹാസാവജ്ജഞ്ചാതി അത്ഥോ. **മാ ചരസ്സൂ**തി മാ അകാസി. **അസുചി**ന്തി കിലേസാസുചിമിസ്സതായ ന സുചിം. **പാണേസു അസഞ്ഞത**ന്തി പാണഘാതതോ അവിരതം. **ന ഹി അവണ്ണയിംസൂ**തി ന ഹി വണ്ണയന്തി. പച്ചുപ്പന്നകാലത്ഥേ ഹി ഇദം അതീതകാലവചനം. അഥ വാ "അവണ്ണയിംസൂ"തി ഏകദേസേന സകലസ്സ കാലസ്സ ഉപലക്ഖണം, തസ്മാ യഥാ ന വണ്ണയിംസു അതീതമദ്ധാനം, ഏവം ഏതരഹിപി ന വണ്ണയന്തി, അനാഗതേപി ന വണ്ണയിസ്സന്തീതി വുത്തം ഹോതി.

വ്വൻവ്വ-൯൦. **പരജനസ്സ രക്ഖിത**ന്തി പരപരിഗ്ഗഹിതവത്ഥു. തേനാഹ "അദിന്ന"ന്തി. **മാ അഗമാ**തി മാ അജ്ഝാചരി. **വിതഥ**ന്തി അതഥം, മുസാതി അത്ഥോ. **അഞ്ഞഥാ**തി അഞ്ഞഥാവ, വിതഥസഞ്ഞീ ഏവം വിതഥന്തി ജാനന്തോ ഏവം മാ ഭണീതി അത്ഥോ.

൯൧. **യേനാ**തി യേന മജ്ജേന, പീതേനാതി അധിപ്പായോ. **അപേതീ**തി വിഗച്ഛതി. **സഞ്ഞാ**തി ധമ്മസഞ്ഞാ, ലോകസഞ്ഞാ ഏവ വാ. **സബ്ബ**ന്തി അനവസേസം, ബീജതോ പട്ഠായാതി അത്ഥോ.

൯൨. **സ്വാഹ**ന്തി സോ തദാ ഛത്തമാണവഭൂതോ അഹം. **ഇധ** ഇമസ്മിം മഗ്ഗപദേസേ, ഇമസ്മിം വാ തവ സാസനേ. തേനാഹ **"തഥാഗതസ്സ ധമ്മേ"**തി. **പഞ്ച സിക്ഖാ**തി പഞ്ച സീലാനി. **കരിത്വാ**തി ആദിയിത്വാ, അധിട്ഠായാതി അത്ഥോ. **ദ്വേപഥ**ന്തി ദ്വിന്നം ഗാമസീമാനം വേമജ്ഝഭൂതം പഥം, സീമന്തരികപഥന്തി അത്ഥോ. **തേ**തി തേ ചോരാ. **തത്ഥാ**തി സീമന്തരികമഗ്ഗേ. **ഭോഗഹേതൂ**തി ആമിസകിഞ്ചിക്ഖനിമിത്തം.

൯൦൬. തതോതി യഥാവുത്തകുസലതോ **പരം** ഉപരി **അഞ്ഞം കുസലം ന വിജ്ജതി** ന ഉപലബ്ഭതി, യമഹം അനുസ്സരേയ്യന്തി അത്ഥോ. **കാമകാമീതി** യഥിച്ഛിതകാമഗുണസമങ്ഗീ.

൯൦൮. ഖണമുഹുത്തസഞ്ഞമസ്സാതി ഖണമുഹുത്തമത്തം പവത്തസീലസ്സ. **അനുധമ്മപ്പടിപത്തിയാതി** യഥാധിഗതസ്സ ഫലസ്സ അനുരൂപധമ്മം പടിപജ്ജമാനസ്സ ഭഗവാ പസ്സ, തുയ്ഹം ഓവാദധമ്മസ്സ വാ അനുരൂപായ ധമ്മപടിപത്തിയാ വുത്തനിയാമേനേവ സരണഗമനസ്സ സീലസമാദാനസ്സ ചാതി അത്ഥോ. **ജലമിവ യസസാതി** ഇദ്ധിയാ പരിവാരസമ്പത്തിയാ ച ജലന്തം വിയ. **സമേക്ഖമാനാതി** പസ്സന്താ. **ബഹുകാതി** ബഹവോ. **പിഹയന്തീതി** ''കഥം നു ഖോ മയം ഏദിസാ ഭവേയ്യാമാ''തി പത്ഥേന്തി. **ഹീനകമ്മാതി** മമ സമ്പത്തിതോ നിഹീനഭോഗാ.

൯൦൯. കതിപയായാതി അപ്പികായ. **യേതി** യേ ഭിക്ഖൂ ചേവ ഉപാസകാദയോ ച. ച-സദ്ദോ ബ്യതിരേകേ. **തേതി** തവ. **സതതന്തി** ദിവസേ ദിവസേ.

൯൧൦. വിപുലന്തി ഉളാരഫലം വിപുലാനുഭാവം. **തഥാഗതസ്സ ധമ്മേതി** തഥാഗതസ്സ സാസനേ ഓവാദേ ഠത്വാ കതന്തി യോജനാ. ഏവം അനുദ്ദേസികവസേന വുത്തമേവത്ഥം അത്തുദ്ദേസികവസേന ദസ്സേന്തോ **''പസ്സാ''**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പസ്സാതി** ഭഗവന്തം വദതി, അത്താനമേവ വാ അഞ്ഞം വിയ ച കത്വാ വദതി.

൯൧൧. കിമിദം കുസലം കിമാചരേമാതി കുസലം നാമേതം കിംസഭാവം കീദിസം, കഥം വാ തം ആചരേയ്യാമ. **ഇച്ചേകേ ഹി സമേച്ച മന്തയന്തീതി** ഏവമേകേ സമേച്ച സമാഗന്ത്വാ പഥവിം പരിവത്തേന്താ വിയ സിനേരും ഉക്ഖിപന്താ വിയ ച സുദുക്കരം കത്വാ മന്തയന്തി വിചാരേന്തി, മയം പന അകിച്ഛേനേവ പുനപി കുസലം ആചരേയ്യാമാതി അധിപ്പായോ. തേനേവാഹ **''മയ''**ന്തിആദി.

൯൧൨. ബഹുകാരോതി ബഹൂപകാരോ, മഹാഉപകാരോ വാ. **അനുകമ്പകോതി** കാരുണികോ. **മ**-കാരോ പദസന്ധികരോ. **ഇതീതി** ഏവം, ഭഗവതോ അത്തനി പടിപന്നാകാരം സന്ധായ വദതി. **മേ സതീതി** മയി സതി വിജ്ജമാനേ, ചോരേഹി അവധിതേ ഏവാതി അത്ഥോ. **ദിവാ ദിവസ്സാതി** ദിവസസ്സപി ദിവാ, കാലസ്സേവാതി അത്ഥോ. **സ്വാഹന്തി** സോ ഛത്തമാണവഭൂതോ അഹം. **സച്ചനാമന്തി** ''ഭഗവാ അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ''തിആദിനാമേഹി അവിതഥനാമം ഭൂതത്ഥനാമം. **അനുകമ്പസ്സൂതി** അനുഗ്ഗണ്ഹാഹി. **പുനപീതി** ഭിയ്യോപി **സുണേമു,** തവ ധമ്മം സുണേയ്യാമയേവാതി അത്ഥോ.

ഏവം ദേവപുത്തോ സബ്ബമേതം കതഞ്ഞുതാഭാവേ ഠത്വാ സത്ഥു പയിരുപാസനേ ച ധമ്മസ്സവനേ ച അതിത്തിമേവ ദീപേന്തോ വദതി. ഭഗവാ ദേവപുത്തസ്സ ച തത്ഥ സന്നിപതിതപരിസായ ച അജ്ഝാസയം ഓലോകേത്വാ അനുപുബ്ബികഥം കഥേസി. അഥ നേസം അല്ലചിത്തതം ഞത്വാ സാമുക്കംസികം ധമ്മദേസനം പകാസേസി. ദേസനാപരിയോസാനേ ദേവപുത്തോ ചേവ മാതാപിതരോ ചസ്സ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹിംസു, മഹതോ ച ജനകായസ്സ ധമ്മാഭിസമയോ അഹോസി.

൩൩. പഠമഫലേ പതിട്ഠിതോ ദേവപുത്തോ ഉപരിമഗ്ഗേസു അത്തനോ ഗരുചിത്തീകാരം, തദധിഗമസ്സ ച മഹാനിസംസതം വിഭാവേന്തോ **"യേ ചിധ പജഹന്തി കാമരാഗ"**ന്തി പരിയോസാനഗാഥമാഹ. തസ്സത്ഥോ - **യേ ഇധ** ഇമസ്മിം സാസനേ ഠിതാ **പജഹന്തി** അനവസേസതോ സമുച്ഛിന്ദന്തി **കാമരാഗം, ന ച തേ പുന ഉപേന്തി ഗബ്ഭസേയ്യം** ഓരമ്ഭാഗിയാനം സംയോജനാനം സമുച്ഛിന്നത്താ. യേ ച പന **പഹായ മോഹം** സബ്ബസോ സമുഗ്ഘാതേത്വാ **ഭവരാഗാനുസയഞ്ച** പജഹന്തി, തേ പുന ഉപേന്തി ഗബ്ഭസേയ്യന്തി വത്തബ്ബമേവ നത്ഥി. കസ്മാ? **പരിനിബ്ബാനഗതാ ഹി സീതിഭൂതാ,** തേ ഹി ഉത്തമപുരിസാ അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബാനം ഗതാ ഏവം ഇധേവ സബ്ബവേദയിതാനം സബ്ബപരിളാഹാനം ബ്യന്തിഭാവേന സീതിഭൂതാ.

ഇതി ദേവപുത്തോ അത്തനോ അരിയസോതസമാപന്നഭാവം പവേദേന്തോ അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ ദേസനായ കൂടം ഗഹേത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ അപചിതിം ദസ്സേത്വാ മാതാപിതരോ ആപുച്ഛിത്വാ ദേവലോകമേവ ഗതോ, സത്ഥാപി ഉട്ഠായാസനാ ഗതോ സദ്ധിം ഭിക്ഖുസങ്ഘേന. മാണവസ്സ പന മാതാപിതരോ ബ്രാഹ്മണോ പോക്ഖരസാതി സബ്ബോ ച മഹാജനോ ഭഗവന്തം അനുഗന്ത്വാ നിവത്തി. ഭഗവാ ജേതവനം ഗന്ത്വാ സന്നിപതിതായ പരിസായ ഇമം വിമാനം വിത്ഥാരതോ കഥേസി. സാ ദേസനാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസീതി.

ഛത്തമാണവകവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. കക്കടകരസദായകവിമാനവണ്ണനാ

ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനന്തി കക്കടകരസദായകവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ. തേന സമയേന അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു ആരദ്ധവിപസ്സകോ കണ്ണസൂലേന പീളിതോ അകല്ലസരീരതായ വിപസ്സനം ഉസ്സുക്കാപേതും നാസക്ഖി, വേജ്ജേഹി വുത്തവിധിനാ ഭേസജ്ജേ കതേപി രോഗോ ന വൂപസമി. സോ ഭഗവതോ ഏതമത്ഥം ആരോചേസി. അഥസ്സ ഭഗവാ ''കക്കടകരസഭോജനം സപ്പായ''ന്തി ഞത്വാ ആഹ ''ഗച്ഛ ത്വം ഭിക്ഖു മഗധഖേത്തേ പിണ്ഡായ ചരാഹീ''തി.

സോ ഭിക്ഖു ''ദീഘദസ്സിനാ അദ്ധാ കിഞ്ചി ദിട്ഠം ഭവിസ്സതീ''തി ചിന്തേത്വാ ''സാധു ഭന്തേ''തി ഭഗവതോ പടിസ്സുണിത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ പത്തചീവരമാദായ മഗധഖേത്തം ഗന്ത്വാ അഞ്ഞതരസ്സ ഖേത്തപാലസ്സ കുടിയാ ദ്വാരേ പിണ്ഡായ അട്ഠാസി. സോ ച ഖേത്തപാലോ കക്കടകരസം സമ്പാദേത്വാ ഭത്തഞ്ച പചിത്വാ ''ഥോകം വിസ്സമിത്വാ ഭുഞ്ജിസ്സാമീ''തി നിസിന്നോ ഥേരം ദിസ്വാ പത്തം ഗഹേത്വാ കുടികായം നിസീദാപേത്വാ കക്കടകരസഭത്തം അദാസി. ഥേരസ്സ തം ഭത്തം ഥോകം ഭുത്തസ്സയേവ കണ്ണസൂലം പടിപ്പസ്സമ്ഭി, ഘടസതേന ന്ഹാതോ വിയ അഹോസി . സോ സപ്പായാഹാരവസേന ചിത്തഫാസുകം ലഭിത്വാ വിപസ്സനാവസേന ചിത്തം അഭിനിന്നാമേന്തോ അപരിയോസിതേയേവ ഭോജനേ അനവസേസതോ ആസവേ ഖേപേത്വാ അരഹത്തേ പതിട്ഠായ ഖേത്തപാലം ആഹ ''ഉപാസക, തവ പിണ്ഡപാതഭോജനേന മയ്ഹം രോഗോ വൂപസന്തോ, കായചിത്തം കല്ലം ജാതം, ത്വമ്പി ഇമസ്സ പുഞ്ഞസ്സ ഫലേന വിഗതകായചിത്തദുക്ഖോ ഭവിസ്സസീ''തി വത്വാ അനുമോദനം കത്വാ പക്കാമി.

ഖേത്തപാലോ അപരേന സമയേന കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ ദ്വാദസയോജനികേ മണിഥമ്ഭേ കനകവിമാനേ സത്തസതകൂടാഗാരപടിമണ്ഡിതേ വേളുരിയമയഗബ്ഭേ നിബ്ബത്തി, ദ്വാരേ ചസ്സ യഥൂപചിതകമ്മസംസൂചകോ മുത്താസിക്കാഗതോ സുവണ്ണകക്കടകോ ഓലമ്ബമാനോ അട്ഠാസി. അഥായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ പുബ്ബേ വുത്തനയേന തത്ഥ ഗതോ തം ദിസ്വാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി -

ൻഫം. ‘‘ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനം, സമന്തതോ ദ്വാദസ യോജനാനി;
കൂടാഗാരാ സത്തസതാ ഉളാരാ, വേളുരിയഥമ്ഭാ രുചകത്ഥതാ സുഭാ.

ൻഫഫ. ‘‘തത്ഥച്ഛസി പിവസി ഖാദസി ച, ദിബ്ബാ ച വീണാ പവദന്തി വഗ്ഗും;
ദിബ്ബാ രസാ കാമഗുണേത്ഥ പഞ്ച, നാരിയോ ച നച്ചന്തി സുവണ്ണഛന്നാ.

ൻഫ൨. ‘‘കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

ൻഫ൩. ‘‘പുച്ഛാമി തം ദേവ മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതോ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവോ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ’’തി.

സോപിസ്സ ബ്യാകാസി, തം ദസ്സേതും -

ൻഫ൭. ‘‘സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതോ;
പഞ്ഹം പുട്ഠോ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല’’ന്തി. - വുത്തം;

ൻഫര. ‘‘സതിസമുപ്പാദകരോ , ദ്വാരേ കക്കടകോ ഠിതോ;
നിട്ഠിതോ ജാതരൂപസ്സ, സോഭതി ദസപാദകോ.

ൻഫ൯. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

ൻഫ൮. ‘‘അക്ഖാമി തേ ഭിക്ഖു മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതോ യമകാസി പുഞ്ഞം;
തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവോ, വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ’’തി.

ൻഫം. തത്ഥ **ഉച്ച**ന്തി അച്ചുഗ്ഗതം. **മണിഥൂണ**ന്തി പദുമരാഗാദിമണിമയഥമ്ഭം. **സമന്തതോ**തി ചതൂസുപി പസ്സേസു. **രുചകത്ഥതാ**തി തസ്സം തസ്സം ഭൂമിയം സുവണ്ണഫലകേഹി അത്ഥതാ.

ൻഫഫ. **പിവസി ഖാദസി ചാ**തി കാലേന കാലം ഉപയുജ്ജമാനം ഗന്ധപാനം സുധാഭോജനഞ്ച സന്ധായ വദതി. **പവദന്തീ**തി പവജ്ജന്തി. **ദിബ്ബാ രസാ കാമഗുണേത്ഥ പഞ്ചാ**തി ദിബ്ബാ രസാ അനപ്പകാ പഞ്ച കാമഗുണാ ഏത്ഥ ഏതസ്മിം തവ വിമാനേ സംവിജ്ജന്തീതി അത്ഥോ. **സുവണ്ണഛന്നാ**തി ഹേമാഭരണവിഭൂസിതാ.

ൻഫര. **സതിസമുപ്പാദകരോ**തി സതുപ്പാദകരോ, യേന പുഞ്ഞകമ്മേന അയം ദിബ്ബസമ്പത്തി മയാ ലദ്ധാ, തത്ഥ സതുപ്പാദസ്സ കാരകോ, ‘‘കക്കടകരസദാനേന അയം തയാ സമ്പത്തി ലദ്ധാ’’തി ഏവം സതുപ്പാദം കരോന്തോതി അത്ഥോ. **നിട്ഠിതോ ജാതരൂപസ്സാ**തി ജാതരൂപേന സിദ്ധോ ജാതരൂപമയോ. ഏകമേകസ്മിം

പസ്സേ പഞ്ച പഞ്ച കത്വാ ദസ പാദാ ഏതസ്സാതി **ദസപാദകോ ദ്വാരേ കക്കടകോ ഠിതോ സോഭതി.** സോ ഏവ മമ പുഞ്ഞകമ്മം താദിസാനം മഹേസീനം വിഭാവേതി, ന ഏത്ഥ മയാ വത്തബ്ബം അത്ഥീതി അധിപ്പായോ. തേനാഹ **''തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ''**തിആദി. സേസം വുത്തനയമേവ.

കക്കടകരസദായകവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ദ്വാരപാലകവിമാനവണ്ണനാ

ഉച്ചമിദം മണിഥൂണന്തി ദ്വാരപാലകവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ. തേന ച സമയേന രാജഗഹേ അഞ്ഞതരോ ഉപാസകോ ചത്താരി നിച്ചഭത്താനി സങ്ഘസ്സ ദേതി. തസ്സ പന ഗേഹം പരിയന്തേ ഠിതം ചോരഭയേന യേഭുയ്യേന പിഹിതദ്വാരമേവ ഹോതി. ഭിക്ഖൂ ഗന്ത്വാ കദാചി ദ്വാരസ്സ പിഹിതത്താ ഭത്തം അലദ്ധാവ പടിഗച്ഛന്തി. ഉപാസകോ ഭരിയം ആഹ ''കിം, ഭദ്ദേ, അയ്യാനം സക്കച്ചം ഭിക്ഖാ ദീയതീ''തി? സാ ആഹ ''ഏകേസു ദിവസേസു അയ്യാ നാഗമിംസൂ''തി. ''കിം കാരണ''ന്തി? ''ദ്വാരസ്സ പിഹിതത്താ മഞ്ഞേ''തി. തം സുത്വാ ഉപാസകോ സംവേഗപ്പത്തോ ഹുത്വാ ഏകം പുരിസം ദ്വാരപാലം കത്വാ ഠപേസി ''ത്വം അജ്ജതോ പട്ഠായ ദ്വാരം രക്ഖന്തോ നിസീദ, യദാ ച അയ്യാ ആഗമിസ്സന്തി, തദാ തേ പവേസേത്വാ പവിട്ഠാനം നേസം പത്തപടിഗ്ഗഹണആസനപഞ്ഞാപനാദി സബ്ബം യുത്തപയുത്തം ജാനാഹീ''തി. സോ ''സാധൂ''തി തഥാ കരോന്തോ ഭിക്ഖൂനം സന്തികേ ധമ്മം സുത്വാ ഉപ്പന്നസദ്ധോ കമ്മഫലം സദ്ദഹിത്വാ സരണേസു ച സീലേസു ച പതിട്ഠഹി, സക്കച്ചം ഭിക്ഖൂ ഉപട്ഠഹി.

അപരഭാഗേ നിച്ചഭത്തദായകോ ഉപാസകോ കാലം കത്വാ യാമേസു നിബ്ബത്തി. ദ്വാരപാലോ പന സക്കച്ചം ഭിക്ഖൂനം ഉപട്ഠഹിത്വാ പരസ്സ പരിച്ചാഗേ വേയ്യാവച്ചകരണേന അനുമോദനേന ച താവതിംസേസു ഉപ്പജ്ജി. തസ്സ ദ്വാദസയോജനികം കനകവിമാനന്തിആദി സബ്ബം കക്കടകവിമാനേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം. പുച്ഛാവിസ്സജ്ജനഗാഥാ ഏവമാഗതാ -

൯൧൮. ''ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനം, സമന്തതോ ദ്വാദസ യോജനാനി;
കൂടാഗാരാ സത്തസതാ ഉളാരാ, വേളുരിയഥമ്ഭാ രുചകത്ഥതാ സുഭാ.

൯൧൯. ''തത്ഥച്ഛസി പിവസി ഖാദസി ച, ദിബ്ബാ ച വീണാ പവദന്തി വഗ്ഗും;
ദിബ്ബാ രസാ കാമഗുണേത്ഥ പഞ്ച, നാരിയോ ച നച്ചന്തി സുവണ്ണഛന്നാ.

൯൨൦. ''കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰... വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി.

൯൨൨. ''സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ...പേ॰... യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം''.

൯൨൩. ''ദിബ്ബം മമം വസ്സസഹസ്സമായു, വാചാഭിഗീതം മനസാ പവത്തിതം;
ഏത്താവതാ ഠസ്സതി പുഞ്ഞകമ്മോ, ദിബ്ബേഹി കാമേഹി സമങ്ഗിഭൂതോ.

൯൨൪. ''തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰...
വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി.

൯൨൩. തത്ഥ **ദിബ്ബം മമം വസ്സസഹസ്സമായൂ**തി യസ്മിം ദേവനികായേ സയം ഉപ്പന്നോ, തേസം താവതിംസദേവാനം ആയുപ്പമാണമേവ വദതി. തേസഞ്ഹി മനുസ്സാനം ഗണനായ വസ്സസതം ഏകോ രത്തിദിവോ, തായ രത്തിയാ തിംസരത്തികോ മാസോ, തേന മാസേന ദ്വാദസമാസികോ സംവച്ഛരോ, തേന സംവച്ഛരേന സഹസ്സസംവച്ഛരാനി ആയു, തം മനുസ്സാനം ഗണനായ തിസ്സോ വസ്സകോടിയോ സട്ഠി ച വസ്സസതസഹസ്സാനി ഹോന്തി. **വാചാഭിഗീത**ന്തി വാചായ അഭിഗീതം, ''ആഗച്ഛന്തു അയ്യാ, ഇദം ആസനം പഞ്ഞത്തം, ഇധ നിസീദഥാ''തിആദിനാ, ''കിം അയ്യാനം സരീരസ്സ ആരോഗ്യം, കിം വസനട്ഠാനം ഫാസുക''ന്തിആദിനാ പടിസന്ഥാരവസേന ച വാചായ കഥിതമത്തം . **മനസാ പവത്തിത**ന്തി ''ഇമേ അയ്യാ പേസലാ ബ്രഹ്മചാരിനോ ധമ്മചാരിനോ''തിആദിനാ ചിത്തേന പവത്തിതം പസാദമത്തം, ന പന മമ സന്തകം കിഞ്ചി പരിച്ചത്തം അത്ഥീതി ദസ്സേതി. **ഏത്താവതാ**തി ഏത്തകേന ഏവം കഥനമത്തേന പസാദമത്തേനപി. **ഠസ്സതി പുഞ്ഞകമ്മോ**തി കതപുഞ്ഞോ നാമ ഹുത്വാ ദേവലോകേ ഠസ്സതി ചിരം പവത്തിസ്സതി, തിട്ഠന്തോ ച ദിബ്ബേഹി കാമേഹി സമങ്ഗീഭൂതോ തസ്മിം ദേവനികായേ ദേവാനം വലഞ്ജനിയാമേനേവ ദിബ്ബേഹി പഞ്ചഹി കാമഗുണേഹി സമങ്ഗീഭൂതോ സമന്നാഗതോ ഹുത്വാ ഇന്ദ്രിയാനി പരിചാരേന്തോ വിഹരതീതി അത്ഥോ. സേസം വുത്തനയമേവ.

ദ്വാരപാലകവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. പഠമകരണീയവിമാനവണ്ണനാ

ഉച്ചമിദം മണിഥൂണന്തി കരണീയവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന സമയേന സാവത്ഥിവാസീ ഏകോ ഉപാസകോ ന്ഹാനോപകരണാനി ഗഹേത്വാ അചിരവതിം ഗന്ത്വാ ന്ഹത്വാ ആഗച്ഛന്തോ ഭഗവന്തം സാവത്ഥിം പിണ്ഡായ പവിസന്തം ദിസ്വാ ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ ഏവമാഹ ''ഭന്തേ കേന നിമന്തിതാ''തി. ഭഗവാ തുണ്ഹീ അഹോസി. സോ കേനചി അനിമന്തിതഭാവം ഞത്വാ ആഹ ''അധിവാസേതു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ ഭത്തം അനുകമ്പം ഉപാദായാ''തി. അധിവാസേസി ഭഗവാ തുണ്ഹീഭാവേന. സോ ഭഗവന്തം അത്തനോ ഗേഹം നേത്വാ ബുദ്ധാരഹം ആസനം പഞ്ഞാപേത്വാ തത്ഥ ഭഗവന്തം നിസീദാപേത്വാ പണീതേന അന്നപാനേന സന്തപ്പേസി. ഭഗവാ കതഭത്തകിച്ചോ തസ്സ അനുമോദനം കത്വാ പക്കാമി. സേസം അനന്തരവിമാനസദിസം. തേന വുത്തം -

൯൨൯. ''ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനം...പേ॰... നാരിയോ ച നച്ചന്തി സുവണ്ണഛന്നാ.

൯൨൭. ''കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰... വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി.

൯൩൦. ''സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ...പേ॰... യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം''.

൯൩൧. ''കരണീയാനി പുഞ്ഞാനി, പണ്ഡിതേന വിജാനതാ;
സമ്മഗ്ഗതേസു ബുദ്ധേസു, യത്ഥ ദിന്നം മഹപ്ഫലം.

൯൩൨. ''അത്ഥായ വത മേ ബുദ്ധോ, അരഞ്ഞാ ഗാമമാഗതോ;
തത്ഥ ചിത്തം പസാദേത്വാ, താവതിംസൂപഗോ അഹം.

൯൩൩. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰… വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി.

൯൩൪. തത്ഥ **പണ്ഡിതേനാ**തി സപ്പഞ്ഞേന. **വിജാനതാ**തി അത്തനോ ഹിതാഹിതം ജാനന്തേന. **സമ്മഗ്ഗതേസൂ**തി സമ്മാപടിപന്നേസു, **ബുദ്ധേസൂ**തി സമ്മാസമ്ബുദ്ധേസു.

൯൩൫. **അത്ഥായാ**തി ഹിതായ, വുഡ്ഢിയാ വാ. **അരഞ്ഞാ**തി വിഹാരതോ, ജേതവനം സന്ധായ വദതി . **താവതിംസൂപഗോ**തി താവതിംസദേവകായം, താവതിംസഭവനം വാ ഉപ്പജ്ജനവസേന ഉപഗതോ. സേസം വുത്തനയമേവ.

കരണിയവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. ദുതിയകരണീയവിമാനവണ്ണനാ

സത്തമവിമാനം ഛട്ഠവിമാനസദിസം. കേവലം തത്ഥ ഉപാസകേന ഭഗവതോ ആഹാരോ ദിന്നോ, ഇധ അഞ്ഞതരസ്സ ഥേരസ്സ. ഏസം വുത്തനയമേവ. തേന വുത്തം -

൯൩൬. ‘‘ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനം, സമന്തതോ ദ്വാദസ യോജനാനി;
കൂടാഗാരാ സത്തസതാ ഉളാരാ, വേളുരിയഥമ്ഭാ രുചകത്ഥതാ സുഭാ.

൯൩൭. ‘‘തത്ഥച്ഛസി പിവസി ഖാദസി ച, ദിബ്ബാ ച വീണാ പവദന്തി വഗ്ഗും;
ദിബ്ബാ രസാ കാമഗുണേത്ഥ പഞ്ച, നാരിയോ ച നച്ചന്തി സുവണ്ണഛന്നാ.

൯൩൮. ‘‘കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰… വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീതി.

൯൩൯. ‘‘ഏസോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ…പേ॰… യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം’’.
൯൪൦. ‘‘കരണീയാനി പുഞ്ഞാനി, പണ്ഡിതേന വിജാനതാ;
സമ്മഗ്ഗതേസു ഭിക്ഖൂസു, യത്ഥ ദിന്നം മഹപ്ഫലം.

൯൪൧. ‘‘അത്ഥായ വത മേ ഭിക്ഖു, അരഞ്ഞാ ഗാമമാഗതോ;
തത്ഥ ചിത്തം പസാദേത്വാ, താവതിംസൂപഗോ അഹം.

൯൪൨. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰… വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി.

ദുതിയകരണീയവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. പഠമസൂചിവിമാനവണ്ണനാ

ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനന്തി സൂചിവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ. തേന സമയേന ആയസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ ചീവരകമ്മം കാതബ്ബം ഹോതി, അത്ഥോ ച ഹോതി സൂചിയാ. സോ രാജഗഹേ പിണ്ഡായ ചരന്തോ കമ്മാരസ്സ ഗേഹദ്വാരേ അട്ഠാസി. തം ദിസ്വാ കമ്മാരോ ആഹ ‘‘കേന, ഭന്തേ, അത്ഥോ’’തി? ‘‘ചീവരകമ്മം കാതബ്ബം അത്ഥി,

സൂചിയാ അത്ഥോ’’തി. കമ്മാരോ പസന്നമാനസോ കതപരിയോസിതാ ദ്വേ സൂചിയോ ദത്വാ ‘‘പുനപി, ഭന്തേ, സൂചിയാ അത്ഥേ സതി മമ ആചിക്ഖേയ്യാഥാ’’തി വത്വാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദി. ഥേരോ തസ്സ അനുമോദനം കത്വാ പക്കാമി. സോ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു ഉപ്പജ്ജി. അഥ ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ദേവചാരികം ചരന്തോ തം ദേവപുത്തം ഇമാഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി -

൯൮൭. ‘‘ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനം…പേ॰…
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി.

൯൮൮. ‘‘സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ…പേ॰… യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം’’.

൯൮൯. ‘‘യം ദദാതി ന തം ഹോതി, യഞ്ചേവ ദജ്ജാ തഞ്ചേവ സേയ്യോ;
സൂചി ദിന്നാ സൂചിമേവ സേയ്യോ.

൯൯൦. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…
വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി.

൯൮൯. തത്ഥ **യം ദദാതീ**തി യാദിസം ദേയ്യധമ്മം ദദാതി. **ന തം ഹോതീ**തി തസ്സ താദിസമേവ ഫലം ന ഹോതി. അഥ ഖോ ഖേത്തസമ്പത്തിയാ ച ചിത്തസമ്പത്തിയാ ച തതോ വിപുലതരം ഉളാരതരമേവ ഫലം ഹോതി. തസ്മാ **യഞ്ചേവ ദജ്ജാ തഞ്ചേവ സേയ്യോ**തി യംകിഞ്ചിദേവ വിജ്ജമാനം ദജ്ജാ ദദേയ്യ, തഞ്ചേവ തദേവ സേയ്യോ, യസ്സ കസ്സചി അനവജ്ജസ്സ ദേയ്യധമ്മസ്സ ദാനമേവ സേയ്യോ, കസ്മാ? മയാ ഹി **സൂചി ദിന്നാ സൂചിമേവ സേയ്യോ,** സൂചിദാനമേവ മയ്ഹം സേയ്യം ജാതം, യതോ അയമീദിസീ സമ്പത്തി ലദ്ധാതി അധിപ്പായോ.

സൂചിവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ദുതിയസൂചിവിമാനവണ്ണനാ

ഉച്ചമിദം മണിഥൂണന്തി ദുതിയസൂചിവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ. തേന സമയേന രാജഗഹവാസീ ഏകോ തുന്നകാരകോ വിഹാരപേക്ഖകോ ഹുത്വാ വേളുവനം ഗതോ. തത്ഥ അഞ്ഞതരം ഭിക്ഖും വേളുവനേ കതസൂചിയാ ചീവരം സിബ്ബന്തം ദിസ്വാ സൂചിഘരേന സദ്ധിം സൂചിയോ അദാസി. സേസം സബ്ബം വുത്തനയമേവ.

൯൯൧. ‘‘ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനം…പേ॰…
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി. - പുച്ഛി;

൯൯൨. ‘‘സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ…പേ॰… യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം’’.
൯൯൩. ‘‘അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതോ, പുരിമജാതിയാ മനുസ്സലോകേ.
൯൯൪. ‘‘അദ്ദസം വിരജം ഭിക്ഖും, വിപ്പസന്നമനാവിലം;
തസ്സ അദാസഹം സൂചിം, പസന്നോ സേഹി പാണിഭി.

൯൯൫. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰… വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി.
തം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയമേവ.

ദുതിയസൂചിവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. പഠമനാഗവിമാനവണ്ണനാ

സുസുക്കഖന്ധം അഭിരുയ്ഹ നാഗന്തി നാഗവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന സമയേന ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ ദേവചാരികം ചരന്തോ താവതിംസഭവനം ഉപഗതോ. തത്ഥ അദ്ദസ അഞ്ഞതരം ദേവപുത്തം സബ്ബസേതം മഹന്തം ദിബ്ബനാഗം അഭിരുയ്ഹ മഹന്തേന പരിവാരേന മഹതാ ദിബ്ബാനുഭാവേന ആകാസേന ഗച്ഛന്തം, സബ്ബാ ദിസാ ചന്ദോ വിയ സൂരിയോ വിയ ച ഓഭാസയമാനം. ദിസ്വാ യേന സോ ദേവപുത്തോ തേനുപസങ്കമി. അഥ സോ ദേവപുത്തോ തതോ ഓരുയ്ഹ ആയസ്മന്തം മഹാമോഗ്ഗല്ലാനം അഭിവാദേത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠാസി. അഥ ഥേരോ -

൯൩൧. ‘‘സുസുക്കഖന്ധം അഭിരുയ്ഹ നാഗം, അകാചിനം ദന്തിം ബലിം മഹാജവം;
അഭിരുയ്ഹ ഗജവരം സുകപ്പിതം, ഇധാഗമാ വേഹായസം അന്തലിക്ഖേ.

൯൩൨. ‘‘നാഗസ്സ ദന്തേസു ദുവേസു നിമ്മിതാ, അച്ഛോദകാ പദുമിനിയോ സുഫുല്ലാ;
പദുമേസു ച തൂരിയഗണാ പവജ്ജരേ, ഇമാ ച നച്ചന്തി മനോഹരായോ.

൯൩൩. ‘‘ദേവിദ്ധിപത്തോസി മഹാനുഭാവോ, മനുസ്സഭൂതോ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവോ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി. -

തസ്സ സമ്പത്തികിത്തനമുഖേന കതകമ്മം പുച്ഛി.

൯൩൧. തത്ഥ **സുസുക്കഖന്ധ**ന്തി സുട്ഠു സേതഖന്ധം. കിഞ്ചാപി തസ്സ നാഗസ്സ ചത്താരോ പാദാ, വത്ഥികോസം, മുഖപ്പദേസോ, ഉഭോ കണ്ണാ, വാലധീതി ഏത്തകം മുഞ്ചിത്വാ സബ്ബോ കായോ സേതോവ, ഖന്ധപ്പദേസസ്സ പന സാതിസയം ധവലതരതായ വുത്തം ‘‘സുസുക്കഖന്ധ’’ന്തി. **നാഗ**ന്തി ദിബ്ബം ഹത്ഥിനാഗം. **അകാചിന**ന്തി നിദ്ദോസം , സബലലവങ്കതിലകാദിഛവിദോസവിരഹിതന്തി അത്ഥോ. ‘‘ആജാനീയ’’ന്തിപി പാളി, ആജാനീയലക്ഖണൂപേതന്തി അത്ഥോ. **ദന്തി**ന്തി വിപുലരുചിരദന്തവന്തം. **ബലി**ന്തി ബലവന്തം മഹാബലം. **മഹാജവ**ന്തി അതിജവം സീഘഗാമിം. പുന **അഭിരുയ്ഹാ**തി ഏത്ഥ അനുനാസികലോപോ ദട്ഠബ്ബോ, അഭിരുയ്ഹം ആരോഹനീയന്തി വുത്തം ഹോതി. സേസം വുത്തനയമേവ.

ഏവം പന ഥേരേന പുട്ഠോ ദേവപുത്തോ അത്തനാ കതകമ്മം കഥേന്തോ -

൯൩൪. ‘‘അട്ഠേവ മുത്തപുപ്ഫാനി, കസ്സപസ്സ മഹേസിനോ;
ഥൂപസ്മിം അഭിരോപേസിം, പസന്നോ സേഹി പാണിഭി.

൯൩൫. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…

വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി. - ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി;

തസ്സത്ഥോ - അഹം പുബ്ബേ കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ യോജനികേ കനകഥൂപേ വണ്ടതോ മുച്ചിത്വാ ഗച്ഛമൂലേ പതിതാനി അട്ഠ മുത്തപുപ്ഫാനി ലഭിത്വാ താനി ഗഹേത്വാ പൂജനവസേന പസന്നചിത്തോ ഹുത്വാ അഭിരോപേസിം പൂജേസിം.

അതീതേ കിര കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധേ പരിനിബ്ബുതേ യോജനികേ കനകഥൂപേ ച കാരിതേ സപരിവാരോ കികീ കാസിരാജാ ച നാഗരാ ച നേഗമാ ച ജാനപദാ ച ദിവസേ ദിവസേ പുപ്ഫപൂജം കരോന്തി. തേസു തഥാ കരോന്തേസു പുപ്ഫാനി മഹഗ്ഘാനി ദുല്ലഭാനി ച അഹേസും. അഥേകോ ഉപാസകോ മാലാകാരവീഥിയം വിചരിത്വാ ഏകമേകേന കഹാപണേന ഏകമേകമ്പി പുപ്ഫം അലഭന്തോ അട്ഠ കഹാപണാനി ഗഹേത്വാ പുപ്ഫാരാമം ഗന്ത്വാ മാലാകാരം ആഹ ''ഇമേഹി അട്ഠഹി കഹാപണേഹി അട്ഠ പുപ്ഫാനി ദേഹീ''തി. ''നത്ഥയ്യോ പുപ്ഫാനി, സമ്മദേവ ഉപധാരേത്വാ ഓചിനിത്വാ ദിന്നാനീ''തി. ''അഹം ഓലോകേത്വാ ഗണ്ഹാമീ''തി. ''യദി ഏവം, ആരാമം പവിസിത്വാ ഗവേസാഹീ''തി. സോ പവിസിത്വാ ഗവേസന്തോ പതിതാനി അട്ഠ പുപ്ഫാനി ലഭിത്വാ മാലാകാരം ആഹ ''ഗണ്ഹ, താത, കഹാപണാനീ''തി. ''തവ പുഞ്ഞേന ലദ്ധാനി, നാഹം കഹാപണാനി ഗണ്ഹാമീ''തി ആഹ. ഇതരോ ''നാഹം മുധാ പുപ്ഫാനി ഗഹേത്വാ ഭഗവതോ പൂജം കരിസ്സാമീ''തി കഹാപണാനി തസ്സ പുരതോ ഠപേത്വാ പുപ്ഫാനി ഗഹേത്വാ ചേതിയങ്ഗണം ഗന്ത്വാ പസന്നചിത്തോ പൂജം അകാസി. സോ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു ഉപ്പജ്ജിത്വാ തത്ഥ യാവതായുകം ഠത്വാ പുനപി ദേവലോകേ, പുനപി ദേവലോകേതി ഏവം അപരാപരം ദേവേസുയേവ സംസരന്തോ തസ്സേവ കമ്മസ്സ വിപാകാവസേസേന ഇമസ്മിമ്പി ബുദ്ധുപ്പാദേ താവതിംസേസുയേവ ഉപ്പജ്ജി. തം സന്ധായ ഹേട്ഠാ വുത്തം ''തത്ഥ അദ്ദസ അഞ്ഞതരം ദേവപുത്ത''ന്തിആദി.

തം പനേതം പവത്തിം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ മനുസ്സലോകം ആഗന്ത്വാ ഭഗവതോ ആരോചേസി. ഭഗവാ തമത്ഥം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തപരിസായ വിത്ഥാരേന ധമ്മം ദേസേസി. സാ ദേസനാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസീതി.

നാഗവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൧. ദുതിയനാഗവിമാനവണ്ണനാ

മഹന്തം നാഗം അഭിരുയ്ഹാതി ദുതിയനാഗവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ. തേന സമയേന രാജഗഹേ അഞ്ഞതരോ ഉപാസകോ സദ്ധോ പസന്നോ പഞ്ചസു സീലേസു പതിട്ഠിതോ ഉപോസഥദിവസേസു ഉപോസഥസീലം സമാദിയിത്വാ പുരേഭത്തം അത്തനോ വിഭവാനുരൂപം ഭിക്ഖൂനം ദാനാനി ദത്വാ സയം ഭുഞ്ജിത്വാ സുദ്ധവത്ഥനിവത്ഥോ സുദ്ധുത്തരാസങ്ഗോ പച്ഛാഭത്തം യേഭുയ്യേന അട്ഠ പാനാനി ഗാഹാപേത്വാ വിഹാരം ഗന്ത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ നിയ്യാദേത്വാ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ ധമ്മം സുണാതി. ഏവം സോ സക്കച്ചം ദാനമയം

സീലമയഞ്ച ബഹും സുചരിതം ഉപചിനിത്വാ ഇതോ ചുതോ താവതിംസേസു ഉപ്പജ്ജി. തസ്സ പുഞ്ഞാനുഭാവേന സബ്ബസേതോ മഹന്തോ ദിബ്ബോ ഹത്ഥിനാഗോ പാതുരഹോസി. സോ തം അഭിരുയ്ഹ മഹന്തേന പരിവാരേന മഹന്തേന ദിബ്ബാനുഭാവേന കാലേന കാലം ഉയ്യാനകീളം ഗച്ഛതി.

അഥേകദിവസം കതഞ്ഞുതായ ചോദിയമാനോ അഡ്ഢരത്തിസമയേ തം ദിബ്ബനാഗം അഭിരുയ്ഹ മഹതാ പരിവാരേന ''ഭഗവന്തം വന്ദിസ്സാമീ''തി ദേവലോകതോ ആഗന്ത്വാ കേവലകപ്പം വേളുവനം ഓഭാസേത്വാ ഹത്ഥിക്ഖന്ധതോ ഓരുയ്ഹ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ അഭിവാദേത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ ഏകമന്തം അട്ഠാസി . തം ഭഗവതോ സമീപേ ഠിതോ ആയസ്മാ വങ്ഗീസോ ഭഗവതോ അനുഞ്ഞായ ഇമാഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി -

൯൨൮. ''മഹന്തം നാഗം അഭിരുയ്ഹ, സബ്ബസേതം ഗജുത്തമം;
വനാ വനം അനുപരിയാസി, നാരീഗണപുരക്ഖതോ;
ഓഭാസേന്തോ ദിസാ സബ്ബാ, ഓസധീ വിയ താരകാ.

൯൨൯. ''കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰...
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി.

തഥാ പുച്ഛിതോ സോപി തസ്സ ഗാഥാഹി ഏവ ബ്യാകാസി.

൯൩൦. ''സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ, വങ്ഗീസേനേവ പുച്ഛിതോ;
പഞ്ഹം പുട്ഠോ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം''.

൯൩൧. ''അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതോ, ഉപാസകോ ചക്ഖുമതോ അഹോസിം;
പാണാതിപാതാ വിരതോ അഹോസിം, ലോകേ അദിന്നം പരിവജ്ജയിസ്സം.

൯൩൨. ''അമജ്ജപോ നോ ച മുസാ അഭാണിം, സകേന ദാരേന ച തുട്ഠോ അഹോസിം;
അന്നഞ്ച പാനഞ്ച പസന്നചിത്തോ, സക്കച്ച ദാനം വിപുലം അദാസിം.

൯൩൩. ''തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰...
വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി.

തത്ഥ അപുബ്ബം നത്ഥി, സേസം ഹേട്ഠാ വുത്തനയമേവ.

ദുതിയനാഗവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬൨. തതിയനാഗവിമാനവണ്ണനാ

കോ നു ദിബ്ബേന യാനേനാതി തതിയനാഗവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ കലന്ദകനിവാപേ. തേന സമയേന തയോ ഖീണാസവത്ഥേരാ ഗാമകാവാസേ വസ്സം ഉപഗച്ഛിംസു. തേ വുത്ഥവസ്സാ പവാരേത്വാ ''ഭഗവന്തം വന്ദിസ്സാമാ''തി രാജഗഹം ഉദ്ദിസ്സ ഗച്ഛന്താ അന്തരാമഗ്ഗേ സായം അഞ്ഞതരസ്മിം ഗാമകേ മിച്ഛാദിട്ഠികബ്രാഹ്മണസ്സ ഉച്ഛുവേത്തസമീപം ഗന്ത്വാ ഉച്ഛുപാലം പുച്ഛിംസു ''ആവുസോ, സക്കാ അജ്ജ രാജഗഹം

പാപുണിതു''ന്തി. ''ന സക്കാ, ഭന്തേ, ഇതോ അഡ്ഢയോജനേ രാജഗഹം, ഇധേവ വസിത്വാ സ്വേ ഗച്ഛഥാ''തി ആഹ. ''അത്ഥേത്ഥ കോചി വസനയോഗ്ഗോ ആവാസോ''തി? ''നത്ഥി, ഭന്തേ, അഹം പന വോ വസനട്ഠാനം ജാനിസ്സാമീ''തി. ഥേരാ അധിവാസേസും.

സോ ഉച്ഛൂസുയേവ യഥാഠിതേസു സാഖാമണ്ഡപാകാരേന ദണ്ഡകാനി ബന്ധിത്വാ ഉച്ഛുപണ്ണേഹി ഛാദേത്വാ ഹേട്ഠാ പലാലം അത്ഥരിത്വാ ഏകസ്സ ഥേരസ്സ അദാസി, ദുതിയസ്സ ഥേരസ്സ തീഹി ഉച്ഛൂഹി ദണ്ഡകസങ്ഖേപേന ബന്ധിത്വാ തിണേന ഛാദേത്വാ ഹേട്ഠാ ച തിണസന്ഥരം കത്വാ അദാസി, ഇതരസ്സ അത്തനോ കുടിയം ദ്വേ തയോ ദണ്ഡകേ സാഖായോ ച നീഹരിത്വാ ചീവരേന പടിച്ഛാദേന്തോ ചീവരകുടിം കത്വാ അദാസി. തേ തത്ഥ വസിംസു. അഥ വിഭാതായ രത്തിയാ കാലസ്സേവ ഭത്തം പചിത്വാ ദന്തകട്ഠഞ്ച മുഖോദകഞ്ച ദത്വാ സഹ ഉച്ഛുരസേന ഭത്തം അദാസി. തേസം ഭുഞ്ജിത്വാ അനുമോദനം കത്വാ ഗച്ഛന്താനം ഏകേകം ഉച്ഛും അദാസി ''മയ്ഹം ഭാഗോ ഭവിസ്സതീ''തി. സോ ഥോകം മഗ്ഗം ഥേരേ അനുഗന്ത്വാ നിവത്തന്തോ അത്തനോ വേയ്യാവച്ചഞ്ച ദാനഞ്ച ആരബ്ഭ ഉളാരം പീതിസോമനസ്സം പടിസംവേദേന്തോ നിവത്തി.

ഖേത്തസാമികോ പന ഗച്ഛന്താനം ഭിക്ഖൂനം പടിപഥേന ആഗച്ഛന്തോ ഭിക്ഖൂ പുച്ഛി ''കുതോ വോ ഉച്ഛൂ ലദ്ധാ''തി? ''ഉച്ഛുപാലകേന ദിന്നാ''തി. തം സുത്വാ ബ്രാഹ്മണോ കുപിതോ അനത്തമനോ തടതടായമാനോ കോധാഭിഭൂതോ തസ്സ പിട്ഠിതോ ഉപധാവിത്വാ മുഗ്ഗരേന തം പഹരന്തോ ഏകപ്പഹാരേനേവ ജീവിതാ വോരോപേസി. സോ അത്തനാ കതപുഞ്ഞകമ്മമേവ അനുസ്സരന്തോ കാലം കത്വാ സുധമ്മാദേവസഭായം നിബ്ബത്തി. തസ്സ പുഞ്ഞാനുഭാവേന സബ്ബസേതോ മഹന്തോ ദിബ്ബവരവാരണോ നിബ്ബത്തി.

ഉച്ഛുപാലകസ്സ മരണം സുത്വാ തസ്സ മാതാപിതരോ ചേവ ഞാതിമിത്താ ച അസ്സുമുഖാ രോദമാനാ തം ഠാനം അഗമംസു, സബ്ബേ ച ഗാമവാസിനോ സന്നിപതിംസു. തത്രസ്സ മാതാപിതരോ സരീരകിച്ചം കാതും ആരഭിംസു. തസ്മിം ഖണേ സോ ദേവപുത്തോ തം ദിബ്ബഹത്ഥിം അഭിരുഹിത്വാ സബ്ബതാളാവചരപരിവുതോ പഞ്ചങ്ഗികേന തൂരിയേന പവജ്ജമാനേന മഹന്തേന പരിവാരേന മഹതിയാ ദേവിദ്ധിയാ ദേവലോകതോ ആഗന്ത്വാ തായ പരിസായ ദിസ്സമാനരൂപോ ആകാസേ അട്ഠാസി. അഥ നം തത്ഥ പണ്ഡിതജാതികോ പുരിസോ ഇമാഹി ഗാഥാഹി തേന കതപുഞ്ഞകമ്മം പുച്ഛി -

൮൩൫. ''കോ നു ദിബ്ബേന യാനേന, സബ്ബസേതേന ഹത്ഥിനാ;
തൂരിയതാളിതനിഗ്ഘോസോ, അന്തലിക്ഖേ മഹീയതി.

൮൩൬. ''ദേവതാ നുസി ഗന്ധബ്ബോ, അദു സക്കോ പുരിന്ദദോ;
അജാനന്താ തം പുച്ഛാമ, കഥം ജാനേമു തം മയ''ന്തി.

സോപിസ്സ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ഏതമത്ഥം ബ്യാകാസി -

൮൩൭. ''നാമ്ഹി ദേവോ ന ഗന്ധബ്ബോ, നാപി സക്കോ പുരിന്ദദോ;
സുധമ്മാ നാമ യേ ദേവാ, തേസം അഞ്ഞതരോ അഹ''ന്തി.

൯൬പുച്ഛാമ ദേവം സുധമ്മം, പുഥും കത്വാന അഞ്ജലിം;
കിം കത്വാ മാനുസേ കമ്മം, സുധമ്മം ഉപപജ്ജതീ"തി - പുനപി പുച്ഛി;

൯൭"ഉച്ഛാഗാരം തിണാഗാരം, വത്ഥാഗാരഞ്ച യോ ദദേ;
തിണ്ണം അഞ്ഞതരം ദത്വാ, സുധമ്മം ഉപപജ്ജതീ"തി. - പുനപി
ബ്യാകാസി;

൯൩. തത്ഥ **തൂരിയതാളിതനിഗ്ഘോസോതി** താളിതപഞ്ചങ്ഗികദിബ്ബതൂരിയനിഗ്ഘോസോ അത്താനം ഉദ്ദിസ്സ പവജ്ജമാനദിബ്ബതൂരിയസദ്ദോ . **അന്തലിക്ഖേ മഹീയതീ**തി ആകാസേ ഠത്വാ ആകാസട്ഠേനേവ മഹതാ പരിവാരേന പൂജീയതി.

൯൪. **ദേവതാ നുസീ**തി ദേവതാ നു അസി, കിം നു ത്വം ദേവോസീതി അത്ഥോ. **ഗന്ധബ്ബോ**തി ഗന്ധബ്ബകായികദേവോ അസീതി അത്ഥോ. **അദു സക്കോ പുരിന്ദദോ**തി ഉദാഹു പുരേ ദദാതീതി "പുരിന്ദദോ"തി വിസ്സുതോ സക്കോ നുസി, അഥ സക്കോ ദേവരാജാ അസീതി അത്ഥോ. എത്ഥ ച സതിപി സക്കഗന്ധബ്ബാനം ദേവഭാവേ തേസം വിസും ഗഹിതത്താ ഗോബലിബദ്ധഞായേന തദഞ്ഞദേവവാചകോ ദേവസദ്ദോ ദട്ഠബ്ബോ.

൯൫. അഥ ദേവപുത്തോ "വിസ്സജ്ജനം നാമ പുച്ഛാസഭാഗേന ഹോതീ"തി തേഹി പുച്ഛിതം ദേവഗന്ധബ്ബസക്കഭാവം പടിക്ഖിപിത്വാ അത്താനം ആചിക്ഖന്തോ "നമ്ഹി ദേവോ ന ഗന്ധബ്ബോ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ **നമ്ഹി ദേവോ**തി തയാ ആസങ്കിതോ യോ കോചി ദേവോ ന ഹോമി ന ഗന്ധബ്ബോ ന സക്കോ, അപിച ഖോ **സുധമ്മാ നാമ യേ ദേവാ, തേസം അഞ്ഞതരോ അഹം,** സുധമ്മാ ദേവതാ നാമ താവതിംസദേവനികായസ്സേവ അഞ്ഞതരദേവനികായോ. സോ കിര ഉച്ഛുപാലോ തേസം ദേവാനം സമ്പത്തിം സുത്വാ പഗേവ തത്ഥ ചിത്തം പണിധായ ഠിതോതി കേചി വദന്തി.

൯൬. **പുഥുന്തി** മഹന്തം, പരിപുണ്ണം കത്വാതി അത്ഥോ. സക്കച്ചകിരിയാദീപനത്ഥഞ്ഹേതം വുത്തം.

൯൭. സുധമ്മാദേവയാനം പുട്ഠോ ദേവപുത്തോ കകണ്ടകനിമിത്തം വദന്തോ വിയ ദിട്ഠമത്തമേവ ഗഹേത്വാ അത്തനാ കതപുഞ്ഞം ആചിക്ഖന്തോ **"ഉച്ഛാഗാര"**ന്തി ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **തിണ്ണം അഞ്ഞതരം ദത്വാ**തി യദിപി മയാ തീണി അഗാരാനി ദിന്നാനി, തീസു പന അഞ്ഞതരേനാതി അയമത്ഥോപി സിജ്ഝതീതി നയഗ്ഗാഹേന ദേവപുത്തോ എവമാഹ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

എവം സോ തേന പുച്ഛി തമത്ഥം വിസ്സജ്ജേത്വാ രതനത്തയഗുണം പകാസേന്തോ മാതാപിതൂഹി സദ്ധിം സമ്മോദനം കത്വാ ദേവലോകമേവ ഗതോ. മനുസ്സാ ദേവപുത്തസ്സ വചനം സുത്വാ ഭഗവതി ഭിക്ഖുസങ്ഘേ ച സഞ്ജാതപസാദബഹുമാനാ ബഹും ദാനൂപകരണം സജ്ജേത്വാ സകടാനം പൂരേത്വാ വേളുവനം ഗന്ത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മഹാദാനം ദത്വാ സത്ഥു തം പവത്തിം ആരോചയിംസു. സത്ഥാ തം പുച്ഛാവിസ്സജ്ജനം തഥേവ വത്വാ തമേവ അത്ഥം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ വിത്ഥാരേന ധമ്മം ദേസേത്വാ തേ സരണേസു ച സീലേസു ച പതിട്ഠാപേസി. തേ ച പതിട്ഠിതസദ്ധാ ഭഗവന്തം

വന്ദിത്വാ അത്തനോ ഗാമം ഉപഗന്ത്വാ ഉച്ഛുപാലസ്സ മതട്ഠാനേ വിഹാരം കാരയിംസൂതി.

തതിയനാഗവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൩. ചൂളരഥവിമാനവണ്ണനാ

ദള്ഹധമ്മാ നിസാരസ്സാതി ചൂളരഥവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേ ധാതുവിഭാഗം കത്വാ തത്ഥ തത്ഥ സത്ഥു ഥൂപേസു പതിട്ഠാപിയമാനേസു മഹാകസ്സപത്ഥേരപ്പമുഖേസു ധമ്മം സങ്ഗായിതും ഉച്ചിനിത്വാ ഗഹിതേസു സാവകേസു യാവ വസ്സൂപഗമനാ വേനേയ്യാപേക്ഖായ അത്തനോ അത്തനോ പരിസായ സദ്ധിം തത്ഥ തത്ഥ വസന്തേസു ആയസ്മാ മഹാകച്ചായനോ പച്ചന്തദേസേ അഞ്ഞതരസ്മിം അരഞ്ഞായതനേ വിഹരതി. തേന സമയേന അസ്സകരട്ഠേ പോതലിനഗരേ അസ്സകരാജാ രജ്ജം കാരേതി, തസ്സ ജേട്ഠായ ദേവിയാ പുത്തോ സുജാതോ നാമ കുമാരോ സോളസവസ്സുദ്ദേസികോ കനിട്ഠായ ദേവിയാ നിബന്ധനേന പിതരാ രട്ഠതോ പബ്ബാജിതോ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ വനചരകേ നിസ്സായ അരഞ്ഞേ വസതി. സോ കിര കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ സീലമത്തേ പതിട്ഠിതോ പുഥുജ്ജനകാലകിരിയം കത്വാ താവതിംസേസു നിബ്ബത്തിത്വാ തത്ഥ യാവതായുകം ഠത്വാ അപരാപരം സുഗതിയംയേവ പരിബ്ഭമന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഭഗവതോ അഭിസമ്ബോധിതോ തിംസവസ്സേ അസ്സകരട്ഠേ അസ്സകരഞ്ഞോ അഗ്ഗമഹേസിയാ കുച്ഛിസ്മിം നിബ്ബത്തി, ''സുജാതോ''തിസ്സ നാമം അഹോസി. സോ മഹന്തേന പരിവാരേന വഡ്ഢതി.

തസ്സ പന മാതരി കാലകതായ രാജാ അഞ്ഞം രാജധീതരം അഗ്ഗമഹേസിട്ഠാനേ ഠപേസി. സാപി അപരേന സമയേന പുത്തം വിജായി. തസ്സാ രാജാ പുത്തം ദിസ്വാ പസന്നോ ''ഭദ്ദേ, തയാ ഇച്ഛിതം വരം ഗണ്ഹാഹീ''തി വരം അദാസി. സാ ഗഹിതകം കത്വാ ഠപേത്വാ യദാ സുജാതകുമാരോ സോളസവസ്സുദ്ദേസികോ ജാതോ, തദാ രാജാനം ആഹ ''ദേവ, തുമ്ഹേഹി മമ പുത്തം ദിസ്വാ തുട്ഠചിത്തേഹി വരോ ദിന്നോ, തം ഇദാനി ദേഥാ''തി. ''ഗണ്ഹ, ദേവീ''തി . ''മയ്ഹം പുത്തസ്സ രജ്ജം ദേഥാ''തി. ''നസ്സ, വസലി, മമ ജേട്ഠപുത്തേ ദേവകുമാരസദിസേ സുജാതകുമാരേ ഠിതേ കസ്മാ ഏവം വദസീ''തി പടിക്ഖിപി. ദേവീ പുനപ്പുനം നിബന്ധനം കരോന്തീ മനം അലഭിത്വാ ഏകദിവസം ആഹ ''ദേവ, യദി സച്ചേ തിട്ഠസി, ദേഹി ഏവാ''തി. രാജാ ''അനുപധാരേത്വാ മയാ ഇമിസ്സാ വരോ ദിന്നോ, അയഞ്ച ഏവം വദതീ''തി വിപ്പടിസാരീ ഹുത്വാ സുജാതകുമാരം പക്കോസിത്വാ തമത്ഥം ആരോചേത്വാ അസ്സൂനി പവത്തേസി. കുമാരോ പിതരം സോചമാനം ദിസ്വാ ദോമനസ്സപ്പത്തോ അസ്സൂനി പവത്തേത്വാ ''അനുജാനാഹി, ദേവ, അഹം അഞ്ഞത്ഥ ഗമിസ്സാമീ''തി ആഹ. തം സുത്വാ രഞ്ഞാ ''അഞ്ഞം തേ നഗരം മാപേസ്സാമി, തത്ഥ വസേയ്യാസീ''തി വുത്തേ കുമാരോ ന ഇച്ഛി. ''മമ സഹായാനം രാജൂനം സന്തികേ പേസേസ്സാമീ''തി ച വുത്തേ തമ്പി നാനുജാനി. കേവലം ''ദേവ, അരഞ്ഞം ഗമിസ്സാമീ''തി ആഹ. രാജാ പുത്തം ആലിങ്ഗിത്വാ സീസേ ചുമ്ബിത്വാ ''മമച്ചയേന ഇധാഗന്ത്വാ രജ്ജേ പതിട്ഠഹാ''തി വത്വാ വിസ്സജ്ജേസി.

സോ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ വനചരകേ നിസ്സായ വസന്തോ ഏകദിവസം മിഗവം ഗതോ. തസ്സ സമണകാലേ സഹായവരോ ഏകോ ദേവപുത്തോ ഹിതേസിതായ മിഗരൂപേന തം പലോഭേന്തോ ധാവിത്വാ ആയസ്മതോ മഹാകച്ചായനസ്സ വസനട്ഠാനസമീപം പത്വാ അന്തരധായി. സോ ''ഇമം മിഗം ഇദാനി ഗണ്ഹിസ്സാമീ''തി ഉപധാവന്തോ ഥേരസ്സ വസനട്ഠാനം പത്വാ തം അപസ്സന്തോ ബഹി പണ്ണസാലായ ഥേരം നിസിന്നം ദിസ്വാ തസ്സ സമീപേ ചാപകോടിം ഓലുബ്ഭ അട്ഠാസി. ഥേരോ തം ഓലോകേത്വാ ആദിതോ പട്ഠായ സബ്ബം തസ്സ പവത്തിം ഞത്വാ അനുഗ്ഗണ്ഹന്തോ അജാനന്തോ വിയ സങ്ഗഹം കരോന്തോ -

ൻവ്വ. ''ദള്ഹധമ്മാ നിസാരസ്സ, ധനും ഓലുബ്ഭ തിട്ഠസി;
ഖത്തിയോ നുസി രാജഞ്ഞോ, അദു ലുദ്ദോ വനേചരോ''തി. -

പുച്ഛി. തത്ഥ **ദള്ഹധമ്മാ**തി ദള്ഹധനു. ദള്ഹധനു നാമ ദ്വിസഹസ്സഥാമം വുച്ചതി. ദ്വിസഹസ്സഥാമന്തി ച യസ്സ ആരോപിതസ്സ ജിയായ ബദ്ധോ ലോഹസീസാദീനം ഭാരോ ദണ്ഡേ ഗഹേത്വാ യാവ കണ്ഡപ്പമാണാ ഉക്ഖിത്തസ്സ പഥവിതോ മുച്ചതി. **നിസാരസ്സാ**തി നിരതിസയസാരസ്സ വിസിട്ഠസാരസ്സ രുക്ഖസ്സ ധനും, സാരതരരുക്ഖമയം ധനുന്തി അത്ഥോ. **ഓലുബ്ഭാ**തി സന്നിരുമ്ഭിത്വാ. **രാജഞ്ഞോ**തി രാജകുമാരോ. **വനേചരോ**തി വനചരോ.

അഥ സോ അത്താനം ആവികരോന്തോ -

ൻവ്വ. ''അസ്സകാധിപതിസ്സാഹം, ഭന്തേ പുത്തോ വനേചരോ;
നാമം മേ ഭിക്ഖു തേ ബ്രൂമി, സുജാതോ ഇതി മം വിദൂ.

ൻവ്വ. ''മിഗേ ഗവേസമാനോഹം, ഓഗാഹന്തോ ബ്രഹാവനം;
മിഗം തഞ്ചേവ നാദ്ദക്ഖിം, തഞ്ച ദിസ്വാ ഠിതോ അഹ''ന്തി. -

ആഹ. തത്ഥ **അസ്സകാധിപതിസ്സാ**തി അസ്സകരട്ഠാധിപതിനോ അസ്സകരാജസ്സ. **ഭിക്ഖൂ**തി ഥേരം ആലപതി. **മിഗേ ഗവേസമാനോ**തി മിഗസൂകരാദികേ ഗവേസന്തോ, മിഗവം ചരന്തോതി അത്ഥോ.

തം സുത്വാ ഥേരോ തേന സദ്ധിം പടിസന്ഥാരം കരോന്തോ -

ൻവ്വ. ''സ്വാഗതം തേ മഹാപുഞ്ഞ, അഥോ തേ അദുരാഗതം;
ഏത്തോ ഉദകമാദായ, പാദേ പക്ഖാലയസ്സു തേ.

ൻവ്വ. ''ഇദമ്പി പാനീയം സീതം, ആഭതം ഗിരിഗബ്ഭരാ;
രാജപുത്ത തതോ പിത്വാ, സന്ഥതസ്മിം ഉപാവിസാ''തി. - ആഹ;

ൻവ്വർ. തത്ഥ **അദുരാഗത**ന്തി ദുരാഗമനവജ്ജിതം, മഹാപുഞ്ഞ, തേ ഇധാഗമനം സ്വാഗതം, ന തേ അപ്പകമ്പി ദുരാഗമനം അത്ഥി തുയ്ഹഞ്ച മയ്ഹഞ്ച പീതിസോമനസ്സജനനതോതി അധിപ്പായോ. ''അധുനാഗത''ന്തിപി പാഠോ, ഇദാനി ആഗമനന്തി അത്ഥോ.

ൻവ്വ൫. സന്ഥതസ്മിം ഉപാവിസാതി അനന്തരഹിതായ ഭൂമിയാ അനിസീദിത്വാ അമുകസ്മിം തിണസന്ഥാരകേ നിസീദാതി.

തതോ രാജകുമാരോ ഥേരസ്സ പടിസന്ഥാരം സമ്പടിച്ഛന്തോ ആഹ -

ൻവ്വന്ന. ‘‘കല്യാണീ വത തേ വാചാ, സവനീയാ മഹാമുനി;
നേലാ അത്ഥവതീ വഗ്ഗു, മന്ത്വാ അത്ഥഞ്ച ഭാസസി.

ൻവ്വഠ. ‘‘കാ തേ രതി വനേ വിഹരതോ, ഇസിനിസഭ വദേഹി പുട്ഠോ;
തവ വചനപഥം നിസാമയിത്വാ, അത്ഥധമ്മപദം സമാചരേമസേ’’തി.

ൻവ്വന്ന. തത്ഥ **കല്യാണീ**തി സുന്ദരാ സോഭനാ. **സവനീയാ**തി സോതും യുത്താ. **നേലാ**തി നിദ്ദോസാ. **അത്ഥവതീ**തി അത്ഥയുത്താ ദിട്ഠധമ്മികാദിനാ ഹിതേന ഉപേതാ. **വഗ്ഗൂ**തി മധുരാ. **മന്ത്വാ**തി ജാനിത്വാ പഞ്ഞായ പരിച്ഛിന്ദിത്വാ. **അത്ഥ**ന്തി അത്ഥതോ അനപേതം ഏകന്തഹിതാവഹം.

ൻവ്വഠ. **ഇസിനിസഭാ**തി ഇസീസു നിസഭ ആജാനീയസദിസ. **വചനപഥ**ന്തി വചനം. വചനമേവ ഹി അത്ഥാധിഗമസ്സ ഉപായഭാവതോ ‘‘വചനപഥ’’ന്തി വുത്തം. **അത്ഥധമ്മപദം സമാചരേമസേ**തി ഇധ ചേവ സമ്പരായേ ച അത്ഥാവഹം സീലാദിധമ്മകോട്ഠാസം പടിപജ്ജാമസേ.

ഇദാനി ഥേരോ അത്തനോ സമ്മാപടിപത്തിം തസ്സ അനുച്ഛവികം വദന്തോ -

ൻവ്വ്യ. ‘‘ആഹിംസാ സബ്ബപാണീനം, കുമാരമ്ഹാക രുച്ചതി;
ഥേയ്യാ ച അതിചാരാ ച, മജ്ജപാനാ ച ആരതി.

ൻവ്വൻ. ‘‘ആരതി സമചരിയാ ച, ബാഹുസച്ചം കതഞ്ഞുതാ;
ദിട്ഠേവ ധമ്മേ പാസംസാ, ധമ്മാ ഏതേ പസംസിയാ’’തി. - ആഹ;

ൻവ്വൻ. തത്ഥ **ആരതി സമചരിയാ ചാ**തി യഥാവുത്താ ച പാപധമ്മതോ ആരതി, പടിവിരതി കായസമതാദിസമചരിയാ ച. **ബാഹുസച്ച**ന്തി പരിയത്തിബാഹുസച്ചം. **കതഞ്ഞുതാ**തി പരേഹി അത്തനോ കതസ്സ ഉപകാരസ്സ ജാനനാ. **പാസംസാ**തി അത്ഥകാമേഹി കുലപുത്തേഹി പകാരതോ ആസംസിതബ്ബാ. **ധമ്മാ ഏതേ**തി ഏതേ യഥാവുത്താ അഹിംസാദിധമ്മാ. **പസംസിയാ**തി വിഞ്ഞൂഹി പസംസിതബ്ബാ.

ഏവം ഥേരോ തസ്സ അനുച്ഛവികം സമ്മാപടിപത്തിം വത്വാ അനാഗതംസഞാണേന ആയുസങ്ഖാരേ ഓലോകേന്തോ ‘‘പഞ്ചമാസമത്തമേവാ’’തി ദിസ്വാ തം സംവേജേത്വാ ദള്ഹം തത്ഥ സമ്മാപടിപത്തിയം പതിട്ഠാപേതും ഇമം ഗാഥമാഹ -

ൻൻം. ‘‘സന്തികേ മരണം തുയ്ഹം, ഓരം മാസേഹി പഞ്ചഹി;
രാജപുത്ത വിജാനാഹി, അത്താനം പരിമോചയാ’’തി.

തത്ഥ **അത്താനം പരിമോചയാ**തി അത്താനം അപായദുക്ഖതോ മോചേഹി.

തതോ കുമാരോ അത്തനോ മുത്തിയാ ഉപായം പുച്ഛന്തോ ആഹ -

ൻൻൂ. ‘‘കതമം സ്വാഹം ജനപദം ഗന്ത്വാ, കിം കമ്മം കിഞ്ച പോരിസം;
കായ വാ പന വിജ്ജായ, ഭവേയ്യം അജരാമരോ’’തി.

തത്ഥ **കതമം സ്വാഹന്തി** കതമം സു അഹം, കതമം നൂതി അത്ഥോ. **കിം കമ്മം കിഞ്ച പോരിസന്തി** കത്വാതി വചനസേസോ. **പോരിസന്തി** പുരിസകിച്ചം.

തതോ ഥേരോ തസ്സ ധമ്മം ദേസേതും ഇമാ ഗാഥായോ അവോച -

൧൧൨. ‘‘ന വിജ്ജതേ സോ പദേസോ, കമ്മം വിജ്ജാ ച പോരിസം;
യത്ഥ ഗന്ത്വാ ഭവേ മച്ചോ, രാജപുത്താജരാമരോ.

൧൧൩. ‘‘മഹദ്ധനാ മഹാഭോഗാ, രട്ഠവന്തോപി ഖത്തിയാ;
പഹൂതധനധഞ്ഞാസേ, തേപി നോ അജരാമരാ.

൧൧൪. ‘‘യദി തേ സുതാ അന്ധകവേണ്ഡുപുത്താ, സൂരാ വീരാ വിക്കന്തപ്പഹാരിനോ;
തേപി ആയുക്ഖയം പത്താ, വിദ്ധസ്താ സസ്സതീസമാ.

൧൧൫. ‘‘ഖത്തിയാ ബ്രാഹ്മണാ വേസ്സാ, സുദ്ദാ ചണ്ഡാലപുക്കുസാ;
ഏതേ ചഞ്ഞേ ച ജാതിയാ, തേപി നോ അജരാമരാ.

൧൧൬. ‘‘യേ മന്തം പരിവത്തേന്തി, ഛളങ്ഗം ബ്രഹ്മചിന്തിതം;
ഏതേ ചഞ്ഞേ ച വിജ്ജായ, തേപി നോ അജരാമരാ.

൧൧൭. ‘‘ഇസയോ ചാപി യേ സന്താ, സഞ്ഞതത്താ തപസ്സിനോ;
സരീരം തേപി കാലേന, വിജഹന്തി തപസ്സിനോ.

൧൧൮. ‘‘ഭാവിതത്താപി അരഹന്തോ, കതകിച്ചാ അനാസവാ;
നിക്ഖിപന്തി ഇമം ദേഹം, പുഞ്ഞപാപപരിക്ഖയാ’’തി.

൧൧൨. തത്ഥ **യത്ഥ ഗന്ത്വാ**തി യം പദേസം ഗന്ത്വാ കമ്മം വിജ്ജം പോരിസഞ്ച കായപയോഗേന ഇതരപയോഗേന ച ഉപഗന്ത്വാ പാപുണിത്വാ ഭവേയ്യ അജരാമരോതി അത്ഥോ.

൧൧൩. ഹേട്ഠിമകോടിയാ കോടിസതാദിപരിമാണം സംഹരിത്വാ ഠപിതം മഹന്തം ധനം ഏതേസന്തി **മഹദ്ധനാ**. കുമ്ഭത്ഥയാദികഹാപണപരിബ്ബയോ മഹന്തോ ഭോഗോ ഏതേസന്തി **മഹാഭോഗാ. രട്ഠവന്തോ**തി രട്ഠസാമികാ, അനേകയോജനപരിമാണം രട്ഠം പസാസന്താതി അധിപ്പായോ. **ഖത്തിയാ**തി ഖത്തിയജാതികാ. **പഹൂതധനധഞ്ഞാസേ**തി മഹാധനധഞ്ഞസന്നിചയാ, അത്തനോ പരിസായ ച സത്തട്ഠസംവച്ഛരപഹോനകധനധഞ്ഞസന്നിചയാ. **തേപി നോ അജരാമരാ**തി ജരാമരണധമ്മാ ഏവ, മഹദ്ധനതാദീനിപി തേസം ഉപരി നിപതന്തം ജരാമരണം നിവത്തേതും ന സക്കോന്തീതി അത്ഥോ.

൧൧൪. **അന്ധകവേണ്ഡുപുത്താ**തി അന്ധകവേണ്ഡുസ്സ പുത്താതി പഞ്ഞാതാ. **സൂരാ**തി സത്തിമന്തോ. **വീരാ**തി വീരിയവന്തോ. **വിക്കന്തപ്പഹാരിനോ**തി സൂരവീരഭാവേനേവ പടിസത്തുബലം വിക്കമ്മ പസയ്ഹ പഹരണസീലാ. **വിദ്ധസ്താ**തി വിനട്ഠാ. **സസ്സതീസമാ**തി കുലപരമ്പരായ സസ്സതീഹി ചന്ദസൂരിയാദീഹി സമാനാ, തേപി അചിരകാലപവത്തകുലന്വയാതി അത്ഥോ.

൧൧൫. **ജാതിയാ**തി അത്തനോ ജാതിയാ, വിസിട്ഠതരാ പന ജാതിപി നേസം ജരാമരണം നിവത്തേതും ന സക്കോതീതി അത്ഥോ.

൯൯൭. **മന്ത**ന്തി വേദം. **ഛളങ്ഗ**ന്തി കപ്പബ്യാകരണനിരുത്തിസിക്ഖാഛന്ദോവിചിതിജോതിസത്ഥസങ്ഖാതേഹി ഛഹി അങ്ഗേഹി ഛളങ്ഗം. **ബ്രഹ്മചിന്തിത**ന്തി ബ്രഹ്മേഹി അട്ഠകാദീഹി ചിന്തിതം പഞ്ഞാചക്ഖുനാ ദിട്ഠം.

൯൯൮. **സന്താ**തി ഉപസന്തകായവചീകമ്മന്താ. **സഞ്ഞതത്താ**തി സഞ്ഞതചിത്താ. **തപസ്സിനോ**തി തപനിസ്സിതാ.

ഇദാനി കുമാരോ അത്തനാ കത്തബ്ബം വദന്തോ -

൯൯൯. ‘‘സുഭാസിതാ അത്ഥവതീ, ഗാഥായോ തേ മഹാമുനി;
നിജ്ഝത്തോമ്ഹി സുഭട്ഠേന, ത്വഞ്ച മേ സരണം ഭവാ’’തി. -

ആഹ . തത്ഥ **നിജ്ഝത്തോമ്ഹീ**തി നിജ്ഝാപിതോ ധമ്മോജസഞ്ഞായ സഞ്ഞത്തിഗതോ അമ്ഹി. **സുഭട്ഠേനാ**തി സുട്ഠു ഭാസിതേന.

തതോ ഥേരോ തം അനുസാസന്തോ ഇമം ഗാഥം അഭാസി -

൧൦൦൦. ‘‘മാ മം ത്വം സരണം ഗച്ഛ, തമേവ സരണം വജ;
സക്യപുത്തം മഹാവീരം, യമഹം സരണം ഗതോ’’തി.

തതോ രാജകുമാരോ ആഹ -

൧൦൦൧. ‘‘കതരസ്മിം സോ ജനപദേ, സത്ഥാ തുമ്ഹാക മാരിസ;
അഹമ്പി ദട്ഠും ഗച്ഛിസ്സം, ജിനം അപ്പടിപുഗ്ഗല’’ന്തി.

പുന ഥേരോ ആഹ -

൧൦൦൨. ‘‘പുരത്ഥിമസ്മിം ജനപദേ, ഓക്കാകകുലസമ്ഭവോ;
തത്ഥാസി പുരിസാജഞ്ഞോ, സോ ച ഖോ പരിനിബ്ബുതോ’’തി.

തത്ഥ ഥേരേന നിസിന്നപദേസതോ മജ്ഝിമദേസസ്സ പാചീനദിസാഭാഗത്താ വുത്തം **‘‘പുരത്ഥിമസ്മിം ജനപദേ’’**തി.

ഏവം സോ രാജപുത്തോ ഥേരസ്സ ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നമാനസോ സരണേസു ച സീലേസു ച പതിട്ഠഹി. തേന വുത്തം -

൧൦൦൩. ‘‘സചേ ഹി ബുദ്ധോ തിട്ഠേയ്യ, സത്ഥാ തുമ്ഹാക മാരിസ;
യോജനാനി സഹസ്സാനി, ഗച്ഛേയ്യം പയിരുപാസിതും.

൧൦൦൪. ‘‘യതോ ച ഖോ പരിനിബ്ബുതോ, സത്ഥാ തുമ്ഹാക മാരിസ;
നിബ്ബുതമ്പി മഹാവീരം, ഗച്ഛാമി സരണം അഹം.

൧൦൦൫. ‘‘ഉപേമി സരണം ബുദ്ധം, ധമ്മഞ്ചാപി അനുത്തരം;
സങ്ഘഞ്ച നരദേവസ്സ, ഗച്ഛാമി സരണം അഹം.

൧൦൦൬. ‘‘പാണാതിപാതാ വിരമാമി ഖിപ്പം, ലോകേ അദിന്നം പരിവജ്ജയാമി;
അമജ്ജപോ നോ ച മുസാ ഭണാമി, സകേന ദാരേന ച ഹോമി തുട്ഠോ’’തി.

എവം പന തം സരണേസു ച സീലേസു ച പതിട്ഠിതം ഥേരോ എവമാഹ ‘‘രാജകുമാര, തുയ്ഹം ഇധ അരഞ്ഞവാസേന അത്ഥോ നത്ഥി, ന ചിരം തവ ജീവിതം, പഞ്ചമാസബ്ഭന്തരേ എവ കാലം കരിസ്സസി, തസ്മാ തവ പിതു സന്തികമേവ ഗന്ത്വാ ദാനാദീനി പുഞ്ഞാനി കത്വാ സഗ്ഗപരായണോ ഭവേയ്യാസീ’’തി വത്വാ അത്തനോ സന്തികേ ധാതുയോ ദത്വാ വിസ്സജ്ജേസി. സോ ഗച്ഛന്തോ ‘‘അഹം, ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം വചനേന ഇതോ ഗമിസ്സാമി, തുമ്ഹേഹിപി മയ്ഹം അനുകമ്പായ തത്ഥ ആഗന്തബ്ബ’’ന്തി വത്വാ ഥേരസ്സ അധിവാസനം വിദിത്വാ വന്ദിത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ പിതു നഗരം ഗന്ത്വാ ഉയ്യാനം പവിസിത്വാ അത്തനോ ആഗതഭാവം രഞ്ഞോ നിവേദേസി.

തം സുത്വാ രാജാ സപരിവാരോ ഉയ്യാനം ഗന്ത്വാ കുമാരം ആലിങ്ഗിത്വാ അന്തേപുരം നേത്വാ അഭിസിഞ്ചിതുകാമോ അഹോസി. കുമാരോ ‘‘ദേവ, മയ്ഹം അപ്പകം ആയു, ഇതോ ചതുന്നം മാസാനം അച്ചയേന മരണം ഭവിസ്സതി, കിം മേ രജ്ജേന, തുമ്ഹേ നിസ്സായ പുഞ്ഞമേവ കരിസ്സാമീ’’തി വത്വാ ഥേരസ്സ ഗുണം രതനത്തയസ്സ ച ആനുഭാവം പവേദേസി. തം സുത്വാ രാജാ സംവേഗപ്പത്തോ രതനത്തയേ ച ഥേരേ ച പസന്നമാനസോ മഹന്തം വിഹാരം കാരേത്വാ മഹാകച്ചായനത്ഥേരസ്സ സന്തികേ ദൂതം പാഹേസി. ഥേരോപി രാജാനം മഹാജനഞ്ച അനുഗ്ഗണ്ഹന്തോ ആഗച്ഛി. രാജാ ച സപരിവാരോ ദൂരതോവ പച്ചുഗ്ഗമനം കത്വാ ഥേരം വിഹാരം പവേസേത്വാ ചതൂഹി പച്ചയേഹി സക്കച്ചം ഉപട്ഠഹന്തോ സരണേസു ച സീലേസു ച പതിട്ഠഹി. കുമാരോ ച സീലാനി സമാദിയിത്വാ ഥേരം ഭിക്ഖൂ ചേവ സക്കച്ചം ഉപട്ഠഹന്തോ ദാനാനി ദദന്തോ ധമ്മം സുണന്തോ ചതുന്നം മാസാനം അച്ചയേന കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തി. തസ്സ പുഞ്ഞാനുഭാവേന സത്തരതനപടിമണ്ഡിതോ സത്തയോജനപ്പമാണോ രഥോ ഉപ്പജ്ജി, അനേകാനി ചസ്സ അച്ഛരാസഹസ്സാനി പരിവാരോ അഹോസി.

രാജാ കുമാരസ്സ സരീരസക്കാരം കത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച മഹാദാനം പവത്തേത്വാ ചേതിയസ്സ പൂജം അകാസി, തത്ഥ മഹാജനോ സന്നിപതി, ഥേരോപി സപരിവാരോ തം പദേസം ഉപഗഞ്ഛി. അഥ ദേവപുത്തോ അത്തനാ കതകുസലകമ്മം ഓലോകേത്വാ കതഞ്ഞുതായ ‘‘ഗന്ത്വാ ഥേരം വന്ദിസ്സാമി, സാസനഗുണേ ച പാകടേ കരിസ്സാമീ’’തി ചിന്തേത്വാ ദിബ്ബരഥം ആരുയ്ഹ മഹതാ പരിവാരേന ദിസ്സമാനരൂപോ ആഗന്ത്വാ രഥാ ഓരുയ്ഹ ഥേരസ്സ പാദേ വന്ദിത്വാ പിതരാ സദ്ധിം പടിസന്ഥാരം കത്വാ ഥേരം പയിരുപാസമാനോ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠാസി. തം ഥേരോ ഇമാഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി -

൧൦൦൭. ‘‘സഹസ്സരംസീവ യഥാമഹപ്പഭോ, ദിസം യഥാ ഭാതി നഭേ അനുക്കമം;
തഥാപകാരോ തവായം മഹാരഥോ, സമന്തതോ യോജനസത്തമായതോ.

൧൦൦൮. ‘‘സുവണ്ണപട്ടേഹി സമന്തമോത്ഥടോ, ഉരസ്സ മുത്താഹി മണീഹി ചിത്തിതോ;
ലേഖാ സുവണ്ണസ്സ ച രൂപിയസ്സ ച, സോഭേന്തി വേളുരിയമയാ സുനിമ്മിതാ.

൧൦൦൯. ‘‘സീസഞ്ചിദം വേളുരിയസ്സ നിമ്മിതം, യുഗഞ്ചിദം ലോഹിതകായ ചിത്തിതം;

യുത്താ സുവണ്ണസ്സ ച രൂപിയസ്സ ച, സോഭന്തി അസ്സാ ച ഇമേ മനോജവാ.

൧൧൦. “കോ സോ തിട്ഠസി ഹേമരഥേ അധിട്ഠിതോ, ദേവാനമിന്ദോവ സഹസ്സവാഹനോ;
പുച്ഛാമി താഹം യസവന്ത കോവിദം, കഥം തയാ ലദ്ധോ അയം ഉളാരോ”തി.

൧൦൭. തത്ഥ **സഹസ്സരംസീ**തി സൂരിയോ. സോ ഹി അനേകസഹസ്സരംസിമന്തതായ “സഹസ്സരംസീ”തി വുച്ചതി. **യഥാമഹപ്പഭോ**തി അത്തനോ മഹത്തസ്സ അനുരൂപപ്പഭോ. യഥാ ഹി മഹത്തേന സൂരിയമണ്ഡലേന സദിസം ജോതിമണ്ഡലം നത്ഥി, ഏവം പഭായപി. തഥാ ഹി തം ഏകസ്മിം ഖണേ തീസു മഹാദീപേസു ആലോകം ഫരന്തം തിട്ഠതി. **ദിസം യഥാ ഭാതി നഭേ അനുക്കമ**ന്തി നഭേ ആകാസേ യഥേവ ദിസം അനുക്കമന്തോ ഗച്ഛന്തോ യഥാ യേന പകാരേന ഭാതി ദിബ്ബതി ജോതതി. **തഥാപകാരോ**തി താദിസാകാരോ. **തവായ**ന്തി തവ അയം.

൧൦൮. **സുവണ്ണപട്ടേഹീ**തി സുവണ്ണമയേഹി പട്ടേഹി. **സമന്തമോത്ഥടോ** സമന്തതോ ഛാദിതോ. **ഉരസ്സാ**തി ഉരോ അസ്സ, രഥസ്സ ഉരോതി ച ഈസാമൂലം വദതി. **ലേഖാ**തി വേളുരിയമയാ മാലാകമ്മലതാകമ്മാദിലേഖാ. താസം സുവണ്ണപട്ടേസു ച രജതപട്ടേസു ച ദിസ്സമാനത്താ വുത്തം **“സുവണ്ണസ്സ ച രൂപിയസ്സ ചാ”**തി. **സോഭേന്തീ**തി രഥം സോഭയന്തി.

൧൦൯. **സീസ**ന്തി രഥകുബ്ബരസീസം. **വേളുരിയസ്സ നിമ്മിത**ന്തി വേളുരിയേന നിമ്മിതം, വേളുരിയമണിമയന്തി അത്ഥോ. **ലോഹിതകായാ**തി ലോഹിതകമണിനാ, യേന കേനചി രത്തമണിനാ വാ. **യുത്താ**തി യോജിതാ, അഥ വാ **യോത്താ സുവണ്ണസ്സ ച രൂപിയസ്സ ചാ**തി സുവണ്ണമയാ ച രൂപിയമയാ ച യോത്താ, സങ്ഖലികാതി അത്ഥോ.

൧൧൦. **അധിട്ഠിതോ**തി അത്തനോ ദേവിദ്ധിയാ സകലമിദം ഠാനം അഭിഭവിത്വാ ഠിതോ. **സഹസ്സവാഹനോ**തി സഹസ്സയുത്തവാഹനോ, സഹസ്സആജാനീയയുത്തരഥോ ദേവാനമിന്ദോ യഥാതി അധിപ്പായോ. **യസവന്താ**തി ആലപനം, യസസ്സീതി അത്ഥോ. **കോവിദ**ന്തി കുസലഞാണവന്തം, രഥാരോഹനേ വാ ഛേകം. **അയം ഉളാരോ**തി അയം ഉളാരോ മഹന്തോ യസോതി അധിപ്പായോ.

ഏവം ഥേരേന പുട്ഠോ ദേവപുത്തോ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

൧൧൧. “സുജാതോ നാമഹം ഭന്തേ, രാജപുത്തോ പുരേ അഹും;
ത്വഞ്ച മം അനുകമ്പായ, സഞ്ഞമസ്മിം നിവേസയി.

൧൧൨. “ഖീണായുകഞ്ച മം ഞത്വാ, സരീരം പാദാസി സത്ഥുനോ;
ഇമം സുജാത പൂജേഹി, തം തേ അത്ഥായ ഹേഹിതി.

൧൧൩. “താഹം ഗന്ധേഹി മാലേഹി, പൂജയിത്വാ സമുയ്യുതോ;
പഹായ മാനുസം ദേഹം, ഉപപന്നോമ്ഹി നന്ദനം.

൧൧൪. “നന്ദനേ ച വനേ രമ്മേ, നാനാദിജഗണായുതേ;

രമാമി നച്ചഗീതേഹി, അച്ഛരാഹി പുരക്ഖതോ”തി.

൧൦൩-൬. തത്ഥ **സരീരന്തി** സരീരധാതും. **ഹേഹിതീതി** ഭവിസ്സതി. **സമുയ്യുതോതി** സമ്മാ ഉയ്യുത്തോ, യുത്തപ്പയുത്തോതി അത്ഥോ.

ഏവം ദേവപുത്തോ ഥേരേന പുച്ഛിതമത്ഥം കഥേത്വാ ഥേരം വന്ദിത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ പിതരം ആപുച്ഛിത്വാ രഥം ആരുയ്ഹ ദേവലോകമേവ ഗതോ. ഥേരോപി തമത്ഥം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തപരിസായ വിത്ഥാരേന ധമ്മകഥം കഥേസി. സാ ധമ്മകഥാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസി. അഥ ഥേരോ തം സബ്ബം അത്തനാ ച തേന ച കഥിതനിയാമേനേവ സങ്ഗീതികാലേ ധമ്മസങ്ഗാഹകാനം ആരോചേസി, തേ ച തം തഥാ സങ്ഗഹം ആരോപേസുന്തി.

ചൂളരഥവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൪. മഹാരഥവിമാനവണ്ണനാ

സഹസ്സയുത്തം ഹയവാഹനം സുഭന്തി മഹാരഥവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന ച സമയേന ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന ദേവചാരികം ചരന്തോ താവതിംസഭവനേ ഗോപാലസ്സ നാമ ദേവപുത്തസ്സ അത്തനോ വിമാനതോ നിക്ഖമിത്വാ സഹസ്സയുത്തം മഹന്തം ദിബ്ബരഥം അഭിരുയ്ഹ മഹന്തേന പരിവാരേന മഹതിയാ ദേവിദ്ധിയാ ഉയ്യാനകീളനത്ഥം ഗച്ഛന്തസ്സ അവിദൂരേ പാതുരഹോസി. തം ദിസ്വാ ദേവപുത്തോ സഞ്ജാതഗാരവബഹുമാനോ സഹസാ രഥതോ ഓരുയ്ഹ ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ അഞ്ജലിം സിരസി പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠാസി.

തസ്സിദം പുബ്ബകമ്മം - സോ കിര വിപസ്സിം ഭഗവന്തം സുവണ്ണമാലായ പൂജേത്വാ “ഇമസ്സ പുഞ്ഞസ്സ ആനുഭാവേന മയ്ഹം ഭവേ ഭവേ സോവണ്ണമയാ ഉരച്ഛദമാലാ നിബ്ബത്തതൂ”തി കതപണിധാനായ അനേകകപ്പേസു സുഗതീസുയേവ സംസരന്തിയാ കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കികിസ്സ കാസിരഞ്ഞോ അഗ്ഗമഹേസിയാ കുച്ഛിമ്ഹി നിബ്ബത്തായ യഥാപണിധാനം സുവണ്ണമാലാലാഭേന “ഉരച്ഛദമാലാ”തി ലദ്ധനാമായ ദേവകഞ്ഞാസദിസായ രാജധീതായ ആചരിയോ ഗോപാലോ നാമ ബ്രാഹ്മണോ ഹുത്വാ സസാവകസങ്ഘസ്സ കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ അസദിസദാനാദീനി മഹാദാനാനി പവത്തേത്വാ ഇന്ദ്രിയാനം അപരിപക്കഭാവേന അത്താനം രാജധീതരഞ്ച ഉദ്ദിസ്സ സത്ഥാരാ ദേസിതം ധമ്മം സുത്വാപി വിസേസം നിബ്ബത്തേതും അസക്കോന്തോ പുഥുജ്ജനകാലകിരിയമേവ കത്വാ യഥൂപചിതപുഞ്ഞാനുഭാവേന താവതിംസേസു യോജനസതികേ കനകവിമാനേ നിബ്ബത്തി, അനേകകോടിഅച്ഛരാപരിവാരോ അഹോസി, സത്തരതനമയോ ചസ്സ സഹസ്സയുത്തോ സുവിഭത്തഭിത്തിവിചിത്തോ സിനിദ്ധമധുരനിഗ്ഘോസോ അത്തനോ പഭാസമുദയേന അവഹസന്തോ വിയ ദിവങ്കരമണ്ഡലം ദിബ്ബോ ആജഞ്ഞരഥോ നിബ്ബത്തി.

സോ തത്ഥ യാവതായുകം ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ അപരാപരം ദേവേസുയേവ സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ തസ്സേവ കമ്മസ്സ വിപാകാവസേസേന യഥാവുത്തസമ്പത്തിവിഭവോ ഗോപാലോ ഏവ നാമ

ദേവപുത്തോ ഹുത്വാ താവതിംസേസുയേവ നിബ്ബത്തി. തം സന്ധായ വുത്തം “തേന ച സമയേന ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ…പേ॰… അഞ്ജലിം സിരസി പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠാസീ”തി.

ഏവം പന ഉപസങ്കമിത്വാ ഠിതം തം ദേവപുത്തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഇമാഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി -

൧൦൫൫. “സഹസ്സയുത്തം ഹയവാഹനം സുഭം, ആരുയ്ഹിമം സന്ദനം നേകചിത്തം;
ഉയ്യാനഭൂമിം അഭിതോ അനുക്കമം, പുരിന്ദദോ ഭൂതപതീവ വാസവോ.

൧൦൫൬. “സോവണ്ണമയാ തേ രഥകുബ്ബരാ ഉഭോ, ഫലേഹി അംസേഹി അതീവ സങ്ഗതാ;
സുജാതഗുമ്ബാ നരവീരനിട്ഠിതാ, വിരോചതി പന്നരസേവ ചന്ദോ.

൧൦൫൭. “സുവണ്ണജാലാവതതോ രഥോ അയം, ബഹൂഹി നാനാരതനേഹി ചിത്തിതോ;
സുനന്ദിഘോസോ ച സുഭസ്സരോ ച, വിരോചതീ ചാമരഹത്ഥബാഹുഭി.

൧൦൫൮. “ഇമാ ച നാഭ്യോ മനസാഭിനിമ്മിതാ, രഥസ്സ പാദന്തരമജ്ഝഭൂസിതാ;
ഇമാ ച നാഭ്യോ സതരാജിചിത്തിതാ, സതേരതാ വിജ്ജുരിവപ്പഭാസരേ.

൧൦൫൯. “അനേകചിത്താവതതോ രഥോ അയം, പുഥൂ ച നേമീ ച സഹസ്സരംസികോ;
തേസം സരോ സുയ്യതി വഗ്ഗുരൂപോ, പഞ്ചങ്ഗികം തൂരിയമിവപ്പവാദിതം.

൧൦൬൦. “സിരസ്മിം ചിത്തം മണിചന്ദകപ്പിതം, സദാ വിസുദ്ധം രുചിരം പഭസ്സരം;
സുവണ്ണരാജീഹി അതീവ സങ്ഗതം, വേളുരിയരാജീവ അതീവ സോഭതി.

൧൦൬൧. “ഇമേ ച വാളീ മണിചന്ദകപ്പിതാ, ആരോഹകമ്ബൂ സുജവാ ബ്രഹൂപമാ;
ബ്രഹാ മഹന്താ ബലിനോ മഹാജവാ, മനോ തവഞ്ഞായ തഥേവ സിംസരേ.

൧൦൬൨. “ഇമേ ച സബ്ബേ സഹിതാ ചതുക്കമാ, മനോ തവഞ്ഞായ തഥേവ സിംസരേ;
സമം വഹന്തീ മുദുകാ അനുദ്ധതാ, ആമോദമാനാ തുരഗാനമുത്തമാ.

൧൦൬൩. “ധുനന്തി വഗ്ഗന്തി പതന്തി ചമ്ബരേ, അബ്ഭുദ്ധുനന്താ സുകതേ പിളന്ധനേ;
തേസം സരോ സുയ്യതി വഗ്ഗുരൂപോ, പഞ്ചങ്ഗികം തൂരിയമിവപ്പവാദിതം.

൧൦൬൪. “രഥസ്സ ഘോസോ അപിളന്ധനാന ച, ഖുരസ്സ നാദോ അഭിഹിംസനായ ച;
ഘോസോ സുവഗ്ഗൂ സമിതസ്സ സുയ്യതി, ഗന്ധബ്ബതൂരിയാനി വിചിത്രസംവനേ.

“ആഥേ ഠിതാതാ മിഗമന്ദലോചനാ, ആളാരപമ്ഹാ ഹസിതാ പിയംവദാ;
വേളുരിയജാലാവതതാ തനുച്ഛവാ, സദേവ ഗന്ധബ്ബസൂരഗ്ഗപൂജിതാ.

“താ രത്തരത്തമ്ബരപീതവാസസാ, വിസാലനേത്താ അഭിരത്തലോചനാ;
കുലേ സുജാതാ സുതനൂ സുചിമ്ഹിതാ, രഥേ ഠിതാ പഞ്ജലികാ
ഉപട്ഠിതാ.

“താ കമ്ബുകേയൂരധരാ സുവാസസാ, സുമജ്ഝിമാ ഊരുഥനൂപപന്നാ;
വട്ടങ്ഗുലിയോ സുമുഖാ സുദസ്സനാ, രഥേ ഠിതാ പഞ്ജലികാ ഉപട്ഠിതാ.

“അഞ്ഞാ സുവേണീ സുസു മിസ്സകേസിയോ, സമം വിഭത്താഹി
പഭസ്സരാഹി ച;
അനുബ്ബതാ താ തവ മാനസേ രതാ, രഥേ ഠിതാ പഞ്ജലികാ ഉപട്ഠിതാ.

“ആവേളിനിയോ പദുമുപ്പലച്ഛദാ, അലങ്കതാ ചന്ദനസാരവാസിതാ;
അനുബ്ബതാ താ തവ മാനസേ രതാ, രഥേ ഠിതാ പഞ്ജലികാ ഉപട്ഠിതാ.

“താ മാലിനിയോ പദുമുപ്പലച്ഛദാ, അലങ്കതാ ചന്ദനസാരവാസിതാ;
അനുബ്ബതാ താ തവ മാനസേ രതാ, രഥേ ഠിതാ പഞ്ജലികാ ഉപട്ഠിതാ.

“കണ്ഠേസു തേ യാനി പിളന്ധനാനി, ഹത്ഥേസു പാദേസു തഥേവ
സീസേ;
ഓഭാസയന്തീ ദസ സബ്ബസോ ദിസാ, അബ്ഭുദ്ദയം സാരദികോവ
ഭാണുമാ.

“വാതസ്സ വേഗേന ച സമ്പകമ്പിതാ, ഭുജേസു മാലാ അപിളന്ധനാനി ച;
മുഞ്ചന്തി ഘോസം രുചിരം സുചിം സുഭം, സബ്ബേഹി വിഞ്ഞൂഹി
സുതബ്ബരൂപം.

“ഉയ്യാനഭൂമ്യാ ച ദുവദ്ധതോ ഠിതാ, രഥാ ച നാഗാ തൂരിയാനി ച
സരോ;
തമേവ ദേവിന്ദ പമോദയന്തി, വീണാ യഥാ പോക്ഖരപത്തബാഹുഭി.

“ഇമാസു വീണാസു ബഹൂസു വഗ്ഗൂസു, മനുഞ്ഞരൂപാസു ഹദയേരിതം
പീതിം;
പവജ്ജമാനാസു അതീവ അച്ഛരാ, ഭമന്തി കഞ്ഞാ പദുമേസു
സിക്ഖിതാ.

“യദാ ച ഗീതാനി ച വാദിതാനി ച, നച്ചാനി ചിമാനി സമേന്തി
ഏകതോ;
അഥേത്ഥ നച്ചന്തി അഥേത്ഥ അച്ഛരാ, ഓഭാസയന്തീ ഉഭതോ വരിത്ഥിയോ.

“സോ മോദസി തൂരിയഗണപ്പബോധനോ, മഹീയമാനോ
വജിരാവുധോരിവ;
ഇമാസു വീണാസു ബഹൂസു വഗ്ഗൂസു, മനുഞ്ഞരൂപാസു ഹദയേരിതം
പീതിം.

“കിം ത്വം പുരേ കമ്മമകാസി അത്തനാ, മനുസ്സഭൂതോ പുരിമായ
ജാതിയാ;

ഉപോസഥം കം വാ തുവം ഉപാവസി, കം ധമ്മചരിയം വതമാഭിരോചയി.

൧൦൧൬. ‘‘നയിദമപ്പസ്സ കതസ്സ കമ്മുനോ, പുബ്ബേ സുചിണ്ണസ്സ ഉപോസഥസ്സ വാ;
ഇദ്ധാനുഭാവോ വിപുലോ അയം തവ, യം ദേവസങ്ഘം
അഭിരോചസേ ഭുസം.

൧൦൧൭. ‘‘ദാനസ്സ തേ ഇദം ഫലം, അഥോ സീലസ്സ വാ പന;
അഥോ അഞ്ജലികമ്മസ്സ, തം മേ അക്ഖാഹി പുച്ഛിതോ’’തി.

൧൦൧൮. തത്ഥ **സഹസ്സയുത്ത**ന്തി സഹസ്സേന യുത്തം, സഹസ്സം വാ യുത്തം യോജിതം ഏതസ്മിന്തി സഹസ്സയുത്തം. കസ്സ പനേതം സഹസ്സന്തി? ‘‘ഹയവാഹന’’ന്തി അനന്തരം വുച്ചമാനത്താ ഹയാനന്തി അയമത്ഥോ വിഞ്ഞായതേവ. ഹയാ വാഹനം ഏതസ്സാതി ഹയവാഹനം. കേചി പന ‘‘സഹസ്സയുത്തഹയവാഹന’’ന്തി അനുനാസികലോപം ഏകമേവ സമാസപദം കത്വാ വണ്ണേന്തി, ഏതസ്മിം പക്ഖേ ഹയവാഹനം വിയ വാഹനന്തി അത്ഥോ യുജ്ജതി. ഹയവാഹനസഹസ്സയുത്തം യുത്തഹയവാഹനസഹസ്സന്തി ഹി അത്ഥോ. അപരേ പന ‘‘സഹസ്സയുത്തന്തി സഹസ്സദിബ്ബാജഞ്ഞയുത്ത’’ന്തി വദന്തി. **സന്ദന**ന്തി രഥം. **നേകചിത്ത**ന്തി അനേകചിത്തം നാനാവിധവിചിത്തവന്തം. **ഉയ്യാനഭൂമിം അഭിതോ**തി ഉയ്യാനഭൂമിയാ സമീപേ. ‘‘അഭിതോ’’തി ഹി പദം അപേക്ഖിത്വാ സാമിഅത്ഥേ ഏതം ഉപയോഗവചനം. കേചി പന ‘‘ഉയ്യാനഭൂമ്യാ’’തിപി പഠന്തി, തേ സദ്ദനയമ്പി അനുപധാരേന്താ പഠന്തി. **അനുക്കമ**ന്തി ഗച്ഛന്തോ പുരിന്ദദോ ഭൂതപതീവ വാസവോ വിരോചസീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൦൧൯. **സോവണ്ണമയാ**തി സുവണ്ണമയാ. **തേ**തി തവ. **രഥകുബ്ബരാ ഉഭോ**തി രഥസ്സ ഉഭോസു പസ്സേസു വേദികാ. യോ ഹി രഥസ്സ സോഭനത്ഥഞ്ചേവ ഉപരി ഠിതാനം ഗുത്തത്ഥഞ്ച ഉഭോസു പസ്സേസു വേദികാകാരേന പരിക്ഖേപോ കരീയതി, തസ്സ പുരിമഭാഗേ ഉഭോസു പസ്സേസു യാവ രഥീസാ, താവ ഹത്ഥേഹി ഗഹണയോഗ്ഗോ രഥസ്സ അവയവവിസേസോ, ഇധ സോ ഏവ കുബ്ബരോതി അധിപ്പേതോ. തേനേവാഹ ‘‘ഉഭോ’’തി. അഞ്ഞത്ഥ പന രഥീസാ കുബ്ബരോതി വുച്ചതി. **ഫലേഹീ**തി രഥൂപത്ഥമ്ഭസ്സ ദക്ഖിണവാമഭേദേഹി ദ്വീഹി ഫലേഹി, പരിയന്താവേത്ഥ ഫലാതി വുത്താ. **അംസേഹീ**തി കുബ്ബരഫലേ പതിട്ഠിതേഹി ഹേട്ഠിമഅംസേഹി. **അതീവ സങ്ഗതാ**തി അതിവിയ സുട്ഠു സങ്ഗതാ സുഫസ്സിതാ നിബ്ബിവരാ. ഇദഞ്ച സിപ്പിവിരചിതേ കിത്തിമരഥേ ലബ്ഭമാനവിസേസം തത്ഥ ആരോപേത്വാ വുത്തം. സോ പന അപോരിസതായ അകിത്തിമോ സയംജാതോ കേനചി അഘടിതോയേവ. **സുജാതഗുമ്ബാ**തി സുസണ്ഠിതഥമ്ഭകസമുദായാ. യേ ഹി വേദികായ നിരന്തരം ഠിതാ സുസണ്ഠിതഘടകാദിഅവയവവിസേസവന്തോ ഥമ്ഭകസമുദായാ, തേസം വസേനേവം വുത്തം ‘‘സുജാതഗുമ്ബാ’’തി. **നരവീരനിട്ഠിതാ**തി സിപ്പാചരിയേഹി നിട്ഠാപിതസദിസാ. സിപ്പാചരിയാ ഹി അത്തനോ സരീരഖേദം അചിന്തേത്വാ വീരിയബലേന സിപ്പസ്സ സുട്ഠു വിചാരണതോ നരേസു വീരിയവന്തോതി ഇധ ‘‘നരവീരാ’’തി വുത്താ. **നരവീരാ**തി വാ ദേവപുത്തസ്സ ആലപനം. **നിട്ഠിതാ**തി പരിയോസിതാ പരിപുണ്ണസോഭാതിസയാ. ‘‘നരവീരനിമ്മിതാ’’തി വാ പാഠോ, നരേസു ധിതിസമ്പന്നേഹി നിമ്മിതസദിസാതി

അത്ഥോ. ഏവംവിധകുബ്ബരതായ അയം തവ രഥോ വിരോചതി. കിം വിയ? **പന്നരസേവ ചന്ദോ,** സുക്കപക്ഖേ പന്നരസിയം പരിപുണ്ണകാലേ ചന്ദിമാ വിയ.

൧൦൭. **സുവണ്ണജാലാവതതോ**തി സുവണ്ണജാലകേഹി അവതതോ ഛാദിതോ. "സുവണ്ണജാലാവിതതോ"തിപി പാഠോ, ഗവച്ഛിതോതി അത്ഥോ. **ബഹൂഹീ**തി അനേകേഹി. **നാനാരതനേഹീ**തി പദുമരാഗഫുസ്സരാഗാദിനാനാവിധരതനേഹി. **സുനന്ദിഘോസോ**തി സുട്ഠു നന്ദിതബ്ബഘോസോ, സവനീയമധുരനിന്നാദോതി അത്ഥോ. **സുനന്ദിഘോസോ**തി വാ സുട്ഠു കതനന്ദിഘോസോ, നച്ചനാദീനം ദസ്സനാദീസു പവത്തിതസാധുകാരസദ്ദാദിവസേന കതപമോദനിന്നാദോതി അത്ഥോ, "കാലേന കാലം ആസീവാദനവസേന സുട്ഠു പയുത്തനന്ദിഘോസോ"തി ച വദന്തി. **സുഭസ്സരോ**തി സുട്ഠു അതിവിയ ഓഭാസനസഭാവോ, തഥ വാ പവത്തമാനാനം ദേവതാനം സോഭനേന ഗീതവാദിതസ്സരേന സുഭസ്സരോ. **ചാമരഹത്ഥബാഹുഭീ**തി ചാമരഹത്ഥയുത്തബാഹൂഹി ഇതോ ചിതോ ച ബീജയമാന ചാമരകലാപേഹി ദേവതാനം ഭുജേഹി, തഥാഭൂതാഹി ദേവതാഹി വാ വിരോചതി.

൧൦൮. **നാഭ്യോ**തി രഥചക്കാനം നാഭിയോ. **മനസാഭിനിമ്മിതാ**തി "ഇമേ ഈദിസാ ഹോന്തൂ"തി ചിത്തേന നിമ്മിതസദിസാ. **രഥസ്സ പാദന്തരമജ്ഝഭൂസിതാ**തി രഥസ്സ പാദാനം രഥചക്കാനം അന്തേന നേമിനാ നാനാരതനസമുജ്ജലേന അരാനം വേമജ്ഝേന ച മണ്ഡിതാ. **സതരാജിചിത്തിതാ**തി അനേകവണ്ണാഹി അനേകസതാഹി രാജീഹി ലേഖാഹി ചിത്തിതാ വിചിത്തഭാവം ഗതാ. **സതേരതാ വിജ്ജുരിവാ**തി സതേരതസങ്ഖാതവിജ്ജുലതാ വിയ പഭാസരേ വിജ്ജോതന്തി.

൧൦൯. **അനേകചിത്താവതതോ**തി അനേകേഹി മാലാകമ്മാദിചിത്തേഹി അവതതോ സമോകിണ്ണോ. "അനേകചിത്താവിതതോ"തിപി പഠന്തി, സോയേവ അത്ഥോ, ഗാഥാസുഖത്ഥം പന ദീഘകരണം. **പുഥൂ ച നേമീ ചാ**തി പുഥുലനേമി ച, ഏകോ ച-കാരോ നിപാതമത്തം. **സഹസ്സരംസികോ**തി അനേകസഹസ്സരംസികോ. "സഹസ്സരംസിയോ"തിപി പാളി. അപരേ പന "നതാ രംസിയോ"തി ച പഠന്തി, തത്ഥ **നതാ**തി അജ്ജിയധനുദണ്ഡകോ വിയ ഓണതാ നേമിപ്പദേസാ. **സഹസ്സരംസിയോ**തി സൂരിയമണ്ഡലം വിയ വിപ്ഫുരന്തകിരണജാലാ. **തേസ**ന്തി ഓലമ്ബമാനകിങ്കിണികജാലാനം നേമിപ്പദേസാനം.

൧൧൦. **സിരസ്മി**ന്തി സീസേ, രഥസ്സ സീസേതി അത്ഥോ. സിരോ വാ അസ്മിം രഥേ. **ചിത്ത**ന്തി വിചിത്തം. **മണിചന്ദകപ്പിത**ന്തി മണിമയമണ്ഡലാനുവിദ്ധം ചന്ദമണ്ഡലസദിസേന മണിനാ അനുവിദ്ധം. **രുചിരം പഭസ്സര**ന്തി ഇമിനാ തസ്സ ചന്ദമണ്ഡലസദിസതംയേവ വിഭാവേതി, **സദാ വിസുദ്ധ**ന്തി ഇമിനാ പനസ്സ ചന്ദമണ്ഡലതോപി വിസേസം ദസ്സേതി. **സുവണ്ണരാജീഹീ**തി അന്തരന്തരാ വട്ടാകാരേന സണ്ഠിതാഹി സുവണ്ണലേഖാഹി. **സങ്ഗത**ന്തി സഹിതം. **വേളുരിയരാജീവാ**തി അന്തരന്തരാ സുവണ്ണരാജീഹി ഖചിതമണിമണ്ഡലത്താ വേളുരിയരാജീഹി വിയ സോഭതി. "വേളുരിയരാജീഹീ"തി ച പഠന്തി.

൧൧൧. **വാളീ**തി വാളവന്തോ സമ്പന്നവാളധിനോ, അസ്സേ സന്ധായ വദതി . "വാജീ"തി വാ പാഠോ. **മണിചന്ദകപ്പിതാ**തി ചാമരോലമ്ബനട്ഠാനേസു

മണിമയചന്ദകാനുവിദ്ധാ. **ആരോഹകമ്ബൂ**തി ഉച്ചാ ചേവ തദനുരൂപപരിണാഹാ ച, ആരോഹപരിണാഹസമ്പന്നാതി അത്ഥോ. **സുജവാ**തി സുന്ദരജവാ ജവവന്തോ **മഹാജവാ,** സോഭനഗതികാതി അത്ഥോ. **ബ്രഹൂപമാ**തി ബ്രഹാ വിയ പമിനിതബ്ബാ, അത്തനോ പമാണതോ അധികാ വിയ പഞ്ഞായന്താതി അത്ഥോ. **ബ്രഹാ**തി വുഡ്ഢാ പവഡ്ഢസബ്ബങ്ഗപച്ചങ്ഗാ. **മഹന്താ**തി മഹാനുഭാവാ മഹിദ്ധികാ. **ബലിനോ**തി സരീരബലേന ച ഉസ്സാഹബലേന ച ബലവന്തോ. **മഹാജവാ**തി സീഘവേഗാ. **മനോ തവഞ്ഞായാ**തി തവ ചിത്തം ഞത്വാ. **തഥേവാ**തി ചിത്താനുരൂപമേവ. **സിംസരേ**തി സംസപ്പരേ, പവത്തരേതി അത്ഥോ.

൧൦൨൨. ഇമേതി യഥാവുത്തഅസ്സേ സന്ധായാഹ. **സബ്ബേ**തി സഹസ്സമത്താപി. **സഹിതാ**തി സമാനജവതായ സമാനഗമനതായ ച ഗതിയം സഹിതാ, അഞ്ഞമഞ്ഞം അനൂനാധികഗമനാതി അത്ഥോ. ചതൂഹി പാദേഹി കമന്തി ഗച്ഛന്തീതി **ചതുക്കമാ. സമം വഹന്തീ**തി "സഹിതാ"തി പദേന വുത്തമേവത്ഥം പാകടതരം കരോതി. **മുദുകാ**തി മുദുസഭാവാ, ഭദ്രാ ആജാനീയാതി അത്ഥോ. തേനാഹ **"അനുദ്ധതാ"**തി, ഉദ്ധതരഹിതാ ഖോഭം അകരോന്താതി അത്ഥോ. **ആമോദമാനാ**തി പമോദമാനാ, അഖളുങ്കതായ അഞ്ഞമഞ്ഞം രഥികാദീനഞ്ച തുട്ഠിം പവേദയന്താതി അത്ഥോ.

൧൦൨൩. ധുനന്തീതി ചാമരഭാരം കേസരഭാരം വാലധിഞ്ച വിധുനന്തി. **വഗ്ഗന്തീ**തി കദാചി പദേ പദം നിക്ഖിപന്താ വഗ്ഗനേന ഗമനേന ഗച്ഛന്തി. **പതന്തീ**തി കദാചി പവത്തന്തി, ലങ്ഘന്തീതി അത്ഥോ. "പ്ലവന്തീ"തി ച കേചി പഠന്തി, സോയേവത്ഥോ. **അബ്ഭുദ്ധുനന്താ**തി കമ്മസിപ്പിനാ സുകതേ സുട്ഠു നിമ്മിതേ ഖുദ്ദകഘണ്ടാദിഅസ്സാലങ്കാരേ അഭിഉദ്ധുനന്താ അധികം ഉദ്ധുനന്താ. **തേസ**ന്തി തേസം പിളന്ധനാനം.

൧൦൨൪. രഥസ്സ ഘോസോതി യഥാവുത്തോ രഥനിഗ്ഘോസോ. **അപിളന്ധനാന ചാ**തി അ-കാരോ നിപാതമത്തം . പിളന്ധനാനം ആഭരണാനം. അപിളന്ധനന്തി ച ആഭരണപരിയായോതി വാ വദന്തി, രഥസ്സാനം ആഭരണാനഞ്ചഘോസോതി അത്ഥോ. **ഖുരസ്സ നാദോ**തി തുരങ്ഗാനം ഖുരനിപാതസദ്ദോ. കിഞ്ചാപി അസ്സാ ആകാസേന ഗച്ഛന്തി, മധുരസ്സ പന ഖുരനിപാതസദ്ദസ്സ ഉപലദ്ധിഹേതുഭൂതേന കമ്മുനാ തേസം ഖുരനിക്ഖേപേ ഖുരനിക്ഖേപേ പടിഘാതോ ലബ്ഭതീതി വദന്തി. **അഭിഹിംസനായ ചാ**തി അസ്സാനം അധികഹിംസനേന ച, അന്തരന്തരാ അസ്സേഹി പവത്തിതഹേസനേന ചാതി അത്ഥോ. "അഭിഹേസനായ ചാ"തി കേചി പഠന്തി. **സമിതസ്സാ**തി സമുദിതസ്സ ദിബ്ബജനസ്സ ഘോസോ ച സുവഗ്ഗു സുമധുരം സുയ്യതി. കിം വിയാതി ആഹ **"ഗന്ധബ്ബതൂരിയാനി വിചിത്രസംവനേ"**തി, ചിത്രലതാവനേ ഗന്ധബ്ബദേവപുത്താനം പഞ്ചങ്ഗികതൂരിയാനി വിയ. തൂരിയസന്നിസ്സിതോ ഹി സദ്ദോ "തൂരിയാനീ"തി വുത്തോ നിസ്സയവോഹാരേന. "ഗന്ധബ്ബതൂരിയാന ച വിചിത്രസംവനേ"തി ച പാഠോ, "തൂരിയാനഞ്ച"ഇതി അനുനാസികം ആനേത്വാ യോജേതബ്ബം. അപരേ "ഗന്ധബ്ബതൂരിയാനി വിചിത്രപവനേ"തി പഠന്തി.

൧൦൨൫. രഥേ ഠിതാതാതി രഥേ ഠിതാ ഏതാ. **മിഗമന്ദലോചനാ**തി മിഗച്ഛാപികാനം വിയ മുദുസിനിദ്ധദിട്ഠിനിപാതാ. **ആളാരപമ്ഹാ**തി ബഹലസങ്ഗതപഖുമാ, ഗോപഖുമാതി അത്ഥോ. **ഹസിതാ**തി പഹസിതാ, പഹംസിതമുഖാതി അത്ഥോ . **പിയംവദാ**തി പിയവാദിനിയോ.

വേളുരിയജാലാവതതാതി വേളുരിയമണിമയേന ജാലേന ഛാദിതസരീരാ. **തനുച്ഛവാ**തി സുഖുമച്ഛവിയോ. **സദേവാ**തി സദാ ഏവ സബ്ബകാലമേവ. **ഗന്ധബ്ബസുരഗ്ഗപൂജിതാ**തി ഗന്ധബ്ബദേവതാഹി ചേവ അപരാഹി ച അഗ്ഗദേവതാഹി ലദ്ധപൂജാ.

൧൦൨. **താ രത്തരത്തമ്ബരപീതവാസസാ**തി രജനീയരൂപാ ച രത്തപീതവത്ഥാ ച. **അഭിരത്തലോചനാ**തി വിസേസതോ രത്തരാജീഹി ഉപസോഭിതനയനാ. **കുലേ സുജാതാ**തി സിന്ധവകുലേ സുജാതാ വിസിട്ഠദേവനികായേ സമ്ഭവാ. **സുതനൂ**തി സുന്ദരസരീരാ. **സുചിമ്ഹിതാ**തി സുദ്ധസിതകരണാ.

൧൦൩. **താ കമ്ബുകേയൂരധരാ**തി സുവണ്ണമയകേയൂരധരാ. **സുമജ്ഝിമാ**തി വിലഗ്ഗമജ്ഝാ. **ഊരുഥനൂപപന്നാ**തി സമ്പന്നഊരുഥനാ, കദലിക്ഖന്ധസദിസഊരു ചേവ സമുഗ്ഗസദിസഥനാ ച. **വട്ടങ്ഗുലിയോ**തി അനുപുബ്ബതോ വട്ടങ്ഗുലിയോ. **സുമുഖാ**തി സുന്ദരമുഖാ, പമുദിതമുഖാ വാ. **സുദസ്സനാ**തി ദസ്സനീയാ.

൧൦൪. **അഞ്ഞാ**തി ഏകച്ചാ. **സുവേണീ**തി സുന്ദരകേസവേണിയോ. **സുസൂ**തി ദഹരാ. **മിസ്സകേസിയോ**തി രത്തമാലാദീഹി മിസ്സിതകേസവട്ടിയോ. കഥം? **സമം വിഭത്താഹി പഭസ്സരാഹി ചാ**തി, സമം അഞ്ഞമഞ്ഞസദിസം നാനാവിഭത്തിവസേന വിഭത്താഹി സുവണ്ണചീരാദിഖചിതാഹി ഇന്ദനീലമണിആദയോ വിയ പഭസ്സരാഹി കേസവട്ടീഹി മിസ്സിതകേസിയോതി യോജനാ. **അനുബ്ബതാ**തി അനുകൂലകിരിയാ. **താ**തി അച്ഛരായോ.

൧൦൫. **ചന്ദനസാരവോസിതാ**തി സാരഭൂതേന ദിബ്ബചന്ദനേന ഉല്ലിത്താ വിച്ഛുരിതാ.

൧൧൧. **കണ്ഠേസൂ**തിആദിനാ ഗീവൂപഗഹത്ഥൂപഗപാദൂപഗസീസൂപഗാദിആഭരണാനി ദസ്സേതി. **ഓഭാസയന്തീ**തി കണ്ഠേസു യാനി പിളന്ധനാനി, തേഹി ഓഭാസയന്തീതി യോജനാ. ഏവം സേസേസുപി. **അബ്ഭുദ്ദയന്തി** അഭിഉഗ്ഗച്ഛന്തോ, "അബ്ഭുദ്ദസ"ന്തിപി പാഠോ, സോയേവത്ഥോ. **സാരദികോ**തി സരദകാലികോ. **ഭാണുമാ**തി സൂരിയോ. സോ ഹി അബ്ഭാദിദോസവിരഹേന ദസപി ദിസാ സുട്ഠു ഓഭാസേതി.

൧൧൨. **വാതസ്സ വേഗേന ചാ**തി മനുഞ്ഞഗന്ധൂപഹാരം സദ്ദൂപഹാരഞ്ച കരോന്തേന ഉപഹരന്തേന വിയ വായന്തേന വാതസ്സ വേഗേന രഥതുരങ്ഗവേഗേന ച. **മുഞ്ചന്തീ**തി വിസ്സജ്ജേന്തി. **രുചിര**ന്തി പഞ്ചങ്ഗികതൂരിയാനി വിയ ഉപരൂപരി രുചിദായകം. **സുചി**ന്തി സുദ്ധം അസംസട്ഠം. **സുഭ**ന്തി മനുഞ്ഞം. **സബ്ബേഹി വിഞ്ഞൂഹി സുതബ്ബരൂപ**ന്തി സബ്ബേഹിപി വിഞ്ഞുജാതികേഹി ഗന്ധബ്ബസമയഞ്ഞൂഹി സോതബ്ബം സവനീയം ഉത്തമസഭാവം ഘോസം മുഞ്ചന്തീതി യോജനാ.

൧൧൧. **ഉയ്യാനഭൂമ്യാ**തി ഉയ്യാനഭൂമിയം. **ദുവദ്ധതോ**തി ദ്വീഹി അദ്ധപസ്സേഹി. "ദുഭതോ ച ഠിതാ"തിപി പഠന്തി, സോയേവത്ഥോ. **രഥാ**തി രഥേ. **നാഗാ**തി നാഗേ. ഉപയോഗത്ഥേ ഹി ഏതം പച്ചത്തവചനം. **സരോ**തി രഥനാഗതൂരിയാനി പടിച്ച നിബ്ബത്തോ സരോ. **ദേവിന്ദാ**തി ദേവപുത്തം ആലപതി. **വീണാ യഥാ പോക്ഖരപത്തബാഹുഭീ**തി യഥാ വീണാ സമ്മദേവ

യോജിതേഹി ദോണിപത്തബാഹുദണ്ഡേഹി തംതംമുച്ഛനാനുരൂപം അവട്ഠിതേഹി വാദിയമാനാ സുണന്തം ജനം പമോദേതി, ഏവം തം രഥാദയോ അത്തനോ സരേന പമോദയന്തി. സുസിക്ഖിതഭാവേന പോക്ഖരഭാവം സുന്ദരഭാവം പത്തേഹി വീണാവാദകസ്സ ഹത്ഥേഹി പവാദിതാ വീണാ യഥാ മഹാജനം പമോദേതി, ഏവം തം രഥാദയോ അത്തനോ സരേന പമോദയന്തീതി.

൧൦൪. **ഇമാസു വീണാസൂ**തി ഗാഥായ അയം സങ്ഖേപത്ഥോ - **ഇമാസു** ഉജുകോടിവങ്കബ്രഹതീനന്ദിനീതിസരആദിഭേദാസു **ബഹൂസു വീണാസു** സിനിദ്ധമധുരസ്സരതായ **വഗ്ഗൂസു** തതോ ഏവ **മനുഞ്ഞരൂപാസു ഹദയേരിതം** ഹദയങ്ഗമം ഹദയഹാരിനിം **പീതിം** പീതിനിമിത്തം **പവജ്ജമാനാസു** പവാദിയമാനാസു **അച്ഛരാ ദേവകഞ്ഞാ** പീതിവേഗുക്ഖിത്തതായ അത്തനോ സുസിക്ഖിതതായ ച **ദിബ്ബപദുമേസു ഭമന്തി** നച്ചം ദസ്സേന്തിയോ സഞ്ചരന്തി.

൧൦൫. **ഇമാനീ**തി ഇദം പച്ചേകം യോജേതബ്ബം "ഇമാനി ഗീതാനി, ഇമാനി വാദിതാനി, ഇമാനി നച്ചാനി ചാ"തി. **സമേന്തി ഏകതോ**തി ഏകജ്ഝം സമരസാനി ഹോന്തി. അഥ വാ **സമേന്തി ഏകതോ**തി ഏകതോ ഏകജ്ഝം സമാനി സമരസാനി കരോന്തി, തന്തിസ്സരം ഗീതസ്സരേന, ഗീതസ്സരഞ്ച തന്തിസ്സരേന സംസന്ദന്തിയോ നച്ചനേന യഥാധിഗതേ ഹസ്സാദിരസേ അപരിഹാപേന്തിയോ സമേന്തി സമാനേന്തീതി അത്ഥോ. **അഥേത്ഥ നച്ചന്തി അഥേത്ഥ അച്ഛരാ ഓഭാസയന്തീ**തി ഏവം ഗീതാദീനി സമരസേ കരോന്തിയോ അഥ അഞ്ഞാ ഏകച്ചാ അച്ഛരാ ഏത്ഥ ഏതസ്മിം തവ രഥേ നച്ചന്തി, അഥ അഞ്ഞാ വരിത്ഥിയോ ഉത്തമിത്ഥിയോ നച്ചം പസ്സന്തിയോ അത്തനോ സരീരോഭാസേന ചേവ വത്ഥാഭരണഓഭാസേന ച ഏത്ഥ ഏതസ്മിം പദേസേ ഉഭതോ ദ്വീസു പസ്സേസു ദസപി ദിസാ കേവലം ഓഭാസയന്തി വിജ്ജോതയന്തീതി അത്ഥോ.

൧൦൬. **സോ**തി സോ ത്വം ഏവംഭൂതോ. **തൂരിയഗണപ്പബോധനോ**തി ദിബ്ബതൂരിയസമൂഹേന കതപീതിപബോധനോ. **മഹീയമാനോ**തി പൂജീയമാനോ. **വജിരാവുധോരിവാ**തി ഇന്ദോ വിയ.

൧൦൭. **ഉപോസഥം കം വാ തുവം ഉപാവസീ**തി അഞ്ഞേഹിപി ഉപോസഥോ ഉപവസീയതി, ത്വം കം വാ കീദിസം നാമ ഉപോസഥം ഉപവസീതി പുച്ഛതി. **ധമ്മചരിയ**ന്തി ദാനാദിപുഞ്ഞപടിപത്തിം. **വത**ന്തി വതസമാദാനം. **അഭിരോചയീ**തി അഭിരോചേസി, രുച്ചിത്വാ പൂരേസീതി അത്ഥോ. "അഭിരാധയീ"തിപി പാഠോ, സാധേസി നിപ്ഫാദേസീതി അത്ഥോ.

൧൦൮. **ഇദ**ന്തി നിപാതമത്തം, ഇദം വാ ഫലന്തി അധിപ്പായോ. **അഭിരോചസേ**തി അഭിഭവിത്വാ വിജ്ജോതസി.

ഏവം മഹാഥേരേന പുട്ഠോ ദേവപുത്തോ തമത്ഥം ആചിക്ഖി. തേന വുത്തം -

൧൦൯. "സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതോ;
പഞ്ഹം പുട്ഠോ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല"ന്തി.

൧൧൦. "ജിതിന്ദ്രിയം ബുദ്ധമനോമനിക്കമം, നരുത്തമം കസ്സപമഗ്ഗപുഗ്ഗലം;
അവാപുരന്തം അമതസ്സ ദ്വാരം, ദേവാതിദേവം സതപുഞ്ഞലക്ഖണം.

ഫംർത്ഥ. ‘‘തമദ്ദസം കുഞ്ജരമോഘതിണ്ണം, സുവണ്ണസിങ്ഗീനദബിമ്ബസാദിസം;
ദിസ്വാന തം ഖിപ്പമഹും സുചീമനോ, തമേവ ദിസ്വാന സുഭാസിതദ്ധജം.

ഫംർന. ‘‘തമന്നപാനം അഥവാപി ചീവരം, സുചിം പണീതം രസസാ ഉപേതം;
പുപ്ഫാഭികിണ്ണമ്ഹി സകേ നിവേസനേ, പതിട്ഠപേസിം സ
അസങ്ഗമാനസോ.

ഫംർര. ‘‘തമന്നപാനേന ച ചീവരേന ച, ഖജ്ജേന ഭോജ്ജേന ച സായനേന ച;
സന്തപ്പയിത്വാ ദ്വിപദാനമുത്തമം, സോ സഗ്ഗസോ ദേവപുരേ രമാമഹം.

ഫംർഃ. ‘‘ഏതേനുപായേന ഇമം നിരഗ്ഗളം, യഞ്ഞം യജിത്വാ തിവിധം വിസുദ്ധം;
പഹായഹം മാനുസകം സമുസ്സയം, ഇന്ദൂപമോ ദേവപുരേ രമാമഹം.

ഫംർന്ന. ‘‘ആയുഞ്ച വണ്ണഞ്ച സുഖം ബലഞ്ച, പണീതരൂപം അതികങ്ഖതാ മുനി;
അന്നഞ്ച പാനഞ്ച ബഹും സുസങ്ഖതം, പതിട്ഠപേതബ്ബമസങ്ഗമാനസേ.

ഫംർര. ‘‘നയിമസ്മിം ലോകേ പരസ്മിം വാ പന, ബുദ്ധേന സേട്ഠോ വ സമോ
വ വിജ്ജതി;
ആഹുനേയ്യാനം പരമാഹുതിം ഗതോ, പുഞ്ഞത്ഥികാനം
വിപുലപ്ഫലേസിന’’ന്തി.

ഫംർഫ. തത്ഥ **ജിതിന്ദ്രിയ**ന്തി മനച്ഛട്ഠാനം ഇന്ദ്രിയാനം ബോധിമൂലേയേവ അഗ്ഗമഗ്ഗേന ജിതത്താ നിബ്ബിസേവനഭാവസ്സ കതത്താ ജിതിന്ദ്രിയം. അഭിഞ്ഞേയ്യാദീനം അഭിഞ്ഞേയ്യാദിഭാവതോ അനവസേസതോ അഭിസമ്ബുദ്ധത്താ **ബുദ്ധം**. പുരിപുണ്ണവീരിയതായ **അനോമനിക്കമം** ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതസ്സ വീരിയസ്സ ചതുബ്ബിധസമ്മപ്പധാനസ്സ ച പാരിപൂരിയാതി അത്ഥോ. **നരുത്തമ**ന്തി നരാനം ഉത്തമം ദ്വിപദുത്തമം. **കസ്സപ**ന്തി ഭഗവന്തം ഗോത്തേന വദതി. **അവാപുരന്തം അമതസ്സ ദ്വാര**ന്തി കോണാഗമനസ്സ ഭഗവതോ സാസനന്തരധാനതോ പഭുതി പിഹിതം നിബ്ബാനമഹാനഗരസ്സ ദ്വാരം അരിയമഗ്ഗം വിവരന്തം. **ദേവാതിദേവ**ന്തി സബ്ബേസമ്പി ദേവാനം അതിദേവം. **സതപുഞ്ഞലക്ഖണ**ന്തി അനേകസതപുഞ്ഞവസേന നിബ്ബത്തമഹാപുരിസലക്ഖണം.

ഫംർവ. **കുഞ്ജര**ന്തി കിലേസപടിസത്തുനിമ്മദ്ദനേന കുഞ്ജരസദിസം, മഹാനാഗന്തി അത്ഥോ. ചതുന്നം ഓഘാനം സംസാരമഹോഘസ്സ തരിതത്താ **ഓഘതിണ്ണം. സുവണ്ണസിങ്ഗീനദബിമ്ബസാദിസ**ന്തി സിങ്ഗീസുവണ്ണജമ്ബുനദസുവണ്ണരൂപസദിസം, കഞ്ചനസന്നിഭത്തചന്തി അത്ഥോ. **ദിസ്വാന തം ഖിപ്പമഹും സുചീമനോ**തി തം കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധം ദിസ്വാ ഖിപ്പം താവദേവ ‘‘സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ഭഗവാ’’തി പസാദവസേന കിലേസമലാപഗമനേന സുചിമനോ വിസുദ്ധമനോ അഹോസിം, തഞ്ച ഖോ **തമേവ ദിസ്വാന** തം ദിസ്വാ ഏവ. **സുഭാസിതദ്ധജ**ന്തി ധമ്മദ്ധജം.

ഫംർന. **തമന്നപാന**ന്തി തമ്ഹി ഭഗവതി അന്നഞ്ച പാനഞ്ച. **അഥവാപി ചീവര**ന്തി അഥ ചീവരമ്പി. **രസസാ ഉപേത**ന്തി രസേന ഉപേതം സാദുരസം, ഉളാരന്തി അത്ഥോ . **പുപ്ഫാഭികിണ്ണമ്ഹീ**തി ഗന്ധിതേഹി ച അഗന്ധികേഹി ച പുപ്ഫേഹി ഓലമ്ബനവസേന സന്ഥരണവസേന ച അഭികിണ്ണേ. **പതിട്ഠപേസി**ന്തി പടിപാദേസിം അദാസിം. **അസങ്ഗമാനസോ**തി കത്ഥചി അലഗ്ഗചിത്തോ സോ അഹന്തി യോജനാ.

൧൮൪. **സഗ്ഗസോതി** അപരാപരൂപപത്തിവസേന സഗ്ഗേ സഗ്ഗേ, തഥാപി ച ദേവപുരേ സുദസ്സനമഹാനഗരേ. **രമാമീ**തി കീളാമി മോദാമി.

൧൮൫. **ഏതേനുപായേനാ**തി ഗോപാലബ്രാഹ്മണകാലേ സസാവകസങ്ഘസ്സ കസ്സപഭഗവതോ യഥാ അസദിസദാനം അദാസിം, ഏതേന ഉപായേന. **ഇമം നിരഗ്ഗളം യഞ്ഞം യജിത്വാ തിവിധം വിസുദ്ധ**ന്തി അനാവടദ്വാരതായ മുത്തചാഗതായ ച നിരഗ്ഗളം, തീസുപി കാലേസു തീഹി ദ്വാരേഹി കരണകാരാപനാനുസ്സരണവിധീഹി സമ്പന്നതായ തിവിധം, തഥ സംകിലേസാഭാവേന വിസുദ്ധം അപരിമിതധനപരിച്ചാഗഭാവേന മഹാചാഗതായ യഞ്ഞം യജിത്വാ, മഹാദാനം ദത്വാതി അത്ഥോ. തം പന ദാനം ചിരകതമ്പി ഖേത്തവത്ഥുചിത്താനം ഉളാരതായ അന്തരന്തരാ അനുസ്സരണേന അത്തനോ പാകടം ആസന്നം പച്ചക്ഖം വിയ ഉപട്ഠിതം ഗഹേത്വാ ആഹ “ഇമ”ന്തി.

൧൮൬. ഏവം ദേവപുത്തോ അത്തനാ കതകമ്മം ഥേരസ്സ കഥേത്വാ ഇദാനി താദിസായ സമ്പത്തിയാ പരേപി പതിട്ഠാപേതുകാമതം തഥാഗതേ ച ഉത്തമം അത്തനോ പസാദബഹുമാനം പവേദേന്തോ **“ആയുഞ്ച വണ്ണഞ്ചാ”**തിആദിനാ ഗാഥാദ്വയമാഹ. തത്ഥ **അഭികങ്ഖതാ**തി ഇച്ഛന്തേന. **മുനീ**തി ഥേരം ആലപതി.

൧൮൭. **നയിമസ്മിം ലോകേ**തി ദേവപുത്തോ അത്തനോ പച്ചക്ഖഭൂതം ലോകം വദതി. **പരസ്മി**ന്തി തതോ അഞ്ഞസ്മിം. ഏതേന സബ്ബേപി സദേവകേ ലോകേ ദസ്സേതി. **സമോ ച വിജ്ജതീ**തി സേട്ഠോ താവ തിട്ഠതു , സമോ ഏവ ന വിജ്ജതീതി അത്ഥോ. **ആഹുനേയ്യാനം പരമാഹുതിം ഗതോ**തി ഇമസ്മിം ലോകേ യത്തകാ ആഹുനേയ്യാ നാമ, തേസു സബ്ബേസു പരമാഹുതിം പരമം ആഹുനേയ്യഭാവം ഗതോ. “ദക്ഖിണേയ്യാനം പരമഗ്ഗതം ഗതോ”തി വാ പാഠോ, തത്ഥ **പരമഗ്ഗത**ന്തി പരമം അഗ്ഗഭാവം, അഗ്ഗദക്ഖിണേയ്യഭാവന്തി അത്ഥോ. കേസന്തി ആഹ **“പുഞ്ഞത്ഥികാനം വിപുലപ്ഫലേസിന”**ന്തി, പുഞ്ഞേന അത്ഥികാനം വിപുലം മഹന്തം പുഞ്ഞഫലം ഇച്ഛന്താനം, തഥാഗതോ ഏവ ലോകസ്സ പുഞ്ഞക്ഖേത്തന്തി ദസ്സേതി. കേചി പന “ആഹുനേയ്യാനം പരമഗ്ഗതം ഗതോ”തി പഠന്തി, സോയേവത്ഥോ.

ഏവം കഥേന്തമേവ തം ഥേരോ കല്ലചിത്തം മുദുചിത്തം വിനീവരണചിത്തം ഉദഗ്ഗചിത്തം പസന്നചിത്തഞ്ച ഞത്വാ സച്ചാനി പകാസേസി. സോ സച്ചപരിയോസാനേ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹി. അഥ ഥേരോ മനുസ്സലോകം ആഗന്ത്വാ ഭഗവതോ തമത്ഥം അത്തനാ ച ദേവപുത്തേന ച കഥിതനിയാമേനേവ ആരോചേസി. സത്ഥാ തമത്ഥം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തപരിയായ ധമ്മം ദേസേസി. സാ ദേസനാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസീതി.

മഹാരഥവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഇതി പരമത്ഥദീപനിയാ ഖുദ്ദകട്ഠകഥായ വിമാനവത്ഥുസ്മിം

ചുദ്ദസവത്ഥുപടിമണ്ഡിതസ്സ പഞ്ചമസ്സ മഹാരഥവഗ്ഗസ്സ

അത്ഥവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. പായാസിവഗ്ഗോ

൧. പഠമഅഗാരിയവിമാനവണ്ണനാ

യഥാ വനം ചിത്തലതം പഭാസതീതി അഗാരിയവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ. തേന സമയേന രാജഗഹേ ഏകം കുലം ഉഭതോപസന്നം ഹോതി സീലാചാരസമ്പന്നം ഓപാനഭൂതം ഭിക്ഖൂനം ഭിക്ഖുനീനം. തേ ദ്വേ ജയമ്പതികാ രതനത്തയം ഉദ്ദിസ്സ യാവജീവം പുഞ്ഞാനി കത്വാ തതോ ചുതാ താവതിംസേസു നിബ്ബത്തിംസു, തേസം ദ്വാദസയോജനികം കനകവിമാനം നിബ്ബത്തി. തേ തത്ഥ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവന്തി. അഥായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോതിആദി ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം.

൧൦൮. ‘‘യഥാ വനം ചിത്തലതം പഭാസതി, ഉയ്യാനസേട്ഠം തിദസാനമുത്തമം;
തഥൂപമം തുയ്ഹമിദം വിമാനം, ഓഭാസയം തിട്ഠതി അന്തലിക്ഖേ.

൧൦൯. ‘‘ദേവിദ്ധിപത്തോസി മഹാനുഭാവോ, മനുസ്സഭൂതോ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവോ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ’’തി. –

ഥേരോ പുച്ഛി.

൧൧൦. ‘‘സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതോ;
പഞ്ഹം പുട്ഠോ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം’’.

൧൧൧. ‘‘അഹഞ്ച ഭരിയാ ച മനുസ്സലോകേ, ഓപാനഭൂതാ ഘരമാവസിമ്ഹ;
അന്നഞ്ച പാനഞ്ച പസന്നചിത്താ, സക്കച്ച ദാനം വിപുലം അദമ്ഹ.

൧൧൨. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…
വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി. –

അത്തനോ സമ്പത്തിം ബ്യാകാസി. ഗാഥാസുപി അപുബ്ബം നത്ഥി.

പഠമഅഗാരിയവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ദുതിയഅഗാരിയവിമാനവണ്ണനാ

യഥാ വനം ചിത്തലതന്തി ദുതിയഅഗാരിയവിമാനം. ഏതസ്സാപി അട്ഠുപ്പത്തി അനന്തരസദിസാവ.

൧൧൩. ‘‘യഥാ വനം ചിത്തലതം പഭാസതി, ഉയ്യാനസേട്ഠം തിദസാനമുത്തമം;
തഥൂപമം തുയ്ഹമിദം വിമാനം, ഓഭാസയം തിട്ഠതി അന്തലിക്ഖേ.

൧൧൪. ‘‘ദേവിദ്ധിപത്തോസി മഹാനുഭാവോ,
മനുസ്സഭൂതോ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവോ,
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി. – പുച്ഛി;

൧൧൫. ‘‘സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ…പേ॰… യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം’’.
൧൧൬. ‘‘അഹഞ്ച ഭരിയാ ച മനുസ്സലോകേ, ഓപാനഭൂതാ ഘരമാവസിമ്ഹ;
അന്നഞ്ച പാനഞ്ച പസന്നചിത്താ, സക്കച്ച ദാനം വിപുലം അദമ്ഹ.

൧൧൭. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…

വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ"തി. -

അത്തനോ സമ്പത്തിം ബ്യാകാസി. ഗാഥാസുപി അപുബ്ബം നത്ഥി.

ദുതിയഅഗാരിയവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. ഫലദായകവിമാനവണ്ണനാ

ഉച്ചമിദം മണിഥൂണന്തി ഫലദായകവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ. തേന സമയേന രഞ്ഞോ ബിമ്ബിസാരസ്സ അകാലേ അമ്ബഫലാനി പരിഭുഞ്ജിതും ഇച്ഛാ ഉപ്പജ്ജി. സോ ആരാമപാലം ആഹ - "മയ്ഹം ഖോ, ഭണേ, അമ്ബഫലേസു ഇച്ഛാ ഉപ്പന്നാ, തസ്മാ അമ്ബാനി മേ ആനേത്വാ ദേഹീ"തി. "ദേവ, നത്ഥി അമ്ബേസു അമ്ബഫലം, അപിചാഹം തഥാ കരോമി, സചേ ദേവോ കിഞ്ചി കാലം ആഗമേതി, യഥാ അമ്ബാ ന ചിരസ്സേവ ഫലം ഗണ്ഹന്തീ"തി. "സാധു, ഭണേ, തഥാ കരോഹീ"തി. ആരാമപാലോ ആരാമം ഗന്ത്വാ അമ്ബരുക്ഖമൂലേസു പംസും അപനേത്വാ താദിസം പംസും ആകിരി, താദിസഞ്ച ഉദകം ആസിഞ്ചി, യഥാ ന ചിരസ്സേവ അമ്ബരുക്ഖാ സഞ്ഛിന്നപത്താ അഹേസും. അഥ നം പംസും അപനേത്വാ ഫാരുസകകസടമിസ്സകം പാകതികം പംസും ആകിരിത്വാ സാധുകം ഉദകം അദാസി. തദാ അമ്ബരുക്ഖാ ന ചിരേനേവ കോരകിതാ പല്ലവിതാ കുടമലകജാതാ ഹുത്വാ പുപ്ഫിംസു, അഥ സലാടുകജാതാ ഹുത്വാ ഫലാനി ഗണ്ഹിംസു. തത്ഥേകസ്മിം അമ്ബരുക്ഖേ പഠമതരം ചത്താരി ഫലാനി മനോസിലാചുണ്ണപിഞ്ജരവണ്ണാനി സമ്പന്നഗന്ധരസാനി പരിണതാനി അഹേസും.

സോ താനി ഗഹേത്വാ "രഞ്ഞോ ദസ്സാമീ"തി ഗച്ഛന്തോ അന്തരാമഗ്ഗേ ആയസ്മന്തം മഹാമോഗ്ഗല്ലാനം പിണ്ഡായ ചരമാനം ദിസ്വാ ചിന്തേസി "ഇമാനി അമ്ബാനി അഗ്ഗഫലഭൂതാനി ഇമസ്സ അയ്യസ്സ ദസ്സാമി , കാമം മം രാജാ ഹനതു വാ പബ്ബാജേതു വാ, രഞ്ഞോ ഹി ദിന്നേ ദിട്ഠധമ്മേ പൂജാമത്തം അപ്പമത്തകം ഫലം, അയ്യസ്സ ദിന്നേ പന ദിട്ഠധമ്മികമ്പി സമ്പരായികമ്പി അപരിമാണം ഫലം ഭവിസ്സതീ"തി. ഏവം പന ചിന്തേത്വാ താനി ഫലാനി ഥേരസ്സ ദത്വാ രാജാനം ഉപസങ്കമിത്വാ രഞ്ഞോ തമത്ഥം ആരോചേസി. തം സുത്വാ രാജാ രാജപുരിസേ ആണാപേസി "വീമംസഥ താവ, ഭണേ, യഥായം ആഹാ"തി. ഥേരോ പന താനി ഫലാനി ഭഗവതോ ഉപനാമേസി. ഭഗവാ തേസു ഏകം സാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ, ഏകം മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരസ്സ, ഏകം മഹാകസ്സപത്ഥേരസ്സ ദത്വാ ഏകം അത്തനാ പരിഭുഞ്ജി. പുരിസാ തം പവത്തിം രഞ്ഞോ ആരോചേസും.

രാജാ തം സുത്വാ "ധീരോ വതായം പുരിസോ, യോ അത്തനോ ജീവിതമ്പി പരിച്ചജിത്വാ പുഞ്ഞപസുതോ അഹോസി, അത്തനോ പരിസ്സമഞ്ച ഠാനഗതമേവ അകാസീ"തി തുട്ഠചിത്തോ തസ്സ ഏകം ഗാമവരം വത്ഥാലങ്കാരാദീനി ച ദത്വാ "യം തയാ ഭണേ അമ്ബഫലദാനേന പുഞ്ഞം പസുതം, തതോ മേ പത്തിം ദേഹീ"തി ആഹ. സോ "ദേമി, ദേവ, യഥാസുഖം പത്തിം ഗണ്ഹാഹീ"തി അവോച. ആരാമപാലോ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു ഉപ്പജ്ജി , തസ്സ സോളസയോജനികം കനകവിമാനം നിബ്ബത്തി സത്തസതകൂടാഗാരപടിമണ്ഡിതം. തം ദിസ്വാ ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ പുച്ഛി -

൧൦൩൦. ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനം, സമന്തതോ സോളസ യോജനാനി;
കൂടാഗാരാ സത്തസതാ ഉളാരാ, വേളുരിയഥമ്ഭാ രുചകത്ഥതാ സുഭാ.

൧൦൩൧. "തത്ഥച്ഛസി പിവസി ഖാദസി ച, ദിബ്ബാ ച വീണാ പവദന്തി വഗ്ഗും;
അട്ഠട്ഠകാ സിക്ഖിതാ സാധുരൂപാ, ദിബ്ബാ ച കഞ്ഞാ തിദസചരാ ഉളാരാ;
നച്ചന്തി ഗായന്തി പമോദയന്തി.

൧൦൩൨. "ദേവിദ്ധിപത്തോസി മഹാനുഭാവോ…പേ॰…
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ"തി.

൧൦൩൩. "സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ…പേ॰… യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം".
൧൦൩൪. ഫലദായീ ഫലം വിപുലം ലഭതി, ദദമുജുഗതേസു പസന്നമാനസോ;
സോ ഹി പമോദതി സഗ്ഗഗതോ തിദിവേ, അനുഭോതി ച പുഞ്ഞഫലം വിപുലം.

൧൦൩൫. "തവേവാഹം മഹാമുനി, അദാസിം ചതുരോ ഫലേ.
൧൦൩൬. "തസ്മാ ഹി ഫലം അലമേവ ദാതും, നിച്ചം മനുസ്സേന സുഖത്ഥികേന;
ദിബ്ബാനി വാ പത്ഥയതാ സുഖാനി, മനുസ്സസോഭഗ്ഗതമിച്ഛതാ വാ.

൧൦൩൭. "തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…
വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ"തി. - സോപിസ്സ ബ്യാകാസി;

൧൦൩൭. തത്ഥ **അട്ഠട്ഠകാ**തി ഏകേകസ്മിം കൂടാഗാരേ അട്ഠട്ഠകാ ചതുസട്ഠിപരിമാണാ. **സാധുരൂപാ**തി രൂപസമ്പത്തിയാ ച സീലാചാരസമ്പത്തിയാ ച സിക്ഖാസമ്പത്തിയാ ച സുന്ദരസഭാവാ. **ദിബ്ബാ ച കഞ്ഞാ**തി ദേവച്ഛരായോ. **തിദസചരാ**തി തിദസേസു സുഖാചാരാ സുഖവിഹാരിനിയോ. **ഉളാരാ**തി ഉളാരവിഭവാ.

൧൦൩൮. **ഫലദായീ**തി അത്തനാ അമ്ബഫലസ്സ ദിന്നത്താ അത്താനം സന്ധായ വദതി. **ഫല**ന്തി പുഞ്ഞഫലം. **വിപുല**ന്തി മഹന്തം ലഭതി മനുസ്സലോകേ പതിട്ഠിതോതി അധിപ്പായോ. ദദന്തി ദദന്തോ ദാനഹേതു. **ഉജുഗതേസൂ**തി ഉജുപടിപന്നേസു. **സഗ്ഗഗതോ**തി ഉപ്പജ്ജനവസേന സഗ്ഗം ഗതോ, തത്ഥാപി **തിദിവേ** താവതിംസഭവനേ **അനുഭോതി ച പുഞ്ഞഫലം വിപുലം** യഥാഹം, ഏവം അഞ്ഞോപീതി അത്ഥോ.

൧൦൩൯. **തസ്മാ**തി യസ്മാ ചതുന്നം ഫലാനം ദാനമത്തേന ഈദിസീ സമ്പത്തി അധിഗതാ, തസ്മാ. **അലമേവ** യുത്തമേവ. **നിച്ച**ന്തി സബ്ബകാലം. **ദിബ്ബാനീ**തി ദേവലോകപരിയാപന്നാനി. **മനുസ്സസോഭഗ്ഗത**ന്തി മനുസ്സേസു സുഭഗഭാവം. സേസം വുത്തനയമേവ.

ഫലദായകവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. പഠമഉപസ്സയദായകവിമാനവണ്ണനാ

ചന്ദോ യഥാ വിഗതവലാഹകേ നഭേതി ഉപസ്സയദായകവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ. തേന സമയേന അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു ഗാമകാവാസേ വസ്സം വസിത്വാ വുത്ഥവസ്സോ

പവാരേത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദിതും രാജഗഹം ഗച്ഛന്തോ അന്തരാമഗ്ഗേ സായം അഞ്ഞതരം ഗാമം പവിസിത്വാ വസനട്ഠാനം പരിയേസന്തോ അഞ്ഞതരം ഉപാസകം ദിസ്വാ പുച്ഛി - “ഉപാസക, ഇമസ്മിം ഗാമേ അത്ഥി കിഞ്ചി പബ്ബജിതാനം വസനയോഗ്ഗട്ഠാന”ന്തി. ഉപാസകോ പസന്നചിത്തോ ഗേഹം ഗന്ത്വാ ഭരിയായ സദ്ധിം മന്തേത്വാ ഥേരസ്സ വസനയോഗ്ഗം ഠാനം പരിച്ഛിന്ദിത്വാ തത്ഥ ആസനം പഞ്ഞാപേത്വാ പാദോദകം പാദപീഠം ഉപട്ഠപേത്വാ ഥേരം പവേസേത്വാ തസ്മിം പാദേ ധോവന്തേ പദീപം ഉജ്ജാലേത്വാ മഞ്ചേ പച്ചത്ഥരണാനി പഞ്ഞാപേത്വാ അദാസി. സ്വാതനായ ച നിമന്തേത്വാ ഥേരസ്സ ദുതിയദിവസേ ഭോജേത്വാ പാനകത്ഥായ ഗുളപിണ്ഡഞ്ച ദത്വാ ഥേരം ഗച്ഛന്തം അനുഗന്ത്വാ നിവത്തി. സോ അപരേന സമയേന സഹ ഭരിയായ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ ദ്വാദസയോജനികേ കനകവിമാനേ നിബ്ബത്തി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ദ്വീഹി ഗാഥാഹി പടിപുച്ഛി -

൧൦൨൯. “ചന്ദോ യഥാ വിഗതവലാഹകേ നഭേ, ഓഭാസയം ഗച്ഛതി അന്തലിക്ഖേ;
തഥൂപമം തുയ്ഹമിദം വിമാനം, ഓഭാസയം തിട്ഠതി അന്തലിക്ഖേ.

൧൦൩൦. “ദേവിദ്ധിപത്തോസി മഹാനുഭാവോ, മനുസ്സഭൂതോ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവോ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി.

സോ ദേവപുത്തോ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

൧൦൩൧. “സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ...പേ॰... യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം”.
൧൦൩൨. “അഹഞ്ച ഭരിയാ ച മനുസ്സലോകേ, ഉപസ്സയം അരഹതോ അദമ്ഹ;
അന്നഞ്ച പാനഞ്ച പസന്നചിത്താ, സക്കച്ച ദാനം വിപുലം അദമ്ഹ.

൧൦൩൩. “തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰... വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി.
തത്ഥ ഗാഥാസു യം വത്തബ്ബം, തം ഹേട്ഠാ വുത്തനയമേവ;

പഠമഉപസ്സയദായകവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ദുതിയഉപസ്സയദായകവിമാനവണ്ണനാ

സൂരിയോ യഥാ വിഗതവലാഹകേ നഭേതി ദുതിയഉപസ്സയദായകവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ. തേന സമയേന സമ്ബഹുലാ ഭിക്ഖൂ ഗാമകാവാസേ വസ്സം വസിത്വാ ഭഗവന്തം ദസ്സനായ രാജഗഹം ഉദ്ദിസ്സ ഗച്ഛന്താ സായം അഞ്ഞതരം ഗാമം സമ്പാപുണിംസു. സേസം അനന്തരവിമാനസദിസമേവ.

൧൦൩൪. “സൂരിയോ യഥാ വിഗതവലാഹകേ നഭേ...പേ॰....
(യഥാ പുരിമവിമാനം, തഥാ വിത്ഥാരേതബ്ബം;)

൧൦൩൫. “വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി.
തത്ഥ ഗാഥാസുപി അപുബ്ബം നത്ഥി;

ദുതിയഉപസ്സയദായകവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. ഭിക്ഖാദായകവിമാനവണ്ണനാ

ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനന്തി ഭിക്ഖാദായകവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ. തേന സമയേന അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു അദ്ധാനമഗ്ഗപടിപന്നോ അഞ്ഞതരം ഗാമം പിണ്ഡായ പവിട്ഠോ ഏകസ്സ ഘരദ്വാരേ അട്ഠാസി. തത്ഥ അഞ്ഞതരോ പുരിസോ ധോതഹത്ഥപാദോ ''ഭുഞ്ജിസ്സാമീ''തി നിസിന്നോ ഭോജനം ഉപനേത്വാ പാതിയാ പക്ഖിത്തേ തം ഭിക്ഖും ദിസ്വാ പാതിയാ ഭത്തം തസ്സ ഭിക്ഖുനോ പത്തേ ആകിരന്തോ തേന ''ഏകദേസമേവ ദേഹീ''തി വുത്തോപി സബ്ബമേവ ആകിരി. സോ ഭിക്ഖു അനുമോദനം വത്വാ പക്കാമി. സോ പുരിസോ ''ഛാതജ്ഝത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ മയാ അഭുഞ്ജിത്വാ ഭത്തം ദിന്ന''ന്തി അനുസ്സരന്തോ ഉളാരം പീതിസോമനസ്സം പടിലഭി. സോ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു ദ്വാദസയോജനികേ കനകവിമാനേ നിബ്ബത്തി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ ദേവചാരികം ചരന്തോ മഹതിയാ ദേവിദ്ധിയാ വിരോചമാനം ദിസ്വാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി പടിപുച്ഛി -

ഥംവ്വ ''ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനം, സമന്തതോ ദ്വാദസ യോജനാനി;
കൂടാഗാരാ സത്തസതാ ഉളാരാ, വേളുരിയഥമ്ഭാ രുചകത്ഥതാ സുഭാ.

ഥംവ്വ ''ദേവിദ്ധിപത്തോസി മഹാനുഭാവോ...പേ॰...
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി.

സോപി തസ്സ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

ഥംവ്വ ''സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ...പേ॰... യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം''.
ഥംവ്വ ''അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതോ, ദിസ്വാന ഭിക്ഖും തസിതം കിലന്തം;
ഏകാഹം ഭിക്ഖം പടിപാദയിസ്സം, സമങ്ഗി ഭത്തേന തദാ അകാസിം.

ഥംവ്വ ''തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰... വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി.

ഥംവ്വർ. തത്ഥ **ഏകാഹം ഭിക്ഖ**ന്തി ഏകം അഹം ഭിക്ഖാമത്തം, ഏകം ഭത്തവഡ്ഢിതകന്തി അത്ഥോ. **പടിപാദയിസ്സ**ന്തി പടിപാദേസിം അദാസിം. **സമങ്ഗി ഭത്തേനാ**തി ഭത്തേന സമങ്ഗീഭൂതം, ലദ്ധഭിക്ഖന്തി അത്ഥോ. ഏവം മഹാഥേരോ തേന ദേവപുത്തേന അത്തനോ സുചരിതകമ്മേ പകാസിതേ സപരിവാരസ്സ തസ്സ ധമ്മം ദേസേത്വാ മനുസ്സലോകമാഗതോ, തം പവത്തിം സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ കഥേസി. സത്ഥാ തം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തമഹാജനസ്സ ധമ്മം ദേസേസി. സാ ദേസനാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസീതി.

ഭിക്ഖാദായകവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. യവപാലകവിമാനവണ്ണനാ

ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനന്തി യവപാലകവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ. തേന സമയേന രാജഗഹേ അഞ്ഞതരോ ദുഗ്ഗതദാരകോ യവഖേത്തം രക്ഖതി. സോ ഏകദിവസം പാതരാസത്ഥായ കുമ്മാസം ലഭിത്വാ ''ഖേത്തം ഗന്ത്വാ ഭുഞ്ജിസ്സാമീ''തി തം കുമ്മാസം ഗഹേത്വാ യവഖേത്തം ഗന്ത്വാ രുക്ഖമൂലേ നിസീദി. തസ്മിം ഖണേ അഞ്ഞതരോ ഖീണാസവത്ഥേരോ മഗ്ഗപ്പടിപന്നോ ഉപകട്ഠേ കാലേ തം ഠാനം പത്വാ യവപാലകേന നിസിന്നം രുക്ഖമൂലം ഉപസങ്കമി. യവപാലകോ വേലം

ഓലോകേത്വാ “കച്ചി, ഭന്തേ, ആഹാരോ ലദ്ധോ”തി ആഹ. ഥേരോ തുണ്ഹീ അഹോസി. സോ അലദ്ധഭാവം ഞത്വാ “ഭന്തേ, ഉപകട്ഠാ വേലാ, പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ഭുഞ്ജിതും ന സക്കാ, മയ്ഹം അനുകമ്പായ ഇമം കുമ്മാസം പരിഭുഞ്ജഥാ”തി വത്വാ ഥേരസ്സ തം കുമ്മാസം അദാസി. ഥേരോ തം അനുകമ്പന്തോ തസ്സ പസ്സന്തസ്സേവ തം പരിഭുഞ്ജിത്വാ അനുമോദനം വത്വാ പക്കാമി. സോപി ദാരകോ “സുദിന്നം വത മയാ ഈദിസസ്സ കുമ്മാസദാനം ദദന്തേനാ”തി ചിത്തം പസാദേത്വാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ വുത്തനയേനേവ വിമാനേ നിബ്ബത്തി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ ഇമാഹി ഗാഥാഹി പടിപുച്ഛി -

൧൦൮൮. “ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനം...പേ॰...
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി.

സോപി തസ്സ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

൧൦൮൯. “സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ...പേ॰... യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം”.

൧൦൯൦. “അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതോ, അഹോസിം യവപാലകോ;
അദ്ദസം വിരജം ഭിക്ഖും, വിപ്പസന്നമനാവിലം.

൧൦൯൧. “തസ്സ അദാസഹം ഭാഗം, പസന്നോ സേഹി പാണിഭി;
കുമ്മാസപിണ്ഡം ദത്വാന, മോദാമി നന്ദനേ വനേ.

൧൦൯൨. “തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰...
വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി.

തത്ഥ ഗാഥാസുപി അപുബ്ബം നത്ഥി.

യവപാലകവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. പഠമകുണ്ഡലീവിമാനവണ്ണനാ

അലങ്കതോ മല്യധരോ സുവത്ഥോതി കുണ്ഡലീവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന സമയേന ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ സപരിവാരാ കാസീസു ചാരികം ചരന്താ സൂരിയത്ഥങ്ഗമനവേലായം അഞ്ഞതരം വിഹാരം പാപുണിംസു. തം പവത്തിം സുത്വാ തസ്സ വിഹാരസ്സ ഗോചരഗാമേ അഞ്ഞതരോ ഉപാസകോ ഥേരേ ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ പാദധോവനം പാദബ്ഭഞ്ജനതേലം മഞ്ചപീഠം പച്ചത്ഥരണം പദീപിയഞ്ച ഉപനേത്വാ സ്വാതനായ ച നിമന്തേത്വാ ദുതിയദിവസേ മഹാദാനം പവത്തേസി, ഥേരാ തസ്സ അനുമോദനം വത്വാ പക്കമിംസു. സോ അപരേന സമയേന കാലം കത്വാ താവതിംസേസു ദ്വാദസയോജനികേ കനകവിമാനേ നിബ്ബത്തി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ ഇമാഹി ഗാഥാഹി പടിപുച്ഛി -

൧൦൯൩. “അലങ്കതോ മല്യധരോ സുവത്ഥോ, സുകുണ്ഡലീ കപ്പിതകേസമസ്സു;
ആമുത്തഹത്ഥാഭരണോ യസസ്സീ, ദിബ്ബേ വിമാനമ്ഹി യഥാപി ചന്ദിമാ.

൧൦൯൪. “ദിബ്ബാ ച വീണാ പവദന്തി വഗ്ഗും, അട്ഠട്ഠകാ സിക്ഖിതാ സാധുരൂപാ;

ദിബ്ബാ ച കഞ്ഞാ തിദസചരാ ഉളാരാ, നച്ചന്തി ഗായന്തി പമോദയന്തി.

൧൦൯൪. ‘‘ദേവിദ്ധിപത്തോസി മഹാനുഭാവോ…പേ॰…
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി.

സോപി തസ്സ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

൧൦൯൫. ‘‘സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ…പേ॰… യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം’’.

൧൦൯൬. ‘‘അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതോ, ദിസ്വാന സമണേ സീലവന്തേ;
സമ്പന്നവിജ്ജാചരണേ യസസ്സീ, ബഹുസ്സുതേ തണ്ഹക്ഖയൂപപന്നേ;
അന്നഞ്ച പാനഞ്ച പസന്നചിത്തോ, സക്കച്ച ദാനം വിപുലം അദാസിം.

൧൦൯൭. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…
വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി.

൧൦൯൮. തത്ഥ **സുകുണ്ഡലീ**തി സുന്ദരേഹി കുണ്ഡലേഹി അലങ്കതകണ്ണോ. ‘‘സകുണ്ഡലീ’’തിപി പാഠോ, സദിസം കുണ്ഡലം സകുണ്ഡലം, തം അസ്സ അത്ഥീതി സകുണ്ഡലീ, യുത്തകുണ്ഡലീ അഞ്ഞമഞ്ഞഞ്ച തുയ്ഹഞ്ച അനുച്ഛവികകുണ്ഡലീതി അത്ഥോ. **കപ്പിതകേസമസ്സൂ**തി സമ്മാകപ്പിതകേസമസ്സു. **ആമുത്തഹത്ഥാഭരണോ**തി പടിമുക്കഅങ്ഗുലിയാദിഹത്ഥാഭരണോ.

൧൦൯൯. **തണ്ഹക്ഖയൂപപന്നേ**തി തണ്ഹക്ഖയം അരഹത്തം, നിബ്ബാനമേവ വാ ഉപഗതേ, അധിഗതവന്തേതി അത്ഥോ. സേസം വുത്തനയമേവ.

പഠമകുണ്ഡലീവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ദുതിയകുണ്ഡലീവിമാനവണ്ണനാ

അലങ്കതോ മല്യധരോ സുവത്ഥോതി ദുതിയകുണ്ഡലീവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന സമയേന ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ കാസീസു ജനപദചാരികം ചരന്താതിആദി സബ്ബം അനന്തരസദിസമേവ.

൧൧൦൦. ‘‘അലങ്കതോ മല്യധരോ സുവത്ഥോ, സുകുണ്ഡലീ കപ്പിതകേസമസ്സു;
ആമുത്തഹത്ഥാഭരണോ യസസ്സീ, ദിബ്ബേ വിമാനമ്ഹി യഥാപി ചന്ദിമാ.

൧൧൦൧. ‘‘ദിബ്ബാ ച വീണാ പവദന്തി വഗ്ഗും;
അട്ഠട്ഠകാ സിക്ഖിതാ സാധുരൂപാ;
ദിബ്ബാ ച കഞ്ഞാ തിദസചരാ ഉളാരാ, നച്ചന്തി ഗായന്തി പമോദയന്തി.

൧൧൦൨. ‘‘ദേവിദ്ധിപത്തോസി മഹാനുഭാവോ…പേ॰…
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി. - പുച്ഛി;

൧൧൦൩. ‘‘സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ…പേ॰… യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം’’.
൧൧൦൪. ‘‘അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതോ, ദിസ്വാന സമണേ സാധുരൂപേ;
സമ്പന്നവിജ്ജാചരണേ യസസ്സീ, ബഹുസ്സുതേ സീലവന്തേ പസന്നേ;
അന്നഞ്ച പാനഞ്ച പസന്നചിത്തോ, സക്കച്ച ദാനം വിപുലം അദാസിം.

൧൧൦൭. “ഞ്ഞേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…
വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി.

ഗാഥാസുപി അപുബ്ബം നത്ഥി.

ദുതിയകുണ്ഡലീവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. (ഉത്തര) പായാസിവിമാനവണ്ണനാ

യാ ദേവരാജസ്സ സഭാ സുധമ്മാതി ഉത്തരവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേ ധാതുവിഭാഗേ ച കതേ തത്ഥ തത്ഥ ഥൂപേസു പതിട്ഠാപിയമാനേസു ധമ്മവിനയം സങ്ഗായിതും ഉച്ചിനിത്വാ ഗഹിതേസു മഹാകസ്സപപ്പമുഖേസു മഹാഥേരേസു യാവ വസ്സൂപഗമനാ അഞ്ഞേസു ച ഥേരേസു അത്തനോ അത്തനോ പരിസായ സദ്ധിം തത്ഥ തത്ഥ വസന്തേസു ആയസ്മാ കുമാരകസ്സപോ പഞ്ചഹി ഭിക്ഖുസതേഹി സദ്ധിം സേതബ്യനഗരം ഗന്ത്വാ സിംസപാവനേ വസി. അഥ പായാസി രാജഞ്ഞോ ഥേരസ്സ തത്ഥ വസനഭാവം സുത്വാ മഹതാ ജനകായേന പരിവുതോ തം ഉപസങ്കമിത്വാ പടിസന്ഥാരം കത്വാ നിസിന്നോ അത്തനോ ദിട്ഠിഗതം പവേദേസി. അഥ നം ഥേരോ ചന്ദിമസൂരിയൂദാഹരണാദീഹി പരലോകസ്സ അത്ഥിഭാവം പകാസേന്തോ അനേകവിഹിതഹേതൂപമാലങ്കതം ദിട്ഠിഗണ്ഠിവിനിവേഠനം നാനാനയവിചിത്തം പായാസിസുത്തം (ദീ॰ നി॰ ൨.൪൦൬ ആദയോ) ദേസേത്വാ തം ദിട്ഠിസമ്പദായം പതിട്ഠാപേസി.

സോ വിസുദ്ധദിട്ഠികോ ഹുത്വാ സമണബ്രാഹ്മണകപണദ്ധികാദീനം ദാനം ദേന്തോ അനുളാരജ്ഝാസയതായ ലൂഖം അദാസി ഘാസച്ഛാദനമത്തം കണാജകം ബിലങ്ഗദുതിയം സാണാനി ച വത്ഥാനി . ഏവം പന അസക്കച്ചദാനം ദത്വാ കായസ്സ ഭേദാ ഹീനകായം ഉപപജ്ജി ചാതുമഹാരാജികാനം സഹബ്യതം. തസ്സ പന കിച്ചാകിച്ചേസു യുത്തപ്പയുത്തോ ഉത്തരോ നാമ മാണവോ അഹോസി ദാനേ ബ്യാവടോ. സോ സക്കച്ചദാനം ദത്വാ താവതിംസകായം ഉപപന്നോ, തസ്സ ദ്വാദസയോജനികം വിമാനം നിബ്ബത്തി. സോ കതഞ്ഞുതം വിഭാവേന്തോ സഹ വിമാനേന കുമാരകസ്സപത്ഥേരം ഉപസങ്കമിത്വാ വിമാനതോ ഓരുയ്ഹ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠാസി. തം ഥേരോ -

൧൧൦൮. “യാ ദേവരാജസ്സ സഭാ സുധമ്മാ, യത്ഥച്ഛതി ദേവസങ്ഘോ സമഗ്ഗോ;
തഥൂപമം തുയ്ഹമിദം വിമാനം, ഓഭാസയം തിട്ഠതി അന്തലിക്ഖേ.

൧൧൦൯. “ദേവിദ്ധിപത്തോസി മഹാനുഭാവോ…പേ॰…
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി. - ഗാഥാഹി പടിപുച്ഛി;

൧൧൧൦. “സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ…പേ॰… യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം”.

൧൧൧൧. “അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതോ, രഞ്ഞോ പായാസിസ്സ അഹോസിം മാണവോ;
ലദ്ധാ ധനം സംവിഭാഗം അകാസിം, പിയാ ച മേ സീലവന്തോ അഹേസും;
അന്നഞ്ച പാനഞ്ച പസന്നചിത്തോ, സക്കച്ച ദാനം വിപുലം അദാസിം.

൧൧൧൨. “തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…
വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി. -

സോ ദേവപുത്തോ തസ്സ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി.

ഫഫംവ്യ. തത്ഥ **ദേവരാജസ്സാ**തി സക്കസ്സ. **സഭാ സുധമ്മാ**തി ഏവംനാമകം സന്ഥാഗാരം. **യത്ഥാ**തി യസ്സം സഭായം. **അച്ഛതീ**തി നിസീദതി. **ദേവസങ്ഘോ**തി താവതിംസദേവകായോ. **സമഗ്ഗോ**തി സഹിതോ സന്നിപതിതോ.

ഫഫഫഫ. **പായാസിസ്സ അഹോസിം മാണവോ**തി പായാസിരാജഞ്ഞസ്സ കിച്ചാകിച്ചകരോ ദഹരതായ മാണവോ, നാമേന പന ഉത്തരോ നാമ അഹോസിം. **സംവിഭാഗം അകാസി**ന്തി അഹമേവ അഭുഞ്ജിത്വാ യഥാലദ്ധം ധനം ദാനമുഖേ പരിച്ചജനവസേന സംവിഭജനം അകാസിം. അന്നഞ്ച പാനഞ്ച പരിച്ചജന്തോതി വചനസേസോ. അഥ വാ ദാനം വിപുലം അദാസിം. കഥം? **സക്കച്ചം**. കീദിസം? **അന്നഞ്ച പാനഞ്ചാ**തി യോജേതബ്ബം.

(ഉത്തര) പായാസിവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഇതി പരമത്ഥദീപനിയാ ഖുദ്ദക-അട്ഠകഥായ വിമാനവത്ഥുസ്മിം

ദസവത്ഥുപടിമണ്ഡിതസ്സ ഛട്ഠസ്സ പായാസിവഗ്ഗസ്സ

അത്ഥവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. സുനിക്ഖിത്തവിമാനവഗ്ഗോ

ഫ. ചിത്തലതാവിമാനവണ്ണനാ

യഥാ വനം ചിത്തലതം പഭാസതീതി ചിത്തലതാവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന സമയേന സാവത്ഥിയം അഞ്ഞതരോ ഉപാസകോ ദലിദ്ദോ അപ്പഭോഗോ പരേസം കമ്മം കത്വാ ജീവതി. സോ സദ്ധോ പസന്നോ ജിണ്ണേ വുഡ്ഢേ മാതാപിതരോ പോസേന്തോ ''ഇത്ഥിയോ നാമ പതികുലേ ഠിതാ ഇസ്സരിയം കരോന്തി, സസ്സുസസുരാനം മനാപചാരിനിയോ ദുല്ലഭാ''തി മാതാപിതൂനം ചിത്തദുക്ഖം പരിഹരന്തോ ദാരപരിഗ്ഗഹം അകത്വാ സയമേവ നേ ഉപട്ഠഹതി, സീലാനി രക്ഖതി, ഉപോസഥം ഉപവസതി , യഥാവിഭവം ദാനാനി ദേതി. സോ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു ദ്വാദസയോജനികേ വിമാനേ നിബ്ബത്തി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന ഗന്ത്വാ കതകമ്മം ഇമാഹി ഗാഥാഹി പടിപുച്ഛി -

ഫഫഫ. ''യഥാ വനം ചിത്തലതം പഭാസതി, ഉയ്യാനസേട്ഠം തിദസാനമുത്തമം;
തഥൂപമം തുയ്ഹമിദം വിമാനം, ഓഭാസയം തിട്ഠതി അന്തലിക്ഖേ.

ഫഫഫ. ''ദേവിദ്ധിപത്തോസി മഹാനുഭാവോ...പേ॰...
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ''തി.

ഫഫഫ. ''സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ...പേ॰... യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം''.
ഫഫഫ. ''അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതോ, ദലിദ്ദോ അതാണോ കപണോ കമ്മകരോ അഹോസിം;
ജിണ്ണേ ച മാതാപിതരോ അഭാരിം, പിയാ ച മേ സീലവന്തോ അഹേസും;

അന്നഞ്ച പാനഞ്ച പസന്നചിത്തോ, സക്കച്ച ദാനം വിപുലം അദാസിം.

൧൧൪. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ’’തി. -

സോപി തസ്സ ബ്യാകാസി. സേസം വുത്തനയമേവ.

ചിത്തലതാവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. നന്ദനവിമാനവണ്ണനാ

യഥാ വനം നന്ദനം പഭാസതീതി നന്ദനവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന സമയേന സാവത്ഥിയം അഞ്ഞതരോ ഉപാസകോതിആദി സബ്ബം അനന്തരവിമാനസദിസം. അയം പന ദാരപരിഗ്ഗഹം കത്വാ മാതാപിതരോ പോസേസീതി അയമേവ വിസേസോ.

൧൧൫. യഥാ വനം നന്ദനം പഭാസതി, ഉയ്യാനസേട്ഠം തിദസാനമുത്തമം;
തഥൂപമം തുയ്ഹമിദം വിമാനം, ഓഭാസയം തിട്ഠതി അന്തലിക്ഖേ.

൧൧൬. ‘‘ദേവിദ്ധിപത്തോസി മഹാനുഭാവോ…പേ॰…വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീതി.

൧൧൭. ‘‘സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ…പേ॰… യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം’’.

൧൧൮. ‘‘അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതോ, ദലിദ്ദോ അതാണോ കപണോ
കമ്മകരോ അഹോസിം;
ജിണ്ണേ ച മാതാപിതരോ അഭാരിം, പിയാ ച മേ സീലവന്തോ
അഹേസും;
അന്നഞ്ച പാനഞ്ച പസന്നചിത്തോ, സക്കച്ച ദാനം വിപുലം അദാസിം.

൧൧൯. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ’’തി. -

ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി. തത്ഥ ഗാഥാസുപി അപുബ്ബം നത്ഥി.

നന്ദനവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. മണിഥൂണവിമാനവണ്ണനാ

ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനന്തി മണിഥൂണവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന സമയേന സമ്ബഹുലാ ഥേരാ ഭിക്ഖൂ അരഞ്ഞായതനേ വിഹരന്തി. തേസം ഗാമം പിണ്ഡായ ഗമനമഗ്ഗേ ഏകോ ഉപാസകോ വിസമം സമം കരോതി, കണ്ടകേ നീഹരതി, ഗച്ഛഗുമ്ബേ അപനേതി, ഉദകകാലേ മാതികാസു സേതും ബന്ധതി, വിവനട്ഠാനേസു ഛായാരുക്ഖേ രോപേതി, ജലാസയേസു മത്തികം ഉദ്ധരിത്വാ തേ പുഥുലഗമ്ഭീരേ കരോതി, തിത്ഥേ സമ്പാദേതി, യഥാവിഭവം ദാനം ദേതി, സീലം രക്ഖതി. സോ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു ദ്വാദസയോജനികേ കനകവിമാനേ നിബ്ബത്തി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ ഉപസങ്കമിത്വാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി പടിപുച്ഛി -

൧൨൦. ‘‘ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനം, സമന്തതോ ദ്വാദസ യോജനാനി;
കൂടാഗാരാ സത്തസതാ ഉളാരാ, വേളുരിയത്ഥമ്ഭാ രുചകത്ഥതാ സുഭാ.

“തത്ഥച്ഛസി പിവസി ഖാദസി ച, ദിബ്ബാ ച വീണാ പവദന്തി വഗ്ഗും;
ദിബ്ബാ രസാ കാമഗുണേത്ഥ പഞ്ച, നാരിയോ ച നച്ചന്തി സുവണ്ണച്ഛന്നാ.

“കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ”തി.

സോപി തസ്സ ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

“സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ…പേ॰… യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം”.

“അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതോ, വിവനേ പഥേ സങ്കമനം അകാസിം;
ആരാമരുക്ഖാനി ച രോപയിസ്സം, പിയാ ച മേ സീലവന്തോ
അഹേസും;
അന്നഞ്ച പാനഞ്ച പസന്നചിത്തോ, സക്കച്ച ദാനം വിപുലം അദാസിം.

“തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ…പേ॰…വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ
പഭാസതീ”തി.

൧൧൩൭. തത്ഥ **വിവനേ**തി അരഞ്ഞേ. **ആരാമരുക്ഖാനി ചാ** ആരാമഭൂതേ രുക്ഖേ, ആരാമം കത്വാ തത്ഥ രുക്ഖേ രോപേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബം വുത്തനയമേവ.

മണിഥൂണവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. സുവണ്ണവിമാനവണ്ണനാ

സോവണ്ണമയേ പബ്ബതസ്മിന്തി സുവണ്ണവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ അന്ധകവിന്ദേ വിഹരതി. തേന സമയേന അഞ്ഞതരോ ഉപാസകോ സദ്ധോ പസന്നോ വിഭവസമ്പന്നോ തസ്സ ഗാമസ്സ അവിദൂരേ അഞ്ഞതരസ്മിം മുണ്ഡകപബ്ബതേ സബ്ബാകാരസമ്പന്നം ഭഗവതോ വസനാനുച്ഛവികം ഗന്ധകുടിം കാരേത്വാ തത്ഥ ഭഗവന്തം വസാപേന്തോ സക്കച്ചം ഉപട്ഠഹി, സയഞ്ച നിച്ചസീലേ പതിട്ഠിതോ സുവിസുദ്ധസീലസംവരോ ഹുത്വാ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തി. തസ്സ കമ്മാനുഭാവസംസൂചകം നാനാരതനരംസിജാലസമുജ്ജലം വിചിത്തവേദികാപരിക്ഖിത്തം വിവിധവിപുലാലങ്കാരോപസോഭിതം സുവിഭത്തഭിത്തിഥമ്ഭസോപാനം ആരാമരമണീയകം കഞ്ചനപബ്ബതമുദ്ധനി വിമാനം ഉപ്പജ്ജി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ദേവചാരികം ചരന്തോ ദിസ്വാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി പടിപുച്ഛി -

“സോവണ്ണമയേ പബ്ബതസ്മിം, വിമാനം സബ്ബതോപഭം;
ഹേമജാലപടിച്ഛന്നം, കിങ്കിണിജാലകപ്പിതം.

“അട്ഠംസാ സുകതാ ഥമ്ഭാ, സബ്ബേ വേളുരിയാമയാ;
ഏകമേകായ അംസിയാ, രതനാ സത്ത നിമ്മിതാ.

“വേളൂരിയസുവണ്ണസ്സ, ഫലികാ രൂപിയസ്സ ച;
മസാരഗല്ലമുത്താഹി, ലോഹിതങ്ഗമണീഹി ച.

“ചിത്രാ മനോരമാ ഭൂമി, ന തത്ഥുദ്ധംസതീ രജോ;
ഗോപാനസീഗണാ പീതാ, കൂടം ദാരേന്തി നിമ്മിതാ.

“സോപാനാനി ച ചത്താരി, നിമ്മിതാ ചതുരോ ദിസാ;

നാനാരതനഗബ്ഭേഹി, ആദിച്ചോവ വിരോചതി.

ഫഫൻൻ. ‘‘വേദിയാ ചതസ്സോ തത്ഥ, വിഭത്താ ഭാഗസോ മിതാ;
ദദ്ദല്ലമാനാ ആഭന്തി, സമന്താ ചതുരോ ദിസാ.

ഫഫർ൦. ‘‘തസ്മിം വിമാനേ പവരേ, ദേവപുത്തോ മഹപ്പഭോ;
അതിരോചസി വണ്ണേന, ഉദയന്തോവ ഭാണുമാ.

ഫഫർ൧. ‘‘ദാനസ്സ തേ ഇദം ഫലം, അഥോ സീലസ്സ വാ പന;
അഥോ അഞ്ജലികമ്മസ്സ, തം മേ അക്ഖാഹി പുച്ഛിതോ’’തി.

സോപിസ്സ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

ഫഫർവ. ‘‘സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ…പേ॰… യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം’’.

ഫഫർ൩. ‘‘അഹം അന്ധകവിന്ദസ്മിം, ബുദ്ധസ്സാദിച്ചബന്ധുനോ;
വിഹാരം സത്ഥു കാരേസിം, പസന്നോ സേഹി പാണിഭി.

ഫഫർ൪. ‘‘തത്ഥ ഗന്ധഞ്ച മാലഞ്ച, പച്ചയഞ്ച വിലേപനം;
വിഹാരം സത്ഥു അദാസിം, വിപ്പസന്നേന ചേതസാ;
തേന മയ്ഹം ഇദം ലദ്ധം, വസം വത്തേമി നന്ദനേ.

ഫഫർ൫. ‘‘നന്ദനേ ച വനേ രമ്മേ, നാനാദിജഗണായുതേ;
രമാമി നച്ചഗീതേഹി, അച്ഛരാഹി പുരക്ഖതോ’’തി.

ഫഫനർ. തത്ഥ **സബ്ബതോപഭന്തി** സബ്ബഭാഗേഹി പഭാസന്തം പഭാമുഞ്ചനകം. **കിങ്കിണിജാലകപ്പിതന്തി** കപ്പിതകിങ്കിണികജാലം.

ഫഫനഭ. **സബ്ബേ വേളുരിയാമയാ**തി സബ്ബേ ഥമ്ഭാ വേളുരിയമണിമയാ. തത്ഥ പന **ഏകമേകായ അംസിയാ**തി അട്ഠംസേസു ഥമ്ഭേസു ഏകമേകസ്മിം അംസഭാഗേ. **രതനാ സത്ത നിമ്മിതാ**തി സത്തരതനകമ്മനിമ്മിതാ, ഏകേകോ അംസോ സത്തരതനമയോതി അത്ഥോ.

ഫഫനന്ന. **‘‘വേളൂരിയസുവണ്ണസ്സാ’’**തിആദിനാ നാനാരതനാനി ദസ്സേതി. തത്ഥ **വേളൂരിയസുവണ്ണസ്സാ**തി വേളുരിയേന ച സുവണ്ണേന ച നിമ്മിതാ, ചിത്രാതി വാ യോജനാ. കരണത്ഥേ ഹി ഇദം സാമിവചനം. **ഫലികാ രൂപിയസ്സ ചാ**തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. **മസാരഗല്ലമുത്താഹീ**തി കബരമണീഹി. **ലോഹിതങ്ഗമണീഹി ചാ**തി രത്തമണീഹി.

ഫഫനഠ. **ന തത്ഥുദ്ധംസതീ രജോ**തി മണിമയഭൂമികത്താ ന തസ്മിം വിമാനേ രജോ ഉഗ്ഗച്ഛതി. **ഗോപാനസീഗണാ**തി ഗോപാനസീസമൂഹാ. **പീതാ**തി പീതവണ്ണാ, സുവണ്ണമയാ ചേവ ഫുസ്സരാഗാദിമണിമയാ ചാതി അത്ഥോ. **കൂടം ധാരേന്തീ**തി സത്തരതനമയം കണ്ണികം ധാരേന്തി.

ഫഫനവ്വ-ൻ. **നാനാരതനഗബ്ഭേഹീ**തി നാനാരതനമയേഹി ഓവരകേഹി. **വേദിയാ**തി വേദികാ. **ചതസ്സോ**തി ചതൂസു ദിസാസു ചതസ്സോ. തേനാഹ **‘‘സമന്താ ചതുരോ ദിസാ’’**തി.

൧൧൭. മഹപ്പഭോതി മഹാജുതികോ. **ഉദയന്തോ**തി ഉഗ്ഗച്ഛന്തോ. **ഭാണുമാ**തി ആദിച്ചോ.

൧൧൮. സേഹി പാണിഭീതി കായസാരം പുഞ്ഞം പസവന്തോ അത്തനോ പാണീഹി തം തം കിച്ചം കരോന്തോ വിഹാരം സത്ഥു കാരേസിന്തി യോജനാ. അഥ വാ **സേഹി പാണിഭീ**തി തത്ഥ അന്ധകവിന്ദസ്മിം ഗന്ധഞ്ച മാലഞ്ച പച്ചയഞ്ച വിലേപനഞ്ച പൂജാവസേന. യഥാ കഥം? വിഹാരഞ്ച വിപ്പസന്നേന ചേതസാ സത്ഥുനോ അദാസിം പൂജേസിം നിയ്യാദേസിം ചാതി ഏവമേത്ഥ യോജനാ വേദിതബ്ബാ.

൧൧൯. തേനാതി തേന യഥാവുത്തേന പുഞ്ഞകമ്മേന കാരണഭൂതേന. **മയ്ഹ**ന്തി മയാ. **ഇദ**ന്തി ഇദം പുഞ്ഞഫലം, ഇദം വാ ദിബ്ബം ആധിപതേയ്യം. തേനാഹ **"വസം വത്തേമീ"**തി.

൧൨൦. നന്ദനേതി നന്ദിയാ ദിബ്ബസമിദ്ധിയാ ഉപ്പജ്ജനട്ഠാനേ ഇമസ്മിം ദേവലോകേ, തത്ഥാപി വിസേസതോ നന്ദനേ വനേ രമ്മേ, ഏവം രമണീയേ ഇമസ്മിം നന്ദനേ വനേ രമാമീതി യോജനാ. സേസം വുത്തനയമേവ.

ഏവം ദേവതായ അത്തനോ പുഞ്ഞകമ്മേ ആവികതേ ഥേരോ സപരിവാരസ്സ തസ്സ ദേവപുത്തസ്സ ധമ്മം ദേസേത്വാ ഭഗവതോ തമത്ഥം നിവേദേസി. ഭഗവാ തം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തപരിസായ ധമ്മം ദേസേസി. സാ ദേസനാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസീതി.

സുവണ്ണവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. അമ്ബവിമാനവണ്ണനാ

ഉച്ചമിദം മണിഥൂണന്തി അമ്ബവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ. തേന സമയേന രാജഗഹേ അഞ്ഞതരോ ദുഗ്ഗതപുരിസോ പരേസം ഭത്തവേതനഭതോ ഹുത്വാ അമ്ബവനം രക്ഖതി. സോ ഏകദിവസം ആയസ്മന്തം സാരിപുത്തം ഗിമ്ഹസമയേ സൂരിയാതപസന്തത്തേ ഉണ്ഹവാലികാനിപ്പീളിതേ വിപ്ഫന്ദമാനമരീചിജാലവിതതേ ഭൂമിപ്പദേസേ തസ്സ അമ്ബാരാമസ്സ അവിദൂരേന മഗ്ഗേന സേദാഗതേന ഗത്തേന ഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ സഞ്ജാതഗാരവബഹുമാനോ ഉപസങ്കമിത്വാ ഏവമാഹ "മഹാ അയം, ഭന്തേ, ഘമ്മപരിളാഹോ, അതിവിയ പരിസ്സന്തരൂപോ വിയ ദിസ്സതി, സാധു, ഭന്തേ, അയ്യോ ഇമം അമ്ബാരാമം പവിസിത്വാ മുഹുത്തം വിസ്സമിത്വാ അദ്ധാനപരിസ്സമം പടിവിനോദേത്വാ ഗച്ഛഥ അനുകമ്പം ഉപാദായാ"തി. ഥേരോ വിസേസതോ തസ്സ ചിത്തപ്പസാദം പരിബ്രൂഹേതുകാമോ തം ആരാമം പവിസിത്വാ അഞ്ഞതരസ്സ അമ്ബരുക്ഖസ്സ മൂലേ നിസീദി.

പുന സോ പുരിസോ ആഹ "സചേ, ഭന്തേ, ന്ഹായിതുകാമത്ഥ, അഹം ഇതോ കൂപതോ ഉദകം ഉദ്ധരിത്വാ തുമ്ഹേ ന്ഹാപേസ്സാമി, പാനീയഞ്ച ദസ്സാമീ"തി. ഥേരോപി അധിവാസേസി തുണ്ഹീഭാവേന. സോ കൂപതോ ഉദകം ഉദ്ധരിത്വാ പരിസ്സാവേത്വാ ഥേരം ന്ഹാപേസി, ന്ഹാപേത്വാ ച ഹത്ഥപാദേ ധോവിത്വാ നിസിന്നസ്സ പാനീയം ഉപനേസി. ഥേരോ പാനീയം പിവിത്വാ

പടിപ്പസ്സദ്ധദരഥോ തസ്സ പുരിസസ്സ ഉദകദാനേ ചേവ ന്ഹാപനേ ച അനുമോദനം വത്വാ പക്കാമി. അഥ സോ പുരിസോ ‘‘ഘമ്മാഭിതത്തസ്സ വത ഥേരസ്സ ഘമ്മപരിളാഹം പടിപ്പസ്സമ്ഭേസിം, ബഹും വത മയാ പുഞ്ഞം പസുത’’ന്തി ഉളാരപീതിസോമനസ്സം പടിസംവേദേസി. സോ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു ഉപ്പജ്ജി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഉപസങ്കമിത്വാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി കതപുഞ്ഞം പുച്ഛി.

[illegible]. ‘‘ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനം, സമന്തതോ ദ്വാദസ യോജനാനി;
കൂടാഗാരാ സത്തസതാ ഉളാരാ, വേളുരിയഥമ്ഭാ രുചകത്ഥതാ സുഭാ.

[illegible]. ‘‘അച്ഛസി പിവസി ഖാദസി ച, ദിബ്ബാ ച വീണാ പവദന്തി വഗ്ഗും;
ദിബ്ബാ രസാ കാമഗുണേത്ഥ പഞ്ച, നാരിയോ ച നച്ചന്തി സുവണ്ണഛന്നാ.

[illegible]. ‘‘കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ...പേ॰...
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി.

[illegible]. ‘‘സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ...പേ॰...
യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം’’.

[illegible]. ‘‘ഗിമ്ഹാനം പച്ഛിമേ മാസേ, പതപന്തേ ദിവങ്കരേ;
പരേസം ഭതകോ പോസോ, അമ്ബാരാമമസിഞ്ചതി.

[illegible]. ‘‘അഥ തേനാഗമാ ഭിക്ഖു, സാരിപുത്തോതി വിസ്സുതോ;
കിലന്തരൂപോ കായേന, അകിലന്തോവ ചേതസാ.

[illegible]. ‘‘തഞ്ച ദിസ്വാന ആയന്തം, അവോചം അമ്ബസിഞ്ചകോ;
സാധു തം ഭന്തേ ന്ഹാപേയ്യം, യം മമസ്സ സുഖാവഹം.

[illegible]. ‘‘തസ്സ മേ അനുകമ്പായ, നിക്ഖിപി പത്തചീവരം;
നിസീദി രുക്ഖമൂലസ്മിം, ഛായായ ഏകചീവരോ.

[illegible]. ‘‘തഞ്ച അച്ഛേന വാരിനാ, പസന്നമാനസോ നരോ;
ന്ഹാപയീ രുക്ഖമൂലസ്മിം, ഛായായ ഏകചീവരം.

[illegible]. ‘‘അമ്ബോ ച സിത്തോ സമണോ ച ന്ഹാപിതോ,
മയാ ച പുഞ്ഞം പസുതം അനപ്പകം;
ഇതി സോ പീതിയാ കായം, സബ്ബം ഫരതി അത്തനോ.

[illegible]. ‘‘തദേവ ഏത്തകം കമ്മം, അകാസിം തായ ജാതിയാ;
പഹായ മാനുസം ദേഹം, ഉപപന്നോമ്ഹി നന്ദനം.

[illegible]. ‘‘നന്ദനേ ച വനേ രമ്മേ, നാനാദിജഗണായുതേ;
രമാമി നച്ചഗീതേഹി, അച്ഛരാഹി പുരക്ഖതോ’’തി. -

സോപി തസ്സ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി.

[illegible]. തത്ഥ **ഗിമ്ഹാനം പച്ഛിമേ മാസേ**തി ആസാള്ഹിമാസേ. **പതപന്തേ**തി അതിവിയ ദിപ്പന്തേ, സബ്ബസോ ഉണ്ഹം വിസ്സജ്ജേന്തേതി അത്ഥോ. **ദിവങ്കരേ**തി ദിവാകരേ, അയമേവ വാ പാഠോ. **അസിഞ്ചതീ**തി സിഞ്ചതി, -കാരോ നിപാതമത്തം, സിഞ്ചതി അമ്ബരുക്ഖമൂലേസു ധുവം ജലസേകം കരോതീതി

അത്ഥോ. “അസിഞ്ചഥാ”തി ച പാഠോ, സിഞ്ചിത്ഥാതി അത്ഥോ. “അസിഞ്ചഹ”ന്തി ച പഠന്തി, പരേസം ഭതകോ പോസോ ഹുത്വാ തദാ അമ്ബാരാമം അസിഞ്ചിം അഹന്തി അത്ഥോ.

൧൧൯൨. **തേനാ**തി യേന ദിസാഭാഗേന സോ അമ്ബാരാമോ, തേന അഗമാ അഗഞ്ഛി. **അകിലന്തോവ ചേതസാ**തി ചേതോദുക്ഖസ്സ മഗ്ഗേനേവ പഹീനത്താ ചേതസാ അകിലന്തോപി സമാനോ കിലന്തരൂപോ കായേന തേന മഗ്ഗേന അഗമാതി യോജനാ.

൧൧൯൩. **അവോചം** അഹം തദാ **അമ്ബസിഞ്ചകോ** ഹുത്വാതി യോജനാ. **ഏകചീവരോ**തി ന്ഹായിതുകാമോതി അധിപ്പായോ.

൧൧൯൫. **ഇതീ**തി ഏവം “അമ്ബോ ച സിത്തോ, സമണോ ച ന്ഹാപിതോ, മയാ ച പുഞ്ഞം പസുതം അനപ്പകം, ഏകേനേവ പയോഗേന തിവിധോപി അത്ഥോ സാധിതോ”തി ഇമിനാകാരേന പവത്തായ **പീതിയാ സോ** പുരിസോ **അത്തനോ സബ്ബം കായം ഫരതി,** നിരന്തരം ഫുടം കരോതീതി യോജനാ. അതീതത്ഥേ ചേതം വത്തമാനവചനം, ഫരീതി അത്ഥോ.

൧൧൯൬. **തദേവ ഏത്തകം കമ്മ**ന്തി തം ഏത്തകം ഏവം പാനീയദാനമത്തകം കമ്മം അകാസിം, തായ തസ്സം ജാതിയം അഞ്ഞം നാനുസ്സരാമീതി അധിപ്പായോ. സേസം വുത്തനയമേവ.

അമ്ബവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൧. ഗോപാലവിമാനവണ്ണനാ

ദിസ്വാന ദേവം പടിപുച്ഛി ഭിക്ഖൂതി ഗോപാലവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ. തേന സമയേന രാജഗഹവാസീ അഞ്ഞതരോ ഗോപാലകോ പാതരാസത്ഥായ പിലോതികായ പുടബദ്ധം കുമ്മാസം ഗഹേത്വാ നഗരതോ നിക്ഖമിത്വാ ഗാവീനം ചരണട്ഠാനഭൂതം ഗോചരഭൂമിം സമ്പാപുണി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ “അയം ഇദാനേവ കാലം കരിസ്സതി, മയ്ഹഞ്ച കുമ്മാസം ദത്വാ താവതിംസേസു ഉപ്പജ്ജിസ്സതീ”തി ച ഞത്വാ തസ്സ സമീപം അഗമാസി. സോ വേലം ഓലോകേത്വാ ഥേരസ്സ കുമ്മാസം ദാതുകാമോ അഹോസി. തേന ച സമയേന ഗാവിയോ മാസക്ഖേത്തം പവിസന്തി. അഥ സോ ഗോപാലോ ചിന്തേസി “കിം നു ഖോ ഥേരസ്സ കുമ്മാസം ദദേയ്യം, ഉദാഹു ഗാവിയോ മാസക്ഖേത്തതോ നീഹരേയ്യ”ന്തി. അഥസ്സ ഏതദഹോസി “മാസസാമികാ മം യം ഇച്ഛന്തി, തം കരോന്തു, ഥേരേ പന ഗതേ കുമ്മാസദാനന്തരായോ മേ സിയാ, ഹന്ദാഹം പഠമം അയ്യസ്സ കുമ്മാസം ദസ്സാമീ”തി തം ഥേരസ്സ ഉപനേസി. പടിഗ്ഗഹേസി ഥേരോ അനുകമ്പം ഉപാദായ.

അഥ നം ഗാവിയോ നിവത്തേതും പരിസ്സയം അനോലോകേത്വാ വേഗേന ഉപധാവന്തം പാദേന ഫുട്ഠോ ആസീവിസോ ഡംസി. ഥേരോപി തം അനുകമ്പമാനോ തം കുമ്മാസം പരിഭുഞ്ജിതും ആരഭി. ഗോപാലകോപി ഗാവിയോ നിവത്തേത്വാ ആഗതോ ഥേരം കുമ്മാസം പരിഭുഞ്ജന്തം ദിസ്വാ പസന്നചിത്തോ ഉളാരം പീതിസോമനസ്സം പടിസംവേദേന്തോ നിസീദി.

താവദേവസ്സ സകലസരീരം വിസം അജ്ഝോത്ഥരി. മുഹുത്തമേവ വേഗേ മുദ്ധപത്തേ കാലമകാസി, കാലകതോ ച താവതിംസേസു ദ്വാദസയോജനികേ കനകവിമാനേ നിബ്ബത്തി. തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ദിസ്വാ ഇമാഹി ഗാഥാഹി പടിപുച്ഛി -

൧൧൨൯. ‘‘ദിസ്വാന ദേവം പടിപുച്ഛി ഭിക്ഖു, ഉച്ചേ വിമാനമ്ഹി ചിരട്ഠിതികേ;
ആമുത്തഹത്ഥാഭരണം യസസ്സിം, ദിബ്ബേ വിമാനമ്ഹി യഥാപി ചന്ദിമാ.

൧൧൩൦. ‘‘അലങ്കതോ മല്യധരോ സുവത്ഥോ, സുകുണ്ഡലീ കപ്പിതകേസമസ്സു;
ആമുത്തഹത്ഥാഭരണോ യസസ്സീ, ദിബ്ബേ വിമാനമ്ഹി യഥാപി ചന്ദിമാ.

൧൧൩൧. ‘‘ദിബ്ബാ ച വീണാ പവദന്തി വഗ്ഗും; അട്ഠട്ഠകാ സിക്ഖിതാ സാധുരൂപാ;
ദിബ്ബാ ച കഞ്ഞാ തിദസചരാ ഉളാരാ, നച്ചന്തി ഗായന്തി പമോദയന്തി.

൧൧൩൨. ‘‘ദേവിദ്ധിപത്തോസി മഹാനുഭാവോ…പേ॰…
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി.

സോപി തസ്സ ബ്യാകാസി -

൧൧൩൩. ‘‘സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ…പേ॰…യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം’’.

൧൧൩൪. ‘‘അഹം മനുസ്സേസു മനുസ്സഭൂതോ, സങ്ഗമ്മ രക്ഖിസ്സം പരേസം ധേനുയോ;
തതോ ച ആഗാ സമണോ മമന്തികേ, ഗാവോ ച മാസേ അഗമംസു ഖാദിതും.

൧൧൩൫. ‘‘ദ്വയജ്ജ കിച്ചം ഉഭയഞ്ച കാരിയം, ഇച്ചേവഹം ഭന്തേ തദാ വിചിന്തയിം;
തതോ ച സഞ്ഞം പടിലദ്ധ യോനിസോ, ‘ദദാമി ഭന്തേ’തി ഖിപിം അനന്തകം.

൧൧൩൬. ‘‘സോ മാസഖേത്തം തുരിതോ അവാസരിം, പുരാ അയം ഭഞ്ജതി യസ്സിദം ധനം;
തതോ ച കണ്ഹോ ഉരഗോ മഹാവിസോ, അഡംസി പാദേ തുരിതസ്സ മേ സതോ.

൧൧൩൭. ‘‘സ്വാഹം അട്ടോമ്ഹി ദുക്ഖേന പീളിതോ, ഭിക്ഖു ച തം സാമം മുഞ്ചിത്വാനന്തകം;
അഹാസി കുമ്മാസം മമാനുകമ്പയാ, തതോ ചുതോ കാലകതോമ്ഹി ദേവതാ.

൧൧൩൮. ‘‘തദേവ കമ്മം കുസലം കതം മയാ, സുഖഞ്ച കമ്മം അനുഭോമി അത്തനാ;
തയാ ഹി ഭന്തേ അനുകമ്പിതോ ഭുസം, കതഞ്ഞുതായ അഭിവാദയാമി തം.

൧൧൩൯. ‘‘സദേവകേ ലോകേ സമാരകേ ച, അഞ്ഞോ മുനി നത്ഥി തയാനുകമ്പകോ;

തയാ ഹി ഭന്തേ അനുകമ്പിതോ ഭുസം, കതഞ്ഞുതായ അഭിവാദയാമി തം.

൧൧൮. “ഇമസ്മിം ലോകേ പരസ്മിം വാ പന, അഞ്ഞോ മുനീ നത്ഥി തയാനുകമ്പകോ;
തയാ ഹി ഭന്തേ അനുകമ്പിതോ ഭുസം, കതഞ്ഞുതായ അഭിവാദയാമി ത”ന്തി.

അഥായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ അത്തനാ ച ദേവതായ ച കഥിതനിയാമേനേവ തം ഭഗവതോ ആരോചേസി. സത്ഥാ തമത്ഥം പച്ചനുഭാസിത്വാ തം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തപരിസായ ധമ്മം ദേസേതും **“ദിസ്വാന ദേവം പടിപുച്ഛി ഭിക്ഖൂ”**തിആദിമാഹ.

൧൧൯. തത്ഥ **ദേവ**ന്തി ഗോപാലദേവപുത്തം. **ഭിക്ഖൂ**തി ആയസ്മന്തം മഹാമോഗ്ഗല്ലാനം സന്ധായ സത്ഥാ വദതി. സോ ഹി സബ്ബസോ ഭിന്നകിലേസതായ ഭിക്ഖു. വിമാനസ്സ ബഹുകാലാവട്ഠായിതായ കപ്പട്ഠിതികതായ ഏവ വാ **“ചിരട്ഠിതികേ”**തി വുത്തം, “ചിരട്ഠിതിക”ന്തിപി കേചി പഠന്തി. തഞ്ഹി “ദേവ”ന്തി ഇമിനാ സമ്ബന്ധിതബ്ബം. സോപി ഹി സട്ഠിസതസഹസ്സാധികാ തിസ്സോ വസ്സകോടിയോ തത്ഥ അവട്ഠാനതോ “ചിരട്ഠിതികേ”തി വത്തബ്ബതം ലഭതി. **യഥാപി ചന്ദിമാ**തി യഥാ ചന്ദിമാ ദേവപുത്തോ കന്തസീതലമനോഹരകിരണജാലസമുജ്ജലേ അത്തനോ ദിബ്ബേ വിമാനമ്ഹി വിരോചതി, ഏവം വിരോചമാനന്തി വചനസേസോ.

൧൨൦. **അലങ്കതോ**തിആദി തസ്സ ദേവപുത്തസ്സ ഥേരേന പുച്ഛിതാകാരദസ്സനം, തം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ.

൧൨൧. **സങ്ഗമ്മാ**തി സങ്ഗമേത്വാ, **സങ്ഗമ്മാ**തി വാ സങ്ഗഹേത്വാ. ഹേതുഅത്ഥോപി ഹി ഇധ അന്തോനീതോ, ബഹൂ ഏകതോ ഹുത്വാതി അത്ഥോ. **ആഗാ**തി ആഗഞ്ഛി. **മാസേ**തി മാസസസ്സാനി.

൧൨൨. **ദ്വയജ്ജാ**തി ദ്വയം അജ്ജ ഏതരഹി **കിച്ചം** കാതബ്ബം. **ഉഭയഞ്ച കാരിയ**ന്തി വുത്തസ്സേവത്ഥസ്സ പരിയായവചനം. **സഞ്ഞ**ന്തി ധമ്മസഞ്ഞം. തേനാഹ “യോനിസോ”തി **പടിലദ്ധാ**തി പടിലഭിത്വാ. **ഖിപി**ന്തി പനിഗ്ഗാഹാപനവസേന ഹത്ഥേ ഖിപിം. **അനന്തക**ന്തി നന്തകം കുമ്മാസം പക്ഖിപിത്വാ ബന്ധിത്വാ ഠപിതം പിലോതികം. അ-കാരോ ചേത്ഥ നിപാതമത്തം.

൧൨൩. **സോ**തി സോ അഹം. **തുരിതോ**തി തുരിതോ സമ്ഭമന്തോ. **അവാസരി**ന്തി ഉപഗച്ഛി, പാവിസിം വാ. **പുരാ അയം ഭഞ്ജതി യസ്സിദം ധന**ന്തി യസ്സ ഖേത്തസാമികസ്സ ഇദം മാസസസ്സം ധനം, തം അയം ഗോഗണോ ഭഞ്ജതി പുരാ തസ്സ ഭഞ്ജനതോ, ആമദ്ദനതോ പുരേതരമേവാതി അത്ഥോ. **തതോ**തി തത്ഥ. **തുരിതസ്സ മേ സതോ**തി സമ്ഭമന്തസ്സ മേ സമാനസ്സ, സഹസാ ഗമനേന മഗ്ഗേ കണ്ഹസപ്പം അനോലോകേത്വാ ഗതസ്സാതി അധിപ്പായോ.

൧൨൪. **അട്ടോമ്ഹി ദുക്ഖേന പീളിതോ**തി തേന ആസീവിസഡംസനേന അട്ടോ അട്ടിതോ ഉപദ്ദുതോ മരണദുക്ഖേന ബാധിതോ ഭവാമി. **അഹാസീ**തി അജ്ഝോഹരി, പരിഭുഞ്ജീതി അത്ഥോ. **തതോ ചുതോ കാലകതോമ്ഹി**

ദേവതാതി തതോ മനുസ്സത്തഭാവതോ ചുതോ മരണകാലപ്പത്തിയാ, തത്ഥ വാ ആയുസങ്ഖാരസ്സ ഖേപനസങ്ഖാതസ്സ കാലസ്സ കതത്താ കാലകതോ, തദനന്തരമേവ ച അമ്ഹി ദേവതാ ദേവത്തഭാവപ്പത്തിയാ ദേവതാ ഹോമീതി അത്ഥോ.

൧൧൬൯. **തയാ**തി തയാ സദിസോ **അഞ്ഞോ മുനി** മോനേയ്യഗുണയുത്തോ ഇസി നത്ഥി. **തയാ**തി വാ നിസ്സക്കേ ഇദം കരണവചനം. സേസം വുത്തനയമേവ.

ഗോപാലവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. കണ്ഡകവിമാനവണ്ണനാ

പുണ്ണമാസേ യഥാ ചന്ദോതി കണ്ഡകവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന ച സമയേന ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ ദേവചാരികം ചരന്തോ താവതിംസഭവനം ഗതോ. തസ്മിം ഖണേ കണ്ഡകോ ദേവപുത്തോ സകഭവനതോ നിക്ഖമിത്വാ ദിബ്ബയാനം അഭിരുഹിത്വാ മഹന്തേന പരിവാരേന മഹതിയാ ദേവിദ്ധിയാ ഉയ്യാനം ഗച്ഛന്തോ ആയസ്മന്തം മഹാമോഗ്ഗല്ലാനം ദിസ്വാ സഞ്ജാതഗാരവബഹുമാനോ സഹസാ യാനതോ ഓരുയ്ഹ ഥേരം ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ സിരസ്മിം അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠാസി. അഥ നം ഥേരോ -

൧൧൭൧. ‘‘പുണ്ണമാസേ യഥാ ചന്ദോ, നക്ഖത്തപരിവാരിതോ;
സമന്താ അനുപരിയാതി, താരകാധിപതീ സസീ.

൧൧൭൨. ‘‘തഥൂപമം ഇദം ബ്യമ്ഹം, ദിബ്ബം ദേവപുരമ്ഹി ച;
അതിരോചതി വണ്ണേന, ഉദയന്തോവ രംസിമാ.

൧൧൭൩. ‘‘വേളൂരിയസുവണ്ണസ്സ, ഫലികാ രൂപിയസ്സ ച;
മസാരഗല്ലമുത്താഹി, ലോഹിതങ്ഗമണീഹി ച.

൧൧൭൪. ‘‘ചിത്രാ മനോരമാ ഭൂമി, വേളൂരിയസ്സ സന്ഥതാ;
കൂടാഗാരാ സുഭാ രമ്മാ, പാസാദോ തേ സുമാപിതോ.

൧൧൭൫. ‘‘രമ്മാ ച തേ പോക്ഖരണീ, പുഥുലോമനിസേവിതാ;
അച്ഛോദകാ വിപ്പസന്നാ, സോണ്ണവാലുകസന്ഥതാ.

൧൧൭൬. ‘‘നാനാപദുമസഞ്ഛന്നാ, പുണ്ഡരീകസമോതതാ;
സുരഭിം സമ്പവായന്തി, മനുഞ്ഞാ മാലുതേരിതാ.

൧൧൭൭. ‘‘തസ്സാ തേ ഉഭതോ പസ്സേ, വനഗുമ്ബാ സുമാപിതാ;
ഉപേതാ പുപ്ഫരുക്ഖേഹി, ഫലരുക്ഖേഹി ചൂഭയം.

൧൧൭൮. ‘‘സോവണ്ണപാദേ പല്ലങ്കേ, മുദുകേ ഗോനകത്ഥതേ;
നിസിന്നം ദേവരാജംവ, ഉപതിട്ഠന്തി അച്ഛരാ.

൧൧൭൯. ‘‘സബ്ബാഭരണസഞ്ഛന്നാ , നാനാമാലാവിഭൂസിതാ;
രമേന്തി തം മഹിദ്ധികം, വസവത്തീവ മോദസി.

“ഭേരിസങ്ഖമുദിങ്ഗാഹി, വീണാഹി പണവേഹി ച;
രമസി രതിസമ്പന്നോ, നച്ചഗീതേ സുവാദിതേ.

“ദിബ്ബാ തേ വിവിധാ രൂപാ, ദിബ്ബാ സദ്ദാ അഥോ രസാ;
ഗന്ധാ ച തേ അധിപ്പേതാ, ഫോട്ഠബ്ബാ ച മനോരമാ.

“തസ്മിം വിമാനേ പവരേ, ദേവപുത്ത മഹപ്പഭോ;
അതിരോചസി വണ്ണേന, ഉദയന്തോവ ഭാണുമാ.

“ദാനസ്സ തേ ഇദം ഫലം, അഥോ സീലസ്സ വാ പന;
അഥോ അഞ്ജലികമ്മസ്സ, തം മേ അക്ഖാഹി പുച്ഛിതോ”തി. -

അധിഗതസമ്പത്തികിത്തനമുഖേന കതകമ്മം പുച്ഛി.

“സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതോ;
പഞ്ഹം പുട്ഠോ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം”.

“അഹം കപിലവത്ഥുസ്മിം, സാകിയാനം പുരുത്തമേ;
സുദ്ധോദനസ്സ പുത്തസ്സ, കണ്ഡകോ സഹജോ അഹം.

“യദാ സോ അഡ്ഢരത്തായം, ബോധായ മഭിനിക്ഖമി;
സോ മം മുദൂഹി പാണീഹി, ജാലിതമ്ബനഖേഹി ച.

“സത്ഥിം ആകോടയിത്വാന, വഹ സമ്മാതി ചബ്രവി;
‘അഹം ലോകം താരയിസ്സം, പത്തോ സമ്ബോധിമുത്തമം’.

“തം മേ ഗിരം സുണന്തസ്സ, ഹാസോ മേ വിപുലോ അഹു;
ഉദഗ്ഗചിത്തോ സുമനോ, അഭിസീസിം തദാ അഹം.

“അഭിരൂള്ഹഞ്ച മം ഞത്വാ, സക്യപുത്തം മഹായസം;
ഉദഗ്ഗചിത്തോ മുദിതോ, വഹിസ്സം പുരിസുത്തമം.

“പരേസം വിജിതം ഗന്ത്വാ, ഉഗ്ഗതസ്മിം ദിവാകരേ;
മമം ഛന്നഞ്ച ഓഹായ, അനപേക്ഖോ സോ അപക്കമി.

“തസ്സ തമ്ബനഖേ പാദേ, ജിവ്ഹായ പരിലേഹിസം;
ഗച്ഛന്തഞ്ച മഹാവീരം, രുദമാനോ ഉദിക്ഖിസം.

“അദസ്സനേനഹം തസ്സ, സക്യപുത്തസ്സ സിരീമതോ;
അലത്ഥം ഗരുകാബാധം, ഖിപ്പം മേ മരണം അഹു.

“തസ്സേവ ആനുഭാവേന, വിമാനം ആവസാമിദം;
സബ്ബകാമഗുണോപേതം, ദേവോ ദേവപുരമ്ഹിവ.

“യഞ്ച മേ അഹുവാ ഹാസോ, സദ്ദം സുത്വാന ബോധിയാ;
തേനേവ കുസലമൂലേന, ഫുസിസ്സം ആസവക്ഖയം.

“സചേ ഹി ഭന്തേ ഗച്ഛേയ്യാസി, സത്ഥു ബുദ്ധസ്സ സന്തികേ;
മമാപി നം വചനേന, സിരസാ വജ്ജാസി വന്ദനം.

“അഹമ്പി ദട്ഠും ഗച്ഛിസ്സം, ജിനം അപ്പടിപുഗ്ഗലം;
ദുല്ലഭം ദസ്സനം ഹോതി, ലോകനാഥാന താദിന”ന്തി. -

സോപി അത്തനാ കതകമ്മം കഥേസി. അയഞ്ഹി അനന്തരേ അത്തഭാവേ അമ്ഹാകം ബോധിസത്തേന സഹജാതോ കണ്ഡകോ അസ്സരാജാ അഹോസി. സോ അഭിനിക്ഖമനസമയേ അഭിരുള്ഹോ തേനേവ രത്താവസേസേന തീണി രജ്ജാനി മഹാപുരിസം അതിക്കമാപേത്വാ അനോമാനദീതീരം സമ്പാപേസി. അഥ സോ മഹാസത്തേന സൂരിയേ ഉഗ്ഗതേ ഘടികാരമഹാബ്രഹ്മുനാ ഉപനീതാനി പത്തചീവരാനി ഗഹേത്വാ പബ്ബജിത്വാ ഛന്നേന സദ്ധിം കപിലവത്ഥും ഉദ്ദിസ്സ വിസ്സജ്ജിതോ. സിനേഹഭാരികേന ഹദയേന മഹാപുരിസസ്സ പാദേ അത്തനോ ജിവ്ഹായ ലേഹിത്വാ പസാദസോമ്മാനി അക്ഖീനി ഉമ്മീലേത്വാ യാവ ദസ്സനപഥാ ഓലോകേന്തോ ദസ്സനൂപചാരം പന അതിക്കന്തേ ലോകനാഥേ "ഏവംവിധം നാമ ലോകഗ്ഗനായകം മഹാപുരിസം അഹം വഹിം, സഫലം വത മേ സരീരം അഹോസീ"തി പസന്നമാനസോ ഹുത്വാ പുന ചിരകാലം സങ്ഗതസ്സ പേമസ്സ വസേന വിയോഗദുക്ഖം അസഹന്തോ ഭാവിനിയാ ദിബ്ബസമ്പത്തിയാ വസേന ധമ്മതായ ചോദിയമാനോ കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തി. തം സന്ധായ വുത്തം **"പുണ്ണമാസേ യഥാ ചന്ദോ... പേ... അഹം കപിലവത്ഥുസ്മി"**ന്തിആദി.

൧൧൭൧. തത്ഥ **പുണ്ണമാസേ**തി പുണ്ണമാസിയം സുക്കപക്ഖേ പന്നരസിയം. **താരകാധിപതീ**തി താരകാനം അധിപതി. **സസീ**തി സസലഞ്ഛനവാ. "താരകാധിപ ദിസ്സതീ"തി കേചി പഠന്തി, തേസം താരകാധിപാതി അവിഭത്തികനിദ്ദേസോ, താരകാനം അധിപോ ഹുത്വാ ദിസ്സതി അനുപരിയാതി ചാതി യോജനാ കാതബ്ബാ.

൧൧൭൨. **ദിബ്ബം ദേവപുരമ്ഹി ചാ**തി ദേവപുരസ്മിമ്പി ദിബ്ബം. യഥാ മനുസ്സാനം ഠാനതോ ദേവപുരം ഉത്തമം, ഏവം ദേവപുരതോ ചാപി ഇദം തവ വിമാനം ഉത്തമന്തി ദസ്സേതി. തേനാഹ **"അതിരോചതി വണ്ണേന, ഉദയന്തോവ രംസിമാ"**തി, ഉഗ്ഗച്ഛന്തോ സൂരിയോ വിയാതി അത്ഥോ.

൧൧൭൩. **വേളൂരിയസുവണ്ണസ്സാ**തി വേളുരിയേന സുവണ്ണേന ച ഇദം ബ്യമ്ഹം നിമ്മിതന്തി വചനസേസേന യോജനാ. **ഫലികാ**തി ഫലികമണിനാ.

൧൧൭൪. **പോക്ഖരണീ**തി പോക്ഖരണിയോ.

൧൧൭൭-൮. **തസ്സാ**തി തസ്സാ പോക്ഖരണിയാ. **വനഗുമ്ബാ**തി ഉയ്യാനേ സുപുപ്ഫഗച്ഛേ സന്ധായ വദതി. **ദേവരാജംവാ**തി സക്കം വിയ. **ഉപതിട്ഠന്തീ**തി ഉപട്ഠാനം കരോന്തി.

൧൧൭൯. **സബ്ബാഭരണസഞ്ഛന്നാ**തി സബ്ബേഹി ഇത്ഥാലങ്കാരേഹി പടിച്ഛാദിതാ, സബ്ബസോ വിഭൂസിതസരീരാതി അത്ഥോ. **വസവത്തീവാ**തി വസവത്തിദേവരാജാ വിയ.

൧൧൮൦. **ഭേരിസങ്ഖമുദിങ്ഗാഹീ**തി ലിങ്ഗവിപല്ലാസേന വുത്തം, ഭേരീഹി ച സങ്ഖേഹി ച മുദിങ്ഗേഹി ചാതി യോജനാ. **രതിസമ്പന്നോ**തി ദിബ്ബായ രതിയാ സമങ്ഗീഭൂതോ. **നച്ചഗീതേ സുവാദിതേ**തി നച്ചേ ച ഗീതേ ച സുന്ദരേ വാദിതേ ച, നച്ചനേ ച ഗായനേ ച സുന്ദരേ വാദിതേ ച ഹേതുഭൂതേ. നിമിത്തത്ഥേ ഹി ഏതം ഭുമ്മം, പവത്തിതേതി വാ വചനസേസോ.

൧൧൮൧. ദിബ്ബാ തേ വിവിധാ രൂപാതി ദേവലോകപരിയാപന്നാ നാനപ്പകാരാ ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യാ രൂപാ തുയ്ഹം അധിപ്പേതാ യഥാധിപ്പേതാ മനോരമാ വിജ്ജന്തീതി കിരിയാപദം ആനേത്വാ യോജേതബ്ബം. **ദിബ്ബാ സദ്ദാ**തിആദീസുപി ഏസേവ നയോ.

൧൧൮൪. കണ്ഡകോ സഹജോ അഹന്തി ഏത്ഥ **അഹ**ന്തി നിപാതമത്തം. ''അഹൂ''തി കേചി പട്ഠന്തി, കണ്ഡകോ നാമ അസ്സരാജാ മഹാസത്തേന സഹ ഏകസ്മിംയേവ ദിവസേ ജാതത്താ സഹജോ അഹോസിന്തി അത്ഥോ.

൧൧൮൫. അഡ്ഢരത്തായന്തി അഡ്ഢരത്തിയം, മജ്ഝിമയാമസമയേതി അത്ഥോ. **ബോധായ മഭിനിക്ഖമീ**തി മ-കാരോ പദസന്ധികരോ, അഭിസമ്ബോധിഅത്ഥം മഹാഭിനിക്ഖമനം നിക്ഖമീതി അത്ഥോ. **മുദൂഹി പാണീഹീ**തി മുദുഹത്ഥതം മഹാപുരിസലക്ഖണം വദതി. **ജാലിതമ്ബനഖേഹീ**തി ജാലവന്തേഹി അഭിലോഹിതനഖേഹി. തേന ജാലഹത്ഥതം മഹാപുരിസലക്ഖണം തമ്ബനഖതം അനുബ്യഞ്ജനഞ്ച ദസ്സേതി.

൧൧൮൬. സത്ഥി നാമ ജങ്ഘാ, ഇധ പന സത്ഥിനോ ആസന്നട്ഠാനഭൂതോ ഊരുപ്പദേസോ ''സത്ഥീ''തി വുത്തോ. **ആകോടയിത്വാനാ**തി അപ്പോഠേത്വാ. **''വഹ സമ്മോ''തി ചബ്രവീ**തി ''സമ്മ കണ്ഡക, അജ്ജേകരത്തിം മം വഹ, മയ്ഹം ഓപവുയ്ഹം ഹോഹീ''തി ച കഥേസി. വഹനേ പന പയോജനം തദാ മഹാസത്തേന ദസ്സിതം വദന്തോ **''അഹം ലോകം താരയിസ്സം, പത്തോ സമ്ബോധിമുത്തമ''**ന്തി ആഹ. തേന ''അഹം ഉത്തമം അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം പത്തോ അധിഗതോ ഹുത്വാ സദേവകം ലോകം സംസാരമഹോഘതോ താരയിസ്സാമി, തസ്മാ നയിദം ഗമനം യംകിഞ്ചീതി ചിന്തേയ്യാസീ''തി ഗമനേ പയോജനസ്സ അനുത്തരഭാവം ദസ്സേതി.

൧൧൮൮-൯. ഹാസോതി തുട്ഠി. **വിപുലോ**തി മഹാഉളാരോ. **അഭിസീസി**ന്തി ആസിസിം ഇച്ഛിം സമ്പടിച്ഛിം . **അഭിരൂള്ഹഞ്ച മം ഞത്വാ, സക്യപുത്തം മഹായസ**ന്തി പത്ഥടവിപുലയസം സക്യരാജപുത്തം മഹാസത്തം മം അഭിരുയ്ഹ നിസിന്നം ജാനിത്വാ. **വഹിസ്സ**ന്തി നേസിം.

൧൧൯൦-൧. പരേസന്തി പരരാജൂനം. **വിജിത**ന്തി ദേസം പരരജ്ജം. **ഓഹായാ**തി വിസ്സജ്ജിത്വാ. **അപക്കമീ**തി അപക്കമിതും ആരഭി. ''പരിബ്ബജീ''തി ച പഠന്തി. **പരിലേഹിസ**ന്തി പരിതോ ലേഹിം. **ഉദിക്ഖിസ**ന്തി ഓലോകേസിം.

൧൧൯൨-൩. ഗരുകാബാധന്തി ഗരുകം ബാള്ഹം ആബാധം, മരണന്തികം ദുക്ഖന്തി അത്ഥോ. തേനാഹ **''ഖിപ്പം മേ മരണം അഹൂ''**തി. സോ ഹി അനേകാസു ജാതീസു മഹാസത്തേന ദള്ഹഭത്തികോ ഹുത്വാ ആഗതോ, തസ്മാ വിയോഗദുക്ഖം സഹിതും നാസക്ഖി, ''സമ്മാസമ്ബോധിം അധിഗന്തും നിക്ഖന്തോ''തി പന സുത്വാ നിരാമിസം ഉളാരം പീതിസോമനസ്സഞ്ച ഉപ്പജ്ജി, തേന മരണാനന്തരം താവതിംസേസു നിബ്ബത്തി, ഉളാരാ ചസ്സ ദിബ്ബസമ്പത്തിയോ പാതുരഹേസും. തേന വുത്തം **''തസ്സേവ ആനുഭാവേനാ''**തി, ഠാനഗതസ്സ പസാദമയപുഞ്ഞസ്സ ബലേന. **ദേവോ ദേവപുരമ്ഹിവാ**തി താവതിംസഭവനേ സക്കോ ദേവരാജാ വിയ.

൧൧൬൪. **യഞ്ച മേ അഹുവാ ഹാസോ, സദ്ദം സുത്വാന ബോധിയാ**തി “പത്തോ സമ്ബോധിമുത്തമ”ന്തി പഠമതരം ബോധിസദ്ദം സുത്വാ തദാ മയ്ഹം ഹാസോ അഹു, യം ഹാസസ്സ ഭവനം സുസ്സനം, **തേനേവ കുസലമൂലേന** തേനേവ കുസലബീജേന **ഫുസിസ്സ**ന്തി ഫുസിസ്സാമി പാപുണിസ്സാമി.

൧൧൬൫. ഏവം ദേവപുത്തോ യഥാധിഗതായ അനാഗതായ ഭവസമ്പത്തിയാ കാരണഭൂതം അത്തനോ കുസലകമ്മം കഥേന്തോ ഇദാനി അത്തനാ ഭഗവതോ സന്തികം ഗന്തുകാമോപി പുരേതരം ഥേരേന സത്ഥു വന്ദനം പേസേന്തോ **“സചേ”**തി ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **സചേ ഗച്ഛേയ്യാസീ**തി യദി ഗമിസ്സസി. “സചേ ഗച്ഛസീ”തി കേചി പഠന്തി, സോ ഏവത്ഥോ. **മമാപി നം വചനേനാ**തി ന കേവലം തവ സഭാവേനേവ, അഥ ഖോ മമാപി വചനേന ഭഗവന്തം. **വജ്ജാസീ**തി വദേയ്യാസി, മമാപി **സിരസാ വന്ദന**ന്തി യോജനാ.

൧൧൬൬. യദിപി ദാനി വന്ദനഞ്ച പേസേമി, പേസേത്വാ ഏവ പന ന തിട്ഠാമീതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **“അഹമ്പി ദട്ഠും ഗച്ഛിസ്സം, ജിനം അപ്പടിപുഗ്ഗല”**ന്തി. ഗമനേ പന ദള്ഹതരം കാരണം ദസ്സേതും **“ദുല്ലഭം ദസ്സനം ഹോതി, ലോകനാഥാന താദിന”**ന്തി ആഹ.

൧൧൬൭. “സോ കതഞ്ഞൂ കതവേദീ, സത്ഥാരം ഉപസങ്കമി;
സുത്വാ ഗിരം ചക്ഖുമതോ, ധമ്മചക്ഖും വിസോധയി.

൧൧൬൮. “വിസോധേത്വാ ദിട്ഠിഗതം, വിചികിച്ഛം വതാനി ച;
വന്ദിത്വാ സത്ഥുനോ പാദേ, തത്ഥേവന്തരധായഥാ”തി. -

ഇമാ ദ്വേ ഗാഥാ സങ്ഗീതികാരേഹി ഠപിതാ.

൧൧൬൭. തത്ഥ **സുത്വാ ഗിരം ചക്ഖുമതോ**തി പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ വചനം സുത്വാ. **ധമ്മചക്ഖു**ന്തി സോതാപത്തിമഗ്ഗം. **വിസോധയീ**തി അധിഗച്ഛി. അധിഗമോയേവ ഹി തസ്സ വിസോധനം.

൧൧൬൮. **വിസോധേത്വാ ദിട്ഠിഗത**ന്തി ദിട്ഠിഗതം സമുഗ്ഘാതേത്വാ. **വിചികിച്ഛം വതാനി ചാ**തി സോളസവത്ഥുകം അട്ഠവത്ഥുകഞ്ച വിചികിച്ഛഞ്ച “സീലബ്ബതേഹി സുദ്ധീ”തി പവത്തനകസീലബ്ബതപരാമാസേ ച വിസോധയീതി യോജനാ. തത്ഥ ഹി സഹ പരിയായേഹി തഥാ പവത്താ പരാമാസാ “വതാനീ”തി വുത്തം. സേസം വുത്തനയമേവ.

കണ്ഡകവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. അനേകവണ്ണവിമാനവണ്ണനാ

അനേകവണ്ണം ദരസോകനാസനന്തി അനേകവണ്ണവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന സമയേന ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന ദേവചാരികം ചരന്തോ താവതിംസഭവനം അഗമാസി. അഥ നം അനേകവണ്ണോ ദേവപുത്തോ ദിസ്വാ സഞ്ജാതഗാരവബഹുമാനോ ഉപസങ്കമിത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠാസി. ഥേരോ -

൧൧൯൯. “അനേകവണ്ണം ദരസോകനാസനം, വിമാനമാരുയ്ഹ അനേകചിത്തം;
പരിവാരിതോ അച്ഛരാസങ്ഗണേന, സുനിമ്മിതോ ഭൂതപതീവ മോദസി.

൧൨൦൦. “സമസ്സമോ നത്ഥി കുതോ പനുത്തരോ, യസേന പുഞ്ഞേന ച ഇദ്ധിയാ ച;
സബ്ബേ ച ദേവാ തിദസഗണാ സമേച്ച, തം തം നമസ്സന്തി സസിംവ ദേവാ;
ഇമാ ച തേ അച്ഛരായോ സമന്തതോ, നച്ചന്തി ഗായന്തി പമോദയന്തി.

൧൨൦൧. “ദേവിദ്ധിപത്തോസി മഹാനുഭാവോ,
മനുസ്സഭൂതോ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവോ,
വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ”തി. -

അധിഗതസമ്പത്തികിത്തനമുഖേന കതകമ്മം പുച്ഛി. തം ദസ്സേതും -

൧൨൦൨. “സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ…പേ॰…യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫല”ന്തി. -

വുത്തം . സോപി -

൧൨൦൩. “അഹം ഭദന്തേ അഹുവാസി പുബ്ബേ, സുമേധനാമസ്സ ജിനസ്സ സാവകോ;
പുഥുജ്ജനോ അനനുബോധോഹമസ്മി, സോ സത്ത വസ്സാനി പരിബ്ബജിസ്സഹം.

൧൨൦൪. “സ്വാഹം സുമേധസ്സ ജിനസ്സ സത്ഥുനോ, പരിനിബ്ബുതസ്സോഘതിണ്ണസ്സ താദിനോ;
രതനുച്ചയം ഹേമജാലേന ഛന്നം, വന്ദിത്വാ ഥൂപസ്മിം മനം പസാദയിം.

൧൨൦൫. “ന മാസി ദാനം ന ച മത്ഥി ദാതും, പരേ ച ഖോ തത്ഥ സമാദപേസിം;
പൂജേഥ നം പൂജനീയസ്സ ധാതും, ഏവം കിര സഗ്ഗമിതോ ഗമിസ്സഥ.

൧൨൦൬. “തദേവ കമ്മം കുസലം കതം മയാ,
സുഖഞ്ച ദിബ്ബം അനുഭോമി അത്തനാ;
മോദാമഹം തിദസഗണസ്സ മജ്ഝേ,
ന തസ്സ പുഞ്ഞസ്സ ഖയമ്പി അജ്ഝഗ”ന്തി. - കഥേസി;

ഇതോ കിര തിംസകപ്പസഹസ്സേ സുമേധോ നാമ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ലോകേ ഉപ്പജ്ജിത്വാ സദേവകം ലോകം ഏകോഭാസം കത്വാ കതബുദ്ധകിച്ചോ പരിനിബ്ബുതോ, മനുസ്സേഹി ച ഭഗവതോ ധാതും ഗഹേത്വാ രതനചേതിയേ കതേ അഞ്ഞതരോ പുരിസോ സത്ഥു സാസനേ പബ്ബജിത്വാ സത്ത വസ്സാനി ബ്രഹ്മചരിയം ചരിത്വാ അനവട്ഠിതചിത്തതായ കുക്കുച്ചകോ ഹുത്വാ ഉപ്പബ്ബജി. ഉപ്പബ്ബജിതോ ച സംവേഗബഹുലതായ ധമ്മച്ഛന്ദവന്തതായ ച ചേതിയങ്ഗണേ സമ്മജ്ജനപരിഭണ്ഡാദീനി കരോന്തോ നിച്ചസീലഉപോസഥസീലാനി രക്ഖന്തോ ധമ്മം സുണന്തോ അഞ്ഞേ ച പുഞ്ഞകിരിയായ സമാദപേന്തോ വിചരി. സോ ആയുപരിയോസാനേ കാലകതോ താവതിംസേസു നിബ്ബത്തി. സോ പുഞ്ഞകമ്മസ്സ ഉളാരഭാവേന മഹേസക്ഖോ മഹാനുഭാവോ സക്കാദീഹി ദേവതാഹി സക്കതപൂജിതോ ഹുത്വാ തത്ഥ യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതോ

അപരാപരം ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ തസ്സേവ കമ്മസ്സ വിപാകാവസേസേന താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തി, "അനേകവണ്ണോ"തി നം ദേവതാ സഞ്ജാനിംസു. തം സന്ധായ വുത്തം "അഥ നം അനേകവണ്ണോ ദേവപുത്തോ...പേ॰... ന തസ്സ പുഞ്ഞസ്സ ഖയമ്പി അജ്ഝഗന്തി കഥേസീ"തി.

൧൨൩൩. തത്ഥ **അനേകവണ്ണ**ന്തി നീലപീതാദിവസേന വിവിധവണ്ണതായ അനന്തരവിമാനാദീനം വിവിധസണ്ഠാനതായ ച നാനാവിധവണ്ണം. **ദരസോകനാസന**ന്തി സീതലഭാവേന ദരഥപരിളാഹാനം വിനോദനതോ മനുഞ്ഞതായ ദസ്സനീയതായ ച സോകസ്സ അനോകാസതോ ദരസോകനാസനം. **അനേകചിത്ത**ന്തി നാനാവിധചിത്തരൂപം. **സുനിമ്മിതോ ഭൂതപതീവാ**തി താവതിംസകായികോപി ഉളാരദിബ്ബഭോഗതായ സുനിമ്മിതദേവരാജാ വിയ മോദസി തുസ്സസി അഭിരമസി.

൧൨൩൪. **സമസ്സമോ**തി സമോ ഏവ ഹുത്വാ സമോ, നിബ്ബരിയായേന സദിസോ തേ തുയ്ഹം നത്ഥി, കുതോ പന കേന കാരണേന ഉത്തരി അധികോ കോ നാമ സിയാ. കേന പന സമതാ ഉത്തരിതരതാ ചാതി ആഹ **"യസേന പുഞ്ഞേന ച ഇദ്ധിയാ ചാ"**തി. തത്ഥ **യസേനാ**തി പരിവാരേന. **ഇദ്ധിയാ**തി ആനുഭാവേന. **യസേനാ**തി വാ ഇസ്സരിയേന, **ഇദ്ധിയാ**തി ദേവിദ്ധിയാ. **യസേനാ**തി വാ വിഭവസമ്പത്തിയാ, **ഇദ്ധിയാ**തി യഥിച്ഛി തസ്സ കാമഗുണസ്സ ഇജ്ഝനേന. **യസേനാ**തി വാ കിത്തിഘോസേന, **ഇദ്ധിയാ**തി സമിദ്ധിയാ. **പുഞ്ഞേനാ**തി തത്ഥ തത്ഥ വുത്താവസിട്ഠപുഞ്ഞഫലേന, പുഞ്ഞകമ്മേനേവ വാ.

"സബ്ബേ ച ദേവാ"തി സാമഞ്ഞതോ ഗഹിതമത്ഥം **"തിദസഗണാ"**തി ഇമിനാ വിസേസേത്വാ വുത്തം. ഏകച്ചസ്സ പച്ചേകം നിപച്ചകാരം കരോന്താപി പമുദിതാ ന കരോന്തി , ന ഏവമേതസ്സ . ഏതസ്സ പന പമുദിതാപി കരോന്തിയേവാതി ദസ്സേതും **"സമേച്ചാ"**തി വുത്തം. **തം ത**ന്തി തം ത്വം. **സസിംവ ദേവാ**തി യഥാ നാമ സുക്കപക്ഖപാടിപദിയം ദിസ്സമാനം സസിം ചന്ദം മനുസ്സാ ദേവാ ച ആദരജാതാ നമസ്സന്തി, ഏവം തം സബ്ബേപി തിദസഗണാ നമസ്സന്തീതി അത്ഥോ.

൧൨൩൫. **ഭദന്തേ**തി ഥേരം ഗാരവബഹുമാനേന സമുദാചരതി. **അഹുവാസി**ന്തി അഹോസിം. **പുബ്ബേ**തി പുരിമജാതിയം. **സുമേധനാമസ്സ ജിനസ്സ സാവകോ**തി സുമേധോതി ഏവം പാകടനാമസ്സ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ സാസനേ പബ്ബജിതഭാവേന സാവകോ. **പുഥുജ്ജനോ**തി അനരിയോ. തഥാപി സച്ചാനം അനുബോധമത്തസ്സാപി അഭാവേന **അനനുബോധോ. സോ സത്ത വസ്സാനി പരിബ്ബജിസ്സഹ**ന്തി സോ അഹം സത്ത സംവച്ഛരാനി പബ്ബജ്ജാഗുണമത്തേന വിചരിം, ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മം നാധിഗച്ഛിന്തി അധിപ്പായോ.

൧൨൩൬. **രതനുച്ചയ**ന്തി മണികനകാദിരതനേഹി ഉച്ചിതം ഉസ്സിതരതനചേതിയം. **ഹേമജാലേന ഛന്ന**ന്തി സമന്തതോ ഉപരി ച കഞ്ചനജാലേന പടിച്ഛാദിതം. **വന്ദിത്വാ**തി പഞ്ചപതിട്ഠിതേന തത്ഥ തത്ഥ പണാമം കത്വാ. **ഥൂപസ്മിം മനം പസാദയി**ന്തി "സബ്ബഞ്ഞുഗുണാധിട്ഠാനായ വത ധാതുയാ അയം ഥൂപോ"തി ഥൂപസ്മിം ചിത്തം പസാദേസിം.

൧൨൩൭. **ന മാസി ദാന**ന്തി മേ മയാ കതം ദാനം നാസി നാഹോസി. കസ്മാ പന? **ന ച മേത്ഥി ദാതു**ന്തി മേ മമ പരിഗ്ഗഹഭൂതം ദാനം ദാതും ന അത്ഥി, ന

കിഞ്ചി ദേയ്യവത്ഥു വിജ്ജതി, **പരേ ച ഖോ** സത്തേ **തത്ഥ** ദാനേ **സമാദപേസിം**. ''പരേസഞ്ച തത്ഥ സമാദപേസി''ന്തി ച പഠന്തി, തത്ഥ **പരേസ**ന്തി ഉപയോഗത്ഥേ സാമിവചനം ദട്ഠബ്ബം . **പൂജേഥ ന**ന്തിആദി സമാദപനാകാരദസ്സനം, തം ധാതുന്തി യോജനാ. **ഏവം കിരാ**തി **കിര**-സദ്ദോ അനുസ്സവത്ഥോ.

൮൦൦. **ന തസ്സ പുഞ്ഞസ്സ ഖയമ്പി അജ്ഝഗ**ന്തി തസ്സ തദാ സുമേധം ഭഗവന്തം ഉദ്ദിസ്സ കതസ്സ പുഞ്ഞകമ്മസ്സ പരിക്ഖയം നാധിഗച്ഛിം, തസ്സേവ കമ്മസ്സ വിപാകാവസേസം പച്ചനുഭോമീതി ദസ്സേതി. യം പനേത്ഥ ന വുത്തം, തം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി ദട്ഠബ്ബം.

അനേകവണ്ണവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ൻ. മട്ഠകുണ്ഡലീവിമാനവണ്ണനാ

അലങ്കതോ മട്ഠകുണ്ഡലീതി മട്ഠകുണ്ഡലീവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന സമയേന സാവത്ഥിവാസീ ഏകോ ബ്രാഹ്മണോ അഡ്ഢോ മഹദ്ധനോ മഹാഭോഗോ അസ്സദ്ധോ അപ്പസന്നോ മിച്ഛാദിട്ഠികോ കസ്സചി കിഞ്ചി ന ദേതി, അദാനതോ ഏവ ''അദിന്നപുബ്ബകോ''തി പഞ്ഞായിത്ഥ. സോ മിച്ഛാദിട്ഠിഭാവേന ച ലുദ്ധഭാവേന ച തഥാഗതം വാ തഥാഗതസാവകം വാ ദട്ഠുമ്പി ന ഇച്ഛതി. മട്ഠകുണ്ഡലം നാമ അത്തനോ പുത്തഞ്ച സിക്ഖാപേസി ''താത , തയാ സമണോ ഗോതമോ തസ്സ സാവകാ ച ന ഉപസങ്കമിതബ്ബാ ന ദട്ഠബ്ബാ''തി. സോപി തഥാ അകാസി. അഥസ്സ പുത്തോ ഗിലാനോ അഹോസി, ബ്രാഹ്മണോ ധനക്ഖയഭയേന ഭേസജ്ജം ന കാരേസി, രോഗേ പന വഡ്ഢിതേവ വേജ്ജേ പക്കോസിത്വാ ദസ്സേസി. വേജ്ജാ തസ്സ സരീരം ഓലോകേത്വാ ''അതേകിച്ഛോ''തി തം ഞത്വാ അപക്കമിംസു. ബ്രാഹ്മണോ ''പുത്തേ അബ്ഭന്തരേ മതേ നീഹരണം ദുക്ഖ''ന്തി പുത്തം ബഹിദ്വാരകോട്ഠകേ നിപജ്ജാപേസി.

ഭഗവാ രത്തിയാ പച്ചൂസസമയേ മഹാകരുണാസമാപത്തിതോ വുട്ഠായ ലോകം വോലോകേന്തോ അദ്ദസ മട്ഠകുണ്ഡലീമാണവം ഖീണായുകം തദഹേവ ചവനധമ്മം, നിരയസംവത്തനികഞ്ചസ്സ കമ്മം കതോകാസം. ''സചേ പനാഹം തത്ഥ ഗമിസ്സാമി, സോ മയി ചിത്തം പസാദേത്വാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തിത്വാ പിതരം ആളാഹനേ രോദമാനം ഉപഗന്ത്വാ സംവേജേസ്സതി, ഏവം സോ ച തസ്സ പിതാ ച മമ സന്തികം ആഗമിസ്സതി, മഹാജനകായോ സന്നിപതിസ്സതി തത്ഥ മയാ ധമ്മേ ദേസിതേ മഹാധമ്മാഭിസമയോ ഭവിസ്സതീ''തി ഏവം പന ഞത്വാ പുബ്ബണ്ഹസമയം നിവാസേത്വാ പത്തചീവരമാദായ മഹതാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധിം സാവത്ഥിം പിണ്ഡായ പവിട്ഠോ മട്ഠകുണ്ഡലീമാണവസ്സ പിതു ഗേഹസമീപേ ഠത്വാ ഛബ്ബണ്ണബുദ്ധരംസിയോ വിസ്സജ്ജേസി. താ ദിസ്വാ മാണവോ ''കിമേത''ന്തി ഇതോ ചിതോ ച വിലോകേന്തോ അദ്ദസ ഭഗവന്തം ദന്തം ഗുത്തം സന്തിന്ദ്രിയം ദ്വത്തിംസായ മഹാപുരിസലക്ഖണേഹി അസീതിയാ അനുബ്യഞ്ജനേഹി ബ്യാമപ്പഭായ കേതുമാലായ ച വിജ്ജോതമാനം അനുപമായ ബുദ്ധസിരിയാ അചിന്തേയ്യേന ബുദ്ധാനുഭാവേന വിരോചമാനം. ദിസ്വാ തസ്സ ഏതദഹോസി ''ബുദ്ധോ നു ഖോ ഭഗവാ ഇധാനുപ്പത്തോ, യസ്സായം രൂപസമ്പദാ അത്തനോ തേജസാ സൂരിയമ്പി അഭിഭവതി, കന്തഭാവേന ചന്ദിമം, ഉപസന്തഭാവേന സബ്ബേപി സമണബ്രാഹ്മണേ, ഉപസമേന നാമ ഏത്ഥേവ ഭവിതബ്ബം, അയമേവ ച മഞ്ഞേ ഇമസ്മിം ലോകേ

അഗ്ഗപുഗ്ഗലോ, മമേവ ച അനുകമ്പായ ഇധാനുപ്പത്തോ’’തി ബുദ്ധാരമ്മണായ പീതിയാ നിരന്തരം ഫുടസരീരോ അനപ്പകം പീതിസോമനസ്സം പടിസംവേദേന്തോ പസന്നചിത്തോ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ നിപജ്ജി. തം ദിസ്വാ ഭഗവാ ‘‘അലം ഇമസ്സ എത്തകേന സഗ്ഗൂപപത്തിയാ’’തി പക്കാമി.

സോപി തം പീതിസോമനസ്സം അവിജഹന്തോവ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു ദ്വാദസയോജനികേ വിമാനേ നിബ്ബത്തി. പിതാ പനസ്സ സരീരസക്കാരം കരിത്വാ ദുതിയദിവസേ പച്ചൂസവേലായം ആളാഹനം ഗന്ത്വാ ‘‘ഹാ ഹാ മട്ഠകുണ്ഡലി, ഹാ ഹാ മട്ഠകുണ്ഡലീ’’തി പരിദേവമാനോ ആളാഹനം അനുപരിക്കമന്തോ രോദതി. ദേവപുത്തോ അത്തനോ വിഭവസമ്പത്തിം ഓലോകേത്വാ ‘‘കുതോ നു ഖോ അഹം ഇധാഗതോ കിഞ്ച കമ്മം കത്വാ’’തി ഉപധാരേന്തോ അത്തനോ പുരിമത്തഭാവം ഞത്വാ തത്ഥ ച മരണകാലേ ഭഗവതി പവത്തിതം ചിത്തപ്പസാദം മനോഹരം അഞ്ജലികരണമത്തം ദിസ്വാ ‘‘അഹോ മഹാനുഭാവാ ബുദ്ധാ ഭഗവന്തോ’’തി സാതിസയം തഥാഗതേ സഞ്ജാതപ്പസാദബഹുമാനോ ‘‘അദിന്നപുബ്ബകബ്രാഹ്മണോ നു ഖോ കിം കരോതീ’’തി ഉപധാരേന്തോ ആളാഹനേ രോദമാനം ദിസ്വാ ‘‘അയം മയ്ഹം പുബ്ബേ ഭേസജ്ജമത്തമ്പി അകത്വാ ഇദാനി നിരത്ഥകം ആളാഹനേ രോദതി, ഹന്ദ നം സംവേജേത്വാ കുസലേ പതിട്ഠാപേസ്സാമീ’’തി ദേവലോകതോ ആഗന്ത്വാ മട്ഠകുണ്ഡലീരൂപേന രോദമാനോ ‘‘ഹാ ഹാ ചന്ദ, ഹാ ഹാ സൂരിയാ’’തി ബാഹാ പഗ്ഗയ്ഹ കന്ദന്തോ പിതു സമീപേ അട്ഠാസി. അഥ നം ബ്രാഹ്മണോ ‘‘അയം മട്ഠകുണ്ഡലീ ആഗതോ’’തി ചിന്തേത്വാ ഗാഥായ അജ്ഝഭാസി -

‘‘അലങ്കതോ മട്ഠകുണ്ഡലീ, മാലധാരീ ഹരിചന്ദനുസ്സദോ;
ബാഹാ പഗ്ഗയ്ഹ കന്ദസി, വനമജ്ഝേ കിം ദുക്ഖിതോ തുവ’’ന്തി.

തത്ഥ **അലങ്കതോ**തി വിഭൂസിതോ. **മട്ഠകുണ്ഡലീ**തി സരീരപ്പദേസസ്സ അഹ്ലംസനത്ഥം മാലാലതാദയോ അദസ്സേത്വാ മട്ഠാകാരേനേവ കതകുണ്ഡലോ. അഥ വാ **മട്ഠകുണ്ഡലീ**തി വിസുദ്ധകുണ്ഡലോ, താപേത്വാ ജാതിഹിങ്ഗുലികായ മജ്ജിത്വാ ധോവിത്വാ സൂകരലോമേന മജ്ജിതകുണ്ഡലോതി അത്ഥോ . **മാലധാരീ**തി മാലം ധാരേന്തോ, പിളന്ധിതമാലോതി അത്ഥോ. **ഹരിചന്ദനുസ്സദോ**തി രത്തചന്ദനേന സബ്ബസോ അനുലിത്തഗത്തോ. **കി**ന്തി പുച്ഛാവചനം. **ദുക്ഖിതോ**തി ദുക്ഖപ്പത്തോ. **കിംദുക്ഖിതോ**തി വാ എകമേവ പദം, കേന ദുക്ഖേന ദുക്ഖിതോതി അത്ഥോ.

അഥ നം ദേവപുത്തോ ആഹ -

‘‘സോവണ്ണമയോ പഭസ്സരോ, ഉപ്പന്നോ രഥപഞ്ജരോ മമ;
തസ്സ ചക്കയുഗം ന വിന്ദാമി, തേന ദുക്ഖേന ജഹാമി ജീവിത’’ന്തി.

അഥ നം ബ്രാഹ്മണോ ആഹ -

‘‘സോവണ്ണമയം മണിമയം, ലോഹിതകമയം അഥ രൂപിയമയം;
ആചിക്ഖ മേ ഭദ്ദമാണവ, ചക്കയുഗം പടിപാദയാമി തേ’’തി.

തം സുത്വാ മാണവോ ‘‘അയം പുത്തസ്സ ഭേസജ്ജം അകത്വാ പുത്തപതിരൂപകം മം ദിസ്വാ രോദന്തോ ‘സുവണ്ണാദിമയം രഥചക്കം

കരോമീ'തി വദതി, ഹോതു നിഗ്ഗണ്ഹിസ്സാമി ന''ന്തി ചിന്തേത്വാ ''കീവ മഹന്തം മേ ചക്കയുഗം കരിസ്സസീ''തി വത്വാ ''യാവ മഹന്തം ആകങ്ഖസീ''തി വുത്തേ ''ചന്ദിമസൂരിയേഹി മേ അത്ഥോ, തേ മേ ദേഹീ''തി യാചന്തോ -

ഫവ_ഫ്ഥ. ''ഏസോ മാണവോ തസ്സ പാവദി, ചന്ദസൂരിയാ ഉഭയേത്ഥ ദിസ്സരേ;
സോവണ്ണമയോ രഥോ മമ, തേന ചക്കയുഗേന സോഭതീ''തി.

അഥ നം ബ്രാഹ്മണോ ആഹ -

ഫവ_ഫ്ഥ. ''ബാലോ ഖോ ത്വം അസി മാണവ, യോ ത്വം പത്ഥയസേ അപത്ഥിയം;
മഞ്ഞാമി തുവം മരിസ്സസി, ന ഹി ത്വം ലച്ഛസി ചന്ദസൂരിയേ''തി.

അഥ നം മാണവോ ''കിം പന പഞ്ഞായമാനസ്സത്ഥായ രോദന്തോ ബാലോ ഹോതി, ഉദാഹു അപഞ്ഞായമാനസ്സാ''തി വത്വാ -

ഫവ_ഫവ. ''ഗമനാഗമനമ്പി ദിസ്സതി, വണ്ണധാതു ഉഭയത്ഥ വീഥിയാ;
പേതോ കാലകതോ ന ദിസ്സതി, കോ നിധ കന്ദതം ബാല്യതരോ''തി.

തം സുത്വാ ബ്രാഹ്മണോ ''യുത്തം ഏസ വദതീ''തി സല്ലക്ഖേത്വാ -

ഫവ_ഫ്ഥ. ''സച്ചം ഖോ വദേസി മാണവ, അഹമേവ കന്ദതം ബാല്യതരോ;
ചന്ദം വിയ ദാരകോ രുദം, പേതം കാലകതാഭിപത്ഥയി''ന്തി. -

വത്വാ തസ്സ കഥായ നിസ്സോകോ ഹുത്വാ മാണവസ്സ ഥുതിം കരോന്തോ ഇമാ ഗാഥാ അഭാസി -

ഫവ_ഫ്ഥ. ''ആദിത്തം വത മം സന്തം, ഘതസിത്തംവ പാവകം;
വാരിനാ വിയ ഓസിഞ്ചം, സബ്ബം നിബ്ബാപയേ ദരം.

ഫവ_ഫ്ഥ. ''അബ്ബഹീ വത മേ സല്ലം, സോകം ഹദയനിസ്സിതം;
യോ മേ സോകപരേതസ്സ, പുത്തസോകം അപാനുദി.

ഫവ_ഫ്ഥ. ''സ്വാഹം അബ്ബൂള്ഹസല്ലോസ്മി, സീതിഭൂതോസ്മി നിബ്ബുതോ;
ന സോചാമി ന രോദാമി, തവ സുത്വാന മാണവാ''തി.

ഫവംവ്വ-ഫം. തത്ഥ **രഥപഞ്ജരോ**തി രഥൂപത്ഥം. **ന വിന്ദാമീ**തി ന ലഭാമി. **ഭദ്ദമാണവാ**തി ആലപനം. **പടിപാദയാമീ**തി സമ്പാദേത്വാ ദദാമി, മാ ചക്കയുഗാഭാവേന ജീവിതം ജഹീതി അധിപ്പായോ. **ഉഭയേത്ഥ ദിസ്സരേ**തി ഉഭോപി ഏത്ഥ ചന്ദസൂരിയാ ആകാസേ ദിസ്സന്തി. **യ**-കാരോ പദസന്ധികരോ, ഉഭയേ ഏത്ഥാതി വാ പദവിഭാഗോ.

ഫവ_ഫവ. **ഗമനാഗമന**ന്തി ദിവസേ ദിവസേ ഓഗമനുഗ്ഗമനവസേന ചന്ദസൂരിയാനം ഗമനം ആഗമനഞ്ച ദിസ്സതി. ''ഗമനോഗമന''ന്തിപി പാളി, ഉഗ്ഗമനം ഓഗമനഞ്ചാതി അത്ഥോ. **വണ്ണധാതൂ**തി സീതിഭാവവിസിട്ഠാ കന്തഭാവഭാസുരാ, ഉണ്ഹഭാവവിസിട്ഠാ തിക്ഖഭാവഭാസുരാ ച വണ്ണനിഭാ. **ഉഭയത്ഥാ**തി ചന്ദേ സൂരിയേ ചാതി ദ്വീസുപി വണ്ണധാതു ദിസ്സതീതി യോജേതബ്ബം. **വീഥിയാ**തി പവത്തനവീഥിയം ആകാസേ, നാഗവീഥിയാദിവീഥിയം വാ. ''ഉഭയേത്ഥാ''തിപി പാഠോ, ഉഭയേ ഏത്ഥാതി പദവിസന്ധി. **ബാല്യതരോ**തി ബാലതരോ അതിസയേന ബാലോ.

൧൨൧൩. ഇമം പന കഥം സുത്വാ "അലബ്ഭനീയവത്ഥും വതാഹം പത്ഥേത്വാ കേവലം സോകഗ്ഗിനാ ഡയ്ഹാമി, കിം മേ നിരത്ഥകേന അനയബ്യസനേനാ"തി പടിസങ്ഖാനേ അട്ഠാസി. അഥ ദേവപുത്തോ മട്ഠകുണ്ഡലീരൂപം പടിസംഹരിത്വാ അത്തനോ ദിബ്ബരൂപേനേവ അട്ഠാസി. ബ്രാഹ്മണോ പന തം അനോലോകേത്വാ മാണവവോഹാരേനേവ വോഹരന്തോ **"സച്ചം ഖോ വദേസി മാണവാ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ചന്ദം വിയ ദാരകോ രുദന്തി** ചന്ദം അഭിപത്ഥയം രുദന്തോ ദാരകോ വിയാതി അത്ഥോ. **കാലകതാഭിപത്ഥയി**ന്തി കാലകതം അഭിപത്ഥയിം. "അഭിപത്ഥയ"ന്തിപി പാഠോ.

൧൨൧൪-൧൬. **ആദിത്ത**ന്തി സോകഗ്ഗിനാ ആദിത്തം. **നിബ്ബാപയേ ദര**ന്തി നിബ്ബാപയി ദരഥം സോകപരിളാഹം. **അബ്ബഹീ**തി ഉദ്ധരി.

അഥ ബ്രാഹ്മണോ സോകം വിനോദേത്വാ അത്തനോ ഉപദേസദായകം ദിബ്ബരൂപേന ഠിതം ദിസ്വാ "കോ നാമ ത്വ"ന്തി പുച്ഛന്തോ -

൧൨൧൭. "ദേവതാ നുസി ഗന്ധബ്ബോ, അദു സക്കോ പുരിന്ദദോ;
കോ വാ ത്വം കസ്സ വാ പുത്തോ, കഥം ജാനേമു തം മയ"ന്തി. -

ആഹ. സോപി തസ്സ -

൧൨൧൮. "യഞ്ച കന്ദസി യഞ്ച രോദസി, പുത്തം ആളാഹനേ സയം ദഹിത്വാ;
സ്വാഹം കുസലം കരിത്വാ കമ്മം, തിദസാനം സഹബ്യതം ഗതോ"തി. -

അത്താനം കഥേസി. തത്ഥ **യഞ്ച കന്ദസി യഞ്ച രോദസീ**തി യം തവ പുത്തം മട്ഠകുണ്ഡലിം ഉദ്ദിസ്സ രോദസി, അസ്സൂനി മുഞ്ചസി.

അഥ നം ബ്രാഹ്മണോ ആഹ -

൧൨൧൯. "അപ്പം വാ ബഹും വാ നാദ്ദസാമ, ദാനം ദദന്തസ്സ സകേ അഗാരേ;
ഉപോസഥകമ്മം വാ താദിസം, കേന കമ്മേന ഗതോസി ദേവലോക"ന്തി.

തത്ഥ "ഉപോസഥകമ്മം വാ താദിസം നാദ്ദസാമാ"തി യോജനാ.

അഥ നം മാണവോ ആഹ -

൧൨൨൦. "ആബാധികോഹം ദുക്ഖിതോ ഗിലാനോ, ആതുരരൂപോമ്ഹി സകേ നിവേസനേ;
ബുദ്ധം വിഗതരജം വിതിണ്ണകങ്ഖം, അദ്ദക്ഖിം സുഗതം അനോമപഞ്ഞം.

൧൨൨൧. "സ്വാഹം മുദിതമനോ പസന്നചിത്തോ, അഞ്ജലിം അകരിം തഥാഗതസ്സ;
താഹം കുസലം കരിത്വാന കമ്മം, തിദസാനം സഹബ്യതം ഗതോ"തി.

൧൨൨൦-൨൧. തത്ഥ **ആബാധികോ**തി ആബാധസമങ്ഗീ. **ദുക്ഖിതോ**തി തേനേവ ആബാധികഭാവേന ജാതദുക്ഖോ. **ഗിലാനോ**തി ഗിലായമാനോതി അത്ഥോ. **ആതുരരൂപോ**തി ദുക്ഖവേദനാഭിതുന്നകായോ. **വിഗതരജ**ന്തി വിഗതരാഗാദിരജം. **വിതിണ്ണകങ്ഖ**ന്തി സബ്ബസോ സംസയാനം സമുച്ഛിന്നത്താ തിണ്ണവിചികിച്ഛം. **അനോമപഞ്ഞ**ന്തി പരിപുണ്ണപഞ്ഞം, സബ്ബഞ്ഞുന്തി അത്ഥോ. **അകരി**ന്തി അകാസിം. **താഹ**ന്തി തം അഹം.

ഏവം തസ്മിം കഥേന്തേയേവ ബ്രാഹ്മണസ്സ സകലസരീരം പീതിയാ പരിപൂരി. സോ തം പീതിം പവേദേന്തോ -

൧൨൨൨. “അച്ഛരിയം വത അബ്ഭുതം വത,
അഞ്ജലികമ്മസ്സ അയമീദിസോ വിപാകോ;
അഹമ്പി മുദിതമനോ പസന്നചിത്തോ,
അജ്ജേവ ബുദ്ധം സരണം വജാമീ”തി. - ആഹ;

തത്ഥ അനഭിണ്ഹപ്പവത്തിതായ അച്ഛരം പഹരിതും യോഗ്ഗന്തി **അച്ഛരിയം,** അഭൂതപുബ്ബതായ **അബ്ഭുതം**. ഉഭയേനപി വിമ്ഹയാവഹതംയേവ ദസ്സേത്വാ **“അഹമ്പി മുദിതമനോ പസന്നചിത്തോ, അജ്ജേവ ബുദ്ധം സരണം വജാമീ”**തി ആഹ.

അഥ നം ദേവപുത്തോ സരണഗമനേ സീലസമാദാനേ ച നിയോജേന്തോ -

൧൨൨൩. “അജ്ജേവ ബുദ്ധം സരണം വജാഹി, ധമ്മഞ്ച സങ്ഘഞ്ച പസന്നചിത്തോ;
തഥേവ സിക്ഖായ പദാനി പഞ്ച, അഖണ്ഡഫുല്ലാനി സമാദിയസ്സു.

൧൨൨൪. “പാണാതിപാതാ വിരമസ്സു ഖിപ്പം, ലോകേ അദിന്നം പരിവജ്ജയസ്സു;
അമജ്ജപോ മാ ച മുസാ ഭണാഹി, സകേന ദാരേന ച ഹോഹി തുട്ഠോ”തി. -

ഗാഥാദ്വയമാഹ.

൧൨൨൩. തത്ഥ **തഥേവാ**തി യഥാ പസന്നചിത്തോ “സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ഭഗവാ”തി ബുദ്ധം സരണം വജേസി, തഥേവ “സ്വാക്ഖാതോ ധമ്മോ, സുപ്പടിപന്നോ സങ്ഘോ”തി പസന്നചിത്തോ ധമ്മഞ്ച സങ്ഘഞ്ച സരണം വജാഹി. യഥാ വാ പസന്നചിത്തോ രതനത്തയം സരണം വജേസി, തഥേവ “അയം ഏകംസതോ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ അഭിസമ്പരായഞ്ച ഹിതസുഖാവഹോ”തി പസന്നചിത്തോ **സിക്ഖായ** അധിസീലസിക്ഖായ **പദാനി** കോട്ഠാസഭൂതാനി അധിചിത്തഅധിപഞ്ഞാസിക്ഖായ വാ ഉപായഭൂതാനി പഞ്ചസീലാനി അവികോപനതോ ച അസംകിലിസ്സനതോ ച **അഖണ്ഡഫുല്ലാനി സമാദിയസ്സു,** സമാദായ വത്തസ്സൂതി അത്ഥോ.

ഏവം ദേവപുത്തേന സരണഗമനേ സീലസമാദാനേ ച നിയോജിതോ ബ്രാഹ്മണോ തസ്സ വചനം സിരസാ സമ്പടിച്ഛന്തോ -

൧൨൨൫. “അത്ഥകാമോസി മേ യക്ഖ, ഹിതകാമോസി ദേവതേ;
കരോമി തുയ്ഹം വചനം, ത്വംസി ആചരിയോ മമാ”തി. -

ഗാഥം വത്വാ തത്ഥ പതിട്ഠഹന്തോ -

൧൨൨൬. “ഉപേമി സരണം ബുദ്ധം, ധമ്മഞ്ചാപി അനുത്തരം;
സങ്ഘഞ്ച നരദേവസ്സ, ഗച്ഛാമി സരണം അഹം.

൧൨൨൭. “പാണാതിപാതാ വിരമാമി ഖിപ്പം, ലോകേ അദിന്നം പരിവജ്ജയാമി;
അമജ്ജപോ നോ ച മുസാ ഭണാമി, സകേന ദാരേന ച ഹോമി തുട്ഠോ”തി. -

ഗാഥാദ്വയമാഹ. തമ്പി സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

തതോ ദേവപുത്തോ "കതം മയാ ബ്രാഹ്മണസ്സ കത്തബ്ബയുത്തകം, ഇദാനി സയമേവ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിസ്സതീ"തി തത്ഥേവ അന്തരധായി. ബ്രാഹ്മണോപി ഖോ ഭഗവതി സഞ്ജാതപസാദബഹുമാനോ ദേവതായ ച ചോദിയമാനോ "സമണം ഗോതമം ഉപസങ്കമിസ്സാമീ"തി വിഹാരാഭിമുഖോ ഗച്ഛതി. തം ദിസ്വാ മഹാജനോ "അയം ബ്രാഹ്മണോ എത്തകം കാലം തഥാഗതം അനുപസങ്കമിത്വാ അജ്ജ പുത്തസോകേന ഉപസങ്കമതി, കീദിസീ നു ഖോ ധമ്മദേസനാ ഭവിസ്സതീ"തി തം അനുബന്ധി.

ബ്രാഹ്മണോ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പടിസന്ഥാരം കത്വാ എവമാഹ "സക്കാ നു ഖോ ഭോ ഗോതമ കിഞ്ചി ദാനം അദത്വാ സീലം വാ അരക്ഖിത്വാ കേവലം തുമ്ഹേസു പസാദമത്തേന സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തിതു"ന്തി. "നനു, ബ്രാഹ്മണ, അജ്ജ പച്ചൂസവേലായം മട്ഠകുണ്ഡലിനാ ദേവപുത്തേന അത്തനോ ദേവലോകൂപപത്തികാരണം തുയ്ഹം കഥിക"ന്തി ഭഗവാ അവോച. തസ്മിം ഖണേ മട്ഠകുണ്ഡലീദേവപുത്തോ സഹ വിമാനേന ആഗന്ത്വാ ദിസ്സമാനരൂപോ വിമാനതോ ഓരുയ്ഹ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ എകമന്തം അട്ഠാസി. അഥ ഭഗവാ തസ്സം പരിസതി തേന ദേവപുത്തേന കതസുചരിതം കഥേത്വാ പരിസായ ചിത്തകല്ലതം ഞത്വാ സാമുക്കംസികം ധമ്മദേസനം അകാസി. ദേസനാപരിയോസാനേ ദേവപുത്തോ ച ബ്രാഹ്മണോ ച സന്നിപതിതപരിസാ ചാതി ചതുരാസീതിയാ പാണസഹസ്സാനം ധമ്മാഭിസമയോ അഹോസീതി.

മട്ഠകുണ്ഡലീവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. സേരീസകവിമാനവണ്ണനാ

സുണോഥ യക്ഖസ്സ ച വാണിജാന ചാതി സേരീസകവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേ ആയസ്മാ കുമാരകസ്സപോ പഞ്ചഹി ഭിക്ഖുസതേഹി സദ്ധിം സേതബ്യനഗരം സമ്പത്തോ. തത്ഥ പായാസിരാജഞ്ഞം അത്തനോ സന്തികം ഉപഗതം വിപരീതഗ്ഗാഹതോ വിവേചേത്വാ സമ്മാദസ്സനേ പതിട്ഠാപേസി. സോ തതോ പട്ഠായ പുഞ്ഞപസുതോ ഹുത്വാ സമണബ്രാഹ്മണാനം ദാനം ദേന്തോ തത്ഥ അകതപരിചയതായ അസക്കച്ചം ദാനം ദത്വാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ ചാതുമഹാരാജികഭവനേ സുഞ്ഞേ സേരീസകേ വിമാനേ നിബ്ബത്തി.

അതീതേ കിര കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ കാലേ എകോ ഖീണാസവത്ഥേരോ അഞ്ഞതരസ്മിം ഗാമേ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ബഹിഗാമേ ദേവസികം എകസ്മിം പദേസേ ഭത്തകിച്ചം അകാസി. തം ദിസ്വാ എകോ ഗോപാലകോ "അയ്യോ സൂരിയാതപേന കിലമതീ"തി പസന്നചിത്തോ ചതൂഹി സിരീസത്ഥമ്ഭേഹി സാഖാമണ്ഡപം കത്വാ അദാസി, മണ്ഡപസ്സ സമീപേ സിരീസരുക്ഖം രോപേസീതി ച വദന്തി. സോ കാലം കത്വാ തേനേവ പുഞ്ഞകമ്മേന ചാതുമഹാരാജികേസു നിബ്ബത്തി, തസ്സ പുരിമകമ്മസ്സ സൂചകം വിമാനദ്വാരേ സിരീസവനം നിബ്ബത്തി വണ്ണഗന്ധസമ്പന്നേഹി പുപ്ഫേഹി സബ്ബകാലം ഉപസോഭമാനം, തേന തം വിമാനം "സേരീസക"ന്തി പഞ്ഞായിത്ഥ. സോ ച ദേവപുത്തോ എകം ബുദ്ധന്തരം ദേവേസു ചേവ മനുസ്സേസു ച സംസരന്തോ

ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ യസത്ഥേരസ്സ ചതൂസു വിമലാദീസു ഗിഹിസഹായേസു ഗവമ്പതി നാമ ഹുത്വാ ഭഗവതോ ധമ്മദേസനായ അരഹത്തേ പതിട്ഠിതോ പുബ്ബാചിണ്ണവസേന തം സുഞ്ഞവിമാനം ദിസ്വാ അഭിണ്ഹം ദിവാവിഹാരം ഗച്ഛതി.

സോ അപരഭാഗേ പായാസിദേവപുത്തം തത്ഥ ദിസ്വാ ''കോസി ത്വം, ആവുസോ''തി പുച്ഛിത്വാ തേന ''അഹം, ഭന്തേ, പായാസിരാജഞ്ഞോ ഇധൂപപന്നോ''തി വുത്തേ ''നനു ത്വം മിച്ഛാദിട്ഠികോ വിപരീതദസ്സനോ കഥമിധൂപപന്നോ''തി ആഹ. അഥ നം പായാസിദേവപുത്തോ ''അയ്യേനമ്ഹി കുമാരകസ്സപത്ഥേരേന മിച്ഛാദസ്സനതോ വിവേചിതോ, പുഞ്ഞകിരിയാനം അസക്കച്ചകാരിതായ പന സുഞ്ഞേ വിമാനേ നിബ്ബത്തോ. സാധു, ഭന്തേ, മനുസ്സലോകം ഗതകാലേ മമ പരിജനസ്സ ആരോചേഥ 'പായാസിരാജഞ്ഞോ അസക്കച്ചം ദാനം ദത്വാ സുഞ്ഞം സേരീസകവിമാനം ഉപപന്നോ, തുമ്ഹേ പന സക്കച്ചം പുഞ്ഞാനി കത്വാ തത്രൂപപത്തിയാ ചിത്തം പണിദഹഥാ''തി. ഥേരോ തസ്സാനുകമ്പായ തഥാ അകാസി. തേപി ഥേരസ്സ വചനം സുത്വാ തഥാ ചിത്തം പണിധായ പുഞ്ഞാനി കത്വാ സേരീസകേ വിമാനേ നിബ്ബത്തിംസു. സേരീസകദേവപുത്തം പന വേസ്സവണമഹാരാജാ മരുഭൂമിയം ഛായൂദകരഹിതേ മഗ്ഗേ മഗ്ഗപടിപന്നാനം മനുസ്സാനം അമനുസ്സപരിപന്ഥ മോചനത്ഥം മഗ്ഗരക്ഖകം ഠപേസി.

അഥ അപരേന സമയേന അങ്ഗമഗധവാസിനോ വാണിജാ സകടസഹസ്സം ഭണ്ഡസ്സ പൂരേത്വാ സിന്ധുസോവീരദേസം ഗച്ഛന്താ മരുകന്താരേ ദിവാ ഉണ്ഹഭയേന മഗ്ഗം അപ്പടിപജ്ജിത്വാ രത്തിം നക്ഖത്തസഞ്ഞായ മഗ്ഗം പടിപജ്ജിംസു. തേ മഗ്ഗമൂള്ഹാ ഹുത്വാ അഞ്ഞം ദിസം അഗമംസു. തേസം അന്തരേ ഏകോ ഉപാസകോ അഹോസി സദ്ധോ പസന്നോ സീലസമ്പന്നോ അരഹത്തപ്പത്തിയാ ഉപനിസ്സയസമ്പന്നോ മാതാപിതൂനം ഉപട്ഠാനത്ഥം വണിജ്ജായ ഗതോ. തം അനുഗ്ഗണ്ഹന്തോ സേരീസകദേവപുത്തോ സഹ വിമാനേന അത്താനം ദസ്സേസി. ദസ്സേത്വാ ച പന ''കസ്മാ തുമ്ഹേ ഇമം ഛായൂദകരഹിതം വാലുകാകന്താരം പടിപന്നാ''തി പുച്ഛി. തേ ചസ്സ തത്ഥ അത്തനോ ആഗതപ്പകാരം കഥേസും, തദത്ഥദീപനാ ദേവപുത്തസ്സ വാണിജാനഞ്ച വചനപടിവചനഗാഥാ ഹോന്തി. ആദിതോ പന ദ്വേ ഗാഥാ താസം സമ്ബന്ധദസ്സനത്ഥം ധമ്മസങ്ഗാഹകേഹി ഠപിതാ -

ഫവവ്വ. ''സുണോഥ യക്ഖസ്സ ച വാണിജാന ച, സമാഗമോ യത്ഥ തദാ അഹോസി;
യഥാ കഥം ഇതരിതരേന ചാപി, സുഭാസിതം തഞ്ച സുണാഥ സബ്ബേ.

ഫവവ്ന. ''യോ സോ അഹു രാജാ പായാസി നാമ, ഭുമ്മാനം സഹബ്യഗതോ യസസ്സീ;
സോ മോദമാനോവ സകേ വിമാനേ, അമാനുസോ മാനുസേ അജ്ഝഭാസീ''തി.

ഫവവ്വ-ൻ. തത്ഥ **സുണോഥാ**തി സവനാണത്തികവചനം. യം മയം ഇദാനി ഭണാമ, തം സുണോഥാതി. **യക്ഖസ്സാ**തി ദേവസ്സ. ദേവോ ഹി മനുസ്സാനം ഏകച്ചാനം ദേവാനഞ്ച പൂജനീയഭാവതോ ''യക്ഖോ''തി വുച്ചതി. അപിച സക്കോപി ചത്താരോ മഹാരാജാനോപി വേസ്സവണപാരിസജ്ജാപി

പുരിസോപി ‘‘യക്ഖോ’’തി വുച്ചതി. തഥാ ഹി ‘‘അതിബാള്ഹം ഖോ അയം യക്ഖോ പമത്തോ വിഹരതി, യംനൂനാഹം ഇമം യക്ഖം സംവേജേയ്യ’’ന്തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൩൪൩) സക്കോ ‘‘യക്ഖോ’’തി വുത്തോ. ‘‘ചത്താരോ യക്ഖാ ഖഗ്ഗഹത്ഥാ’’തിആദീസു മഹാരാജാനോ. ‘‘സന്തി ഹി, ഭന്തേ, ഉളാരാ യക്ഖാ ഭഗവതോ അപ്പസന്നാ’’തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൩.൨൭൫) വേസ്സവണപാരിസജ്ജാ. ‘‘ഏത്താവതാ യക്ഖസ്സ സുദ്ധീ’’തിആദീസു (സു॰ നി॰ ൪൭൮) പുരിസോ. ഇധ പന വേസ്സവണപാരിസജ്ജോ അധിപ്പേതോ. **വാണിജാന ചാ**തി ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം അനുനാസികലോപം കത്വാ വുത്തം. **സമാഗമോ**തി സമോധാനം. **യത്ഥാ**തി യസ്മിം വണ്ണുപഥേ. **തദാ**തി തസ്മിം മഗ്ഗമൂള്ഹാ ഹുത്വാ ഗമനകാലേ. **ഇതരിതരേന ചാപീ**തി ഇതരീതരഞ്ചാപി, ഇദം യഥാതി ഇമിനാ യോജേതബ്ബം. അയഞ്ഹേത്ഥ അത്ഥോ - സേരീസകദേവപുത്തസ്സ വാണിജാനഞ്ച തദാ യത്ഥ സമാഗമോ അഹോസി, തം സുണോഥ, യഥാ വാപി തേഹി അഞ്ഞമഞ്ഞം സുഭാസിതം സുലപിതം കഥം പവത്തിതം, തഞ്ച സബ്ബേ ഓഹിതചിത്താ സുണാഥാതി. **ഭുമ്മാന**ന്തി ഭുമ്മദേവാനം.

ഇദാനി യക്ഖസ്സ പുച്ഛാഗാഥായോ ഹോന്തി -

൧൮൬൦. ‘‘വങ്കേ അരഞ്ഞേ അമനുസ്സട്ഠാനേ, കന്താരേ അപ്പോദകേ അപ്പഭക്ഖേ;
സുദുഗ്ഗമേ വണ്ണുപഥസ്സ മജ്ഝേ, വങ്കംഭയാ നട്ഠമനാ മനുസ്സാ.

൧൮൬൧. ‘‘നയിധ ഫലാ മൂലമയാ ച സന്തി, ഉപാദാനം നത്ഥി കുതോധ ഭക്ഖോ;
അഞ്ഞത്ര പംസൂഹി ച വാലുകാഹി ച, തത്താഹി ഉണ്ഹാഹി ച ദാരുണാഹി ച.

൧൮൬൨. ‘‘ഉജ്ജങ്ഗലം തത്തമിവം കപാലം, അനായസം പരലോകേന തുല്യം;
ലുദ്ദാനമാവാസമിദം പുരാണം, ഭൂമിപ്പദേസോ അഭിസത്തരൂപോ.

൧൮൬൩. ‘‘അഥ തുമ്ഹേ കേന വണ്ണേന, കിമാസമാനാ ഇമം പദേസഞ്ഹി;
അനുപവിട്ഠാ സഹസാ സമേച്ച, ലോഭാ ഭയാ അഥ വാ സമ്പമൂള്ഹാ’’തി.

൧൮൬൦. തത്ഥ **വങ്കേ**തി സംസയട്ഠാനേ. യത്ഥ പവിട്ഠാനം ‘‘ജീവിസ്സാമ നു ഖോ, മരിസ്സാമ നു ഖോ’’തി ജീവിതേ സംസയോ ഹോതി, താദിസേ **അരഞ്ഞേ. അമനുസ്സട്ഠാനേ**തി അമനുസ്സാനം പിസാചാദീനം സഞ്ചരണട്ഠാനേ, മനുസ്സാനം വാ അഗോചരട്ഠാനേ. **കന്താരേ**തി നിരുദകേ ഇരിണേ, കം താരേന്തി നയന്തി ഏത്ഥാതി ഹി കന്താരോ, ഉദകം ഗഹേത്വാ തരിതബ്ബട്ഠാനം. തേനാഹ **‘‘അപ്പോദകേ’’**തി. അപ്പ-സദ്ദോ ഹേത്ഥ അഭാവത്ഥോ ‘‘അപ്പിച്ഛോ അപ്പനിഗ്ഘോസോ’’തിആദീസു (അ॰ നി॰ ൮.൩൦; ചൂളവ॰ ൪൫൯) വിയ. **വണ്ണുപഥസ്സ മജ്ഝേ**തി വാലുകാകന്താരമജ്ഝേതി അത്ഥോ. **വങ്കംഭയാ**തി വങ്കേഹി ഭീതാ. വങ്കേഹി ഭയം ഏതേസന്തി ‘‘വങ്കഭയാ’’തി വത്തബ്ബേ ഗാഥാസുഖത്ഥം സാനുനാസികം കത്വാ ‘‘വങ്കംഭയാ’’തി വുത്തം. ഇദഞ്ച വാലുകാകന്താരപവേസനതോ പുബ്ബേ തേസം ഉപ്പന്നഭയം സന്ധായ വുത്തം. **നട്ഠമനാ**തി മഗ്ഗസതിവിപ്പവാസേന നട്ഠമാനസാ, മഗ്ഗമൂള്ഹാതി അത്ഥോ. **മനുസ്സാ**തി തേസം ആലപനം.

൧൮൬൧. **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം മരുകന്താരേ. **ഫലാ**തി അമ്ബജമ്ബുതാലനാളികേരാദിഫലാനി ന സന്തീതി യോജനാ. **മൂലമയാ ചാ**തി

മൂലാനിയേവ മൂലമയാ, വല്ലികന്ദാദീനി സന്ധായ വദതി. **ഉപാദാനം നത്ഥീ**തി കിഞ്ചാപി കിഞ്ചി ഭക്ഖം നത്ഥി, ഉപാദാനം വാ ഇന്ധനം, അഗ്ഗിസ്സ ഇന്ധനമത്തമ്പി നത്ഥി, കുതോ കേന കാരണേന ഇധ മരുകന്താരേ ഭക്ഖോ സിയാതി അത്ഥോ. യം പന അത്ഥി തത്ഥ, തം ദസ്സേതും **"അഞ്ഞത്ര പംസൂഹീ"**തിആദി വുത്തം.

൧൨൩൨. **ഉജ്ജങ്ഗല**ന്തി ജങ്ഗലം വുച്ചതി ലൂഖധൂസരോ അനുദകോ ഭൂമിപ്പദേസോ, തം പന ഠാനം ജങ്ഗലതോപി ഉക്കംസേന ജങ്ഗലന്തി ആഹ ''ഉജ്ജങ്ഗല''ന്തി. തേനാഹ **"തത്തമിവം കപാല"**ന്തി, തത്തം അയോകപാലസദിസന്തി അത്ഥോ. ഗാഥാസുഖത്ഥഞ്ചേത്ഥ സാനുനാസികം കത്വാ വുത്തം, തത്തമിവഇച്ചേവ ദട്ഠബ്ബം. **അനായസ**ന്തി നത്ഥി ഏത്ഥ ആയോ സുഖന്തി അനായം, തതോ ഏവ ജീവിതം സീയതി വിനാസേതീതി അനായസം. അഥ വാ ന ആയസന്തി അനായസം. **പരലോകേനാ**തി നരകേന തുല്യം. നരകഞ്ഹി സത്താനം ഏകന്താനത്ഥതായ പരഭൂതോ പടിസത്തുഭൂതോ ലോകോതി വിസേസതോ ''പരലോകോ''തി വുച്ചതി, സമന്തതോ അയോമയത്താ ആയസഞ്ച, ഇദം പന തദഭാവതോ അനായസം, മഹതോ ദുക്ഖസ്സ ഉപ്പത്തിട്ഠാനതായ പരലോകസദിസന്തി ദസ്സേതി, ''അനസ്സയ''ന്തി ച കേചി പഠന്തി, സുഖസ്സ അപ്പതിട്ഠാനഭൂതന്തി അത്ഥോ. **ലുദ്ദാനമാവാസമിദം പുരാണ**ന്തി ഇദം ഠാനം ചിരകാലതോ പട്ഠായ ലുദ്ദാനം ദാരുണാനം പിസാചാദീനം ആവാസഭൂതം. **അഭിസത്തരൂപോ**തി ''ഏവം ലൂഖോ ഘോരാകാരോ ഹോതൂ''തി പോരാണേഹി ഇസീഹി സപിതസദിസോ, ദിന്നസപോ വിയാതി അത്ഥോ.

൧൨൩൩. **കേന വണ്ണേനാ**തി കേന കാരണേന. **കിമാസമാനാ**തി കിം പച്ചാസീസന്താ. **ഹീ**തി നിപാതമത്തം. ''പദേസമ്പീ''തി ച പഠന്തി, ഇമമ്പി നാമ പദേസന്തി അത്ഥോ. **സഹസാ സമേച്ചാ**തി സഹസാ ആദീനവാനിസംസേ അവിചാരേത്വാ സമവായേന **അനുപവിട്ഠാ** സപ്പവിട്ഠാ. **ലോഭാ ഭയാ അഥ വാ** കേനചി അനത്ഥകാമേന പലോഭിതാ ലോഭതോ കേനചി അമനുസ്സാദിനാ പരിപാതിതാ ഭയാ വാ. അഥ വാ **സമ്പമൂള്ഹാ**തി മഗ്ഗവിപ്പനട്ഠാ ഇമം പദേസം അനുപവിട്ഠാതി യോജനാ.

ഇദാനി വാണിജാ ആഹംസു -

൧൨൩൪. ''മഗധേസു അങ്ഗേസു ച സത്ഥവാഹാ, ആരോപയിത്വാ പണിയം പുഥുത്തം;
തേ യാമസേ സിന്ധുസോവീരഭൂമിം, ധനത്ഥികാ ഉദ്ദയം പത്ഥയാനാ.

൧൨൩൫. ''ദിവാ പിപാസംനധിവാസയന്താ, യോഗ്ഗാനുകമ്പഞ്ച സമേക്ഖമാനാ;
ഏതേന വേഗേന ആയാമ സബ്ബേ, രത്തിം മഗ്ഗം പടിപന്നാ വികാലേ.

൧൨൩൬. ''തേ ദുപ്പയാതാ അപരദ്ധമഗ്ഗാ, അന്ധാകുലാ വിപ്പനട്ഠാ അരഞ്ഞേ;
സുദുഗ്ഗമേ വണ്ണുപഥസ്സ മജ്ഝേ, ദിസം ന ജാനാമ പമൂള്ഹചിത്താ.

൧൨൩൭. ''ഇദഞ്ച ദിസ്വാന അദിട്ഠപുബ്ബം, വിമാനസേട്ഠഞ്ച തവഞ്ച യക്ഖ;
തതുത്തരിം ജീവിതമാസമാനാ, ദിസ്വാ പതീതാ സുമനാ ഉദഗ്ഗാ''തി.

൧൨൩൪. തത്ഥ **മഗധേസു അങ്ഗേസു ച സത്ഥവാഹാ**തി മഗധരട്ഠേ ച അങ്ഗരട്ഠേ ച ജാതാ സംവഡ്ഢാ തംനിവാസിനോ സത്ഥേ സത്ഥസ്സ ച

വാഹനകാ സത്ഥകാ ചേവ സത്ഥസാമികാ ച. **പണിയ**ന്തി ഭണ്ഡം. **തേ**തി തേ മയം. **യാമസേ**തി ഗച്ഛാമ. **സിന്ധുസോവീരഭൂമി**ന്തി സിന്ധുദേസം സോവീരദേസഞ്ച. **ഉദ്ദയ**ന്തി ആനിസംസം അതിരേകലാഭം.

൧൨൩൫. **അനധിവാസയന്താ**തി അധിവാസേതും അസക്കോന്താ. **യോഗ്ഗാനുകമ്പ**ന്തി ഗോണാദീനം സത്താനം അനുഗ്ഗഹം. **ഏതേന വേഗേനാ**തി ഇമിനാ ജവേന, യേന തവ ദസ്സനതോ പുബ്ബേ ആയാമ ആഗതമ്ഹ. **രത്തിം മഗ്ഗം പടിപന്നാ**തി രത്തിയം മഗ്ഗം പടിപന്നാ. **വികാലേ**തി അകാലേ അവേലായം.

൧൨൩൬. **ദുപ്പയാതാ**തി ദുട്ഠു പയാതാ അപഥേ ഗതാ, തതോ ഏവ **അപരദ്ധമഗ്ഗാ. അന്ധാകുലാ**തി അന്ധാ വിയ ആകുലാ, മഗ്ഗജാനനസമത്ഥസ്സ പഞ്ഞാചക്ഖുനോ അഭാവേന അന്ധാ, തതോ ഏവ ആകുലാ, **വിപ്പനട്ഠാ** ച മഗ്ഗസമ്മൂള്ഹതായ. **ദിസ**ന്തി ഗന്തബ്ബദിസം, യസ്സം ദിസായം സിന്ധുസോവീരദേസോ, തം ദിസം. **പമൂള്ഹചിത്താ**തി ദിസാസംസയസുമൂള്ഹചിത്താ.

൧൨൩൭. **തവഞ്ചാ**തി തുവഞ്ച. **യക്ഖാ**തി ആലപനം. **തതുത്തരിം ജീവിതമാസമാനാ**തി യോ "ഇതോ പരം അമ്ഹാകം ജീവിതം നത്ഥീ"തി ജീവിതസംസയോ ഉപ്പന്നോ, ഇദാനി തതോ ഉത്തരിമ്പി ജീവിതം ആസീസന്താ. **ദിസ്വാ**തി ദസ്സനഹേതു. **പതീതാ**തി പഹട്ഠാ. **സുമനാ**തി സോമനസ്സപ്പത്താ. **ഉദഗ്ഗാ**തി ഉദഗ്ഗായ പീതിയാ ഉദഗ്ഗചിത്താ.

ഏവം വാണിജേഹി അത്തനോ പവത്തിയാ പകാസിതായ പുന ദേവപുത്തോ ദ്വീഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി -

൧൨൩൮. "പാരം സമുദ്ദസ്സ ഇമഞ്ച വണ്ണും, വേത്താചരം സങ്കുപഥഞ്ച മഗ്ഗം;
നദിയോ പന പബ്ബതാനഞ്ച ദുഗ്ഗാ, പുഥുദ്ദിസാ ഗച്ഛഥ ഭോഗഹേതു.

൧൨൩൯. "പക്ഖന്ദിയാന വിജിതം പരേസം, വേരജ്ജകേ മാനുസേ പേക്ഖമാനാ;
യം വോ സുതം വാ അഥ വാപി ദിട്ഠം, അച്ഛേരകം തം വോ സുണോമ താതാ"തി.

തസ്സത്ഥോ - **പാരം സമുദ്ദസ്സാ**തി സമുദ്ദസ്സ പരതീരം, **ഇമഞ്ച** ഈദിസം, **വണ്ണും** വണ്ണുപഥം വേത്തലതാ ബന്ധിത്വാ ആചരിതബ്ബതോ **വേത്താചരം മഗ്ഗം,** സങ്കുകേ ഖാണുകേ കോട്ടേത്വാ ഗന്തബ്ബതോ **സങ്കുപഥം** മഗ്ഗം, **നദിയോ പന** ചന്ദഭാഗാദികാ, **പബ്ബതാനഞ്ച** വിസമപ്പദേസാതി ഏവം **ദുഗ്ഗാ പുഥുദ്ദിസാ** ഭോഗനിമിത്തം **ഗച്ഛഥ,** ഏവം ഗച്ഛന്താ ച **പക്ഖന്ദിയാന** പക്ഖന്ദിത്വാ അനുപവിസിത്വാ, **പരേസം** രാജൂനം **വിജിതം** തഥ **വേരജ്ജകേ** വിദേസവാസികേ **മനുസ്സേ പേക്ഖമാനാ** ഗച്ഛഥ, ഏവംഭൂതേഹി **വോ** തുമ്ഹേഹി **യം സുതം വാ അഥ വാ ദിട്ഠം** വാ **അച്ഛേരകം** അച്ഛരിയം, **തം വോ** സന്തികേ **താതാ** വാണിജാ **സുണോമാ**തി അത്തനോ വിമാനസ്സ അച്ഛരിയഭാവം തേഹി കഥാപേതുകാമോ പുച്ഛതി.

ഏവം ദേവപുത്തേന പുട്ഠാ വാണിജാ ആഹംസു -

൧൨൪൦. "ഇതോപി അച്ഛേരതരം കുമാര, ന നോ സുതം വാ അഥ വാപി ദിട്ഠം;
അതീതമാനുസകമേവ സബ്ബം, ദിസ്വാ ന തപ്പാമ അനോമവണ്ണം.

ഫവർ. “ഉഹായസം പോക്ഖരഞ്ഞോ സവന്തി, പഹൂതമല്യാ
ബഹുപുണ്ഡരീകാ;
ദുമാ ചിമേ നിച്ചഫലൂപപന്നാ, അതീവ ഗന്ധാ സുരഭിം പവായന്തി.

ഫവർ. “വേളൂരിയഥമ്ഭാ സതമുസ്സിതാസേ, സിലാപവാളസ്സ ച ആയതംസാ;
മസാരഗല്ലാ സഹലോഹിതങ്ഗാ, ഥമ്ഭാ ഇമേ ജോതിരസാമയാസേ.

ഫവർ. “സഹസ്സഥമ്ഭം അതുലാനുഭാവം, തേസൂപരി സാധുമിദം വിമാനം;
രതനന്തരം കഞ്ചനവേദിമിസ്സം, തപനീയപട്ടേഹി ച സാധുഛന്നം.

ഫവർ. “ജമ്ബോനദുത്തത്തമിദം സുമട്ഠോ, പാസാദസോപാനഫലൂപപന്നോ;
ദള്ഹോ ച വഗ്ഗു ച സുസങ്ഗതോ ച, അതീവ നിജ്ഝാനഖമോ
മനുഞ്ഞോ.

ഫവർ. “രതനന്തരസ്മിം ബഹുഅന്നപാനം, പരിവാരിതോ അച്ഛരാസങ്ഗണേന;
മുരജആലമ്ബരതൂരിയഘുട്ഠോ, അഭിവന്ദിതോസി ഥുതിവന്ദനായ.

ഫവർ. “സോ മോദസി നാരിഗണപ്പബോധനോ, വിമാനപാസാദവരേ മനോരമേ;
അചിന്തിയോ സബ്ബഗുണൂപപന്നോ, രാജാ യഥാ വേസ്സവണോ നളിന്യാ.

ഫവർ. “ദേവോ നു ആസി ഉദവാസി യക്ഖോ,
ഉദാഹു ദേവിന്ദോ മനുസ്സഭൂതോ;
പുച്ഛന്തി തം വാണിജാ സത്ഥവാഹാ,
ആചിക്ഖ കോ നാമ തുവംസി യക്ഖോ”തി.

ഫവർം-വ. തത്ഥ **കുമാരാ**തി പഠമവയേ ഠിതത്താ ദേവപുത്തം ആലപതി. **സബ്ബ**ന്തി ദേവപുത്തം തസ്സ വിമാനപടിബദ്ധഞ്ച സന്ധായ വദതി. **പോക്ഖരഞ്ഞോ**തി പോക്ഖരണിയോ. **സതമുസ്സിതാസേ**തി സതരതനുബ്ബേധാ. **സിലാപവാളസ്സാ**തി സിലായ പവാളസ്സ ച, സിലാമയാ പവാളമയാതി അത്ഥോ. **ആയതംസാ**തി ദീഘംസാ. അഥ വാ ആയതാ ഹുത്വാ അട്ഠംസോളസദ്വത്തിംസാദിഅംസവന്തോ.

ഫവർവ. **തേസൂപരീ**തി തേസം ഥമ്ഭാനം ഉപരി. **സാധുമിദ**ന്തി സുന്ദരം ഇദം തവ വിമാനം. **രതനന്തര**ന്തി രതനന്തരവന്തം, ഭിത്തിഥമ്ഭസോപാനാദീസു നാനാവിധേഹി അഞ്ഞേഹി രതനേഹി യുത്തം. **കഞ്ചനവേദിമിസ്സ**ന്തി സുവണ്ണമയായ വേദികായ സഹിതം പരിക്ഖിത്തം. **തപനീയപട്ടേഹി ച സാധുഛന്ന**ന്തി തപനീയമയേഹി അനേകരതനമയേഹി ച ഛദനേഹി തത്ഥ തത്ഥ സുട്ഠു ഛാദിതം.

ഫവർർ. **ജമ്ബോനദുത്തത്തമി**ദന്തി ഇദം തവ വിമാനം യേഭുയ്യേന ഉത്തത്തജമ്ബുനദഭാസുരം. **സുമട്ഠോ പാസാദസോപാനഫലൂപപന്നോ**തി തസ്സ ച സോ സോ പദേസോ സുമട്ഠോ സുട്ഠു മജ്ജിതോ, തേഹി തേഹി അനന്തരപാസാദേഹി സോപാനവിസേസേഹി രമണീയേഹി ഫലകേഹി ച യുത്തോ. **ദള്ഹോ**തി ഥിരോ. **വഗ്ഗൂ**തി അഭിരൂപോ സമുഗ്ഗതോ. **സുസങ്ഗതോ**തി സുട്ഠു സങ്ഗതാവയവോ അഞ്ഞമഞ്ഞാനുരൂപപാസാദാവയവോ. **അതീവ നിജ്ഝാനഖമോ**തി പഭസ്സരഭാവേപി അതിവിയ ഓലോകനക്ഖമോ. **മനുഞ്ഞോ**തി മനോരമോ.

൧൨൪൫. **രതനന്തരസ്മി**ന്തി രതനമയേ, രതനഭൂതേ വാ സാരഭൂതേ വിമാനസ്സ അബ്ഭന്തരേ. **ബഹുഅന്നപാന**ന്തി പേസലം പഹൂതം അന്നഞ്ച പാനഞ്ച വിജ്ജതി, ഉപലബ്ഭതീതി അധിപ്പായോ. **മുരജആലമ്ബരതൂരിയഘുട്ഠോ**തി മുദിങ്ഗാനം ആലമ്ബരാനം അവസിട്ഠതൂരിയാനഞ്ച സദ്ദേഹി നിച്ചഘോസിതോ. **അഭിവന്ദിതോസീ**തി നമസ്സിതോ, ഥോമിതോ വാ അസി. തേനാഹ **"ഥൂതിവന്ദനായാ"**തി.

൧൨൪൬. **അചിന്തിയോ**തി അചിന്തേയ്യാനുഭാവോ. **നളിന്യാ**തി ഏവംനാമകേ കീളനട്ഠാനേ യഥാ വേസ്സവണോ മഹാരാജാ, ഏവം ത്വം മോദസീതി യോജനാ.

൧൨൪൭. **ആസീ**തി അസി ഭവസി. **ദേവിന്ദോ**തി സക്കോ ദേവരാജാ. **മനുസ്സഭൂതോ**തി മനുസ്സേസു ഭൂതോ മനുസ്സജാതികോ. **യക്ഖോ**തി ദേവാദിഭാവം പുച്ഛിത്വാപി യക്ഖഭാവം ആസങ്കന്താ വദന്തി.

ഇദാനി സോ ദേവപുത്തോ അത്താനം ജാനാപേന്തോ -

൧൨൪൮. "സേരീസകോ നാമ അഹമ്ഹി യക്ഖോ, കന്താരിയോ വണ്ണുപഥമ്ഹി ഗുത്തോ;
ഇമം പദേസം അഭിപാലയാമി, വചനകരോ വേസ്സവണസ്സ രഞ്ഞോ"തി. -

ആഹ. തത്ഥ **അഹമ്ഹീ യക്ഖോ**തി അഹം യക്ഖോ അമ്ഹി. **കന്താരിയോ**തി ആരക്ഖണത്ഥം കന്താരേ നിയുത്തോ. **ഗുത്തോ**തി ഗോപകോ. തേനാഹ **"അഭിപാലയാമീ"**തി.

ഇദാനി വാണിജാ തസ്സ കമ്മാദീനി പുച്ഛന്താ ആഹംസു -

൧൨൪൯. "അധിച്ചലദ്ധം പരിണാമജം തേ, സയംകതം ഉദാഹു ദേവേഹി ദിന്നം;
പുച്ഛന്തി തം വാണിജാ സത്ഥവാഹാ, കഥം തയാ ലദ്ധമിദം മനുഞ്ഞ"ന്തി.

തത്ഥ **അധിച്ചലദ്ധ**ന്തി അധിച്ചസമുപ്പത്തികം, യദിച്ഛകം ലദ്ധന്തി അത്ഥോ. **പരിണാമജം തേ**തി നിയതിസങ്ഗതിഭാവപരിണതം, കാലപരിണതം വാ. **സയംകത**ന്തി തയാ സയമേവ കതം, ദേവിദ്ധിയാ തയാ സയമേവ നിബ്ബത്തിതന്തി അത്ഥോ. **ഉദാഹു ദേവേഹി ദിന്ന**ന്തി തയാ ആരാധിതേഹി ദേവേഹി പസാദവസേന നിസ്സട്ഠം.

ഇദാനി ദേവപുത്തോ ചതുരോപി പകാരേ പടിക്ഖിപിത്വാ പുഞ്ഞമേവ അപദിസന്തോ -

൧൨൫൦. "നാധിച്ചലദ്ധം ന പരിണാമജം മേ, ന സയംകതം ന ഹി ദേവേഹി ദിന്നം;
സകേഹി കമ്മേഹി അപാപകേഹി, പുഞ്ഞേഹി മേ ലദ്ധമിദം മനുഞ്ഞ"ന്തി. -

ഗാഥമാഹ.

തം സുത്വാ വാണിജാ പുന "നാധിച്ചലദ്ധ"ന്തി ഗാഥായം പുഞ്ഞാധികമേവ തേ ചതുരോ പകാരേ ആരോപേത്വാ പുഞ്ഞസ്സ ച സരൂപം പുച്ഛിംസു -

“കിം തേ വതം കിം പന ബ്രഹ്മചരിയം, കിസ്സ സുചിണ്ണസ്സ അയം
വിപാകോ;
പുച്ഛന്തി തം വാണിജാ സത്ഥവാഹാ, കഥം തയാ ലദ്ധമിദം വിമാന”ന്തി.

തത്ഥ **വത**ന്തി വതസമാദാനം. **ബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി സേട്ഠചരിയം.

പുന ദേവപുത്തോ തേ പടിക്ഖിപിത്വാ അത്താനം യഥൂപചിതം പുഞ്ഞഞ്ച ദസ്സേന്തോ -

“അഹം പായാസീതി അഹു സമഞ്ഞാ, രജ്ജം യദാ കാരയിം കോസലാനം;
നത്ഥികദിട്ഠി കദരിയോ പാപധമ്മോ, ഉച്ഛേദവാദീ ച തദാ അഹോസിം.

“സമണോ ച ഖോ ആസി കുമാരകസ്സപോ, ബഹുസ്സുതോ ചിത്തകഥീ
ഉളാരോ;
സോ മേ തദാ ധമ്മകഥം അഭാസി, ദിട്ഠിവിസൂകാനി വിനോദയീ മേ.

“അഹം തസ്സ ധമ്മകഥം സുണിത്വാ, ഉപാസകത്തം പടിവേദയിസ്സം;
പാണാതിപാതാ വിരതോ അഹോസിം, ലോകേ അദിന്നം
പരിവജ്ജയിസ്സം;
അമജ്ജപോ നോ ച മുസാ അഭാണിം, സകേന ദാരേന ച അഹോസിം
തുട്ഠോ.

“തം മേ വതം തം പന ബ്രഹ്മചരിയം, തസ്സ സുചിണ്ണസ്സ അയം
വിപാകോ;
തേഹേവ കമ്മേഹി അപാപകേഹി, പുഞ്ഞേഹി മേ ലദ്ധമിദം
വിമാന”ന്തി. -

ആഹ. തം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

അഥ വാണിജാ ദേവപുത്തം വിമാനഞ്ചസ്സ പച്ചക്ഖതോ ദിസ്വാ കമ്മഫലം സദ്ദഹിത്വാ അത്തനോ കമ്മഫലേ സദ്ധം പവേദേന്താ -

“സച്ചം കിരാഹംസു നരാ സപഞ്ഞാ, അനഞ്ഞഥാ വചനം പണ്ഡിതാനം;
യഹിം യഹിം ഗച്ഛതി പുഞ്ഞകമ്മോ, തഹിം തഹിം മോദതി
കാമകാമീ.

“യഹിം യഹിം സോകപരിദ്ദവോ ച, വധോ ച ബന്ധോ ച
പരിക്കിലേസോ;
തഹിം തഹിം ഗച്ഛതി പാപകമ്മോ, ന മുച്ചതി ദുഗ്ഗതിയാ കദാചീ”തി. -

ഗാഥാദ്വയം അവോചും. തത്ഥ **സോകപരിദ്ദവോ**തി സോകോ ച പരിദേവോ ച. **പരിക്കിലേസോ**തി വുത്താ അനത്ഥുപ്പത്തി.

ഏവം തേസു കഥേന്തേസുയേവ വിമാനദ്വാരേ സിരീസരുക്ഖതോ പരിപാകേന മുത്തബന്ധനാ പരിപക്കാ സിപാടികാ പതി, തേന ദേവപുത്തോ സപരിജനോ ദോമനസ്സപ്പത്തോ അഹോസി. തം ദിസ്വാ വാണിജാ -

“സമ്മൂള്ഹരൂപോവ ജനോ അഹോസി, അസ്മിം മുഹുത്തേ
കലലീകതോവ;

ജനസ്സിമസ്സ തുയ്ഹഞ്ച കുമാര, അപ്പച്ചയോ കേന നു ഖോ അഹോസീ”തി. -

ഗാഥമാഹംസു. തത്ഥ **സമ്മൂള്ഹരൂപോവാ**തി സോകവസേന സബ്ബസോ മൂള്ഹസഭാവോ വിയ. **ജനോ**തി ദേവജനോ. **അസ്മിം മുഹുത്തേ**തി ഇമസ്മിം മുഹുത്തമത്തേ . **കലലീകതോ**തി കലലം വിയ കതോ, കലലനിസ്സിതഉദകീഭൂതോ വിയ ആവിലോതി അധിപ്പായോ. **ജനസ്സിമസ്സ തുയ്ഹഞ്ചാ**തി ഇമസ്സ തവ പരിജനസ്സ തുയ്ഹഞ്ച. **അപ്പച്ചയോ**തി ദോമനസ്സം.

തം സുത്വാ ദേവപുത്തോ -

൧൧൨൯. “ഇമേ ച സിരീസവനാ താതാ, ദിബ്ബാ ഗന്ധാ സുരഭീ സമ്പവന്തി;
തേ സമ്പവായന്തി ഇമം വിമാനം, ദിവാ ച രത്തോ ച തമം നിഹന്ത്വാ.

൧൧൩൦. “ഇമേസഞ്ച ഖോ വസ്സസതച്ചയേന, സിപാടികാ ഫലതി ഏകമേകാ;
മാനുസ്സകം വസ്സസതം അതീതം, യദഗ്ഗേ കായമ്ഹി ഇധൂപപന്നോ.

൧൧൩൧. “ദിസ്വാനഹം വസ്സസതാനി പഞ്ച,
അസ്മിം വിമാനേ ഠത്വാന താതാ;
ആയുക്ഖയാ പുഞ്ഞക്ഖയാ ചവിസ്സം,
തേനേവ സോകേന പമുച്ഛിതോസ്മീ”തി. - ആഹ;

൧൧൨൯. തത്ഥ **സിരീസവനാ**തി സിരീസവിപിനതോ. **താതാ**തി വാണിജേ ആലപതി. ഇമേ തുമ്ഹാകം മയ്ഹഞ്ച പച്ചക്ഖഭൂതാ **ദിബ്ബാ ഗന്ധാ സുരഭീ** അതിവിയ സുഗന്ധായേവ സമന്തതോ **പവന്തി** പവായന്തി. തേ ദിബ്ബാ ഗന്ധാ ഏവം വായന്താ **ഇമം വിമാനം സമ്പവായന്തി** സമ്മദേവ ഗന്ധം ഗാഹാപേന്തി, ന കേവലം സമ്പവായനമേവ, അഥ ഖോ അത്തനോ പഭായ തമമ്പി നിഹന്തി. തേനാഹ **“ദിവാ ച രത്തോ ച തമം നിഹന്ത്വാ”**തി.

൧൧൩൦-൩൧. **ഇമേസ**ന്തി സിരീസാനം. **സിപാടികാ**തി ഫലകുട്ഠിലികാ. **ഫലതീ**തി പച്ചിത്വാ വണ്ടതോ മുച്ചതി, പുടഭേദം വാ പത്വാ സിസ്സതി. **മാനുസ്സകം വസ്സസതം അതീത**ന്തി യസ്മാ വസ്സസതസ്സ അച്ചയേന ഇമസ്സ സിരീസസ്സ സിപാടികാ ഫലതി, അയഞ്ച ഫലിതാ, തസ്മാ മയ്ഹം മാനുസ്സകം വസ്സസതം അതീതം. **യദഗ്ഗേ** യതോ പട്ഠായ, **കായമ്ഹി ഇധ** ഇമസ്മിം ദേവനികായേ **ഉപപന്നോ** നിബ്ബത്തോ. മയ്ഹഞ്ച ദേവഗണനായ പഞ്ച വസ്സസതാനി ആയു, തസ്മാ ഖീയതി മേ ആയൂതി സോകവസേന സമ്പമൂള്ഹോതി ദസ്സേതി. തേനാഹ **“ദിസ്വാനഹം വസ്സസതാനി പഞ്ച…പേ॰… തേനേവ സോകേന പമുച്ഛിതോസ്മീ”**തി.

അഥ നം വാണിജാ സമസ്സാസേന്തോ -

൧൧൩൨. “കഥം നു സോചേയ്യ തഥാവിധോ സോ, ലദ്ധാ വിമാനം അതുലം ചിരായ;
യേ ചാപി ഖോ ഇത്തരമുപപന്നാ, തേ നൂന സോചേയ്യും പരിത്തപുഞ്ഞാ”തി. -

ആഹംസു. തത്ഥ യാദിസേഹി അപ്പായുകേഹി മരണം പടിച്ച സോചിതബ്ബം സിയാ, താദിസോ പന ഏവം ദിബ്ബാനുഭാവസമ്പന്നോ

നവുതിവസ്സസതസഹസ്സായുകോ കഥം നു സോചേയ്യ, ന സോചിതബ്ബമേവാതി അധിപ്പായോ.

ദേവപുത്തോ തത്തകേനേവ സമസ്സാസേത്വാ തേസം വചനം സമ്പടിച്ഛന്തോ തേസഞ്ച ഉപദേസം ദേന്തോ -

ഫവന്ന. “അനുച്ഛവിം ഓവദിയഞ്ച മേതം, യം മം തുമ്ഹേ പേയ്യവാചം വദേഥ;
തുമ്ഹേ ച ഖോ താതാ മയാനുഗുത്താ, യേഹിച്ഛകം തേന പലേഥ സോത്ഥി”ന്തി. -

ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **അനുച്ഛവി**ന്തി അനുച്ഛവികം, തുമ്ഹാകമേവ തം യുത്തരൂപം. **ഓവദിയഞ്ച മേത**ന്തി മേ മയ്ഹം തുമ്ഹേഹി ഓവദിയം ഓവാദവസേന വത്തബ്ബമേതം. **യം** യസ്മാ, **മം** മയ്ഹം, **തുമ്ഹേ** “കഥം നു സോചേയ്യ”ന്തിആദിനാ **പേയ്യവാചം** പിയവചനം **വദേഥ.** യം വാ പേയ്യവാചായ വദനം കഥനം, തം തുമ്ഹാകമേവ അനുച്ഛവികന്തി യോജനാ. അഥ വാ യം യസ്മാ തുമ്ഹേ പേയ്യവാചം വദേഥ, തസ്മാ അനുച്ഛവികം ഓവദിയഞ്ച ഓവദിതബ്ബം ഓവാദാനുരൂപം കാതബ്ബഞ്ച മേ മയാ കതം, കിം പന തന്തി ആഹ **“തുമ്ഹേ ച ഖോ താതാ”**തിആദി. തത്ഥ **മയാനുഗുത്താ**തി ഇമസ്മിം അമനുസ്സപരിഗ്ഗഹേ മരുകന്താരേ യാവ കന്താരാതിക്കമാ മയാ അനുഗുത്താ രക്ഖിതാ, **യേനിച്ഛകം** യഥാരുചിതേന, **സോത്ഥിം** ഖേമേന, **പലേഥ** ഗച്ഛഥാതി അത്ഥോ.

അഥ വാണിജാ കതഞ്ഞുഭാവം പകാസേന്താ -

ഫവന്ന. “ഗന്ത്വാ മയം സിന്ധുസോവീരഭൂമിം, ധനത്ഥികാ ഉദ്ദയം പത്ഥയാനാ;
യഥാപയോഗാ പരിപുണ്ണചാഗാ, കാഹാമ സേരീസമഹം ഉളാരന്തി. -

ഗാഥമാഹംസു. തത്ഥ **യഥാപയോഗാ**തി ഇദാനി കതപടിഞ്ഞാനുരൂപപയോഗാ. **പരിപുണ്ണചാഗാ**തി സമത്തചാഗാ, ഉളാരസ്സ മഹസ്സ പരിയത്തപരിച്ചാഗാ. **മഹ**ന്തി ഉസ്സവപൂജം.

പുന ദേവപുത്തോ മഹകരണം പടിക്ഖിപന്തോ കത്തബ്ബേസു ച തേ നിയോജേന്തോ -

ഫവന്ന. “മാ ചേവ സേരീസമഹം അകത്ഥ, സബ്ബഞ്ച വോ ഭവിസ്സതി യം വദേഥ;
പാപാനി കമ്മാനി വിവജ്ജയാഥ, ധമ്മാനുയോഗഞ്ച അധിട്ഠഹാഥാ”തി. -

ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **യം വദേഥാ**തി യം തുമ്ഹേ ഖേമേന സിന്ധുസോവീരദേസപത്തിം തത്ഥ ച വിപുലം ഉദ്ദയം ലാഭം പച്ചാസീസന്താ “ഗന്ത്വാ മയ”ന്തിആദീനി വദഥ. **സബ്ബം** തം **വോ** തുമ്ഹാകം തഥേവ ഭവിസ്സതി, തത്ഥ നിക്കങ്ഖാ ഹോഥ, തുമ്ഹേ പന ഇതോ പട്ഠായ **പാപാനി കമ്മാനി** പാണാതിപാതാദീനി **വിവജ്ജയാഥ** പരിവജ്ജേഥ. **ധമ്മാനുയോഗ**ന്തി ദാനാദികുസലധമ്മസ്സ അനുയുഞ്ജനം. **അധിട്ഠഹാഥാ**തി അനുസിക്ഖഥ ഇദം സേരീസകമഹന്തി ദസ്സേതി.

യം പന ഉപാസകം അനുഗ്ഗണ്ഹന്തോ തേസം രക്ഖാവരണം കാതുകാമോ അഹോസി, തസ്സ ഗുണം കിത്തേത്വാ തം തേസം ഉദ്ദിസന്തോ ഇമാ ഗാഥായോ

ആഹ -

൧൨൬൬. “ഉപാസകോ അത്ഥി ഇമമ്ഹി സങ്ഘേ, ബഹുസ്സുതോ സീലവതൂപപന്നോ;
സദ്ധോ ച ചാഗീ ച സുപേസലോ ച, വിചക്ഖണോ സന്തുസിതോ മുതീമാ.

൧൨൬൭. “സഞ്ജാനമാനോ ന മുസാ ഭണേയ്യ, പരൂപഘാതായ ന ചേതയേയ്യ;
വേഭൂതികം പേസുണം നോ കരേയ്യ, സണ്ഹഞ്ച വാചം സഖിലം ഭണേയ്യ.

൧൨൬൮. “സഗാരവോ സപ്പതിസ്സോ വിനീതോ, അപാപകോ അധിസീലേ വിസുദ്ധോ;
സോ മാതരം പിതരഞ്ചാപി ജന്തു, ധമ്മേന പോസേതി അരിയവുത്തി.

൧൨൬൯. “അഞ്ഞത്ത സോ മാതാപിതൂനം കാരണാ, ഭോഗാനി പരിയേസതി ന അത്തഹേതു;
മാതാപിതൂനഞ്ച യോ അച്ചയേന, നേക്ഖമ്മപോണോ ചരിസ്സതി ബ്രഹ്മചരിയം.

൧൨൭൦. “ഉജ്ജൂ അവങ്കോ അസഠോ അമായോ, ന ലേസകപ്പേന ച വോഹരേയ്യ;
സോ താദിസോ സുകതകമ്മകാരീ, ധമ്മേ ഠിതോ കിന്തി ലഭേഥ ദുക്ഖം.

൧൨൭൧. “ഏതംകാരണാ പാതുകതോമ്ഹി അത്തനാ, തസ്മാ ധമ്മം പസ്സഥ വാണിജാസേ;
അഞ്ഞത്ര തേനിഹ ഭസ്മീ ഭവേഥ, അന്ധാകുലാ വിപ്പനട്ഠാ അരഞ്ഞേ;
തം ഖിപ്പമാനേന ലഹും പരേന, സുഖോ ഹവേ സപ്പുരിസേന സങ്ഗമോ”തി.

൧൨൬൬. തത്ഥ **സങ്ഘേതി** സത്തസമൂഹേ. **വിചക്ഖണോതി** തത്ഥ തത്ഥ കത്തബ്ബതായ കുസലോ. **സന്തുസിതോതി** സന്തുട്ഠോ. **മുതീമാതി** കമ്മസ്സകതഞ്ഞാണാദിനാ ഇധലോകപരലോകഹിതാനം മുനനതോ മുതിമാ.

൧൨൬൭. **സഞ്ജാനമാനോ ന മുസാ ഭണേയ്യാതി** സമ്പജാനമുസാ ന ഭാസേയ്യ. **വേഭൂതികന്തി** സഹിതാനം വിനാഭാവകരണതോ “വേഭൂതിക”ന്തി ലദ്ധനാമം പിസുണം, **നോ കരേയ്യ** ന വദേയ്യ.

൧൨൬൮. **സപ്പതിസ്സോതി** പതിസ്സയോ ഗരുട്ഠാനിയേസു നിവാതവുത്തികത്താ സോരച്ചം, സഹ പതിസ്സേനാതി സപ്പതിസ്സോ. **അധിസീലേതി** ഉപാസകേന രക്ഖിതബ്ബഅധിസീലസിക്ഖായ. **അരിയവുത്തീതി** പരിസുദ്ധവുത്തി.

൧൨൬൯. **നേക്ഖമ്മപോണോതി** നിബ്ബാനനിന്നോ. **ചരിസ്സതി ബ്രഹ്മചരിയന്തി** പബ്ബജ്ജം സാസനബ്രഹ്മചരിയം ചരിസ്സതി.

൧൨൭൦. **ലേസകപ്പേനാതി** കപ്പിയലേസേന. **ന ച വോഹരേയ്യാതി** മായാസാഠേയ്യവസേന വചനം ന നിച്ഛാരേയ്യ. **ധമ്മേ ഠിതോ കിന്തി ലഭേഥ**

ദുക്ഖന്തി ഏവം വുത്തനയേന ധമ്മേ ഠിതോ ധമ്മചാരീ സമചാരീ കിന്തി കേന പകാരേന ദുക്ഖം ലഭേഥ പാപുണേയ്യ.

൧൨൭൧. **തംകാരണാ**തി തന്നിമിത്തം തസ്സ ഉപാസകസ്സ ഹേതു. **പാതുകതോമ്ഹി അത്തനാ**തി സയമേവ തുമ്ഹാകം അഹം പാതുരഹോസിം. ''അത്താന''ന്തിപി പാഠോ, മമ അത്താനം തുമ്ഹാകം പാതുാകാസിന്തി അത്ഥോ. **തസ്മാ**തി യസ്മാ അഹം ധമ്മം അപചായമാനോ തം രക്ഖന്തോ തുമ്ഹേപി രക്ഖാമി, തസ്മാ **ധമ്മം പസ്സഥ** ധമ്മമേവ ചരിതബ്ബം കത്വാ ഓലോകേഥ. **അഞ്ഞത്ര തേനിഹ ഭസ്മീ ഭവേഥാ**തി തേന ഉപാസകേന വിനാ ചേ ആഗതാ, ഇമസ്മിം മരുകന്താരേ അനാഥാ അപ്പടിസരണാ ഭസ്മഭാവം ഗച്ഛേയ്യാഥ. **ഖിപ്പമാനേനാ**തി ഏവം ഖിപ്പന്തേന വമ്ഭന്തേന പീളന്തേന. **ലഹു**ന്തി സുകരം. **പരേനാ**തി അധികം, അഞ്ഞേന വാ. തസ്മാ **സുഖോ ഹവേ സപ്പുരിസേന സങ്ഗമോ**തി. സോ ഹി ഖന്തിസോരച്ചേ നിവിട്ഠോ കേനചി കിഞ്ചി വുത്തോപി ന പടിപ്ഫരതീതി അധിപ്പായോ.

ഏവം സാമഞ്ഞതോ കിത്തിതം സരൂപതോ ഞാതുകാമാ വാണിജാ -

൧൨൭൨. ''കിം നാമ സോ കിഞ്ച കരോതി കമ്മം,
കിം നാമധേയ്യം കിം പന തസ്സ ഗോത്തം;
മയമ്പി നം ദട്ഠുകാമമ്ഹ യക്ഖ, യസ്സാനുകമ്പായ ഇധാഗതോസി;
ലാഭാ ഹി തസ്സ യസ്സ തുവം പിഹേസീ''തി. -

ഗാഥമാഹംസു. തത്ഥ **കിം നാമ സോ**തി നാമതോ സോ ജന്തു സത്തോ കോ നാമ. **കിഞ്ച കരോതി കമ്മ**ന്തി കസിവണിജ്ജാദീസു കീദിസം കമ്മം കരോതി. **കിം നാമധേയ്യ**ന്തി മാതാപിതൂഹി കതം പന ''തിസ്സോ ഫുസ്സോ''തിആദീസു തസ്സ കിം നാമധേയ്യം, ''ഭഗ്ഗവോ ഭാരദ്വാജോ''തിആദീസു കിം വാ തസ്സ ഗോത്തം. **യസ്സ തുവം പിഹേസീ**തി യം തുവം പിയായസി.

ഇദാനി ദേവപുത്തോ തം നാമഗോത്താദിവസേന ദസ്സേന്തോ -

൧൨൭൩. ''യ്യോ കപ്പകോ സമ്ഭവനാമധേയ്യോ,
ഉപാസകോ കോച്ഛഫലൂപജീവീ;
ജാനാഥ നം തുമ്ഹാകം പേസിയോ സോ,
മാ ഖോ നം ഹീളിത്ഥ സുപേസലോ സോ''തി. -

ആഹ. തത്ഥ **കപ്പകോ**തി ന്ഹാപിതോ. **സമ്ഭവനാമധേയ്യോ**തി സമ്ഭവോതി ഏവംനാമോ. **കോച്ഛഫലൂപജീവീ**തി കോച്ഛഞ്ച ഫലഞ്ച ഉപനിസ്സായ ജീവനകോ. തത്ഥ കോച്ഛം നാമ ആളകാദിസണ്ഠാപനത്ഥം കേസാദീനം ഉല്ലിഖനസാധനം. **പേസിയോ** പേസനകാരകോ വേയ്യാവച്ചകരോ.

ഇദാനി വാണിജാ തം സഞ്ജാനിത്വാ ആഹംസു -

൧൨൭൪. ''ജാനാമസേ യം ത്വം പവദേസി യക്ഖ, ന ഖോ നം ജാനാമ സ ഏദിസോതി;
മയമ്പി നം പൂജയിസ്സാമ യക്ഖ, സുത്വാന തുയ്ഹം വചനം ഉളാര''ന്തി.

തത്ഥ **ജാനാമസേ**തി യം ത്വം വദേസി, തം മയം സരൂപതോ ജാനാമ. **ഏദിസോ**തി ഗുണതോ പന യഥാ തയാ കിത്തിതം, ഏവം ഏദിസോതി തം ന ഖോ ജാനാമ, യഥാ തം അവിദ്ദസുനോതി അധിപ്പായോ.

ഇദാനി ദേവപുത്തോ തേ അത്തനോ വിമാനം ആരോപേത്വാ അനുസാസനത്ഥം -

൧൨൭൨. "യേ കേചി ഇമസ്മിം സത്ഥേ മനുസ്സാ, ദഹരാ മഹന്താ അഥവാപി മജ്ഝിമാ;
സബ്ബേവ തേ ആലമ്ബന്തു വിമാനം, പസ്സന്തു പുഞ്ഞാനം ഫലം കദരിയാ"തി. -

ഗാഥമാഹ . തത്ഥ **മഹന്താ**തി വുഡ്ഢാ. **ആലമ്ബന്തൂ**തി ആരോഹന്തു. **കദരിയാ**തി മച്ഛരിനോ അദാനസീലാ.

ഇദാനി പരിയോസാനേ ഛ ഗാഥാ ധമ്മസങ്ഗാഹകേഹി വുത്താ -

൧൨൭൩. "തേ തത്ഥ സബ്ബേവ അഹം പുരേതി, തം കപ്പകം തത്ഥ പുരക്ഖത്വാ;
സബ്ബേവ തേ ആലമ്ബിംസു വിമാനം, മസക്കസാരം വിയ വാസവസ്സ.

൧൨൭൪. "തേ തത്ഥ സബ്ബേവ അഹം പുരേതി, ഉപാസകത്തം പടിവേദയിംസു;
പാണാതിപാതാ വിരതാ അഹേസും, ലോകേ അദിന്നം പരിവജ്ജയിംസു;
അമജ്ജപാ നോ ച മുസാ ഭണിംസു, സകേന ദാരേന ച അഹേസും തുട്ഠാ.

൧൨൭൫. "തേ തത്ഥ സബ്ബേവ അഹം പുരേതി, ഉപാസകത്തം പടിവേദയിത്വാ;
പക്കാമി സത്ഥോ അനുമോദമാനോ, യക്ഖിദ്ധിയാ അനുമതോ പുനപ്പുനം.

൧൨൭൬. "ഗന്ത്വാന തേ സിന്ധുസോവീരഭൂമിം, ധനത്ഥികാ ഉദ്ദയം പത്ഥയാനാ;
യഥാപയോഗാ പരിപുണ്ണലാഭാ, പച്ചാഗമും പാടലിപുത്തമക്ഖതം.

൧൨൭൭. "ഗന്ത്വാന തേ സങ്ഘരം സോത്ഥിവന്തോ, പുത്തേഹി ദാരേഹി സമങ്ഗിഭൂതാ;
ആനന്ദീ വിത്താ സുമനാ പതീതാ, അകംസു സേരീസമഹം ഉളാരം;
സേരീസകം തേ പരിവേണം മാപയിംസു.

൧൨൭൮. "ഏതാദിസാ സപ്പുരിസാന സേവനാ, മഹത്ഥികാ ധമ്മഗുണാന സേവനാ;
ഏകസ്സ അത്ഥായ ഉപാസകസ്സ, സബ്ബേവ സത്താ സുഖിതാ അഹേസു"ന്തി.

൧൨൭൩. തത്ഥ **അഹം പുരേ**തി അഹം പുരിമം അഹം പുരിമന്തി അഹമഹംകരാതി അത്ഥോ. **"തേ തത്ഥ സബ്ബേവാ"**തി വത്വാ പുന **"സബ്ബേവ തേ"**തി വചനം "സബ്ബേവ തേ യഥാ വിമാനസ്സ ആരുഹനേ ഉസ്സുക്കജാതാ അഹേസും, തഥാ സബ്ബേവ തം ആരുഹിംസു, ന കസ്സചി ആരുഹനേ അന്തരായോ അഹോസീ"തി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **മസക്കസാരം വിയ വാസവസ്സാ**തി "മസക്കസാര"ന്തി ച താവതിംസഭവനം വുച്ചതി, സബ്ബം വാ ദേവഭവനം, ഇധ പന സക്കഭവനം വേദിതബ്ബം. തേനാഹ "മസക്കസാരം വിയ വാസവസ്സാ"തി.

൧൨൭-൮. അഥ തേ വാണിജാ വിമാനം പസ്സിത്വാ പസന്നചിത്താ തസ്സ ദേവപുത്തസ്സ ഓവാദേ ഠത്വാ സരണേസു ച സീലേസു ച പതിട്ഠായ തസ്സ ആനുഭാവേന സോത്ഥിനാ ഇച്ഛിതം ദേസം അഗമംസു. തേന വുത്തം **“തേ തത്ഥ സബ്ബേവാ”**തിആദി. തത്ഥ അനുമതോ പക്കാമി സത്ഥോ യക്ഖിദ്ധിയാ പുനപ്പുനം അനുമോദമാനോതി യോജനാ. കേന പന അനുമതോതി? യക്ഖേനാതി പാകടോയമത്ഥോ.

൧൨൯. യഥാപയോഗാതി യഥാഅജ്ഝാസയം കതപയോഗാ. **പരിപുണ്ണലാഭാ**തി സമിദ്ധലാഭാ. **അക്ഖത**ന്തി അനുപദ്ദുതം പാടലിപുത്തം. **അക്ഖത**ന്തി വാ അനാബാധം അനുപ്പീളം, അനന്തരായേനാതി അത്ഥോ.

൧൩൦. സങ്ഘരന്തി സകം ഗേഹം. **സോത്ഥിവന്തോ**തി സോത്ഥിഭാവേന യുത്താ ഖേമിനോ. **ആനന്ദീ**തിആദീഹി ചതൂഹി പദേഹി സോമനസ്സിതഭാവമേവ വദതി. **സേരീസകം തേ പരിവേണം മാപയിംസൂ**തി കതഞ്ഞുതായ ഠത്വാ പടിസ്സവമോചനത്ഥഞ്ച ദേവപുത്തസ്സ നാമേന സേരീസകം നാമ പരിച്ഛേദവസേന വേണിയതോ പേക്ഖിതബ്ബതോ പരിവേണം പാസാദകൂടാഗാരരത്തിട്ഠാനാദിസമ്പന്നം പാകാരപരിക്ഖിത്തം ദ്വാരകോട്ഠകയുത്തം ആവാസം അകംസു.

൧൩൧. ഏതാദിസാതി ഏദിസീ, ഏവം അനത്ഥപടിബാഹിനീ അത്ഥസാധികാ ച. **മഹത്ഥികാ**തി മഹാപയോജനാ മഹാനിസംസാ. **ധമ്മഗുണാന**ന്തി അവിപരീതഗുണാനം. **ഏകസ്സ** സത്തസ്സ ഹിതത്ഥം **സബ്ബേവ സത്താ** സബ്ബേ ഏവ തേ സത്ഥപരിയാപന്നാ സത്താ, **സുഖിതാ** സുഖപ്പത്താ ഖേമപ്പത്താ **അഹേസും**.

സമ്ഭവോ പന ഉപാസകോ പായാസിസ്സ ദേവപുത്തസ്സ തേസഞ്ച വാണിജാനം വചനപടിവചനവസേന പവത്തം ഗാഥാബന്ധം സുതനിയാമേനേവ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഥേരാനം ആരോചേസി. പായാസിദേവപുത്തോ ആയസ്മതോ സമ്ഭവത്ഥേരസ്സ കഥേസീതി അപരേ. തം യസത്ഥേരപ്പമുഖാ മഹാഥേരാ ദുതിയസങ്ഗീതിയം സങ്ഗഹം ആരോപേസും. സമ്ഭവോ പന ഉപാസകോ മാതാപിതൂനം അച്ചയേന പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തേ പതിട്ഠാസി.

സേരീസകവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൧. സുനിക്ഖിത്തവിമാനവണ്ണനാ

ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനന്തി സുനിക്ഖിത്തവിമാനം. തസ്സ കാ ഉപ്പത്തി? ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. തേന സമയേന ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ ദേവചാരികം ചരന്തോ താവതിംസഭവനം ഉപഗതോ. തസ്മിഞ്ച ഖണേ അഞ്ഞതരോ ദേവപുത്തോ അത്തനോ വിമാനദ്വാരേ ഠിതോ ആയസ്മന്തം മഹാമോഗ്ഗല്ലാനം ദിസ്വാ സഞ്ജാതഗാരവബഹുമാനോ ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠാസി.

സോ കിര അതീതേ കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധേ പരിനിബ്ബുതേ തസ്സ സരീരധാതുയോ പക്ഖിപിത്വാ യോജനികേ കനകഥൂപേ ച കതേ ചതസ്സോ

പരിസാ കാലേന കാലം ഉപസങ്കമിത്വാ ഗന്ധപുപ്ഫധൂപാദീഹി ചേതിയേ പൂജം കരോന്തി, തത്ഥ അഞ്ഞതരോ ഉപാസകോ അഞ്ഞേസു പുപ്ഫപൂജം കത്വാ ഗതേസു തേഹി പൂജിതട്ഠാനേ ദുന്നിക്ഖിത്താനി പുപ്ഫാനി ദിസ്വാ തത്ഥേവ താനി സമ്മദേവ ഠപേന്തോ സന്നിവേസവസേന ദസ്സനീയം പാസാദികം വിഭത്തിവിസേസയുത്തം പുപ്ഫപൂജം അകാസി. കത്വാ ച പന ഏതം ആരമ്മണം ഗണ്ഹന്തോ സത്ഥു ഗുണേ അനുസ്സരിത്വാ പസന്നചിത്തോ തം പുഞ്ഞം ഹദയേ ഠപേസി.

സോ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ തസ്സേവ കമ്മസ്സ ആനുഭാവേന താവതിംസഭവനേ ദ്വാദസയോജനികേ കനകവിമാനേ നിബ്ബത്തി, മഹാനുഭാവോ മഹാ ചസ്സ പരിവാരോ അഹോസി. തം സന്ധായ വുത്തം ‘‘തസ്മിഞ്ച ഖണേ അഞ്ഞതരോ ദേവപുത്തോ…പേ॰… അട്ഠാസീ’’തി. അഥ നം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ യഥാലദ്ധസമ്പത്തികിത്തനമുഖേന കതസുചരിതകമ്മം ഇമാഹി ഗാഥാഹി പുച്ഛി -

൲൱൰[illegible]. ‘‘ഉച്ചമിദം മണിഥൂണം വിമാനം, സമന്തതോ ദ്വാദസയോജനാനി;
കൂടാഗാരാ സത്തസതാ ഉളാരാ, വേളുരിയഥമ്ഭാ രുചകത്ഥതാ സുഭാ.

൲൱൰[illegible]. ‘‘തത്ഥച്ഛസി പിവസി ഖാദസി ച, ദിബ്ബാ ച വീണാ പവദന്തി വഗ്ഗും;
ദിബ്ബാ രസാ കാമഗുണേത്ഥ പഞ്ച, നാരിയോ ച നച്ചന്തി സുവണ്ണഛന്നാ.

൲൱൰[illegible]. ‘‘കേന തേതാദിസോ വണ്ണോ, കേന തേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച തേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൲൱൰[illegible]. ‘‘പുച്ഛാമി തം ദേവ മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതോ കിമകാസി പുഞ്ഞം;
കേനാസി ഏവം ജലിതാനുഭാവോ, വണ്ണോ ച തേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി.

സോപി തസ്സ അത്തനോ കതകമ്മം ഇമാഹി ഗാഥാഹി കഥേസി. തം ദസ്സേന്താ സങ്ഗീതികാരാ ആഹംസു -

൲൱൰[illegible]. ‘‘സോ ദേവപുത്തോ അത്തമനോ, മോഗ്ഗല്ലാനേന പുച്ഛിതോ;
പഞ്ഹം പുട്ഠോ വിയാകാസി, യസ്സ കമ്മസ്സിദം ഫലം’’.

൲൱൰[illegible]. ‘‘ദുന്നിക്ഖിത്തം മാലം സുനിക്ഖിപിത്വാ, പതിട്ഠപേത്വാ സുഗതസ്സ ഥൂപേ;
മഹിദ്ധികോ ചമ്ഹി മഹാനുഭാവോ, ദിബ്ബേഹി കാമേഹി സമങ്ഗിഭൂതോ.

൲൱൰[illegible]. ‘‘തേന മേതാദിസോ വണ്ണോ, തേന മേ ഇധ മിജ്ഝതി;
ഉപ്പജ്ജന്തി ച മേ ഭോഗാ, യേ കേചി മനസോ പിയാ.

൲൱൰[illegible]. ‘‘അക്ഖാമി തേ ഭിക്ഖു മഹാനുഭാവ, മനുസ്സഭൂതോ യമഹം അകാസിം;
തേനമ്ഹി ഏവം ജലിതാനുഭാവോ, വണ്ണോ ച മേ സബ്ബദിസാ പഭാസതീ’’തി.

൲൱൰൭. തത്ഥ **ദുന്നിക്ഖിത്തം മാലന്തി** ചേതിയേ പൂജാകരണട്ഠാനേ നിരന്തരട്ഠപനാദിനാ രചനാവിസേസേന അട്ഠപേത്വാ യഥാനിക്ഖിത്തതായ ന സുട്ഠു നിക്ഖിത്തം, വാതേന വാ പഹരിത്വാ ദുന്നിക്ഖിത്തം പുപ്ഫം.

സുനിക്ഖിപിത്വാതി സുട്ഠു നിക്ഖിപിത്വാ രചനാവിസേസേന ദസ്സനീയം പാസാദികം കത്വാ നിക്ഖിപിയ. **പതിട്ഠപേത്വാ**തി വിഭത്തിവിസേസാദിവസേന പുപ്ഫം പതിട്ഠാപേത്വാ. തം വാ പുപ്ഫം നിക്ഖിപന്തോ സത്ഥു ചേതിയം ഉദ്ദിസ്സ മമ സന്താനേ കുസലധമ്മം പതിട്ഠാപേത്വാതി ഏവം ഏത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. സേസം വുത്തനയമേവ.

ഏവം ദേവപുത്തേന അത്തനോ സുചരിതകമ്മേ പകാസിതേ ഥേരോ തസ്സ ധമ്മം ദേസേത്വാ ആഗന്ത്വാ ഭഗവതോ തമത്ഥം നിവേദേസി. ഭഗവാ തം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ സമ്പത്തമഹാജനസ്സ ധമ്മം ദേസേസി. ദേസനാ മഹാജനസ്സ സാത്ഥികാ അഹോസീതി.

സുനിക്ഖിത്തവിമാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഇതി പരമത്ഥദീപനിയാ ഖുദ്ദക-അട്ഠകഥായ വിമാനവത്ഥുസ്മിം

ഏകാദസവത്ഥുപടിമണ്ഡിതസ്സ സത്തമസ്സ

സുനിക്ഖിത്തവഗ്ഗസ്സ അത്ഥവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിട്ഠിതാ ച പുരിസവിമാനവണ്ണനാ.

നിഗമനകഥാ

ഏത്താവതാ ച -

ദേവതാനം വിമാനാദി-സമ്പത്തിം തസ്സ കാരണം;
പകാസയന്തീ സത്താനം, സബ്ബലോകഹിതാവഹാ.

അപ്പകാനമ്പി കാരാനം, യാ വിഭാവേതി ദേസനാ;
ഉളാരഫലതം ചിത്ത-ഖേത്തസമ്പത്തിയോഗതോ.

യം കഥാവത്ഥുകുസലാ, സുപരിഞ്ഞാതവത്ഥുകാ;
വിമാനവത്ഥുഇച്ചേവ, സങ്ഗായിംസു മഹേസയോ.

തസ്സ അത്ഥം പകാസേതും, പോരാണട്ഠകഥാനയം;
സന്നിസ്സായ സമാരദ്ധാ, അത്ഥസംവണ്ണനാ മയാ.

യാ തത്ഥ പരമത്ഥാനം, തത്ഥ തത്ഥ യഥാരഹം;
പകാസനാ **പരമത്ഥ-ദീപനീ** നാമ നാമതോ.

സമ്പത്താ പരിനിട്ഠാനം, അനാകുലവിനിച്ഛയാ;
സാ സത്തരസമത്തായ, പാളിയാ ഭാണവാരതോ.

ഇതി തം സങ്ഖരോന്തേന, യം തം അധിഗതം മയാ;
പുഞ്ഞം തസ്സാനുഭാവേന, ലോകനാഥസ്സ സാസനം.

ഓഗാഹേത്വാ വിസുദ്ധായ, സീലാദിപടിപത്തിയാ;
സബ്ബേപി ദേഹിനോ ഹോന്തു, വിമുത്തിരസഭാഗിനോ.

ചിരം തിട്ഠതു ലോകസ്മിം, സമ്മാസമ്ബുദ്ധസാസനം;
തസ്മിം സഗാരവാ നിച്ചം, ഹോന്തു സബ്ബേപി പാണിനോ.

സമ്മാ വസ്സതു കാലേന, ദേവോപി ജഗതീപതി;
സദ്ധമ്മനിരതോ ലോകം, ധമ്മേനേവ പസാസതൂതി.

ഇതി ബദരതിത്ഥവിഹാരവാസിനാ **ആചരിയധമ്മപാലേന**

കതായ

പരമത്ഥദീപനിയാ ഖുദ്ദക-അട്ഠകഥായ

വിമാനവത്ഥുഅത്ഥവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വിമാനവത്ഥു-അട്ഠകഥാ സമത്താ.